Bezpieczeństwo obywateli – prawa człowieka – zrównoważony rozwój

Polskie kierunki interdyscyplinarnych badań kryminologicznych nad bezpieczeństwem obywateli oraz w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu

Emil W. Pływaczewski

wydanie pierwsze

Temida2
Białystok 2017

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

© Copyright by Emil W. Pływaczewski and Temida 2
Białystok 2017

Redaktor Naukowy Wydawnictwa Temida 2: Cezary Kosikowski

Rada Naukowa Wydawnictwa Temida 2:

Przewodniczący Rady Naukowej Wydawnictwa Temida 2: Emil W. Pływaczewski

Członkowie z Uniwersytetu w Białymstoku: Stanisław Bożyk, Leonard Etel, Ewa M. Guzik-Makaruk, Adam Jamróz, Dariusz Kijowski, Cezary Kosikowski, Cezary Kulesza, Agnieszka Malarewicz-Jakubów, Maciej Perkowski, Stanisław Prutis, Eugeniusz Ruśkowski, Walerian Sanetra, Joanna Sieńczyło-Chlabicz, Ryszard Skarzyński, Halina Święczkowska, Jaroslav Volkonovski, Mieczysława Zdanowicz

Członkowie z Polski: Marian Filar (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), Edward Gniewek (Uniwersytet Wrocławski), Lech K. Paprzycki (Sąd Najwyższy)

Członkowie zagraniczni: Lilia Abramczyk (Państwowy Uniwersytet im. Janki Kupały w Grodnie, Białoruś), Vladimir Babčak (Uniwersytet w Koszycach, Słowacja), Renata Almeida da Costa (Uniwersytet La Salle, Brazylia), Chris Eskridge (Uniwersytet w Nebrasce, USA), José Luis Iriarte Ángel (Uniwersytet Navarra, Hiszpania), Marina Karasjewa (Uniwersytet w Woroneżu, Rosja), Bernhard Kitous (Uniwersytet w Rennes, Francja), Martin Krygier (Uniwersytet w Nowej Południowej Walii, Australia), Petr Mrkývka (Uniwersytet Masaryka, Czechy), Marcel Alexander Niggli (Uniwersytet we Fryburgu, Szwajcaria), Andrej A. Novikov (Państwowy Uniwersytet w Sankt Petersburgu, Rosja), Sławomir Redo (Academic Council on the United Nations System), Bernd Schünemann (Uniwersytet w Monachium, Niemcy), Sebastiano Tafaro (Uniwersytet w Bari, Włochy), Wiktor Trinczuk (Kijowski Narodowy Handlowo-Ekonomiczny Uniwersytet, Ukraina)

Żadna część tej pracy nie może być powielana i rozpowszechniana w jakiejkolwiek formie i w jakikolwiek sposób (elektroniczny, mechaniczny), włącznie z fotokopiowaniem – bez pisemnej zgody wydawcy.

ISBN 978–83–62813–92–6

Recenzent: *Lech K. Paprzycki*

Opracowanie graficzne i typograficzne: *Anna Magnuszewska, Jerzy Banasiuk*

Projekt okładki: *Bogusława Guenther*

Redakcja techniczna: *Jerzy Banasiuk*

Korekta: *Ewa Brajczewska*

Wydawca: Temida 2

Przy współpracy i wsparciu finansowym
Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Spis treści

WPROWADZENIE 15

Rozdział I

INICJATYWY I PROJEKTY W ZAKRESIE BADAŃ NAD BEZPIECZEŃSTWEM OBYWATELI Z PERSPEKTYWY RETROSPEKTYWNEJ I WSPÓŁCZESNEJ

§ 1. Kierunki badań i inicjatywy badawcze o charakterze krajowym i międzynarodowym. Geneza i współczesność 27

§ 2. Wybrane projekty badawcze zrealizowane na Wydziale Prawa UwB w ramach rozpraw doktorskich i ich efekty 52

1. Sekty religijne w Polsce 52

2. Rozboje drogowe 60

3. Porwania dla okupu 66

4. Polska antyterrorystyczna polityka informacyjna 72

5. System antyterrorystyczny w Polsce 81

§ 3. Geneza badań o charakterze skoordynowanym nad bezpieczeństwem 86

Rozdział II

ROZWIĄZANIA PRAWNE I ORGANIZACYJNO-TECHNICZNE W ZWALCZANIU PRZESTĘPCZOŚCI ZORGANIZOWANEJ ORAZ TERRORYZMU

§ 1. Założenia ogólne projektu i główne kierunki badań 97

§ 2. Badania nad instytucją świadka koronnego 100

§ 3. Badania nad problematyką terroryzmu i przestępczości zorganizowanej 107

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

§ 4. Badania nad problematyką korupcji 117

§ 5. Wnioski ogólne 122

Rozdział III

POWOŁANIE I GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ POLSKIEJ PLATFORMY BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO

§ 1. Prace przygotowawcze 125

§ 2. Działania i osiągnięcia w sferze krajowej 128

1. Efekty prac naukowo-badawczych w zakresie nowoczesnych narzędzi informatycznych wspomagających działania organów bezpieczeństwa i porządku publicznego 128

2. Problematyka czynności operacyjno-rozpoznawczych 132

A. Dane internetowe – wątpliwości interpretacyjne 134

B. Informowanie osób o dokonanych czynnościach operacyjno-rozpoznawczych 135

C. Kontrola pozyskiwania danych retencyjnych przez niezależny organ zewnętrzny. Zasada subsydiarności. 136

D. Varia – zdania odrębne 138

3. Inne kierunki badań w ramach PPBW 144

§ 3. Aktywność i osiągnięcia w sferze międzynarodowej 148

§ 4. Konferencje PPBW 158

Rozdział IV

MONITORING, IDENTYFIKACJA I PRZECIWDZIAŁANIE ZAGROŻENIOM BEZPIECZEŃSTWA OBYWATELI. PRZEPADEK PRZEDMIOTÓW I KORZYŚCI POCHODZĄCYCH Z PRZESTĘPSTWA

§ 1. Główne założenia i cele projektu „Monitoring, identyfikacja i przeciwdziałanie zagrożeniom bezpieczeństwa obywateli" 171

1. Podział zadań badawczych 172

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

2. Wybrane kwestie metodologiczne i organizacyjne. Etapy i efekty realizowanych badań kryminologicznych. ... 173

3. Efekty badań technicznych (technologicznych) ... 183

4. Wnioski ogólne ... 185

§ 2. Badania dotyczące przepadku przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa ... 187

1. Uwagi ogólne ... 187

2. Metodyka badań i ich wyniki ... 189

Rozdział V

PRAWNE I KRYMINOLOGICZNE ASPEKTY WDROŻENIA I STOSOWANIA TECHNOLOGII SŁUŻĄCYCH OCHRONIE BEZPIECZEŃSTWA

§ 1. Analiza rozwiązań technologicznych wykorzystywanych przez organa ścigania i wymiar sprawiedliwości ... 203

§ 2. Analiza potrzeb organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości w zakresie wsparcia ich przez rozwiązania technologiczne ... 206

§ 3. Analiza istniejących rozwiązań technologicznych pod kątem ich przydatności w zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego ... 210

§ 4. Wskazanie kierunków rozwoju technologii strategicznych dla zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego ... 216

§ 5. Analiza ram prawnych stosowania nowych technologii przez organa ścigania i wymiar sprawiedliwości ... 220

§ 6. Analiza ram prawnych związanych z tematyką energetyki w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego państwa – w Polsce oraz wybranych krajach Unii Europejskiej ... 223

§ 7. Analiza i opracowanie metod ewentualnych sankcji prawnych dla niezgodnych z prawem działań organizacji ekologicznych mających na celu naruszenie bezpieczeństwa wewnętrznego ... 226

§ 8. Analiza legalności stosowania tzw. elektronicznego modułu procesowego ... 230

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

§ 9. Analiza dotychczasowych badań dotyczących etiologii i fenomenologii zagrożeń bezpieczeństwa obywateli pod kątem wykorzystania ich wyników 237

§ 10. Analiza stosowanych przez przestępców technologii, ze szczególnym uwzględnieniem przestępczego wykorzystania Internetu 239

§ 11. Weryfikacja adekwatności stosowanych i projektowanych rozwiązań technologicznych względem istniejącego i przewidywanego rozwoju zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego 244

§ 12. Opracowanie metodologii pozyskiwania i analizy informacji z otwartych źródeł, w szczególności Internetu 249

§ 13. Analiza regulacji prawnych związanych ze stworzeniem i komercyjnym wykorzystaniem listy osób na tzw. eksponowanych stanowiskach politycznych 256

§ 14. Opracowanie założeń rozwiązania informatycznego zbierającego informacje z otwartych źródeł, w szczególności Internetu 258

§ 15. Analiza praw własności materialnych i niematerialnych w zakresie zastosowania wyników prowadzonych badań w aspekcie wdrożenia technologii do przemysłu. Analiza prawno-ekonomiczna produktów gotowych do przemysłowego wdrożenia 261

Rozdział VI

NOWOCZESNE TECHNOLOGIE I MOŻLIWOŚCI ICH WYKORZYSTANIA W PROCESIE KARNYM

§ 1. Uwagi ogólne 267

§ 2. Wybrane zagadnienia nowoczesnego postępowania karnego 272

1. Analizy prawne i organizacyjne w zakresie wprowadzenia Elektronicznego Modułu Procesowego 272

2. Analizy prawne i organizacyjne dotyczące rozwoju Elektronicznego Systemu Odzyskiwania Mienia 279

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

3. Analizy prawne i organizacyjne wprowadzenia systemu automatycznej transkrypcji mowy na tekst ... 284

4. Analizy prawne, kryminalistyczne i organizacyjne stosowania analizy kryminalnej ze szczególnym uwzględnieniem *data mining* ... 287

§ 3. Współczesne wyzwania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości ... 297

1. Analizy prawne i kryminalistyczne wybranych aspektów prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych i wykorzystania techniki operacyjnej ... 297

2. Analizy prawne, kryminalistyczne i kryminologiczne zagrożenia zjawiskiem cyberterroryzmu. Postulaty *de lege lata* i *de lege ferenda* w zakresie systemu przeciwdziałania i zwalczania zjawiska. Analiza kosztów społecznych zjawiska. ... 302

3. Wybrane aspekty prawne zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego w zakresie energetyki jądrowej ... 310

§ 4. Prawne i organizacyjne aspekty współpracy międzysektorowej w zakresie badań oraz zapewnienia bezpieczeństwa ... 319

Rozdział VII

UDZIAŁ PRZEDSTAWICIELI BIAŁOSTOCKIEJ SZKOŁY KRYMINOLOGII W „ZEWNĘTRZNYCH" KRAJOWYCH I MIĘDZYNARODOWYCH PROJEKTACH BADAWCZYCH

§ 1. Projekty krajowe ... 327

1. Cel i zakres projektu badawczego ... 327

2. Cel i zakres badań realizowanych przez pracowników Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii Uniwersytetu w Białymstoku ... 328

A. Badania przestępczości granicznej cudzoziemców ... 328

B. Badania przestępczości zorganizowanej z udziałem cudzoziemców ... 329

3. Zastosowane metody badawcze ... 330

A. Przestępczość graniczna cudzoziemców ... 330

B. Przestępczość zorganizowana z udziałem cudzoziemców ... 331

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

4. Założenia badawcze 331

5. Wyniki badań w zakresie przestępczości granicznej i zorganizowanej z udziałem cudzoziemców 333

A. Przestępczość graniczna cudzoziemców 333

B. Przestępczość zorganizowana z udziałem cudzoziemców 335

§ 2. Projekty międzynarodowe 337

1. Europejska Grupa Robocza ds. Inicjatyw Prawnych przeciwko Przestępczości Zorganizowanej (EARIGOK) 337

2. Jurisdiktionskonflikte bei grenzüberschreitender Kriminalität 339

3. Projekt naukowy „Pozaprocesowe pozyskiwanie dowodów i ich wykorzystywanie w procesie karnym" 340

4. ALPHA Projekt 340

5. Projekt „Studium przygotowania zmian przyszłej polityki w zakresie walki z przestępczością zorganizowaną" 342

6. Inne projekty międzynarodowe 345

Rozdział VIII

BADANIA I INICJATYWY W ZAKRESIE PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU

§ 1. Efekty badań prowadzonych w ramach PPBW 349

§ 2. Prawno-kryminologiczne i technologiczne aspekty wykrywania zagrożeń bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących, ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego 351

1. Założenia ogólne. Zadania badawcze UwB 351

2. Zadania i efekty badań technologicznych 355

3. Zainteresowanie efektami badań 359

§ 3. Prawne i kryminologiczne aspekty wypadków w komunikacji z udziałem osób niepełnosprawnych, ze szczególnym uwzględnieniem osób niewidomych i słabowidzących 360

1. Cel i przedmiot badań 360

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

2. Metody badawcze ... 363
3. Wyniki przeprowadzonych badań ... 364
4. Wnioski końcowe ... 366
§ 4. Inicjatywy pracowników Wydziału Prawa UwB ... 368
1. Forum Naukowe – „Prawne i medyczne aspekty zdrowia człowieka" Międzynarodowa Sieć Prawno-Medyczna ... 369
2. Szkoła Prawa Niemieckiego (SPN) ... 372
3. Interdyscyplinarna Komisja Naukowa ds. Przemocy i Dyskryminacji ... 373
4. Problematyka medycyny transplantacyjnej: projekt Fundacji Humboldta i badania nad transplantacją narządów, tkanek i komórek ... 376
5. Udział w pracach Krajowej Rady Transplantacyjnej ... 397
6. Studencka Poradnia Prawna ... 398
7. Unikatowe inicjatywy na rzecz wspierania osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności ... 400
8. Seminaria, konferencje międzynarodowe, warsztaty oraz inne inicjatywy ... 405

Rozdział IX

AKTUALNE I PRZYSZŁE KIERUNKI BADAŃ NAD BEZPIECZEŃSTWEM OBYWATELI

§ 1. Kryminologiczne aspekty przestępczości granicznej na wschodniej granicy Polski ... 411
1. Uzasadnienie prowadzonych badań ... 411
2. Metody badawcze i wyniki badań ... 414
3. Przestępczość graniczna a zjawisko korupcji. Wyniki badań ankietowych ... 424
A. Organizacja i cele badań oraz charakterystyka grupy badawczej ... 425
B. Wyniki badań ... 426
§ 2. Przestępczość w Rosji z perspektywy kryminologii i prawa karnego ... 429

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

§ 3. Europejski Instytut Bezpieczeństwa Wewnętrznego 433
§ 4. Przestępczość wiejska 440
§ 5. Dopalacze w aspekcie społecznym, medycznym i prawnym 443
§ 6. Problematyka zbrodni państwowych 445
§ 7. Prawne i kryminologiczne aspekty porwań rodzicielskich 447
§ 8. Badania nad bezdomnością 452
§ 9. Zapobieganie i zwalczanie przestępczości gospodarczej 455
1. Problemy i hipotezy badawcze 456
2. Kryminologiczny obraz współczesnej przestępczości gospodarczej 457
3. Zapobieganie i zwalczanie przestępczości gospodarczej 461
4. Kierunki zmian w prawie karnym procesowym i ich wpływ na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej 465
5. Kierunki zmian w prawie karnym wykonawczym i ich wpływ na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej 468
6. Kierunki zmian w prawie karnym skarbowym i ich wpływ na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej 469
7. Koherentność systemu prawa w odniesieniu do instytucji zabezpieczenia i przepadku mienia 473
A. Możliwość orzekania przepadku w prawie karnym skarbowym 473
B. Przepadek w prawie karnym skarbowym a egzekwowanie zobowiązań podatkowych 474
C. Rozstrzygnięcie podatkowe w trybie karnym skarbowym 475
8. Wpływ rozwiązań prawnopodatkowych na tzw. gospodarkę nieoficjalną 476
9. Wypracowanie postulatów *de lege ferenda* i pożądanych kierunków zmian w szeroko pojętym prawie karnym na rzecz efektywniejszego zapobiegania, ścigania i karania sprawców z kręgu przestępczości gospodarczej 479

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

§ 10. Strategia „Triple – T" 481

PODSUMOWANIE 487

BIBLIOGRAFIA 527

ANEKS. Białostocka Szkoła Kryminologii 557

Promotorstwo doktoratów, postępowania awansowe i habilitacyjne 559

Wykaz publikacji 571

Monografie 571

Podręczniki, komentarze i materiały dydaktyczne 571

Monografie pod redakcją 573

Udział autorski (współautorski) w monografiach i innych opracowaniach zwartych (o charakterze monograficznym) w języku polskim 575

Udział autorski (współautorski) w monografiach i innych opracowaniach zwartych (o charakterze monograficznym) w językach obcych 591

Artykuły naukowe w polskich czasopismach 598

Artykuły naukowe w czasopismach zagranicznych 606

Glosy 608

Tłumaczenia 608

Varia 609

Konferencje, sympozja, fora organizowane lub współorganizowane przez Białostocką Szkołę Kryminologii 617

Konferencje, sympozja, fora z udziałem przedstawicieli Białostockiej Szkoły Kryminologii 624

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Wprowadzenie

Zamysł przygotowania niniejszej książki zrodził się na kanwie licznych inicjatyw naukowo-badawczych o wymiarze krajowym i międzynarodowym, podejmowanych na Wydziale Prawa w Białymstoku w ostatnich dwudziestu trzech latach, także we współpracy z przedstawicielami wielu krajowych i zagranicznych uczelni, organizacji i ośrodków naukowo-badawczych. W przedsięwzięciach tych, szczególnie istotnych z punktu widzenia bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, wiodącą rolę odgrywali pracownicy naukowo-dydaktyczni dzisiejszego Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, tworzący zespół badawczy, uznany – także na międzynarodowym forum kryminologicznym – jako **Białostocka Szkoła Kryminologii (BSK)**[1].

Nie trzeba nikogo przekonywać, iż trzy wyeksponowane w tytule niniejszej monografii hasła: bezpieczeństwo obywateli, prawa człowieka i zrównoważony rozwój są integralnie ze sobą związane, stanowiąc niejako swoiste „naczynia połączone". Nawiązują one również do głównego tematu XIII Kongresu ONZ w sprawie zapobiegania przestępczości i sprawiedliwości karnej (2015). Eksponował on bowiem integrowanie zapobiegania przestępczości i sprawiedliwości karnej w ramach szerokiego programu działań ONZ wobec wyzwań społecznych i ekonomicznych, jak również promowanie zasady rządów prawa w wymiarze krajowym i międzynarodowym, także z uwzględnieniem udziału społeczeństwa[2]. Konsekwencją tego było

1 Ostatnio osiągnięcia Białostockiej Szkoły Kryminologii prezentowane były na XVIII Światowym Kongresie Kryminologii w New Delhi (XII 2016 r.), na największym zaś forum kryminologicznym na świecie – kolejnej konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii w Filadelfii (XI 2017 r.) dorobkowi BSK będzie poświęcona specjalna sesja tematyczna.

2 13th United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice. Integrating crime prevention and criminal justice into the wider United Nations agenda to address social and economic changes and to promote the rule of

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

też silne akcentowanie związków pomiędzy bezpieczeństwem, sprawiedliwością i zasadą rządów prawa, dla osiągnięcia lepszego, bardziej sprawiedliwego świata[3]. W czasie Kongresu były bowiem eksponowane – w formie audiowizualnej – hasła podkreślające społeczne i gospodarcze konsekwencje przestępczości, nawiązujące zarazem do wiodących tematów obrad. Hasła te, ilustrowane wymownymi zdjęciami, wskazywały, że przestępczość ogranicza edukację, obniża standard życia, szkodzi gospodarce, przyczynia się do rozprzestrzeniania nędzy, pogłębia nierówności, niszczy zdrowie, zwiększa populację zagrożoną głodem, finansuje terroryzm, powoduje zanieczyszczenie wody pitnej, niszczy naturalne środowisko (łącznie z dziką naturą), a w konsekwencji dotyka nas wszystkich.

Finalnym dokumentem XIII Kongresu była Deklaracja z Dauszy (*Doha Declaration*), której projekt – również po raz pierwszy w historii tych kongresów – został przyjęty przez aklamację już w pierwszym jego dniu. Ten obszerny, kilkunastostronicowy dokument jest zarówno ekspozycją dotychczasowego 60-letniego dorobku kongresów[4] i uniwersalnego charakteru norm Narodów Zjednoczonych w zakresie prewencji przestępczości, jak i odpowiedzią na nowe wyzwania związane z jej rozwojem.

W Deklaracji z Dauszy zawarte zostały liczne rekomendacje wskazujące, w jaki sposób zasada (system) rządów prawa może chronić i promować zrównoważony rozwój. Wypracowane zasady organizacyjne tego dokumentu stanowią realizację założenia, iż zrównoważony rozwój i zasada rządów prawa są integralnie ze sobą związane. Dyrektywa, iż zapobieganie przestępczości powinno być zintegrowane z planami rozwoju społeczno-ekonomicznego, była już zresztą silnie eksponowana w czasie VII Kongresu ONZ w sprawie zapobiegania przestępczości i postępowania z przestępcami w Mediolanie. Zapobieganie przestępczości i sprawiedliwość karna powinny być zatem wkomponowane w szeroki system funkcjonowania Narodów Zjednoczonych. W konsekwencji wiodący motyw Kongresu w Dauszy – *Preventing crime to build sustainable development*, stanowiący niejako kwintesencję haseł eksponujących społeczne i gospodarcze konsekwencje przestępczości, wskazywał, że zapobieganie przestępczości jest warunkiem *sine qua non* kreowania zrównoważonego rozwoju.

law at the national and international levels, and public participation. GA Resolution 67/184. Zob. E.W. Pływaczewski, XIII Kongres Organizacji Narodów Zjednoczonych pt. „Zapobieganie przestępczości i sprawiedliwość karna" (Doha, Katar,12-19 IV 2015 r.), „Prokuratura i Prawo" 2015, nr 11, s. 175 i nast.

3 Szeroko na ten temat w naszej literaturze – zob. B. Hołyst, Bezpieczeństwo społeczeństwa, Wydanie I, Warszawa 2015, ss. 634; tenże, Bezpieczeństwo. Programy promocji, Wydanie I, Warszawa 2017, ss. 971. Zob. także B. Wiśniewski (red.), Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych, Szczytno 2011, ss. 176.

4 Ze szczególnym uwzględnieniem dwóch dokumentów o charakterze deklaracji XI i XII Kongresu, tj. „Deklaracji z Bangkoku" i „Deklaracji z Salwadoru", jak również stanowiących ich kanwę licznych dokumentów w postaci konwencji, traktatów, zaleceń i rezolucji Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Bazując na dotychczasowych doświadczeniach międzynarodowych w Deklaracji z Dauszy akcentuje się też rolę sektora prywatnego oraz potrzebę wzmocnienia partnerstwa publiczno-prywatnego w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępczości we wszystkich jej formach i przejawach. Wyeksponowana też została potrzeba wspierania rozwoju i wykorzystywania dotychczasowego potencjału nauki kryminologii, kryminalistyki oraz penitencjarystyki. Osiągnięcia naukowe i ekspertyzy tych dyscyplin powinny służyć implementacji odpowiednich strategii, programów i projektów w zakresie zapobiegania przestępczości[5], potwierdzając szerokie możliwości połączenia podejścia akademickiego i praktycznego w zwalczaniu przestępczości w płaszczyźnie globalnej i lokalnej.

Deklaracja z Dauszy niewątpliwie wpisuje się w ogólniejszą deklarację ONZ o celach zrównoważonego rozwoju na świecie, które od 2016 roku przez następne 15 lat wytyczyły sobie jej wszystkie państwa członkowskie. Cele Zrównoważonego Rozwoju (*Sustainable Development Goals* – SDGs) są efektem trzyletniego i przejrzystego procesu ich opracowywania, w którym wzięły udział wszystkie zainteresowane strony oraz został uwzględniony głos zwykłych ludzi. Są one wynikiem bezprecedensowego porozumienia 193 państw członkowskich ONZ dotyczącego priorytetów zrównoważonego rozwoju. Cele mają wsparcie społeczeństwa obywatelskiego, biznesu, parlamentarzystów i innych stron na całym świecie. Decyzja o rozpoczęciu procesu opracowania Celów Zrównoważonego Rozwoju została podjęta przez państwa członkowskie ONZ na Konferencji Narodów Zjednoczonych w Sprawie Zrównoważonego Rozwoju (*Rio+20*), która odbyła się w Rio de Janeiro w czerwcu 2012 roku. Nowa agenda dla zrównoważonego rozwoju wraz z 17 Celami została przyjęta w dniach 25-27 września 2015 w Nowym Jorku, podczas sesji plenarnej Zgromadzenia Ogólnego ONZ na wysokim szczeblu[6].

Opracowane przez ONZ 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju i 169 zadań mają szerszy zakres i mierzą dalej niż Milenijne Cele Rozwoju[7]. Zajmują

5 Zob. S. Redo, Międzynarodowe zasady zapobiegania przestępczości, „Przegląd Policyjny" 2009, nr 2, s. 5 i nast.; E.W. Pływaczewski, K. Laskowska, G. Szczygieł, E. Guzik-Makaruk, W. Filipkowski, E. Zatyka, Polskie kierunki badań kryminologicznych nad bezpieczeństwem obywateli, „Prokuratura i Prawo" 2010, nr 1-2, s.176 i nast.; E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Rola nauki i środowiska akademickiego w przeciwdziałaniu i zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, [w:] Oblicza współczesnej kryminalistyki. Księga Jubileuszowa Profesora Huberta Kołeckiego, Warszawa 2013, s. 215-228; E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red. nauk.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno-kryminologiczne, Warszawa 2015, ss. 973.

6 Zob. Organizacja Narodów Zjednoczonych – Zgromadzenie Ogólne, Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne w dniu 25 września 2015 r., Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju, A RES/70/1. Zob. Polskie tłumaczenie rezolucji: www.un.org.pl/agenda-2030-rezolucja.

7 Dostrzegając sukces Milenijnych Celów Rozwoju oraz potrzebę powstania nowej agendy po 2015 roku, państwa zgodziły się w 2012 roku, na Konferencji Narodów Zjednoczonych w Sprawie Zrównoważonego Rozwoju (Rio+20), na utworzenie Otwartej Grupy Roboczej zajmującej się opracowaniem nowych Celów Zrównoważonego Rozwoju i przedłożeniem ich do rozpatrzenia i podjęcia odpowiednich działań.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

się one przyczynami ubóstwa oraz dostrzegają powszechną potrzebę rozwoju z korzyścią dla wszystkich ludzi. Cele te obejmują trzy wymiary zrównoważonego rozwoju: wzrost gospodarczy, inkluzję społeczną i ochronę środowiska[8].

W oparciu o sukces Milenijnych Celów Rozwoju, które zostały ogłoszone w 2000 roku i miały być realizowane do 2015 r., ambitne działania na rzecz nowych globalnych celów obejmują więcej dziedzin: nierówność, wzrost gospodarczy, godziwa praca, miasta i ludzkie osady, uprzemysłowienie, energia, zmiany klimatyczne, zrównoważona konsumpcja i produkcja oraz pokój i sprawiedliwość. Nowe Cele są powszechne i dotyczą wszystkich państw, podczas gdy Milenijne Cele Rozwoju były ukierunkowane na kraje rozwijające się. Główną kwestią Celów Zrównoważonego Rozwoju są środki ich realizacji – mobilizacja środków finansowych, budowanie potencjału krajów i transfer technologii przyjaznych środowisku[9].

Z kryminologicznego punktu widzenia kluczowe znaczenie ma cel 16 "Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu" z jego 10. podcelami. Jednak wszystkie 17 celów są ze sobą wewnętrznie bardziej lub mniej skorelowane. Stosownie, dla kryminologii wynika z tego potrzeba zrewidowania jej dotychczasowego akademickiego i praktycznego paradygmatu. W nowym paradygmacie chodziłoby zarówno o pogłębianie i przekaz wiedzy o stopniu rzeczywistych współzależności między tymi celami, jak i o weryfikowanie oraz ustalanie przydatności rekomendowanych działań dla uskutecznienia realizacji wszystkich celów zrównoważonego rozwoju, wynikających z tych współzależności.

Przedstawione w niniejszej monografii polskie kierunki i efekty interdyscyplinarnych badań kryminologicznych nad bezpieczeństwem obywateli oraz w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu są w dużej mierze udziałem **Białostockiej Szkoły Kryminologii**, we współpracy – na kolejnym etapie – z **Polską Platformą Bezpieczeństwa Wewnętrznego**. Uzyskane efekty tych badań dowodzą, iż niektóre cele zrównoważonego rozwoju były od wielu już lat w Polsce realizowane. Między innymi dotychczasowe doświadczenia i efekty działań Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego, wysoko oceniane także na wielu forach międzynarodo-

8 Zob. G. Donocik, SDGs links with Inclusive and Sustainable Industrial Development for human rights and dignity, [w:] On the Road to People. Jubilee Book in Commemoration of the 70th Birthday of Michael K. Platzer, ACUNS, Vienna 2016, s. 62 i nast.

9 Szerzej zob. przypis 6 oraz http://www.unic.un.org.pl/strony-2011-2015/zrownowazony-rozwoj-i-cele-zrownowazonego-rozwoju/2860#sthash.ZEZBhS2e.dpuf.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wych[10], są dobrym przykładem w zakresie możliwości wykorzystywania relacji w trójkącie: sektor publiczny, prywatny oraz nauka. Zapewnienie bezpieczeństwa przez organy państwowe powinno następować we współpracy z sektorem prywatnym i środowiskiem naukowym w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego. W tym kontekście zwraca uwagę fakt, iż wśród osiemnastu rekomendacji poprzedzającego Kongres *The Doha Youth Forum*[11], ukierunkowanych na rozwijanie kreatywnych rozwiązań dotyczących globalnych kwestii związanych z przestępczością, znalazła się również dyrektywa akcentująca rolę tej kategorii partnerstwa w zwalczaniu cyberprzestępczości.

Niniejsza monografia składa się z dziewięciu rozdziałów. W **pierwszym rozdziale** przedstawione zostały liczne inicjatywy i projekty dotyczące badań nad bezpieczeństwem obywateli z perspektywy retrospektywnej i współczesnej. Omówione przedsięwzięcia potwierdzają wiodącą rolę Wydziału Prawa w Białymstoku w zakresie tej kategorii badań w odniesieniu do zagrożeń wyższymi formami przestępczości oraz w zakresie **interdyscyplinarnych badań nad bezpieczeństwem obywateli**. Pozycja ta wypracowana została dzięki realizacji wielu projektów i interdyscyplinarnych inicjatyw naukowo-badawczych w ramach **Białostockiej Szkoły Kryminologii**, zasadniczo zbudowanej na bazie Zakładu Kryminologii i Problematyki Przestępczości Zorganizowanej, przekształconego później w Zakład Prawa Karnego i Kryminologii. Zaowocowały one m.in. inauguracją nowej międzynarodowej serii wydawniczej[12] oraz publikacjami sfinalizowanych prac doktorskich i habilitacyjnych. Spośród licznych opracowań tej kategorii skrótowo zaprezentowano jedynie pięć – istotnych z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa i obywateli – tematów opublikowanych prac doktorskich, tj. sekty religijne w Polsce (E.M. Guzik-Makaruk), rozboje drogowe (I. Nowicka), porwania dla okupu (J. Karczmarek), polską antyterrorystyczną politykę informacyjną (A. Furgała) oraz system antyterrorystyczny w Polsce (P. Chomentowski).

10 Zob. E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, *op. cit.* E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Europejski Instytut Bezpieczeństwa Wewnętrznego – ewolucja i wdrożenie koncepcji klastra na rzecz bezpieczeństwa, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno- kryminologiczne…, *op. cit.*, s. 51 i nast.

11 Inicjatywa ta była *novum* w dotychczasowej historii kongresów. Przedstawiciele młodego pokolenia reprezentujący „*The Doha Youth Forum*" zaprezentowali wypracowane w czasie trzydniowych obrad osiemnaście rekomendacji na temat zapobiegania przestępczości i sprawiedliwości karnej, ukierunkowanych na rozwijanie kreatywnych rozwiązań dotyczących globalnych kwestii związanych z przestępczością. Można powiedzieć, że kwestie dyskutowane na Forum i wynikające z nich konkluzje stanowiły niejako replikę głównych tematów Kongresu.

12 Zob. E.W. Pływaczewski (red.), Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii. Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Białystok 1998, ss. 622.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Z inicjatywami badawczymi podejmowanymi w ramach Białostockiej Szkoły Kryminologii łączy się też geneza polskich badań kryminologicznych o charakterze skoordynowanym (realizacja grantu promotorskiego Z. Rau)[13]. Tym samym badania nad bezpieczeństwem obywateli w Polsce zostały podniesione na wyższy, a tym samym zdecydowanie bardziej efektywny poziom. Kolejne bowiem projekty badawcze, kierowane przez pracowników Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii UwB i realizowane z ich udziałem, były już realizowane w ramach interdyscyplinarnych struktur konsorcjów tworzonych w ramach powołanej w 2005 roku **Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego** – Naukowej Sieci Uniwersyteckiej[14]. Projekty te miały charakter pionierski, gdyż w szerokim zakresie obejmowały zaawansowane badania technologiczne w wybranych, kluczowych płaszczyznach, ukierunkowane na podniesienie bezpieczeństwa obywateli z wykorzystaniem wiedzy prawniczej, kryminologicznej i kryminalistycznej. Prace na styku tych dwóch obszarów humanistycznego i technicznego – stanowiły o innowacyjnym charakterze prowadzonych badań[15]. W ramach efektów końcowych prowadzonych projektów przygotowano kompleksowe analizy prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne dotyczące nowych, oryginalnych technologii istotnych dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz prototypy ich wdrożeń.

Rozdział II przedstawia wyniki realizacji największego wówczas w naukach społecznych projektu badawczego w zakresie związanym z bezpieczeństwem pt. **„Rozwiązania prawne i organizacyjno-techniczne w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej oraz terroryzmu ze szczególnym uwzględnieniem problematyki dowodów procesowych oraz instytucji świadka koronnego"** (2002-2006). Projekt ten obejmował zakrojone na szeroką skalę badania dotyczące w szczególności problematyki przestępczości zorganizowanej, terroryzmu oraz instytucji świadka koronnego, a realizowane w jego ramach badania miały charakter skoordynowany. Projekt ten jest uznawany za sztandarowy przykład współpracy przedstawicieli szeroko rozumianej nauki prawa karnego i kryminologii oraz praktyki organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Rozdział III zawiera omówienie głównych kierunków i efektów działań (krajowych i międzynarodowych) Polskiej Platformy Bezpieczeństwa We-

13 Szerzej na temat genezy tych badań – zob. § 3 rozdziału I.

14 Szerzej na ten temat – zob. rozdz. II niniejszej monografii.

15 Por. E.W. Pływaczewski, K. Laskowska, G. Szczygieł, E. Guzik-Makaruk, W. Filipkowski, E. Zatyka, Polskie kierunki badań kryminologicznych nad bezpieczeństwem..., *op. cit.*, s. 176-201. Zob. także M. Perkowska, E. Jurgielewicz, Kierunki badań prawnokarnych i kryminologicznych prowadzonych w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, [w:] I. Sepioło (red.), Interdyscyplinarność badań w naukach penalnych, Poznań 2012, s. 423-449.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wnętrznego (PPBW), która została zainicjowana w strukturach Białostockiej Szkoły Kryminologii. Głównym celem tej unikatowej inicjatywy, zarówno w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym, jest tworzenie nowoczesnych narzędzi technologicznych, będących istotnym wsparciem dla służb i instytucji odpowiedzialnych za porządek prawny i bezpieczeństwo obywateli oraz przygotowywanie odpowiedniego w tym zakresie instrumentarium prawnego, kryminologicznego i kryminalistycznego. Liczne narzędzia technologiczne, wytwarzane w ramach PPBW są poddawane bieżącej analizie pod kątem ich stosowania zgodnie z obowiązującym prawem, w szczególności w zakresie gwarancji praw i wolności obywatelskich[16]. Do dyskusji poświęconych tworzeniu nowoczesnych technologii dla służb zapraszani są przedstawiciele Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego, Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka.

W **rozdziale IV** zaprezentowano wyniki badań dwóch projektów szczególnie istotnych z punktu widzenia bezpieczeństwa obywateli. **Pierwszy** z nich, pt. **„Monitoring, identyfikacja i przeciwdziałanie zagrożeniom bezpieczeństwa obywateli"** (2007-2010), zrealizowany w ramach umowy konsorcjum przez Uniwersytet w Białymstoku oraz Wojskową Akademię Techniczną, ukierunkowany był na szereg interdyscyplinarnych badań o charakterze prawnym, kryminologicznym, socjologicznym oraz technicznym, które dotyczyły wybranych aspektów zapewnienia bezpieczeństwa obywateli. Brało w nim udział **350** uczestników, reprezentujących zarówno teorię (zarówno nauk karnistycznych, jak i nauk technologicznych) oraz praktykę organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Uczestnicy projektu wypracowali i przedłożyli organom państwa prototypowe rozwiązania w zakresie identyfikacji zagrożeń bezpieczeństwa obywateli, ich ostrzegania, a także kierowania bezpieczeństwem państwa. Efektami projektu były także pilotażowe instalacje eksperckich narzędzi wspomagania decyzji w zakresie kierowania w sytuacjach kryzysowych, a także sieciowego systemu monitoringu, pozyskiwania i przetwarzania danych na rzecz ostrzegania o zagrożeniach i przeciwdziałania skutkom sytuacji kryzysowych.

Drugi z nowatorskich projektów omówionych w rozdziale IV, pt. **„Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa"** (2009-2011), sfinansowany przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, został zrealizowany przez zespół badawczy Białostockiej Szkoły Kryminologii (Zakład Prawa Karnego i Kryminologii Wydziału Prawa UwB). Z uwagi

16 Zob. E.W. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk, W. Filipkowski, „Nowoczesne technologie" w zwalczaniu przestępczości a prawa człowieka, „Przegląd Policyjny" 2013, nr 1, s. 5-23.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

na brak opracowań empirycznych w tej tematyce wyniki projektu wypełniły istotną lukę w tym zakresie. Badania obejmowały bowiem zarówno analizę dogmatyczną instytucji pozbawiania sprawców owoców przestępstwa, jak i ocenę skuteczności funkcjonowania tej regulacji w płaszczyźnie postępowania przygotowawczego, sądowego i wykonawczego[17].

W **rozdziale V** szeroko przedstawiono wyniki, finansowanego przez NCBiR, projektu rozwojowego własnego pt. **„Prawne i kryminologiczne aspekty wdrożenia i stosowania nowoczesnych technologii służących ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego"** (2011-2012), zrealizowanego w ramach konsorcjum: PPBW Sp. z o.o. (lider konsorcjum) i Uniwersytet w Białymstoku, reprezentowanego przez przedstawicieli Białostockiej Szkoły Kryminologii. Wyniki przeprowadzonych badań – jak wynika z anonimowej oceny eksperckiej NCBiR – uzyskały najwyższą z możliwych ocen z uwagi na ich wysoką wartość naukową oraz duże znaczenie dla rozwoju gospodarki w zakresie wykorzystywania nowoczesnych technologii służących ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego. Uznano, że zaproponowane rozwiązania technologiczne niewątpliwie służą praktyce bezpieczeństwa wewnętrznego. Wnoszą one także wiele nowego do nauki kryminologii w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego oraz mogą być wykorzystane przez organa ścigania i wymiaru sprawiedliwości, a także do celów usprawnienia legislacyjnego danych regulacji prawnych.

Rozdział VI zawiera prezentację unikatowych osiągnięć projektu badawczego rozwojowego na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa pod tytułem **„Nowoczesne technologie dla/w procesie karnym i ich wykorzystanie – aspekty techniczne, kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne"** (2011-2014), finansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, a zrealizowanego przez konsorcjum w składzie: Wojskowa Akademia Techniczna, Akademia Górniczo-Hutnicza, Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Uniwersytet w Białymstoku (lider konsorcjum). O innowacyjnym charakterze projektu stanowiły prace badawcze na styku dwóch obszarów – humanistycznego i technicznego. Szerokie badania techniczne w zakresie podniesienia poziomu bezpieczeństwa obywateli w wybranych, kluczowych obszarach związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa przeprowadzono bowiem z wykorzystaniem wiedzy prawniczej, kryminalistycznej i kryminologicznej. W efekcie końcowym przygotowano kompleksowe i komplementarne analizy prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne dotyczące wdrożenia konkretnych nowych technolo-

17 Zob. E.M. Guzik-Makaruk (red.), Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa, Warszawa 2012, ss. 558.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

gii istotnych dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz prototypy ich wdrożeń. Ten oryginalny projekt był szczególnie ważny z perspektywy kluczowych obszarów bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, w wielu zaś płaszczyznach przeprowadzone badania miały charakter pionierski nie tylko w Polsce, lecz także w Europie, ze względu na ich obszar lub skalę. Dotyczyło to zwłaszcza takich zagadnień, jak: elektroniczne postępowanie karne, elektroniczny system odzyskiwania mienia, automatyczna transkrypcja mowy na tekst, zastosowanie *data miningu* w obszarze zapewnienia bezpieczeństwa, analizy strategicznej, czynności operacyjno-rozpoznawczych i techniki operacyjnej, cyberterroryzmu, czy też partnerstwa publiczno-prywatnego w obszarze bezpieczeństwa.

Tematem **rozdziału VII** jest udział przedstawicieli Białostockiej Szkoły Kryminologii w „zewnętrznych" krajowych i międzynarodowych projektach badawczych. W kategorii projektów krajowych omówiony został udział w projekcie finansowanym przez NCBiR pt. „**SIC – Modułowy wielozadaniowy System Identyfikacji Cudzoziemców wraz z modułem analizy ryzyka ofiar przestępstwa handlu ludźmi**" (2014-2016), zrealizowanym przez konsorcjum złożone z Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk (pracownicy Zakładu Kryminologii) – lider projektu oraz partnerów: Uniwersytetu w Białymstoku (pracownicy Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii oraz Zakładu Prawa Europejskiego) i firmy Medcore sp. z o.o. Głównym celem tego projektu było opracowanie inteligentnego narzędzia informatycznego umożliwiającego identyfikację przejawów przestępczości z udziałem cudzoziemców w Polsce oraz czynników wiktymizacyjnych w tym obszarze.

W odniesieniu do projektów międzynarodowych przedstawiciele BSK brali udział w tak ważnych przedsięwzięciach badawczych, jak: funkcjonująca od 1996 r. Europejska Grupa Robocza ds. Inicjatyw Prawnych Przeciwko Przestępczości Zorganizowanej (EARIGOK), kontynuacja tej inicjatywy w postaci projektów „Jurisdiktionskonflikte bei grenzüberschreitender Kriminalität – ein Rechtsvergleich zum Internationalen Strafrecht" oraz koordynowanego przez stronę polską projektu naukowego pod hasłem „Pozaprocesowe pozyskiwanie dowodów i ich wykorzystywanie w procesie karnym" (2012-2015), międzynarodowy projekt pod hasłem: „Auswirkungen der Liberalisierung des Internet-handels in Europa auf den Phänomenbereich der Arzneimittelkriminalität (ALPhA)", czy zamówiony przez Komisję Europejską (DG Home) projekt pt. „Studium przygotowania zmian przyszłej polityki w zakresie walki z przestępczością zorganizowaną". Do innych ważnych międzynarodowych projektów z udziałem przedstawicieli BSK należy zaliczyć projekty badawcze dotyczące: korupcji w sektorze

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

prywatnym (2001-2002), zjawiska przestępczości zorganizowanej w Europie oraz sposobów przeciwdziałania temu fenomenowi (2002-2004)[18], czy projekt badawczy na temat korupcji w systemie wymiaru sprawiedliwości w RPA i w Polsce (2003-2004). W latach 2003-2006 katalog tego rodzaju inicjatyw wzbogacił udział BSK w unikatowej inicjatywie badawczej – pierwszym w skali światowej międzynarodowym projekcie nt. omyłek sądowych, czy finansowanym przez *The Geneva Centre for Democratic Control of the Armed Forces (DCAF)* projekcie dotyczącym reformy policji w krajach Europy Środkowej i Wschodniej (2002-2003). Godną szczególnego podkreślenia jest również zainicjowana w 2004 r. pierwsza na świecie inicjatywa naukowo-badawcza nt. **„International Criminal Justice Education"**, koordynowana przez *United Nations Office on Drugs and Crime*, której pierwsze efekty badawcze zaprezentowane zostały w obszernej antologii[19]. Od 2009 r. Białostocka Szkoła Kryminologii była również reprezentowana w międzynarodowym środowisku akademickim w projekcie ONZ – UNODC (*United Nation Office on Drugs and Crime*) nt. **„The role and governance of civilian private security as an enhancement to crime prevention and community safety"**, dotyczącym funkcjonowania prywatnego sektora bezpieczeństwa, którego celem było przygotowanie koncepcji odpowiednich rekomendacji w tym zakresie.

W **rozdziale VIII** wyeksponowane zostały szczególnie istotne z punktu widzenia kreowania zrównoważonego rozwoju badania i inicjatywy w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. W pierwszej kolejności przedstawiono efekty badań prowadzonych w ramach Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego, która od kilkunastu lat angażuje się w różne inicjatywy ukierunkowane na ten cel. Pozostaje to w związku z tzw. technologiami podwójnego zastosowania, które powstały dla służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa, a po odpowiedniej modyfikacji mogą zostać wykorzystane przy tworzeniu narzędzi dla osób niepełnosprawnych. W tym zakresie PPBW współpracuje ze Specjalnymi Ośrodkami dla Dzieci Niewidomych i Słabowidzących w Owińskach koło Poznania i w Krakowie. Następnie omówiono efekty projektu badawczo-rozwojowego NCBiR pt. **„Opracowanie systemu wykrywania zagrożeń bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Aspekty prawno-kryminologiczne i technologiczne"**

18 Monograficzny efekt tego projektu uznano za najbardziej kompleksowe opracowanie tej problematyki na kontynencie europejskim. Zob. C. Fijnaut, L. Paoli (Eds.), Organised Crime in Europe. Concepts, Patterns and Control Polices in the European Union and Beyond, Springer, AA Dordrecht 2004, ss. 1074.

19 K. Aromaa, S. Redo (eds.), For the Rule of Law. Criminal Justice Teaching and Training @cross the World, Helsinki – Seoul 2008. Zob. także S. Redo, On the importance of preschool civic education for the global culture of lawfulness, [w:] Kury H., Redo S., Refugees and Migrants in Law and Policy – Challenges and Opportunities for Global Civic Education" (Springer 2017, w druku).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

(2011-2014), zamówionego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, zrealizowanego przez konsorcjum naukowo-przemysłowe w składzie: Uniwersytet w Białymstoku (lider projektu) oraz konsorcjantów: AGH w Krakowie, WSTiTK w Kielcach oraz FV sp. z o.o. W to unikatowe przedsięwzięcie naukowo-badawcze dotykające problemu wykluczenia społecznego było zaangażowanych ponad 200 wykonawców[20]. W paragrafie trzecim omawianego rozdziału dokonano podsumowania efektów inicjatyw ukierunkowanych na przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, będących udziałem pracowników Wydziału Prawa UwB (głównie z zespołu BSK bądź z nią współpracujących). Inicjatywy te łączą się z osiągnięciami Forum Naukowego – **„Prawne i medyczne aspekty zdrowia człowieka/ Międzynarodowa Sieć Prawno-Medyczna"**[21], Szkoły Prawa Niemieckiego, Interdyscyplinarnej Komisji Naukowej ds. przemocy i dyskryminacji, projektu Fundacji Humboldta i wynikami badań nad transplantacją narządów, tkanek i komórek. Istotny jest także udział w pracach Krajowej Rady Transplantacyjnej oraz unikatowe inicjatywy na rzecz wspierania osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, jak również organizowanie związanych z przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu licznych seminariów, konferencji międzynarodowych, warsztatów oraz podejmowanie w tym zakresie innych przedsięwzięć.

Ostatni, **IX rozdział** monografii poświęcony został aktualnym i przyszłym kierunkom badań nad bezpieczeństwem obywateli. Paragraf 1. omawia wyniki projektu poświęconego kryminologicznym aspektom przestępczości granicznej na wschodniej granicy Polski, zrealizowanego przez przedstawiciela młodszej generacji Białostockiej Szkoły Kryminologii – M. Perkowską[22], co znajduje niejako swoje uzasadnienie historyczne. Pierwszą bowiem polską inicjatywą podejmującą problematykę przestępczości cudzoziemców w Polsce, w tym przestępczości granicznej, była konferencja międzynarodowa pt. „Przestępczość cudzoziemców" (Supraśl, IX 1994), zorganizowana przez ośrodek białostocki[23]. W odniesieniu do tematyki przestępczości granicznej przedstawiono także wyniki najnowszych badań ankietowych na temat korupcji, w związku z przekraczaniem granicy, przeprowadzone przez

20 Zob. E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, L. Zatyka (red. nauk.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Aspekty prawne i kryminologiczne, Białystok 2014, ss. 480; K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska (red. nauk.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, Białystok 2014, ss. 403.

21 Partnerami tego projektu są: Royal University of Cambridge, Uniwersytet w Białymstoku – lider projektu (reprezentowany przez Białostocka Szkołę Kryminologii) oraz znakomite polskie uczelnie medyczne – Uniwersytet Medyczny w Białymstoku oraz Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach.

22 Zob. M. Perkowska, Przestępczość graniczna cudzoziemców, Warszawa 2013, ss. 232.

23 Zob. E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość cudzoziemców. Nowe wyzwanie dla teorii i praktyki. Studia i materiały, Szczytno 1995, ss. 200.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

studentów i doktorantów Wydziału Prawa UwB skupionych wokół Białostockiej Szkoły Kryminologii.

Problematyka przestępczości w Rosji z perspektywy kryminologii i prawa karnego (§ 3) była przedmiotem wieloletnich badań, które prowadziła K. Laskowska. W paragrafie tym zasygnalizowano ich główne kierunki, w nawiązaniu do Jej książki profesorskiej[24]. Następnie (w § 4) przedstawiono interesującą i w dużym stopniu zrealizowaną formułę organizacyjno-prawną pod roboczą nazwą **„Europejski Instytut Bezpieczeństwa Wewnętrznego",** odpowiadającą na wyzwania dla nauki, organów państwowych i podmiotów gospodarczych w obliczu współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego. Inicjatywa ta uzmysławia konieczność prowadzenia badań natury prawnej, kryminologicznej, kryminalistycznej i socjologicznej.

W następnych paragrafach wskazano kolejne tematy, po części zrealizowane bądź przygotowane do badań, których realizacji jest uzależniona od pozyskania źródeł finansowania. W tym zakresie mieści się **przestępczość wiejska** (§ 4), **dopalacze w aspekcie społecznym, medycznym i prawnym** (§ 5), **problematyka zbrodni państwowych** (§ 6), **prawne i kryminologiczne aspekty porwań rodzicielskich** (§ 7), **badania nad bezdomnością** (§ 8) **oraz zapobieganie i zwalczanie przestępczości gospodarczej** (§ 9). Rozdział zamyka omówienie **strategii „Triple – T"** (§ 10), stosowanej od 2012 roku metody podejmowania decyzji oraz sprawdzania, które praktyki i strategie wypełniania misji policyjnych są najbardziej efektywne. Strategia ta, zaprezentowana na I polsko-brytyjskim seminarium naukowym[25], obejmującym wybrane zagadnienia z pogranicza nauk prawnych i kryminologicznych, w tym problematykę tworzenia nowych rozwiązań organizacyjnych, technologicznych oraz teleinformatycznych w walce z szeroko rozumianą przestępczością, ma za zadanie wspomóc, a także ulepszyć technologie zbierania danych i ich analizy.

Monografię zamyka podsumowanie, bibliografia oraz aneks zawierający prezentację głównych obszarów dokonań merytorycznych Białostockiej Szkoły Kryminologii, której proces tworzenia rozpoczął się w 1994 roku.

Białystok, grudzień 2016 r.

24 K. Laskowska, Przestępczość w Rosji z perspektywy kryminologii i prawa karnego, Białystok 2016, ss. 525.

25 Na temat „Nowe kierunki badań kryminologicznych i ich perspektywy", Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, 8 października 2014 r. Zob. E.M. Truskolaska, A. Tywończuk-Geniusz, I polsko-brytyjskie seminarium naukowe „Nowe kierunki badań kryminologicznych i ich perspektywy" (Białystok, 8 października 2014 r.), „Prokuratura i Prawo" 2015, nr 4, s. 189 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Rozdział I

Inicjatywy i projekty w zakresie badań nad bezpieczeństwem obywateli z perspektywy retrospektywnej i współczesnej

§ 1. Kierunki badań i inicjatywy badawcze o charakterze krajowym i międzynarodowym. Geneza i współczesność

Z perspektywy ostatniego 25-lecia można zauważyć, że systematyczne badania dotyczące zagadnień bezpieczeństwa obywateli, zwłaszcza w obszarze wyższych form przestępczości, w nieco szerszej skali prowadzone były w Polsce jedynie w kilku ośrodkach akademickich i resortowych. W literaturze kryminologicznej wskazuje się[1], iż w odniesieniu do problematyki przestępczości zorganizowanej rozpoczęły się one po wydaniu pierwszej w Polsce monografii poświęconej temu zjawisku[2]. W kategorii ośrodków uniwersyteckich w tym obszarze badań zdecydowanie przoduje Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku (pozostający do 1997 r. w ramach struktur Uniwersytetu Warszawskiego), gdzie tego rodzaju badania są systematycznie prowadzone od 1993 r., stając się później inspiracją do podejmowania

1 K. Krajewski, Crime and Criminal Justice in Poland (Country Survey), "European Journal of Criminology" 2004, Vol. 1(3), s. 396.

2 Zob. E. Pływaczewski, Przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie w Europie Zachodniej (ze szczególnym uwzględnieniem Republiki Federalnej Niemiec), Warszawa 1992, ss. 198.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

kolejnych badań oraz inicjatyw w tym zakresie w innych ośrodkach akademickich[3]. Gwoli ścisłości trzeba jednak zaznaczyć, iż zostały one wszakże zainicjowane w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii UMK już w latach 80. XX w.[4]

Podjęcie badań dotyczących problematyki wyższych form przestępczości na Wydziale Prawa w Białymstoku pozostaje w związku z powołaniem na tym Wydziale w 1994 r. (jeszcze decyzją Senatu Uniwersytetu Warszawskiego) Zakładu Kryminologii i Problematyki Przestępczości Zorganizowanej. Warto w tym miejscu też przypomnieć, iż w tym samym roku białostocki ośrodek karnistyczny, dzisiaj określany jako **Białostocka Szkoła Kryminologii**, po raz pierwszy miał możliwość zaprezentowania swoich osiągnięć i aktualnych kierunków badań naukowych w specjalnym tomie, który ukazał się nakładem Wydawnictwa Temida 2[5]. Tom ten miał charakter szczególny, jako że był pierwszą pozycją nowej serii, a zarazem pierwszym zbiorem opracowań pracowników trzech zakładów koncentrujących swoje zainteresowania na szeroko rozumianym prawie karnym. Na Wydziale Prawa, który pozostawał wówczas w ramach struktur Filii Uniwersytetu Warszawskiego, funkcjonowały trzy Zakłady: Zakład Prawa Karnego (kierowany przez Profesora Piotra Hofmańskiego), Zakład Postępowania Karnego (kierowany przez Profesora Piotra Kruszyńskiego[6]) oraz powołany w 1994 r. Zakład Kryminologii i Problematyki Przestępczości Zorganizowanej (kierowany przez piszącego te słowa). Zasadniczo opracowania zamieszczone we wspomnianym tomie koncentrowały się wokół projektowanej reformy prawa karnego w związku z toczącą się dyskusją nad opublikowanymi projektami ustaw karnych. Tylko niektóre z artykułów nawiązywały do rozwiązań prawnych przyjętych w innych krajach, które mogły i mogą nadal być wzorem do naśladowania.

3 Zob. zwłaszcza B. Hołyst, E. Kube, R. Schulte (red.), Przestępczość zorganizowana w Niemczech i w Polsce. Zwalczanie i zapobieganie, Warszawa – Münster – Łódź 1998, ss. 331; A. Michalska-Warias, Przestępczość zorganizowana i prawnokarne formy jej przeciwdziałania, Lublin 2006, ss. 480; O. Krajniak, Zorganizowane grupy przestępcze. Studium kryminalistyczne, Warszawa 2011, ss. 396; J.W. Wójcik, Przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej, Warszawa 2011, ss. 513; P. Chlebowicz, Nielegalny handel bronią. Studium kryminologiczne, Warszawa 2015, ss. 278; W. Pływaczewski, Nielegalny rynek chronionych gatunków dzikiej fauny i flory. Geneza, przejawy, przeciwdziałanie, Szczytno 2016, ss. 320.

4 Zob. m.in. A. Marek, E. Pływaczewski, A. Peczeniuk, Kradzież i paserstwo mienia prywatnego (red.), Warszawa 1985, s. 221 i nast.; A. Marek, E. Pływaczewski, Professional Crime: Is it a Problem for a Socialist Society? (referat przedstawiony na X Kongresie Międzynarodowego Stowarzyszenia Kryminologii; (Hamburg, 4-9 września 1988); A. Marek, E. Pływaczewski, Ustawowy model zwalczania przestępczości zawodowej w Polsce, „Państwo i Prawo" 1988, nr 11, s. 97 i nast.; tychże, Jeszcze o zwalczaniu przestępczości zawodowej, „Państwo i Prawo" 1989, nr 4, s. 112 i nast.; tychże, Jak traktować zawodowych przestępców, „Wokanda" 1990, nr 33, s. 8; E. Pływaczewski, Pranie brudnych pieniędzy (Możliwości przeciwdziałania z uwzględnieniem roli systemu bankowego), Toruń 1993, ss. 186.

5 P. Hofmański (red.), Z problematyki prawa karnego, Białystok 1994, ss. 262.

6 Zastąpił go później na tym stanowisku Profesor Andrzej Bulsiewicz z Katedry Postępowania Karnego UMK w Toruniu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W kontekście pierwszych badań kryminologicznych nad bezpieczeństwem, zwłaszcza w aspektach związanych z przestępczością zorganizowaną, zainicjowanych w związku z utworzeniem na Wydziale Prawa w Białymstoku wspomnianego wyżej Zakładu Kryminologii i Problematyki Przestępczości Zorganizowanej, nie sposób w tym miejscu pominąć szczególnie istotne wydarzenie naukowe o charakterze międzynarodowym. Otóż na kanwie mających swoją długą historię karnistycznych kontaktów polsko-niemieckich w 1995 r. Zakład Prawa Karnego i Zakład Kryminologii i Problematyki Przestępczości Zorganizowanej zorganizowały największe, z dotychczas zorganizowanych w Polsce[7], **Niemiecko-Polskie Kolokwium Prawa Karnego** pod hasłem: „Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości"[8], którego uczestnicy obradowali w Białymstoku i Rajgrodzie[9], z udziałem czołowych przedstawicieli nauki prawa karnego i kryminologii obu krajów. Dokonując podsumowania obrad Profesor Claus Roxin z Uniwersytetu w Monachium powiedział, że była to „(...) jedna z najbardziej treściwych konferencji, w jakiej kiedykolwiek miałem okazję brać udział. W przeciągu pięciu dni byliśmy świadkami 19 referatów i 11 dyskusji; i w żadnym z nich nie chodziło o ograniczone problemy specjalne, lecz prawie zawsze o podstawowe problemy aktualnej przestępczości i jej zwalczania"[10]. Niektóre konkluzje i wnioski wypracowane na tej konferencji będą jeszcze przywoływane w kolejnych fragmentach niniejszej monografii.

Wydział Prawa UwB, dzięki inicjatywom podejmowanym w ramach **Białostockiej Szkoły Kryminologii**, jest również wiodącym ośrodkiem naukowo-badawczym w zakresie **interdyscyplinarnych badań nad bezpieczeństwem obywateli**[11]. W Zakładzie Kryminologii i Problematyki

7 Pierwszą inicjatywą o takim charakterze w nowej formacji ustrojowej było Sympozjum zorganizowane w 1990 r. przez środowisko karnistów wrocławskich (Instytut Prawa Karnego i Kryminologii Uniwersytetu Wrocławskiego) pod egidą Profesora Tomasza Kaczmarka. Zob. T. Kaczmarek (red.), Teoretyczne problemy odpowiedzialności karnej w polskim oraz niemieckim prawie karnym. Materiały Polsko-Niemieckiego Sympozjum Prawa Karnego, Radków, maj 1990, Wrocław 1990, ss. 151.

8 Koordynowane przez Profesorów P. Hofmańskiego i E.W. Pływaczewskiego we współpracy z Profesorem Hansem Joachimem Hirschem (1929-2011), reprezentującym wówczas dwa niemieckie ośrodki akademickie: Uniwersytety w Kolonii i w Halle.

9 Opracowania przygotowane na kanwie wygłoszonych referatów zostały opublikowane w dwóch wersjach językowych: P. Hofmański, H.J. Hirsch, E.W. Pływaczewski, C. Roxin (hrsg.), Neue Erscheinungsformen der Kriminalität in ihrer Auswirkung auf das Straf- und Strafprozeßrecht, Białystok 1996, ss. 607 oraz P. Hofmański, H.J. Hirsch, E.W. Pływaczewski, C. Roxin (red.), Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości, Białystok 1997, ss. 527.

10 C. Roxin, Synteza z niemieckiego punktu widzenia, [w:] P. Hofmański, H.J. Hirsch, E.W. Pływaczewski, C. Roxin (red.), Prawo karne i proces karny..., *op. cit.*, s. 497.

11 Zob. w szczególności: E.W. Pływaczewski, K. Laskowska, G. Szczygieł, E. Guzik-Makaruk, W. Filipkowski, E. Zatyka, Polskie kierunki badań kryminologicznych nad bezpieczeństwem obywateli, „Prokuratura i Prawo" 2010, nr 1-2, s. 176 i nast.; E.M. Guzik-Makaruk (red.), Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce. Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom, Warszawa 2011, ss. 383; E.W. Pływaczewski, Geneza i stan badań kryminologicznych nad bezpieczeństwem w Polsce, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, zeszyt 9, s. 229 i nast.;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Przestępczości Zorganizowanej, przekształconym później w Zakład Prawa Karnego i Kryminologii, realizowanych było wiele projektów i interdyscyplinarnych inicjatyw naukowo-badawczych, które m.in. zaowocowały inauguracją nowej międzynarodowej serii wydawniczej[12] oraz publikacjami sfinalizowanych prac doktorskich i habilitacyjnych.

W kategorii rozpraw (doktorskich i habilitacyjnych) podejmowane były m.in. takie problemy, jak zorganizowana przestępczość narkotykowa[13], sekty religijne w Polsce w aspekcie prawnym i kryminologicznym[14], przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie w Polsce[15] i w Azji Centralnej[16], rosyjskojęzyczna przestępczość zorganizowana[17], korupcja w Policji[18], rozboje drogowe jako przejaw przestępczości zorganizowanej[19], problematyka świadka koronnego[20], zorganizowana przestępczość finansowa ze szczególnym uwzględnieniem procederu prania brudnych pieniędzy[21], kłusownictwo leśne[22], przestępczość graniczna cudzoziemców na wschodnim odcinku granicy Polski[23], przestępstwa popełniane przez funkcjonariuszy Policji[24], wymuszenia rozbójnicze w aspekcie prawnokarnym i kryminologicznym[25], zagadnienia związane z przeciwdziałaniem i zwalczaniem terroryzmu[26], wybrane aspekty pracy operacyjnej[27], czy problemy związane z posiadaniem narkotyków[28].

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski (red. nauk.), Współczesne oblicza bezpieczeństwa, Białystok 2015, ss. 430.

12 Zob. E.W. Pływaczewski (red.), Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii. Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Białystok 1998, ss. 622.

13 Zob. K. Laskowska, Nielegalny handel narkotykami w Polsce, Białystok 1998.

14 Zob. E.M. Guzik-Makaruk, Sekty religijne w Polsce, Warszawa 2004, ss. 326.

15 Zob. Z. Rau, Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie, Kraków 2002, ss. 423.

16 Zob. S. Redo, Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w Azji Centralnej, Warszawa 2007, ss. 314.

17 Zob. K. Laskowska, Rosyjskojęzyczna przestępczość zorganizowana. Studium kryminologiczne, Białystok 2006, ss. 501.

18 Zob. niepublikowaną rozprawę doktorską Marka Enerliha pt. Łapownictwo w Policji i metody jego zwalczania, Białystok 2002, opracowaną w Zakładzie Kryminologii i Problematyki Przestępczości Zorganizowanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. E.W. Pływaczewskiego, ss. 410.

19 I. Nowicka, Rozbój drogowy jako przejaw przestępczości zorganizowanej, Kraków 2004, ss. 398.

20 Zob. E. Kowalewska-Borys, Świadek koronny w ujęciu dogmatycznym, Kraków 2004, ss. 301.

21 Zob. W. Filipkowski, Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym, Kraków 2004, ss. 452.

22 Przedstawione w niepublikowanej rozprawie doktorskiej P.K. Bilewicza pod tytułem „Prawne i kryminologiczne aspekty kłusownictwa leśnego", Białystok 2005, przygotowanej w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii pod kierunkiem piszącego te słowa.

23 Zob. M. Perkowska, Przestępczość graniczna cudzoziemców, Warszawa 2013, ss. 232.

24 Zob. D. Mocarska, Przestępne nadużycie władzy przez funkcjonariuszy policji w ujęciu prawnokarnym i kryminologicznym, Szczytno 2013, ss. 342.

25 Zob. A. Świerczewska-Gąsiorowska, Prawnokarne i kryminologiczne aspekty wymuszeń rozbójniczych, Szczytno 2015, ss. 240.

26 Zob. P. Chomentowski, Polski system antyterrorystyczny. Prawno-organizacyjne kierunki ewolucji, Warszawa 2014, ss. 288; A. Furgała, Polska antyterrorystyczna polityka informacyjna jako narzędzie zapobiegania przestępstwom terrorystycznym i ich skutkom, Białystok 2012 (maszynopis rozprawy doktorskiej obronionej dostępny w Bibliotece Wydziału Prawa UwB).

27 W tym zwłaszcza niepublikowana rozprawa doktorska K.T. Boratyńskiej pod tytułem „Podsłuch w ustawodawstwie polskim i wybranych krajach zachodnich".

28 Zaprezentowane w niepublikowanej rozprawie doktorskiej P. Bołtryka pt. „Kryminologiczne i prawne aspekty posiadania narkotyków w Polsce (na przykładzie pochodnych konopii innych niż włókniste)", Białystok 2015, przygotowanej w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii pod kierunkiem piszącego te słowa.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Nie sposób jest zasygnalizować, nawet hasłowo, wszystkich interesujących, czy wręcz pionierskich kierunków tych badań i ich efektów. Niektóre z nich zostaną przedstawione w paragrafie 2. niniejszego rozdziału. W tym miejscu skromną tego ilustracją może być nawiązanie do wyników badań szczególnej kategorii nieletnich – wielokrotnych sprawców czynów karalnych – jako osób najbardziej zagrożonych uczestnictwem w zorganizowanych grupach przestępczych, będących ich swoistym zapleczem kadrowym[29]. W badaniach swoich Z. Rau ustalił, iż ponad połowa z badanych w kręgu swoich znajomych miała członków zorganizowanych grup przestępczych. Stosunek tej kategorii sprawców do przestępczości zorganizowanej uwidaczniał się w stwierdzeniach, że chcieliby oni funkcjonować w zorganizowanych grupach przestępczych. Uważali oni bowiem – i było to odczucie powszechne – że struktury te zapewnią im bezpieczeństwo przed Policją poprzez zastraszenie funkcjonariuszy albo ich skorumpowanie. Jest to o tyle niepokojące, że przekłada się później na całe życie dorosłego już człowieka, który w takim zakresie postrzega potem wszelkie działania organów państwa wymierzone przeciwko przestępczości zorganizowanej, jako w znacznej mierze nieskuteczne, a co najważniejsze nie uważa, że ich skutek w postaci dezintegracji grup może być nawet hipotetycznie osiągalny.

Przy zastosowaniu podobnej metodologii, lecz na mniejszej populacji nieletnich chłopców przebywających w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku, badania takie przeprowadziła w ramach przygotowywanej w 2015 r. pracy magisterskiej M. Dąbrowska[30]. Uzyskane wyniki były jeszcze bardziej niepokojące. Wzrosło bowiem m.in. pozytywne nastawienie nieletnich sprawców czynów karalnych do przestępczości zorganizowanej (z 21% do 48%), przy jednoczesnym spadku nastawienia negatywnego z 67% do 12%. Aktualnie aż 40% ankietowanych nieletnich nie potrafiło w tym zakresie udzielić jednoznacznej odpowiedzi, w porównaniu do 12% podobnych odpowiedzi w badaniach przeprowadzonych przez Z. Rau.

Należy także podkreślić, iż w zakresie szeroko rozumianej problematyki przestępczości zorganizowanej przedstawiciele białostockiego ośrodka karnistyczno-kryminologicznego realizowali też wspólne przedsięwzięcia, bądź włączali się do różnych krajowych i międzynarodowych inicjatyw,

29 Zob. Z. Rau, Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie, *op. cit.*, s. 233 i nast.

30 M. Dąbrowska, Zorganizowane formy przestępczości nieletnich (Praca magisterska opracowana w Katedrze Prawa Karnego pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. E.W. Pływaczewskiego), Białystok 2015, ss. 108.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

z przedstawicielami innych ośrodków akademickich[31] lub określonych instytucji i urzędów[32].

Zakład Kryminologii i Problematyki Przestępczości Zorganizowanej funkcjonował do czasu powołania w 2002 r. Katedry Prawa Karnego oraz w jej ramach Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii, obejmującego również szeroką specjalizację w zakresie kryminologicznych i prawnych aspektów przestępczości zorganizowanej i terroryzmu.

Kolejne projekty, kierowane przez pracowników Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii i realizowane z ich udziałem, miały już charakter **skoordynowany**[33]. Były one bowiem realizowane w ramach powołanej w 2005 roku Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego – Naukowej Sieci Uniwersyteckiej[34]. Projekty te w szerokim zakresie łączyły się z prowadzeniem zaawansowanych badań technologicznych w zakresie podniesienia bezpieczeństwa obywateli z wykorzystaniem wiedzy prawniczej, kryminologicznej i kryminalistycznej w jego wybranych, kluczowych płaszczyznach. Prace na styku tych dwóch obszarów humanistycznego i technicznego – stanowiły o ich innowacyjnym charakterze[35]. W ramach efektów

31 Zob. zwłaszcza E. Pływaczewski, S. Waltoś, Organized Crime in Poland, [w:] Organized Crime in the Baltic Sea Area. Pre Congress organized by the swedish national section of AIDP, Toulouse 1998; U. Sieber (Hrsg), Internationale organisierte Kriminalität. Herausforderungen und Lösungen für ein Europa offener Grenzen, Köln-Berlin-Bonn-München 1998 (w tym M. Ochocki, Organisierte Kriminalität in Polen – Die internationale Verbindungen, s. 105-114 i E. Pływaczewski, Organisierte Kriminalität in Polen – Bekämpfungsansätze, s. 131-144); E Pływaczewski, Spotkanie przygotowawcze Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Karnego w Sztokholmie (6-8 czerwca 1987 r.), „Prokuratura i Prawo" 1997, nr 12, s. 147-151; tenże, Sprawozdanie z Kolokwium Przygotowawczego do XVI Kongresu AIDP, Guadalajara (Meksyk), (13-17 października 1997 r.), „Przegląd Policyjny" 1998, nr 2 (50), s. 145-147; Przestępczość zorganizowana w Niemczech i w Polsce, B. Hołyst, E. Kube, R. Schulte (red.), Wydanie II rozszerzone, Warszawa-Münster-Łódź 1998 (w tym: E. Pływaczewski, Wybrane aspekty zapobiegania i zwalczania przestępczości zorganizowanej w Polsce, s. 168-181); A.J. Szwarc, A. Wąsek (Hrsg.), Das erste deutsch-japanisch-polnische Strafrechtskolloquium der Stipendiaten der Alexander von Humboldt-Stiftung, Poznań 1998 (w tym: E. Pływaczewski, Organisierte Kriminalität in Polen, s. 173-192); Przeciwdziałanie korupcji i zorganizowanej przestępczości. Ośrodek Informacji Rady Europy – Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego 1999, nr 3-4 (w tym E. Pływaczewski, Wokół strategii przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej w Polsce, s. 56-66 oraz P. Hofmański, S. Zabłocki, Pierwsze doświadczenia ze świadkiem *incognito*, s. 85-92); B. Kunicka-Michalska, XVI Międzynarodowy Kongres Prawa Karnego AIDP (Budapeszt, 5-11 września 1999 r.), „Państwo i Prawo" 2000, nr 3, s. 98-100; Przestępczość gospodarcza z perspektywy Polski i Unii Europejskiej. Materiały konferencji międzynarodowej (Mikołajki, 26-28 września 2002 r.), A. Adamski (red.), Toruń 2003 (w tym: E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Wybrane inicjatywy międzynarodowe w zakresie przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy, s. 359-379).

32 Dotyczy to m.in. pierwszego w Polsce międzynarodowego seminarium na temat „Przestępczość cudzoziemców", które odbyło się w dniach od 14 do 16 września w Supraślu koło Białegostoku. Zob. Przestępczość cudzoziemców. Nowe wyzwanie dla teorii i praktyki. Studia i materiały, E.W. Pływaczewski (red.), Szczytno 1995, ss. 200, [Rec. Jerzy Migdał, „Przegląd Więziennictwa Polskiego" 1996, nr 12-13, s. 147-148]. Zob. także dwa kolejne polskie raporty na IX i X Kongres ONZ w sprawie zapobiegania przestępczości i postępowania z przestępcami: Polish Ministry of Justice – Institute of Justice, Crime Control in Poland (Polish Report for the Ninth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Cairo, Egipt, 29 April – 8 May 1995), (ed. J. Jasiński, A. Siemaszko), Warszawa 1999 (w tym E. Pływaczewski, Economic and Organised Crime, s. 35-41); Institute of Justice, Crime and Law Enforcement in Poland on the threshold of the 21st century (ed. A. Siemaszko), Warszawa 2000 (w tym E.W. Pływaczewski, Organised Crime, s. 95-104).

33 Szerzej na temat genezy tych badań w paragrafie 3. niniejszego rozdziału.

34 Szerzej na ten temat – zob. rozdz. II niniejszej monografii.

35 Por. E.W. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk, W. Filipkowski, „Nowoczesne technologie" w zwalczaniu przestępczości a prawa człowieka, „Przegląd Policyjny" 2013, nr 1, s. 5-23; E.W. Pływaczewski, K. Laskowska, G. Szczy-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

końcowych prowadzonych projektów przygotowano kompleksowe analizy prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne dotyczące konkretnych, nowych technologii istotnych dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz prototypy ich wdrożeń[36]. Do wiodących projektów badawczych i rozwojowych omawianej kategorii należy zaliczyć:

- Projekt badawczy zamawiany zrealizowany w latach 2002-2006 przez Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku pt. „Rozwiązania prawne i organizacyjno-techniczne w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej oraz terroryzmu ze szczególnym uwzględnieniem problematyki dowodów procesowych oraz instytucji świadka koronnego"[37].
- Projekt badawczy zamawiany zrealizowany w latach 2007-2010 przez Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku oraz Wojskową Akademię Techniczną w Warszawie pt. „Monitoring, identyfikacja i przeciwdziałanie zagrożeniom bezpieczeństwa obywateli"[38].
- Projekt badawczy zrealizowany w latach 2008-2011 przez Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku pt. „Pozbawianie sprawców owoców przestępstwa"[39].
- Projekt rozwojowy zrealizowany w latach 2009-2011 przez PPBW sp. z o.o. i Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku pt. „Prawne i kryminologiczne aspekty wdrożenia i stosowania nowoczesnych technologii służących ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego"[40].

---

giel, E. Guzik-Makaruk, W. Filipkowski, E. Zatyka, Polskie kierunki badań kryminologicznych, *op. cit.*, s. 176-201. Zob. także M. Perkowska, E. Jurgielewicz, Kierunki badań prawnokarnych i kryminologicznych prowadzonych w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, [w:] I. Sepioło (red.), Interdyscyplinarność badań w naukach penalnych, Poznań 2012, s. 423-449.

36 Z. Rau, Sprawozdanie z Konferencji pt. Wyzwania w zakresie badań nad bezpieczeństwem wewnętrznym – nowa perspektywa finansowa UE 2013-2020, „Prokuratura i Prawo" 2012, nr 10, s. 165-176.

37 PBZ-MIN-004/T00/2002: zob. E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm w ujęciu praktycznym, Kraków 2005; E.W. Pływaczewski (red.), Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii. Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie (3), Białystok 2005.

38 Nr PBZ-MNiSW-DBO-01/I/2007: zob. L. Paprzycki, Z. Rau (red.), Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Warszawa 2009; E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Panel Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie (4), Białystok 2009 (ss. 772) oraz E.W. Pływaczewski, Świadek koronny jako instrument zwalczania przestępczości zorganizowanej, „Prokuratura i Prawo" 2010, nr 7-8, s. 93 i nast. Zob. także A. Michalska-Warias, Recenzja książki *Current Problems of the Panel Law and Criminology (Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii), pod red. Emila W. Pływaczewskiego, Białystok 2009*, „Prokuratura i Prawo" 2011, nr 5, s. 168-173.

39 Nr 1049/B/H03/2008/35: zob. E.M. Guzik-Makaruk (red.), Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa, Warszawa 2012 (ss. 558).

40 Nr OR00003707: w ramach tego projektu powstały dwie monografie oraz dwie prace zbiorowe: E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, Warszawa 2011, ss. 384; P. Chlebowicz, W. Filipkowski, Analiza kryminalna. Aspekty kryminalistyczne i prawnodowodowe, Warszawa 2011, ss. 220; W. Filipkowski, W. Mądrzejowski (red.), Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, Warszawa 2012, ss. 243; W. Jasiński, Osoby na eksponowanych stanowiskach politycznych. Przeciwdziałanie korupcji i praniu pieniędzy, Warszawa 2012 (ss. 355). Zob. także L.K. Paprzycki, Recenzja książki *Przestępczość zorganizowana, red. Emil W. Pływaczewski, Warszawa 2011, Wydawnictwo C.H. Beck, s. 384*, „Państwo i Prawo" 2012, nr 5, s. 114-117; R.A. Stefański, Recenzja

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- Projekt badawczy, promotorski zrealizowany w latach 2010-2011 na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku pt. „Kryminologiczne aspekty przestępczości cudzoziemców na wschodniej granicy Polski"[41].
- Projekt rozwojowy zrealizowany w latach 2011-2014 na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku (lider) oraz przez Akademię Górniczo-Hutniczą w Krakowie, Future Voice System sp. z o.o., Wyższą Szkołę Technik Komputerowych i Telekomunikacji w Kielcach pt. „Opracowanie systemu wykrywania zagrożeń bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Aspekty prawno-kryminologiczne i technologiczne"[42].
- Projekt rozwojowy zrealizowany w latach 2011-2014 przez Uniwersytet w Białymstoku (lider), Akademię Górniczo-Hutniczą w Krakowie, Wojskową Akademię Techniczną w Warszawie oraz PPBW sp. z o.o. pt. „Nowoczesne technologie dla/w procesie karnym i ich wykorzystanie – aspekty techniczne, kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne" (Nr O ROB 0021 01/ID 21/2)[43].

Niezależnie od licznych opracowań, które zostały opublikowane w ramach realizacji wymienionych wyżej projektów, przedstawiciele Białostockiej Szkoły Kryminologii nawiązywali do problematyki kryminologicznych i prawnych aspektów przestępczości zorganizowanej i terroryzmu także w innych pracach o charakterze monograficznym[44].

W kategorii **ośrodków resortowych** wiodąca rola w zakresie badań nad przestępczością zorganizowaną przypada Wyższej Szkole Policji w Szczyt-

książki *Przestępczość zorganizowana, pod red. Emila W. Pływaczewskiego, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2011*, „Prokuratura i Prawo" 2012, nr 4, s. 146-150.

41 Nr O N110398339: zob. M. Perkowska, Przestępczość graniczna cudzoziemców, *op. cit.*

42 Nr 0022/R/ID3/2011/01: zob. E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, E. Zatyka (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Wybrane aspekty prawne i kryminologiczne, t. I, Białystok 2014, ss. 480 oraz K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, t. II, Białystok 2014, ss. 403.

43 Nr O ROB 0021 01/ID 21/2: w ramach tego projektu jako efekt prowadzonych badań oraz dyskusji nad jego wynikami została opublikowana praca zbiorowa E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Vol. 6, Warszawa 2014. Promocja zarówno 6., jak i poprzedniego 5. tomu z tej serii miała miejsce na największych na świecie międzynarodowych konferencjach kryminologicznych, organizowanych przez Amerykańskie Stowarzyszenie Kryminologii (Chicago 2012 r. oraz San Francisco 2014 r.). Tym samym w roku 2012 po raz pierwszy w kilkudziesięcioletniej historii tych konferencji książka wydana w Polsce znalazła się na wystawie promocyjnej tego forum z udziałem 3466 uczestników. Zob. E.W. Pływaczewski, 68. Doroczna Konferencja Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii (Chicago, 14-17 listopada 2012 r.), „Prokuratura i Prawo" 2013, nr 6, s. 179 i nast.; tenże, 70. Doroczna Konferencja Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii (San Francisco, 19-22 listopada 2015 r.), „Prokuratura i Prawo" 2015, nr 9.

44 Zob. m.in. Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej, K. Laskowska (red.), Białystok 2014, ss. 344; tejże, Przestępczość w Rosji z perspektywy kryminologii i prawa karnego, Białystok 2016, ss. 525.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nie (WSPol.). Tam właśnie, z inicjatywy podjętej w 1990 r. przez piszącego te słowa[45], została zrealizowana w dniach od 26 do 27 września 1991 r. idea zorganizowania **międzynarodowej konferencji naukowej** na temat przestępczości zorganizowanej. Konferencja ta obradowała na terenie WSPol. pod hasłem „Prawne i kryminologiczne aspekty przestępczości zorganizowanej"[46]. Warto nadmienić, iż konferencja szczycieńska była pierwszym tego typu forum w krajach Europy Środkowowschodniej, budujących nowy ład społeczno-demokratyczny. Na konferencji poruszano m.in. następujące tematy:

- przestępczość zorganizowana a międzynarodowe prawo karne,
- przestępczość gospodarcza w okresie przejścia do gospodarki rynkowej,
- przestępczość zorganizowana w Europie Zachodniej w świetle najnowszych badań kryminologicznych,
- wybrane aspekty międzynarodowego przemytu narkotyków,
- międzynarodowy transport odpadów jako potencjalny typ przestępczości zorganizowanej,
- przestępczość zorganizowana w innych krajach byłego bloku wschodniego,
- policyjne działania wykrywcze i dowodowe w zakresie nielegalnego obrotu skradzionymi samochodami,
- Interpol a międzynarodowa przestępczość zorganizowana,
- prewencja kryminalna wobec przestępczości zorganizowanej.

Wszyscy uczestnicy konferencji byli zgodni co do tego, że aktualna struktura przestępczości w Polsce, zwłaszcza w jej zorganizowanych formach, wymaga prowadzenia zakrojonych na szeroką skalę badań w celu stworzenia podstawy skuteczniejszego przeciwdziałania temu alarmującemu zjawisku. Natomiast kluczowym punktem konferencji było podjęcie uchwały, w której uczestnicy konferencji postulowali:

45 Autor, prowadząc wcześniej badania nad problematyką przestępczości zorganizowanej w Republice Federalnej Niemiec na Uniwersytecie w Kolonii jako stypendysta Fundacji Alexandra von Humboldta (zob. monografię powołaną w przyp. 2), wielokrotnie wskazywał, że na tle eskalacji tej przestępczości w Polsce pojawiło się szereg pytań ważnych dla funkcjonowania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, zwłaszcza w aspekcie możliwości skutecznego jej przeciwdziałania. Czy znany jest stopień i główne kierunki zagrożenia tą przestępczością? Czy organa ścigania i wymiaru sprawiedliwości dysponują wystarczającym arsenałem środków do jej ujawniania, zapobiegania i ścigania? Czy na tle rozwiązań istniejących w polskim ustawodawstwie można mówić o systemie prawnokarnej ochrony przed przestępczością zorganizowaną? Jak przedstawia się ten problem w ustawodawstwie i praktyce innych państw i czy do pomyślenia jest stworzenie skutecznej międzynarodowej strategii zwalczania tej przestępczości?

46 Zob. Kryminologiczne i prawne aspekty przestępczości zorganizowanej. Studia i materiały, A. Marek, W. Pływaczewski (red.), Szczytno 1992.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- upowszechnianie wiedzy o zagrożeniach związanych z przestępczością zorganizowaną zarówno wśród przedstawicieli władzy, organów państwowych i samorządowych, jak też szerokich kręgów społeczeństwa,
- podjęcie pilnych działań dla utworzenia i odpowiedniego wyposażenia centralnych, odpowiednio wyspecjalizowanych w zwalczaniu przestępczości gospodarczej agend Policji, które byłyby zdolne do współpracy z analogicznymi strukturami w innych państwach, w szczególności zaś z agendami państw demokracji zachodnioeuropejskiej o bogatym doświadczeniu oraz z Europolem,
- kontynuowanie badań i wymiany doświadczeń poświęconych wyodrębnionym, najistotniejszym aspektom przestępczości zorganizowanej, takim jak:
  a) zorganizowana przestępczość finansowo-gospodarcza na wielką skalę;
  b) przemyt przez granice Polski środków narkotycznych, pojazdów mechanicznych, dzieł sztuki, broni, alkoholu itd.;
  c) organizacyjno-techniczne problemy zapobiegania i wykrywania przestępczości zorganizowanej przez organy Policji i inne organy ochrony porządku prawnego;
  d) problematyka dowodzenia przestępczości zorganizowanej i adekwatności instrumentów karnoprocesowych w tym zakresie;
  e) dostosowanie polskiego ustawodawstwa karnego i karnoskarbowego do skutecznego zwalczania różnorodnych form przestępczości zorganizowanej, co jest szczególnie pilne w obliczu toczących się prac legislacyjnych[47].

W czasie dyskusji prowadzonej na opisanej wyżej konferencji bardzo mocno podkreślano, że przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej jest zadaniem ogólnospołecznym. Zrodziło to ideę powołania odpowiedniej fundacji. W wyniku podjętej w tym zakresie inicjatywy w dniu 5 marca 1992 r. została w Warszawie zarejestrowana Fundacja Przeciwdziałania Przestępczości Zorganizowanej, co spotkało się z dużym uznaniem Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Urzędu Rady Ministrów. Fundacja przyjęła imię sędziego Giovanniego Falcone, który całe swoje życie poświęcił walce z mafią i został przez nią zamordowany. Celem Fundacji, kierowanej przez piszącego te słowa, było inicjowanie, podejmowanie i wspieranie

47 Tamże, s. 201-202.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wszystkich środków, które mogą być zastosowane w walce z przestępczością zorganizowaną[48].

Kolejne pionierskie inicjatywy Fundacja Przeciwdziałania Przestępczości Zorganizowanej im. Giovannego Falcone realizuje z Wyższą Szkołą Policji w Szczytnie i innymi ośrodkami zainteresowanymi problematyką bezpieczeństwa wewnętrznego. Do wiodących przedsięwzięć zrealizowanych w okresie pięcioletniego działania Fundacji należy m.in. zaliczyć zorganizowanie w 1992 r. w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie konferencji międzynarodowej na temat kradzieży samochodów. Obok przedstawicieli takich organów i instytucji, jak Policja, Straż Graniczna, służby celne czy firmy ubezpieczeniowe wzięły w niej udział oficjalne delegacje z 14 państw Europy Zachodniej i Wspólnoty Niepodległych Państw. Konferencja miała charakter zarówno naukowy, jak i praktyczny. Sformułowano wiele ocen, wykazano liczne braki w regulacjach prawnych oraz w praktyce stosowania prawa. Uczestnicy byli zgodni co do tego, że usunięcie tych braków doprowadzi do wzmocnienia prawnej i faktycznej ochrony pojazdu. Najistotniejsze konkluzje wynikające z tej konferencji organizatorzy przekazali Szefowi Urzędu Rady Ministrów, Ministrowi Spraw Wewnętrznych oraz Komendantowi Głównemu Policji[49].

Podejmowane inicjatywy nie pozostawały bez wpływu na struktury organizacyjne Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie. Warto nadmienić, iż w 1993 r. został w uczelni tej utworzony Samodzielny Zakład Zwalczania Przestępczości Zorganizowanej. Była to pierwsza komórka organizacyjna, która w sposób specjalistyczny podjęła kształcenie w zakresie metodyki zwalczania przestępczości zorganizowanej. W 1997 r. Zakład został włączony w strukturę Instytutu Służby Kryminalnej.

W 1993 r. Fundacja Przeciwdziałania Przestępczości Zorganizowanej im. Giovanniego Falcone i Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierowania – „Dom Organizatora" w Toruniu podjęły się organizacji międzynarodowej konferencji na temat „Zjawisko prania brudnych pieniędzy – możliwości przeciwdziałania"[50]. Patronat nad imprezą objęła Prezes Narodowego Banku Polskiego, Hanna Gronkiewicz-Waltz. Na konferencji tej miała miej-

48 Zob. E.W. Pływaczewski, Fundacja Przeciwdziałania Przestępczości Zorganizowanej, „Przegląd Policyjny" 1992, nr 1(25), s. 180-181; tenże, Fundacja Przeciwdziałania Przestępczości Zorganizowanej im. Giovanniego Falcone, Szczytno 1994.

49 Zob. Kradzieże samochodów. Studia i materiały, W. Pływaczewski (red.), Szczytno 1993, ss. 294.

50 Mikołajki, 21-24 kwietnia 1993 r. W marcu 1993 r. odbyło się wprawdzie w Polsce sympozjum na temat prania brudnych pieniędzy zorganizowane przez FATF (*Financial Action Task Force*) i polskie Ministerstwo Finansów (Warszawa, 1-4 marca 1993 r.). Jednak z powodu wysokich kosztów tej imprezy uczestniczyli w niej tylko nieliczni przedstawiciele polskich banków, organów ścigania, wymiaru sprawiedliwości oraz nauki.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

sce promocja pierwszej w polskiej literaturze monografii dotyczącej tego procederu[51].

Organizatorzy konferencji zrealizowali trzy pierwszoplanowe cele:

- po pierwsze, zaprezentowano – na podstawie doświadczeń innych krajów – proceder prania brudnych pieniędzy, jak też związane z nim zagrożenia dla systemu gospodarczego oraz instytucji państwowych i społecznych,
- po drugie, podjęto próbę stworzenia optymalnego modelu współdziałania instytucji finansowych z organami państwowymi w zakresie przeciwdziałania i zwalczania prania brudnych pieniędzy,
- po trzecie, rozważono ogólną strategię przeciwdziałania temu zjawisku w nawiązaniu do doświadczeń w Europie Zachodniej i na świecie.

W konferencji w Mikołajkach wzięło udział ponad 200 uczestników – w tym międzynarodowi eksperci z 6 krajów zachodnich, przedstawiciele banków i innych instytucji finansowych, organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości oraz nauki.[52] Warto nadmienić, iż eksperci zagraniczni[53], omawiając istniejące u nich systemy, nie ograniczyli się do przedstawienia zapisu normatywnego, ale wyeksponowali też usterki, podkreślili istniejące luki i przestrzegali nas przed przyjmowaniem takich, czy innych rozwiązań. Innymi słowy, nie mówili ono tylko o swoich sukcesach, ale przynajmniej w równej mierze informowali o trudnościach, na jakie natrafiło wprowadzanie nowych instytucji i ich uaktywnianie.

W sferze postulatywnej uczestnicy konferencji podjęli uchwałę, w której m.in. uznali, iż w celu skutecznego przeciwdziałania nowemu wówczas w warunkach polskich zjawisku prania brudnych pieniędzy niezbędne są następujące przedsięwzięcia:

- powołanie komisji międzyresortowej w składzie: Minister Sprawiedliwości, Prezes NBP, Minister Finansów, Minister Spraw Wewnętrznych, Komendant Główny Policji i Prezes Głównego Urzędu Ceł, której zadaniem byłoby zarówno dokonanie oceny zjawiska prania pieniędzy w Polsce oraz podjęcie niezbędnych środków dla doprowadzenia do pełnej realizacji zaleceń FATF[54], jak również realiza-

51 E. Pływaczewski, Pranie brudnych pieniędzy. Możliwości przeciwdziałania z uwzględnieniem roli systemu bankowego (zob. przyp. 1.) [Rec. Oktawia Górniok, „Państwo i Prawo" 1993, nr 11-12, s. 106-108].

52 Proceder prania brudnych pieniędzy. Studia i materiały, E. Pływaczewski (red.), *op. cit.*, ss. 483.

53 Reprezentowali oni Francję, Holandię, Japonię, Niemcy, Szwajcarię i Szwecję.

54 W szczególności chodziło o wprowadzenie zalecenia nr 30 poprzez utworzenie wspólnego zespołu lub organu do gromadzenia, wymiany i wykorzystywania informacji nadsyłanych z banków oraz do decydowania o przesyłaniu ich do organów prokuratury.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

cja zaleceń tej organizacji dotyczących zacieśnienia i uaktywnienia współpracy międzynarodowej na tym odcinku,

– nasilenie i wzbogacenie form szkolenia specjalistycznego pracowników banków oraz organów ścigania w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy.[55]

W pierwszą rocznicę zamordowania przez mafię sycylijską sędziego Giovanniego Falcone Fundacja Przeciwdziałania Przestępczości Zorganizowanej zorganizowała w ratuszu Urzędu Miejskiego w Szczytnie w dniu 23 maja 1993 r. spotkanie konferencyjne osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Tematem obrad były zagrożenia związane z rozwijaniem się w Polsce struktur przestępczości zorganizowanej. W konferencji udział wzięli przedstawiciele Kancelarii Prezydenta RP, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Komendy Głównej Policji, Głównego Urzędu Ceł, Urzędu Ochrony Państwa, prokuratury, sądownictwa, *Business Center Club* oraz mass-mediów. W czasie wystąpień uczestników tego spotkania eksponowane były również wypracowane wcześniej postulaty dotyczące zmian legislacyjnych oraz praktyki organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Czwartą, szczególnie ważną imprezą naukową poświęconą nowym zjawiskom kryminalnym w Polsce, jaka została zorganizowana z inicjatywy Fundacji Przeciwdziałania Przestępczości Zorganizowanej im. G. Falcone, była międzynarodowa konferencja naukowa na temat „Prawnych aspektów nadużyć popełnianych z wykorzystaniem nowoczesnych technologii przetwarzania informacji"[56]. Współorganizatorami konferencji były Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa – Dom Organizatora w Toruniu, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Fundacja Przeciwdziałania Przestępczości Komputerowej oraz Biuro do Walki z Przestępczością Zorganizowaną Komendy Głównej Policji. Konferencja odbywała się pod auspicjami Rady Europy i patronatem Wiceprezesa Rady Ministrów, Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego RP[57].

Konferencja ta zapoczątkowała w Polsce publiczną dyskusję na temat zagrożeń dla różnego rodzaju dóbr prawnych, jakie niesie za sobą zjawisko komputeryzacji. Dokonano na niej oceny aktualnego stanu rozwiązań prawnych w zakresie przeciwdziałania nadużyciom komputerowym oraz projektowanych zmian ustawodawczych w tej dziedzinie na tle europejskich

55 Tamże, s. 475.
56 Poznań, 20-22 kwietnia 1994 r.
57 Zob. Prawne aspekty nadużyć popełnianych z wykorzystaniem nowoczesnych technologii przetwarzania danych. Legal Aspects of Computer-Related Abuse. Materiały z Konferencji Naukowej, Poznań – Poland 20-22 kwietnia, A. Adamski (red.), Toruń 1994, ss. 389.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

standardów normatywnych. Przedstawiciele polskich firm komputerowych i sektora bankowego zostali zapoznani z doświadczeniami zachodnioeuropejskimi w zakresie skutecznego zwalczania piractwa softwarowego oraz z ochroną systemów bankowych przed nadużyciami komputerowymi. Przedyskutowano też zasady ochrony prawnej informacji biznesowej oraz danych osobowych na tle ustawodawstwa polskiego i projektów nowych aktów prawnych. Jednocześnie sformułowane zostały wnioski i zalecenia praktyczne z konferencji obejmujące fenomenologię nadużyć komputerowych w Polsce, relacje pomiędzy komputeryzacją a prawem, aspekty międzynarodowe, prawo karne materialne i procesowe, ochronę programów komputerowych i zwalczanie piractwa, ochronę informacji bankowej oraz ochronę danych osobowych.

W 1995 r. zakończone zostały na tej uczelni prace badawcze w ramach projektu „Przestępczość zorganizowana. Fenomenologia. Obszary występowania. Zwalczanie. Adekwatność unormowań prawnych", na którego realizację środki finansowe zostały przyznane decyzją przewodniczącego KBN[58]. Uczestnicy projektu, reprezentujący zarówno Wyższą Szkołę Policji w Szczytnie, jak i ośrodki uniwersyteckie, odnieśli się m.in. do problematyki dowodowej w sprawach dotyczących przestępczości zorganizowanej, stwierdzając, że:

- aktualnie obowiązujący system prawny ma niewykorzystane jeszcze rezerwy w odniesieniu do możliwości intensyfikacji ścigania karnego przejawów przestępczości zorganizowanej;
- aktualna sytuacja kryminalno-polityczna nie pozwala już dłużej na rezygnowanie z wprowadzenia do systemu prawnego pewnych środków, których funkcjonowanie będzie się wiązać z ograniczeniem gwarancji procesowych stron procesu, w tym zwłaszcza gwarancji oskarżonego oraz przewartościowaniem niektórych zasad procesowych;
- nieprzekraczalne granice, do których wolno się posunąć polskiemu ustawodawcy, wyznaczają europejskie standardy dotyczące poszanowania praw człowieka. Analiza orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu dowodzi, że jest on skłonny tolerować daleko idące ingerencje w sferę poszanowania tych praw, gdy w grę wchodzi konieczność intensyfikacji działań skierowanych na ściganie najgroźniejszej przestępczości;

58 Zob. S. Lelental, Raport końcowy z realizacji prac badawczych w ramach projektu badawczego „Przestępczość zorganizowana. Fenomenologia. Obszary występowania. Zwalczanie. Adekwatność unormowań prawnych", „Przegląd Policyjny" 1996, nr 1, s. 71 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

– rzeczą konieczną, aczkolwiek dotychczas zupełnie nie zrozumianą przez przedstawicieli resortu spraw wewnętrznych, jest potrzeba zbudowania niezależnego i pozarządowego systemu kontroli stosowania środków niekonwencjonalnych.[59]

W nawiązaniu do sygnalizowanego wyżej projektu badawczego w dniach od 12 do 13 października 1995 r. odbyło się w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie sympozjum poświęcone „Kryminalistycznym i prawnym problemom współczesnej przestępczości". Obrady koncentrowały się głównie wokół trzech grup tematycznych:

– szczególne zagrożenia dotyczące ujawniania zorganizowanych przestępstw kryminalnych i gospodarczych, wykrywania ich sprawców oraz gromadzenia materiałów dowodowych w tego rodzaju sprawach,
– formy współdziałania różnych organów i instytucji w zwalczaniu przestępstw,
– możliwości i warunki zapobiegania przestępczości zorganizowanej w Polsce[60].

Uczestnicy sympozjum wypracowali szereg postulatów i wniosków, eksponując zwłaszcza następujące konkluzje:

– najgroźniejszym przejawem współczesnej przestępczości jest przestępczość zorganizowana. Z dynamiki tego zjawiska w Polsce oraz doświadczeń innych państw wynika, iż zagrożenie będzie wzrastać;
– w Polsce istnieją warunki do rozwoju działalności zorganizowanych grup przestępczych w skali międzynarodowej. Przyczynami tego zainteresowania Polską są:
  a) centralne położenie w Europie i spełnianie funkcji kraju tranzytowego,
  b) otwarcie granic na przepływ ludzi i towarów,
  c) niedostatecznie ukształtowane rozwiązania systemowe w sferze przeciwdziałania powstawaniu zjawisk negatywnych,
  d) liberalne prawo karne nie odpowiadające międzynarodowym standardom[61],

59 Tamże, s. 80.
60 Zob. Kryminalistyczne i prawne problemy współczesnej przestępczości. Studia i materiały, S. Lelental, M. Zajder (red.), Szczytno 1995, ss. 223.
61 Nie wszyscy uczestnicy konferencji byli zgodni co do tego wniosku.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

e) brak wyspecjalizowanych, właściwie przygotowanych i wyposażonych służb policyjnych zajmujących się ujawnianiem i zwalczaniem przestępczości zorganizowanej;

– istnieje konieczność poszerzenia metod i środków pracy operacyjnej ukierunkowanej na zwalczanie zorganizowanych grup przestępczych zajmujących się przestępstwami związanymi z narkotykami (produkcja, dystrybucja, przemyt), przestępstwami związanymi z bronią palną, materiałami wybuchowymi oraz substancjami radioaktywnymi, fałszerstwami pieniędzy, przestępstwami związanymi z prostytucją, napadami na kierowców, przestępstwami porachunkowymi[62], kradzieżami i przemytem samochodów oraz dzieł sztuki. Niezbędne jest dostosowanie metod i środków pracy operacyjnej do zmieniających się, coraz groźniejszych i bardziej zakamuflowanych form przestępczości zorganizowanej.[63]

Warto przypomnieć, iż na początku lat 90. XX wieku przestępcy – opanowując różne dziedziny życia społecznego i nawiązując kontakty przestępcze, także o charakterze międzynarodowym – rozpoczęli walkę o strefy wpływów, stosując przemoc wobec konkurentów oraz odwet na osobach, które stanowiły lub mogły stanowić zagrożenie. Asumptem dla tej działalności przestępczej był przede wszystkim rozwój prywatnej przedsiębiorczości, a właściwie pewien margines działań nieuczciwych, często sprzecznych z prawem, zmierzających do osiągnięcia maksymalnych zysków. Sprawcy w obawie przed utratą swego bytu materialnego i pozycji w środowisku, czując zagrożenie ze strony konkurentów, zaczęli stosować wobec swoich przeciwników brutalne i agresywne metody porachunków przestępczych.

Wychodząc naprzeciw palącej potrzebie wypracowania odpowiedniej strategii przeciwdziałania i zwalczania tego groźnego zjawiska w latach 1998-2000 został zrealizowany specjalny w tym obszarze projekt badawczy. Wzięli w nim udział pracownicy naukowi i naukowo-dydaktyczni Instytutu Służby Kryminalnej Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości Ministerstwa Sprawiedliwości, specjaliści z Komendy Głównej Policji oraz przedstawiciele sądownictwa i prokuratury[64]. Zwieńczeniem tego projektu była konferencja naukowa pod hasłem „Przestępczość porachunkowa jako przejaw przestępczości zorganizowanej",

62 M. Kulicki, Przestępczość porachunkowa. Zarys problematyki kryminalistyczno-kryminologicznej, „Przegląd Policyjny" 1995, nr 4.

63 Kryminalistyczne i prawne problemy współczesnej przestępczości…, *op. cit.*, s. 192-193.

64 Zob. Przestępczość porachunkowa jako przejaw przestępczości zorganizowanej, M. Kulicki, W. Pływaczewski, M. Zajder (red.), Szczytno 2000.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

która odbyła się w dniach 6-7 kwietnia 2000 r. w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie.

W podsumowaniu i wnioskach końcowych tej konferencji podkreślano potrzebę badań nad przestępczością porachunkową oraz konieczność wyeliminowania wielu niedostatków i trudności zarówno w pracy Policji, jak i w płaszczyźnie współpracy pomiędzy prokuraturą, sądami i Policją. Wskazywano, iż realizując działania wykrywcze w sprawach przestępstw porachunkowych należy uwzględnić fakt, że w tego rodzaju sprawach mało przydatna jest taktyka działań wykrywczych, której punkt wyjścia stanowi miejsce przestępstwa i dokonane tam ustalenia. Dotyczy to przede wszystkim tych zdarzeń, w których sprawcy działali na zlecenie. Brak w tym wypadku jakichkolwiek bezpośrednich wcześniejszych powiązań sprawcy zarówno z ofiarą przestępstwa, jak i z miejscem jego popełnienia, nakazuje przeniesienie zainteresowania na osobę pokrzywdzoną i jej środowisko, powiązania ze światem biznesu, kontakty przestępcze itp. Niezbędne jest zatem przyjęcie takiej strategii działania, której podstawą będzie rozpoznanie sytuacji finansowej ofiary, a zwłaszcza jej aktualnej funkcji i powiązań przestępczych, problemów finansowych itp. Dynamika przestępstw porachunkowych (objęta i potwierdzona badaniami) wskazywała, że przestępczość ta narasta z roku na rok pod względem ilościowym oraz jakościowego poziomu wykonawstwa porachunków. Mając na uwadze tego typu tendencję, postulowano rozważenie potrzeby pogłębionych studiów zarówno w zakresie fenomenologii zjawiska, jak i metodyki jego zwalczania[65].

Pracownicy Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie wnieśli też istotny merytoryczny wkład do III Międzynarodowej Konferencji Doskonalenia Działań Policji „Policja Europy XXI wieku – w kierunku jakości", obradującej w Warszawie w dniach 1-3 kwietnia 2003 r.[66] Ujęty w programie tej imprezy panel dyskusyjny „Zwalczanie przestępczości zorganizowanej i transgranicznej", prowadzony przez Petera Hauka – dyrektora Wydziału ds. Przestępczości Zorganizowanej Federalnego Urzędu Kryminalnego (BKA) w Wiesbaden oraz piszącego te słowa (Uniwersytet w Białymstoku), zgromadził liczne grono teoretyków i praktyków zainteresowanych problematyką zwalczania przestępczości zorganizowanej i transgranicznej. W całej dyskusji dominował nurt na rzecz pragmatyzmu w kontroli przestępczości zorganizowanej. Ważną rolę w tym względzie przypisywano m.in. instytucji świadka ko-

65 Tamże, s. 275 i nast.

66 Zob. Policja Europy XXI wieku – w kierunku jakości. Materiały pokonferencyjne, A. Letkiewicz, W. Pływaczewski (red.), Szczytno 2003, ss. 500.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

ronnego, za którą opowiadała się zdecydowana większość dyskutantów[67]. W Deklaracji Końcowej uczestnicy konferencji wyrazili m.in. przekonanie, że „Podstawowym wyzwaniem dla Policji u progu XXI wieku jest międzynarodowa przestępczość. Uwzględniając fakt, że organizacje przestępcze tworzą ściślej powiązane i złożone struktury, (….) obowiązkiem wszystkich Policji jest dążenie do doskonalenia istniejących oraz wypracowania nowych form i płaszczyzn współpracy. Pozwoli to na skuteczniejsze wykorzystywanie nowoczesnych narzędzi gromadzenia, przetwarzania i wymiany informacji, które staną się podstawowym orężem w konfrontacji ze światem przestępczym"[68]. Problematyka przestępczości zorganizowanej, jak również terroryzmu była też, w szerszym lub węższym zakresie, przedmiotem referatów oraz innych opracowań pracowników Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, które zamieszczane były w kolejnych materiałach pokonferencyjnych lub innych pracach zwartych[69].

Jedną z ważniejszych inicjatyw podjętych w zakresie stworzenia płaszczyzny naukowo-badawczej i szkoleniowej w odniesieniu do przestępczości zorganizowanej i terroryzmu było powołanie w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie specjalistycznej w tym zakresie struktury – Instytutu Zwalczania Przestępczości Zorganizowanej i Terroryzmu. Założenia organizacyjne i programowe tego Instytutu zostały wypracowane w dniach 16-17 czerwca 2004 roku w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie na posiedzeniu specjalnego Zespołu powołanego decyzją Komendanta WSPol[70].

Uczestnicy spotkania wskazywali na niedostosowanie szkolnictwa policyjnego do aktualnych potrzeb zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Dlatego też jednoznacznie stwierdzono, że niezbędne jest powołanie, na wzór istniejących już tego typu ośrodków naukowo-badawczych

67 Zob. E. Pływaczewski, Zwalczanie przestępczości zorganizowanej i transgranicznej, tamże, s. 377-378. (pozostałe panele dotyczyły: Etyki w policji (kierujący prof. A. Wiśniewski z Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie i P. Joubert – komendant Wyższej Państwowej Szkoły Policji Saint Cyr au Mont d'Or k. Lyonu; Przeciwdziałania patologiom społecznym: kierujący prof. B. Hołyst oraz Ch. Graetz z Caritas Essen (Niemcy): Miejsca policji w społeczeństwie informacyjnym: kierujący redaktor naczelny „Świata Telekomunikacji" M.T. Starkowski i dr Ch. Barthel z Akademii Kadr Kierowniczych w Muenster; Nauki na rzecz bezpieczeństwa: kierujący S. Organ z Wielkiej Brytanii i insp. dr A. Filewicz, dyrektor CLK KGP; Doskonalenia organizacji i systemu zarzadzania policją: kierujący: insp. dr T. Cielecki i R. Bosman z Holandii; Szkolnictwa policyjnego w Europie. Stan obecny i perspektywy rozwoju: kierujący insp. prof. A. Misiuk z Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie i K. Zacharias ze Szkoły Policji w Basdorf (Niemcy); oraz Mierników oceny efektywności pracy policji: kierujący nadinsp. L. Szreder i detective chief superintendent P. Stelfox z Wielkiej Brytanii.

68 Tamże, s. 19.

69 Zob. zwłaszcza: Policja w XXI wieku. Doświadczenia i nowe wyzwania. Materiały pokonferencyjne, W. Pływaczewski, A. Misiuk (red.), Szczytno 2001; Bezpieczeństwo to wspólna sprawa, J. Fiebig, M. Róg, A. Tyburska (red.), Szczytno 2002; Unia Europejska – wyzwanie dla polskiej Policji, W. Pływaczewski, G. Kędzierska, P. Bogdalski (red.), Szczytno 2003; Przestępczość zorganizowana. Fenomen. Współczesne zagrożenia. Zwalczanie. Ujęcie praktyczne, W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak (red.), ss. 711.

70 Zespół ten obradował w składzie: Komendant – Rektor Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie insp. dr W. Mądrzejowski (przewodniczący), prof. E. Pływaczewski, nadkom. dr D. Woźnicki, inst. T. Warynkiewicz, inst. w st. spocz. W. Walendziak, podinsp. D. Potakowski i podkom. K. Wiciak.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

za granicą, Instytutu zajmującego się szkoleniem specjalistycznym policjantów zwalczających przestępczość zorganizowaną i terroryzm oraz prowadzeniem badań w tym zakresie. Zwalczanie przestępczości zorganizowanej i terroryzmu wymaga zaplecza naukowo-badawczego, a także opracowywania oraz prowadzenia wielorakich szkoleń specjalistycznych. Zdaniem uczestników Zespołu, obecna struktura szkolnictwa nie jest przygotowana do zrealizowania zapotrzebowania w tym zakresie. Przede wszystkim nie jest w stanie przystosowywać się w odpowiednim tempie do zmieniających się dynamicznie form i przejawów zorganizowanej przestępczości. Nie uwzględnia na bieżąco pojawiających się nowych zjawisk i zagrożeń. Potwierdzeniem takiego zapotrzebowania jest inicjatywa Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji zmierzająca do organizacji systemu szkoleń specjalistycznych i stworzenia ośrodka naukowo-badawczego realizującego zadania dostosowane do potrzeb skutecznego zwalczania przestępczości zorganizowanej.

Instytut został powołany decyzją Komendanta Głównego Policji z dnia 27 października 2004 r.[71] Zgodnie z paragrafem 8. pkt 3 Statutu Wyższej Szkoły Policji „Instytut Kształcenia Funkcjonariuszy Służb Państwowych Zwalczających Przestępczość Zorganizowaną i Terroryzm organizuje i prowadzi działalność dydaktyczną, wychowawczą i naukowo-badawczą w zakresie następujących zagadnień:

1) taktyki i techniki zwalczania przestępczości zorganizowanej,
2) taktyki i technik zwalczania terroryzmu i ekstremizmu,
3) analizy kryminalnej i rejestracji przestępczości,
4) współpracy międzynarodowej w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu,
5) rozpoznawania i zwalczania nowych zagrożeń i technik dokonywania przestępstw".

Instytut będzie realizował zadania w trzech głównych płaszczyznach:

a) dydaktycznej oraz szkoleniowej i doskonalenia zawodowego (funkcja kształcenia),
b) naukowo-badawczej (funkcja badawcza),
c) konsultacyjnej (funkcja doradczo-konsultacyjna)[72].

Aktualnie strukturą realizującą przedstawione wyżej zadania jest Instytut Badań nad Przestępczością Kryminalną i Terroryzmem, którego pra-

71 Załącznik do zarządzenia nr 1120 Komendanta Głównego Policji z dnia 27 października 2004 r. – Statut Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie.

72 Szerzej na temat Instytutu – zob. E.W. Pływaczewski, Przestępczość zorganizowana z punktu widzenia teorii, polityki i praktyki, [w:] Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny..., *op. cit.*, s. 108 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

cownicy w szerokim zakresie współpracują z przedstawicielami różnych struktur powołanych do zwalczania przestępczości zorganizowanej[73].

Istotnym wydarzeniem naukowym w obszarze kreowania nowych kierunków badań kryminologicznych było **I Forum Naukowe „Podlasie – Warmia i Mazury"** pod hasłem „Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii"[74]. W spotkaniu tym udział wzięli pracownicy naukowo-dydaktyczni reprezentujący środowiska naukowe Uniwersytetu w Białymstoku (Katedra Prawa Karnego), Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (Katedra Prawa Karnego Materialnego i Zakład Kryminologii, Wiktymologii i Problematyki Przestępczości Zorganizowanej) oraz Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie[75]. W ostatnim dniu obrad, tj. w dniu 22 maja 2009 r. uczestnicy I Forum Naukowego podjęli formalną uchwałę inicjującą powołanie Forum Naukowego wraz z konkretnymi postanowieniami co do przyszłych jego przedsięwzięć ukierunkowanych na integrację środowisk naukowych obu uczelni, wymianę doświadczeń i określanie konkretnych działań realizowanych na rzecz regionu podlaskiego i warmińsko-mazurskiego.

Środkiem realizacji założonych celów miały być podejmowane badania w zakresie prawa karnego i kryminologii, w tym badania empiryczne, obejmujące rozpoznawanie i ustalanie zagrożeń przestępczością i związanych z nią zjawisk patologii społecznej oraz ustalanie czynników kryminogennych we współpracy z instytucjami państwowymi i samorządowymi. Powinno to służyć przeciwdziałaniu przestępczości i innych zjawisk patologii społecznej. Celem spotkań uczestników Forum miało być formułowanie wniosków *de lege lata* i *de lege ferenda* w zakresie regulacji prawnokarnych, przepisów proceduralnych odnoszących się do sfery zapobiegania i zwalczania przestępczości, poprawy bezpieczeństwa oraz przeciwdziałania patologiom społecznym.

---

73 Zob. m.in. Przestępczość zorganizowana. Fenomen. Współczesne zagrożenia. Zwalczanie. Ujęcie praktyczne, W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak (red.), *op. cit.*; Przez PZ do terroryzmu, W. Zubrzycki (red.), tom 2, Szczytno 2015, ss. 399.

74 Hotel „Zamek Ryn" w Rynie na Mazurach, 20-22 maja 2009 r. Przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego tej imprezy był dr hab. Wiesław Pływaczewski, profesor UWM, kierujący Zakładem Kryminologii, Wiktymologii i Problematyki Przestępczości Zorganizowanej na Wydziale Prawa i Administracji UWM w Olsztynie. Konferencja ta została sfinansowana z projektu statutowego nr 1402-0809 realizowanego w tym Zakładzie na Wydziale Prawa i Administracji UWM w Olsztynie (obecnie Katedra Kryminologii i Polityki Kryminalnej), obejmującego badania dotyczące etiologii, fenomenologii oraz metod przeciwdziałania przestępczości i innych zjawisk patologicznych, ze szczególnym uwzględnieniem przestępczości transgranicznej.

75 Specjalne życzenia dla uczestników Forum przekazali Komendant Główny Policji gen. insp. Andrzej Matejuk oraz Komendant – Rektor Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie dr hab. Arkadiusz Letkiewicz. Obrady Forum toczyły się w ramach czterech sesji plenarnych, którym przewodniczyli kolejno: dr hab. G. Szczygieł, profesor UwB, prof. zw. dr hab. Stanisław Pikulski (UWM), prof. zw. dr hab. Emil W. Pływaczewski (UwB) oraz dr G. Kędzierska (UWM). Zob. E.M. Guzik-Makaruk, Sprawozdanie z I Forum Naukowego „Podlasie – Warmia i Mazury" pt. Współczesne zagrożenia przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi a prawo karne i kryminologia (20-22 maja 2009 r., Ryn), „Przegląd Policyjny" 2010, nr 1(97), s. 175-179.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W postanowieniach I Forum zaznaczono też, iż jego cele programowe wpisują się w takie obszary działalności, jak: wspomaganie wspólnot i społeczności lokalnych, działania na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami, upowszechnianie i ochrona wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, wspomaganie rozwoju demokracji, upowszechniania i ochrony praw konsumentów, działalność na rzecz bezrobotnych i rynku pracy oraz inicjatywy na rzecz ekologii i ochrony dziedzictwa przyrodniczego. Podejmowane inicjatywy realizowane miały być we współpracy z odpowiednimi instytucjami państwowymi i samorządowymi działającymi na rzecz poprawy bezpieczeństwa, ograniczania lub eliminowania zjawisk kryminogennych oraz przeciwdziałania niszczeniu środowiska naturalnego. Przyjęto, że posiedzenia Forum mogą być organizowane także w ramach innych przedsięwzięć naukowych. Uczestnicy Forum wyrazili przekonanie, że ich inicjatywa służyć będzie integracji i aktywizacji społeczności lokalnych w celu poprawy bezpieczeństwa w województwie warmińsko-mazurskim i podlaskim.

Interesującym elementem I Forum, w ramach programu kulturalnego, było zapoznanie jego uczestników z procesem rewitalizacji pokrzyżackiego zamku w Rynie przez kustosza zamku. Przyjęto, że Forum odbywać się będzie co dwa lata, począwszy od roku 2009[76]; spotkania organizowane będą kolejno przez poszczególne strony.

Rozwinięcie głównych tez referatów wygłoszonych przez ich autorów w czasie wspomnianych wyżej sesji plenarnych stanowiły opracowania artykułowe zawarte w kolejnym numerze „Białostockich Studiów Prawniczych"[77]. Różnorodność tematyczna tych opracowań stała się asumptem do dokonania podziału zasadniczej warstwy merytorycznej sygnalizowanego tomu na cztery części[78].

Tematem II Forum Naukowego „Podlasie – Warmia i Mazury"[79], zorganizowanego przez Wydział Prawa UwB – reprezentowany przez Katedrę Prawa Karnego, było hasło „Przestępczość zorganizowana i terroryzm

76 Wyjątek stanowiło II Forum, zorganizowane przez Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, które odbyło się w 2010 r.

77 Współczesne zagrożenia przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi a prawo karne i kryminologia, E.W. Pływaczewski (red. nauk.), „Białostockie Studia Prawnicze" 2009, zeszyt 6, s. 333.

78 Pierwsza z nich, zatytułowana „Prawo karne i proces karny w ujęciu krajowym i międzynarodowym", obejmowała opracowania S. Pikulskiego, M. Melezini, E. Guzik-Makaruk, J. Karaźniewicz, I. Nowickiej, K. Kazmiruka oraz M. Łukszy. W drugiej części, na temat „Zagrożeń przestępczością zorganizowaną", znalazły się prace E.W. Pływaczewskiego, W. Filipkowskiego oraz W. Jarocha. Opracowania K. Laskowskiej, W. Pływaczewskiego, P. Chlebowicza, G. Kędzierskiej oraz M. Kotowskiej zostały objęte formułą „Innych zagrożeń i zjawisk patologicznych". Wreszcie do kategorii „Innych zagadnień z zakresu nauk kryminologicznych" zakwalifikowano prace G.B. Szczygieł, P. Chorbota oraz M. Perkowskiej. Zgodnie z przyjętą uprzednio formułą „Białostockich Studiów Prawniczych" wydanie to obejmuje też dział recenzyjny, korespondujący z jego głównym tematem (recenzje H. Parafianowicz i E.W. Pływaczewskiego) oraz zestawy orzecznictwa oraz literatury (M. Perkowska).

79 Białowieża, 16-19 maja 2010 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

XXI wieku. Przyczyny – przejawy – przeciwdziałanie". Wzięli w nim udział pracownicy naukowo-dydaktyczni reprezentujący polskie i zagraniczne ośrodki akademickie. Poza Uniwersytetem w Białymstoku licznie reprezentowany był Uniwersytet Warmińsko-Mazurski (pracownicy Katedr: Kryminologii i Polityki Kryminalnej, Prawa Karnego Materialnego i Procesu Karnego), Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, a także Uniwersytet im. Adama Mickiewicza oraz Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. Ośrodki zagraniczne reprezentowali przedstawiciele Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii (ASC) w osobach byłego prezydenta ASC prof. Ronalda Huff'a (*University of California, Irvine)* oraz dyrektora wykonawczego Stowarzyszenia prof. Chrisa Eskridge'a (*University of Nebraska, Lincoln).* Gościem honorowym Forum był dziekan Wydziału Prawa Uniwersytetu Kansai w Osace prof. Rikizo Kazuharo. W Forum udział wzięli również czołowi przedstawiciele organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości na czele z Prezesem Sądu Najwyższego kierującego pracami Izby Karnej prof. Lechem K. Paprzyckim[80].

Obrady II Forum koncentrowały się wokół problematyki karnoprawnej i kryminologicznej; w „drugim nurcie", skupiającym przedstawicieli z zakresu finansów i podatków, eksponowane były głównie problemy prawa podatkowego. Zgodnie z hasłem Forum większość wygłoszonych referatów dotyczyła problematyki przestępczości zorganizowanej oraz terroryzmu jako podstawowych zagrożeń XXI wieku. W dziedzinie prawa podatkowego obrady dotyczyły reformy opodatkowania majątku.

Z uwagi na fakt, iż większość prezentacji omawianego II Forum zostało opublikowanych[81], w tym miejscu można odnieść się jedynie do głównych tez wystąpień przedstawicieli Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii, które stały się kanwą bardzo ożywionej dyskusji. Profesor C. Eskrigde, w swoim referacie, pt. „Terroryzm na arenie międzynarodowej – szczególny przypadek Islamu i świata Zachodu", przedstawił wyniki badań prowadzonych w społecznościach muzułmańskich, m.in. w krajach Bliskiego Wschodu. Wyniki tych badań wskazują, że ideologia dżihadu rozumianego jako stosowanie przemocy stopniowo traci swą siłę oddziaływania. Innymi słowy można powiedzieć, iż zawęża się baza społeczna dla terrorystów, co w szczególności zaś dotyczy Al-Kaidy. Osłabienie wymienionej organizacji terrorystycznej wiąże się oczywiście z działaniami amerykańskiej admini-

80 Szeroko na temat tej konferencji – zob. P. Chlebowicz, M. Kotowska, II Forum Naukowe „Podlasie – Warmia i Mazury" nt. „Przestępczość zorganizowana i terroryzm XXI wieku. Przyczyny – przejawy – przeciwdziałanie" (Białowieża, 16-19 maja 2010 r.), „Prokuratura i Prawo" 2010, nr 11, s. 183-188.

81 Zob. Organized Crime and Terrorism. Reasons – Manifestations – Counteractions, W. Pływaczewski (ed.), Olsztyn 2011, ss. 304.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

stracji (między innymi uznaje się za istotne powołanie *Departament of Homeland Security*). Zdaniem Referenta nie można zapominać, że utożsamianie Islamu z terroryzmem jest dużym błędem. Wiodącym zaś celem wyspecjalizowanych organów ścigania i służb stało się zwalczanie grup fanatyków, którzy wykorzystują opacznie rozumiane idee religijne dla realizowania określonych celów politycznych przy pomocy nielegalnych, często zbrodniczych metod.

Równie interesujące było wystąpienie prof. R. Huff'a zatytułowane „Niedostatki postępowania przygotowawczego i ich wpływ na pomyłki sądowe"[82], w którym wyeksponowane zostały mankamenty amerykańskiego systemu wymiaru sprawiedliwości. Referent nawiązywał zarówno do kwestii proceduralnych, zwłaszcza dowodowych, jak i zagadnień kryminologicznych i wiktymologicznych (m.in. problemu wiktymizacji ofiar pomyłek sądowych w więzieniu), a także mówił o psychologicznych konsekwencjach, jakie niesie ze sobą skazanie osoby niewinnej. Znaczna część rozważań prof. R. Huff'a koncentrowała się wokół wątków związanych z wykorzystaniem badań DNA w celu zminimalizowania zjawiska pomyłek sądowych.

Należy również podkreślić, iż uczestnicy Forum przyjęli uchwałę w sprawie poszerzenia granic Białowieskiego Parku Narodowego oraz powołania Mazurskiego Parku Narodowego. Stanowisko takie jest uzasadnione ze względu na niepokojące trendy komercjalizacji dziedzictwa przyrodniczego w Polsce. Uczestnicy wyrazili tym samym sprzeciw wobec prowadzonych na obszarze Puszczy Białowieskiej destrukcyjnych form gospodarki leśnej, które przejawiają się między innymi w przemysłowym wyrębie starych drzew.

III Forum Naukowe „Podlasie – Warmia i Mazury" obradowało pod hasłem „Nauki penalne i kryminologiczne wobec nowych form i technik przestępczości"[83]. Zostało ono zorganizowane przez Wydziały (Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Administracji) Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie w kooperacji z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz Wydziałem Prawa i Administracji w Białymstoku. Obrady Forum toczyły się w ramach czterech paneli: międzynarodowego,

82 Warto nadmienić, iż prof. C. Ronald Huff (University of California, Irvine), wspólnie z prof. Martinem Kiliasem z Uniwersytetu w Zurychu kierowali pierwszym na świecie międzynarodowym projektem badawczym dotyczącym omyłek sądowych. Zob. C.R. Huff, M. Killias (eds.), Wrongful Convictions. International Perspectives on Miscarriages of Justice, Philadelfia 2008, ss. 318. Efekty udziału polskiego zespołu w tym projekcie zawiera opracowanie zawarte w tej książce – zob. E.W. Pływaczewski, A. Górski, A. Sakowicz, Wrongful Convictions in Poland: From the Communist Era to the Rechtstaat Experience, [in:] C.R. Huff, M. Killias (eds.), Wrongful Convictions..., *op. cit.*, s. 273 i nast.

83 Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, 9-10 maja 2011 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

karnistycznego i kryminalistycznego. Szczególnym zainteresowaniem cieszył się panel międzynarodowy, w którym wystąpili trzej znakomici przedstawiciele światowej kryminologii: Profesorowie Jerzy Sarnecki ze Szwecji, Ahti Laitinen z Finlandii oraz Chris W. Eskridge z USA[84]. Z perspektywy miejsca konferencji duże zainteresowanie wywołał referat J. Sarneckiego. Prelegent m.in. wskazywał, iż wraz ze wszelkimi zmianami związanymi z systemem funkcjonowania Policji winny być wprowadzane równocześnie programy pozwalające na wartościowanie podejmowanych działań oraz zaproponował wprowadzenie takich wskaźników efektywności, które byłyby odpowiednie dla pomiarów celów pracy Policji, począwszy od pracy najmniejszych jednostek, a skończywszy na działaniach całej organizacji[85]. Większość referatów zaprezentowanych przez krajowych uczestników III Forum Naukowego „Podlasie – Warmia i Mazury" została opublikowana w numerze specjalnym kwartalnika „Przegląd Policyjny"[86]. Ich tematyka odzwierciedla wiodące problemy prezentowane w czasie dwudniowych obrad, tj. przeciwdziałanie przestępczości i innym patologiom społecznym oraz niszczeniu środowiska naturalnego, w tym szczególnie regionów podlaskiego i warmińsko-mazurskiego.

Warto nadmienić, iż Forum Naukowe „Podlasie – Warmia i Mazury" w 2012 r. zmieniło nazwę na Sieć Naukowa – „Polska sieć badawcza – badania naukowe i prace rozwojowe na rzecz bezpieczeństwa państwa i obywateli".

IV Forum Naukowe dotyczyło problematyki przeciwdziałania patologiom na rynkach finansowych, głównym organizatorem zaś tej imprezy była Katedra Kryminologii i Polityki Kryminalnej Uniwersytetu Warmiń-

84 W przedstawionej kolejności referentów tematami wygłoszonych referatów były: „Zarządzanie przez wyniki w Policji. Kilka poglądów na podstawie badań szwedzkich i międzynarodowych, „Bezpieczeństwo społeczności lokalnych" oraz „Korupcja w XXI wieku". Szerzej na temat tej konferencji – zob. E. Jurgielewicz, III Forum Naukowe „Podlasie – Warmia i Mazury" pt. „Nauki penalne i kryminologiczne wobec nowych form i technik przestępczości", „Przegląd Policyjny" 2012 nr 1(105), s. 7 nast.

85 Szerzej J. Sarnecki, Zarządzanie przez wyniki w policji. Kilka poglądów na podstawie badań szwedzkich i międzynarodowych, „Przegląd Policyjny" 2011, nr 1(101), s. 29-57.

86 W numerze 1(105) z 2012 r. Autorami tych opracowań byli w kolejności E.W. Pływaczewski, E. Zatyka (Prywatny sektor bezpieczeństwa jako obszar prac organizacji Narodów Zjednoczonych), E.M. Guzik-Makaruk, E. Jurgielewicz (Prawnokarna regulacja przestępstw o charakterze ekoterrorystycznym na tle polskiego kodeksu karnego), K. Laskowska (Determinanty współczesnej przestępczości w Rosji), W. Pływaczewski (Przeciwdziałanie nielegalnej eksploatacji lasów pierwotnych), G. Kędzierska (Reklama jako element kultury pozoru), W. Filipkowski (Wybrane elementy technologiczne walki z przestępczością zorganizowaną), W. Jaroch [Przeciwdziałanie przestępczości ekonomiczno-finansowej (zagadnienia wybrane)], J. Karaźniewicz (Wpływ prawa Unii Europejskiej na polskie regulacje prawne dotyczące pozbawiania sprawców korzyści uzyskanych z przestępstwa), P. Chlebowicz (Kilka uwag dotyczących pojęcia wywiadu kryminalnego), O. Łachacz, P. Łuka (Standardy użycia siły absolutnie koniecznej przez funkcjonariuszy Policji w świetle wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Wasilewska i Kałucka przeciwko Polsce) oraz R. Włodarczyk (Znaczenie badań genetycznych w identyfikacji wielu ofiar a współcześnie stosowane metody identyfikacyjne).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

sko-Mazurskiego[87]. Wygłoszone referaty dotyczyły w szczególności takich zagadnień, jak: ochrona rynków finansowych postrzegana z perspektywy zjawiska prania pieniędzy[88], przestępczość przeciwko interesom finansowym Unii Europejskiej[89], dozwolone i niedozwolone praktyki giełdowe[90], zmowy przetargowe[91], tzw. czarne rynki[92], przeciwdziałanie przestępczości finansowej z perspektywy technologicznej[93], działalność gospodarcza uprowadzenia dla okupu[94], geneza i rozwój służb policyjnych zwalczających przestępczość gospodarczą[95], działalność parabanków[96], napady na banki i ich sprawcy[97], handel ludźmi jako segment podziemnych gospodarek[98], ochrona tożsamości elektronicznej[99], konsekwencje rozwoju obrotu wirtualnymi walutami[100], inicjatywy społeczne na rzecz eliminowania patologii w działalności gospodarczej[101] czy szwajcarskie uregulowania dotyczące zwalczania prania pieniędzy i finansowania terroryzmu[102].

87 Pacółtowo, 7-8 maja 2014 r. Zob. W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, Warszawa 2015.

88 E.W. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk, ochrona rynków finansowych – przeciwdziałanie patologiom. Wprowadzenie do problematyki prania pieniędzy, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych..., *op. cit.*, s. 19-31.

89 M. Melezini, A. Sakowicz, przestępczość przeciwko interesom finansowym Unii Europejskiej w świetle danych statystycznych, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych..., *op. cit.*, s. 36-61.

90 M. Lemonnier, Dozwolone i niedozwolone praktyki giełdowe. Między prawem i ekonomią, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych..., *op. cit.*, s. 62-90.

91 W. Pływaczewski, Zmowy przetargowe jako zagrożenie dla interesów finansowych Unii Europejskiej, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych..., *op. cit.*, s. 91-123.

92 P. Chlebowicz, Nielegalne transfery finansowe na tle problematyki nielegalnych rynków, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych..., *op. cit.*, s. 124-139.

93 W. Filipkowski, Zastosowanie technologii *data mining* w walce z przestępstwami finansowymi, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych..., *op. cit.*, s. 140-160.

94 M. Kotowska, Uprowadzenie dla okupu jako forma wywierania wpływu na ofiarę z perspektywy podmiotów gospodarczych, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych..., *op. cit.*, s. 161-178.

95 A. Misiuk, Geneza i rozwój służb policyjnych zajmujących się zwalczaniem przestępczości gospodarczej w Polsce, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych..., *op. cit.*, s. 179-188.

96 P. Chorbot, B. Gadecki, Parabanki. Charakterystyka zjawiska z perspektywy kryminologii, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych..., *op. cit.*, s. 189-207.

97 K. Laskowska, Napady na banki – sprawcy i ich czyny, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych..., *op. cit.*, s. 208-222.

98 J. Bryk, I. Nowicka, Ekonomiczne aspekty przestępstwa handlu ludźmi, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych..., *op. cit.*, s. 223-236.

99 M. Romańczuk-Grądzka, Prawnokarna ochrona tożsamości elektronicznej w perspektywie przeciwdziałania nielegalnym rynkom finansowym, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych..., *op. cit.*, s. 237-256.

100 M. Mariański, Ryzyka związane z rozwojem obrotu wirtualnymi walutami. Analiza na gruncie obecnie obowiązujących przepisów, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych..., *op. cit.*, s. 257-273.

101 M. Duda, K. Łuka, Warmińsko-Mazurskie Stowarzyszenie na rzecz Bezpieczeństwa – społeczna inicjatywa przeciwdziałania porwaniom, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych..., *op. cit.*, s. 274-299;

102 M. Perkowska, XV lat obowiązywania ustawy o zwalczaniu prania pieniędzy i finansowaniu terroryzmu w Szwajcarii, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych..., *op. cit.*, s. 332-353.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

§ 2. Wybrane projekty badawcze zrealizowane na Wydziale Prawa UwB w ramach rozpraw doktorskich i ich efekty[103]

1. Sekty religijne w Polsce

Jednym z kierunków badawczych realizowanych w ramach Białostockiej Szkoły Kryminologii była problematyka sekt religijnych w Polsce, którą zajmowała się zwłaszcza Ewa M. Guzik-Makaruk. Pokłosiem jej wysiłków badawczych jest monografia: „Sekty religijne w Polsce"[104], która bazuje na rozprawie doktorskiej pod tytułem „Sekty religijne w Polsce. Studium prawno-kryminologiczne", napisanej pod kierunkiem naukowym piszącego te słowa, obronionej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku w marcu 2000 r. Obszerne fragmenty pracy doktorskiej zostały wyłączone do odrębnych publikacji i ukazały się w 2000 r. W 2004 r. opublikowano artykuł zawierający wyniki badania młodzieży, przeprowadzonego za pomocą kwestionariusza ankiety w 1999 r. Autorka badała na potrzeby rozprawy doktorskiej 300-osobową populację w wieku 15-24 lat. Tematem badania była analiza świadomości młodzieży w zakresie zjawiska działalności sekt religijnych[105].

Sama monografia została podzielona na dwie części zawierające aspekty pozaprawne i prawne. Praca posiada charakter interdyscyplinarny, stanowiła pierwsze w Polsce i jedyne w owym czasie studium prawno-kryminologiczne. Dysertacja była potwierdzeniem tego, że istnienie prawa ma charakter wielowymiarowy, a różne podejścia do prawa wskazują na jego ontologiczną złożoność. Autorka dokonała badania prawa w sposób wielowymiarowy (wielopłaszczyznowy) – przede wszystkim w ujęciach: formalno-dogmatycznym (egzegetycznym), socjologicznym, politycznym, prawnohistorycznym oraz w pewnym stopniu prawnoporównawczym. Od strony kryminologicznej zawarto w pracy rozważania o charakterze etiologicznym, fenomenologicznym, profilaktycznym i wiktymologicznym.

Główne założenia pracy można przedstawić w dziesięciu punktach, były one następujące:

1. Uporządkowanie terminologii występującej w badanym obszarze;
2. Wskazanie na multikauzalność zjawiska;

103 W niniejszym paragrafie zasygnalizowane zostaną jedynie te wybrane projekty badawcze, które zostały zrealizowane w ramach tematów rozpraw doktorskich sfinalizowanych pod kierunkiem piszącego te słowa. Spośród 21 tematów tej kategorii badań wybrano – kierując się głównym nurtem i ramami niniejszej monografii – jedynie 4 tematy.

104 E.M. Guzik-Makaruk, Sekty religijne w Polsce, Warszawa 2004, ss. 326.

105 E.M. Guzik-Makaruk, Sekta religijna w świadomości młodzieży, Archiwum Kryminologii 2001-2002, t. XXVI, Warszawa 2004, s. 181-212.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

3. Synteza różnic między organizacją kościelną a sektą;
4. Dokonanie przejrzystej klasyfikacji i przedstawienie funkcji, jakie pełnią sekty religijne w społeczeństwie;
5. Analiza konstrukcji sekty religijnej, jej elementów strukturalnych oraz wskazanie metod werbunku stosowanych przez sekty;
6. Próba oszacowania rozmiarów zjawiska oraz liczby adeptów sekt;
7. Dokonanie krótkiej charakterystyki wybranych związków wyznaniowych w Polsce;
8. Szczegółowa analiza polskiego stanu prawnego w zakresie wolności sumienia i wyznania;
9. Ukazanie patologii występujących w działalności sekt religijnych;
10. Analiza szeroko pojętych instytucji, wykorzystywanych w zapobieganiu niepożądanym skutkom ekspansji sekt religijnych w Polsce.

Ogromna większość poczynionych założeń została w pracy zrealizowanych z powodzeniem. W zakresie **uporządkowania terminologii występującej w badanym obszarze** w streszczanej monografii dokonano przeglądu różnych definicji sekty i zaproponowano nową. Zdaniem Autorki, sekta religijna to określona grupa ludzi – wspólnota o charakterze religijnym, posiadająca własny światopogląd i system wartości, działająca w pewnych ramach organizacyjnych, izolująca się od reszty społeczeństwa oraz silnie akcentująca rolę przywódcy.

Wskazano także na **multikauzalność zjawiska,** gdyż problematyka etiologii powstawania i rozwoju sekt religijnych była i jest przedmiotem zainteresowania przedstawicieli różnych dziedzin nauki (zwłaszcza socjologii, religioznawstwa, psychologii, psychiatrii czy kryminologii) i innych środowisk społecznych, w tym związanych z tradycyjnymi kościołami. W pracy przedstawiono pokrótce sześć wybranych grup poglądów na te kwestie, z których żadne stanowisko nie jest wiodące i nie wyczerpuje całości zagadnienia. Dopiero kompleksowe podejście do problematyki etiologii nowych ruchów religijnych może pozwolić na próbę analizy przyczyn powstawania i źródeł atrakcyjności sekt religijnych.

Zreferowano w szczególności takie ujęcia, jak: koncepcja relatywnej deprywacji, koncepcja B.R. Wilsona, koncepcja ruchów rewitalizacyjnych A. Wallace`a, systematyka K. Kelera i A. Eistera, model H. Grzymały-Moszczyńskiej oraz poglądy kręgów związanych z Kościołem katolickim.

Stanowiska te są oryginalne, mają ogromną wartość poznawczą i wskazują na multikauzalność zjawiska. Kwestia przyczyn powstawania sekt i ich atrakcyjności jest bardzo złożona i choć w ciągu ostatnich lat próbowano wielokrotnie określić jego źródła, to jednak wydaje się, że nie istnieje jeden

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

uniwersalny wzorzec określający genezę tego procesu i jego dynamikę. Zjawisko powstawania sekt jest procesem skomplikowanym. Sekty to reakcja na bardzo wiele czynników w otaczającej nas rzeczywistości, jednak nie sposób kompleksowo i jednoznacznie wyjaśnić istoty ich fenomenu.

Jeśli chodzi o **syntezę różnic między organizacją kościelną a sektą,** to w polskim prawodawstwie nie stosuje się terminu „sekta", a jedynie określenia: „kościół" lub „związek wyznaniowy". W nauce, zwłaszcza w religioznawstwie i socjologii, najczęściej ostatnio stosowane są pojęcia „nowe ruchy religijne" czy „grupy wyznaniowe". Właściwie w Polsce nie bardzo wiadomo, według jakich kryteriów i zasad poszczególne zbiorowości wyznaniowe nazywane są raz kościołem, innym razem sektą, a jeszcze w innych kontekstach nowym ruchem religijnym czy związkiem wyznaniowym. Spotkać można też potoczne, ale oddające coś z prawdy stwierdzenia, iż kościoły to sekty, którym się powiodło. W polskiej publicystyce dominuje krytyczne, pejoratywne, nie wolne od negatywnych wartościowań przekonanie, iż sekty stanowią przejaw anomii, patologii czy dewiacji osobowościowej albo społecznej. Zastanawiająca jest przy tym z jednej strony niechęć do określania niektórych zbiorowości religijnych neutralnym emocjonalnie mianem „związek religijny", z drugiej zaś stosowanie wobec innych terminu „sekta".

Socjologia religii dysponuje obecnie bogatym materiałem, dzięki któremu z powodzeniem można dokonać rozróżnienia pomiędzy kościołem i sektą na podstawie nie tylko ogólnych, ale bardzo precyzyjnie wskazanych cech reprezentatywnych. Na podkreślenie zasługuje fakt, że klasycy socjologii religii, tacy jak M. Weber i E. Troeltsch, poświęcili temu zagadnieniu wiele uwagi dochodząc do ostatecznej refleksji, że sektę i kościół należy ujmować jako dwie przeciwstawne sobie struktury.

W zakresie **klasyfikacji i funkcji sekt religijnych w społeczeństwie** w literaturze przedmiotu istnieje wiele systematyk sekt religijnych z uwagi na różnorodnie przyjęte kryteria. W pracy zaprezentowano siedem klasyfikacji dokonanych przez: J.M. Yingera, R. Wallisa, B.R. Wilsona, E.T. Clarka, A. Posackiego, Lubelskie Centrum Informacji o Sektach i Kultach Destrukcyjnych, a także Raport Watykański.

Analiza **konstrukcji sekty religijnej i jej elementów strukturalnych** prowadzi do wniosku, że podczas każdej obserwacji grupy społecznej zauważa się w niej zróżnicowanie pozycji społecznych jej członków, pomiędzy którymi zachodzą pewne stosunki i reakcje. Tworzą one tzw. strukturę grupową. Badacze wyróżniają zasadniczo cztery podstawowe rodzaje struktur grupowych: strukturę władzy, socjometryczną, komunikowania się i awansu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Struktura władzy może występować zarówno w grupach posiadających strukturę formalną, jak i w grupach nieformalnych. Władza jest rozumiana jako specyficzna więź łącząca ze sobą poszczególne pozycje, która daje prawo ludziom o wyższej pozycji w tej strukturze kontrolować zachowania osób zajmujących pozycje niższe.

Struktura socjometryczna ma miejsce w takiej grupie, w której pozycja poszczególnych osób zależna jest od ich dobrowolnego zbliżania się lub wzajemnego unikania. Jest ona atrakcyjna interpersonalnie. Atrakcyjność poszczególnych członków grupy, oceniana przez pozostałych, decyduje każdorazowo o ich pozycji.

Struktura komunikacyjna kształtuje się w wyniku różnicy ilości informacji dochodzących do danych pozycji i liczby kanałów przekazu wiążących poszczególne pozycje z innymi. Bardziej scentralizowane struktury komunikacji prowadzą do pojawiania się mniejszej liczby błędów w trakcie działania grupy. Osoby zajmujące centralne pozycje w strukturze są częściej postrzegane jako kierownicy grup, aniżeli osoby zajmujące pozycje peryferyjne.

Struktura awansu krystalizuje się w grupie, w której powiązania pomiędzy poszczególnymi pozycjami uwarunkowane są możliwością obejmowania wyższych pozycji. W niektórych grupach istnieje zróżnicowanie pozycji poszczególnych osób ze względu na możliwość awansu w jakiejś hierarchii.

W zakresie **metod werbunku do sekt** nasuwa się generalna uwaga, iż niektóre spośród stosowanych przez wiele sekt i kultów technik werbowania, szkolenia i indoktrynacji, nieraz bardzo wyrafinowanych, częściowo wyjaśniają ich sukcesy. Najbardziej ulegają im osoby, które, po pierwsze, są nieświadome tego, że kontakt z nimi został zainscenizowany, po drugie zaś, nie orientują się w charakterze obmyślonej dla nich metody nawracania i szkolenia (manipulacja społeczna i psychologiczna), jakiej są przedmiotem. Sekty narzucają własne normy myślenia, odczuwania i zachowania. Wejście w grupę kultową to najczęściej proces reżyserowany, gdzie osoba werbowana podlega zespołowi manipulacji i psychotechnik, nie zauważając tego. Werbowanemu adeptowi sekta stara się zasugerować, że w jej kręgu ma on szansę odnaleźć spokój ducha i przezwyciężyć „lęk istnienia", poczucie zagubienia i bezsensu.

Werbunkiem nowych członków zajmują się znakomicie wyszkoleni fachowcy, którzy perfekcyjnie opanowali techniki perswazji, indoktrynacji i wytwarzania szumu informacyjnego. Nierzadko dysponują solidną wiedzą z zakresu psychologii i socjologii. Bez trudu rozpoznają osoby ze-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

stresowane, znerwicowane, depresyjne, a przez to bardziej podatne na ich oddziaływanie.

Z analiz **polskiego stanu prawnego w zakresie wolności sumienia i wyznania** wynika, że współczesne polskie prawo wyznaniowe stanowi złożony zbiór norm prawnych, w skład którego wchodzą: normy prawa międzynarodowego w przedmiocie praw człowieka do wolności religijnej oraz wyeliminowania wszelkich form dyskryminacji ze względów religijnych, normy konstytucyjne odnoszące się do praw i wolności obywatelskich w sferze sumienia, ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, akty prawne normujące prawa socjalne duchowieństwa, ustawy regulujące położenie poszczególnych związków wyznaniowych oraz inne normy szczegółowe, a mianowicie: decyzje administracyjne w przedmiocie rejestracji związków wyznaniowych czy statuty związków wyznaniowych.

Kościoły i związki wyznaniowe w Polsce mogą istnieć jako organizacje, które posiadają odrębnie uregulowane stosunki między państwem a kościołem bądź jako organizacje wpisane do rejestru. Wszystkie te organizmy mają jednakowe prawa i obowiązki.

W Polsce działa piętnaście kościołów i związków wyznaniowych o uregulowanej odrębnymi aktami sytuacji prawnej. W czternastu przypadkach ich sytuacja prawna uregulowana jest ustawowo, w jednym zaś rozporządzeniem Prezydenta RP z mocą ustawy. Regulacje prawne dotyczące dwunastu kościołów pochodzą z okresu 1989-1997, zaś pozostałe trzy z okresu międzywojennego – 1936 r. Na uwagę zasługuje zwłaszcza ustawodawcza działalność Sejmu II Kadencji (1993-1997), który zaledwie na trzech posiedzeniach uchwalił 10 ustaw regulujących wzajemne relacje pomiędzy państwem i poszczególnymi kościołami.

Tworzenie kościołów i innych związków wyznaniowych odbywa się w oparciu o postanowienia ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania. Prawo wpisu do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych jest realizowane przez złożenie Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji jako organowi rejestrowemu deklaracji o utworzeniu kościoła lub innego związku wyznaniowego oraz wniosku o wpis do rejestru. Prawo wniesienia wniosku przysługuje co najmniej stu obywatelom polskim posiadającym pełną zdolność do czynności prawnych. Rejestr kościołów i innych związków wyznaniowych jest prowadzony w Departamencie do spraw Wyznań MSWiA. Prowadzi się go dla rejestrowania kościołów i związków wyznaniowych oraz organizacji międzykościelnych.

W pracy Autorka dokonała po raz pierwszy szczegółowej analizy dynamiki rejestracji i wykreślania kościołów i innych związków wyznaniowych.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Generalnie należy stwierdzić, że nie zanotowano w ciągu lat 1990-2002 tendencji, które pozwoliłyby na wysunięcie tezy, że liczba wpisów stale rośnie lub stale maleje, bowiem przyrost przeplatany jest spadkiem. W 2003 r. na podstawie rejestru funkcjonowało w Polsce 139 kościołów i innych związków wyznaniowych. Liczba ta jest różnicą pomiędzy liczbą wpisów (152) i wykreśleń (13) z rejestru.

Obserwacja polskiej sceny religijnej pokazała, że często niebezpieczne związki wyznaniowe pozostają poza rejestrem kościołów i innych związków wyznaniowych, tworząc swoiste podziemie wyznaniowe (np. Kościół Scjentologiczny). Jednak większość, m.in. Międzynarodowe Towarzystwo Świadomości Kryszny, Kościół Zjednoczeniowy czyli Ruch pod Wezwaniem Ducha Świętego do Zjednoczenia Chrześcijaństwa Światowego (inaczej Kościół Moona), Instytut Wiedzy o Tożsamości „Misja Czaitanii", Związek Wyznaniowy Wiara Baha'i w Polsce czy Zrzeszenie Badaczy Pisma Świętego są prawnie uznanymi związkami wyznaniowymi wpisanymi do rejestru.

W pracy po raz pierwszy także dokonano analizy inicjatyw poselskich w zakresie zapobiegania negatywnym skutkom ekspansji sekt religijnych.

Jeśli chodzi o **instytucje wykorzystywane w zapobieganiu niepożądanym skutkom ekspansji sekt religijnych w Polsce**, to tylko kilka instytucji zajmuje się zagadnieniem sekt, ale jedynie w zakresie posiadanych kompetencji. Departament do spraw Wyznań przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji rejestruje wspólnoty wyznaniowe bez możliwości kontroli ich działalności. Ministerstwo Edukacji Narodowej sektami interesuje się o tyle, o ile wkraczają one na teren placówek oświatowych. W 1999 r. podjął pracę Międzyresortowy Zespół do spraw Nowych Ruchów Religijnych. Tworzyli go przedstawiciele Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Sprawiedliwości, Edukacji Narodowej i Zdrowia. Rok później powołana została nowa komórka w Departamencie Porządku Publicznego w ramach MSWiA, która zajmowała się m.in. monitorowaniem działalności sekt i nowych ruchów religijnych.

Policja może ingerować jedynie wówczas, kiedy naruszone zostanie prawo. Pod naciskiem opinii publicznej, zaniepokojonej samobójstwami i zabójstwami kojarzonymi z działalnością sekt religijnych, wojewódzkie Komendy Policji powołały w 1996 r. niewielkie zespoły prewencji, których zadaniem był nadzór nad ewentualnymi nadużyciami w nowych ruchach religijnych. Trudno jednak na razie mówić o skuteczności czy efektywności tych działań.

Na przestrzeni lat 1995-2000 powstały na szczeblu państwowym dwa dokumenty dotyczące działalności sekt religijnych w Polsce. Były to: Ra-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

port Biura Bezpieczeństwa Narodowego przy Prezydencie Rzeczypospolitej Polskiej o Stanie Bezpieczeństwa Państwa z 1995 r., który okazał się dokumentem mało rzetelnym i Raport o niektórych zjawiskach związanych z działalnością sekt w Polsce z 2000 r. Dokument ten, na którego potrzeby również E.M. Guzik-Makaruk przygotowała ekspertyzę, stanowił pierwszą próbę całościowego ujęcia problematyki działalności sekt w Polsce. Ze względu na zakres tematyczny oraz przyjętą metodę analizy raport ten stanowił nowy i istotny wkład do dyskusji społecznej na temat zagrożeń niesionych przez sekty.

Niestety w pracy nie powiodła się **próba kompleksowego oszacowania rozmiarów zjawiska oraz liczby uczestników sekt religijnych** oraz pełnej analizy patologicznej działalności członków sekt religijnych. Analizy takie są jednak z góry skazane na niepowodzenie. Na temat liczby adeptów sekt religijnych istnieją w literaturze ogromne rozbieżności.

Ponadto nie można oszacować liczby sekt działających w Polsce i skali zagrożeń z nimi związanych. Mimo pojawiających się głosów podających różne liczby sekt, nie da się rzetelnie tego określić. Dzieje się tak z powodu braku możliwości jednoznacznego zakwalifikowania określonych grup do kategorii sekty i przeprowadzenia odpowiednich badań. Rejestr kościołów i innych związków wyznaniowych nie jest wystarczający do ustalenia rzeczywiście funkcjonujących na terenie Polski tego typu organizacji. Nie wszystkie bowiem są do niego wpisane. Pewna część funkcjonuje jako stowarzyszenia i jakkolwiek podlega rejestracji, to rejestracja stowarzyszenia należy do właściwej ze względu na jego siedzibę – sekcji Krajowego Rejestru Sądowego i nie jest możliwe dokładne ustalenie liczby w tej formie funkcjonujących organizacji. Niektóre kościoły i związki wyznaniowe działają na podstawie ustawy prawo działalności gospodarczej, istnieją również organizacje, które nie są nigdzie zarejestrowane. W związku z powyższymi trudnościami w pracy nie udało się dokładniej oszacować zakresu tego zjawiska w Polsce.

Kolejną kwestią, która wymyka się spod szczegółowej analizy jest określenie rozmiarów **patologicznej działalności członków sekt religijnych** na świecie i w Polsce. Celowo Autorka posługiwała się taką terminologią, rozumiejąc pod pojęciem patologii wszelkie bezprawne zachowania na gruncie prawa karnego, cywilnego, szczególnie rodzinnego i opiekuńczego oraz administracyjnego, a także szeroko pojętą działalność antyspołeczną członków sekt.

Najwięcej spraw kryminalnych prowadzonych było o przestępstwa przeciwko wolności, rodzinie i opiece oraz wolności sumienia i wyznania. Z analizy posiadanych informacji wynikało, że w niemal jednej trzeciej pro-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wadzonych spraw doszło do skazania członków sekt za czyny pozostające bezpośrednio lub pośrednio w związku z ich religijną działalnością. W jednej trzeciej przypadków Autorka nie dysponowała danymi dotyczącymi sposobu zakończenia postępowania. W pozostałej części w jednej trzeciej spraw postępowanie uległo umorzeniu najczęściej z powodu niestwierdzenia przestępstwa.

Czyny karalne pozostające w związku z działalnością sekt nie stanowią kategorii wyodrębnionej w statystykach policyjnych, prokuratorskich i sądowych. Informacje o patologicznych zjawiskach związanych z oddziaływaniem sekt, w tym i o przestępstwach, nie są więc przez te organa odrębnie gromadzone i porównywane. Związek określonych zdarzeń z oddziaływaniem sekt nie ma charakteru ściśle zdefiniowanego. Wynika z tego możliwość popełnienia czynów przestępczych z powodów związanych z przynależnością do sekty lub w związku z realizacją celów sekty, czy też z zupełnie niezwiązanych z działalnością sekty motywów. W okresie, w którym zbierano informacje o postępowaniach karnych nie stwierdzono, aby w związku z działalnością sekt naruszane były tylko ściśle określone przepisy. W związku z oddziaływaniem tego typu grup może dochodzić do naruszania wielu, zupełnie niespecyficznych norm prawnych.

W prowadzonych postępowaniach karnych nie stwierdzono, aby przepisy prawa stały na przeszkodzie prawidłowemu przeprowadzeniu postępowania. Powodem najczęściej podejmowanych w tych sprawach decyzji o umorzeniu postępowania lub odmowie wszczęcia postępowania był brak potwierdzenia okoliczności wynikających z doniesień, a zatem przyczyny o charakterze faktycznym.

W odniesieniu do sekt religijnych możliwa była jedynie rodzajowa analiza przestępczości dotyczącej naruszeń w zakresie wolności sumienia i wyznania. Ta zaś nie mogła przynieść rewelacyjnych rezultatów, bowiem w większości przypadków przestępczość członków sekt religijnych jest przestępczością pospolitą, której kwalifikacje rozmieszczone są w różnych częściach kodeksu karnego oraz w innych ustawach, a łączy je tylko tło popełnienia.

Na gruncie obecnie obowiązującej kodyfikacji karnej składane doniesienia i prowadzone postępowania dotyczyły m.in. takich przestępstw, jak: zabójstwo (art. 148 § 1 kk.), udział w bójce z użyciem niebezpiecznego narzędzia (art. 159 kk.), bezprawne pozbawienie wolności (art. 189 kk.), stosowanie przemocy (art. 191 kk.), zgwałcenie (art. 197 kk.), nadużycie seksualne (art. 199 kk.), znieważenie zwłok (art. 262 kk.) czy fałszowanie dokumentów (art. 270 § 1 kk.).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Po dokonanej analizie nasunęła się refleksja, że ujawniona przestępczość sekt religijnych w Polsce nie stanowiła większego zagrożenia dla społeczeństwa. W analizowanym okresie lat 90. XX w. zapadło nie więcej niż dwadzieścia wyroków skazujących przywódców sekt czy ich członków za czyny pozostające w bezpośrednim związku z ich religijną działalnością. Najczęściej były to czyny polegające na fałszowaniu dokumentów m.in. służących rejestracji związku wyznaniowego czy uzyskaniu dostępu do ulg i przywilejów, jakie pociąga za sobą rejestracja, uprowadzeniu małoletnich, stawianiu czynnego oporu i czynnej napaści na funkcjonariuszy publicznych. Nielegalne posiadanie broni, składanie fałszywych zeznań, groźba karalna, kradzież, bezprawne udzielanie świadczeń lekarskich czy obcowanie płciowe z osobą poniżej 15. roku życia stanowiły jednostkowe przypadki stwierdzonych prawomocnymi wyrokami sądów naruszeń prawa.

Z całą stanowczością należy jednak podkreślić, że nie oznacza to bynajmniej, aby przestępczość członków sekt religijnych w Polsce sprowadzała się tylko i wyłącznie do wyżej wskazanych udowodnionych w toku postępowania przed kompetentnymi organami czynów. Istnieje jeszcze bowiem zagadnienie tzw. „ciemnej liczby", które nabiera szczególnego znaczenia w przypadku przestępstw popełnianych w sektach. Liczbą tą objęte są przestępstwa rzeczywiście popełnione w przeciwieństwie do przestępstw ujawnionych.

2. Rozboje drogowe

Problematyka rozbojów drogowych była tematem rozprawy doktorskiej Izabeli Nowickiej[106]. Podjęcie tego problemu uzasadniał fakt, iż w początkowym stadium okresu transformacji szczególnie niepokojący wzrost dynamiki odnotowały przestępstwa określane mianem rozbojów drogowych. W Polsce zjawisko to, określane w słownictwie policyjnym jako „bandytyzm drogowy"[107] pojawiło się na większą skalę na początku lat 90. XX wieku. Wcześniej napady na drogach publicznych były zjawiskiem marginalnym i nie przywiązywano zbyt wielkiej wagi do ich wyodrębnienia jako szczególnej kryminologicznie kategorii czy też do kształtowania specyficznych sposobów jej zwalczania. Chodziło głównie o napady na konwoje oraz na kierowców ciężarówek.

106 Pod tytułem „Prawne i kryminologiczne aspekty rozboju drogowego", obronionej w 2002 r. i opublikowanej nakładem Kantoru Wydawniczego Zakamycze: zob. I. Nowicka, Rozbój drogowy jako przejaw zorganizowanej działalności przestępczej, Kraków 2004, ss. 398. Aktualnie Autorka, do niedawna pełniąca funkcję Prorektora Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, pozostaje na stanowisku profesora tej Uczelni i pełni funkcję Prodziekana Wydziału Administracji Wyższej Szkoły Policji.

107 Obejmujące przestępstwa rozboju, wymuszeń rozbójniczych i kradzieży rozbójniczych związane z kradzieżami samochodów.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Rozboje drogowe zaczęły niepokoić swoją skalą od roku 1991, zwłaszcza że zarówno w charakterze sprawców, jak i pokrzywdzonych występowali często obywatele byłego ZSRR[108]. Przyczyn takiego stanu rzeczy upatrywano w zmianach społeczno-ekonomicznych w Polsce, jak i krajach powstałych po upadku ZSRR.

Realizację tematu, zwieńczoną publikacją wskazanej w przypisie 19 monografii, należy ocenić wysoko. W recenzji tego opracowania czytamy m.in., że „(...) Książka ta jest pionierska, ponieważ w dokładny sposób charakteryzuje nowe typy rozboju (...). Oprócz opisu relatywnie nowego typu przestępstwa porządkuje ona dotychczas zebraną wiedzę o rozboju i jest obowiązkową lekturą dla każdego karnisty i kryminologa"[109]. Warto więc w tym miejscu przybliżyć kilka wybranych wątków tej tematyki.

Autorka stanęła przed trudnym zadaniem rozstrzygnięcia kwestii terminologicznych. Opracowania Komendy Głównej Policji (KGP), odnoszące się do kwestii zapobiegania tzw. bandytyzmowi drogowemu i jego zwalczania, wytyczne, artykuły prasowe, doktryna kryminologiczna i kryminalistyczna nie podawały bowiem wyrazistych kryteriów definiujących rozbój drogowy. Dlatego też w tej materii można było spotkać różne stanowiska. Jedne pod pojęciem rozbój drogowy ujmowały zarówno napady na stacje benzynowe, jak i napady na osoby podróżujące pojazdami samochodowymi. Inne z kolei, bardziej szczegółowo podchodząc do zagadnienia, wyłączały z kategorii rozbojów drogowych napady na kierowców taksówek czy też na stacje benzynowe.

Pierwsza, sformalizowana definicja rozboju drogowego pojawiła się w piśmie Dyrektora Biura Dochodzeniowo-Śledczego KGP[110] dotyczącym niektórych kryminologicznych i kryminalistycznych aspektów rozboju drogowego. Według niej rozbojem drogowym jest „rozbój na drodze publicznej z użyciem pojazdów mechanicznych". Przyjmując wykładnię słowną tego pojęcia, do tej kategorii rozboju zaliczylibyśmy napady na osoby pieszo poruszające się po drodze (o ile sprawcy mieliby pojazd mechaniczny), napady na różnego rodzaju obiekty działalności gospodarczej znajdujące się w obrębie pasa drogowego drogi publicznej, czy też na osoby handlujące w obrębie pasa drogowego drogi publicznej. W kategorii rozboju drogowego nie mieściłyby się jednak takie stany faktyczne, gdy np. sprawcy wyłaniają się z lasu, rozkładają kolczatki, zatrzymują samochód, rabują pasażerów i pie-

108 Szerzej na temat przestępstw popełnianych przez obywateli b. ZSRR zob. J. Świerczewski, Przestępstwa popełniane w Polsce przez obywateli państw powstałych po upadku Związku Radzieckiego, [w:] W. Pływaczewski, J. Świerczewski (red.), Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej, Szczytno 1997, s. 186 i n.

109 T. Wierzchowski, Recenzja książki Izabeli Nowickiej *Rozbój drogowy jako przejaw zorganizowanej działalności przestępczej*, Kraków 2004, ss. 398, „Prokuratura i Prawo" 2006, nr 7-8, s. 195 i nast.

110 D-II –20793 z 31 maja 1993 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

szo oddalają się z miejsca zdarzenia. Nie sposób bowiem stwierdzić, że posługiwali się oni pojazdem mechanicznym. Natomiast tego typu zdarzenia także mają miejsce i w statystykach są traktowane jako rozboje drogowe.

Dla swoich potrzeb niektóre jednostki Policji stworzyły własne definicje rozboju drogowego. Policja Kryminalna KRP (obecnie KPP) w Gorzowie Wielkopolskim uznała za rozboje na drogach publicznych:

1. Zdarzenia, które w przeważającej mierze nie posiadają charakteru przypadkowego, lecz są ze sobą powiązane; są bowiem wynikiem działania zorganizowanych rosyjskojęzycznych grup przestępczych, których członkowie na stałe nielegalnie przebywają w Słubicach lub pobliskich miejscowościach; działalność tych grup jest kierowana przez jeden ośrodek zorganizowanej przestępczości;
2. Przestępstwa, których celem nie jest wyłącznie zabór pojazdów, ale także i może przede wszystkim zmuszenie trudniących się „zawodowo" handlem samochodami obywateli byłej WNP do nabywania samochodów nie bezpośrednio na terenie państw Europy Zachodniej, lecz specjalnie w tym celu nielegalnie zorganizowanym punkcie obrotu samochodami, co zapewnia grupie przestępczej określone dochody.

W tym ujęciu rozbój drogowy jest przyporządkowany sprawcom rosyjskojęzycznym działającym w sposób mniej lub bardziej zorganizowany. To podmiotowe kryterium spowodowało wyodrębnienie kategorii rozbojów drogowych popełnianych przez sprawców rosyjskojęzycznych. Określano je jako tzw. bandytyzm drogowy sprawców „rosyjskojęzycznych", którego ofiarami stawali się także obywatele polscy[111].

Brak jednolitości w przyjęciu kryterium określającego rozbój drogowy przyczyniał się z jednej strony do błędów w zakresie kwalifikacji prawnej czynu, a z drugiej do niedokładności statystycznych mających wskazywać na stopień zagrożenia omawianym przestępstwem. Wychodząc z tego założenia Autorka uznała, iż najwłaściwszą, także z perspektywy możliwości empirycznego wyodrębnienia rozbojów drogowych spośród innych zbliżonych kategorii przestępstw, byłaby definicja rozboju drogowego traktująca jako punkt wyjścia miejsce popełnienia tego czynu, czyli drogę publiczną. Stąd Autorka przyjęła, że rozbojem drogowym jest zachowanie sprawcy re-

111 Zob. W. Mocarski, J. Świerczewski, Rozboje na drogach publicznych, Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej, [w:] W. Pływaczewski, J. Świerczewski (red.), Policja polska…, *op. cit.*, s. 215. Warto nadmienić, iż wydane w dniu 29.08.1995 r. pismo Komendanta Głównego Policji (D-II-92/95), a kierowane do wszystkich komendantów wojewódzkich odnosiło się do kwestii zagrożenia rozbojami i wymuszeniami rozbójniczymi popełnianymi na szkodę obywateli byłego ZSRR. Nie precyzowało ono pojęcia „rozbój drogowy", wskazując jedynie na zagrożenie tą kategorią przestępstw.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

alizującego znamiona przestępstwa z art. 280 kk. na drodze publicznej, przy czym sprawca lub pokrzywdzony porusza się pojazdem samochodowym. Pojęcie „poruszanie się" powinno obejmować także sytuacje, kiedy wprawdzie pojazd znajduje się na parkingu, ale u jego dysponenta istnieje zamiar dalszej jazdy.

W warstwie badań empirycznych I. Nowicka przeanalizowała ogółem 633 sprawy karne dotyczące rozbojów drogowych popełnionych na terenie administracyjnym byłych województw: białostockiego, bialskopodlaskiego, gorzowskiego, konińskiego, lubelskiego, płockiego, siedleckiego, skierniewickiego, warszawskiego, wrocławskiego, zielonogórskiego.[112]

Z analiz zawartych w części kryminologicznej pracy wynika, iż najliczniejszą grupę stanowili pokrzywdzeni narodowości rosyjskiej, polskiej i białoruskiej. Te grupy narodowościowe stanowiły odpowiednio około 44%, 22% i 13% w stosunku do 831 pokrzywdzonych. Pomimo tego, iż w porównaniu do poszczególnych grup narodowościowych procent pokrzywdzonych obywateli polskich był dość wysoki, to jednak biorąc pod uwagę liczbę pokrzywdzonych cudzoziemców ogółem (646, tj. 78%), odsetek ten był stosunkowo niewielki. Wynikało to z faktu, iż właśnie obywatele innych narodowości, kierujący samochodami z rejestracją państw WNP czy też niemiecką, przyciągali uwagę sprawców, którzy dostrzegali poważną gwarancję osiągnięcia łatwego i bogatego zarazem łupu.

Przestępcy realizując określoną metodę działania znamienną podstępem wykorzystywali też postawę pokrzywdzonych. Ofiary bowiem najczęściej zachowywały się biernie. Na 633 przypadki pokrzywdzeni przyjmowali taką postawę aż w 472 sytuacjach. Z punktu widzenia ofiar takie ich zachowanie jest w pełni zrozumiałe. Wobec przewagi liczebnej ze strony sprawców, przemocy czy też groźby natychmiastowego jej użycia, nie wspominając już o użyciu niebezpiecznych przedmiotów, wszelkie aktywne zachowanie mogłoby pogorszyć sytuację ofiar, a zwłaszcza narazić je na dodatkowe cierpienia fizyczne. Niemniej jednak próby odparcia ataku miały miejsce w 67 przypadkach, przy czym w 20 kolejnych – obok różnych form obrony – ofiary broniły się krzykiem. Według zeznań pokrzywdzonych zachowywali się oni w taki sposób, gdyż wydawało im się, że są w stanie ochronić dobro stanowiące przedmiot zamachu. Krzycząc pokrzywdzeni

112 Po zmianach administracyjnych zmianie uległy nazwy województw i ich liczba (17), jednakże zakres terytorialny badań nie uległ zmianie. Został on przyjęty z uwagi na fakt przechodzenia przez te konkretne województwa przedstawionych powyżej tras komunikacyjnych oraz fakt popełniania na nich rozbojów drogowych. Okresem objętym badaniami były lata 1991-1999, tj. czas, kiedy po raz pierwszy pojawiła się ta kategoria rozboju do momentu zakończenia badań, w celu wyciągnięcia wniosków. Liczba 633 spraw została wybrana losowo spośród wszystkich spraw popełnionych we wskazanym okresie na obszarze administracyjnym 11 byłych województw.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

z jednej strony próbowali odstraszyć sprawców, z drugiej zaś mieli nadzieję, iż ktoś przyjdzie im z pomocą.

Interesujące wnioski wynikały też z analizy danych osobopoznawczych ofiar i sprawców. Dane osobopoznawcze ofiar były bowiem zbliżone do analogicznych danych sprawców, którymi byli również uczestnicy ruchu drogowego. Sprawcy byli ludźmi młodymi w przedziale wieku: 26-30 (301 osób), 31-35 (253 osoby), aktywnymi zawodowo, najczęściej byli to pracownicy fizyczni ze średnim lub zawodowym wykształceniem, wyjątkowo z wykształceniem wyższym lub niepełnym wyższym. Z analizy narodowości badanych sprawców wynikało, iż zdecydowanie dominowali tu Rosjanie (60%). Kolejne narodowości to Białorusini (18%), Polacy (9%), Ukraińcy (6%), Czeczeńcy (6%) i Bułgarzy (1%). Zarówno po stronie ofiar, jak i sprawców dominowali mężczyźni. Z tym, że o ile sprawcy atakowali grupowo, to po stronie ofiar zwykle występowała 1 lub 2 osoby. Stąd też wynikało bierne najczęściej zachowanie pokrzywdzonych, wymuszone przez sprawców. Została potwierdzona hipoteza, że pokrzywdzeni swoim zachowaniem, nieostrożnością, bagatelizowaniem oczywistych symptomów tego, że zostanie na nich popełniony rozbój drogowy, w znacznym stopniu przyczyniali się do popełniania na nich przestępstwa. Wzajemne oddziaływanie czynników sprawcy na ofiarę i odwrotnie zostało określone jako sprzężenie zwrotne[113]. Taka relacja jest bardzo widoczna właśnie przy przestępstwie rozboju drogowego.

W nawiązaniu do zapobiegania i zwalczania rozbojów drogowych I. Nowicka wskazała szereg pozytywów wynikających z analizy przestrzennej tych przestępstw, przeprowadzanej na bieżąco przez poszczególne KWP i w połączeniu z aktualnym rozpoznaniem operacyjnym. Podejmowane w tym zakresie działania pozwoliły w szczególności na:

1) ustalenie specyfiki miejsca na drodze publicznej, w którym sprawcy decydowali się na dokonanie przestępstwa,
2) zawężenie czasu dokonania rozbojów poprzez ustalenie najbardziej newralgicznych dni tygodnia oraz rozpiętości godzinowej występowania zdarzeń,
3) zawężenie kręgu typowanych pojazdów, którymi przemieszczali się sprawcy,
4) ustalenie wszelkich okoliczności związanych z zachowaniem się przed, w trakcie i po popełnieniu przestępstwa,

113 Zob. B. Hołyst, Wiktymologia, Warszawa 2006, s. 785 i nast.; Na temat aspektów motywacyjnych i procesu podejmowania decyzji przez sprawców rozboju – zob. interesujące wyniki badań empirycznych P. Piotrowskiego w monografii: P. Piotrowski, Rozbój. Uwarunkowania psychospołeczne, motywacja i racjonalność sprawców, Warszawa 2011, s. 230 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

5) sprecyzowanie „obiektów" atakowanych przez napastników,
6) ustalenie odcinków dróg publicznych szczególnie zagrożonych i wymagających nadzoru.

Najczęstszymi czynnościami operacyjnymi podejmowanymi przy rozbojach drogowych były:

a) ustalenie rysopisu sprawców,
b) rozsyłanie informacji o rozboju do innych województw ze wskazówkami dotyczącymi sposobu działania sprawców,
c) analiza rozbojów drogowych zaistniałych na terenie innych województw,
d) współpraca z osobowymi źródłami informacji,
e) organizowanie zasadzek w przypadku często popełnianych rozbojów drogowych,
f) typowanie osób podejrzanych o dokonywanie rozbojów drogowych, sprawdzenie ich oraz ich kontaktów,
g) analiza tzw. zaszłości,
h) rozsyłanie telegramów na przejścia graniczne z informacjami o sprawcach rozbojów drogowych (w analizowanych materiałach jeden ze sprawców został zatrzymany przy próbie przekroczenia granicy),
i) sprawdzanie różnego rodzaju miejsc noclegowych oraz innych miejsc, w których mogliby przebywać ewentualni sprawcy,
j) sprawdzanie różnego rodzaju bazarów, gdzie sprawcy mogą przebywać; jak bowiem wspomniano, często trudnią się oni handlem na tych bazarach lub wymuszaniem haraczy od sprzedających tam obywateli byłego WNP,
k) sprawdzanie pojazdów, które posłużyły sprawcom do dokonywania napadu, o ile znane były ich cechy identyfikacyjne,
l) w przypadku czynności związanych z powtarzającymi się napadami na drodze kilku województw w celu sprawniejszego działania powinny one zostać objęte koordynacją przez Biuro Kryminalne KGP.

Z przeprowadzonych analiz także wynika, że niestety Policja miała słabe rozpoznanie operacyjne środowiska rosyjskojęzycznego. Środowisko osób pochodzących z krajów WNP, a przebywających w Polsce jest bowiem niezwykle hermetyczne. Cechuje je jednolitość narodowościowa. Osoby te najczęściej nigdzie nie są zameldowane, przenoszą się z miejsca na miejsce, nie posiadają dokumentów tożsamości lub posługują się dokumentami fałszywymi. Tak więc braki w rozpoznaniu operacyjnym w znacznej mierze przesądzają – mimo różnego rodzaju podejmowanych przedsięwzięć – o niższej

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wykrywalności rozbojów drogowych w porównaniu z wykrywalnością rozbojów ogółem.

3. Porwania dla okupu

Groźne zjawisko porwań dla okupu, między innymi w kontekście skuteczności ścigania sprawców tego procederu, było przedmiotem badań w ramach rozprawy doktorskiej Janusza Kaczmarka[114]. Autor już wcześniej zajmujący się tą problematyką[115] wyszedł z założenia, że Państwo jest zobowiązane do zapobiegania zjawisku i zwalczania zjawiska kidnapingu nie tylko poprzez odpowiednią politykę kreowania instrumentów prawnych, ale także poprzez stworzenie struktur instytucjonalnych. W celu stworzenia efektywnej polityki, niezbędne jest zrozumienie natury i rozmiaru problemu. Oznacza to konieczność wypracowania procedur pozwalających na wyszukanie, zestawienie, analizę i ocenę informacji, a więc stworzenie podstawy do podejmowania dalszych działań. Istotą jest koordynacja problemu: gdzie może się zdarzyć porwanie, kto jest zagrożony, kim są porywacze, z jakich środowisk się wywodzą, jak działają, jaka jest ich motywacja. Wiedza ta wymaga wdrożenia systemu zbierania, zestawiania, przechowywania (w formie bazy danych), analizy i rozpowszechniania informacji na temat porwań. Istotna jest znajomość problemów, trendów i ich możliwego rozwoju zarówno w skali krajowej, jak i międzynarodowej. Taka ocena zjawiska jest niewątpliwie przydatna dla stworzenia strategii o charakterze krajowym oraz organu koordynującego te działania. Zawarte w pracy rozważania mogą być w tym zakresie pomocne.

Znaczna część pracy poświęcona została prawnokarnym zagadnieniom wzięcia i przetrzymywania zakładnika. Terminologia porwania – zmienna na przestrzeni wielu lat – wyrażona współczesnym pojęciem przepisu artykułu 252 kk. („wzięcie i przetrzymywanie zakładnika") została przedstawiona w ujęciu historycznym sięgającym nawet ustawodawstwa państw zaborczych, tymczasowo obowiązującego w niepodległej Polsce.

Współcześnie ukazano obowiązujące konwencje, umowy międzynarodowe i występowanie powyższego zagadnienia w wybranych systemach prawnych (Niemcy, Holandia, Francja, Rumunia, Czechy, Ukraina, USA) w aspekcie porównawczym. W pracy wskazano problemy oceny ochrony dobra prawnego, strony podmiotowej i przedmiotowej oraz zbiegu przepisów ustawy. W dobie zagrożeń terrorystycznych, udziału naszych wojsk

114 Pod tytułem „Kryminologiczne i prawne aspekty przestępstwa wzięcia i przetrzymywania zakładnika (art. 252 kk.)", Białystok 2011 napisanej pod moim kierunkiem w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii Uniwersytetu w Białymstoku.

115 Zob. J. Kaczmarek, M. Kierszka, Porwania dla okupu, Warszawa 2003; J. Kaczmarek, M. Kierszka, Porwania dla okupu, wydanie 2., Warszawa 2008, ss. 311.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

w misjach zagranicznych, sytuacji w Iraku, konfliktów, które pojawiają się w Afryce Północnej czy też na Bliskim Wschodzie, gdzie przebywają polscy obywatele, konieczne stało się podjęcie rozważań dotyczących zazębiania się przepisu art. 252 kk. z § 20 przepisu art. 115 kk.

Szereg rozważań dotyczyło problemów prawnych, z którymi praktyka się jeszcze nie zetknęła. Dotyczy to w szczególności rezygnacji z kwalifikowanej postaci wzięcia i przetrzymywania zakładnika w postaci śmierci lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu zakładnika na rzecz innej postaci kwalifikowanej *szczególnego udręczenia zakładnika*. W tym zakresie dokonano oceny pojęcia *szczególne udręczenie* również w kontekście innego pojęcia występującego m.in. w kodeksie karnym, jakim jest *szczególne okrucieństwo*. Jednocześnie dokonano oceny zasadności wprowadzenia tej postaci kwalifikowanej oraz zasadności podwyższenia progów karalności. Szczegółowej analizie z uwagi na praktykę, ale też prawne problemy, poddano możliwość odstąpienia od wymierzenia kary wyrażonej w § 4 przepisu artykułu 252 kk. oraz nadzwyczajnego złagodzenia kary przewidzianej w § 5 tegoż przepisu.

Równie wartościowa jest warstwa kryminologiczna rozprawy. W oparciu o dane statystyczne z Komendy Głównej Policji, Centralnego Biura Śledczego oraz Ministerstwa Sprawiedliwości za lata 1995-2010 Autor dokonał oceny analizowanego procederu w zakresie dynamiki na przestrzeni poszczególnych lat, uwzględniając tendencje wzrostowe, zahamowania oraz okresy spadku tej kategorii przestępczości. Uwypuklone zostały zagrożenia poszczególnych regionów oraz wykrywalność tego rodzaju czynów.

Celem badań była także głębsza analiza kryminologiczna zjawiska porwań dla okupu. Wyniki badań stały się podstawą określenia profilu sprawców tego typu przestępstw, a także wskazania metod ich postępowania. Autor dokonał analizy dokumentów (zwłaszcza akt prokuratorskich i sądowych), dostępnych statystyk oraz przeprowadził badania ankietowe (na próbie 400 respondentów) opinii społecznej, pogłębione wywiady oraz studium przypadku. Wywiady przeprowadzono z pięcioma rodzinami osób porwanych.

Dysertacja obejmowała także zagadnienia wykrywcze i proceduralne[116]. Wyeksponowane zostały trudności w ściganiu sprawców tego typu przestępstw oraz błędy najczęściej popełniane przez organa ścigania. Autor wskazał dylematy, z którymi zetknęła się praktyka podczas prowadzenia postępowań przygotowawczych o porwania dla okupu. W tym zakresie szereg uwag poświęcono problematyce możliwości fałszowania pieniędzy

116 Zagadnienia te szeroko prezentuje także A. Staszak w monografii: A. Staszak, Porwania w celu wymuszenia okupu. Studium kryminalistyczne, Zdzieszowice 2010, s. 232 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

stanowiących okup oraz problematyce podsłuchów, jak też zbudowano pożądany model działań organów ścigania w sprawach porwań dla okupu.

W oparciu o badania ankietowe opracowana została społeczna ocena zjawiska porwań dla okupu. Zawiera ona między innymi informacje w zakresie wiedzy o problematyce porwań, postrzegania tego problemu, ocenę działań Policji oraz zagrożenia tego rodzaju przestępczością. Rozważania podjęte w rozprawie umożliwiły sformułowanie następujących wniosków istotnych zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia. Warto dokonać krótkiej ich rekapitulacji.

Początkowe problemy z określeniem dobra chronionego tym przepisem zostały ugruntowane poglądami doktryny oraz rozstrzygnięciami w orzecznictwem sądowym. Obecnie nie może budzić już wątpliwości, iż głównym przedmiotem ochrony art. 252 § 1 kk. jest swobodne i niezakłócone działanie: organu państwowego, organu samorządowego, instytucji, organizacji, osoby fizycznej, osoby prawnej i grupy osób. Ubocznym dobrem chronionym przepisu art. 252 § 1 kk. jest natomiast życie, zdrowie oraz wolność osoby fizycznej. Zmiana treści przepisu art. 252 kk. wymusi w praktyce nowe zabiegi kwalifikacyjne, które będą musiały odzwierciedlić pełen obraz przestępnego czynu. Wątpliwości budzi rezygnacja z typów kwalifikowanych przez następstwo w postaci śmierci człowieka lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu i wprowadzenie w to miejsce nowego typu kwalifikowanego, polegającego na działaniu sprawcy „ze szczególnym udręczeniem zakładnika”[117].

Wprowadzenie w przepisie § 5 art. 252 kk. obligatoryjnego zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, jeżeli sprawca przestępstwa odstąpił od zamiaru wymuszenia i zwolnił zakładnika dobrowolnie, którego wzięcie lub przetrzymywanie łączyło się ze szczególnym udręczeniem powoduje następujące prawne i faktyczne konsekwencje:

- odstąpienie od zamiaru wymuszenia i zwolnienie zakładnika nie musi mieć charakteru dobrowolnego, by skutkiem tego było obligatoryjne dobrodziejstwo niepodlegania karze opisane w § 4 art. 252 kk.,
- odstąpienie od zamiaru wymuszenia i zwolnienie zakładnika, którego wzięcie lub przetrzymywanie łączyło się ze szczególnym udrę-

117 Do takiego wniosku prowadzi również przeprowadzona analiza porównawcza z wybranymi ustawodawstwami innych państw. Autor słusznie zwrócił uwagę, że w praktyce każdorazowo trzeba będzie ustalać, czy czyn określony w § 1 art. 252 kk. nie posiada takiego ładunku zachowania, który łączy się ze *szczególnym udręczeniem zakładnika* (w przypadku spowodowania nieumyślnej śmierci lub nieumyślnego ciężkiego uszczerbku na zdrowiu problem się potęguje), a które jednocześnie nie jest *szczególnym okrucieństwem*.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

czeniem, nie musi mieć charakteru dobrowolnego, by skorzystać z możliwości fakultatywnego nadzwyczajnego złagodzenia kary,

– organa ścigania otrzymały nowy instrument prawny do oddziaływania na sprawców tego typu przestępstw. Z jednej strony demotywujący ich do działań mogących zagrozić życiu lub zdrowiu zakładnika, a z drugiej skłaniający ich do rezygnacji z kontynuowania przestępczego działania nawet w sytuacjach skrajnych, gdy wcześniej pojmanie i przetrzymywanie zakładnika łączyło się ze szczególnym okrucieństwem wobec jego osoby.

Porwania dla okupu, w których specjalizują się członkowie zorganizowanych grup przestępczych, w wymiarze publicznym zbliżają się w ich ocenie do zjawiska terroryzmu, gdyż permanentnym elementem jest tu zastraszanie ludzi w celu przymuszenia do określonego zachowania[118]. W porwaniach dla okupu specjalizują się członkowie zorganizowanych grup przestępczych. Porwanie poprzedzone jest zebraniem informacji o zamożności ofiary bądź jej bliskich, obserwacją jej przyzwyczajeń i niejednokrotnie w zakresie wykonania jest profesjonalnie opracowane w szczegółach.

Oceniając dane liczbowe za lata 2009-2010 dotyczące zgłoszonych Policji przypadków porwań dla okupu, Autor stwierdził wyraźną tendencję spadkową. Zahamowanie liczebnego wzrostu porwań dla okupu począwszy od 2002 r. oraz jego wyraźny spadek od 2009 r. to wynik sprawnego działania Policji. W wyniku jej działań na przestrzeni lat 2002-2008 zlikwidowano szereg grup trudniących się porwaniami. W warunkach polskich likwidacja takiej grupy na długie lata tworzy lukę w tym specyficznym przedziale przestępczości.

Najwięcej przestępstw wzięcia lub przetrzymywania zakładnika odnotowano w województwach, w których znajdują się duże miasta gromadzące znaczny kapitał. Najczęściej tego typu przypadki odnotowywane były w województwie mazowieckim, śląskim, łódzkim i małopolskim. Sprawcą przestępstwa porwania dla okupu w zdecydowanej mierze był młody mężczyzna w wieku pomiędzy 25. a 36. rokiem życia, o wykształceniu zawodowym bądź średnim, rzadziej podstawowym, działający w grupie. W grupie, gdzie pojawiają się sprawcy o wykształceniu podstawowym, decyzje podejmowały osoby o wyższej kwalifikacji edukacyjnej. W więcej niż w połowie badanych przypadków były to osoby karane za przestępstwa przeciwko mieniu. Warto też podkreślić, że przytłaczająca część odnotowanych przy-

118 Zob. J. Kaczmarek, Porwania dla okupu jako akt terroru oraz nowa forma działania przestępczości zorganizowanej, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm..., *op. cit.*, s. 297 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

padków przestępstw wzięcia lub przetrzymywania zakładnika w Polsce była popełniana przez osoby narodowości polskiej.

W zdecydowanej większości wypadków do porwania dochodziło pomiędzy godziną 19.00 a 1.00 w nocy. W miesiącach jesienno-zimowych od godziny 17.00. W 60% przypadków miejsce porwania to droga powrotu do domu ze szkoły, zakupów czy też miejsca rekreacji. Porwanie poprzedzone było planowaniem i obserwacją. Wydaje się być słuszny wniosek, że sprawcy, którzy z reguły przed porwaniem obserwują styl życia ofiary, jego przyzwyczajenia oraz zbierają na jej temat informacje, wolą dokonywać porwań z dala od miejsca zamieszkania porwanego, gdzie jest on znany, co zawsze zwiększa ryzyko przestępczego przedsięwzięcia. Wytypowane przez porywaczy ofiary to osoby majętne bądź istnieją symptomy wskazujące, iż posiadają one lub ich bliscy majątek.

Z przeprowadzonych badań ankietowych wynika wysokie poczucie zagrożenia tego rodzaju przestępczością. Zapewne wpłynęły na to okoliczności ujawnione opinii publicznej w związku z budzącymi szerokie zainteresowanie głośnymi sprawami dotyczącymi uprowadzenia i zabójstwa Krzysztofa Olewnika, czy zaginięcia i zabójstwa Patryka Palczyńskiego. W zestawieniu jednak ze statystycznym obrazem tej przestępczości na przestrzeni zbadanego przez Autora dziewięcioletniego okresu poczucie zagrożenia jest zdecydowanie niewspółmierne do rzeczywistości kryminalnej.

Z uwagi na skomplikowany charakter wymagający użycia i skoordynowania sił i środków jednego województwa, a w niektórych przypadkach nawet kilku województw, sprawy o porwania powinny być – zdaniem Autora – realizowane przez Wydziały Kryminalne Komend Wojewódzkich Policji oraz Wydział do Walki z Terrorem Kryminalnym Komendy Stołecznej Policji. Działania w tych sprawach winno podejmować również Centralne Biuro Śledcze KGP (obecnie Centralne Biuro Śledcze Policji), zwłaszcza w zakresie operacyjnego rozpoznania zorganizowanych grup przestępczych, które specjalizują się w porwaniach dla okupu. W prokuraturach, w zależności od skomplikowania sprawy, powinny one być prowadzone bądź nadzorowane przez Prokuratury Apelacyjne i ich Wydziały ds. Zwalczania Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji czy też Wydziały Śledcze Prokuratur Okręgowych.

Istotnym wnioskiem wynikającym z przeprowadzonych badań była potrzeba wypracowania pożądanych standardów postępowania organów państwa w sprawach dotyczących poszukiwania osób zaginionych oraz osób porwanych. Mając na względzie podniesienie skuteczności działań organów ścigania i prokuratury dotyczących poszukiwań w tym zakresie J. Karczmarek wystosował specjalne pismo do Ministra Sprawiedliwości

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

z dnia 3 listopada 2010 r. Wskazał w nim na celowość wypracowania nowej metodologii pracy w tego rodzaju sprawach oraz efektywnych mechanizmów współpracy na linii prokurator – organa ścigania, w szczególności w pierwszych dniach od zaginięcia lub porwania osoby. Innymi słowy, zaprezentował praktyczny algorytm zwalczania tego rodzaju przestępczości.

Przedstawione postulaty, zwłaszcza dotyczące zasad minimalizowania ryzyka błędnych ustaleń w takich sprawach, koordynacji działań organów ścigania oraz prokuratury, a także utworzenia wyspecjalizowanych zespołów zajmujących się problematyką postępowania w sprawach osób zaginionych i porwanych, zostały uznane za w pełni zasadne. W konsekwencji Minister Sprawiedliwości wystosował specjalne pismo do Prokuratora Generalnego Andrzeja Seremeta, załączając otrzymane wcześniej postulaty J. Karczmarka. Podobnej treści pismo Minister Sprawiedliwości przesłał na ręce Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Jerzego Millera, deklarując w nim chęć i gotowość współdziałania ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości w działaniach mających na celu wypracowanie pożądanych standardów postępowania organów państwa w sprawach dotyczących poszukiwania osób zaginionych oraz osób porwanych[119].

Sprawą zajęła się także sejmowa Komisja Administracji i Spraw Wewnętrznych, która w dniu 18 stycznia 2011 r. przyjęła skierowany do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji dezyderat w sprawie zmian mających na celu usprawnienie i zwiększenie efektywności poszukiwań osób zaginionych. Ostatecznym efektem inicjatywy podjętej przez J. Karczmarka było podjęcie przez Prokuraturę Generalną konkretnych działań zmierzających do wypracowania systemowych rozwiązań zwiększających efektywność w zwalczaniu uprowadzeń dla okupu[120].

J. Karczmarek w najnowszej publikacji dotyczącej omawianej problematyki[121] przedstawił m.in. konsekwencje zmian przepisu art. 252 kk., dokonane ustawą z dnia 17 grudnia 2009 r., w warstwie zaś kryminologicznej skomentował zmiany w dynamice i strukturze przestępczości związanej z porwaniami, jak również zdiagnozował – na podstawie przeprowadzonych badań – profil sprawcy i metody jego działania. Szczególną wartość praktyczną mają porady dotyczące prowadzenia śledztw w sprawach o wzięcie i przetrzymywanie zakładnika oraz wskazówki, jak zminimalizować zagrożenie tą kategorią przestępczości. O powadze problemu świad-

119 Pismo o sygnaturze DL-P-I-o51-6/11/2 z dnia 8 marca 2011 r.

120 Prokurator Generalny poinformował o tym Ministra Sprawiedliwości pismem z dnia 15 kwietnia 2011 r., PG III PZ 073/23/11.

121 J. Karczmarek, Przestępstwo wzięcia i przetrzymywania zakładnika. Aspekty prawne i kryminologiczne, Warszawa 2013.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

czą bowiem dane Centralnego Biura Śledczego Policji z 2016 r., z których wynika, że w ciągu ostatnich 15 lat w Polsce uprowadzono 222 osoby. Z 21 osób, które nie wróciły do domów, część została zamordowana, kilkanaście zaś uznaje się za zaginione. Porwań jest wprawdzie mniej, ale przestępcy podnoszą swoje kwalifikacje stosując nowe oryginalne metody działań[122].

4. Polska antyterrorystyczna polityka informacyjna

W kontekście współczesnych zagrożeń terrorystycznych na szczególną uwagę zasługuje rozprawa doktorska Agaty Furgały pt. „Polska antyterrorystyczna polityka informacyjna jako narzędzie zapobiegania przestępstwom terrorystycznym i ich skutkom"[123].

Wybór tematu dysertacji A. Furgały podyktowany był faktem, iż powszechność zjawiska terroryzmu na całym świecie, a także pewnego rodzaju nieuchronność takich zdarzeń, będąca następstwem procesu globalizacji implikuje konieczność opracowywania i przyjmowania narzędzi, które mogą w skuteczny sposób przyczynić się do zapobiegania lub niwelowania ewentualnych następstw takich przestępstw.

Poddając analizie szereg dokumentów międzynarodowych, prawodawstw krajowych, a także śledząc debaty publiczne dotyczące współpracy różnych państw w ramach tworzenia tzw. koalicji antyterrorystycznych można odnieść wrażenie, że obok sfery szumnych deklaracji natury politycznej, główny nacisk takiej współpracy położony został na usprawnianie mechanizmów wymiany informacji między organami ścigania różnych krajów w celu wykrywania i eliminowania terrorystów. Niewątpliwie jest to jedno z najważniejszych narzędzi zapobiegania i wykrywania terroryzmu, czy aby jednak jedyne?

Autorka zwraca uwagę na fakt, iż nieco mniej uwagi poświęca się innym elementom, które właściwie przygotowane i stosowane mogłyby okazać się równie skuteczne. Są to przede wszystkim szeroko rozumiane działania informacyjne skierowane do społeczeństwa, które można określić mianem antyterrorystycznej strategii, czy też antyterrorystycznej polityki informacyjnej, spełniającej wiele celów szczegółowo opisanych w rozprawie doktorskiej. W rezultacie w rozprawie doktorskiej zawarto dogłębną analizę istniejących uwarunkowań organizacyjno-prawnych w Polsce oraz zobowiązań międzynarodowych, analizę najciekawszych rozwiązań organizacyjno-prawnych innych krajów oraz zwyczajowo stosowanych narzędzi polityki informacyjnej w obszarze tematyki terrorystycznej.

122 Zob. P. Żytnicki, Tajne więzienia dla bogatych, „Gazeta Wyborcza" z dnia 3 sierpnia 2016 r., s. 6.

123 Napisana pod kierunkiem piszącego te słowa w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii Uniwersytetu w Białymstoku i obroniona w 2013 roku.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Kompleksowa antyterrorystyczna polityka informacyjna została określona jako konglomerat różnorodnych działań, które nie tylko miałyby oddziaływać prewencyjnie na obywateli, uświadamiać im pożądane zachowania w sytuacji zamachu terrorystycznego, uczyć rozpoznawać symptomy zjawisk patologicznych, mogących świadczyć o przygotowywaniu takiego ataku, ale także pomagać w integracji społecznej środowisk mniejszościowych, które dyskryminowane i niewłaściwie traktowane mogą stać się źródłem terroryzmu. Autorka jednocześnie zauważa, iż środowisko dziennikarzy, które – pośrednicząc w przekazywaniu komunikatu nadawanego przez terrorystów – staje się naturalnym adresatem każdego zamachu terrorystycznego, powinno być przedmiotem szczególnej uwagi i partnerem działań antyterrorystycznych w każdym państwie.

Rządy poszczególnych krajów w różnym stopniu uświadamiają sobie taką potrzebę. W niektórych krajach poczyniono znaczący postęp w zakresie opracowywania i wdrażania skutecznych antyterrorystycznych polityk informacyjnych. Dotyczy to zwłaszcza państw, które w mniejszym lub większym stopniu zostały dotknięte atakami terrorystycznymi (np. Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii czy Francji). Dlatego też niektóre z rozwiązań wdrożonych w tych krajach zostały szczegółowo przeanalizowane jako przykłady mogące stanowić dobrą praktykę do opracowania podobnych rozwiązań na niwie krajowej.

Wydaje się jednak, że w większości państw, w których – tak jak w Polsce – na szczęście nie miały miejsca spektakularne zamachy terrorystyczne, instytucje i organa państwowe nie doceniają często roli mediów w sytuacji zamachu terrorystycznego, nie dostrzegając ani roli prewencyjnej, jaką mogą spełniać środki masowego przekazu, ani faktu, iż w dużym stopniu sukces w postaci opanowania sytuacji terrorystycznej jest wprost zależny od efektywnej współpracy z przedstawicielami mediów.

Paradoksalnie terroryści już dawno zrozumieli, jak ogromne znaczenie daje przekaz medialny – zwłaszcza telewizyjny. Terroryści na całym świecie od dekad stosują podstawową zasadę prawa wojennego, sformułowaną przez starożytnego myśliciela Dalekiego Wschodu generała Sun Tzi, która brzmi „Zabić jednego, zastraszyć tysiące" i robią to właśnie wykorzystując środki masowego przekazu.

Jak podkreśla Autorka rozprawy, zamach terrorystyczny relacjonowany w mediach posiada jeden zasadniczy aspekt, który wyróżnia go spośród całej gamy równie tragicznych zdarzeń kryzysowych, nienacechowanych motywacją terrorystyczną: media są podstawowym narzędziem w rękach terrorystów i nierozłącznym elementem każdego zamachu, gdyż dzięki przekazom medialnym terroryści osiągają swój cel.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Wprawdzie stan zagrożenia terroryzmem w Polsce utrzymuje się od lat na realnie niskim poziomie, niemniej jednak obserwowane ostatnio nasilenie zagrożenia tej natury w Europie, czy implikacje wynikające z zaangażowania Polski w walkę ze światowym terroryzmem, udział naszych Sił Zbrojnych w misjach stabilizacyjnych w Afganistanie i Iraku mogą wpływać na wzrost atrakcyjności naszego kraju jako potencjalnego celu dla terrorystów. W ostatnich latach zmienia się też charakter współczesnego terroryzmu oraz rodzaj zagrożeń tej natury – ciężar zagrożenia terrorystycznego przesunął się od „klasycznego" terrorysty, wywodzącego się z organizacji Al-Kaidy, kojarzonego z tragedią spektakularnych zamachów terrorystycznych na World Trade Center w Nowym Jorku w 2002 roku, w kierunku „terrorysty-radykała", nazywanego często „samotnym wilkiem" o poglądach skrajnie ekstremistycznych, antysemickich, czy nacjonalistycznych, który w mniejszym stopniu powiązany jest z działalnością konkretnej grupy terrorystycznej, natomiast często „inspirowany" jest ideologią grup ekstremistycznych, takich jak Państwo Islamskie ISIS.

Dowodem na istnienie tej tendencji również w Polsce było udaremnienie próby zamachu terrorystycznego na kluczowe osoby w państwie, przygotowanego przez pracownika naukowego Uniwersytetu Rolniczego (Brunona K.) w listopadzie 2012 roku[124].

A. Furgała dokonała kompleksowej analizy istniejących uwarunkowań prawnych, organizacyjnych i stosowanych w Polsce narzędzi polityki informacyjnej w obszarze tematyki terrorystycznej oraz porównała je z rozwiązaniami prawno-organizacyjnymi w innych krajach. Przeprowadziła także diagnozę oczekiwań polskiego społeczeństwa, w tym również środowiska dziennikarskiego po to, by w rezultacie zaproponować model antyterrorystycznej polityki informacyjnej wraz z projektem koniecznych zmian organizacyjno-prawnych[125].

Pierwszym argumentem do podjęcia tak sformułowanych celów badawczych był fakt, iż o ile podział zadań w zakresie polskich instytucji rządowych i służb odpowiedzialnych za przeciwdziałanie, wykrywanie, reagowanie i zwalczanie terroryzmu jest dość precyzyjnie określony, to niestety w Polsce nie ma skoordynowanej antyterrorystycznej polityki informacyjnej. Brak jest w naszym kraju efektywnej i realnej współpracy administracji rządowej z mediami, które są często postrzegane jako źródło

124 Na temat kulisów sprawy Brunona K. – zob. B. Święczkowski, Ł. Ziaja, Afery czasów Donalda Tuska, Poznań 2014, s. 185 i nast.

125 Zob. w tej kwestii także A. Furgała, A. Tulej, D. Szlachter, P. Chomentowski (red.), Spójna antyterrorystyczna strategia informacyjna. Diagnoza oczekiwań społecznych oraz badanie środowiskowe oczekiwań mediów. Projekt krajowej antyterrorystycznej strategii informacyjnej, tom III, Szczytno 2011.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

dezinformacji, a nie rzetelnej informacji. Taki stan rzeczy skłaniał do postawienia pytania, czy istniejące regulacje prawne oraz formalno-organizacyjne nakładają konkretne obowiązki na poszczególne instytucje oraz tworzą dostateczną podstawę do prowadzenia skutecznej strategii informacyjnej o terroryzmie, zwłaszcza w zakresie prowadzenia działań o charakterze profilaktycznym (edukacyjnym)?

Natura zjawisk terrorystycznych sprawia, że niezwykle istotnym wydaje się myślenie wyprzedzające organów administracji publicznej i bieżące kształtowanie świadomości i postaw obywateli na wypadek zamachu terrorystycznego, a także zbudowanie świadomości wśród społeczeństwa na temat sygnałów, które powinny niepokoić i sprawiać, że obywatel poczuje się w obowiązku zawiadomienia właściwych organów. Autorka dokonała również analizy podstaw formalno-prawnych, które w niektórych, bardzo szczególnych sytuacjach umożliwiają limitowanie („cenzurowanie") niektórych informacji, bez jednoczesnego naruszania podstawowych praw obywatelskich.

Koniecznym elementem całościowego ujęcia problematyki była szczegółowa analiza krajowych źródeł prawa regulujących m.in. kwestie:

- prawnych podstaw prowadzenia wyprzedzającej polityki informacyjnej o zagrożeniach terrorystycznych;
- prawnych podstaw przekazywania informacji obywatelom o zagrożeniach w sytuacjach zarządzania kryzysowego, w stanach nadzwyczajnych, a możliwości ograniczania praw i swobód obywatelskich;
- krajowych źródeł prawa regulujących zasady funkcjonowania systemu medialnego w Polsce.

Zważywszy na fakt, że walka z terroryzmem jest problemem o charakterze ponadnarodowym i obecna jest w debatach prowadzonych przez różne fora międzynarodowe, koniecznym stało się przeanalizowanie dokumentów prawa międzynarodowego dotyczących walki z terroryzmem i wynikających z nich zobowiązań Polski, zwłaszcza w aspekcie działań edukacyjno-informacyjnych. Nie sposób było też pominąć pytania, czy Polska stosuje się do postanowień przytoczonych międzynarodowych aktów prawnych.

Integralnym elementem badań było poznanie ocen i oczekiwań obywateli oraz środowisk dziennikarskich wobec aktywności instytucji publicznych w zakresie zapobiegania przestępstwom terrorystycznym. Aby ta diagnoza miała charakter pełny, konieczne było zbadanie poczucia zagrożenia terroryzmem wśród społeczeństwa oraz zdiagnozowanie możliwych do akceptacji przez obywateli ewentualnych środków zaradczych, które rów-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nocześnie wiązałyby się z czasowym ograniczeniem swobód obywatelskich w sytuacjach poważnego zagrożenia.

Tu postawiono szereg pytań badawczych, dotyczących m.in. tego:

- jak społeczeństwo ocenia rolę instytucji państwowych w sytuacji zagrożenia atakiem terrorystycznym?
- jakie są oczekiwane przez obywateli działania strony rządowej w dziedzinie informowania o zagrożeniach terrorystycznych?
- jak obywatele oceniają możliwość skutecznego komunikowania się instytucji państwowych z obywatelami w sytuacji ataku terrorystycznego i jakie kanały komunikacji zaakceptowaliby?
- czy i w jakich sytuacjach obywatele zaakceptowaliby ewentualną ingerencję organów państwowych w prawo dostępu do informacji w określonych sytuacjach poważnego zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa?

W dalszej części rozprawy omówiono kilka wybranych przypadków zamachów terrorystycznych, m.in. w Wielkiej Brytanii i we Francji oraz zdarzenia o podłożu terrorystycznym w Polsce i z udziałem polskich obywateli, aby ukazać zastosowane działania informacyjne. Pytanie badawcze, na które w szczególności próbowano odpowiedzieć dotyczyło tego, czy polskie instytucje we właściwy sposób prowadziły politykę informacyjną skierowaną do społeczeństwa? Jakie ewentualne błędy popełniono w dotychczasowej polityce medialnej? Jak radziły sobie w takich sytuacjach inne, wybrane do analizy kraje?

W rozprawie sformułowano i udowodniono hipotezę główną, którą określono w następujący sposób: w **Polsce konieczne jest opracowanie i wdrożenie skoordynowanej, długofalowej, antyterrorystycznej polityki informacyjnej, która pomoże zapobiegać przestępstwom terrorystycznym i ograniczać ewentualne skutki zdarzeń terrorystycznych.**

Na podstawie koncepcji metodologicznych w pracy doktorskiej zastosowano następujące metody badawcze:

- analizę krajowych i międzynarodowych źródeł prawa powszechnie obowiązującego,
- analizę dokumentów i podstaw prawnych dotyczących systemu instytucjonalnego odpowiedzialnego za ochronę antyterrorystyczną w państwie[126],

126 W szczególności skoncentrowano się na przepisach ustawy o działach administracji rządowej, ustawach pragmatycznych poszczególnych służb i instytucji odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa, na aktach kierowania wewnętrznego takich, jak m.in. regulaminy, statuty, instrukcje, a także na regulacjach i normach we-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- analizę porównawczą rozwiązań prawno-organizacyjnych stosowanych w innych krajach europejskich w zakresie ochrony antyterrorystycznej w aspekcie polityki edukacyjno-informacyjnej skierowanej do społeczeństwa,
- studium przypadku (tzw. analiza *case study*), oparte o analizę literatury i materiałów prasowych (komentarze, monografie, artykuły, informacje prasowe)[127],
- analizę wyników badań ankietowych – w rozprawie m.in. omówiono i zinterpretowano wyniki ogólnopolskiego badania opinii społecznej przeprowadzonego przez niezależny ośrodek badawczy CBOS w lipcu 2010 roku[128].

Z przeprowadzonych w rozprawie badań wynika, iż istniejące regulacje prawne oraz formalno-organizacyjne nie tworzą dostatecznej podstawy do prowadzenia skutecznej długofalowej polityki informacyjnej o terroryzmie, zwłaszcza w zakresie profilaktyki zagrożeń i budowania świadomości społecznej, nie nakładają bowiem konkretnych zadań w tym zakresie na poszczególne instytucje.

Analiza struktur organizacyjnych instytucji państwowych, które w jakikolwiek sposób mogą realizować działania informacyjne dotyczące zagrożeń terrorystycznych ukazała wielość tych instytucji, brak podziału zadań i najczęściej w ogóle brak jakichkolwiek formalnych obowiązków w zakresie działań informacyjnych zarówno na etapie zapobiegania, reagowania, jak i usuwania ewentualnych skutków zdarzeń terrorystycznych.

Na podstawie szczegółowej analizy ustawowej regulacji dotyczącej Rządowego Centrum Bezpieczeństwa (RCB) można stwierdzić, że z formalnego punktu widzenia to właśnie ta instytucja pełni centralną (choć nie samodzielną) rolę w odniesieniu do aktywności informacyjnej o terroryzmie, tak

wnętrznych przyjętych przez określone grupy zawodowe – w tym regulujących kwestię odpowiedzialności za działania informacyjne.

127 Metoda pozwoliła na poznanie specyfiki zdarzeń terrorystycznych, a zwłaszcza towarzyszącej takim zdarzeniom polityki informacyjnej i jej skutków. Zamieszczone w rozprawie analizy dotyczą zarówno zdarzeń w Polsce, jak i innych krajach europejskich, które zostały dotknięte przestępstwami terrorystycznymi, co pozwala na sprecyzowanie słabych i mocnych stron polityk informacyjnych w omówionych przypadkach i w efekcie może posłużyć jako katalog „dobrych praktyk", które z powodzeniem mogłyby zostać włączone w antyterrorystyczną politykę informacyjną rządu polskiego.

128 Badanie na reprezentatywnej próbie losowej dorosłych Polaków (899 osób) dotyczyło oceny polityki informacyjnej władz w zakresie zagrożeń terrorystycznych, samooceny stopnia poinformowania o takich zagrożeniach, preferowanych źródeł informacji o zagrożeniach, poziomu akceptacji społecznej do ponoszenia różnego rodzaju kosztów w celu zwiększenia bezpieczeństwa, poziomu akceptacji ewentualnego ograniczania wolności i swobód obywatelskich. Dodatkowo omówiono badania wśród przedstawicieli mediów elektronicznych i prasy drukowanej przeprowadzone w sierpniu 2010 roku. Celami wywiadów były m.in.: diagnoza poczucia odpowiedzialności za przekaz informacyjny, samoocena rzetelności w przekazywaniu informacji, zwłaszcza dotyczących poważnego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, oczekiwania środowiska mediów względem wspólnych działań z instytucjami państwowymi w przypadku zagrożenia terrorystycznego.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

w fazie zapobiegania, jak i reagowania w sytuacji ataku terrorystycznego. W rzeczywistości RCB ma koordynować obieg informacji na temat sytuacji kryzysowej pomiędzy poszczególnymi organami i instytucjami państwa, jak i obieg informacji do/ze społeczeństwa na wszystkich etapach, a więc w fazie: przed, w trakcie i po ataku terrorystycznym. Niestety, RCB nie dysponuje instrumentarium prawno-organizacyjnym do właściwej realizacji wymienionych wyżej zadań. W efekcie RCB nie prowadzi edukacji, profilaktyki na temat rodzaju i charakteru zagrożeń terrorystycznych, nie buduje świadomości na temat zjawisk ekstremizmu i radykalizmu postaw, nie organizuje powszechnie dostępnych ćwiczeń i szkoleń, które przygotowałyby społeczeństwo do właściwej reakcji w sytuacji ewentualnego zamachu terrorystycznego.

Niewątpliwie wielość i różnorodność struktur państwowych właściwych do działań informacyjnych powoduje, że odpowiednie skoordynowanie wieloaspektowej, informacyjnej polityki antyterrorystycznej wymagałoby nadania RCB specjalnych uprawnień koordynacyjno-nadzorczych w tym zakresie, co implikuje wdrożenie stosownych zmian prawnych. Dodatkowo szczegółowa analiza zadań i kompetencji różnych instytucji administracji państwowej wykazała, iż w obecnym modelu organizacyjno-prawnym wielość instytucji, połączona z brakiem jasnych wytycznych co do podziału kompetencji w zakresie antyterrorystycznej komunikacji ze społeczeństwem między te różne gremia, powoduje w efekcie:

- rozmycie odpowiedzialności za działania zapobiegawcze, które nie są realizowane w ogóle lub podejmowane są sporadycznie oraz
- stwarza ryzyko chaosu informacyjnego w sytuacji zdarzenia terrorystycznego, gdyż aktywność mogą często wykazywać wszystkie powołane struktury, co może powodować wzrost paniki i utrudnienia w opanowaniu sytuacji kryzysowej.

Wnioski wynikające z przeprowadzonych w rozprawie badań empirycznych wskazują na konieczność zapewnienia spójności prowadzonej polityki informacyjnej, warunkowanej efektywnością współpracy wszystkich instytucji państwowych.

Obowiązek prowadzenia systemowej edukacji obywateli o źródłach, naturze, formach terroryzmu oraz sposobach zapobiegania wynika z wielu dokumentów międzynarodowych. Strategia Unii Europejskiej w zakresie zwalczania terroryzmu obliguje Państwa Członkowskie do rozwijania poprzez media komunikacyjnej strategii, która lepiej wyjaśni polityki UE w tym – promowanie demokracji, edukacji i ekonomicznego rozwoju w całej Unii. Ponadto zarówno Konwencja Rady Europy dotycząca zapobiegania

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

terroryzmowi, jak i Strategia UE w sprawie zwalczania radykalizacji postaw i rekrutacji do ugrupowań terrorystycznych postulują dialog ze społeczeństwem, w celu promowania postaw świadomego obywatelstwa w kontekście zagrożeń terrorem.

Autorka wykazała, iż dokumenty prawa międzynarodowego w wielu aspektach obejmują problematykę polityki edukacyjno-informacyjnej, zwłaszcza w odniesieniu do zapobiegania radykalizacji postaw i rekrutacji terrorystów. Natomiast większość polskich regulacji, jeśli już odnosi się do tej problematyki, dotyczy głównie działań informacyjnych w czasie wystąpienia zagrożenia, a w bardzo ograniczonym zakresie edukowania.

Wniosek przedstawiony przez A. Furgałę w tym zakresie dotyczył potrzeby podjęcia współpracy o charakterze interdyscyplinarnym, aby dokonać właściwej diagnozy luk prawnych w obszarze działań edukacyjno-informacyjnych o zagrożeniach terrorystycznych oraz w obszarze odpowiedzialności za działania informacyjne. Jak wykazano w dysertacji, przygotowanie polskich instytucji do prowadzenia wyprzedzającej polityki informacyjnej o terroryzmie, budującej świadomość i postawy obywateli trzeba ocenić na bardzo niskim poziomie[129].

Kolejny wniosek, bazujący również na podobnych rozwiązaniach zagranicznych, dotyczył konieczności wprowadzenia w Polsce algorytmów postępowania w kontaktach z mediami w sytuacji zagrożenia terrorystycznego. Przykładowo w Wielkiej Brytanii powołano Centrum Koordynacji Wiadomości, które ma obowiązek natychmiastowego utworzenia punktu medialnego na miejscu zdarzenia terrorystycznego.

Kolejnym aspektem analizy w rozprawie doktorskiej były krajowe uregulowania dotyczące zarówno szczególnych przypadków możliwej ingerencji i wpływania na przekaz medialny w sytuacjach poważnego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, jak i rozważania na temat regulacji, które nakładają obowiązki na dziennikarzy w zakresie odpowiedzialności za autorską informację. Wykazano, iż obowiązujące w Polsce prawo prasowe nie jest w pełni dostosowane do wymogów współczesnego rynku medialnego, gdyż zawarte w nim regulacje zwłaszcza w odniesieniu do działalności mediów w wykonywaniu ich podstawowych funkcji informacyjnych i kontrolnych oraz odpowiedzialności dziennikarskiej za przekaz medialny są przestarzałe.

129 Potwierdzeniem są wyniki badania ilościowego CBOS z 2010 roku, w których ponad dwie trzecie Polaków (69%) oceniło poziom swojej wiedzy o potencjalnych zagrożeniach terrorystycznych w Polsce jako niewystarczający. Jedynie 23% badanych zalicza się do poinformowanych, a 8% ankietowanych nie potrafiło ocenić stopnia swojej wiedzy w tym zakresie. Bardzo niepokojącym sygnałem są też odpowiedzi na pytanie o to, co zwykli obywatele mogą zrobić w zakresie zapobiegania zagrożeniu o charakterze terrorystycznym. Większość Polaków (74%) nie posiada takiej wiedzy, a mniej niż jedna piąta respondentów (18%) deklaruje, że czuje się w tym względzie poinformowana.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Autorka sformułowała niezwykle trafne i aktualne wnioski, w których zwraca uwagę, iż kompleksowa antyterrorystyczna strategia informacyjna powinna w części podmiotowej zostać oparta o wyznaczenie jednej instytucji państwowej wiodącej, wdrażającej jej postanowienia, rozdzielać zadania w obszarze komunikacji ze społeczeństwem pomiędzy odpowiednie organy i służby publiczne oraz określać ich zasady kooperacji. Natomiast w odniesieniu do zawartości przedmiotowej poszczególnych działań, jakie zdefiniuje strategia, należy w pierwszej kolejności określić cele długo- i krótkoterminowe i do nich przyporządkować działania profilaktyczne, edukacyjne, a także opracować scenariusze postępowania na wypadek wystąpienia zagrożeń.

W podsumowaniu dysertacji na czoło wysuwa się konkluzja, iż skoordynowana, długofalowa antyterrorystyczna polityka informacyjna byłaby znakomitym narzędziem, które nie tylko pozwoliłoby sprawnie opanować sytuację kryzysową związaną z zamachem czy atakiem terrorystycznym, ale w perspektywie długofalowej stanowiłaby jedno z narzędzi zapobiegania przestępstwom terrorystycznym. Autorka podkreśla, że wyciągając wnioski z doświadczeń innych państw, które opracowały takie strategie już po zaistnieniu traumatycznych zdarzeń terrorystycznych, należy mieć nadzieję, że w Polsce takie przedsięwzięcia zostaną zaplanowane z wyprzedzeniem, a nie dopiero w sytuacji, kiedy dojdzie do tragedii i wówczas nikt nie będzie wątpił, że taka potrzeba istnieje.

Dysertację zamykają ciekawe wnioski praktycznej natury – niezwykle aktualne w obliczu tragicznych wydarzeń ostatnich miesięcy związanych z aktywnością terrorystów w Europie – stanowią cenną rekomendację dla organów władzy publicznej w Polsce w zakresie usprawnienia systemu zwalczania zagrożeń i zapobiegania zagrożeniom terrorystycznym w Polsce.

Warto dodać, że przyjęty przez Radę Ministrów uchwałą w dniu 25 grudnia 2014 roku Narodowy Program Antyterrorystyczny na lata 2015-2019[130] wprowadza wiele rozwiązań z zakresu antyterrorystycznej polityki informacyjnej, uwypuklając w jednym z celów strategicznych potrzebę zapobiegania terroryzmowi poprzez systemową edukację społeczną. Także w projekcie ustawy o działaniach antyterrorystycznych, nad którym aktualnie toczą się prace parlamentarne, zawarto szereg zapisów dotyczących bardziej skutecznego niż do tej pory zapobiegania zagrożeniom terrorystycznym, przypisując rolę wiodącą w tym zakresie Szefowi ABW.

Powyższe działania organów państwowych potwierdzają tezę zdiagnozowaną przez Autorkę rozprawy doktorskiej jeszcze w 2013 roku o koniecz-

130 M.P. z 2014 r. poz. 1218.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

ności podjęcia działań o charakterze systemowym w obszarze zapobiegania, przeciwdziałania terroryzmowi i zwalczania terroryzmu.

5. System antyterrorystyczny w Polsce

W kontekście strategii przeciwdziałania aktom terrorystycznym wiele istotnych treści i postulatów wnosi rozprawa doktorska Pawła Chomentowskiego pt. **„Prawne i organizacyjne elementy systemu antyterrorystycznego w Polsce – stan obecny i perspektywy doskonalenia"**[131]. Materię dotyczącą terminologii terroryzmu, czynników zagrożeń, elementów prawnokarnych i organizacyjnych systemów antyterrorystycznych Autor rozprawy poddał całościowej analizie, wskazując jej mocne i słabe strony oraz możliwe kierunki rozwoju. Połączenie teorii i dorobku naukowego odnośnie tego zjawiska z elementami formalnoprawnymi i organizacyjnymi w zakresie realnych możliwości penalizacji przestępstw terrorystycznych i okołoterrorystycznych, form popełnienia przestępstw o charakterze terrorystycznym w połączeniu z rodzajami i formami zadań służb i instytucji państwowych w zakresie zwalczania terroryzmu pozwoliły Autorowi na pełne spojrzenie na problem zapewnienia bezpieczeństwa przed zamachami i innymi działaniami terrorystów.

P. Chomentowski poddał szczegółowej analizie stan istniejący do końca 2013 r. i wskazał – również w oparciu o rozwiązania międzynarodowe i przyjęte w wybranych krajach – możliwości doskonalenia tego systemu. Kluczową rolę w tym względzie odgrywała kwestia potrzeby stworzenia i kształtu ustawy antyterrorystycznej w Polsce.

Omawiane w pracy rozwiązania prawne i organizacyjne, których celem nadrzędnym jest wykrycie, zneutralizowanie lub ograniczenie możliwości przygotowania lub przeprowadzenia zamachu terrorystycznego albo wspierania lub finansowania stosowania metod lub ideologii terrorystycznych, tworzą państwowy system antyterrorystyczny. Jego specyfikę narodową, wymiar potencjalnej lub faktycznej skuteczności, zdolności do kooperacji i współdziałania krajowego i międzynarodowego można – jak wskazuje Autor – określać przez jego cechy i elementy składowe oraz relacje zachodzące między jego uczestnikami.

Fundamentem każdego systemu bezpieczeństwa jest sprawne funkcjonowanie służb i instytucji posiadających odpowiednio sprofilowane zadania ustawowe i narzędzia prawne do ich realizacji, jasno i wyraźnie wskazane granice swojej właściwości, roli wiodącej i tym samym odpowiedzialności.

131 Rozprawa składała się ze wstępu, dziewięciu rozdziałów i podsumowania, które zostały uzupełnione wykazem wykorzystanej literatury, spisem tabel i rysunków, a także załącznikami – m.in. wzorami wykorzystanych narzędzi badawczych (kwestionariusza ankiety, kwestionariusza wywiadu, arkusza obserwacji).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Jednocześnie odpowiednia konstrukcja wsparcia logistyczno-technicznego do utrzymywania łączności, wymiany informacji, przeprowadzania narad, sprawdzeń lub konsultacji powinna skutkować czytelnym podziałem zadań i obowiązków oraz wskazywaniem etapu lub fazy realizacji zadań z automatycznym określaniem podmiotu odpowiedzialnego i właściwego do dowodzenia i kierowania całością działań na danym etapie lub w danej fazie. Całość tej aktywności służb ma na celu przede wszystkim ochronę życia i zdrowia ludzi, a także zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego. Taki pogląd, dotyczący efektywności funkcjonowania systemu walki z terroryzmem, znalazł również odzwierciedlenie w rządowym projekcie ustawy o działaniach antyterrorystycznych, uwzględniającym kwestie dotyczące koordynacji działań oraz wskazania podmiotu posiadającego kompetencje do kierowania działaniami w poszczególnych fazach zagrożenia.

Całość działań i aktywności wszystkich służb zajmujących się poszczególnymi elementami zwalczania zagrożeń lub minimalizacji skutków zamachów, zdaniem Autora tej rozprawy, powinna być analizowana, planowana i realizowana w trzech fazach: przed zamachem, w trakcie zamachu oraz po zamachu. Taki podział umożliwia efektywne i realne planowanie sił i środków, właściwe angażowanie poszczególnych służb i instytucji w określonych fazach działania oraz określenie odpowiedniego momentu co do trybu, formy i zakresu informowania społeczeństwa o zaistniałej sytuacji, a także pozwala na wyciągnięcie odpowiednich wniosków z podjętych działań, tak aby móc w przyszłości dokonać pewnych, niezbędnych korekt działań służb.

Na etapie budowy systemu współdziałania wielu instytucji, proponowany podział pozwoli również na precyzyjne określenie służby wiodącej i wspomagających w każdej z faz działania. Jest to istotne również przy budowaniu wspólnych algorytmów postępowania. Takie podejście stanowi, że każdy z etapów ochrony ludności przed zamachem terrorystycznym jest tak samo istotny. P. Chomentowski w swojej pracy wskazuje, iż dotychczasowo system antyterrorystyczny w Polsce opiera się na trzech poziomach: taktycznym, operacyjnym i strategicznym. Jest to konstrukcja stworzona w wyniku ewolucji zagrożeń międzynarodowym terroryzmem i wynikających z tego potrzeb budowania skutecznej struktury rozpoznawania i zwalczania tego zagrożenia. System ten na każdym z etapów opiera się na kolegialności działań. Na żadnym z trzech poziomów nie mamy do czynienia z sytuacją, że pojedyncza instytucja jest samowystarczalna w zakresie rozpoznawania zagrożeń terrorystycznych, reagowania na nie czy ich zwalczania.

Autor wykazał, iż polski system antyterrorystyczny na obecnym etapie, pomimo zaawansowanego procesu legislacyjnego nad ustawą antyterrory-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

styczną, znajduje się wciąż w fazie budowy i kształtowania jego struktury, podziału kompetencji, tworzenia algorytmów reagowania czy współdziałania. Najbliższy czas będzie niezmiernie istotny dla kierunku jego dalszego rozwoju, przyjmowanych rozwiązań prawnych i strukturalnych do dalszego funkcjonowania. Jednymi z głównych czynników decydujących o jego modelu i skuteczności będą kwestie przyjęcia modelu funkcjonowania tego systemu opierającego się na współdziałaniu kolegialnym czy stworzonej na poziomie krajowym konstrukcji kompleksowo koordynującej działania w zakresie walki z terroryzmem.

Trafność tych konkluzji potwierdzają rozwiązania przyjęte w ustawie z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych[132], co stanowiło jeden z istotniejszych czynników wskazywanych jako mających ogromne znaczenie dla stworzenia i funkcjonowania sprawnego systemu antyterrorystycznego w Polsce.

Został bowiem wypracowany odrębny akty prawny w randze ustawy w zakresie walki z terroryzmem, wypracowano w nim nowe uprawnienia, a także określono role przywódcze na poszczególnych etapach, jak i konkretnych działaniach walki z terroryzmem.

W ramach prowadzonych badań P. Chomentowski zastosował metodę badania opinii (sondażu diagnostycznego z zastosowaniem technik ankietowania i wywiadu) przedstawicieli służb wchodzących w skład polskiego systemu antyterrorystycznego. Za punkt wyjścia Autor pracy przyjął podmioty, które do końca 2013 r. funkcjonowały w systemie antyterrorystycznym w ramach pierwszego międzyresortowego gremium w Polsce działającego na poziomie strategicznym, powołanego do realizacji zadań związanych ze zwalczaniem zagrożeń terrorystycznych – funkcjonującego od 2006 r. Międzyresortowego Zespołu do spraw Zagrożeń Terrorystycznych (MZdsZT).

W trakcie przeprowadzonych badań Autorowi rozprawy udało się osiągnąć efekt doboru respondentów polegający na tym, że wszystkie osoby, które wypełniały ankiety, pracowały w swoich służbach w strukturach bezpośrednio zajmujących się zwalczaniem zagrożeń terrorystycznych. Do ich podstawowych obowiązków służbowych należało rozpoznawanie, przeciwdziałanie, reagowanie, analizowanie czy prowadzenie spraw związanych z terroryzmem. Wywiady przeprowadzane były natomiast wśród osób pełniących funkcje kierownicze w wybranych służbach wchodzących w skład polskiego systemu antyterrorystycznego, a także jednostkach organizacyj-

132 Dz.U. z 2016 r. poz. 904.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nych czy komórkach organizacyjnych właściwych do realizacji zadań z zakresu zagrożeń terrorystycznych.

Badania naukowe zmierzały do rozwiązania następującego problemu głównego: czy istniejące obecnie w Polsce prawno-organizacyjne elementy systemu obrony przed terroryzmem zapewniają skuteczną ochronę bezpieczeństwa państwa i obywateli, a jeśli nie, to jakie zmiany można by w nich dokonać?

Główna hipoteza badawcza została sformułowana następująco: istniejące obecnie w Polsce prawno-organizacyjne elementy systemu obrony przed terroryzmem zapewniają skuteczną ochronę bezpieczeństwa państwa. Niemniej jednak, w celu zwiększenia efektywności polskiego systemu antyterrorystycznego, można by w nich dokonać pewne zmiany prawno-organizacyjne.

W odniesieniu do kwestii związanych z problematyką definiowania terroryzmu, a także aktywności współczesnych ugrupowań terrorystycznych i stosowanych przez nich metod działania, Autor stwierdza, że w polskiej ustawie antyterrorystycznej nie podjęto się próby zdefiniowania zjawiska terroryzmu. W tzw. słowniczku określone są m.in. terminy dotyczące działań antyterrorystycznych, działań kontrterrorystycznych, miejsca zdarzenia o charakterze terrorystycznym czy zdarzenia o charakterze terrorystycznym. Próby zdefiniowania w ustawie terminów powiązanych z zagrożeniami terrorystycznymi zdają się potwierdzać, jak trudną i złożoną materią jest precyzyjne i pełne zdefiniowanie terroryzmu i zjawisk mu towarzyszących. Rozróżnienie na działania antyterrorystyczne i kontrterrorystyczne, omawiane w rozprawie, znajduje odzwierciedlenie w Militarnej Koncepcji Obrony przed Terroryzmem przyjętej na szczycie NATO w Pradze w 2002 r.

Kolejne wnioski dotyczą aspektów prawnych i wybranych modeli współczesnych systemów antyterrorystycznych. Do momentu uchwalenia przez Sejm RP tzw. ustawy antyterrorystycznej w Polsce obowiązywały przepisy antyterrorystyczne w sensie materialnym. Oznaczało to zbiór przepisów ulokowanych w poszczególnych regulacjach ustawowych. W momencie przyjęcia jednej ustawy dysponujemy już, w sensie prawnym, formalnym systemem antyterrorystycznym.

Interesujące są również wnioski z analizy zakresów odpowiedzialności służb i instytucji wchodzących w skład polskiego systemu antyterrorystycznego w rozpoznawaniu zagrożeń w fazie przed zamachem i zapobieganiu im, w reagowaniu, współdziałaniu, dowodzeniu i koordynacji w fazie dokonania zamachu terrorystycznego oraz odbudowie, przywracaniu stanu poprzedniego oraz ściganiu sprawców w fazie po zamachu terrorystycznym.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Równie ważna jest także analiza danych szczegółowych i synteza uzyskanych wyników badań empirycznych na temat opinii dotyczących zmian prawno-organizacyjnych, jakie można by przeprowadzić w polskim systemie antyterrorystycznym w celu zwiększenia jego efektywności.

Wnioski podsumowujące treść pracy i określające poziom osiągniętego celu i założeń P. Chomentowski przedstawił w podsumowaniu. Autor zawarł tam prezentację wniosków z weryfikacji hipotez – wyników końcowych przeprowadzonych badań, jak również uzasadnienie wartości prowadzonych badań, określenie korzyści teoretycznych wynikających z rozwiązania problemów, a także sugestie dalszych problemów wymagających rozwiązania, które ujawniły się w toku badań.

Propozycja podziału elementów systemu antyterrorystycznego łączy się z rozróżnieniem trzech jego faz: fazy przed zamachem, fazy w trakcie zamachu i fazy po zamachu. Na tej podstawie Autor dokonał analizy możliwości polskiego systemu antyterrorystycznego. Zaproponowany podział znacząco ułatwiłby – zdaniem Autora – zarówno budowanie procedur, elementów współdziałania służb, jak i kwestie polityki informacyjnej, m.in. w zakresie informowania społeczeństwa o potencjalnych zagrożeniach na etapie ich zwalczania.

P. Chomentowski w niniejszej pracy wskazywał, iż polski system bezpieczeństwa związany z zagrożeniami ze strony terrorystów powinien być oparty na realiach naszego ustroju prawnego i możliwościach organizacyjnych reagowania w poszczególnych fazach zagrożeń zamachem terrorystycznym. Precyzyjne określenie podmiotu dowodzącego i podmiotu koordynującego działania na każdym etapie walki z terroryzmem to bardzo istotny element wymagający zmian w polskim systemie antyterrorystycznym. Za niezbędne kierunki zmian w celu zwiększenia efektywności polskiego systemu antyterrorystycznego Autor uznał przede wszystkim wskazanie struktury koordynującej działania systemu antyterrorystycznego, stworzenie odrębnej ustawy antyterrorystycznej oraz wypracowanie jednolitych definicji dotyczących zagrożeń terrorystycznych. Do dwóch podstawowych elementów, które powinny zostać wykorzystane spośród rozwiązań funkcjonujących w innych krajach w budowaniu i rozwijaniu polskiego systemu antyterrorystycznego, zaliczył funkcjonowanie centrum antyterrorystycznego, jako fundamentu organizacyjnego systemu oraz wypracowanie ustawy antyterrorystycznej.

Podkreślone w pracy doktorskiej potrzeby w zakresie wskazania odpowiedzialnych za prowadzenie działań w poszczególnych fazach reagowania na zagrożenia, a także stworzenie odrębnej tzw. ustawy antyterrorystycznej odnajdują odzwierciedlenie w realizowanych pod koniec 2015 r. i w pierw-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

szej połowie 2016 r. działaniach rządu w zakresie walki z terroryzmem. Należy zauważyć, iż zagadnienia związane z podziałem działań służb i podmiotów administracji państwowej na wspomniane trzy fazy stanowią jeden z istotnych punktów konstrukcyjnych ustawy o działaniach antyterrorystycznych. W jej treści wskazano Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, jako podmiot odpowiedzialny za działania w trakcie zapobiegania zagrożeniom, przed ich faktycznym wystąpieniem. Natomiast jako lidera działań związanych z fazą wysokiego zagrożenia, czy wystąpienia zamachu oraz z momentem przywracania stanu poprzedniego, wskazano instytucję ministra właściwego do spraw wewnętrznych.

Kwestie związane z podziałem zadań i kompetencji w zakresie koordynacji i dowodzenia w trakcie rozpoznawania czy istnienia zagrożeń były tymi czynnikami w pracy doktorskiej, które wskazywano jako jedne z pilniejszych do doprecyzowania i uregulowania w istniejącym do końca 2013 r. stanie prawnym. Te kwestie znalazły również odzwierciedlenie w powołanej wyżej ustawie o działaniach antyterrorystycznych. Podział w przepisach ustawy nastąpił, co również było jednym z głównych wniosków pracy, na trzy fazy reagowania z jednoczesnym przypisaniem roli wiodącej w fazie rozpoznawania szefowi Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, zaś w fazach reagowania i przywracania poprzedniego stanu Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Oczywiście, nie wszystkie główne kwestie, które były przedmiotom badania w pracy doktorskiej, zostały zawarte czy wskazane w przepisach ustawy o działaniach antyterrorystycznych, w sposób definitywny i precyzyjny. W zakresie dowodzenia siłami służb państwowych skierowanych do zwalczenia zagrożenia wciąż nie ma określenia, kto dowodzi połączonymi siłami policyjnymi i wojskowymi. W treści ustawy znalazł się przepis, będący powtórzeniem dotychczas obowiązujących rozwiązań, że komponent Sił Zbrojnych skierowany do akcji policyjnej w zakresie walki z terroryzmem pozostaje w systemie dowodzenia Sił Zbrojnych RP.

§ 3. Geneza badań o charakterze skoordynowanym nad bezpieczeństwem

W Polsce za początek skoordynowanych badań nad bezpieczeństwem należy uznać realizację grantu promotorskiego Zbigniewa Rau[133] – zrealizowanego pod kierunkiem piszącego te słowa. Sfinalizowaniem tego grantu

133 Nr 5 H02A 01820.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

było przygotowanie rozprawy doktorskiej pt. „Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie", obronionej w dniu 30 listopada 2001 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. Rozprawa ta pod takim samym tytułem została opublikowana nakładem Kantoru Wydawniczego Zakamycze [134].

W rozprawie doktorskiej Z. Rau zostały m.in. sformułowane liczne uwagi i postulaty dotyczące funkcjonowania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości oraz zmian w zakresie organizacyjno-technicznym i legislacyjnym. Zostały one wypracowane i zweryfikowane w trakcie badań ankietowych policjantów, prokuratorów i sędziów, a także rozmów ukierunkowanych oraz kwerendy dokumentów. Wiele z nich zachowuje aktualność także z perspektywy dnia dzisiejszego, stąd warto przypomnieć ich podstawowy katalog. Zawiera on istotne wnioski w trzech podstawowych zakresach: diagnozy zjawiska przestępczości zorganizowanej, postulatów legislacyjnych oraz zmian organizacyjno- technicznych. Są one następujące:

- Istnieje konieczność prowadzenia badań naukowych nad zjawiskiem przestępczości zorganizowanej. Wraz z centralną koordynacją i zarządzaniem nadrzędnej instytucji mogłyby stać się one, po pierwsze, przyczynkiem do realnych i pożądanych modyfikacji tak prawa, jak i przebiegu czynności organizacyjno-technicznych procesu wykrywczego, a po drugie – ich wyniki byłyby materiałem empirycznym, a więc bardzo trudnym do podważenia, w toku jakichkolwiek działań politycznych, przy próbie częstego niestety dyskontowania problematyki bezpieczeństwa dla partykularnych celów. Pewnym rozwiązaniem w tym zakresie mógłby być postulat stworzenia Instytutu Ekspertyz Kryminalistycznych, który jako ośrodek badawczy nad przestępczością zorganizowaną pozwoliłby na wypracowanie analiz dotyczących zjawiska w skali nie tylko regionalnej, ale całego kraju.
- Bardzo groźnym przejawem jest legalizacja olbrzymich zysków pochodzących z przestępstw poprzez kupowanie nieruchomości, inwestowanie w infrastrukturę rozrywkową oraz pranie pieniędzy. Występuje również zjawisko lokowania pieniędzy w pozyskiwane akcje i pakiety kontrolne przedsiębiorstw państwowych i spółek Skarbu Państwa, co nierzadko skutkuje „wstawianiem" ludzi powiązanych bądź zależnych ze zorganizowaną przestępczością do zarządów i rad nadzorczych tych firm. Prowadzi to do przenikania struktur zorganizowanej przestępczości w struktury gospodarcze, a później w struktury samorządowe i państwowe.

134 Zob. przyp. 15.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- Zasięg i siła przestępczości zorganizowanej jest obecnie tak znaczna, iż trzeba zdawać sobie sprawę z jej wpływu również na organa państwowe i samorządowe. Na skutek upływu czasu oraz zatarcia w sposób bardzo umiejętny śladów, brak jest możliwości zebrania rzeczywistego i kompletnego materiału dowodowego, co nie tylko nie pozwala na postawienie zarzutów przestępstw korupcyjnych, lecz nawet zarzutu niegospodarności. Sytuacja taka ma miejsce, gdyż nie ma wypracowanych bieżących mechanizmów kontrolnych podczas podejmowania decyzji o bardzo znacznych niekiedy lokatach czy przesunięciach kapitałowych, w szczególności wówczas, gdy konkretną decyzją zainteresowane są osoby znajdujące się akurat przy władzy.
- Organy samorządowe w najszerszym zakresie narażone są i ulegają wpływom zorganizowanej przestępczości. Szefowie grup przestępczych szczególny swój wpływ na organa samorządowe wykorzystują w trakcie przetargów, są często tzw. społecznikami, mają zakłady, dają zatrudnienie czy współfinansują jakąś budowę istotną dla miasta. Dlatego też przez lokalną społeczność nie są oni w żaden sposób utożsamiani ze zorganizowanymi grupami przestępczymi, a już na pewno nie z ich kierownictwem.
- System mianowania komendantów powiatowych Policji w ramach konkursów, gdzie głos decyzyjny ma starosta jest wysoce niewłaściwy. Taki tryb oraz nałożenie pewnej podległości służb policyjnych staroście w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego prowadzić może, i w wielu przypadkach prowadzi, do sterowania Policją i jej kontrolowania przez ograna samorządowe. Dodatkowym niebezpieczeństwem jest obecny system finansowania terenowych struktur Policji przez samorządy. Stanowi to o niebezpiecznym ich wpływie na strukturę Policji, a nierzadko występujące uwikłanie organów samorządowych w rozgrywki polityczne ma negatywny wpływ na terenowe organy Policji.
- Niepokojące były wyniki badań wskazujące na znaczne narażenie i uleganie wpływom zorganizowanej przestępczości przez funkcjonariuszy i urzędników urzędów celnych. Z jednej strony możliwość uzyskania ogromnych zysków podczas przemytu towarów, z drugiej konieczność utrzymywania drożnych kanałów przemytniczych i przerzutowych przez granice stanowi o skutecznych próbach korupcji służb ochrony granic i administracji celnej.
- Wskazania na uleganie wpływom przestępczości zorganizowanej i korupcji w organach Policji były jednymi z najwyższych otrzymanych ocen oscylujących w wysokości 60% we wszystkich diagnozowanych

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

grupach. Ponadto uzyskano niepokojące w tym zakresie wskazania na korupcję sędziów (rzędu 35%). Z drugiej strony sędziowie nie negowali korupcji istniejącej w sądownictwie – znali konkretne przypadki prób korupcyjnych i w stosunku do innych sędziów, i w stosunku do swojej osoby, mieli również uzasadnione podejrzenia co do korupcji w swojej grupie zawodowej (7% respondentów).

- Istotnym problemem jest brak mechanizmów samooczyszczania w strukturach prokuratur, sądów, a w szczególności w korporacji adwokackiej, co wielokrotnie sygnalizowali sami sędziowie i prokuratorzy. Należy zwiększyć liczbę sądów dyscyplinarnych, przyspieszyć procedurę dyscyplinarną i zapewnić chociaż obligatoryjność jawności orzeczenia, które zapadło w tych sprawach. Obok szybkiego orzekania i powoływania składów sądów dyscyplinarnych należy skrócić czas uchylenia immunitetu i wprowadzić obligatoryjność zawieszenia w czynnościach do momentu rozstrzygnięcia sprawy przez sąd dyscyplinarny. Dużym problemem w tym zakresie jest w zasadzie praktyczna niemożność stosowania środków techniki operacyjnej w stosunku do prokuratorów, sędziów czy adwokatów. Jeżeli ma dojść do rzeczywistego oczyszczenia tych środowisk, to takie rozwiązania są konieczne.
- Największe zagrożenie wypływające z przestępczości zorganizowanej dla kraju łączy się z jej przenikaniem w struktury gospodarcze, a za ich pośrednictwem w struktury władzy państwowej. Osiąganie zysków i lokowanie ich w legalne sektory działalności gospodarczej i finansowej przy równoczesnym coraz większym wpływie na ograna samorządowe doprowadza do skażenia sytemu władzy. Powoduje to również brak zaufania społeczeństwa do organów władzy i administracji państwowej. Wysokie wskazania wpływu przestępczości zorganizowanej na posłów, senatorów i wysokich urzędników państwowych w jeszcze większym stopniu uwypuklają te zagrożenia.
- W badaniach nieletnich wielokrotnych sprawców czynów karalnych jako osób najbardziej zagrożonych uczestnictwem w zorganizowanych grupach przestępczych, będących swoistym zapleczem kadrowym grup ustalono, iż ponad połowa z nich w kręgu swoich znajomych ma członków zorganizowanych grup przestępczych. Taki stosunek uwidacznia się w stwierdzeniach, że chcieliby oni funkcjonować w zorganizowanych grupach przestępczych. Uważali bowiem – i jest to odczucie powszechne – że grupa taka zapewni im bezpieczeństwo przed Policją, drogą zastraszenia funkcjonariuszy albo ich skorumpowania. Jest to o tyle niepokojące, że przekłada się później

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

na całe życie dorosłego już człowieka, który w takim zakresie postrzega potem wszelkie działania organów państwa wymierzone przeciwko przestępczości zorganizowanej jako w znacznej mierze nieskuteczne. Co więcej, nabiera on przekonania, że skutek tego rodzaju działań w postaci dezintegracji grup nie jest możliwy do osiągnięcia nawet hipotetycznie.

- Generalnie w badaniach społecznych nie potwierdziły się twierdzenia prokuratorów, policjantów i sędziów o znacznym poczuciu zagrożenia przestępczością zorganizowaną przez społeczeństwo. Co istotniejsze, respondenci z organów ścigania wskazywali, iż takie odczucie jest w pełni realne i odzwierciedla obecnie istniejący stan zagrożenia tą kategorią przestępczości. W badaniach reprezentatywnej próby społecznej uzyskano zaskakujący wynik: tylko 11% respondentów dostrzegało zagrożenie przestępczością zorganizowaną, a zaledwie 5% stwierdziło, iż osobiście zetknęło się z przejawami tej przestępczości. Co więcej, aż 30% deklarowało, iż podjęłoby się zeznawać w charakterze świadka w procesie przeciwko przestępczości zorganizowanej.
- Należy doprowadzić do wprowadzenia swoistego „pasa transmisyjnego" przepływu informacji i pomysłów z dołu – jednostki terenowej na górę – do ścisłego kierownictwa Komendy Głównej Policji, Straży Granicznej, GIC itp., żeby wdrożyć w ten sposób również zwrotne rozwiązywanie problemów. Istnieje bowiem pozorność narad i odpraw w KGP, gdzie nikt nie chce zgłaszać nowych pomysłów obawiając się ich negatywnej oceny. W tym zakresie pomocne mogą być rozwiązania modelu zarządzania jakością – jako programu już rozpoczętego i wdrażanego w strukturach Policji.
- Byłoby pożądane ustanowienie jednolitych podstawy prawnych w zakresach środków techniki operacyjnej i gromadzenia dowodów w oparciu o ich wyniki. Brak jest należytego wykorzystania ich efektów jako dowodów procesowych oraz zbyt późna realizacja wyników podsłuchu telefonicznego. Informacje uzyskane tą drogą winny być realizowane w czasie rzeczywistym, bez czego nie można na bieżąco modyfikować i kontrolować prowadzonego postępowania. Należy rozważyć stworzenie możliwości szerszego użycia materiałów uzyskanych w ramach technik operacyjnych jako dowodów procesowych. Wyniki badań wskazują bowiem, że pomimo szerokiego zakresu (w liczbach bezwzględnych) stosowania techniki operacyjnej, przełożenie informacji uzyskanych tą drogą w dowody procesowe sięga zaledwie 5%. Wydaje się istotne w tym zakresie przyspiesze-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nie procedur odtajniania, które są obecnie bardzo zbiurokratyzowane i długotrwałe.

- Istnieje pilna konieczność polepszenia obiegu informacji oraz współdziałania pomiędzy organami ścigania. Stan współpracy pomiędzy Policją, UOP, WSI, Inspekcją Celną, finansowymi organami kontrolnymi, ŻW, NBP jest bowiem wysoce niewłaściwy, a bieżąca wymiana i analiza informacji nie istnieje. W tym zakresie należy stworzyć centrum wymiany i analizy informacji pomiędzy organami ustawowo zajmującymi się zwalczaniem przestępczości. Stworzenie takiego organu stanowi również wymóg akcesji Polski w struktury Unii Europejskiej. Bez systemu przekazu i wymiany informacji kompatybilnego z SIS krajów UE nie będzie możliwa pełna integracja w ramach III filaru UE – wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych.
- Zgodnie z postulatami policjantów, prokuratorów i sędziów, w ramach zwalczania przestępczości zorganizowanej należałoby wprowadzić wspólne szkolenia lub seminaryjne spotkania przedstawicieli tych korporacji. W tych grupach inaczej rozumiane jest pojęcie dowód procesowy. Dlatego istnieje tak znaczna rozbieżność w oczekiwaniach ze strony Policji i prokuratury (a co za tym idzie – również społeczeństwa) co do orzekania surowych kar przez sądy a faktycznym stopniem surowości orzekanych wyroków. Wzajemne wyjaśnienie oczekiwań w stosunku do materiału dowodowego może także przyspieszyć proces orzekania.
- W związku z coraz częstszymi postępowaniami, w których podejrzanym jest prokurator lub sędzia, w zakresach tych należy wprowadzić odpowiednie mechanizmy postępowania, których obecnie brakuje. Należałoby wprowadzić regulacje obligatoryjnego przekazywania meldunku bezpośrednio do Komendanta Głównego Policji i Dyrektora Biura ds. Walki z Przestępczością Zorganizowaną Prokuratury Krajowej o działaniach prowadzonych w takich sprawach. Zdarza się bowiem, iż postępowania w przypadku podejrzeń w stosunku do osób z tych grup nie są prowadzone w imię tzw. „świętego spokoju".
- Właściwie od roku 1990 nie istnieje odpowiednia, rzetelna i zweryfikowana ogólnokrajowa diagnoza sytuacji w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej. Nie ma zatem wiarygodnej prognozy zjawiska, niemożliwe jest również w związku z tym zaplanowanie współpracy, zapobiegania oraz właściwej alokacji sił i środków państwa w danych, najbardziej istotnych kierunkach działań. Coroczne raporty o stanie bezpieczeństwa państwa zawsze były i są swoistą kompilacją materiałów wielokrotnie już przetworzonych przez różne

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

służby i w sumie niczego istotnego nie wnoszą, a na pewno nie dają odpowiedzi w zakresie kierunków dalszych skutecznych działań. Każda służba zbiera informacje dla siebie, nie chcąc się dzielić nimi z innymi organami. Uwidacznia się to z całą jaskrawością podczas ewentualnych prób nawiązania współpracy.

- W ramach funkcjonowania prokuratury należy rozważyć dostosowanie zakresu właściwości prokuratur do podziału terytorialnego kraju. Celowe byłoby wprowadzenie kilkuosobowych zespołów prokuratorów do prowadzenia największych wielowątkowych spraw.
- W celu rzeczywistego i skutecznego zwalczania przestępczości zorganizowanej nie wystarczą wysiłki poszczególnych służb. Należy stworzyć system zwalczania obejmujący z jednej strony skoordynowane działania legislacyjne, aby w ten sposób w pełni uregulować adekwatnie do sytuacji stan prawny, z drugiej zaś tworzyć właściwe warunki organizacyjno-techniczne dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości oraz kształtować dobór kadr tych organów i zapewniać im właściwe szkolenie.
- Nie należy tworzyć nowych służb policyjnych, co powoduje nakładanie się uprawnień, lecz ulepszać i doposażać technicznie struktury już istniejące, wdrożyć szkolenia specjalistyczne w zakresie przestępczości ekonomicznej oraz pozyskiwania źródeł informacji. Przy przyjmowaniu do służby powinno się kłaść nacisk na wyższe wykształcenie, w szczególności prawnicze.
- Trzeba podkreślić konieczność stosowania kombinacji operacyjnych oraz wsparcia techniki operacyjnej i kryminalistycznej w pozyskiwaniu źródeł informacji oraz koordynacji w tym zakresie działań pomiędzy pracownikami operacyjnymi a procesowymi. Istnieje konieczność stosowania ofensywnych metod pracy operacyjnej w werbowaniu i pozyskiwaniu źródeł informacji, przy wsparciu w tym zakresie techniki operacyjnej (w szczególności w zakresie przestępczości zorganizowanej). Bez osobowych źródeł informacji uplasowanych w zorganizowanych grupach przestępczych nie jest możliwa skuteczna i co najważniejsze wyprzedzająca walka z tym zjawiskiem.
- Należy dążyć do uszczelnienia wszystkich służb. Obecnie informacje „wyciekają" bowiem do środowisk przestępczych. Widoczna jest rażąca pozorność w zapewnieniu ochrony informacji przez obowiązującą ustawę o ochronie informacji niejawnych. Jest ona niedostosowana do realnych możliwości zabezpieczenia informacji w polskich realiach. Wprowadzone regulacje prawne o strefach bezpieczeństwa

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nie są realizowane nie tylko z powodu braku funduszy, lecz niekiedy także z uwagi na brak możliwości koniecznej adaptacji budynków w tym zakresie. Występuje też pozorność postępowania kwalifikacyjnego dotyczącego przyznawania certyfikatów bezpieczeństwa. Nie są bowiem dopełniane nadmiernie rozbudowane wymogi procedury, co prowadzi do iluzorycznego w znacznej mierze poczucia zabezpieczenia w tym zakresie. Istnieje zbyt dużo materiałów, które mają klauzulę tajności, co powoduje, iż te, które powinny być w istocie najbardziej chronione, giną w masie innych, mniej istotnych, które mogłyby mieć charakter jawnych.

- Brak transparentności życia publicznego – poprzez zasłanianie się obowiązującymi przepisami o tajemnicy (nie tylko w sferze politycznej, lecz również gospodarczej), skutkuje brakiem kontroli zewnętrznej przez media, a w konsekwencji przez społeczeństwo. Konieczne są pilne prace nad ustawą o dostępie do informacji publicznej.
- Istotnym problemem podważającym zasadność walki z przestępczością zorganizowaną jest możliwość uniknięcia orzeczonej kary już w fazie postępowania wykonawczego. Sądy penitencjarne decydujące o przedterminowym zwolnieniu lub przerwie w karze oderwane są od fazy orzekania w danej sprawie i nie mają możliwości rozpoznania rzeczywistego charakteru i cech psychicznych sprawców. Dodatkowo unormowania kodeksu karnego wykonawczego, w szczególności przepis art. 153 kkw., dają pole do opóźnień w odbywaniu kary bądź skutkują całkowitym uchyleniem się od jej wykonania (art. 152 kkw.). Na problemy te nakłada się niejednokrotnie korumpowanie bądź zastraszanie funkcjonariuszy Służby Więziennej, co skutkuje z jednej strony dobrymi opiniami o zachowaniu skazanych członków grup, a z drugiej ponadstandardowymi warunkami odbywania kary.
- Należy położyć większy nacisk na właściwe kształtowanie dowodów procesowych przydatnych w fazie procesu sądowego, już w fazie pracy operacyjnej. W tym celu konieczne jest stworzenie możliwości współpracy prokuratury z Policją na etapie pracy operacyjnej. Powinno to zaowocować właściwym kształtowaniem materiału dowodowego i jego przydatnością pod kątem użyteczności w przewodzie sądowym.
- Pilnie należy dokonać ustawowego określenia dopuszczalnych reguł i zasad lobbingu, nie tylko parlamentarnego, lecz również kierowanego do organów państwowych i samorządowych. Obecnie pod pozorem lobbingu dokonywane jest korumpowanie organów pań-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

stwowych i samorządowych oraz „załatwianie" korzystnych decyzji przez grupy lobbystyczne działające bez żadnych ograniczeń.

- Odejście od bezwzględności zasady legalizmu na rzecz pragmatyki postępowania karnego oraz zwiększenia skuteczności ścigania w obecnych warunkach wydaje się koniecznością. W zakresie najpoważniejszych przestępstw za współpracę można by częściowo darować karę, dopuścić układanie się z podejrzanym w zakresie współpracy i zmianę zarzutów, bądź nawet odstępowanie od ścigania. Ocena tego rodzaju zmian i ich skuteczności przez policjantów, prokuratorów i sędziów jest bardzo pozytywna.
- Warunkiem *sine qua non* skutecznego zwalczania przestępczości zorganizowanej jest wprowadzenie kary konfiskaty mienia – bez rzeczywistego pozbawienia przestępców zysków z przestępstwa, nie jest realne zwalczanie wysoko zorganizowanej przestępczości zorganizowanej i gospodarczej. Kara ta powinna być orzekana tylko w odniesieniu do sprawców najpoważniejszych przestępstw, zwłaszcza popełnianych w zorganizowanej grupie przestępczej lub w związku mającym na celu popełnianie przestępstw. Jednakże mając na względzie problemy z udowodnieniem zarzutu z art. 258 kk., każdorazowa taka decyzja musi być wnikliwie rozważona.
- W obowiązujących przepisach unormowań karnych istnieje dostrzegalna różnica sytuacji pokrzywdzonych i oskarżonych, na korzyść tych ostatnich. Należy w tym zakresie dokonać zmian przepisów i stworzenia niemożności dostępu do danych osobowych świadka podczas zaznajamiania podejrzanego z materiałami sprawy.
- Kolejną niedoskonałością legislacyjną jest rezygnacja w kodeksie karnym ze stosowania obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary, gdy sprawca przekupstwa biernego zawiadomił organ ścigania o przestępstwie i okolicznościach jego popełnienia. Pozbawia się w ten sposób organa ścigania niejednokrotnie jedynej możliwości udowodnienia korupcji.

Przedstawione wyżej postulaty niewątpliwie wyznaczały główne kierunki rozwoju prawodawstwa oraz działań organów ścigania w zakresie zwalczania zjawiska przestępczości zorganizowanej. Przyjęto przy tym założenie, że każdy z nich przed wdrożeniem do realizacji musi zostać dogłębnie przeanalizowany oraz rozważony pod kątem roli, jaką będzie odgrywał w całym systemie zwalczania przestępczości. **Bowiem stworzenie spójnie**

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

działającego systemu kształtowanego w oparciu o naukową analizę zjawiska powinno być główną dyrektywą postępowania organów państwa[135].

135 W aspekcie prawnoporównawczym w odniesieniu do doświadczeń Wielkiej Brytanii i Irlandii – zob. w tej kwestii L. Campbell, Organisesd Crime and the Law, Hurt Publishing, Oxford and Portland, Oregon 2013, oraz F. Calderoni, Organized Crime Legislation in the European Union. Harmonization and Approximation of Criminal Law, National Legislation and the EU Framwork Decision on the Fight Against Organized Crime, Springer – Verlag Berlin 2010, Heidelberg 2010.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Rozdział II

Rozwiązania prawne i organizacyjno -techniczne w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej oraz terroryzmu

§ 1. Założenia ogólne projektu i główne kierunki badań

Sztandarowym przykładem współpracy przedstawicieli szeroko rozumianej nauki prawa karnego i kryminologii oraz praktyki organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości może być realizacja w latach 2002-2006 największego wówczas w naukach społecznych projektu badawczego w zakresie związanym z bezpieczeństwem pt. **„Rozwiązania prawne i organizacyjno-techniczne w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej oraz terroryzmu ze szczególnym uwzględnieniem problematyki dowodów procesowych oraz instytucji świadka koronnego"**[1]. Projekt ten obejmował zakrojone na szeroką skalę badania dotyczące w szczególności problematyki przestępczości zorganizowanej, terroryzmu oraz instytucji świadka koronnego.

Realizowane w ramach tego projektu badania miały już charakter skoordynowany[2]. Różne środowiska – naukowe, organa ścigania i wymiaru sprawiedliwości – podjęły bowiem wspólne wyzwanie, jakim jest połącze-

1 Projekt ten, zamówiony przez Ministerstwo Nauki i Informatyzacji Nr PBZ-MIN-004/T00/2002, był kierowany przez piszącego te słowa i koordynowany przez dr. Zbigniewa Rau.

2 Jak już sygnalizowano w paragrafie 3. rozdziału I, badania tej kategorii rozpoczęły się w trakcie realizacji grantu promotorskiego Zbigniewa Rau, który został zakończony w 2001 r. obroną na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku Jego rozprawy doktorskiej pt. „Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie", opublikowanej nakładem Kantoru Wydawniczego Zakamycze (Kraków 2002).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nie osiągnięć wiedzy naukowej z codzienną praktyką stosowania prawa i funkcjonowania organów państwa dla wspólnego dobra. Zostało bowiem potwierdzone, że najbardziej efektywną płaszczyzną współpracy interesujących nas obszarów teorii i praktyki jest wspólne prowadzenie badań przez przedstawicieli szeroko rozumianej nauki prawa karnego i kryminologii oraz praktyki organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Prowadzenie takich badań nie jest wszakże przedsięwzięciem łatwym do zrealizowania, gdyż wzajemne relacje teorii (nauki) i praktyki organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości mają dość stereotypowy charakter. Na ogół panuje obiegowe przekonanie, że nauka robi „swoje", a praktyka „swoje", zaś wzajemne oceny nie są pozbawione mniej lub bardziej emocjonalnej krytyki. *Przedstawiciele nauki zwykle określają praktyków jako* „odpornych na wiedzę rzemieślników", praktycy zaś naukowców jako „osoby oderwane od realiów życiowych, bujające w obłokach", nierzadko wykazujące też stany mniej lub bardziej szkodliwego „nawiedzenia". Trzeba jednak obiektywnie przyznać, że takie oceny niejednokrotnie znajdują swoje potwierdzenie i to bynajmniej nie bez winy obu stron. Nie wszyscy praktycy mają możliwość systematycznego pogłębiania swojej wiedzy, nie wszyscy też naukowcy mają szanse na podjęcie efektywnej współpracy z praktykami. Od wspomnianych wyżej stereotypów powinno się jednak starać konsekwentnie odchodzić w kierunku wypracowywania pewnych pożądanych w tym względzie standardów, korzystnych dla realizowanych przez obie strony działań. Wszakże niezbędnym warunkiem skutecznego podważania owych stereotypów jest stworzenie odpowiednich punktów stycznych współpracy pomiędzy teorią i praktyką.

We wspomnianym projekcie naukowym, prowadzonym przez Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, uczestniczyły także inne ośrodki akademickie (m.in. Uniwersytet Gdański i Uniwersytet Łódzki) oraz liczne grono urzędów i instytucji funkcjonujących w systemie organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. W tej ostatnie kategorii do prac naukowo-badawczych włączyły się:

- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji;
- Sąd Najwyższy;
- Prokuratura Krajowa;
- Centralne Biuro Śledcze Komendy Głównej Policji;
- Komenda Wojewódzka Policji w Poznaniu;
- Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie;
- Centralny Zarząd Służby Więziennej;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Białymstoku;
- Prokuratury Apelacyjne w Poznaniu, Gdańsku i Białymstoku;
- Sąd Apelacyjny w Białymstoku;
- Sąd Apelacyjny i Okręgowy w Poznaniu;
- Sąd Okręgowy w Łodzi;
- Prokuratura Rejonowa w Szczytnie.

W sumie we wszystkich zespołach badawczych projekt skupiał ponad 120 uczestników (w początkowej fazie realizacji projektu było ich tylko 40) – pracowników naukowo-dydaktycznych, policjantów, prokuratorów, sędziów i funkcjonariuszy struktur więziennych. Od 2005 r. prowadzone badania były wspierane przez struktury Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Badania te zakończone zostały z końcem grudnia 2006 r.

Podczas realizacji podjętych w roku 2002 zadań badawczych w ramach omawianego wyżej projektu jego uczestnicy mieli możliwość w dość znacznym stopniu wykorzystywać narzędzia informatyczne, które umożliwiły wielowątkową analizę wielu zagadnień. W szczególności dokonano wielopłaszczyznowej analizy sposobów walki z przestępczością zorganizowaną oraz terroryzmem, ze szczególnym uwzględnieniem wybranych aspektów czynności procesowych i operacyjnych. Podczas realizacji projektu, dzięki specjalnie przygotowanemu elektronicznemu stanowisku archiwizacji akt poddano szczegółowej analizie kilka tysięcy tomów akt spraw karnych przeciwko członkom zorganizowanych grup przestępczych we wszystkich fazach postępowania karnego: pracy operacyjnej, postępowania przygotowawczego oraz sądowego, jak również wykonania orzeczonych kar (w szczególności pozbawienia wolności). Dzięki temu możliwe było skonfrontowanie wyników tych badań z oceną praktyków, co pozwoliło na diagnozę istniejących oraz ocenę proponowanych rozwiązań prawnych służących zwalczaniu badanych zjawisk[3].

Głównym celem prowadzonych badań była poprawa efektywności zwalczania przestępczości zorganizowanej oraz rozpoznanie zjawiska terroryzmu w ramach stosowania wszelkich prawnie dopuszczalnych metod. Zasadniczym problemem, występującym w Polsce w ramach prowadzonych postępowań karnych, jest właściwa implementacja materiału operacyjnego w procesowy („przełożenie" wiedzy operacyjnej na rzeczywiste dowody procesowe). Dlatego też stosowane w tym zakresie rozwiązania

3 Zob. J. Szymaniak, R. Kuczek, Wsparcie informatyczne projektu na przykładzie programu archiwizacji akt oraz programu analizy ankiet, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kraków 2005, s. 625 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

na kolejnych etapach postępowania karnego zostały przez uczestników projektu poddane wielokrotnej weryfikacji.

Bardzo istotnym atutem przeprowadzonych badań była ich kompleksowość. Faza operacyjna (tzw. niejawne metody pracy Policji) została przeanalizowana przez policjantów. Analizę postępowania prokuratorsko-policyjnego oraz postępowania przygotowawczego przeprowadzili prokuratorzy i oficerowie Policji zajmujący się pracą procesową. Wreszcie faza postępowania sądowego została zdiagnozowana przez sędziów prowadzących procesy przeciwko zorganizowanej przestępczości.

Należy przy tym podkreślić, iż poszczególne fazy postępowania zostały potraktowane całościowo. Bowiem ostateczna analiza pod kątem ich ewentualnych niespójności oraz wskazań, w jakich obszarach należy je zmodyfikować celem efektywnego prowadzenia postępowania karnego, została dokonana przez wszystkich uczestników badań. Podczas cyklicznie prowadzonych spotkań wypowiadali się oni krzyżowo: sędziowie analizowali wyniki uzyskane przez zespół policyjny i prokuratorski, policjanci analizowali wyniki uzyskane podczas analizy fazy sądowej i prokuratorskiej, a sędziowie i prokuratorzy – operacyjnej. Analizę dogmatyczną na bieżąco prowadzili zaś pracownicy naukowi.

Zasadniczo badania były prowadzone w ramach wyodrębnionych czterech zespołów problemowych:

- do spraw problematyki świadka koronnego oraz dowodów procesowych w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej;
- do spraw problematyki terroryzmu i prania brudnych pieniędzy;
- do spraw zagadnień korupcji, w tym w szczególności korupcji będącej udziałem zorganizowanych struktur przestępczych;
- do spraw problematyki penitencjarnej w kontekście przestępczości zorganizowanej.

§ 2. Badania nad instytucją świadka koronnego

Przypomnijmy, że instytucję świadka koronnego wprowadzono do polskiego ustawodawstwa karnego zarówno w formie karnomaterialnej (rozwiązania przewidziane w przepisach art. 60 § 3 i 60 § 4 obowiązującego kk.,[4]

4 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Dz.U. z 1997 r., Nr 88, z poźn. zm. Art. 60 §3. Sąd stosuje nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet może warunkowo zawiesić jej wykonanie w stosunku do sprawcy współdziałającego z innymi osobami w popełnieniu przestępstwa, jeżeli ujawni on wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotne okoliczności jego popełnienia. § 4. Na wniosek prokuratora sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet warunkowo zawiesić

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

określane mianem tzw. małego świadka koronnego), jak i w formie karnoprocesowej, którą przewiduje ustawa o świadku koronnym. Ustawa ta została uchwalona 25 czerwca 1997 r.[5] jako ustawa czasowa, a rozpoczęła obowiązywać od 1 września 1998 r. Zgodnie z nowelą z dnia 6 grudnia 2000 r.[6] końcowy termin obowiązywania tego aktu prawnego został określony na dzień 1 września 2006 roku. Ze względu na podkreślaną wielokrotnie skuteczność stosowania ustawy o świadku koronnym w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej oraz wynikłymi w trakcie jej stosowania problemami konieczne stało się podjęcie prac nad zmianami w jej treści, z założeniem, iż w nowej regulacji ustawa straci swój czasowy charakter i na stałe wejdzie do karnoprawnego systemu zwalczania przestępczości zorganizowanej[7]. Zadanie to stanowiło jeden z głównych kierunków badań w ramach realizowanego projektu.

Szczególny nacisk w ramach prowadzonych prac badawczych położono na wprowadzenie w projektowanej nowelizacji ustawy o świadku koronnym rozwiązań umożliwiających efektywne wykorzystanie w procesie karnym instytucji świadka koronnego oraz na zagadnienia implementacji materiału uzyskanego w trakcie czynności operacyjnych do procesu karnego. Wspomniany wyżej Zespół ds. problematyki świadka koronnego oraz dowodów procesowych w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej współpracował z dwoma innymi gremiami prowadzącymi własne prace w tym zakresie, tj. z Zarządem III Centralnego Śledczego Komendy Głównej Policji oraz Zespołem prokuratorów[8]. Prokuratorzy wchodzący w skład tego Zespołu aktywnie uczestniczyli także – w różnej formie i skali osobistego zaangażowania – w pracach pozostałych gremiów. Taka współpraca i będące jej następstwem przenikanie racji i argumentów pozwoliły, z jednej strony, na wypracowanie konsensusu co do niezbędnych kierunków zmian

jej wykonanie w stosunku do sprawcy przestępstwa, który, niezależnie od wyjaśnień złożonych w swojej sprawie, ujawnił przed organem ścigania i przedstawił istotne okoliczności, nieznane dotychczas temu organowi, przestępstwa zagrożonego karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności. Zob. też E.W. Pływaczewski, Rechtliche Regelungen des neuen StGB bezüglich der modernen Erscheinungsformen der Tatbeteiligung mehrerer wie auch krimineller Aktivitäten von Organisationen, [in:] Albin Eser, Keiichi Yamanaka (Hrsg.), Einflüsse deutschen Strafrechts auf Polen und Japan. Zweites Deutsch-Polnisch-Japanisches Strafrechtskolloquium 1999 in Osaka, Baden-Baden 2001.

5 Dz.U. z 1997 r., Nr 114, poz. 738. Szerzej na temat rozwiązań prawnych zawartych w tej ustawie oraz pierwszego projektu ustawy o świadku koronnym – zob. S. Waltoś, Spór o świadka koronnego w Polsce, [w:] H.J. Hirsch, P. Hofmański, E.W. Pływaczewski, C. Roxin (red.), Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości, Białystok 1997, s. 429 i nast.; B. Kurzępa, Świadek koronny – geneza instytucji – komentarz do ustawy, Toruń 2005; T. Grzegorczyk, Kodeks postępowania karnego wraz z komentarzem do ustawy o świadku koronnym, Wydanie III rozszerzone i uzupełnione, Kraków 2003. Warto przypomnieć, iż w pracach Podkomisji Parlamentarnej ds. przygotowania projektu ustawy o świadku koronnym, która prowadziła swoje prace w latach 1995-1997, środowisko karnistyczne reprezentowali Profesorowie Andrzej Gaberle (Uniwersytet Jagielloński), Stanisław Waltoś (Uniwersytet Jagielloński) i Emil W. Pływaczewski (Uniwersytet w Białymstoku).

6 Dz.U. z dnia 24 stycznia 2001 r., Nr 5, poz. 40.

7 Szerzej na ten temat – zob. E.W. Pływaczewski, Świadek koronny jako instrument zwalczania przestępczości zorganizowanej, „Prokuratura i Prawo" 2010, nr 7-8, s. 93 i nast.

8 Powołanym Zarządzeniem Zastępcy Prokuratora Generalnego z dnia 24 czerwca 2004 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

ustawy o świadku koronnym, z drugiej zaś na wyartykułowanie rozbieżności w postrzeganiu rozwiązań szczegółowych. Warto zaznaczyć, iż projektowanie rozwiązań w zakresie nowelizacji wspomnianej ustawy odbywało się na organizowanych cyklicznie zamkniętych spotkaniach z udziałem osób zajmujących się zawodowo tą tematyką, tj. przedstawicieli Policji, prokuratury, sądownictwa i nauki, na których prezentowane były także wyniki badań spraw karnych z udziałem świadka koronnego.

Z dotychczasowych doświadczeń związanych ze stosowaniem przepisów ustawy o świadku koronnym wynikało m.in., że przy ocenie zeznań tego świadka należy kierować się większym krytycyzmem. Jak trafnie podkreślali przedstawiciele Centralnego Biura Śledczego, „prowadzący postępowanie winien cały czas pamiętać, że wyjaśnienia składa przestępca, którego podstawowym celem jest uzyskanie bezkarności za popełnione czyny oraz zapewnienie sobie ochrony. Przedstawia on przebieg czynów w sposób najdogodniejszy dla siebie. Może również prowadzić sobie tylko znaną grę"[9]. Doskonałą ilustracją tego rodzaju taktyki może być głośna na Śląsku sprawa świadka koronnego Macieja G. ps. Gruby, który pomawiając wiele – także nieznanych mu wcześniej – osób zręcznie manipulował prokuratorem, a jednocześnie uczynił z instytucji świadka koronnego dochodowe przedsięwzięcie. Ostatecznie zatrzymano go na gorącym uczynku, kiedy przejmował haracz za zmianę zeznań obciążających pomówione wcześniej osoby[10]. Dlatego też prowadzący postępowanie powinien przez cały czas pamiętać, że wyjaśnienia składa przestępca, którego podstawowym celem jest uzyskanie bezkarności za popełnione czyny oraz zapewnienie sobie ochrony, stąd nie należy bezkrytycznie podchodzić do jego wyjaśnień.

Wypada przypomnieć, iż okres, w którym wypracowywane były nowe rozwiązania w przedmiotowym zakresie był również znamienny w różnego rodzaju ataki na instytucję świadka koronnego, znajdujące swój wyraz w tendencyjnych relacjach medialnych. Jak wskazywał P. Pytlakowski, „obalenie tego narzędzia prawnego leży w interesie świata przestępczego i reprezentujących ich adwokatów. Wiedza świadków koronnych jest dla nich groźna. Nawet ta, która nie zostanie przedstawiona w formie dowodowej podczas procesów sądowych, pozostanie przecież w głowach policjantów i prokuratorów."[11] Wypowiedź tę – w odniesieniu do dyskusji w tym względzie – niejako uzupełnia, uczestniczący w pracach nad nową regulacją świadka koronnego, sędzia G. Wasiński, który trafnie zauważył, iż „(…) za częścią

9 M.in. R. Piechura, Wokół problematyki materiału dowodowego w postępowaniu ze świadkiem koronnym, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, Terroryzm…, *op. cit.*, s. 503.

10 Bliżej zob. P. Pytlakowski, Argumenty koronne, „Polityka" 2006, nr 14 (2549), s. 36 i nast.

11 P. Pytlakowski, Świat według świadka, „Polityka" z dnia 21 sierpnia 2004 r., nr 34 (2466), s. 27.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

tzw. głosów doktryny kryją się określone grupy interesów, którym bardzo zależy na pozbawieniu organów ścigania możliwości, które stwarza instytucja świadka koronnego"[12].

Warto w tym miejscu przytoczyć pierwsze podsumowania efektów procesowych stosowania instytucji świadka koronnego. Według informacji prasowej Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2006 r., zatytułowanej „Stosowanie instytucji świadka koronnego w okresie od dnia 1 września 1998 r. do dnia 14 lipca 2006 r.",[13] w okresie tym „(...) w śledztwach prowadzonych przez prokuratorów zostało dopuszczonych do składania zeznań w charakterze świadka koronnego 87 osób. W oparciu o zeznania i wyjaśnienia świadków koronnych ujawniono 9213 przestępstw i postawiono zarzuty 3096 osobom. Postępowania zakończono skierowaniem aktu oskarżenia wobec 2295 osób w 320 sprawach. Wobec 1196 oskarżonych na podstawie wyjaśnień i zeznań świadka koronnego, sądy wydały prawomocne wyroki skazujące. Instytucja świadka koronnego przyczyniła się również do zabezpieczenia mienia znacznej wartości. W toku postępowań prowadzonych z wykorzystaniem dowodu z zeznań świadka koronnego zabezpieczono 9 804 156 PLN. Wobec 30 osób rozpoczęto procedurę zmierzającą do dopuszczenia ich do składania zeznań w charakterze świadka koronnego, ale z powodu zaistnienia przesłanek negatywnych odstąpiono od dalszego procesowania".

Wracając do aspektów prawnych omawianej instytucji, najistotniejsze jest jednak to, że na gruncie polskiego porządku prawnego nie pozostaje ona w sprzeczności z konstytucyjnymi zasadami: proporcjonalności, równości wobec prawa, prawa do sądu, prawa do obrony i prawa do rzetelnego procesu[14]. Dodajmy, iż podobne rozwiązania, przyjęte w art. 60 § 3 i 4 obowiązującego kk.[15], również nie zostały zakwestionowane jako sprzeczne z Konstytucją. Dowód ze świadka koronnego spełnia też standard rzetelnego procesu, określony w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, przy założeniu spełnienia w tym względzie określonych przesłanek. Zdaniem L.K. Pa-

12 G. Wasiński, Wybrane aspekty specyfiki przewodu sądowego z udziałem świadka koronnego, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm..., *op. cit.*, s. 705.

13 Informacja ta została opublikowana na stronie www.ms.gov.pl.

14 Szeroko i przekonywująco argumentuje to L.K. Paprzycki, Instytucja świadka koronnego świadka *incognito* w świetle Konstytucji RP i Europejskiej konwencji praw człowieka, „Palestra" 2008, nr 5-6, s. 23 i nast. Zob. także B. Nita, Ustawa o świadku koronnym w świetle postanowień konstytucyjnych, „Palestra" 2002, nr 3-4, s. 14 i nast.

15 Zob. przyp. 4. Istotne niedostatki obu tych przepisów łączą się z tym, iż art. 60 § 3 kk. zapewnia oskarżonemu obligatoryjne nadzwyczajne złagodzenie kary, ale nie uzależnia tego przywileju – tak jak to czyni art. 60 § 4 kk. – od ujawnienia okoliczności nieznanych dotychczas organowi ścigania. Ostateczny kres patologiom polegającym na ujawnianiu przez oskarżonych faktów już znanych organom ścigania i oczekiwaniu w zamian dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary położyła dopiero uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 29 października 2004 r. (I KZP 24/04, OSNÓW 2004, nr 10, poz. 92). Szerzej na ten temat – zob. C. Kamiński, Mały świadek koronny, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm..., *op. cit.*, s. 311 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

przyckiego są one następujące: sąd orzekający w sprawie musi być w pełni świadomy, jakie korzyści uzyskał świadek koronny w zamian za składanie zeznań; oskarżonemu i jego obrońcy należy zapewnić możliwość zadawania pytań świadkowi i podważania jego wiarygodności ze względu na motywy, jakimi kierował się przyjmując rolę świadka koronnego; sąd powinien z należytą ostrożnością oceniać zeznania takiego świadka, dając wyraz tej szczególnie ostrożnej ocenie w uzasadnieniu wyroku; dowód z zeznań świadka nie może stanowić jedynego dowodu, w oparciu o który dokonano skazania oskarżonego[16]. Podobny pogląd prezentuje Z. Rau wskazując, że dowód ze świadka koronnego ma charakter szczególny – trzeba dokonać jego wszechstronnej procesowej weryfikacji i w miarę możliwości potwierdzać innymi dowodami, tak aby sprawca przestępstwa został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba niewinna jej nie poniosła[17].

Należy też pamiętać o generalnej regule dotyczącej posługiwania się dowodami niekonwencjonalnymi. Jak trafnie wskazuje S. Waltoś w rozważaniach na temat uwarunkowań ustawowych regulacji tej kategorii dowodów, posłużenie się takim dowodem powinno być dopuszczalne pod warunkiem przestrzegania zasady subsydiarności: gdy inne środki okazały się bezskuteczne albo gdy zachodzi wysokie prawdopodobieństwo, że będą nieskuteczne lub nieprzydatne dla ścigania karnego[18]. Warto też pamiętać o ostrzeżeniu, iż odrzucanie *a limine* nowych środków dowodowych jest jednak niczym innym, jak rezygnacją z dostosowania się organów ścigania do nowej sytuacji w zakresie przestępczości. Jest także rezygnacją z próby skonstruowania takiego systemu gwarancji ochrony praw człowieka i realizacji zasady prawdy materialnej, który byłby w stanie zapobiec dewiacjom[19].

W odniesieniu do kwestii dowodów procesowych warto w tym miejscu nadmienić, iż jeden z wypracowanych przez uczestników projektu postulatów wskazywał na potrzebę wprowadzenia wspólnych szkoleń lub seminaryjnych spotkań sędziów, policjantów i prokuratorów. Przedstawiciele tych

16 L.K. Paprzycki, Instytucja świadka koronnego świadka *incognito*..., *op. cit.*, s. 35-36. Por. też B. Gronowska, Świadek koronny i świadek anonimowy – polskie rozwiązania prawne w kontekście europejskich standardów ochrony praw człowieka, [w:] Nowe prawo karne procesowe. Księga ku czci Profesora Wiesława Daszkiewicza, T. Nowak (red.), Poznań 1999, s. 259-260; oraz M. Szewczyk, Prawno-karne środki zwalczające przestępczość zorganizowana, [w:] Nauka wobec przestępczości. Księga ku czci Profesora Tadeusza Hanauska, Kraków 2001, s. 237-238; J.K. Paśkiewicz, Wybrane zagadnienia instytucji świadka koronnego w świetle Konstytucji RP i Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych" 2004, nr 1, s. 131; M. Adamczyk, Świadek koronny. Analiza prawno-kryminalistyczna, Warszawa 2011, s. 264 i nast.

17 Z. Rau, Świadek koronny jako instytucja dowodowa oraz źródło informacji o przestępczości zorganizowanej, Archiwum Kryminologii 2007, tom XXVIII – 2005-2006, s. 321.

18 S. Waltoś, Proces karny. Zarys systemu, Wydanie dziesiąte, Warszawa 2009, s. 409-410. Dzieło to zawiera też pełen wykaż literatury w odniesieniu do prezentowanych w niniejszym opracowaniu kwestii, s. 410 i nast.

19 S. Waltoś, P. Hofmański, Proces karny. Zarys systemu, Wydanie dwunaste, Warszawa 2016, s. 408. Podobnie tychże, Proces karny. Zarys systemu, Wydanie trzynaste, Warszawa 2016, s. 412, z pełnym wykazem literatury w omawianym przedmiocie, s. 415-422.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

korporacji sygnalizowali bowiem, że w tych grupach inaczej rozumiane jest pojęcie dowód procesowy, co skutkuje znaczną rozbieżnością oczekiwań Policji i prokuratury (a tym samym również społeczeństwa) co do orzekania surowych kar przez sądy a faktycznym stopniem orzekania surowych wyroków. Wzajemne wyjaśnienie oczekiwań w stosunku do materiału dowodowego może mieć również wpływ na przyspieszenie procesu orzekania. Istotnym był również postulat położenia większego nacisku na właściwe kształtowanie dowodów procesowych przydatnych w fazie procesu sądowego już w fazie pracy operacyjnej. W tym celu konieczne jest stworzenie możliwości współpracy prokuratury z Policją już w fazie pracy operacyjnej, co powinno spowodować właściwe kształtowanie materiału dowodowego i jego przydatność pod kątem użyteczności w przewodzie sądowym.

Należy zakładać, iż dowód z zeznań świadka koronnego jest w praktyce oceniany z należytą ostrożnością, czemu sądy dają wyraz w uzasadnieniach wyroków z udziałem tego świadka. Do takiego wniosku prowadzi – zdaniem L. Paprzyckiego – nawet pobieżna analiza orzecznictwa sądów powszechnych[20]. Podobne konkluzje formułowano też wcześniej w oparciu o głębsze analizy spraw sądowych dotyczących przestępczości zorganizowanej z udziałem świadków koronnych[21].

Mimo niewątpliwych walorów przydatności instytucja świadka koronnego budziła i zapewne nadal będzie budzić wątpliwości w aspekcie ocen etycznych, zarówno z punktu widzenia oceny postępowania samego sprawcy, jak i w wymiarze zapewnianych mu przez państwo gwarancji. Świadek koronny nie tylko staje się zdrajcą swego środowiska, ale przede wszystkim przyjmuje niezwykle niebezpieczną rolę denuncjatora. Zrywa on niepisaną, lecz na ogół obowiązującą we wszystkich strukturach przestępczych zasadę milczenia. Za korzyści, jakie oferuje mu społeczeństwo, musi wydać swoich dotychczasowych najbliższych kolegów, z którymi łączyły go silne związki, niejednokrotnie także poza zakresem działalności przestępczej.

Na szczególne wyeksponowanie zasługuje w tej kwestii stanowisko księdza profesora Pawła Bortkiewicza, specjalizującego się w zagadnieniach etyki i etyki społecznej, który konstatuje, iż „(…) pomimo wszelkich kontrowersji, przy uwzględnieniu zasady, że instytucja ta jest instrumentem *ultima*

20 L.K. Paprzycki, Instytucja świadka koronnego świadka *incognito*…, *op. cit.*, s. 30.

21 Zob. w szczególności H. Pawlak, Ogólne uwagi dotyczące sprawności postępowania w sprawach z udziałem świadka koronnego, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm…, *op. cit.*, s. 491 i nast.; G. Wasiński, Wybrane aspekty specyfiki przewodu sądowego…, *op. cit.*, s. 691 i nast.; A. Wesołowska, Korupcja w wymiarze sprawiedliwości – symptomy i kulisy, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm…, *op. cit.*, s. 707 i nast.; J. Kościerzyński, Świadek koronny w świetle nowych regulacji, „Prokuratura i Prawo" 2007, nr 4, s. 58 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

ratio, jest ona zasadna etycznie. Oznacza bowiem wprowadzenie człowieka – przestępcy z obszaru moralności submarginalnej w sferę moralności granicznej. Umożliwia zarazem lub przynajmniej daje szansę pewnych regulacji społecznych na rzecz przywrócenia ładu moralnego"[22].

Efektem prac Zespołu ds. problematyki świadka koronnego oraz dowodów procesowych w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej było nie tylko opracowanie projektu nowelizacji ustawy z 1997 r. dotyczącej instytucji świadka koronnego[23], ale również zapoczątkowanie starań szerokiego zaimplementowania narzędzi i rozwiązań informatycznych w działania wymiaru sprawiedliwości oraz organów ścigania. Na szczególne podkreślenie zasługuje zaś fakt, że znowelizowana ustawa o świadku koronnym została przyjęta jako stały element polskiego porządku prawnego.

Interesującą i udaną próbę wypracowania metod, pozwalających na ocenę wiarygodności zeznań składanych przez świadków koronnych, jak również wyjaśnień składanych przez podejrzanych, ubiegających się o przyznanie im statusu świadka koronnego, podjął dr Grzegorz Ocieczek w ramach badań związanych z przygotowywaniem rozprawy doktorskiej[24], która opublikowana została w 2016 roku[25]. Autor znakomicie docenił znaczenie i wagę tej instytucji, jak również wskazał na jej słabe strony, zwłaszcza w kontekście niebezpieczeństwa kreowania przez świadków koronnych własnej, korzystnej dla nich rzeczywistości. Taki stan niewątpliwie stwarza duże trudności w procesie sprawdzenia i uwiarygodnienia ich relacji przy zastosowaniu narzędzi „konwencjonalnych", właściwych dla procesu karnego.

Omawiając sposoby oraz instrumenty służące weryfikacji zeznań składanych przez świadków koronnych oraz podejrzanych ubiegających się o przyznanie im statusu świadka koronnego G. Ocieczek szczególną uwagę poświęcił problematyce wykorzystania badań poligraficznych do weryfikacji zeznań składanych przez świadków koronnych. Wyeksponował też rolę psychologów w weryfikacji zeznań świadków koronnych, a także wybranych czynności operacyjno-rozpoznawczych, które mogą mieć wpływ na tzw. wstępną weryfikację wyjaśnień, składanych przez kandydatów

22 P. Bortkiewicz, Ocena etyczna nadzwyczajnych instrumentów władzy państwowej w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej ze szczególnym uwzględnieniem instytucji świadka koronnego, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm…, *op. cit.*, s. 167.

23 Ustawa z dnia 22 lipca 2006 r. o zmianie ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych, Dz.U. z 2006 r., Nr 149, poz. 1078.

24 G. Ocieczek, Weryfikacja zeznań składanych przez polskich świadków koronnych, Rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem Profesora Tadeusza Widły na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego, obroniona w dniu 21 października 2015 r. Recenzentami tej rozprawy byli dr hab. Maciej Trzciński (Uniwersytet Wrocławski) oraz piszący te słowa (Uniwersytet w Białymstoku).

25 G. Ocieczek, Świadek koronny. Ocena wiarygodności, Warszawa 2016, ss. 351.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

na tego rodzaju świadków. Natomiast w części empirycznej rozprawy Autor, po pierwsze, zaprezentował wyniki badań empirycznych o charakterze psychologicznym przeprowadzonych na grupie świadków koronnych przy pomocy testu Mach IV. Badania te dotyczyły skłonności do manipulacji świadków koronnych w kontekście celowo dobranych grup kontrolnych o podobnej charakterystyce wieku i wykształcenia. Interesująca i rzetelna weryfikacja wyników uzyskanych w teście Mach IV przez świadków koronnych za pomocą oryginalnej ankiety autorskiej zasługuje tu na szczególną uwagę. Po drugie, część empiryczna rozprawy obejmuje analizę uzasadnień wyroków sądowych z udziałem świadków koronnych, przede wszystkim z perspektywy tzw. „transferu wiarygodności" ich zeznań.

Niewątpliwie bezsporną wartością dodaną dysertacji G. Ocieczka jest zaprezentowanie solidnej podstawy merytorycznej, popartej oryginalnymi wynikami badań, na bazie której można wypracować określone instrumenty, które mogłyby stanowić skuteczną barierę przed wcale nierzadkimi próbami manipulowania przez świadków koronnych organami ścigania. Autor słusznie zauważa, iż instytucja świadka koronnego może przynieść spodziewane rezultaty, jeśli będzie ona stosowana w sposób umiejętny i z odpowiednią dozą refleksji. Posługując się w trakcie procesu źródłem dowodowym o takim charakterze, na pewno konieczna jest próba podjęcia większej selekcji kandydatów na świadków koronnych, a ponadto próba ich pozyskiwania spośród osób uplasowanych wyżej w strukturach przestępczych. Nie powinno się więc brać pod uwagę osób, które w przeważającej mierze dysponują informacjami zasłyszanymi bądź brały udział okazjonalnie w popełnianiu przestępstw. Autor przypomina też, że w obecnym systemie prawnym organa ścigania dysponują dużą liczbą narzędzi, które umożliwiają im prawidłową weryfikację składanych zeznań i to wyłącznie od nich zależeć będzie, czy wykażą się pełnym profesjonalizmem, połączonym z obiektywną i rzetelną weryfikacją zeznań, czy też staną się swoistym zakładnikiem w rękach przestępcy.

§ 3. Badania nad problematyką terroryzmu i przestępczości zorganizowanej

Kolejnym istotnym problemem badawczym w ramach omawianego projektu był terroryzm i wybrane problemy przestępczości zorganizowanej. Wypada przypomnieć, iż zarówno przestępczość zorganizowana, jak i terroryzm, tradycyjnie klasyfikowane są jako szczególne formy przestępczości

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

grupowej o wyraźnie różnym charakterze.[26] W myśl obiegowo przyjmowanego założenia, celem działań terrorystycznych jest doprowadzenie do unicestwienia istniejącego porządku prawnego.[27] Natomiast zorganizowane przestępstwo, wprost przeciwnie, zainteresowane jest w utrzymaniu tego porządku, ponieważ zapewnia on przestępcom tej kategorii odpowiedni dochód. Bliższa analiza tej kwestii może jednak prowadzić do istotnej rewizji owego tradycyjnego ujęcia, jako że przestępczość zorganizowana i terroryzm wykazują także szereg pokrywających się w różnych zakresach bądź też wspólnych cech. Owo „zbliżenie się" tych form przestępczości pozostaje w bezpośrednim związku z wypracowaną strategią oraz określonymi celami taktycznymi w odniesieniu do całokształtu działalności kryminalnej bądź też pewnego jej zakresu. Zdaniem Ch. Bassiouniego, tezę tę można zilustrować następującymi przykładami:

a) z samej definicji (istoty) przestępczości zorganizowanej wynika, że – w przeciwieństwie do terroryzmu – nie może ona być udziałem jednostki. Natomiast w praktyce terroryzm z reguły nosi także znamiona zachowań grupowych;

b) motywem działania uczestników zorganizowanego przestępstwa jest właściwie zawsze osiągnięcie korzyści majątkowej (zysku). Niekiedy jednak możliwy jest – podobnie jak w wypadku terroryzmu – cel pośredni, ukierunkowany na zdobycie władzy. Z kolei terroryzm z reguły popełniany jest dla zdobycia władzy. Jego motywem jest jednak określona ideologia, której przedstawiciele z przyczyn taktycznych – mogą także uciekać się, podobnie jak przy zorganizowanym przestępstwie do zachowań znamiennych osiągnięciem korzyści majątkowej (zysku);

c) niektóre z form zorganizowanego przestępstwa (np. dystrybucja narkotyków) są „zgodne z naturą", kontrastując tym samym z typowymi przejawami terroryzmu. Niemniej jednak zorganizowani przestępcy także używają przemocy w celu wykorzystywania terroryzowanych ofiar oraz konkurentów do pozycji wiodących w strukturach przestępczych, włączając w to również rywalizujące gangi. W niektórych społeczeństwach przemoc kierowana jest nawet w stosunku do przedstawicieli oficjalnych władz zarządzających. I na odwrót, organizacja terrorystyczna może angażować

26 Bliżej E. Pływaczewski, Przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie w Europie Zachodniej (ze szczególnym uwzględnieniem Republiki Federalnej Niemiec), Warszawa 1992, s. 28 i nast.; A. Gaberle, Przestępczość grupowa w Polsce jako zjawisko kryminologiczne i prawnokarne, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych" 1998, z. 1-2.

27 Zob. E. Pływaczewski, Przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie w Europie Zachodniej…, *op. cit.*, s. 29 i nast., wraz z powoływaną tam literaturą.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

się w niektóre akty przemocy czy inne formy przestępczości kryminalnej bez dążenia do znamiennych dla terroryzmu celów (np. akty egzekucji w stosunku do członków organizacji, którzy stali się „niepewni" (stracili zaufanie) bądź też pozorują tylko działania mające stworzyć fundusze dla działalności rewolucyjnej;

d) funkcjonujące w ramach zorganizowanego przestępstwa grupy mogą być duże lub małe, z międzynarodowymi powiązaniami lub bez takich kontaktów, zdolne do połączenia się z warstwami społeczno-politycznymi danego społeczeństwa bądź też pozostające poza jego zakresem. Ponadto są one w stanie zaangażować się w każdą formę pospolitej przestępczości. Identyczne właściwości można częściowo odnieść do grup terrorystycznych. Istnieje tu wszakże istotny wyjątek. Otóż terroryzm może obejmować działania ze strony państwa, być wspierany przez politykę państwową czy też wręcz kierowany przez państwo. Natomiast urzędnicy publiczni mogą być „częścią składową" zarówno zorganizowanego przestępstwa, jak i terroryzmu[28].

Jak wynika z powyższych wywodów, do celów zorganizowanej działalności przestępczej może jednocześnie należeć zdobycie takich pozycji gospodarczych i politycznych, które zapewniają władzę. Zasadniczo chce się przez to uzyskać zneutralizowanie lub wyłączenie (destabilizację) stanowiących realne niebezpieczeństwo państwowych organów ścigania karnego. W tym wypadku mamy już do czynienia z organizacjami o charakterze mafijnym bądź z samą mafią.

W odniesieniu do problematyki terroryzmu przeprowadzone badania, zgodnie z przyjętą ogólną formułą, miały charakter wielowątkowy: od diagnozy zagrożeń dla Polski, poprzez oddziaływanie socjotechniczne terrorystów na społeczeństwo, wykorzystania mediów elektronicznych, aż po istniejące i proponowane instytucje prawne, zasady odpowiedzialności i problematykę dowodową w tym zakresie. Wyniki przeprowadzonych badań zostały opublikowane w dwóch obszernych monografiach[29]. W zamieszczonych tam opracowaniach zawarto szereg istotnych wskazań doty-

28 Ch. Bassiouni, General Report for the International Association of Penal Law, [w:] Report on the Seventh Joint Colloquium (Bellagio, Italy, May 4th – 7th, 1989), Milan 1990, s. 56; zob. również tegoż, Effective National and International Action against Organized Crime and Terrorist Criminal Activities, "Emory International Law Review", Spring 1990, Vol. 4, No. 1, s. 12 oraz P. Grabosky, M. Stohl, Crime and Terrorism, Los Angeles – London – New Delhi – Singapore-Washington DC 2000, s. 51 i nast. Na temat najnowszych wyników badań dotyczących relacji pomiędzy terroryzmem a przestępczością zorganizowaną – zob. C. Fijnaut, The Containment of Organised Crime and Terrorism. Thirty-Five Years of Research on Police, Judicial and Administrative Cooperation, Brill /Nijhoff, Biggleswade 2016.

29 Zob. E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm..., *op. cit.* oraz K. Indecki (red.), Przestępczość terrorystyczna. Ujęcie praktyczno-dogmatyczne, Poznań – Białystok – Łódź 2006.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

czących zarówno zachowań o charakterze terrorystycznym, jak i katalogu środków przeciwdziałania i zwalczania tego groźnego zjawiska.

Warto w tym miejscu przywołać jedną z wypracowanych konkluzji, która dotyczyła sposobu doboru metod i tematów służących badaniu zjawiska terroryzmu. Została ona wyartykułowana w postaci tezy, że „(…) zasadne jest wyłącznie kompleksowe jego analizowanie, w co najmniej trzech płaszczyznach: dogmatycznej, prawnej i informatycznej (…) wsparcie nowoczesnych systemów informatycznych, właściwie skonstruowane przepisy regulujące działalność operacyjną, a także coraz ściślejsza współpraca pomiędzy przedstawicielami różnych środowisk naukowych (prawa, informatyki, etc.), wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania, przyczynić się mogą do zapobiegania terroryzmowi już na jego przedpolu, wdrożeniu rozwiązań ułatwiających zarządzanie bezpieczeństwem oraz zacieśnienia współpracy międzynarodowej opartej na ujednoliconych przepisach prawnych i schematach organizacyjnych"[30].

Wypada również podkreślić, iż naukowe zgłębianie fenomenu terroryzmu jest bardzo trudne, a bez odpowiedniego materiału – uzyskanego empirycznie bądź statystycznie – mało efektywne. Aby skutecznie zwalczać terroryzm, należy dokonać jego diagnozy oraz prognozy kierunków rozwoju. Oparcie się tylko o rozważania dogmatyczne lub kryminologiczną diagnozę wybranych sfer tego procederu daje obraz niepełny. Dobre efekty w tym zakresie może dawać współpraca przedstawicieli nauki i praktyki, czego dobrym przykładem była realizacja omawianego projektu badawczego, którego uczestnicy niejednokrotnie wskazywali na realność zagrożenia terroryzmem w Polsce i potrzebę podjęcia stosownych przygotowań wyprzedzających w postaci opracowywania i ćwiczenia różnych wariantów rozwiązań sytuacji kryzysowych.

W tym kontekście na wyróżnienie zasługuje opublikowane w 2009 r. dwutomowe dzieło autorstwa Profesora Brunona Hołysta[31], które wyróżnia się nie tylko kompleksową diagnozą kryminologiczną i prawną zjawiska terroryzmu, lecz ekspozycją szeregu trafnych wniosków, celem ich praktycznego wykorzystania. Autor tego dzieła przyjął bowiem słuszne założenie, lecz jednocześnie stanowiące dla badacza ogromne wyzwanie, zbadania zjawiska terroryzmu analizowanego z perspektywy możliwie wielu płaszczyzn.

B. Hołyst dokonał pierwszej nie tylko w Polsce, lecz również w Europie, a być może także i na świecie, tak kompleksowej diagnozy zjawiska,

30 K. Indecki, Wstęp, [w:] K. Indecki (red.), Przestępczość terrorystyczna…, *op. cit.*, s. 10.
31 B. Hołyst, Terroryzm, tom 1 i 2, Warszawa 2009, ss. 2083.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

reprezentując niezwykle pożądane, lecz jednocześnie niełatwe w realizacji podejście interdyscyplinarne. W opracowaniu tym podejmowane są bowiem – poza silnie rozwiniętymi wątkami kryminologicznymi, kryminalistycznymi oraz dogmatycznymi z zakresu szeroko rozumianej karnistyki – także aspekty wiktymologiczne, socjologiczne, psychologiczne, ekonomiczne, psychiatryczne, politologiczne i religijne, których prezentacja ma charakter odpowiednio zrównoważony. Innymi słowy, przesądza to o optymalnym zrealizowaniu zamierzenia badawczego i dużych walorach naukowych dzieła.

W badaniach prowadzonych na gruncie omawianego projektu badawczego nie pominięto również nowego wówczas zagrożenia, określanego jako tzw. przestępstwa z nienawiści. U podstaw tego rodzaju zachowań leży m.in. konkurencja i wzajemne odniesienia jednostek i grup społecznych, wynikające z konfrontacji obyczajowości, postaw i kultur powstałych w związku z integracją społeczną w ramach Unii Europejskiej, mogące kreować różnego rodzaju zachowania, także o charakterze terrorystycznym. Mając na względzie wyjątkowość specjalnych regulacji prawnych ukierunkowanych na zapobieganie i zwalczanie przestępstw z nienawiści jako odrębnej kategorii czynów zabronionych[32], optowano za rozwiązaniami o charakterze kompleksowym, które obejmowałyby m.in. system pomocy socjalnej, ubezpieczeń społecznych oraz ochrony zdrowia dla ofiar tych przestępstw[33].

Szczegółowej analizie zostało poddane zjawisko rosyjskojęzycznej przestępczości zorganizowanej w Polsce i krajach ościennych. Podjęcie tej tematyki wynikało z faktu funkcjonowania, również w polskim społeczeństwie, wielu teorii i mitów na temat tej kategorii przestępczości w Rosji i krajach byłego ZSRRR oraz jej międzynarodowych implikacji. Generalnie bowiem zjawisko to jest postrzegane jako poważne zagrożenie dla wielu sfer życia społeczno-gospodarczego i politycznego każdego kraju.

Wyniki badań kryminologicznych przeprowadzonych przez K. Laskowską umożliwiły zarówno weryfikację wielu obiegowych opinii w tym zakresie, jak również stworzyły podstawę do oceny możliwości przeciwdziałania

32 Ten aspekt był szeroko dyskutowany już podczas Niemiecko-Polskiego Kolokwium Prawa Karnego pod hasłem: Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości (Białystok – Rajgród 1995), znajdując swój wyraz w podsumowaniu tego kolokwium. Zob. C. Roxin, Synteza z niemieckiego punktu widzenia, [w:] P. Hofmański, H.J. Hirsch, E.W. Pływaczewski, C. Roxin (red.), Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości, *op. cit.*, s. 504-550.

33 Zob. J. Ławecka, Przestępstwa z nienawiści. Terroryzm. Studium kryminologiczne współczesnych zagrożeń. [w:] K. Indecki (red.), Przestępczość terrorystyczna..., *op. cit.*, s. 299 i nast. Szeroko na ten temat ze współczesnej perspektywy – zob. M. Duda, Przestępstwa z nienawiści. Studium prawnokarne i kryminologiczne, Olsztyn 2016, ss. 409. Zob. także W. Pływaczewski, P. Lubiewski (red. nauk.), Współczesne ekstremizmy. Geneza, przejawy, przeciwdziałanie, Olsztyn 2014, ss. 182.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

i zwalczania rosyjskojęzycznej przestępczości zorganizowanej na terenie państw byłego ZSRR, w tym również Polski. Pozwoliło to na ocenę stopnia zagrożenia tą przestępczością dla bezpieczeństwa państwa i obywateli[34]. W ramach projektu przeprowadzono na szeroką skalę nowatorskie badania dotyczące wykonywania kary pozbawienia wolności wobec osób skazanych za udział w zorganizowanej przestępczości. Będzie o tym szerzej mowa w § 4 niniejszego rozdziału.

Przedmiotem badań było również zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym (zjawisko prania pieniędzy). Największe zagrożenie wypływające z przestępczości zorganizowanej dla kraju łączy się z jej przenikaniem w struktury gospodarcze, a za ich pośrednictwem w struktury władzy państwowej. Osiąganie zysków i lokowanie ich w legalne sektory działalności gospodarczej i finansowej przy równoczesnym coraz większym wpływie na ograna samorządowe doprowadza do skażenia sytemu władzy. Powoduje również brak zaufania społeczeństwa do organów władzy i administracji państwowej. Wysokie wskazania co do wpływu przestępczości zorganizowanej na posłów, senatorów i wysokich urzędników państwowych w jeszcze większym stopniu uwypuklały te zagrożenia.

Bardzo groźnym przejawem przestępczości zorganizowanej jest legalizacja olbrzymich zysków pochodzących z przestępstw poprzez kupowanie nieruchomości, inwestowanie w infrastrukturę rozrywkową oraz pranie pieniędzy[35]. Stwierdzono również zjawisko lokowania pieniędzy w pozyskiwane akcje i pakiety kontrolne przedsiębiorstw państwowych i spółek Skarbu Państwa, co nierzadko skutkuje „wstawianiem" ludzi powiązanych bądź zależnych od struktur przestępczości zorganizowanej do zarządów i rad nadzorczych tych firm. Prowadzi to do przenikania struktur zorganizowanej przestępczości w struktury gospodarcze, a później w struktury samorządowe i państwowe. Wskazano także na związki procederu prania brudnych pieniędzy z finansowaniem terroryzmu pod względem stosowanych metod oraz uczestników obu procederów.

W czasie realizacji projektu szczególną uwagę poświęcono przyczynom niskiej efektywności zwalczania przestępczości zorganizowanej. Są one wielorakie, co wynika z analizy i weryfikowania dotychczasowych wyników

34 K. Laskowska, Rosyjskojęzyczna przestępczość zorganizowana. Studium kryminologiczne, Białystok 2006, ss. 501. Do wielu istotnych wątków zawartych w tej monografii nawiązuje również Dina Singel w opracowaniu pt. *Vory v zakone*: Russian Organized Crime, [w:] D. Sigel, H. van de Bunt (Editors), Traditional Organized Crime in the Modern World, Responses to Socioeconomic Change, "Studies on Organized Crime", Volume 11, Springer, New York – Heidelberg – Dordrecht – London 2012, s. 27 i nast.

35 Zob. W. Jasiński, Pranie brudnych pieniędzy, Warszawa 1998, s. 57 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

badań w tym zakresie[36], w tym zwłaszcza zrealizowanych w ramach grantu promotorskiego Z. Rau. Problematyka ta, w różnym zakresie, przewijała się w pracach każdego z czterech wyżej wymienionych zespołów badawczych. W tym miejscu warto przypomnieć niektóre z wypracowanych wniosków i postulatów[37], sygnalizujących możliwe kierunki rozwoju prawodawstwa oraz działań organów ścigania w zakresie zwalczania zjawiska przestępczości zorganizowanej. Przyjęto, iż każdy z nich przed wdrożeniem do realizacji musi zostać dogłębnie przeanalizowany oraz rozważony pod kątem roli, jaką będzie odgrywał w całym systemie zwalczania przestępczości. W katalogu tym znalazły się m.in. następujące wnioski i postulaty:

- Istnieje pilna potrzeba ujednolicenia statystyk przestępczości, co stwarzałoby możliwość prowadzenia rzetelnych analiz i prognozowania jej rozwoju. Należy zerwać z dotychczasową praktyką oceny jednostek prokuratury, Policji oraz innych służb porządku prawnego przez pryzmat statystyki. Powoduje to bowiem zakłamanie obrazu przestępczości i prowadzi często do niewłaściwych ocen i wniosków;
- Wejście Polski do Unii Europejskiej ułatwia swobodne przemieszczenie się i działania członków międzynarodowych zorganizowanych struktur przestępczych. Dlatego też Centralne Biuro Śledcze KGP, odpowiedzialne za zwalczanie tej kategorii przestępczości, powinno prowadzić szerokie działania na kierunku rozpoznawania operacyjnego związanych z tym zagrożeń we współdziałaniu z jednostkami organizacyjnymi Policji i innymi podmiotami.[38] Narzuca to konieczność polepszenia obiegu informacji oraz współdziałania pomiędzy organami ścigania i służbami odpowiedzialnymi za zabezpieczenie bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- Istnieje konieczność stosowania ofensywnych metod pracy operacyjnej w werbowaniu i pozyskiwaniu źródeł informacji, przy wsparciu w tym zakresie techniki operacyjnej (w szczególności w zakresie przestępczości zorganizowanej). Bez osobowych źródeł informacji uplaso-

36 Bliżej B. Hołyst, Czynniki utrudniające zwalczanie przestępczości zorganizowanej, [w:] B. Hołyst, E. Kube, R. Schulte (red.), Przestępczość zorganizowana w Niemczech i w Polsce. Zwalczanie i zapobieganie, Warszawa-Muenster-Łódź 1996, s. 306 i nast.; Z. Rau, Przestępczość zorganizowana..., *op. cit.*, s. 363 i nast.; H. Kołecki, Pilne zdania badawcze z zakresu kryminalistycznej problematyki współczesnej zorganizowanej przestępczości gospodarczej w Polsce, [w:] Rozprawy z Jałowcowej Góry. Materiały z III Zjazdu Katedr Kryminalistyki, J. Wójcikiewicz (red.), Kraków 2004, s. 56 i nast.

37 Zob. E.W. Pływaczewski, Przestępczość zorganizowana z punktu widzenia polityki, teorii i praktyki, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm..., *op. cit.*, s. 118 i nast.

38 Jak słusznie wskazywał A. Rapacki, Przestępczość w Polsce po wstąpieniu do Unii Europejskiej (stan rzeczywisty, prognozy, kierunki, przeciwdziałanie), [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm..., *op. cit.*, s. 556, Centralne Biuro Śledcze KGP nie powinno pracować „pod statystykę", lecz zajmować się najtrudniejszymi sprawami.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wanych w zorganizowanych grupach przestępczych nie jest możliwa skuteczna, i co najważniejsze, wyprzedzająca walka z tym zjawiskiem;

- Jednym ze znaczących źródeł dochodów zorganizowanych grup przestępczych stała się nielegalna migracja oraz zjawiska jej towarzyszące, w tym zwłaszcza handel ludźmi. Przyczyną niewielkiej wykrywalności tego procederu jest z jednej strony niechęć pokrzywdzonych, w szczególności kobiet, do zawiadamiania Policji, z drugiej zaś słabo rozwinięty system zapobiegania pomocy ofiarom i mało skuteczne zwalczanie;
- Należy przewidywać dalszy wzrost przestępczości komputerowej i innych przestępczych działań związanych z wykorzystaniem Internetu. Sieć Internet coraz częściej będzie wykorzystywana jako medium do przekazywania informacji pomiędzy członkami zorganizowanych grup przestępczych;
- Należałoby stworzyć jednolite podstawy prawne dotyczące środków techniki operacyjnej i gromadzenia dowodów w oparciu o ich wyniki. Brak jest należytego wykorzystania ich efektów jako dowodów procesowych oraz zbyt późno realizowane są wyniki podsłuchu telefonicznego. Informacje uzyskane tą drogą winny być realizowane w czasie rzeczywistym, co jest niezbędnym warunkiem bieżącej modyfikacji i kontroli prowadzonego postępowania;
- W związku z widoczną małą skutecznością ochrony ekonomicznych i finansowych interesów państwa oraz Unii Europejskiej, a tym samym obywateli, istnieje pilna potrzeba dokonania zmian systemowych. Mogłaby zostać utworzona jednolita formacja z pełnymi uprawnieniami do pracy operacyjnej, procesowej i kontrolnymi[39]. Alternatywą w tym zakresie jest poszerzenie uprawnień Służby Celnej w kierunku pełnej możliwości realizowania jej ustawowych zadań;
- W celu rzeczywistego i skutecznego zwalczania przestępczości zorganizowanej nie wystarczą wysiłki poszczególnych służb. Konieczne jest bowiem stworzenie systemu zwalczania obejmującego z jednej strony skoordynowane działania legislacyjne, aby w ten sposób w pełni uregulować adekwatnie do sytuacji stan prawny, tworzyć właściwe warunki organizacyjno-techniczne dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości oraz kształtować dobór kadr tych organów i ich właściwe szkolenie;

39 Dobrym przykładem w tym względzie mogłaby być włoska Gwardia di Finansa czy litewska FNTT – odrębna struktura usytuowana jako samodzielny Departament w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych (podobnie jak Departament Policji), posiadająca hierarchicznie pionowo podporządkowane wydziały we wszystkich województwach.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- Nie należy tworzyć nowych służb policyjnych, gdyż konsekwencją tego są nakładające się uprawnienia, lecz ulepszać i doposażyć technicznie służby już istniejące, wdrożyć szkolenia specjalistyczne w zakresie przestępczości ekonomicznej oraz pozyskiwania źródeł informacji. Z uznaniem należy ocenić inicjatywę Komendy Głównej Policji, która, wychodząc naprzeciw coraz większemu zapotrzebowaniu na szybką, wiarygodną i pełną informację policyjną, w pierwszej połowie 2004 r. przystąpiła do budowania w swoich strukturach pionu wywiadu kryminalnego, co było istotnym krokiem w kierunku radykalnej poprawy w dziedzinie zarządzania informacją w polskiej Policji[40];
- Trzeba podkreślić konieczność stosowania kombinacji operacyjnych oraz wsparcia techniki operacyjnej i kryminalistycznej w pozyskiwaniu źródeł informacji oraz koordynacji w tym zakresie działań pomiędzy pracownikami operacyjnymi a procesowymi;
- Istotne znaczenie dowodowe ma aspekt technicznych utrwaleń dokonywanych czynności operacyjnych, a tym samym i wyposażenia funkcjonariuszy w należyty, wysokiej klasy sprzęt. Dokonywane niejawnie, ale zgodnie z prawem, za pomocą stosownych urządzeń, utrwalenia dostarczają wprost do procesu karnego istotnego dowodu typu rzeczowego. Dowody takie mogą już stanowić podstawę dowodową rozstrzygania w przedmiocie procesu. Natomiast notatka służbowa nie może zastępować treści zeznań lub wyjaśnień (art. 174 k.p.k.) i dowodzi co najwyżej, że określona osoba sporządziła określoną notatkę, podając w niej określone informacje, a nie bynajmniej, że wskazane tam okoliczności miały rzeczywiście miejsce i wyglądały w sposób tam opisany[41];
- Obowiązująca ustawa o ochronie informacji niejawnych jest niedostosowana do realnych możliwości zabezpieczenia informacji, co skutkuje rażącą pozornością zapewnienia ochrony informacji[42];

---

40 Podwaliny przyszłego wywiadu kryminalnego, a konkretnie jego pierwszego filaru, zostały stworzone w Komendzie Wojewódzkiej Policji w Poznaniu, gdzie z dniem 1 października 2001 r. został wyodrębniony Zespół Analizy Kryminalnej jako samodzielne ogniwo tej Komendy, podlegające bezpośrednio Zastępcy Komendanta Wojewódzkiego Policji do spraw Kryminalnych. Szerzej zob. H. Tusiński, M. Bronicki, Wywiad kryminalny jako kierunek zwiększania efektywności Policji w zdobywaniu, gromadzeniu i wykorzystaniu informacji, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm..., *op. cit.*, s. 659 i nast.

41 Zob. T. Grzegorczyk, Wykorzystywanie i przekształcanie materiałów operacyjnych w materiał dowodowy w postępowaniu karnym, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm..., *op. cit.*, s. 221 i nast.

42 Podobną uwagę można odnieść do postępowania kwalifikacyjnego dotyczącego przyznawania certyfikatów bezpieczeństwa. Nie są tu dopełniane nadmiernie rozbudowane wymogi procedury, co prowadzi do iluzorycznego w znacznej mierze poczucia zabezpieczenia w tym zakresie. Istnieje zbyt dużo materiałów, które mają klauzulę tajności, co powoduje, iż te, które winny być w istocie najbardziej chronione, giną w masie innych, mniej istotnych, które powinny być jawne.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- Zarówno Policja, prokuratura, lekarze, jak i sędziowie powinni posiadać pogłębioną wiedzę o specyfice przestępczości zorganizowanej, zwłaszcza o metodach, którymi posługują się przestępcy. Należałoby wprowadzić wspólne szkolenia, spotkania seminaryjne, celem wymiany doświadczeń i opracowania najbardziej skutecznych metod postępowania. Aby niewydolność i opieszałość sądów przestała być wykazywana jako jedna z głównych przyczyn utrudniających zwalczanie przestępczości zorganizowanej, należy przygotować sędziów do orzekania w tych trudnych sprawach. Równie istotnym problemem jest konieczność wypracowania właściwej reakcji na sygnały o korupcji w wymiarze sprawiedliwości[43].
- Brak jest systemu ochrony uczciwych funkcjonariuszy organów ścigania przed pomówieniami. Zorganizowane struktury przestępcze mają wpływ na wybranych dziennikarzy i media, potrafią też sfabrykować materiały dyskredytujące policjantów i prokuratorów zagrażających ich interesom. Takie dezinformacyjne przecieki są przekazywane również politykom[44].

W odniesieniu do wskazywanego już wcześniej postulatu wprowadzenia kary konfiskaty mienia, jako warunku skutecznego zwalczania przestępczości zorganizowanej i gospodarczej, warto sobie uzmysłowić, iż sama zła praktyka, tj. wykorzystywanie prawa karnego do innych celów, aniżeli ochrona dóbr społecznie cennych przed przestępczością, nie powinna eliminować danej instytucji z katalogu kar czy środków karnych, bez rzetelnego rozważenia, czy w danych warunkach jest ona celowa i bezpieczna. Przedwczesne i nieuzasadnione było zatem wyeliminowanie kary konfiskaty mienia jako „anarchizmu" w prawie karnym[45].

Uczestnicy projektu w sposób szczególny podkreślali także znaczenie i przydatność nowych rozwiązań technicznych i informatycznych w walce zarówno z przestępczością zorganizowaną, jak i terroryzmem (w szczególności cyberterroryzmem). Katalog sposobów, w jakie terroryści mogą wykorzystać komputery, wydaje się bowiem ograniczony jedynie ich inwencją i rozwojem sieci. Poczynając od sabotażu, może tu wchodzić w grę komunikacja, szkolenie, propaganda, szerzenie nienawiści, rekrutacja, gromadzenie funduszy i wiele innych. Wynikające z tych działań zagrożenia mogą być usystematyzowane w trzech kategoriach: atak na system, atak na informacje

43 Zob. A. Wesołowska, Korupcja w wymiarze sprawiedliwości – symptomy i kulisy, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm..., *op. cit.*, s. 738-739.

44 Zob. A. Rapacki, Przestępczość zorganizowana w Polsce – subiektywne spojrzenie policjanta, „Policja" 2005, nr 1, s. 19.

45 Odmiennie I. Rzeplińska, Konfiskata mienia. Studium z zakresu polityki kryminalnej, Warszawa 1997.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

oraz wsparcie klasycznych form działalności terrorystycznej[46]. Wykazano również, iż praca operacyjna organów ścigania ma zasadnicze znaczenie dla przeciwdziałania tym zagrożeniom.

§ 4. Badania nad problematyką korupcji

Jednym z istotnych założeń omawianego projektu było wieloaspektowe rozpoznanie segmentów struktur państwowych, gospodarczych i samorządowych najbardziej zagrożonych korupcją ze strony organizacji przestępczych, ustalenie konkretnych metod i strategii korumpowania oraz adekwatnych do zagrożeń mechanizmów zapobiegawczych. Dzięki zaprojektowanym programom informatycznym możliwe było po raz pierwszy w Polsce przeprowadzenie badań dotyczących zjawiska korupcji w wymiarze sprawiedliwości (w sądach, prokuraturze oraz więziennictwie[47]), których wyniki wskazywały na możliwości potęgowania niebezpieczeństwa tego procederu poprzez silne struktury o charakterze towarzyskim, czy koleżeńskim w środowisku prawników i osób z nim związanych[48].

Do zadań projektu włączono również nowatorskie badania osadzonych w zakładach karnych, skazanych za udział w zorganizowanych grupach przestępczych oraz tymczasowo aresztowanych w tego rodzaju sprawach. Łączenie zachowań korupcyjnych z pojawieniem się w zakładach karnych osób powiązanych z przestępczością zorganizowaną jest w pełni zasadne. Szczególnie ci skazani, którzy zajmują wysoką pozycję w grupie, nie chcą jej utracić podczas pobytu w zakładzie karnym, usiłują więc nawiązać kontakt z członkami grupy pozostającymi na wolności. Tymczasowo aresztowani chcą tak „kierować" postępowaniem, aby uniknąć kary, a jeśli już dojdzie do jej wymierzenia, aby jej wymiar był jak najniższy. Muszą więc zatroszczyć się o odpowiednich świadków bądź wyeliminować nieodpowiednich. Do tego zaś niezbędne są kontakty z członkami grupy pozostającymi na wolności.

Jednym z celów prowadzonych badań było zdiagnozowanie zagrożeń, jakie stwarzają skazani z przestępczości zorganizowanej dla innych skazanych, funkcjonariuszy i prowadzonych w zakładach karnych oddziaływań

46 Zob. S. Serwiak, Cyberterroryzm – nowe zagrożenie dla bezpieczeństwa, „Archiwum Kryminologii" 2007, tom XXVIII – 2005-2006, s. 354 i nast.; J. Gawinecki, B. Hołyst, Identyfikacja zagrożeń cyberprzestrzeni i przeciwdziałanie im, [w:] B. Hołyst (red.), Technika kryminalistyczna w pierwszej połowie XXI wieku. Wybrane problemy, Warszawa 2014, s. 13 i nast.

47 Zob. E.W. Pływaczewski, G.B. Szczygieł, Zachowania korupcyjne osadzonych (wstępne wyniki badań), „Archiwum Kryminologii" 2007, t. XXVIII 2005-2006, s. 299 i nast.

48 Zob. M. Laskowski, Korupcja w polskich sądach powszechnych – zagrożenia i fakty, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm..., *op. cit.*, s. 367 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wychowawczych. Przedstawione zostały nie tylko wyniki badań, ale także konkretne postulaty zmian prawa i praktyki w tym zakresie. Badania ankietowe zostały przeprowadzone wśród funkcjonariuszy Służby Więziennej (wychowawców, oddziałowych i psychologów) wykonujących czynności służbowe w bezpośrednim kontakcie ze skazanymi z przestępczości zorganizowanej oraz skazanymi powiązanymi z przestępczością zorganizowaną.

W ankietach zawarto także pytania dotyczące zachowań korupcyjnych. Z analizy kwestionariuszy ankiet wypełnionych przez wychowawców i oddziałowych, tj. funkcjonariuszy najbardziej narażonych na propozycje korupcyjne ze strony skazanych, wynika, że większość badanych (64%) uznało korupcję za istotny problem Służby Więziennej. Wśród wychowawców reprezentujących takie stanowisko osoby te stanowiły 60% ankietowanych, zaś wśród oddziałowych 68%. Co drugi funkcjonariusz wypełniający ankietę wskazywał, że korupcja jest problemem[49], pomimo że badania zostały przeprowadzone tylko wśród pewnej grupy funkcjonariuszy mających bezpośredni kontakt w swej pracy ze skazanymi z przestępczości zorganizowanej.

W badanej grupie 200 funkcjonariuszy (wychowawców i oddziałowych) co 7. respondent deklarował, że kierowana była do niego propozycja korzyści w zamian za działania pozostające w sprzeczności z przepisami dotyczącymi wykonywania kary pozbawienia wolności. Na podkreślenie zasługuje fakt, że reakcje funkcjonariuszy na takie propozycje, w postaci odmowy, czy poinformowania przełożonego, były prawidłowe. Także w przypadku potencjalnej możliwości wystąpienia takiej sytuacji większość funkcjonariuszy deklarowała, iż powiadomi o tym przełożonych. Pewien niepokój budzi jednak okoliczność, że prawie 10% badanych nie przedstawiło sposobu swojej reakcji na potencjalną sytuację propozycji korupcyjnej. Najprawdopodobniej przemyślenia tych respondentów w tej kwestii były takie, że nawet w anonimowej ankiecie nie chcieli ich ujawnić.

Odnosząc się do czynników korupcjogennych badani funkcjonariusze eksponowali przede wszystkim niskie wynagrodzenia, jakie otrzymują za swoją – jak podkreślali ciężką i niebezpieczną – pracę. Prawie wszyscy ankietowani (93,5%) jako przyczynę przyjmowania korzyści przez funkcjonariuszy wskazywali na niskie zarobki. Faktem jest, że sytuacja materialna wielu funkcjonariuszy jest trudna. Z badań ankietowych przeprowadzonych w 2001 roku w jednej z dużych jednostek w Polsce, a obejmujących 288 funkcjonariuszy, wynika, że 52,3% badanych oceniło swoją satysfakcję z otrzymywanego wynagrodzenia za pracę jako dostateczną, a 29,2% badanych

49 Tamże, s. 304.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

oceniło jako niedostateczną[50]. Faktem również jest, iż jest to praca trudna, stresująca, niezbyt doceniana przez społeczeństwo. Trudno byłoby jednak zaakceptować stanowisko, że sytuacja materialna funkcjonariuszy może usprawiedliwiać przyjęcie korzyści za naruszenie przepisów. Wiele grup społecznych w naszym kraju nie jest usatysfakcjonowanych otrzymywanym za wykonywaną pracę wynagrodzeniem. Należy także zwrócić uwagę, iż wychowawcy uczestniczą w procesie zmiany postaw skazanych, a reprezentowanie takiej postawy chyba nie jest najlepszym wzorcem. Skazani w ankietach także przyznawali, że niskie zarobki czy brak pracy to powód, dla którego brali udział w działaniach grupy przestępczej, co przynosiło im znacznie wyższe dochody.

Należy zwrócić uwagę, że pewna grupa funkcjonariuszy traktowała występowanie zjawiska korupcji jako element współczesnej rzeczywistości, towarzyszący różnym sferom naszego życia. Często funkcjonariusze udzielając pozytywnej odpowiedzi na pytanie, czy korupcja jest problemem Służby Więziennej, dodawali „tak jak w innych dziedzinach życia" czy „tak jak w innych służbach".

Pełniący wówczas funkcję dyrektora generalnego Służby Więziennej gen. Jan Pyrcak oceniając potencjalne zagrożenie Służby Więziennej korupcją jako „duże" podkreślał jednocześnie, że „wszyscy powinniśmy zwalczać jakiekolwiek objawy korupcji – są groźne dla Służby, dla porządku prawnego, ale korupcja może także owocować bezpośrednim zagrożeniem bezpieczeństwa, a czasem wręcz życia każdego z nas. Dziś przyniesiony telefon, a jutro może pistolet to ścieżka, która nie musi być tylko hipotetyczną koncepcją"[51].

Rozwijając i uzupełniając tę myśl należałoby podkreślić konieczność podnoszenia efektywności w zakresie naborów kandydatów do Służby Więziennej, organizowania odpowiednich szkoleń, jak i wypracowywania bardziej skutecznych wewnętrznych mechanizmów kontrolnych, wzorem sprawdzonych już modeli pozakarnego przeciwdziałania zorganizowanej korupcji[52]. Naiwnością bowiem byłoby sądzić, że podnoszone wyżej problemy mogą być rozwiązane na gruncie nowych rozwiązań w prawie karnym, zważywszy zarówno na ograniczoną – z natury rzeczy – efektywność tego prawa[53], jak i specyficzny charakter przestępczości korupcyjnej.

50 Zob. K. Nowak, Bieda nie krzyczy, „Forum Penitencjarne" 2002, nr 1.

51 Służba to więcej niż praca (rozmowa J. Cegielskiej i E. Zakrzewskiej z gen. Janem Pyrcakiem), „Forum Penitencjarne" 2003, nr 1, s. 20. Por. też B. Kurzępa, Kilka uwag o korupcji, „Prokurator" 2000, nr 4, s. 26-27.

52 Zob. W. Mądrzejowski, Korupcja w działalności zorganizowanych struktur przestępczych, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana…, *op. cit.*, s. 472 i nast.

53 Zob. E.W. Pływaczewski, Country Report: Poland, [w:] G. Heine, B. Huber, Th.O. Rose (eds.), Private Commercial Bribery. A Comparison of National and Supernational Legal Structures, Beitraege und Materialien aus dem

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Wątki korupcyjne pojawiają się zwłaszcza podczas rozpoznawania spraw z zakresu przestępczości zorganizowanej. Skruszeni przestępcy, zobowiązani – we własnym interesie – do mówienia prawdy, przekazują informacje o „łapówkach", również w szeroko pojętym wymiarze sprawiedliwości: sądzie, prokuraturze, zakładzie karnym, ale także w szpitalu czy kancelarii adwokackiej. Informacje te pochodzą przede wszystkim od świadka koronnego i małego świadka koronnego[54].

Istotnym problemem podważającym zasadność walki z przestępczością jest również możliwość uniknięcia orzeczonej kary w fazie postępowania wykonawczego. Sądy penitencjarne decydujące o przedterminowym zwolnieniu lub przerwie w karze oderwane są od fazy orzekania w danej sprawie i nie mają możliwości rozpoznania rzeczywistego charakteru i cech psychicznych sprawców. Dodatkowo unormowania kodeksu karnego wykonawczego, w szczególności przepis art. 153 kkw., umożliwiają opóźnienia w odbywaniu kary bądź całkowitego uchylenia się od jej wykonania (art. 152 kkw.). Na problemy te nakłada się niejednokrotnie korumpowanie bądź zastraszanie funkcjonariuszy Służby Więziennej, co skutkuje z jednej strony dobrymi opiniami o zachowaniu skazanych członków grup, z drugiej zaś ponadstandardowymi warunkami odbywania kary.

Uzyskane wyniki badań w odniesieniu do problematyki korupcji wskazywały ponadto, iż zasięg i siła przestępczości zorganizowanej była wówczas tak znaczna, iż trzeba było brać pod uwagę również jej wpływ na organa państwowe i samorządowe. Także funkcjonujący system finansowania terenowych struktur Policji przez samorządy stwarza możliwości niebezpiecznego ich wpływu na strukturę Policji, a nierzadkie uwikłanie organów samorządowych w rozgrywki polityczne ma negatywny wpływ na terenowe organa Policji.

Sygnalizowano, iż na skutek upływu czasu oraz zatarcia w sposób bardzo umiejętny śladów, na ogół brak jest możliwości zebrania rzeczywistego i kompletnego materiału dowodowego, co nie tylko nie pozwala na postawienie zarzutów przestępstw korupcyjnych, lecz nawet zarzutu niegospodarności. Sytuacja taka ma miejsce, gdyż nie ma wypracowanych bieżących mechanizmów kontrolnych podczas podejmowania decyzji dotyczących znacznych niekiedy lokat czy przesunięć kapitałowych, w szczególności

Max-Planck-Institute fuer auslaendisches und internationales Strafrecht, Band S 94, Freiburg 2003, s. 346 i nast.; E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, The Development of Organised Crime Policies in Poland: From Socialist Regime to 'Rechtstaat', [w:] C. Fijnaut, L. Paoli (eds.), Organised Crime in Europe. Concepts, Patterns and Control Polices in the European Union and Beyond, Springer, AA Dordrecht 2004, s. 913.

54 Szeroko na ten temat – zob. A. Wesołowska, Korupcja w wymiarze sprawiedliwości – symptomy i kulisy, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm…, *op. cit.*, s. 707 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

gdy konkretną decyzją zainteresowane są osoby znajdujące się akurat przy władzy.

Z przeprowadzonych badań wynikało, iż właśnie organa samorządowe w najszerszy sposób narażone są na wpływy i ulegają wpływom zorganizowanej przestępczości. Szefowie grup przestępczych szczególny swój wpływ na organa samorządowe wykorzystują w trakcie przetargów, są często tzw. społecznikami, pracodawcami, zaangażowanymi w różnego rodzaju miejscowe inicjatywy. Dlatego też lokalna społeczność w żaden sposób nie utożsamia ich ze zorganizowanymi grupami przestępczymi, a już na pewno nie z ich kierownictwem.

Wskazywano też na pilną potrzebę dokonania ustawowego określenia dopuszczalnych reguł i zasad lobbingu nie tylko parlamentarnego, lecz kierowanego również do organów państwowych i samorządowych. Pod pozorem lobbingu dokonywane jest bowiem korumpowanie organów państwowych i samorządowych oraz „załatwianie" korzystnych decyzji przez grupy lobbystyczne działające bez żadnych ograniczeń.

Należy dążyć do uszczelnienia wszystkich służb, gdyż obecnie mamy do czynienia z „wyciekiem" informacji do środowisk przestępczych. Istotnym problemem jest również brak mechanizmów samooczyszczania w strukturach prokuratur i sądów, a w szczególności w korporacji adwokackiej, co wielokrotnie sygnalizowali sami sędziowie czy prokuratorzy. Stąd postulat zwiększenia liczby sądów dyscyplinarnych, przyspieszenia procedur dyscyplinarnych i zapewnienia obligatoryjności jawności orzeczeń, które zapadają w tych sprawach.

Obok szybkiego orzekania i powoływania składów sądów dyscyplinarnych, w których powinny zasiadać także osoby spoza środowiska sędziowskiego, wskazywano też na potrzebę skrócenia czasu uchylenia immunitetu i wprowadzenia obligatoryjności zawieszenia w czynnościach do momentu rozstrzygnięcia sprawy przez sąd dyscyplinarny. Na gruncie mało przejrzystych przepisów regulujących zakres przedmiotowy formalnego immunitetu prokuratorskiego poważnym problemem są patologiczne sytuacje w postaci podejmowania przez prokuratorów, wobec których formułowane są zasadnie zarzuty popełniania przestępstw – prób odwrócenia ról procesowych przez składanie zawiadomień o popełnieniu, przez prokuratorów prowadzących śledztwa, czynów zabronionych określonych w przepisach art. 231 kk.[55]

55 Szerzej zob. S. Twardowski, Wybrane zagadnienia statusu uczestników procesu karnego korzystających z ochrony formalnego immunitetu prokuratorskiego, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm…, s. 681 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

§ 5. Wnioski ogólne

Uzyskane przez uczestników omawianego projektu wyniki badań prowadzą do wniosku, że brak jest właściwej, rzetelnej i zweryfikowanej ogólnokrajowej diagnozy sytuacji w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej. Nie ma zatem wiarygodnej prognozy zjawiska, niemożliwe jest również w związku z tym zaplanowanie współpracy, zapobiegania oraz właściwej alokacji sił i środków państwa w najbardziej istotnych kierunkach działań. Coroczne raporty o stanie bezpieczeństwa państwa stanowią swoistą kompilację materiałów wielokrotnie już przetworzonych przez różne służby i w sumie niczego istotnego nie wnoszą. Każda służba zbiera informacje dla siebie, nie chcąc się dzielić nimi z innymi organami. Uwidacznia się to z całą jaskrawością podczas ewentualnych prób nawiązania współpracy.

Konieczność prowadzenia badań naukowych nad zjawiskiem przestępczości zorganizowanej jest więc poza sporem. Wraz z centralną koordynacją i zarządzaniem nadrzędnej instytucji mogłyby stać się one przyczynkiem do realnych i pożądanych modyfikacji zarówno przepisów prawnych prawa, jak i przebiegu czynności organizacyjno-technicznych procesu wykrywczego. Ponadto ich wyniki stanowiące materiał empiryczny byłyby bardzo trudne do podważenia w toku jakichkolwiek działań politycznych, zwłaszcza przy próbach częstego niestety dyskontowania problematyki bezpieczeństwa dla partykularnych celów.

Wydaje się, iż właśnie stworzenie spójnie działającego, kompleksowego systemu kształtowanego w oparciu o naukową analizę zjawiska powinno być główną dyrektywą postępowania organów państwa. Mówiąc o rozwiązaniach kompleksowych należy mieć na uwadze zarówno regulacje o charakterze materialnoprawnym, procesowym, jak i wykonawczym. W tym ostatnim obszarze ciągle jeszcze brakuje takich rozwiązań, które stwarzałyby gwarancje maksymalnej „neutralizacji" pozbawionych wolności zorganizowanych przestępców[56]. Nie można też przy tym pomijać szeroko obecnie lansowanego w krajach zachodnich kierunku prewencyjnego przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej. Trzeba przy tym pamiętać, że warunkiem jednak *sine qua non* efektywnego wdrażania wszystkich tych rozwiązań w każdych warunkach ustrojowych jest „prywatyzacja" przestępczości zorganizowanej, tj. pełne jej „wyprowadzenie" z pola funkcjonowania szeroko rozumianych struktur państwowych. Doświadczenia

56 Zob. E. Pływaczewski, Przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie w Europie Zachodniej (ze szczególnym uwzględnieniem Republiki Federalnej Niemiec), Warszawa 1992, s. 173.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

zwłaszcza pierwszych kilkunastu lat polskiej transformacji pokazywały, iż w tym zakresie jest jeszcze wiele do zrobienia.

Równie poważne wyzwania stwarza także współczesny terroryzm. Atak terrorystyczny z dnia 11 września 2001 r., wymierzony w Światowe Centrum Handlu oraz siedzibę Pentagonu, stał się podstawą do budowania szerokiej politycznej i militarnej antyterrorystycznej koalicji państw demokratycznych wobec państw i organizacji podejrzanych o popieranie i wspieranie terroryzmu. Konieczność zintensyfikowania działań w zakresie budowania tej koalicji potwierdziły zwłaszcza kolejne spektakularne zamachy terrorystyczne: 11 marca 2004 r. w Madrycie i 7 lipca 2005 r. w Londynie. Terroryzm zmienił swój wymiar: z fenomenu o charakterze lokalnym stał się zjawiskiem globalnym. Zdarzenia te uzmysłowiły jednocześnie palącą potrzebę zintensyfikowania badań kryminologicznych nad tym zjawiskiem, zwłaszcza w krajach pozostających w strefie jego zagrożenia[57]. Opracowania uczestników zespołu roboczego ds. problematyki terroryzmu i prania brudnych pieniędzy, zawarte w pracach zbiorowych podsumowujących omawiany projekt (zob. przypis 29), nie pozostawiają co do tego żadnych wątpliwości.

Istotnym problemem, który przewijał się, przynajmniej na marginesie większości organizowanych w ramach omawianego projektu seminariów, konferencji, seminariów i spotkań roboczych była kwestia granic prawnych represyjnego kierunku zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Niewątpliwie zasadne jest stosowanie w tym zakresie środków niekonwencjonalnych, w tym m.in. reguły odwróconego ciężaru dowodu[58]. Musimy jednak przy tym pamiętać, że funkcja ochronna prawa karnego, służąca ochronie określonych dóbr, których istnienie i respektowanie składa się na pewien porządek prawny, musi pozostawać w rozsądnej proporcji do funkcji gwarancyjnej, chroniącej dobra prawne osób, którym przestępstwo mogłoby zostać przypisane. Walcząc z przestępczością nie można więc naruszać praw obywatelskich w imię skuteczności. Innymi słowy, ograniczanie naszej wolności nie może doprowadzić do stanu, w którym byłyby poważnie zagrożone podstawowe zasady i gwarancje prawne.

Na zakończenie warto podkreślić, iż na gruncie prezentowanego w niniejszym rozdziale projektu badawczego wypracowana została pewna nowa w tym zakresie jakość, która może potwierdzać ogólną, niepisaną regułę, że praktyka bez teorii jest ślepa, a teoria bez praktyki bezcelowa. W ra-

57 Zob. R. Rosenfeld, Why Criminologist Should Study Terrorism, "The Criminologist", November/December 2002, Vol. 27, No. 6, s. 1, 3-4.

58 Na temat uwarunkowań ustawowych regulacji dowodów niekonwencjonalnych – zob. S. Waltoś, P. Hofmański, Proces karny..., *op. cit.*, s. 414.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

mach prowadzonych badań podjęta została udana próba zniwelowania często niewłaściwych relacji pomiędzy poszczególnymi organami ścigania i wymiarem sprawiedliwości, które na ogół wyrażają się w gloryfikowaniu przez ich funkcjonariuszy własnych dokonań i obciążaniu winą za brak dostatecznych efektów innych (policjanci krytykują prokuratorów, prokuratorzy policjantów, sędziowie prokuratorów i policjantów i odwrotnie). Organizując wspólne spotkania dyskusyjne przedstawicieli Policji, prokuratury i sądów stworzone zostało rzetelne forum wymiany poglądów, co dało możliwość uświadomienia przez poszczególne korporacje własnych deficytów i niedostatków, a tym samym sposobów ich eliminacji. Dzięki temu stało się możliwe zrealizowanie tak śmiałego przedsięwzięcia, jakim było empiryczne badanie przestępczości zorganizowanej, zjawiska terroryzmu i skuteczności poszczególnych instrumentów prawnych w procesie karnym. Wypracowana formuła naukowo-badawcza i praktyczna stanowiła solidny fundament realizacji kolejnych przedsięwzięć badawczych, o których będzie mowa w kolejnych rozdziałach niniejszej monografii.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Rozdział III

Powołanie i główne kierunki działań Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego

§ 1. Prace przygotowawcze

Podczas realizacji zadań omówionego w rozdziale II niniejszej monografii projektu badawczego „Rozwiązania prawne i organizacyjno-techniczne w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej oraz terroryzmu ze szczególnym uwzględnieniem problematyki dowodów procesowych oraz instytucji świadka koronnego",[1] jego uczestnicy mieli okazję w dość znacznym stopniu wykorzystywać narzędzia informatyczne, dzięki którym można było dokonać wielowątkowej analizy wielu zagadnień. W dużej mierze umożliwiło to dokonanie wielopłaszczyznowej analizy sposobów walki z przestępczością zorganizowaną (z szerokim uwzględnieniem zjawiska zorganizowanej przestępczości rosyjskojęzycznej w Polsce i krajach ościennych) oraz terroryzmem ze szczególnym uwzględnieniem wybranych aspektów czynności procesowych i operacyjnych.

Warto podkreślić, iż dzięki specjalnie przygotowanemu elektronicznemu stanowisku archiwizacji akt poddano szczegółowej analizie kilka tysięcy tomów akt spraw karnych przeciwko członkom zorganizowanych grup przestępczych we wszystkich fazach postępowania karnego: pracy

1 Zamówionego przez Ministerstwo Nauki i Informatyzacji Nr PBZ-MIN-004/T00/2002.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

operacyjnej, postępowania przygotowawczego oraz sądowego, jak również wykonania orzeczonych kar (w szczególności pozbawienia wolności). W konsekwencji możliwe było skonfrontowanie wyników tych badań z oceną praktyków, co pozwoliło na diagnozę istniejących oraz ocenę proponowanych rozwiązań prawnych służących zwalczaniu tych zjawisk. Okazało się, że zaawansowane narzędzia informatyczne stanowią niezbędny element w systemach prowadzonych badań. To dzięki nim można niejednokrotnie uzyskać wyniki, których nie udałoby się zweryfikować zwykłymi, tradycjonalnymi metodami[2].

W oparciu o wyniki badań przeprowadzonych w ramach sygnalizowanego wyżej projektu wyprowadzono generalny wniosek, iż „**nie jest możliwe w pełni skuteczne zapewnienie bezpieczeństwa publicznego bez udziału i wsparcia wysoko zaawansowanych technologii i instrumentów informatycznych**". To swego rodzaju przesłanie skłoniło na początku XXI wieku grupę naukowców i przedstawicieli organów ścigania – na czele z ówczesnym Wielkopolskim Komendantem Wojewódzkim Policji nadinsp. Henrykiem Tusińskim – do podjęcia intensywnych działań w kierunku powołania szczególnego rodzaju unikatowej sieci współpracy naukowo-badawczej.

Kluczowym etapem na drodze tworzenia strategicznej koncepcji współpracy podmiotów wymiaru sprawiedliwości i służb podlegających MSWiA z jednostkami badawczymi stała się międzynarodowa konferencja pod hasłem „Nowoczesne metody naukowego wsparcia zarządzania bezpieczeństwem publicznym w Unii Europejskiej", która została zorganizowana[3] pod patronatem Komendanta Głównego Policji przy współudziale Politechniki Poznańskiej, Uniwersytetu w Białymstoku, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie oraz Politechniki Gdańskiej. W konferencji wzięli udział przedstawiciele Komisji Europejskiej oraz goście z Niemiec, USA, Rosji, Belgii, jak również szerokie grono przedstawicieli służb mundurowych, organów samorządowych, sądownictwa, prokuratury oraz środowiska naukowego. Podczas tej konferencji podpisano porozumienie o powołaniu „Naukowej Sieci Uniwersyteckiej – POLSKIEJ PLATFORMY BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO", w celu wzmocnienia współpracy pomiędzy sektorami nauki, badań, rozwoju oraz edukacji w zakresie bezpieczeństwa publicznego.

2 Zob. J. Szymaniak, R. Kuczek, Wsparcie informatyczne projektu na przykładzie programu archiwizacji akt oraz programu analizy ankiet, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kraków 2005, s. 625 i nast.

3 Na Akademii Ekonomicznej w Poznaniu w dniach 9-10 maja 2005 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Podpisanie porozumienia objęli swym patronatem: Dyrektor Departamentu Badań na rzecz Bezpieczeństwa i Obronności Ministerstwa Nauki i Informatyzacji – płk Tomasz Korza, Komendant Główny Policji – Generalny Inspektor Leszek Szreder oraz piszący te słowa[4]. W gronie **sygnatariuszy** porozumienia znaleźli się natomiast: Wielkopolski Komendant Wojewódzki w Poznaniu – nadinspektor Henryk Tusiński, dyrektor Witold Mazur reprezentujący Polskie Koleje Państwowe Spółka Akcyjna – Biuro ds. Obronnych, Prorektor ds. Współpracy z Zagranicą Akademii Górniczo-Hutniczej – prof. zw. dr hab. Andrzej Korbel, Rektor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – prof. zw. dr hab. Stanisław Lorenc, Rektor Akademii Ekonomicznej w Poznaniu – prof. zw. dr hab. Witold Jurek, Rektor Uniwersytetu w Białymstoku – prof. zw. dr hab. Marek Gębczyński, Prorektor ds. Rozwoju Uczelni Politechniki Poznańskiej – prof. zw. dr hab. Bogdan Matuszewski, Prorektor ds. Nauki Politechniki Gdańskiej – prof. zw. dr hab. Andrzej Stepnowski oraz Prorektor ds. Klinicznych i Kształcenia Podyplomowego Akademii Medycznej im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu – prof. zw. dr hab. Andrzej Obrębowski.

Powyższa inicjatywa skupiła ponadto inne instytucje dbające o bezpieczeństwo publiczne, w tym zdobyła poparcie przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości. Należy podkreślić, iż przedsięwzięcie tak pod względem oryginalności, jak i swojego rozmiaru instytucjonalno-tematycznego nie było wcześniej praktykowane w polskiej tradycji dotyczącej współpracy na rzecz bezpieczeństwa wewnętrznego. Wielkopolscy policjanci jako pierwsi w kraju włączyli się w tak szeroką współpracę na niwie naukowo-badawczo-rozwojowej, czynnie uczestnicząc w konsolidacji różnych środowisk[5]. Obok Komendy Wojewódzkiej Policji w Poznaniu jednostkami tworzącymi stały się: Uniwersytet w Białymstoku, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Politechnika Poznańska, Akademia Medyczna im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu, Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe, Politechnika Gdańska, Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, Polskie Koleje Państwowe Spółka Akcyjna – Centrala PKP S.A., EMAX (Poznań) oraz Wydawnictwo

4 Pełniący wówczas funkcję Prodziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku ds. Nauki.

5 Zob. E.W. Pływaczewski, Działania naukowo-badawcze na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa publicznego (ze szczególnym uwzględnieniem roli wielkopolskiej Policji), [w:] Wielkopolska Policja – 95 lat R. Batkowski (red.), Poznań 2014, s. 51 i nast. Warto nadmienić, że już w okresie poprzedzającym powołanie PPBW wielkopolska Policja uzyskiwała jedne z najlepszych wyników w Polsce w zakresie wykrywania sprawców przestępstw oraz ograniczania przestępstw kryminalnych, wdrażała nowoczesne systemy zarządzania przy współpracy z jednostkami naukowymi wyższych uczelni, była inicjatorem i koordynatorem nowatorskich projektów naukowych realizowanych w oparciu o środki Ministerstwa Nauki i Informatyzacji, prowadziła monitoring satysfakcji klienta zewnętrznego, jak i wewnętrznego przy wykorzystaniu nowoczesnych narzędzi badawczych oraz skutecznie przeciwdziałała przestępczości w transporcie kołowym – kolejowym i drogowym. Według badań przeprowadzonych w grudniu 2004 r. wielkopolskim policjantom ufało 71% społeczeństwa.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

PWN. Funkcję Koordynatora Głównego PPBW powierzono piszącemu te słowa, Koordynatorem ds. Realizacji Projektu został dr Zbigniew Rau.

Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego (PPBW) postawiła sobie za cel tworzenie nowoczesnych narzędzi technologicznych, które będą istotnym wsparciem dla służb i instytucji odpowiedzialnych za porządek prawny i bezpieczeństwo obywateli. Przyjęto założenie, że będzie się ona zajmować także przygotowywaniem odpowiedniego instrumentarium prawnego, kryminologicznego i kryminalistycznego, czego przykładem być może wkład legislacyjny PPBW w opracowanie ustawy o świadku koronnym oraz prace nad projektem ustawy o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych.[6]

Słowo platforma przyjmuje w tym przypadku znaczenie płaszczyzny, na której odbywa się wspólne realizowanie projektów, gdzie doświadczenie i praktyka idą w parze z nowoczesnością. PPBW prowadzi szereg prac naukowo-badawczych, realizowanych przez przedstawicieli świata nauki i organów ścigania zrzeszonych w konsorcjum. Aktualnie w jego skład wchodzą państwowe uczelnie wyższe: Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, Uniwersytet w Białymstoku, Politechnika Gdańska, Politechnika Poznańska, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Wojskowa Akademia Techniczna oraz Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe afiliowane przy Instytucie Chemii Bioorganicznej PAN, jak również polska Policja i Straż Graniczna.

§ 2. Działania i osiągnięcia w sferze krajowej

1. Efekty prac naukowo-badawczych w zakresie nowoczesnych narzędzi informatycznych wspomagających działania organów bezpieczeństwa i porządku publicznego

W ramach dotychczasowych prac udało się wyposażyć poszczególne instytucje odpowiedzialne za bezpieczeństwo publiczne w narzędzia informatyczne, które zostały przekazane ostatecznym użytkownikom (głównie Policji i Straży Granicznej) celem praktycznego ich wykorzystania na podstawie nieodpłatnych umów licencyjnych. Pierwszych kilkanaście narzędzi informatycznych będących efektem prac prowadzonych w ramach Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego zostało przekazanych Policji już w grudniu 2010 r. Obecnie finalizowane są dalsze prace nad produktami

6 Szeroko na ten temat – zob. L. Paprzycki, Z. Rau (red.), Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terrorryzmu, Warszawa 2009, ss. 987.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

oraz prowadzone uzgodnienia prawne związane z przekazaniem kolejnych technologii wytworzonych w ramach Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego dla służb ochrony porządku prawnego i bezpieczeństwa Państwa. Należy zaznaczyć, że część prac prowadzonych od kilku lat nie została jeszcze zakończona z powodów proceduralnych i prawno-organizacyjnych.

Szeroki katalog tych narzędzi wypracowanych w ramach prac naukowo-badawczych w ramach PPBW – głównie przez zespoły badawcze z Akademii Górniczo-Hutniczej, Politechniki Gdańskiej, Politechniki Poznańskiej, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Poznańskiego Centrum Superkomputerowo-Sieciowego – obejmuje w szczególności:

System tłumaczenia automatycznego z języka polskiego na język angielski oraz z języka angielskiego na język polski dedykowany dla potrzeb organów bezpieczeństwa publicznego. Istotną wartością systemu zapewniającego wysokiej jakości tłumaczenia z języka angielskiego na język polski i odwrotnie, jest specjalnie przygotowany bogaty słownik tematyczny z zakresu bezpieczeństwa.

Środowisko informatyczne LINK/MAMUT. Udostępnia ono zestaw narzędzi dedykowanych wspieraniu działań z zakresu analizy kryminalnej. Charakterystyka ogólna środowiska to przetwarzanie, zestawianie oraz wizualizacja danych pochodzących ze skomputeryzowanych, masowych źródeł informacji.

System analizy danych przy użyciu sieci społecznych KASS. Eksperymentalny System KASS przeznaczony jest do wspierania identyfikacji i analizy grup przestępczych. Na bazie metod wywodzących się z obszaru badań sieci społecznych system wskazuje role, które obecne są w strukturze organizacyjnej grupy, stanowiącej przedmiot działań służby oraz określa współzależności pomiędzy poszczególnymi rolami, co w efekcie pomaga w identyfikacji tożsamości uczestników tej grupy.

Inteligentny system monitorowania sieci Internet IBIS. System IBIS pozwala na przeszukiwanie oraz dokonywanie wstępnej analizy informacji zawartych w treściach publicznie dostępnych usług internetowych.

System przetwarzania częściowo ustrukturyzowanych dokumentów SOMP. Jest to narzędzie do automatycznego zbierania i weryfikacji danych pochodzących z formularzy oświadczeń majątkowych.

System monitorowania sieci p2p. Jest to pakiet narzędzi informatycznych wspomagających bezpośrednie działania Policji w poszukiwaniu nielegalnych materiałów wysyłanych w trybie p2p.

AFIZ (analizator faktów i związków, moduł analiza bilingów wersja 1.0). AFIZ to zaawansowane narzędzie technologiczne służące funkcjonariu-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

szom z wydziałów kryminalnych do analizy danych bilingowych. Program automatycznie przetwarza materiały z bilingów, po czym w czytelny sposób przedstawia wyniki dokonanej analizy.

Program komputerowy do monitorowania Internetu pod kątem wyszukiwania zdarzeń przestępczych w Internecie (MPI). Jest to rodzaj wyszukiwarki internetowej, która w odróżnieniu od ogólnie dostępnych, takich jak np. Google, daje odpowiedzi wyłącznie na zadany temat. MPI to inteligentny system, działający na zasadzie skojarzeniowej, uwzględniający znaczenie słów w pożądanym przez szukającego kontekście.

System detekcji intruzów METAIDS. Zadaniem systemu jest poprawa, udoskonalenie i ułatwienie pracy administratorów serwerów w kontekście zapewnienia cyberbezpieczeństwa.

GBP – Grid Bezpieczeństwa Publicznego wraz z aplikacjami: Argos, Monitor oraz Systemem Mobilnego Monitorowania. GBP stanowi bazową platformę integracyjną dla środowiska zarządzania informacją i wiedzą. Narzędzie powstało w odpowiedzi na realne potrzeby ujednolicenia rozwiązań programowych w obszarze przemysłu, składowania i udostępniania dużej ilości danych, dostarczania mocy obliczeniowej na zadanie i zarządzania zasobami. Wraz z GBP przygotowano trzy kompatybilne z platformą bezpieczeństwa aplikacje:

- Argos pozwala na konwersję i odtwarzanie materiałów wideo zakodowanych w różnych formatach, również specyficznych dla systemów monitorowania.
- Monitor indeksuje i wyszukuje nagrania z monitoringu wideo.
- System Mobilnego Monitorowania pozwala na zarządzanie strumieniem wideo w postaci usługowej.

ARM oraz ARM-1. Jest to system automatycznego rozpoznawania mowy i przetwarzania jej na tekst dla mowy dyktowanej (ARM) oraz mowy spontanicznej (ARM-1). Przewiduje się zastosowanie systemu także do przygotowywania automatycznej transkrypcji z nagrań prowadzonych w ramach kontroli operacyjnej.

TIN – Tekstowa Indeksacja Nagrań. Jest to narzędzie pozwalające na szybkie przeszukiwanie dużych baz nagrań.

LINK2. To kolejna odsłona środowiska wspomagania analizy kryminalnej dedykowanego dla funkcjonariuszy i analityków polskich instytucji bezpieczeństwa publicznego. LINK2 jest oprogramowaniem udostępniającym zaawansowane narzędzia do importu, przetwarzania, analizy i wizualizacji danych. Pomimo bogatego zestawu narzędzi LINK2 pozostaje łatwą w uży-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

ciu aplikacją, która może być wykorzystywana zarówno do wykonania prostych, jak również zaawansowanych i wielowątkowych analiz. Głównymi elementami środowiska LINK2 są narzędzia do:

- konfigurowalnego importu danych w formie tabelarycznej,
- wizualizacji powiązań na diagramach schematycznych,
- wizualizacji lokalizacji lub przemieszczenia na mapach,
- podglądu i filtrowania danych w tabeli,
- tworzenia statystyk i profili czasowych.

LINK EMAILSLINK. Jest to moduł do środowiska LINK, umożliwiający analizę poczty elektronicznej. Moduł dostarcza dedykowany importer oraz wizualizację w postaci widoku tabelarycznego oraz grafowego. Moduł umożliwia importowanie skrzynek z najbardziej popularnych klientów pocztowych. Możliwe jest szybkie wczytanie całych folderów z plikami EML, MBOX i MSG oraz pojedynczych plików PST. Zaimportowane dane można dalej analizować z wykorzystaniem prostych narzędzi (np. filtrowanie, wyszukiwanie), metod wizualizacji danych (graf, tabela, podgląd wiadomości) oraz metod analitycznych (łączenie wielu skrzynek pocztowych).

FileSeeker. Program ten został stworzony z myślą o wsparciu czynności analitycznych związanych z przeszukiwaniem zawartości cyfrowych nośników danych. Dzięki obszernemu zbiorowi obsługiwanych typów plików oraz konstrukcji narzędzi zawartych w programie FileSeeker, szybkość i efektywność pracy analityków może w znaczący sposób zostać zwiększona. Aktualnie FileSeeker obsługuje następujące formaty plików:

- arkusze kalkulacyjne (MS Office),
- dokumenty tekstowe (MS Office),
- pliki tekstowe,
- pliki stron internetowych,
- pliki RTF,
- pliki PDF,
- skrzynki pocztowe.

ImportExpert. Jest to aplikacja umożliwiająca importowanie danych zapisanych w formacie tekstowym, bez wyraźnego podziału na poszczególne elementy danych. Przykładem takich danych są wykazy transakcji bankowych, wyciągi z Krajowego Rejestru Sądowego czy elektroniczne faktury. Zadaniem programu jest przeprowadzenie krok po kroku użytkownika przez proces importu wybranego dokumentu i umożliwienie ekstrakcji poszczególnych obiektów i ich atrybutów. W wyniku działania programu, dane konwertowane są do postaci tabelarycznej (np. do plików w formacie

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

MS Excel lub CSV), dzięki czemu mogą być w łatwy sposób poddane dalszej analizie przy użyciu innych programów. Możliwe jest również wczytanie ich bezpośrednio do środowiska LINK.

WebAlert. Jest to aplikacja służąca do przeprowadzania procesu przeszukiwania stron internetowych. Celem takiego procesu jest znalezienie stron, na których zamieszczona jest interesująca treść. Przykładowym zastosowaniem może być przeglądanie serwisów, takich jak fora internetowe czy witryny z aukcjami. Proces przeszukiwania jest wysoce konfigurowalny. Operator decyduje, które domeny podlegają przeszukaniu, jaka ma być głębokość przeszukiwania oraz jego maksymalna prędkość. Każda analizowana strona jest dopasowywana do zdefiniowanych przez operatora wzorców. Wzorce mogą dotyczyć treści strony oraz jej struktury. Proces przeszukiwania może być ponawiany automatycznie co zdefiniowany przez użytkownika czas. Aplikacja umożliwia również wyeksportowanie wyników wyszukiwania do formatu MS Excel oraz XML.

Godnym podkreślenia jest zwłaszcza fakt, iż technologie opracowywane w ramach projektów badawczych i rozwojowych były doceniane przez samych użytkowników końcowych, m.in. w trakcie targów EUROPOLTECH:

- W 2013 r. Złotą Gwiazdę Policji w ramach Konkursu Supernowoczesny 2013 otrzymała Politechnika Gdańska (Wydział Elektroniki i Informatyki – Katedra Systemów Multimedialnych) za system zdalnej obserwacji akustyczno-wizyjnej, zaś Srebrną Gwiazdę Policji otrzymała Katedra Telekomunikacji Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie za system wykrywania fałszerstw w obrazach cyfrowych – MITIS.
- W 2011 r. Srebrną Gwiazdę Policji oraz nagrodę Laur Graniczny, nadawany przez Komendanta Głównego Straży Granicznej, otrzymała Grupa Inteligentnych Systemów Informacyjnych (Katedra Informatyki Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie) za środowisko wspomagania analizy kryminalnej LINK/MAMUT.

2. Problematyka czynności operacyjno-rozpoznawczych

Realizując prace badawcze z zakresu bezpieczeństwa wewnętrznego członkowie PPBW w szerokim zakresie zajmowali się też problematyką czynności operacyjno-rozpoznawczych, przygotowując w tym zakresie projekty regulacji prawnej. Brak jednak woli politycznej skutecznie utrudniał sfinalizowanie procesu legislacyjnego w tej materii. Przypomnijmy, że w dniu 30 lipca 2014 r. Trybunał Konstytucyjny wydał wyrok dotyczący

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

tzw. retencji danych telekomunikacyjnych w sprawie K23/11[7], którym uznał niekonstytucyjność części przepisów przede wszystkim ustawy o Policji, ustawy o Straży Granicznej, ustawy o kontroli skarbowej, ustawy o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, ustawy o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, ustawy o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego, ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym. Przepisy te w zakresach w nich wskazanych tracą moc obowiązującą z upływem osiemnastu miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw.

Zakwestionowane przez Trybunał Konstytucyjny przepisy dotyczące: kontroli operacyjnej w ustawie o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w odniesieniu do „przestępstw godzących w podstawy ekonomiczne państwa", pozyskiwania danych telekomunikacyjnych, ochrony tajemnicy zawodowej w toku kontroli operacyjnej i niszczenia zbędnych danych telekomunikacyjnych w ustawach o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, w 18-miesięcznym okresie odroczenia, pozostają w dalszym ciągu częścią systemu prawa i mogą być stosowane przez organa władzy publicznej, jednakże organa te, stosując je, muszą uwzględniać utratę domniemania konstytucyjności. Według stanowiska Trybunału takie rozstrzygnięcie motywowane było przede wszystkim koniecznością ograniczenia ryzyka braku efektywnych mechanizmów walki z zagrożeniami, a w konsekwencji wzrostu przestępczości, bądź choćby osłabienia możliwości ich zapobiegania czy wykrywania.

Warto zwrócić uwagę, iż w zakresie ustawowego wyrażenia „środków technicznych" służących pozyskiwaniu informacji o jednostkach Trybunał Konstytucyjny stwierdził, iż z punktu widzenia zasady określoności prawa i ustawowej formy ograniczeń konstytucyjnych wolności i praw nie jest bezwzględnie konieczne unormowanie w ustawie zamkniętego katalogu środków technicznych kontroli operacyjnej, zaś w niektórych przypadkach może być to wręcz szkodliwe dla sprawności oraz efektywności działań operacyjnych służb. Według stanowiska Trybunału, konieczne jest natomiast, aby w przepisach prawa określono rodzaje środków technicznych, a organ zarządzający kontrolę operacyjną wskazywał, jaki konkretnie środek techniczny może być w indywidualnej sprawie zastosowany. Trybunał uznał jednak istnienie w polskim systemie prawnym wystarczających gwarancji proceduralnych, chroniących przed arbitralnością w stosowaniu kontroli operacyjnej.

7 www.trybunal.gov.pl

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Choć samo orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego powinno się ocenić pozytywnie, to krytycznie należy w tym miejscu podkreślić, że polski TK pozwolił, aby przepisy niekonstytucyjne były stosowane przez tak długi czas (18 miesięcy). W demokratycznym państwie prawa, jakim stosownie do art. 2 Konstytucji jest Rzeczpospolita Polska, odroczenia skutku derogacyjnego powinny mieć miejsce jak najrzadziej, gdyż w przeciwnym wypadku powstaje sytuacja niedopuszczalnej relatywizacji prawa[8].

Efektem zintensyfikowanych w tym zakresie prac legislacyjnych jest poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw z dnia 23 grudnia 2015 roku. W nawiązaniu do spotkania poświęconego dyskusji nad tym projektem, które odbyło się w dniu 4 stycznia 2016 roku w siedzibie Ministerstwa Cyfryzacji, w imieniu Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego (PPBW) złożyłem na ręce Pani Minister Cyfryzacji Anny Streżyńskiej opinię do projektu tej ustawy[9]. W opinii podniesione zostały najważniejsze kwestie dotyczące kierunków projektowanych zmian. Przedłożone zaś uwagi i propozycje wypracowane zostały w czasie licznych spotkań z udziałem zarówno praktyków (m.in. policjantów, prokuratorów, sędziów, funkcjonariuszy służb specjalnych), jak i teoretyków reprezentujących nauki prawne, kryminalistykę oraz kryminologię. Warto zatem przybliżyć treści wspomnianej opinii, z uwzględnieniem zawartych w niej wypowiedzi eksperckich.

A. Dane internetowe – wątpliwości interpretacyjne

Projekt poszerza pozyskiwany przez służby katalog tzw. danych retencyjnych o dane pocztowe i dane internetowe, pozyskiwane na podstawie ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną, art. 18 ust. 1-5. Ze względu na mnogość interpretacji wskazanego artykułu 18., jego niejednoznaczność, jak również emocje społeczne, które towarzyszą wpisaniu do Projektu właśnie danych internetowych, konieczne jest szczegółowe doprecyzowanie zakresu artykułu 18. Jest to istotne także dla funkcjonariuszy, aby dokładnie wiedzieli, o jakie dane mogą wnioskować do operatorów internetowych, jak i samych operatorów, aby byli precyzyjnie poinformowani, jakie dane mogą udostępniać poszczególnym służbom. Również z punktu widzenia sędziów

8 Szerzej na temat głównych założeń i konsekwencji wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 lipca 2014 r. zob. E.W. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys, E.M. Guzik-Makruk, Warunki legalności i granice zapobiegawczego pozyskiwania danych o jednostkach oraz możliwość ich wykorzystania w procesie karnym, [w:] Pozaprocesowe pozyskiwanie dowodów i ich wykorzystanie w procesie karnym, P. Hofmański, D. Szumiło-Kulczycka, P. Czarnecki (red.), Warszawa 2015, s. 338 i nast.

9 Opinia PPBW do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 154), przesłana do Ministerstwa Cyfryzacji w dniu 11 stycznia 2016 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

kontrolujących pozyskiwanie danych internetowych, takie doprecyzowanie przepisów prawa byłoby wskazane.

B. Informowanie osób o dokonanych czynnościach operacyjno-rozpoznawczych

Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 30 lipca 2014 roku (K 23/11) określając standardy dokonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych podkreślił, że osoba, w stosunku do której były prowadzone czynności, w przypadku gdy zgromadzony materiał nie ma znaczenia dla dalszego postępowania, powinna zostać poinformowana o tym fakcie, a pozyskane materiały winny zostać komisyjnie i protokolarnie zniszczone. Projekt nie przewiduje takiej procedury informowania.

Zdajemy sobie sprawę, jak trudne jest wprowadzenie takich zapisów, które z jednej strony gwarantowałyby prawo obywatela do bycia poinformowanym, a z drugiej umożliwiałyby służbom wykonywanie swoich zadań, nie narażając prowadzonych czynności na dekonspirację. Uważamy, że wprowadzenie zasady informowania obywatela po określonym upływie czasu (w określonych sprawach nawet po kilkunastu latach) nie będzie miało negatywnego oddziaływania czy zagrożenia dla innych prowadzonych czynności.

W trakcie naszych dyskusji pojawiło się również zdanie odrębne: Unormowanie procedury informowania osób o niejawnym pozyskaniu informacji na ich temat powinno dotyczyć wyłącznie osób, w stosunku do których podjęte zostały czynności. W przypadku pozytywnej realizacji (wykorzystania materiałów na potrzeby postępowania przygotowawczego) – z kontroli operacyjnej, zakupu kontrolowanego i przesyłki niejawnie nadzorowanej, osoby podejrzane dowiadują się o zastosowanych czynnościach operacyjno-rozpoznawczych na etapie końcowego zaznajamiania się takiej osoby z materiałem dowodowym. Rozwiązanie takie jest dobre i sprawdza się w praktyce. W przypadku nieuzyskania materiałów pozwalających na wszczęcie postępowania przygotowawczego lub mających znaczenie dla prowadzonego postępowania, nieinformowanie podmiotu o prowadzonych w stosunku do niego czynnościach operacyjno-rozpoznawczych powinno być uzależnione od uzyskanej w tym zakresie zgody sądu/prokuratury. Opcja taka wraz z uzasadnieniem powinna być możliwa do zaznaczenia w notatce końcowej z wyżej wymienionej czynności, którą przesyła się do prokuratury i/lub sądu – szersze omówienie zdania odrębnego znajduje się pod hasłem *Varia* (ppkt D).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W przypadku danych telekomunikacyjnych służby powinny informować prokuraturę po zakończeniu czynności operacyjnych o ewentualnym odstąpieniu od informowania osoby, podając stosowne uzasadnienie. W przypadku braku akceptacji decyzji służb, prokurator mógłby wydać postanowienie zobowiązujące do informowania osoby, które podlegałoby środkowi odwoławczemu do sądu. Alternatywnie: służby tylko statystycznie informują prokuraturę w sprawozdaniach okresowych o przypadkach informowania lub nieinformowania osób objętych tzw. billingowaniem. W przypadku wątpliwości prokuratura miałaby uprawnienia kontrolne w tym zakresie.

C. Kontrola pozyskiwania danych retencyjnych przez niezależny organ zewnętrzny. Zasada subsydiarności

Projekt przewiduje następczą kontrolę pozyskiwania danych retencyjnych (dane telekomunikacyjne, pocztowe lub internetowe), której dokonywać będzie, w 6-miesięcznych odstępach czasowych, Sąd Okręgowy, właściwy ze względu na siedzibę organu dokonującego czynności operacyjno-rozpoznawczych. Przewidziana kontrola opiera się jedynie na danych statystycznych, a zapewniony wgląd sądu w materiały będące podstawą do pozyskiwania danych retencyjnych ma charakter fakultatywny. W zaproponowanej formule sądy nie będą miały możliwości rzetelnego i skutecznego zweryfikowania zasadności pozyskiwania danych telekomunikacyjnych, pocztowych lub internetowych.

Trybunał zaznaczył również w uzasadnieniu wyroku (K 23/11), że czynności operacyjno-rozpoznawcze powinny stanowić **środek subsydiarny** w stosunku do innych narzędzi pozwalających na zapobieganie, wykrywanie i zwalczanie przestępczości, w sytuacji kiedy inne nie nadają się do osiągnięcia zamierzonego celu. Projekt nie przewiduje niniejszej zasady w odniesieniu do pozyskiwania danych telekomunikacyjnych, pocztowych lub internetowych.

Projekt nie realizuje zatem w pełni założeń wynikających z uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 lipca 2014 roku (K 23/11). Wymaga szeregu zmian i uszczegółowienia poszczególnych kwestii, a przede wszystkim dalszych konsultacji społecznych z udziałem grona ekspertów i funkcjonariuszy służb, których proponowane regulacje dotyczą.

W związku z tą korespondencją z pełnym przekonaniem chcielibyśmy podkreślić, iż w zakresie materii regulowanych omawianą nowelizacją zgłosić jeszcze trzeba postulat o generalnym charakterze: potrzebna

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

jest kompleksowa ustawa o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych. Jako główne powody można wymienić m.in.:

a) konieczność poprawy poziomu bezpieczeństwa prawnego funkcjonariuszy realizujących czynności operacyjne,
b) dokładne określenie kompetencji poszczególnych służb posiadających prawo do prowadzenia pracy operacyjnej,
c) ujednolicenie przepisów wewnętrznych regulujących zakres pracy operacyjnej, w tym nazewnictwa.

Rzeczą istotną jest opracowanie szczegółowego podziału kompetencyjnego służb. Jego brak w zakresie czynności operacyjno-rozpoznawczych doprowadza do pewnego chaosu i realizowania tych samych tematów przez różne służby (np. przestępczość narkotykowa, przestępczość ekonomiczna, korupcyjna itp.). Powoduje to nieekonomiczne wykorzystanie zasobów zarówno osobowych, jak i finansowych, a co najgorsze – „wchodzenie sobie w drogę" różnych służb i co za tym idzie – rozmycie odpowiedzialności za zwalczanie przestępstw sektorowych.

Należy ujednolicić pojęcia oraz cele i tryb stosowania tzw. ustawowych czynności operacyjno-rozpoznawczych (kontrola operacyjna, zakup kontrolowany, kontrolowane wręczenie korzyści majątkowej, przesyłka niejawnie nadzorowana). W chwili obecnej zapisy poszczególnych ustaw branżowych różnią się co do sformułowań, celów stosowania, detali dotyczących trybu stosowania i nazewnictwa. A przecież są to dla każdej ze służb identyczne metody umiejscowione we wspólnym systemie prawnym. Co więcej, w niektórych przepisach czynności operacyjno-rozpoznawcze figurują samodzielnie (Policja). To znaczy, że np. Policja może je wykonywać do wszystkich zadań ustawowych, a więc także np. do planowania dyslokacji służb prewencyjnych przed meczem podwyższonego ryzyka. W zapisach innych ustaw branżowych czynności te są dołączone do innych, np. operacyjno-rozpoznawcze i dochodzeniowo-śledcze, czynności operacyjno-rozpoznawcze i analityczno-informacyjne (CBA). To sugeruje, że są one wykonywane (wyłącznie) na potrzeby czynności wymienionych w drugim członie sformułowania. Nasuwa się zatem pytanie, czy CBA może wykorzystać czynności operacyjno-rozpoznawcze na potrzeby czynności kontrolnych (a więc np. skorzystać z informacji OZI, aby wiedzieć, czego i gdzie szukać np. w dokumentacji przetargowej).

Istnieje konieczność doprecyzowania pojęcia „dokumentów, które uniemożliwiają ustalenie danych identyfikujących policjanta oraz środków, którymi posługuje się przy wykonywaniu zadań służbowych" (z ustawy o Policji, podobne ujęcie zawarte jest w innych ustawach).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Z obecnych zapisów nie wynika wprost, czy funkcjonariusz działający pod zmienioną tożsamością (pod przykryciem) ma zdolność do czynności prawnych, czy też nie. To znaczy, czy np. może kupić mieszkanie i czy taka umowa notarialna jest skuteczna, czy może się posłużyć dokumentami legalizacyjnymi podczas np. legitymowania i czy może zeznawać na danych legalizacyjnych jako świadek w sądzie. Chodzi tutaj nie o zeznania „do sprawy", w ramach której pracuje, ale o zeznanie w innej niepowiązanej sprawie zarówno cywilnej, jak i karnej. Z obecnych zapisów wynika jednoznacznie, że dokumenty takie jedynie „uniemożliwiają ustalenie danych identyfikujących policjanta oraz środków, którymi posługuje się przy wykonywaniu zadań służbowych". Pojawia się jednak problem, który ujrzał światło dzienne przy tzw. aferze gruntowej. Co należy zrobić, jeżeli np. Policja lub CBA otrzyma wiarygodną informację o tym, że lekarz orzecznik w ZUS za „łapówkę" wystawia orzeczenia umożliwiające otrzymanie nienależnych świadczeń, a nie ma chętnych pacjentów do zeznań? Oczywiście „użyć" funkcjonariusza pod przykryciem i uruchomić odpowiednią procedurę. Jednak poza dowodem osobistym funkcjonariuszowi trzeba stworzyć całą dokumentację lekarską. A to już nie mieści się w zapisie ustawowym.

D. Varia – zdania odrębne

By nie opierać się tylko na suchych – i co najważniejsze niemożliwych do szczegółowego rozwinięcia – postulatach, w omawianej Opinii zdecydowałem się przedstawić bardzo skróconą wersję kilkugodzinnej dyskusji, dotyczącej uzyskiwania danych telekomunikacyjnych, która odbyła się podczas zamkniętego warsztatu roboczego w czasie dorocznej konferencji Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Będlewie. Cytowane *in extenso* wypowiedzi uczestników pozwolą zobaczyć różnice w prezentowanych poglądach przedstawicieli służb mundurowych czy specjalnych, prokuratorów, sędziów, a także przedstawicieli organizacji społecznych[10].

dr Zbigniew Rau – Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego

„[…] Ja kiedyś powiedziałem, że zabranie tzw. billingowania czy ustalania danych telekomunikacyjnych spowoduje wprost około 60% zmniejszenie skuteczności Policji i służb. (...) ktoś mi zarzucił, że to są jakieś bez pokrycia naukowego stwierdzenia, ale proszę Państwa – ja się tego trzymam. Natomiast rzeczywiście, orzecznictwo Strasburga idzie w kierunku kontroli zewnętrznej i ścisłego katalogu. Tylko

10 Ujęte w Stenogramie z Konferencji PPBW w Będlewie (3-6 grudnia 2013 r.) pod hasłem, „Kształtowanie bezpieczeństwa wewnętrznego – 10-lecie Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Kierunki na lata 2014-2020", z zamkniętego warsztatu roboczego pt. Problematyka monitoringu wizyjnego i danych telekomunikacyjnych (uczestnicy: Fundacja Panoptykon, RPO, GIODO, HFPC, NIK, prokuratura, sędziowie, Policja oraz inne służby mundurowe i specjalne).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

teraz powstaje pytanie, czy ścisły katalog w stosunku do wykrywanych przestępstw jest możliwy do zrealizowania, tak jak mamy w kontroli operacyjnej, czy np. świadku koronnym. Czy to rzeczywiście realne? W stalkingu, który jest zagrożony karą tylko do 2 lat pozbawienia wolności, nie będzie możliwości uzyskania danych telekomunikacyjnych, bo jest koncepcja taka, żeby te przestępstwa były zagrożone karą co najmniej 3 lat, więc stalking odpadnie, a proszę Państwa, powiedzmy sobie szczerze, bez możliwości pozycjonowania BTS-ów i billingowania przestępstwa stalkingu, czyli nękania, nie wykryjemy. No kto twierdzi inaczej, to nie wiem, na jakiej zasadzie miałoby być prowadzone postępowanie przygotowawcze".

„Kontrola zewnętrzna w świetle orzecznictwa strasburskiego byłaby najbardziej lege artis, ale ona będzie albo iluzoryczna całkowicie, albo nierealna do przeprowadzenia – to jest pierwsza teza. Drugą tezą jest to, że we wniosku do Trybunału Konstytucyjnego był postulat wyłączenia pewnych grup zawodowych od kontroli – typu dziennikarzy, typu adwokatów. Proszę Państwa, to jest nierealne i analityk, który «zasysa dane» – proszę zwrócić uwagę na ten termin – «zasysa dane», a nie tak jak w kontroli operacyjnej wniosek jest składany na konkretny telefon, tylko on «zasysa te dane» to będzie niemożliwe i zawsze będzie można mu zarzucić, że akurat wszedł na prepaid, nie wiem, Piotra Pytlakowskiego czy Roberta Zielińskiego, czy tej grupy, która jest wyłączona. Więc proszę Państwa, oddzielmy też to, co jest realne do skontrolowania od tego, co jest po prostu nierealne".

mł. insp. Rafał Pawłowski – Naczelnik Wydziału Wywiadu Kryminalnego, Komenda Wojewódzka Policji w Poznaniu

„Jeśli kontrola będzie na zasadzie takiej kontroli następczej, to tak jak mówił tutaj Kolega, ja mogę Państwu powiedzieć, że to będzie iluzja. Jeśli Państwo chcecie iluzji, to nie ma problemu. Przy ostatnim uprowadzeniu realizowanym przez KWP w Poznaniu było ponad tysiąc ustaleń telekomunikacyjnych. Czy Pani jest w stanie w sytuacji, kiedy przez 9 dni pobiera Pani tysiąc billingów, tysiąc różnych ustaleń, jak przyjdzie ktoś to skontrolować, precyzyjnie wytłumaczyć, dlaczego w tym momencie wybrała Pani ten numer? Jest to niewykonalne. A już po roku w ogóle to będzie niewykonalne. Ja jestem w stanie się wytłumaczyć z 32 kontroli operacyjnych, które wtedy włączyłem – tzn. nie ja, tylko włączył je operator za zgodą prokuratury. Wytłumaczyć dokładnie każdy z tych 32 wniosków, bo jestem w stanie o każdym z tych wniosków powiedzieć, dlaczego go zakładałem.

Znowuż kontrola taka prowadzona na bieżąco, czyli tak, jak byśmy chcieli wdrożyć, tak jak jest przy kontroli operacyjnej, że Policja składa wniosek, zatwierdza go prokurator i sąd zarządza kontrolę operacyjną, to, drodzy Państwo, jest to rzecz, która nas sparaliżuje, bo co innego, jeśli ja mam stare zabójstwo, robię sobie to w ramach archiwum czy cofam się do sprawy i zaczynam pobierać dane do tej sprawy – nie ma dynamiki, ze spokojem. To można sobie ze spokojem robić i wtedy mogę wy-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

stępować do prokuratury, do sądu, uzasadnić te wnioski. Ale w sytuacji, gdzie jest dynamiczne działanie, to jak? Gdzie myśmy billingi zaciągali całą dobę, siedziało dwóch ludzi non stop i oni cały czas robili jakieś ustalenia, przechodzili z karty na kartę, czyli z imienia na imię, to tak wygląda, bo tak funkcjonują bandyci. Czasami, żeby dojść do tego właściwego numeru, trzeba prześledzić 5 telefonów i około 40-50 billingów, żeby dojść do tego numeru, którym w danym momencie posługuje się bandyta. I nie ma takiej możliwości, żebym ja na bieżąco zwracał się o zgodę albo o coś takiego w tym momencie. Nawet gdyby w tym momencie takie zwracanie się o zgodę miało możliwość funkcjonować całą dobę, to są dwie, trzy godziny, zanim uzyskam zgodę, żeby ten billing zaciągnąć. Zakładam, że to nie będą dwie, trzy godziny, że to będzie pięć, sześć godzin, tak? Sędzia będzie miał jeszcze różne inne rzeczy i prokurator będzie zajęty. Nie wyobrażam sobie takiej formy kontroli. A jeśli będą podpisywać zgodę w ciągu 30 minut, to znaczy to tylko tyle, że ta kontrola będzie iluzoryczna i jeśli będę chciał oszukiwać, to bez problemu to zrobię".

dr Zbigniew Rau – Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego

„Proszę Państwa, już nie mówiąc o pracy kontrwywiadowczej, gdzie wiedza techniczna sprawcy – czy powiedzmy osoby, która tak działa – jest bardzo duża, gdzie on będzie przechodził z tych telefonów na inne telefony, na różne systemy łączności. Czy druga kwestia, leżąca w gestii Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, czyli sprawdzenia poświadczeń bezpieczeństwa. Proszę Państwa, to jest też bardzo istotny segment i ta sprawozdawczość przecież jest pokazana. I proszę Państwa, konia z rzędem temu, kto udowodni, że w ramach wydawanego poświadczenia bezpieczeństwa – zawęźmy to do poszerzonego postępowania sprawdzającego w zakresie klauzuli „ściśle tajne" – dany funkcjonariusz z pionu ochrony informacji niejawnych ABW billingował niewłaściwą osobę. No konia z rzędem temu, kto stwierdzi, że zrobił to akurat tutaj. I tu są niestety obszary, będące tą szarą sferą, która czasami przez dziennikarzy uważana jest, że tam się jakieś ciemne machlojki robi. To, że zdarzyło się, że ktoś zawnioskował na NN raz na kilka tysięcy razy – to, proszę Państwa, nie może być kwestionowaniem całego instrumentarium państwowego w tym zakresie".

Dyrektor Departamentu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego

„W każdym razie ABW ma też obowiązek co do tego, żeby składać sprawozdanie z tych działań. Natomiast nie wyobrażam sobie sytuacji, kiedy my, a też padały takie pomysły, mamy, nie wiem, informować osobę zainteresowaną, której billing został pobrany, czy dane były pobierane, ażeby niejako poinformować ją po fakcie, że były pobierane, a nic się tam nie wydarzyło, tak? My, jako służby specjalne sobie tego nie wyobrażamy, nie wyobrażamy sobie takiej sytuacji, bo cel naszych działań jest pozaprocesowy i czasami nie zmierzają one do bezpośredniego zebrania dowodów, ale

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

przede wszystkim do zebrania informacji. Trzeba pamiętać też, że zarówno my jako ABW, jak i SKW w stosunku do służb wywiadowczych też realizujemy – można powiedzieć – usługową rolę w sytuacji, w której te służby potrzebują tych ustaleń, one same nie mogą takich ustaleń robić na terenie kraju. Mogą je tylko robić za naszym pośrednictwem. I to czasami dotyczy osób, które przyjeżdżają na teren naszego kraju i same posługują się właśnie prepaidami albo różnego rodzaju danymi. Także z punktu widzenia służb specjalnych, mechanizm kontroli, czy następczej czy uprzedniej zewnętrznej jest raczej ciężki do zaakceptowania.

Biorąc pod uwagę spektrum zainteresowania służb – szczególnie wywiadowczych – to ja nie jestem przekonany, czy możemy, czy jest taki moment, w którym możemy dać «świadectwo moralności», czyli że na 100% ta osoba już nas nie interesuje. Bo to, że my żeśmy nie zebrali wobec niej dostatecznych informacji, pozwalających na wszczęcie czy śledztwa, czy wszczęcie bardziej aktywnych procedur typu kontrola operacyjna, to nie znaczy, że ta osoba zostaje poza naszym kręgiem. Do tych osób czasami się wraca po jakimś czasie, tylko że one wychodzą w innym kontekście. Poinformowanie, że pozostała w kręgu naszych zainteresowań – automatycznie spala nasze zainteresowanie wobec tej osoby, a czasami też w kręgu znajomych tej osoby. To nie jest tak, że my przypadkowo te osoby typujemy – idzie ulicą, wygląda na szpiega i my się nią interesujemy. To są kręgi osób, które są też w zainteresowaniu innych służb – my jako służba wywiadowcza zajmujemy się takimi osobami – podatnymi z punktu widzenia kontrwywiadowczego na działania obcych służb.

W momencie, kiedy mielibyśmy sytuację typu kontroli zewnętrznej, to przynajmniej w przypadku służb specjalnych tajność zadań prawdopodobnie by zwyciężyła przed tym, żeby – co jest postępowaniem radykalnym – zmniejszyła się sytuacja korzystania z ustaleń telekomunikacyjnych. Może to z jednej strony dobrze, a z drugiej strony niestety nie, biorąc pod uwagę to, że służby specjalne mają mniej możliwości korzystania z takiego – w pełnym słowa znaczeniu – podstępu. Zawsze mówią, że jeżeli służba wejdzie gdzieś podstępem czy podstępem uzyska informacje, to nie ma łamania prawa, ale tam, gdzie narusza już jakieś zabezpieczenia, to jest łamanie prawa. Weźmy też pod uwagę zapis znowelizowanego art. 168a k.p.k."

podinsp. Wojciech Halec – Zastępca Naczelnika Wydziału Techniki Operacyjnej KWP w Poznaniu

„Chciałem powiedzieć, że stawiamy poprzeczkę chyba za wysoko dla danych retencyjnych, jeśli chodzi o ochronę prawną – to jest raz. Mam takie poczucie, że niedługo te wszystkie dane retencyjne będą traktowane jak kontrola operacyjna – jednak to warto by było rozróżnić. Poza tym druga sprawa to postęp technologiczny. W tej chwili już nas zmusza do tego, żebyśmy sięgali po prostu po tego typu dane. I niedługo nie będzie pracy czy to wykrywczej, czy operacyjnej, czy tak jak Panowie pracują w służbach. Będą mocne ograniczenia, jeżeli zbyt duże restrykcje prawne

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

dosięgną tego typu dane, ponieważ cały świat się tak rozwija, że niedługo na tych danych wszyscy będziemy pracować. Niedługo nie będzie pojęcia billing, tylko po prostu transmisja danych w tych sieciach obejmie wszystko. Więc troszeczkę jesteśmy już z tyłu, bo w tej chwili te technologie idą już tak do przodu, że nie nadążamy za tymi rzeczami, nawet w analizie danych – już nie tylko w pozyskiwaniu. Trzeba się zastanowić też – czy jeszcze w ramach tych danych retencyjnych robić gradację, czy dane o lokalizacji są tym samym, co dane abonenta. Czy tutaj jeszcze rozróżniać, że być może to są innego rodzaju dane i należy je inaczej traktować".

mł. insp. Rafał Pawłowski – Naczelnik Wydziału Wywiadu Kryminalnego, Komenda Wojewódzka Policji w Poznaniu

„Jeśli oczekujemy sprawozdawczości od nas, to ja bym jeszcze zaczął wymagać uczciwości od operatora. Bo operatorzy mają zwyczaj dzielić np. nasze zlecenia na kilka części i traktują je jak kilka zleceń. My wysyłamy jedno i prosimy o billing np. za okres miesiąca. Oni to sobie szykują na trzy zlecenia i uważają, że służba zapytała trzy razy. Więc jeśli od nas się wymaga tej uczciwej sprawozdawczości, jeszcze zacznijmy wymagać jej też od operatora. Powiem tak, więcej jest zapytań o właściciela telefonu niż billingów. Dlatego, że mamy całą masę prepaidów. My się pytamy mając jakieś tam numery, który zakładamy, że mogą nas interesować, sprawdzamy, czy to jest numer abonencki, czy to jest prepaidowy. To są setki takich zapytań".

prof. Stanisław Waltoś – Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, emerytowany profesor zwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego

„Proszę Państwa, ja, człowiek, który się tworzeniem prawa zajmuję od dawien dawna – proszę posłuchać uważnie – jestem wrogiem tworzenia prawa na łeb na szyję, ciągłego, nieustanego zmieniania, poprawiania ustaw, mieszania prawa. Tylko w ostateczności należy zmieniać prawo, bo to co się dzieje w Polsce ze zniesieniem stabilności prawa, a szczególnie w obrębie – generalnie mówiąc – zwalczania przestępczości, jest straszne. Bardzo trafnie powiedział Pan dr Rau, że jeśli on, specjalista ma kłopoty z dokładnym przypomnieniem sobie szczegółowych przepisów dotyczących tych siedmiu ustaw, tzw. branżowych, a ja jeszcze do tego dodam, jeszcze są inne służby, które nie mają uprawnień, ale które uczestniczą również w procesie inwigilacji ludzi – tylko trochę innymi metodami – to proszę Państwa kalejdoskop jest totalny i ten kalejdoskop jest ciągle obracany. To znaczy wszystko bez przerwy się zmienia. Są tutaj cztery sprawy. Sprawa pierwsza to jest tak zwany pożytek dowodowy. Nie ma najmniejszych wątpliwości, że jeżeli jest jakakolwiek możliwość zdobycia dowodów, to zawsze się będzie sięgało po taki dowód. Jest ktoś, kto będzie coś mówił – a dlaczego nie skorzystać? Jest możliwość zaglądnięcia do cudzej korespondencji – zaglądniemy. Jak długo jest korespondencja, tak długo zawsze ona interesuje – od momentu wynalezienia listu. Proszę Państwa, pomysł z podsłu-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

chiwaniem i podsłuchiwanie było na porządku dziennym w XVII w., bo budowano specjalnie w okresie baroku sklepienia, żeby można było podsłuchiwać w czasie spowiedzi i znakomicie to wykorzystywano. Co drugi kościół we Włoszech, co czwarty kościół we Francji ma okrągłą kaplicę, gdzie po obrzeżach po prostu od konfesjonału biegnie głos. I to również odbywało się nie tylko w kościołach, również niejeden ratusz miewał coś podobnego. A więc podsłuchiwanie było na porządku dziennym. Jeszcze kilkanaście lat temu dopóki nie było telefonii komórkowej, problem był w zasadzie niesłychanie ograniczony. Zwłaszcza w okresie PRL-u, kiedy trudności ze zdobyciem telefonu redukowały dość istotnie cały problem. Przypominam, proszę Państwa, w kodeksie postępowania karnego z roku 1969 nie było ani jednego słowa na temat podsłuchu telefonicznego. Dopiero później się to pojawiło w wyniku kolejnych noweli. To jest pierwsza sprawa. Druga sprawa, którą mamy – bo tu nie padło to słowo – zasada proporcjonalności określona w Konstytucji. Znaczy naruszanie, wchodzenie w prawa człowieka, w jego intymność musi być ograniczone do tego, co jest najważniejsze – po prostu Konstytucja wymaga wyważenia. I o tym pamiętajmy w czasie naszych rozważań. Trzecia sprawa, trzecia płaszczyzna: jest to płaszczyzna, powiedziałbym, realizmu kontroli. Tutaj powiem – Panowie, bardzo interesująco powiedzieliście «no rany boskie, jak to wszystko kontrolować? Jak to zrobić? Kto to będzie robił?». Oczywiście, że tak. Natomiast, jeżeli przymierzamy zasadę proporcjonalności, o której nie mówiliśmy, to automatycznie zaczyna się problem później. I wreszcie czwarta płaszczyzna, to jest płaszczyzna kontroli. Jedna sprawa tutaj u wszystkich jest niewątpliwa, poza wszelką dyskusją – myślę, że wszyscy Państwo by się zgodzili co do tego, że musi być kontrola wewnętrzna. To jest tak oczywiste, zupełnie zrozumiałe, wobec tego ten problem możemy sobie na bok odłożyć. Natomiast problem powstaje w związku z zewnętrzną kontrolą. W obecnej sytuacji bez przestrzegania zasad proporcjonalności jakakolwiek kontrola billingu, nie mówię zgody na podsłuchy – jest po prostu niemożliwa ze względów organizacyjno-technicznych. Po prostu ludzkich. Zmienia się to natomiast w sytuacji, kiedy obejmiemy billingi granicami prawnymi i ustawimy to w taki sposób, że tylko w konkretnych sprawach billingujemy. To można w różny sposób zrobić – jak Państwo świetnie wiecie – albo od strony zagrożenia, albo od strony katalogu. Od strony katalogu wyczerpującego, albo od strony katalogu wyczerpującego z klauzulą dodatkową. Jest tyle metod, ile chcemy, byleby tylko o tym pomyśleć. Wtedy sytuacja zaczyna się trochę zmieniać. I teraz dochodzimy do tego, o czym powiedziała Pani Minister. Proszę Państwa, tak strasznie dużo, wszystko zależy – i teraz, i w przyszłości od sumienności. Od stosowania prawa, od rzetelności. Bo można świetnie zrobić, można świetnie poobkładać ludzi różnymi obowiązkami i z tego nic po prostu nie będzie wychodziło z różnych powodów. Nie tylko dlatego, że czasem naprawdę nie starcza czasu. Ale po prostu dlatego, że natura ludzka tkwiąca w człowieku, który ma to robić, jest taka, a nie inna. Absolutna konkluzja, już na ostatnie zdanie. Sądzę, że o prawie należy

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

pomyśleć. Na pewno należy wrócić, na to nie ma rady, do koncepcji osobnej ustawy o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych, o której tyle razy się mówiło, która tyle razy była odkładana. I to trzeba jednak w końcu zrobić. Ale zanim się to zrobi, to chyba trzeba nawoływać do tak zwanej przyzwoitości w postępowaniu, do roboty – dobrej roboty w znaczeniu prakseologicznym (…)".[11]

3. Inne kierunki badań w ramach PPBW

Główny obszar w tym zakresie stanowiły kompleksowe badania kryminologiczne, dogmatyczne oraz prawnoporównawcze dotyczące nowych i współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa obywateli, takich jak finansowanie terroryzmu oraz pozbawianie sprawców owoców przestępstwa (art. 44 i 45 kk.)[12], w szczególności zjawiska prania pieniędzy. Do sukcesów osiągniętych w ramach PPBW można też z pewnością zaliczyć przygotowanie i przedstawienie Parlamentowi RP projektu nowelizacji ustawy o świadku koronnym. W jego przygotowaniu brało udział środowisko naukowe, ale przede wszystkim praktycy. Ich ogromny wkład i konstruktywne spojrzenie pozwoliło na stworzenie efektywnego narzędzia do walki z przestępczością zorganizowaną, które na trwałe stało się częścią polskiego systemu prawa. Zmiany zostały wprowadzone nowelą z dnia 22 lipca 2006 r.[13]

PPBW włączyła się również do wspierania inicjatyw związanych z przyjętym przez Rząd RP w 2009 r. programem *Polityka energetyczna Polski do 2030 r.*, w którym wskazano na konieczność rozwoju, obok energetyki węglowej, także energetyki opartej na źródłach odnawialnych oraz energetyki jądrowej. Szacuje się bowiem, że do roku 2030 z elektrowni jądrowych powinniśmy uzyskać około 16% energii elektrycznej, przy czym energia jądrowa i węglowa powinny stanowić energię bazową dla Polski. Dzięki wsparciu PPBW powstała obszerna monografia, licząca 54 artykuły, które napłynęły do redakcji jako odpowiedź na zaproszenie skierowane do 250 ośrodków i specjalistów z zakresu energetyki jądrowej, energetyki, ochrony środowiska, prawa i socjologii[14]. Należy nadmienić, iż inicjatywę w tym zakresie podjęła Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna Sp. z o.o. wspólnie

11 Rozszerzone materiały zawarte są w pracy zbiorowej: Przestępczość w XXI wieku – zapobieganie i zwalczanie, Tom I, Problemy prawno-kryminologiczne, E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Warszawa 2015, ss. 973.

12 Zob. E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau, Odbieranie sprawcom przestępstw wartości majątkowych. Ocena proponowanych zmian art. 45 Kodeksu karnego (wersja projektu na dzień 18 września 2006 r.), [w:] Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy, J. Szymaniak, W. Ciepiela (red.), Tom II, Poznań 2007, s. 125-134.

13 Dz.U. z 2006 r. Nr 149, poz. 1078. Szerzej na ten temat – zob. § 2 rozdz. II.

14 Zob. K. Jeleń, Z. Rau (red.), Energetyka jądrowa w Polsce, Warszawa 2012, ss. 1158. W monografii tej w szerokim zakresie przedstawione zostały argumenty „za" i „przeciw" rozwijaniu energetyki jądrowej w Polsce i na świecie.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

z Gdańskim Parkiem Naukowo-Technologicznym, a jej realizacja była możliwa dzięki środkom finansowym z projektu badawczo-rozwojowego[15].

Pionierski charakter miały badania nad teoretycznymi i praktycznymi aspektami stosowania instytucji, osób zajmujących eksponowane stanowiska polityczne zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 1f ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu z dnia 16 listopada 2000 r. Prowadzone zostały również zakrojone na szeroką skalę nowatorskie badania ankietowe tymczasowo aresztowanych szczególnie niebezpiecznych skazanych, wychowawców oraz funkcjonariuszy Biura Ochrony Służby Więziennej oraz badania akt osobowych skazanych (część A i B).

Warto też nadmienić, iż w opinii Polskiego Związku Niewidomych, PPBW jest jedyną organizacją w Polsce, która prowadzi skoordynowane prace poświęcone tzw. technologiom podwójnego zastosowania – wykorzystując technologie dedykowane resortowi spraw wewnętrznych tworzy narzędzia dla osób niewidomych i słabowidzących, zwiększając tym samym ich bezpieczeństwo[16].

Ważnym efektem działań PPBW, niewymiernym, lecz bardzo istotnym, jest stworzenie całkowicie apolitycznej płaszczyzny, na której dochodzi do spotkań, konstruktywnej dyskusji, wymiany myśli i poglądów, przedstawicieli wszystkich środowisk służb mundurowych, służb specjalnych, wojska, instytucji wymiaru sprawiedliwości oraz świata nauki i przemysłu. Przykładem tego jest udzielenie przez PPBW pomocy Komendzie Wojewódzkiej Policji w Poznaniu w zorganizowaniu w 2016 r. pierwszego „Forum Bezpieczeństwa Społeczności Lokalnych", w którym referaty, dotyczące problematyki przeciwdziałania przestępczości o charakterze terrorystycznym, wygłosili przedstawiciele środowisk naukowych i centralnych urzędów administracji rządowej.

W ramach prac Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego przedyskutowano również założenia unijnej Strategii Bezpieczeństwa Wewnętrznego (**ISS**)[17], do której Departament Unii Europejskiej i Współpracy Międzynarodowej MSWiA zwrócił się z prośbą o wydanie w tym względzie stosownej opinii. W wyniku przeprowadzonej dyskusji wypracowano następujące opinie i uwagi[18]:

15 Pod tytułem „Przeciwdziałanie i zwalczanie przestępczości zorganizowanej i terroryzmu w warunkach bezpiecznego, przyspieszonego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego", nr OROOOO4007.

16 Szerzej na ten temat – zob. rozdz. IX niniejszej monografii.

17 Unijna Strategia Bezpieczeństwa Wewnętrznego (**ISS**) została przyjęta przez Radę Ministrów Spraw Wewnętrznych i Sprawiedliwości UE w dniach 25-26 lutego 2010 r. na okres trzech lat (2011-2014). Dokument ten jest adresowany do opinii publicznej i ma na celu przyczynienie się do wzrostu zrozumienia wśród szerokich kręgów odbiorców zakresu i charakteru aktywności Unii Europejskiej służącej ochronie bezpieczeństwa obywateli.

18 Zostały one przesłane na ręce dyrektora Departamentu Unii Europejskiej i Współpracy Międzynarodowej MSWiA w piśmie z dnia 8 lutego 2011 r., sygnowanym – w imieniu PPBW – przez piszącego te słowa.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

1. Deklaracja w sposób prawidłowy określa krąg zagrożeń dla bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej. Trudno jest jednak ocenić, czy wynika to z analizy odpowiedniego materiału empirycznego, zapotrzebowania politycznego, czy też wewnętrznego przekonania autorów. Tymczasem dla zapewnienia bezpieczeństwa poszczególnym jednostkom niezbędne jest zidentyfikowanie współczesnych zagrożeń, umożliwiające następnie ich monitoring służący eliminacji niepożądanych społecznie zjawisk. Doskonałym tego przykładem mogą być ogólnopolskie badania przeprowadzone i opracowane w latach 2008-2011, których celem było zdiagnozowanie poczucia bezpieczeństwa i oszacowanie współczesnych zagrożeń w odczuciu zarówno polskiego społeczeństwa, jak i wybranych funkcjonariuszy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości[19].
2. Przy poszukiwaniu instrumentów organizacyjnych, prawnych i technologicznych zapewniających bezpieczeństwo wewnętrzne w większym zakresie powinny być brane pod uwagę badania nad zjawiskami (zagrożeniami) oraz badania nad skutecznością tych instrumentów[20].
3. W sposób prawidłowy również zwrócono uwagę na zagadnienia współpracy pomiędzy krajowymi instytucjami zapewniającymi bezpieczeństwo wewnętrzne. O ile współpraca na poziomie organów ścigania czy służb specjalnych prowadzona w Unii Europejskiej jest rozwijana od lat siedemdziesiątych XX w., to współpraca urzędów prokuratorskich lub sądów pozostawia jeszcze wiele do życzenia. Na tym aspekcie powinny się skupiać prace i działania w ramach Unii Europejskiej.
4. Wszelkie strategie „krajowe", tworzone w ramach państw członkowskich, powstają zwykle w instytucjach państwowych. Dlatego też mają one bardzo subiektywne, instytucjonalne podejście do oceny przyczyn, jak i działań, jakie można podejmować. W proces tworzenia strategii powinny być włączone inne środowiska (naukowe, pozarządowe itp.), co pozwoli na spojrzenie z dystansu, spoza sektora publicznego.
5. Na uznanie zasługuje np. zastosowanie procedury *peer-to-peer evaluation*. Powinno to przyczynić się do obiektywizacji ocen rozwiązań, czy strategii krajowych, jak również pozwolić na upowszechnianie efektywnych regulacji, praktyk i doświadczeń.

19 Badania te zostały przeprowadzone w ramach przedstawionego w rozdz. IV monografii projektu pt. „Monitoring, identyfikacja i przeciwdziałanie zagrożeniom bezpieczeństwa obywateli". Zob. E. Guzik-Makaruk (red.), Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce. Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom, Warszawa 2011.

20 Zob. W. Filipkowski, Ocena wybranych instytucji służących zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 2010, zeszyt 2, s. 157 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

6. Kolejną trafnie postawioną tezą jest skupienie się na wymianie wszelkich rodzajów informacji pomiędzy państwami, również za pośrednictwem organów unijnych. W chwili obecnej poziom rozwoju cywilizacyjnego społeczeństwa powoduje, że informacja jest ważnym narzędziem zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego. Podkreślić należy, iż powinny powstawać punkty, w których następuje połączenie informacji z różnych źródeł i krajów (*fussion center*). Dla podniesienia efektywności działań powinno się wymienić informacje o charakterze wywiadowczym, kryminalnym, procesowym, finansowym itd.[21] To jednak budzi wątpliwości ze strony organizacji broniących praw człowieka i wolności obywateli.
7. Dlatego też za zasadne należy przyjąć rozwijanie narzędzi analitycznych – zwłaszcza tych pochodzących z czynności wywiadowczych. Nie można natomiast ograniczać się do nich. W chwili obecnej coraz większego znaczenia nabiera analiza informacji ze źródeł otwartych[22].
8. W tym ostatnim zakresie wydaje się, że Unia Europejska na nowo odkrywa coś, co w Polsce jest znane pod nazwą czynności operacyjne.
9. **ISS** nie powinna tylko podkreślać konieczności zaangażowania społeczeństwa w proces opracowywania i wdrażania odpowiednich instrumentów ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego. Należałoby stworzyć mechanizmy urealniające partycypację organizacji społecznych w tych procesach. W ten sposób minimalizacji ulegałyby sytuacje braku zgody obywateli na stosowanie niektórych instrumentów ingerujących w prawa i wolności obywatelskie.
10. Można odnieść wrażenie, iż owszem na poziomie deklaratywnym dokument wspomina o konieczności zachowania i zabezpieczenia wolności, bezpieczeństwa, prywatności, ale trudno jest znaleźć konkretne rozwiązania, które mają to zapewnić. Co więcej, w sposób bezpośredni jest widoczne położenie nacisku na rozwój technicznych instrumentów zapewniających bezpieczeństwo.
11. Brakuje działań polegających na prowadzeniu dyskursu społecznego nad kwestią poszukiwania równowagi, „złotego środka" pomiędzy zapewnieniem bezpieczeństwa wewnętrznego a ochroną praw i wolności obywatelskich lub gwarancjami używania tych instrumentów zgodnie z ich planowanym przeznaczeniem.

21 Szeroko nawiązuje do tego P. Gottschalk, Policing Organized Crime. Intelligence Strategy Implementation, Boca Raton – London – New York 2010.

22 Zob. opracowania dotyczące wykorzystania informacji z otwartych źródeł przez Policję, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Generalnego Inspektora Informacji Finansowej i prokuratorów w pracy zbiorowej W. Filipkowski, W. Mądrzejowski (red.), Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, Warszawa 2012, s. 85 i nast., s. 164 i nast., s. 179 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

12. **ISS** nie wspomina o prowadzeniu badań w zakresie innych nauk niż techniczne. Jest to przykład pokładania zbyt dużych nadziei w innowacyjnych technologiach, bez analizy przyczyn i konsekwencji zagrożeń z punktu widzenia nauk humanistycznych, zwłaszcza: socjologii, kryminologii i prawa. Przykładem tego jest sformułowanie – ze wszech miar słuszne – że instrumenty przewidziane przez deklarację powinny być wymierzone w przyczyny przestępczości. Jednak trudno jest znaleźć instrumenty pozwalające na ich zbadanie i określenie. Nie wydaje się, że są one aż tak oczywiste.

W nawiązaniu do sygnalizowanych wyżej narzędzi technologicznych, wytwarzanych w ramach PPBW, należy podkreślić, iż są one poddawane bieżącej analizie pod kątem ich stosowania zgodnie z obowiązującym prawem, w szczególności w zakresie gwarancji praw i wolności obywatelskich. Z tego właśnie powodu do dyskusji poświęconych tworzeniu nowoczesnych technologii dla służb zapraszani są przedstawiciele Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego, Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka.

§ 3. Aktywność i osiągnięcia w sferze międzynarodowej

Działalność i osiągnięcia Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego (PPBW) były wielokrotnie przedmiotem prezentacji na forum międzynarodowym. We wrześniu 2005 roku odbył się wyjazd studyjny 22 przedstawicieli Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego do Brukseli. Program pobytu odejmował spotkania seminaryjne z eurodeputowanymi oraz przedstawicielami Komisji Europejskiej i Parlamentu Europejskiego. W trakcie seminariów[23] zostały szeroko zaprezentowane założenia badawcze PPBW oraz możliwości rozwojowe polskiej nauki nie tylko na płaszczyźnie krajowej, ale również europejskiej. Zostały one przyjęte z ogromnym zainteresowaniem. Podczas rozmów z przedstawicielami Parlamentu Europejskiego ustalono możliwości pozyskiwania środków Unii Europejskiej, jak również określono kierunki dalszego rozwoju tej inicjatywy.

Kolejna międzynarodowa prezentacja osiągnięć PPBW była udziałem piszącego te słowa w 2008 r. na specjalne zaproszenie Organizatorów 3rd Eu-

23 W szczególności – The International Seminar of the European Commission on "The EU Policies on Security and Combating Serious Crime", Brussels, Belgium 21st-22nd September 2005.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

ropean Security Research Conference[24] – głównego forum w zakresie badań nad bezpieczeństwem w Europie, w której to Konferencji wzięło udział około 1200 uczestników[25]. Osiągnięcia PPBW, zwłaszcza w zakresie obejmującym technologie podwójnego zastosowania, zyskały na tej Konferencji najwyższe oceny.

W 2010 r. członkowie PPBW: prof. E.W. Pływaczewski (UwB), dr W. Filipkowski (UwB) oraz dr Z. Rau (Dyrektor Gdańskiego Parku Naukowo-Technologicznego) zostali powołani przez Ministra Spraw Zagranicznych[26] do składu oficjalnej polskiej delegacji na XI Kongres ONZ w sprawie zapobiegania przestępczości i sprawiedliwości karnej, której przewodniczył dr hab. J.J. Kisielewski – Ambasador RP w Brazylii.

Obrady Kongresu koncentrowały się zwłaszcza na następujących zagadnieniach:

- działania systemu wymiaru sprawiedliwości karnej nakierowane na zapobieganie przemytowi migrantów i innych osób na tle problemu międzynarodowej przestępczości zorganizowanej;
- działania z zakresu zapobiegania przestępczości i systemu sprawiedliwości karnej związane z przemocą wobec migrantów, migrującej siły roboczej i ich rodzin;
- współpraca międzynarodowa w przeciwdziałaniu praniu brudnych pieniędzy;
- pomoc techniczna w celu ułatwienia ratyfikacji i wdrożenia międzynarodowych instrumentów związanych z zapobieganiem i zwalczaniem terroryzmu;
- wykorzystanie zaawansowanej nauki i technologii przez sprawców i organa odpowiedzialne za zwalczanie przestępczości, z uwzględnieniem problemu cyberprzestępczości;

24 CNiT – *Paris La Defense* (France), 29-30 September 2008.

25 Bliżej: E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z II Europejskiej Konferencji nt. badań nad bezpieczeństwem (Paryż, 29-30 września 2008 r.), „Prokuratura i Prawo" 2009, nr 6.

26 Pierwotnie wniosek o powołanie do składu oficjalnej polskiej delegacji PPBW skierowała do Ministerstwa Sprawiedliwości, które – pismem z dnia 12 stycznia 2010 r. (BM-I-079-6/10/2) sygnowanym przez dyrektora Biura Ministra – udzieliło w tym zakresie odpowiedzi odmownej, nie delegując jednocześnie do udziału w Kongresie swojego przedstawiciela, co było ewenementem w historii dotychczasowych kongresów tej kategorii. Warto nadmienić, iż propozycja PPBW była „bezkosztowa", a jej przedstawiciele zostali już wcześniej zaproszeni na Kongres w charakterze ekspertów indywidualnych. Dzięki decyzji Ministra Spraw Zagranicznych Radosława Sikorskiego Polska uniknęła na Kongresie kompromitacji na szeroką skalę międzynarodową (obrady Kongresu były także dostępne do wglądu w Internecie), gdyż na inauguracyjnej sesji w pierwszym dniu Kongresu jego przewodniczący składał na ręce polskiej delegacji oficjalne kondolencje w imieniu wszystkich uczestników w związku ze śmiercią Prezydenta RP i osób Mu towarzyszących w katastrofie smoleńskiej. Gdyby nie inicjatywa PPBW i decyzja MSZ, kongresowe miejsce polskiej delegacji (przeznaczone wyłącznie dla członków oficjalnej rządowej delegacji) byłoby w tym momencie puste, gdyż przewodniczący polskiej delegacji, z powodu pilnych obowiązków służbowych w Ambasadzie RP w Brazylii, mógł uczestniczyć w Kongresie jedynie w ostatnim jego dniu, Jego zaś obowiązki pełnił piszący te słowa.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- przestępczość a dzieci i młodzież (sprawcy i ofiary);
- opracowanie zaleceń Narodów Zjednoczonych w obszarze prewencji przestępczości;
- aspekty praktyczne wzmocnienia współpracy międzynarodowej w zwalczaniu przestępczości.

Udział polskiej delegacji w Kongresie był z perspektywy dotychczasowych kongresów w sprawie zapobiegania przestępczości i postępowania z przestępcami (sprawiedliwości karnej) najbardziej znaczący, tak w wymiarze formalnym, jak i merytorycznym. W jednym z głównych obszarów tematycznych Kongresu[27], najwyżej oceniona została prezentacja E.W. Pływaczewskiego i W. Filipkowskiego stanowiąca reasumpcję dotychczasowych dokonań PPBW na kanwie realizowanych blisko 20 dużych projektów naukowo-badawczych. Osiągnięciami w takiej skali nie mógł poszczycić się żaden z krajów uczestniczących w Kongresie. Warto przy tym nadmienić, iż dr. W. Filipkowskiemu powierzono funkcję sprawozdawcy wskazanego wyżej obszaru tematycznego (*agenda item 8*), prof. E.W. Pływaczewskiego wybrano zaś do składu wiceprezydentów Kongresu[28].

Pokłosiem wspomnianego wyżej XI Kongresu ONZ w sprawie zapobiegania przestępczości i sprawiedliwości karnej, a zarazem jego podsumowaniem, była Konferencja nt. „System karny i zapobiegania przestępczości", zorganizowana przez Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie (UNIC/Warsaw) oraz Międzynarodową Organizację do spraw Migracji (IOM)[29]. Wiodące referaty na tej konferencji wygłosili piszący te słowa[30] oraz Ambasador Janusz Rydzykowski[31], reprezentujący Departament Narodów Zjednoczonych i Praw Człowieka w Ministerstwie Spraw Zagranicznych. W prezentacjach tych nawiązywano m.in. do raportu zaprezentowanego przez Sekretarza Generalnego ONZ na XI Kongres, w którym z jednej strony wskazuje się na spadek liczby niektórych konwencjonalnych rodzajów przestępstw, z drugiej zaś odnotowuje się niepokojący wzrost innych katego-

27 Obejmującym aktualne trendy w zakresie wykorzystania nauki i technologii przez sprawców oraz organa odpowiedzialne za zwalczanie przestępczości, z uwzględnieniem problemu cyberprzestępczości.

28 Zob. E.W. Pływaczewski, Zapobieganie przestępczości i sprawiedliwość karna. XII Kongres Organizacji Narodów Zjednoczonych (Salwador, Brazylia, 12-19 kwietnia 2010 r.), „Państwo i Prawo" 2010, nr 10, s. 133 i nast. Szerzej na temat tego Kongresu – zob. E.W. Pływaczewski, Współczesne tendencje przestępczości i kierunki jej przeciwdziałania z perspektywy XII Kongresu ONZ, [w:] Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu, A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger (red.), Lublin 2011, s. 781 i nast.; S.M. Redo, Blue Criminology. The power of United Nations ideas to counter crime globally. A monograph study, HEUNI-ISSD-KIC, Helsinki 2012, s. 212.

29 Konferencja odbyła się w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego w dniu 26 maja 2010 r.

30 Pod tytułem: XII Kongres ONZ „System Karny i Zapobieganie Przestępczości" – rezultaty Kongresu – podsumowanie.

31 Pod tytułem „Deklaracja Salwadorska".

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

rii przestępczości, pozostających na ogół w związku ze zorganizowanymi formami działalności przestępczej. Jednocześnie podkreśla się potrzebę usprawnienia dostępu do danych statystycznych dotyczących przestępczości i sądownictwa karnego na poziomach krajowym, regionalnym i międzynarodowym. Warto nadmienić, iż omawiana Konferencja poprzedzała XIX sesję Komisji ds. Zapobiegania Przestępczości i Wymiaru Sprawiedliwości Sądownictwa Karnego, na której przedstawiona została deklaracja polityczna przyjęta przez Kongres.

W 2011 r. PPBW była współorganizatorem i Głównym Partnerem Merytorycznym kolejnej VI Europejskiej Konferencji dotyczącej badań na rzecz bezpieczeństwa[32], która odbyła się we wrześniu 2011 r. w Warszawie. Osiągnięcia PPBW były szeroko prezentowane w czasie tej imprezy, zarówno na specjalnych stoiskach poszczególnych zespołów badawczych reprezentujących naukową sieć PPBW, jak i w czasie sesji konferencyjnych. Na szczególną uwagę w tym względzie zasługuje sesja nr 6 nt. *„Security of Financial Operations – Advanced technologies for penal Procedure"*, moderowana przez piszącego te słowa. W jej ramach, na tle prezentacji osiągnięć PPBW, szeroko dyskutowana była problematyka nowych technologii informatycznych, które dają potencjalnie ogromną szansę w zapobieganiu przestępczości[33] oraz zwalczaniu patologii kryminalnych. Uczestnicy tej sesji byli jednak zgodni, że badania i ich wymierne efekty same w sobie nie stanowią rozwiązania problemu. Aby można było mówić o pełnej efektywności konkretnej technologii, musi ona zostać skorelowana z obowiązującymi standardami, wymogami prawnymi oraz uzyskać akceptację społeczną[34]. W czasie ożywionej dyskusji uczestnicy omawianej sesji stawiali ponadto pytania, na ile konieczne są zmiany w prawie dopuszczające stosowanie nowych rozwiązań technicznych w celu przeciwdziałania najgroźniejszym formom przestępczości i w jakim stopniu poszerzenie uprawnień organów ścigania wpłynie na ochronę praw i wolności obywateli[35].

32 Security Research Conference, Warsaw – Hilton Hotel, 19-21 September 2011.

33 Szerzej – zob. J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, Kryminologia, Gdańsk 1999, s. 459 i nast.; B. Hołyst, (red.), Technika kryminalistyczna w pierwszej połowie XXI wieku. Wybrane problemy, Warszawa 2014.

34 Zob. m.in.: Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju, F. Jasiński, K. Smoter (red.), Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005; Prawnokarne aspekty wolności. Materiały z Konferencji, Arłamów 16-18 maja 2005 r., M. Mozgawa (red.), Kraków 2006; A. Sakowicz, Prawnokarne gwarancje prywatności, Kraków 2006; P. Girdwoyń (red.), Prawo wobec nowoczesnych technologii, Warszawa 2008.

35 Szerzej zob. S. Waltoś, Proces karny. Zarys systemu, Warszawa 2009, s. 408 i nast.; L. Gardocki, J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki (red.), Nowe technologie dowodowe a proces karny. Konferencja Sędziów Izby Karnej i Izby Wojskowej Sądu Najwyższego, Warszawa 2007. Szczególnie interesujące z perspektywy nauki prawa karnego są zawarte w tej pracy opracowania przedstawicieli nauk informatycznych Profesora Ryszarda Tadeusiewicza, pt. „Nowe technologie dowodowe dla przestępstw popełnianych w obszarze społeczeństwa informacyjnego" (s. 19 i nast.) oraz dr. Mikołaja Sobczaka pt. „Systemy mobilne w służbie Prawa" (s. 21 i nast.).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Istotnym wydarzeniem międzynarodowym w omawianym zakresie był także XVI Światowy Kongres Kryminologiczny w Kobe. E.W. Pływaczewskiemu Organizatorzy powierzyli kierowanie sesją nr 7224 nt. technologii i strategii przeciwdziałania przestępczości, w której m.in. przedstawił referat pt. *New Directions of Criminological Research in Europe*, eksponujący główne cele i osiągnięcia Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Dokonania te zostały przez uczestników sesji ocenione jako nowatorskie w skali światowej[36].

Szczególnym wyrazem międzynarodowej aktywności PPBW i jej osiągnięć naukowo-badawczych był **projekt INDECT**[37]. Projekt ten, z inicjatywy PPBW, został opracowany przez grupę naukowców z AGH w Krakowie przy współudziale Politechniki Gdańskiej i Politechniki Poznańskiej, został zakwalifikowany do finansowania w ramach 7. Programu Ramowego Unii Europejskiej z tematu „Bezpieczeństwo". Projekt INDECT wygrał bardzo trudny konkurs, gdyż do finansowania zakwalifikowano ostatecznie jedynie 7 ze zgłoszonych 385 projektów, w tym dwa z Polski, tj. INDECT i TALOS. Tylko te dwa projekty unijne były kierowane przez **polskie ośrodki naukowo-badawcze**, w pozostałych bowiem polscy uczestnicy projektów unijnych występowali dotychczas jedynie w roli podwykonawców.

Instytucjami realizującymi projekt INDECT były: Akademia Górniczo-Hutnicza – Polska (koordynator projektu[38]), Apertus – Węgry, Bundeskriminalamt (Policja Niemiecka) – Niemcy, University of Applied Science Sankt Pölten – Austria, Politechnika Gdańska – Polska, InnoTec DATA GmbH & Co. – Niemcy, IP Grenoble (Ensimag) – Francja, Komenda Główna Policji – Polska, APIF Moviquity S.A. – Hiszpania, Products and Systems of Information Technology – PSI AG – Niemcy, Police Service of Northern Ireland – Wielka Brytania, Politechnika Poznańska – Polska, Universidad Carlos III de Madrid – Hiszpania, Technical University of Sofia – Bułgaria, Bergische Universität Wuppertal – Niemcy, University of York – Wielka Brytania, VSB-Technical University of Ostrava – Czechy, Technical University in Kosice – Słowacja oraz X-ART ProDivision Handelsges.G.m.b.H.

Jak wynika z powyższego wyszczególnienia, w skład konsorcjum realizującego projekt weszło 11 uczelni wyższych, 4 firmy oraz 2 potencjalni

36 Zob. E.W. Pływaczewski, XVI Światowy Kongres Kryminologii (Kobe, 5-9 sierpnia 2011 r.), „Państwo i Prawo" 2012, nr 4, s. 128-130).

37 Intelligent information system supporting observation, searching and detection for security of citizens in urban environment. INDECT był jednym z kilkudziesięciu projektów zrealizowanych w ramach Siódmego Programu Ramowego (7PR) pod hasłem „Zwiększania bezpieczeństwa obywateli" (SEC-1). Umowa o dotację: 218086, jako „Projekt realizowany w ramach współpracy". Obszar badawczy projektu INDECT został określony przez 7PR: „Inteligentny system obserwacji środowiska miejskiego" (SEC-2007-1.2-01). Prace nad projektem rozpoczęły się 1 stycznia 2009 roku i trwały do 31 grudnia 2013 roku.

38 Koordynatorem projektu był prof. dr hab. inż. Andrzej Dzieci z Katedry Telekomunikacji AGH.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

użytkownicy (Policja z Irlandii Północnej oraz z Polski). Należy podkreślić, iż INDECT był projektem badawczym umożliwiającym naukową pracę nad innowacyjnymi technikami i algorytmami do walki z terroryzmem oraz inną działalnością przestępczą zagrażającą obywatelom Unii Europejskiej.

Zarówno sposób finansowania projektu, jak i szeroki zakres realizujących go instytucji, w tym kilkunastu jednostek zagranicznych (ośrodki uniwersyteckie i firmy z dziewięciu krajów europejskich) stanowił o przeniesieniu działalności naukowo-badawczej PPBW na płaszczyznę międzynarodową. Celem projektu było stworzenie inteligentnego systemu informatycznego, który zapewniłby wysoki poziom bezpieczeństwa ludności na terenach zurbanizowanych. Będzie on bowiem gromadził i analizował różnego rodzaju informacje z monitorowanego terenu, wykrywał nienaturalne zachowania i sytuacje oraz informował obsługę systemu o zaistniałych zdarzeniach. Analiza środowiska będzie odbywać się między innymi za pomocą sieci sensorów, które będą w stanie wykrywać zmiany położenia obiektów, nagłe zmiany temperatury, stężenia niebezpiecznych związków itp.

Kolejnym elementem fizycznej warstwy systemu był układ kamer i mikrofonów rozmieszczonych na chronionym terenie. System będzie w stanie analizować także informacje wizyjną z innych źródeł, takich jak zdjęcia lotnicze i satelitarne. W celu zapewnienia wysokiego poziomu ochrony, wykorzystana zostanie również technologia RFID (*Radio Frequency Identification*) służąca do zdalnej identyfikacji obiektów. Informacje na temat lokalizacji mogą być pozyskiwane z takich systemów, jak telefonia mobilna GSM (*Global System for Mobile Communications*) i UMTS (*Universal Mobile Telecommunications System*), jak również system GPS (*Global Positioning System*).

Wbrew pojawiającym się niekiedy w kręgach politycznych populistycznym opiniom, projekt nie miał nic wspólnego nie tylko z „nadmierną inwigilacją niewinnych obywateli przez państwo", ale w ogóle z jakąkolwiek inwigilacją obywateli, np. w postaci śledzenia osób, których zachowania opracowany system uzna za nietypowe. Wręcz przeciwnie, projekt proponował nowy typ monitoringu w postaci tzw. monitoringu wizyjnego. Jest to tzw. monitoring zagrożeń, zamiast dotychczas stosowanego stałego monitoringu. Polega to na tym, że kamery rozpoznają niebezpieczne narzędzia, np. pistolet w ręku będącego w zasięgu kamery człowieka i ten obraz jest przesyłany do dyspozytora w celu jego analizy. Tak więc człowiek decyduje, czy sytuacja jest rzeczywiście niebezpieczna i to on podejmuje decyzje zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

Projekt nie zajmował się jakąkolwiek formą „śledzenia obywateli", a jego głównym celem było opracowanie narzędzi zapobiegających prze-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

stępstwom, wykrywanie zagrożeń, np. poprzez wykrywanie niebezpiecznych narzędzi, porzuconego bagażu na lotnisku lub w metrze, wykrywanie dziecięcej pornografii itp. Z drugiej strony, jeśli przestępstwo zostało już popełnione, metody opracowywane w projekcie mogą pomóc funkcjonariuszom w szybkim i efektywnym wykryciu sprawców. Innymi słowy, używane dotychczas często tradycyjne, „ręczne" metody w tym obszarze będą mogły być zastąpione przez innowacyjne, automatyczne rozwiązania.

Warto również podkreślić, że w projekcie nie przewidywano zbierania danych osobowych i ich gromadzenia. W ramach realizacji poszczególnych odcinków badawczych podejmowane zaś były działania mające na celu zapewnienie równowagi pomiędzy ochroną praw jednostki a ochroną bezpieczeństwa społeczeństwa, jako całości.

Prace naukowo-badawcze były prowadzone z uwzględnieniem przestrzegania standardów etycznych i ochrony prywatności. Monitorowaniem prowadzonych badań pod kątem ochrony praw i wolności obywatelskich, zgodnie z wymogami unijnymi, zajmowała się Rada Etyczna (*Ethic Board*), która dbała o to, aby projekt realizowany był zgodnie z zasadami dotyczącymi ochrony prywatności i danych osobowych[39]. Udział osób w prowadzonych testach był zawsze dobrowolny, a zgoda uczestników wymagała pisemnego potwierdzenia. Problem ten był też przedmiotem kontroli Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, który w tym zakresie nie stwierdził żadnych uchybień[40]. INDECT korzystał także z doradztwa Głównego Inspektora Danych Osobowych, specjalisty od bezpieczeństwa danych oraz znanego eksperta zajmującego się implikacjami społecznymi badań nad bezpieczeństwem. Kompetencje Rady Etycznej obejmowały nadzór zarówno nad sferą naukową, jak i społeczną przeprowadzanych w ramach projektu badań.

Ten europejski projekt, będący niekwestionowanym polskim osiągnięciem, o którym z uznaniem wypowiadały się inne kraje europejskie, stanowił nie tylko rozwinięcie projektów krajowych realizowanych w ramach Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego, lecz służył również wymianie doświadczeń i pogłębieniu współpracy. Dodajmy, że INDECT, podobnie jak i inne projekty, zgodnie z procedurami Unii Europejskiej, w marcu 2011 r. był przedmiotem audytu Komisji Etycznej Unii Europejskiej, która składa się ze specjalistów z zakresu etyki z całej Europy. Komisja

39 Skład Rady Etyki został dobrany w taki sposób, aby jak najdokładniej kontrolować pracę nad projektem. Byli to między innymi: profesor etyki, prawnik – specjalista od praw człowieka, doktor filozofii, przedstawiciele Policji z Irlandii Północnej – powszechnie słynącej z najwyższych standardów ochrony praw człowieka we wszystkich aspektach pracy, przedstawiciele środowisk akademickich i przemysłu.

40 Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych uczestniczył też osobiście w jednym z posiedzeń *Ethic Board*.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

ta nie dopatrzyła się żadnych uchybień przy realizacji projektu w odniesieniu do zagadnień etycznych i ochrony praw obywatelskich.

Z kolei w listopadzie 2011 r. INDECT poddano – zgodnie z obowiązującymi zasadami dla projektów europejskich – kontroli Unii Europejskiej w zakresie realizacji zadań merytorycznych, a także kwestii etycznych. Projekt oceniono bardzo pozytywnie, wyrażając się z uznaniem o jego dotychczasowych osiągnięciach. Do grona użytkowników końcowych zainteresowanych wynikami projektu należy zaliczyć: Komendę Główną Policji (PL), *Police Service of Northern Ireland* (UK), EUROPOL (EU), Policję Republiki Czeskiej (CZ), Hiszpańskie Ministerstwo Obrony (ES), Policję Rumuńską (RO), Policję Łotewską (LV), Policję Maltańską (MT), Dyżurnet.pl (PL), Straż Graniczną (PL), Służbę Celną (PL), Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego (PL), Prokuraturę (PL), ENLETS – *European Network of Law Enforcement Technology Services* (EU) oraz CEPOL – *European Police College* (EU).

Dokonując statystycznego podsumowania osiągnięć projektu INDECT należałoby podkreślić, iż składają się na to 253 opublikowane artykuły naukowe, 71 naukowych seminariów wewnątrzprojektowych, 64 prezentacje na konferencjach międzynarodowych, 21 skonstruowanych prototypów, 14 warsztatów dla użytkowników końcowych oraz 5 medali i nagród. W tej ostatniej kategorii były tak znaczące osiągnięcia, jak:

- Złoty Medal targów Brussels Innova 2010 za **automatyczne sterowanie ruchomych kamer** (PG);
- Złoty Medal Międzynarodowych Targów Poznańskich 2010 za **wykrywanie i identyfikację obiektów** (PG);
- Złoty Medal targów TECHNIKON 2010 za **automatyczne wykrywanie i lokalizację źródeł dźwięku** (PG);
- SUPERNOWOCZESNY („GWIAZDA POLICJI") na targach EUROPOLTECH 2011 za **LINK – zintegrowany system analizy kryminalnej** (AGH)[41]; oraz
- Najlepszy artykuł na konferencji ICCCI 2011 za **system złożonych analiz graficznych** (PP).

Wśród 21 skonstruowanych prototypów warto wskazać w szczególności te, nad którymi trwają dalsze badania. Zacznijmy od INACT – narzędzia analizy kryminalistycznej do wyszukiwania pornografii dziecięcej, skonstruowanego w Akademii Górniczo-Hutniczej.

41 Targi odbyły się pod Patronatem Honorowym Ministra Spraw Wewnętrznych (i Administracji), a zostały zorganizowane w ścisłej współpracy z Komendą Główną Policji.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

INACT jest prototypem narzędzia programowego służącego m.in. do katalogowania i wyszukiwania multimedialnych plików komputerowych. W przyszłości narzędzie to mogłoby być używane przy wspomaganiu zwalczania przestępstw związanych z produkcją, rozpowszechnianiem i posiadaniem materiałów mających cechy dziecięcej pornografii. INACT pozwala przygotowywać materiał dowodowy w postaci katalogu treści mających cechy dziecięcej pornografii. Narzędzie to umożliwia też automatyczne wyszukiwanie podejrzanych plików w dostępnych zasobach. Pozwala to na bardzo szybkie sprawdzenie zasobu pod kątem obecności plików identycznych lub podobnych do tych zawartych w katalogu. Możliwość odnalezienia plików podobnych (niekoniecznie identycznych) stanowi o dużej użyteczności tego oprogramowania.

Kolejne narzędzie – **Inteligentna wyszukiwarka akt sądowych**, również skonstruowana w Akademii Górniczo-Hutniczej, używając technik rozpoznawania tekstu i cyfrowych znaków wodnych, pozwala rozwiązać problemy techniczne w przeszukiwaniu zawartości akt sądowych. W przyszłości, inteligentnym wyszukiwaniem mogą być objęte także akta KRS i ksiąg wieczystych. Zastosowanie takiego narzędzia może znacznie usprawnić i przyspieszyć procedury wymiaru sprawiedliwości.

Z kolei Politechnika Gdańska stworzyła aplikację **Automatyczne rozpoznawanie dźwięków (np. wystrzałów) związanych z niebezpieczeństwem.** Aplikacja ta automatycznie wykrywa zdarzenia dźwiękowe, takie jak: rozbita szyba, wystrzał, wybuch i krzyk oraz określenie umiejscowienia źródła takich dźwięków. Dokładność systemu pozwala na możliwości praktycznego zastosowania.

Wykrywaniem niebezpiecznych narzędzi zajmowali się specjaliści z Akademii Górniczo-Hutniczej oraz Uniwersytetu w Wuppertalu. Akademia Górniczo-Hutnicza specjalizuje się w opracowywaniu algorytmów, które mają na celu wykrywanie na obrazie z kamer takich zdarzeń, jak niebezpieczne przedmioty w rękach człowieka, np. nóż, pistolet. W sytuacjach o dużym stopniu złożoności (np. duża liczba osób w monitorowanym obszarze) może rzecz jasna dojść do fałszywych alarmów. Na trafność będą miały wpływ takie czynniki, jak liczba i sposób rozmieszczenia kamer, warunki oświetlenia. Końcowa interpretacja i decyzja należy do człowieka.

Wykrywanie porzuconego bagażu na lotnisku/dworcu należało do zadań badawczych Politechniki Gdańskiej, która zajęła się opracowaniem systemu automatycznej detekcji porzuconego bagażu w terminalu lotniczym/dworcu. Jeśli po przekroczeniu określonego minimum czasu, osoba po porzucony przedmiot nie wraca, to efektem może być wysłanie komunikatu o nietypowym zdarzeniu. Wykrywanie aktów rabunku i podobnych to ko-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

lejna specjalizacja Politechniki Gdańskiej, która opracowała system, dzięki któremu możliwe jest rozpoznanie za pomocą odpowiednich algorytmów takich incydentów, jak rabunek, bójka czy napad.

Standaryzacja jakości sekwencji wizyjnych dla zastosowań użytkowych, pozostająca w zakresie zadań badawczych Akademii Górniczo-Hutniczej, łączy się z przechowywaniem i przesyłaniem sekwencji wizyjnych, co ma wiele zastosowań poza sektorem rozrywki. Zwykle tego typu sekwencje wizyjne służą zastosowaniom użytkowym. Do przykładów tych zastosowań należą bezpieczeństwo publiczne, w tym nadzór wizyjny, usługi medyczne, zdalne dowodzenie i sterowanie oraz język migowy. Wysiłki na rzecz rozwoju tych technik wskazują na znaczny potencjał platform cyfrowych umożliwiających dostęp do nagrań nadzoru wizyjnego lub sekwencji wizyjnych z treściami medycznymi. Kompresja wideo i transmisja powodują jednakże najbardziej powszechne problemy w czasie budowy i korzystania z tych platform. Nadzór wizyjny i medycyna tworzą nowy wymiar wymagań jakościowych, ponieważ techniki stratnej kompresji zasobów wizyjnych muszą być zarówno skuteczne, jak i wiarygodne z punktu widzenia praktyków w dziedzinie bezpieczeństwa publicznego i usług medycznych. Usługa wizyjna charakteryzująca się rozmytym obrazem może powodować poważne konsekwencje dla policjanta czy lekarza.

Warto podkreślić, iż celem prac z udziałem grup badawczych projektu INDECT jest rozwój dziedziny oceny jakości sekwencji wizyjnych do zastosowań użytkowych przez współpracę w ramach tworzenia metod badawczych (w tym ewentualnych poprawek do Zaleceń Międzynarodowego Związku Telekomunikacyjnego), danych technicznych, norm i modeli predykcyjnych opartych m.in. na odpowiednich parametrach sieciowych.

Zastosowaniem technik cyfrowych znaków wodnych do ochrony prywatności zajmowali się eksperci z Akademii Górniczo-Hutniczej i Uniwersytetu w Wuppertalu. Opracowane metody oparte na cyfrowych znakach wodnych umożliwiają między innymi zaawansowane zabezpieczenie i zwiększenie poufności zdjęć zawierających informacje „wrażliwe" (np. twarze lub tablice rejestracyjne) oraz innych materiałów multimedialnych. Cyfrowe znaki wodne umożliwiają również bardzo dobrą ochronę danych (prywatności) w Internecie. Specjalne metody kryptograficzne uniemożliwią dostęp do danych osobom do tego nieupoważnionym.

Systemy i procedury ochrony informacji, będące udziałem Uniwersytetu Carlosa III w Madrycie i Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, stanowiły tę ważną część projektu, która wiązała się z pracami badawczymi związanymi z zapewnieniem bezpieczeństwa informacji. W ramach tych prac opracowane zostały standardy i polityki bezpiecznego dostępu

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

do informacji. Projektowano zwłaszcza procedury bezpiecznego uwierzytelniania i autoryzacji zgodne z powszechnie przyjętymi standardami (w szczególności z certyfikatami X.509). W celu zabezpieczenia informacji przed nieuprawnionym dostępem rozwijano algorytmy kryptograficzne. Zaprojektowany i zaimplementowany został nowy szyfr blokowy. Opracowany także został protokół kwantowej dystrybucji kluczy kryptograficznych. Stworzone zostały symulatory badające właściwości algorytmów szyfrujących.

W ramach przewidzianych w omawianym projekcie **prac integracyjnych** (prowadzonych przez badaczy z Politechniki Poznańskiej i Moviquity) opracowano system zintegrowanego dostępu do informacji za pośrednictwem specjalnie tworzonego portalu. Prace te obejmowały integrację protokołów dostępu do informacji. Działania integracyjne dotyczyły także zapewnienia mechanizmów zabezpieczających przed nieuprawnionym dostępem do informacji. W ramach tych prac nie dokonywano łączenia ze sobą różnych baz danych.

§ 4. Konferencje PPBW

Wzajemną płaszczyznę spotkań funkcjonariuszy wszystkich służb bezpieczeństwa i porządku prawnego w Polsce, prokuratorów, sędziów i przedstawicieli nauki stanowią liczne konferencje i seminaria organizowane lub współorganizowane przez Polską Platformę Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Tego rodzaju spotkania, w tym w szczególności doroczne konferencje PPBW, tworzą efektywną platformę wymiany informacji i realizowania oraz wdrażania wspólnych projektów. W kategorii ogólnopolskich konferencji i seminariów naukowych zorganizowanych przez PPBW do 2010 r. należy zwłaszcza wymienić:

1. Konferencję pt. „Prawo dowodowe a współczesne osiągnięcia informatyczne. Przestępczość zorganizowana. Terroryzm. Świadek koronny", 24-28 października 2005 r., Pałac Polskiej Akademii Nauk w Będlewie k. Poznania;
2. Seminarium szkoleniowe Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe, 2 marca 2006 r., Poznań;
3. Seminarium koordynatorów zespołów badawczych, 7-9 marca 2006 r., Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

4. Konferencję pt. „Konwergencja projektów PPBW z założeniami 7. Programu Ramowego", 4-6 czerwca 2006 r., Dom Pracy Twórczej Polskiej Akademii Nauk w Wierzbie k.Rucianego-Nidy;
5. Konferencję pod Honorowym Patronatem I Prezesa Sądu Najwyższego pt. „Problematyka dowodowa przestępstw o charakterze terrorystycznym oraz efekty czynności o charakterze operacyjnym", 6 września 2006 r., Sąd Najwyższy, Warszawa[42];
6. Międzynarodową Konferencję pt. „Aspekty zarządzania bezpieczeństwem w Polsce i w krajach Unii Europejskiej w ujęciu prawnym, kryminologicznym oraz organizacyjno-technicznym"[43], 5-8 grudnia 2006 r., Pałac Polskiej Akademii Nauk w Będlewie k.Poznania;
7. Seminarium kierowników projektów badawczych Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego, MSW – 20 czerwca 2007 r.;
8. Konferencję pt. „Kierunki działań antykorupcyjnych w organach administracji państwowej" (pod honorowym patronatem Rektora Akademii Ekonomicznej prof. zw. dr. hab. Witolda Jurka, 25-27 czerwca 2007 r., Poznań;
9. Konferencję pt. „Bezpieczeństwo i rozwój gospodarczy Państwa w obszarze nowoczesnych technologii", pod patronatem Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, Gmach Sądu Najwyższego, 25 września 2009 r., Warszawa;
10. Konferencję pt. „Bezpieczeństwo – Innowacyjność – Gospodarka", pod patronatem Dyrektora Gdańskiego Parku Naukowo-Technologicznego", Hotel „Bryza", 26-28 sierpnia 2009 r., Jurata;
11. Konferencję Uniwersytetu w Białymstoku pt. „Prawo karne i kryminologia wobec współczesnych zjawisk społecznych oraz rozwoju technologicznego", 2-5 września 2009 r., Białowieża;
12. Seminarium nt. przedsięwzięć w ramach projektu rozwojowego pt. „Przeciwdziałanie i zwalczanie przestępczości zorganizowanej i terroryzmu w warunkach bezpiecznego, przyspieszonego rozwoju i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego" oraz badań w ramach projektu badawczo-rozwojowego pt. „Prawne i kryminologiczne aspekty wdrożenia i stosowania nowoczesnych technolo-

42 Bliżej B. Kurzępa, Konferencja nt. „Problematyka dowodowa przestępstw o charakterze terrorystycznym oraz efekty czynności operacyjnych", „Prokuratura i Prawo" 2006, nr 11, s. 183 i nast.; Od Redakcji, O postępowaniu operacyjnym, „Prokurator" 2006, nr 4, s. 5 i nast.; Z. Rau, Kierunki działań uczestników Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego w zakresie podniesienia efektywności pracy operacyjnej, „Prokurator" 2006, nr 4, s. 16 i nast.

43 International Conference „Aspects of security management in Poland and in European Union countries in legal, criminological, organizational and technical approach".

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

gii służących ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego", Delegatura CBA, 3 grudnia 2009 r., Gdańsk;

13. Konferencję nt. „Komercjalizacja nauki – efektywne zarządzanie projektami jako wyzwanie dla sektora publicznego i prywatnego", Gdański Park Naukowo-Technologiczny, 20 maja 2010 r.[44], Gdańsk;
14. Konferencję nt. „Nowoczesne rozwiązania technologiczne i prawne, jako determinanty skuteczności organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości w walce z przestępczością", pod patronatem Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, Gmach Sądu Najwyższego, 20 października 2010 r., Warszawa;

Konferencje te umożliwiły m.in. swobodną dyskusję pomiędzy praktykami i teoretykami prawa z jednej strony a członkami poszczególnych grup badawczych z drugiej. W efekcie pierwszych z wymienionych spotkań złożono wnioski badawczo-rozwojowe do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Wnioski te były pierwszym etapem prac poszczególnych zespołów badawczych wchodzących w skład PPBW, których wyniki prezentowane były na kolejnych konferencjach stowarzyszenia.

Przykładem może być VII Konferencja PPBW, której tematem były „Wyzwania w zakresie badań nad bezpieczeństwem wewnętrznym – nowa perspektywa finansowa UE 2013-2020", a jednym z głównych jej celów była kontynuacja dyskusji nad problematyką związaną z wykorzystywaniem nowoczesnych technologii przez służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo państwa i jego obywateli[45]. Nie sposób odnieść się do tematyki wszystkich sześciu paneli, stąd prezentacja niektórych tylko, wyselekcjonowanych problemów[46].

Na konferencji m.in. przedstawione zostały bieżące postępy prac w ramach poszczególnych realizowanych projektów, w tym w szczególności prezentowane były efekty związane z wdrażaniem systemu Automatycznego Rozpoznawania Mowy (ARM) w służbach mundurowych, głównie w Policji. Było to przedmiotem odrębnego panelu, na którym zaprezentowano wyniki prac prof. Grażyny Demenko i zespołu Poznańskiego Cen-

44 Dyskusja toczyła się m.in. w panelach nt. komercjalizacji nowoczesnych technologii oraz sprawności procesu komercjalizacji i finansowania transferów technologicznych.

45 W Konferencji udział wzięli przedstawiciele organów Unii Europejskiej, Rządu Rzeczypospolitej Polskiej, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Sądu Najwyższego, Prokuratury Generalnej, Sił Zbrojnych RP – wojsk specjalnych, Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, przedstawiciele kierownictwa służb mundurowych (Policji, Straży Granicznej, CBA, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego Żandarmerii Wojskowej, finansowych organów kontrolnych), sądownictwa, prokuratury, Generalnego Inspektora Danych Osobowych, Służby Celnej RP, jak również Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka oraz szeroko reprezentowani przedstawiciele świata nauki.

46 Szeroko na temat omawianej konferencji pisze w sprawozdaniu Z. Rau w czerwcowym numerze „Prokuratury i Prawa" z 2012 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

trum Superkomputerowo-Sieciowego. Efektem tych badań jest skuteczność poprawnego rozpoznawania mowy na poziomie 90-95%. W konsekwencji przedstawiciele służb mundurowych, sądownictwa, prokuratury oraz innych jednostek i instytucji uczestniczących w konferencji w Będlewie wyrazili chęć uczestniczenia w pracach zmierzających do wdrożenia systemu w swoich instytucjach. Ze względu na wieloletnią współpracę przy tworzeniu systemu, prace wdrożeniowe w szczególności prowadzone są w Policji, CBA i Straży Granicznej[47].

Istotnym elementem panelu była dyskusja poświęcona możliwościom rozwoju technik rozpoznawania mowy. Przedstawiciele poszczególnych służb i instytucji sygnalizowali pożądane kierunki rozwoju systemu. Wydaje się, że narzędzia służące do automatycznego przetwarzania mowy na tekst, zarówno w formie dyktowania, jak ma to miejsce obecnie, jak i w formie automatycznego przygotowywania stenogramów z różnego rodzaju nagrań, są technologiami, w które warto zainwestować, albowiem znacznie ułatwią i przyspieszą prowadzenie procesu karnego, mając również znaczącą wartość komercyjną. Istotnym *novum* była prezentacja inicjatyw podejmowanych w ramach Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego, w tym zainaugurowanie tworzenia **Europejskiego Instytutu Bezpieczeństwa Wewnętrznego,** który ma wszelkie dane po temu, aby stać się wizytówką Polski w kontaktach o charakterze międzynarodowym w zakresie badań nad bezpieczeństwem oraz przemysłowych wdrożeń wypracowanych rozwiązań technologicznych. Instytut ten miał zostać utworzony w Gdańskim Parku Naukowo-Technologicznym i ma zagwarantować ciągłość i rozwój prac naukowych wytworzonych przez polskie zespoły badawcze, a także stać się miejscem do efektywnych wdrożeń gotowych produktów. Umożliwi on długofalową planową współpracę podmiotów naukowych ze służbami odpowiedzialnymi za porządek publiczny i bezpieczeństwo państwa przy wdrożeniowym uczestnictwie przemysłu.

Uczestnicy konferencji zdecydowali, iż zakres merytoryczny działalności Instytutu będzie się koncentrował przede wszystkim na:

- współczesnych zagrożeniach bezpieczeństwa wewnętrznego, w szczególności przestępczości zorganizowanej i terroryzmie[48],

47 Podczas panelu zaprezentowane zostały wyniki 3-tygodniowych testów przeprowadzonych wśród 25 policjantów z 5 województw. Testy wykazały, iż wykorzystywanie systemu ARM przyspiesza pracę poszczególnych funkcjonariuszy od 20% do 60%. Testy wykazały także, że „zysk czasowy" zwiększał się z każdym tygodniem, wraz z uczeniem się stosowania ARM (a system coraz lepiej uczy się indywidualnego głosu mówiącego).

48 Interdyscyplinarnej analizy zjawiska terroryzmu – zwłaszcza z punktu widzenia kryminologii, kryminalistyki i wiktymologii, dokonał B. Hołyst: B. Hołyst, Terroryzm, tom 1 i 2, Warszawa 2009, s. 2083. Drugie uzupełnione wydanie tego dzieła ukazało się w 2011 r., nakładem tej samej oficyny wydawniczej – Wydawnictwa Prawniczego LexisNexis.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- wybranych aspektach bezpieczeństwa energetycznego,
- wybranych aspektach bezpieczeństwa teleinformatycznego, w szczególności zagrożeniach cyberprzestępczością, w tym kryptologii,
- rozwijaniu technologii wspierających organa ścigania i wymiar sprawiedliwości (m.in. w zakresie kryminalistyki, techniki operacyjnej i ruchu drogowego),
- wspomaganiu szeroko rozumianego systemu ratownictwa krajowego, CPR-ów, ratownictwa chemicznego i biologicznego,
- zabezpieczeniu i monitorowaniu szlaków komunikacyjnych włącznie z transportem lotniczym, morskim i śródlądowym, jak również transportów materiałów niebezpiecznych,
- wykorzystaniem tzw. technologii podwójnego zastosowania – w zakresie pomocy osobom niewidomym i sparaliżowanym (m.in. wdrażanie systemów zdalnej orientacji przestrzennej w aglomeracjach miejskich dla osób niewidomych oraz sterowania urządzeniami za pomocą głosu lub/i ruchów gałek ocznych dla osób z całkowitym niedowładem ruchowym)[49].

Kadrę Instytutu (etatową lub stowarzyszoną) stanowić może kilkudziesięciu pracowników naukowych oraz grupa blisko 1000 ekspertów (teoretyków i praktyków) zrzeszonych w ramach Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Nieodzownym elementem efektywnego działania będzie pozyskanie kadry menadżerskiej odpowiadającej za funkcjonowanie Instytutu, pozyskiwanie zewnętrznych źródeł finansowania, zapewnienie właściwej realizacji administracyjno-formalnej przedsięwzięć oraz utworzenia i przeszkolenia grupy brokerów innowacji.

Do ich zadań będzie należała promocja innowacyjnych rozwiązań, pozyskiwanie międzynarodowych partnerów naukowych do dalszego rozwoju produktów w ich początkowej fazie oraz zbierania zapotrzebowania na systemy, technologie i rozwiązania prawne stymulujące rozwój polskiej gospodarki, w szczególności w zakresach związanych z bezpieczeństwem wewnętrznym.

W ramach Instytutu przewiduje się prowadzenie szeregu badań, mających na celu dokonanie analizy etiologii i fenomenologii aktualnych i przyszłych zagrożeń dla bezpieczeństwa wewnętrznego oraz oceny skuteczności

49 Warto nadmienić, iż w tym właśnie obszarze z początkiem 2012 r. rozpoczęła się realizacja kolejnego konsorcyjnego grantu, przyznanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju pt. „Opracowanie systemu wykrywania zagrożeń bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Aspekty prawno-kryminologiczne i technologiczne", którego liderem był Uniwersytet w Białymstoku, a kierownikiem dr hab. Ewa Guzik-Makaruk, prof. UwB. Szerzej na ten temat – zob. rozdz. IX niniejszej monografii.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

istniejących strategii zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w kraju i za granicą.

Podczas dyskusji ustalono, że przyszły zakres działalności Instytutu polegał będzie na prowadzeniu badań naukowych, wdrażaniu technologii, prowadzeniu szkoleń, kursów, warsztatów, organizowaniu konferencji, seminariów, udziale przedstawicieli Instytutu w konferencjach, seminariach, warsztatach jako ekspertów z zakresu bezpieczeństwa wewnętrznego, działalności wydawniczej, doradztwie w zakresie bezpieczeństwa, audytowaniu, certyfikowaniu i doradztwie w zakresie komercjalizacji badań naukowych, wypożyczaniu specjalistycznych urządzeń laboratoryjnych i pomiarowych.

W ramach działalności Instytutu zakłada się utworzenie laboratoriów zajmujących się odzyskiwaniem danych z elektronicznych nośników informacji, pracowni wyposażonych w komercyjne i autorskie oprogramowanie dotyczące: wykorzystania otwartych źródeł informacji w pracy organów państwowych i przedsiębiorców (w szczególności Internetu), analizy kryminalnej (z wykorzystaniem oprogramowania komercyjnego oraz jednostek badawczych i naukowych, w tym demonstratorów i prototypów), a także stworzona zostanie infrastruktura pod utworzenie hurtowni danych z wykorzystaniem infrastruktury *Data Center* w Gdańskim Parku Naukowo-Technologicznym[50].

W dalszej perspektywie przewiduje się możliwość wyposażenia pomieszczeń w sprzęt do: analizowania obrazu i dźwięku pochodzącego z monitoringu audio-wizualnego, testowania elektronicznego modułu procesowego/digitalizacji akt, testowania i badania technologii ARM – Automatycznego Rozpoznawania Mowy (pilotażowe programy wykorzystywane są obecnie w Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, Policji i Straży Granicznej).

EIBW zakłada umożliwienie wymiany informacji, stymulowania innowacyjności i kreatywności sektora prywatnego, publicznego oraz naukowego w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym. Powstający podmiot będzie pośrednikiem i brokerem. Beneficjentami mogą być zarówno przedstawiciele służb porządku publicznego, jednostki naukowe, jak również prywatni przedsiębiorcy.

Ponadto, koniecznym elementem funkcjonowania Instytutu byłoby zarządzanie własnością intelektualną wytworzoną w ramach realizowanych

50 Nieodzownym elementem funkcjonowania Instytutu będzie także rozbudowywanie oraz rozwijanie obecnie funkcjonujących już laboratoriów badających m.in.: problematykę zagrożeń przed skażeniami chemicznymi, monitoring środowiska w kontekście ochrony przed bronią masowego rażenia, materiały i technologie fotoniczne, problematykę nowoczesnych technologii stosowanych w systemach biometrycznych, systemy i sensory optoelektroniczne, a także pionierskie technologie oparte na rozwiązaniach satelitarnych i pulsarowych.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

obecnie projektów, których wyniki zarówno w postaci produktów, jak i usług mogą stanowić źródło dochodu, choć całość przedsięwzięcia opierać się będzie na zasadzie *non-profit*.

W kolejnym panelu, z uwagi na zbliżające się Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej EURO 2012, zostały przedstawione oraz poddane pod dyskusję prace związane z przygotowaniem do tego wydarzenia pod kątem zapewnienia bezpieczeństwa. W szczególności zaprezentowano sposób zachowania i działania służb współpracujących podczas masowych imprez, powstały na zlecenia Polskiego Związku Piłki Nożnej, zwłaszcza w kontekście zbliżających się Mistrzostw Europy „EURO 2012". Przedstawiono także wypracowane przez polskich naukowców technologie, które mogłyby znaleźć swoje zastosowanie podczas tych mistrzostw. Dotyczy to zwłaszcza systemu inteligentnego monitoringu, m.in. do zabezpieczania imprez masowych, który z dużą dokładnością wykrywa i interpretuje takie zdarzenia, jak wejście na niedozwolony teren, wystrzał z broni palnej, naruszenie przepisów ruchu drogowego, kradzież, wandalizm, próby uszkodzenia kamery, a także pozostawione bez nadzoru bagaże.

Następnie zaprezentowano wielosystemowy terminal radiokomunikacyjny, który ma być alternatywą aktualnej realizacji łączności służb publicznych. Przedstawiono także ogólną architekturę systemu, jego funkcje podstawowe, strukturę układu, a także koncepcję systemu zarządzania terminalami w rozległej sieci, co ma na celu zwiększenie bezpieczeństwa przeprowadzanych transmisji.

Szczególnie interesująca była prezentacja sposobu działania „symulatora tłumu", czyli symulatora działań Policji w sytuacjach kryzysowych. System ten został stworzony w ramach projektu, którego liderem jest Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie.

Duże zainteresowanie wywołał też panel poświęcony problematyce nowoczesnych technologii i usług służących bezpieczeństwu. Zasadniczym jego celem było przedstawienie możliwości, jakie niosą ze sobą nowe technologie, w szczególności informatyczne dla organów ścigania, służb specjalnych i wymiaru sprawiedliwości. Poszczególne prezentacje zostały tak ułożone, że pokazywały możliwości aplikacyjne od rozpoczęcia procesu wykrywczego po proces karny do uprawomocnienia się orzeczenia. Stanowił on także podsumowanie prac zrealizowanych w zakończonym już projekcie badawczo-rozwojowym pt. „Prawne i kryminologiczne aspekty wdrożenia

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

i stosowania nowoczesnych technologii służących ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego"[51].

W sposób szczególny podkreślono także związki między opisywanymi technologiami a działalnością rynkową. Technologie te jednocześnie mogą być wykorzystywane przez organa państwowe, jak i podmioty komercyjne. Przedstawione zostały zwłaszcza:

- terminal pomiarowo-telekomunikacyjny do bezprzewodowego monitoringu zagrożeń chemicznych[52], którego podstawową zaletą jest jego mobilność: może być montowany na samochodach i zasilany prądem z akumulatora samochodowego. Przemieszczając się jest w stanie tworzyć mapę występowania danej szkodliwej substancji chemicznej czy też promieniowania jonizującego. Jednakże modułowa i uniwersalna architektura terminala pozwala na wykrywanie np. produkcji amfetaminy czy materiałów wybuchowych;
- CLUO – narzędzie wspomagające tzw. „biały wywiad" w zakresie zbierania i analizy informacji znajdujących się w Internecie[53]. W chwili obecnej informacja jest podstawowym narzędziem, jakim posługujemy się w naszym życiu codziennym. Może on także służyć celom komercyjnym w postaci usług typowych dla *business intelligence*. W obu przypadkach jego unikalność polega na analizie sentymentu opartej na analizie semantycznej, innymi słowy program jest w stanie ocenić nastawienie piszącego do opisywanego przedmiotu lub osoby czy zdarzenia. Produkt ten wzbudził największe zainteresowanie wśród uczestników panelu;
- baza danych o osobach zajmujących eksponowane stanowiska polityczne. Scharakteryzowano zwłaszcza problem korupcji osób na eksponowanych stanowiskach politycznych (*politically exposed persons* – PEP)[54] oraz proceder prania pieniędzy związany z tą patologią. Przedstawione zostały także sposoby przeciwdziałania zjawisku, ze szczególnym uwzględnieniem takich rozwiązań, jak bazy danych zawierające listy PEP-sów. Podniesiono wszakże, iż obowiązujące w Polsce prawo dotyczące ochrony danych osobowych uniemożliwia tworzenie takich list w kraju. W konsekwencji polskie instytucje

51 Projekt ten (Nr OR00003707) został zrealizowany przez Uniwersytet w Białymstoku, wspólnie z PPBW sp. z o.o., a jego kierownikiem był dr Wojciech Filipkowski. Szerzej na ten temat – zob. rozdz. VII niniejszej książki.

52 W chwili obecnej służy on monitoringowi zagrożeń chemicznych w warunkach naturalnych w ramach współpracy z gdańską fundacją ARMAG.

53 Zob. W. Filipkowski, W. Mądrzejowski (red.), Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, Warszawa 2012, ss. 243.

54 Szeroko na ten temat pisze W. Jasiński, Osoby na eksponowanych stanowiskach politycznych. Przeciwdziałanie korupcji i praniu pieniędzy, Warszawa 2012.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

obowiązane do walki z praniem pieniędzy często kupują te listy za granicą;

- zastosowanie hurtowni danych w analizie kryminalnej[55]. W tym zakresie przedstawiona została przede wszystkim specyfika technologii hurtowni danych oraz potencjalne możliwości jej zastosowania przy realizacji analizy kryminalnej. Jest to technologia, która z powodzeniem jest stosowana w praktyce biznesowej. Przy odpowiednim wypełnieniu hurtowni danymi istnieje możliwość stosowania dalszych rozwiązań, takich jak drążenie danych (*data mining*). W ten sposób technologia wspomaga proces decyzyjny w firmach, jak i w ramach szeroko rozumianej analizy kryminalnej;
- digitalizacja postępowania karnego. W odniesieniu do tej kwestii przedstawiony został stan obecny prac nad digitalizacją akt w prokuraturze oraz szerzej w cyfrowym postępowaniu karnym. Istniejący w chwili obecnej w prokuraturze system Sydig jest niewystarczający, co więcej jego rozwój został zatrzymany. Natomiast o wiele bardziej obiecujący jest projekt Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie pod nazwą InWas rozwijany przez zespół prof. Andrzeja Dziecha i pilotażowo wdrażany w sądach w Białymstoku i Katowicach. Aspektom technicznym towarzyszyły rozważania prawne i procesowe oraz organizacyjne nad tym systemem.

W czasie dyskusji nad wymienionymi wyżej zagadnieniami jej uczestnicy byli m.in. zgodni w kwestii, że istnieją możliwości technologiczne usprawnienia procesu wykrywczego, jak również prowadzenia postępowania karnego czy czynności operacyjno-rozpoznawczych. Rozwiązania te w znaczący sposób mogą zwiększyć szybkość, jak i efektywność pracy organów państwowych. Mogą także wpłynąć na lepsze wykorzystanie dostępnych informacji zgromadzonych w toku tych czynności. Część z tych technologii jest możliwa do zastosowania już dzisiaj. Jednakże w niektórych przypadkach istnieją bariery prawne w pełnym ich zastosowaniu, np. tworzenie list PEP-sów czy digitalizacja akt spraw karnych. Dlatego też konieczna jest kontynuacja badań nad pilotażowymi wdrożeniami tych rozwiązań do praktyki organów państwowych oraz firm komercyjnych. Należy przeanalizować koszty i skutki odpowiednich zmian w prawie, które umożliwiłyby ich pełniejsze wykorzystanie.

55 Zob. P. Chlebowicz, W. Filipkowski (red.), Analiza kryminalna. Aspekty kryminalistyczne i prawnodowodowe, Warszawa 2012.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W odpowiedzi na obserwowane zmiany trendów przestępczości oraz w odniesieniu do obecnych realiów prowadzenia prac badawczo-rozwojowych w tym obszarze została opracowana **Strategia Działania Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego na lata 2015-2020**. Celem tego dokumentu jest wytyczenie kierunków aktywności PPBW poprzez wyznaczenie celów strategicznych i wskazanie narzędzi ich realizacji, wraz z propozycją mechanizmów finansowania. Aby efekty prac prowadzonych w ramach PPBW w pełni odpowiadały oczekiwaniom instytucji, dla których Platforma została ustanowiona, do prac nad Strategią zaproszono służby i instytucje odpowiedzialne za bezpieczeństwo państwa i obywateli: Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencję Wywiadu, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Biuro Ochrony Rządu, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Państwową Straż Pożarną, Policję, Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, Służbę Celną, Służbę Kontrwywiadu Wojskowego, Służbę Więzienną, Straż Graniczną, Żandarmerię Wojskową oraz Radę Naukowo-Techniczną przy Ministrze Spraw Wewnętrznych.

W ramach nowej formuły działania PPBW powołana została Rada Programowa, składająca się z:

- kierownictwa służb i instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa i jego obywateli;
- władz uczelni wyższych i instytutów badawczych działających przy PPBW; oraz
- osób aktywnie działających na rzecz rozwoju polskiej nauki, administracji państwowej i samorządowej, których wiedza i kompetencje są istotne dla działalności PPBW.

Zadaniem Rady Programowej jest opiniowanie i doradzanie w kwestii podejmowanych przez PPBW działań, w tym w szczególności przedsięwzięć o charakterze strategicznym.

Jako główne cele działania PPBW na lata 2015-2020 określono:

- rozwój technologii, rozwiązań prawnych i organizacyjnych w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego;
- działalność edukacyjną społeczeństwa z zakresu problematyki szeroko rozumianego bezpieczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży i studentów;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

– współpracę międzynarodową, w tym upowszechnianie dobrych praktyk[56].

Doroczna konferencja PPBW w 2016 r. pod hasłem „Badania i innowacje w obszarze bezpieczeństwa – wymiana międzynarodowych doświadczeń" zorganizowana została wspólnie z Krajowym Punktem Kontaktowym Programów Badawczych Unii Europejskiej[57]. Patronat nad tą imprezą objęli: Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Dyrektor Narodowego Centrum Badań i Rozwoju. W części międzynarodowej konferencji uczestniczyli przedstawiciele Komisji Europejskiej i Agencji Wykonawczej ds. Badań Naukowych REA. Jednym z głównych celów tego spotkania było wypracowanie optymalnych sposobów współpracy w ramach prac rozwojowo-badawczych między przedstawicielami nauki, przedsiębiorcami oraz organami ścigania i służbami odpowiedzialnymi za szeroko rozumiane bezpieczeństwo (państwa i jego obywateli). W dyskusji sporo miejsca poświęcono zagadnieniom pracy operacyjnej, w tym zachowaniu proporcji pomiędzy prawem do prywatności a różnymi formami ingerencji w prawa i wolności obywatelskie oraz narastającymi zagrożeniami związanymi z cyberprzestępczością uzasadniającymi pilną potrzebę stworzenia kompleksowego programu przeciwdziałania i zwalczania tej kategorii przestępczości.

W dniu 11 maja 2016 roku podczas omawianej konferencji podpisane zostało porozumienie o współpracy pomiędzy Europejską Siecią Służb Technologii Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ang. *European Network of Law Enforcement Technology Services* – ENLETS) oraz Polską Platformą Bezpieczeństwa Wewnętrznego (PPBW). Idea powstania sieci ENLETS zrodziła się w 2008 roku podczas prezydencji Francji w Unii Europejskiej. Pierwsze spotkanie odbyło się w drugiej połowie 2008 roku w Paryżu. Każdy z krajów członkowskich zaangażowanych w Sieć ENLETS zobowiązany był do stworzenia krajowego punktu kontaktowego ENLETS (ENLETS – *National Contact Point*) z wyznaczonym oficerem łącznikowym.

Głównym celem Sieci ENLETS jest wymiana doświadczeń w zakresie wykorzystywania technologii pomiędzy europejskimi służbami porządku publicznego oraz posiadanie bazy ekspertów i utworzenie bazy wiedzy o technologiach, które powstają lub są już dostępne i wykorzystywane przez europejskie służby należące do Sieci. Baza wiedzy jest dostępna dla wszystkich służb skupionych w ramach ENLETS. Jednym z ważniejszych celów funkcjonowania Sieci jest więc uniknięcie powtarzania się rozwiązań, które

56 Bliżej: Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Strategia Działania Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego na lata 2015-2020, wersja 1.16 (niepublikowana), ss. 21.

57 Zob. E. Sitek, Nauka na rzecz bezpieczeństwa, „Policja" 997, nr 6(135) czerwiec 2016, s. 10-11.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

zostały wdrożone przez inne kraje europejskie. Ponadto, na podstawie rekomendacji Komisji Europejskiej wydanej w 2014 roku, ENLETS jest również platformą komunikacji pomiędzy służbami a przedstawicielami świata nauki i przemysłu w zakresie informowania o potrzebach nt. wykrywania i zmniejszania zagrożeń związanych z materiałami CBRJ (materiały: chemiczne, biologiczne, radiologiczne oraz jądrowe) i materiałami wybuchowymi [58].

Jednym z wymiernych efektów porozumienia zawartego pomiędzy ENLETS a PPBW jest wniosek złożony do Komisji Europejskiej o finansowanie w ramach Programu Horyzont 2020 projektu pt. *Innovation – Law Enforcement Agencies Dialogue (i-LEAD)*. Koncepcja projektu została opracowana w ramach Sieci ENLETS przez 19 europejskich partnerów (w tym PPBW). Celem projektu jest usprawnienie komunikacji pomiędzy europejskimi służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo publiczne w definiowaniu potrzeb związanych z nowymi rozwiązaniami technologicznymi, które zwiększą efektywność pracy funkcjonariuszy. Wyniki konkursu zostaną ogłoszone przez Komisję Europejską w dniu 25 stycznia 2017 roku.

W roku 2016 PPBW była partnerem merytorycznym dwóch istotnych wydarzeń konferencyjnych. Pierwszym z nich było Europejskie Forum Bezpieczeństwa – CYBERSEK – 2016 (Kraków, 26-27 września 2016 r.), którego organizatorem był Instytut Kościuszki. Impreza ta zgromadziła ponad 700 uczestników, w tym 120 prelegentów z ponad 20 państw, m.in. z USA, Izraela i Chin. Wśród głównych tematów tej konferencji należy zwłaszcza wymienić kwestie związane z implementacją Dyrektywy NIS, rozwojem regionalnego systemu cyberbezpieczeństwa NATO, zwalczanie terroryzmu poprzez narzędzia działające w cyberprzestrzeni, a także pogłębiający się deficyt specjalistów z zakresu cyberbezpieczeństwa.

Drugą imprezą była XII konferencja naukowa poświęcona biometrii – BIOMETRIA 2016, zorganizowana w dniu 22 września 2016 r. przez Instytut Maszyn Matematycznych oraz Politechnikę Warszawską. W drugim kwartale 2017 r. PPBW będzie partnerem konferencji *European City and Public Security Summit*, która odbędzie się w Londynie, a jej organizatorem jest *International Security Networks*.

XXX

Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego w ocenie wielu ekspertów krajowych i zagranicznych udowodniła swoją przydatność i sku-

58 Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie nowego podejścia UE do wykrywania i zmniejszania zagrożeń związanych z materiałami CBRJ i materiałami wybuchowymi z dnia 5 maja 2014 roku [COM(2014) 247 final], s. 8.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

teczność, gdyż stanowi płaszczyznę wymiary poglądów pomiędzy różnymi środowiskami zaangażowanymi w zapewnienie szeroko rozumianego bezpieczeństwa państwa i jego obywateli[59]. Należy także podkreślić, iż wyniki projektów badawczo-rozwojowych są wykorzystywane w codziennej pracy organów państwowych. Skuteczność ta wynika przede wszystkim z faktu, iż prace na bieżąco konsultowane są z przedstawicielami organów, służb i instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i porządek w Polsce. Do tej pory ponad 1200 osób było zaangażowanych w realizację prac naukowo-badawczych i wdrożeniowych na różnych ich etapach.

59 Por. E.W. Pływaczewski, Z. Rau, The Polish Platform for Homeland Security – a Pioneer Initiative for Up-to-date Security in the European Union, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology, Vol. 4, Białystok 2009, s. 449 i nast. oraz E.W. Pływaczewski, Z. Rau, Security Studies in Poland (with the Project Entitled "Monitoring, Identification, and Countering Threats to the Security of Citizens" as an Example, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Vol. 5, Warszawa 2012, s. 521 i nast.; E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Polish Platform for Homeland Security and Its Place in the Research on Security in Poland, [in:] Selected Aspects of Internal Security, J. Dworzecki (ed.), New York 2015, s. 219 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Rozdział IV

Monitoring, identyfikacja i przeciwdziałanie zagrożeniom bezpieczeństwa obywateli. Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa

§ 1. Główne założenia i cele projektu „Monitoring, identyfikacja i przeciwdziałanie zagrożeniom bezpieczeństwa obywateli"

Wyeksponowany w tytule niniejszego opracowania projekt **„Monitoring, identyfikacja i przeciwdziałanie zagrożeniom bezpieczeństwa obywateli"** zrealizowany został w ramach umowy konsorcjum przez Uniwersytet w Białymstoku oraz Wojskową Akademię Techniczną[1]. Ogólnym celem projektu, którego realizacja została przewidziana na trzy lata (2007-2010), było przedstawienie organom państwa prototypowych rozwiązań w zakresie identyfikacji zagrożeń bezpieczeństwa obywateli, ich ostrzegania, a także kierowania bezpieczeństwem państwa. Projekt obejmował również przedstawienie pilotażowych instalacji eksperckich narzędzi wspomagania de-

1 Projekt badawczy zamawiany Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (Nr PBZ–MNiSW–DBO–01/I/2007). Kierownikiem projektu był prof. Emil W. Pływaczewski, zaś kierownikiem podprojektu realizowanego przez Wojskową Akademię Techniczną prof. Andrzej Najgebauer z Wydziału Cybernetyki tej uczelni.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

cyzji w zakresie kierowania w sytuacjach kryzysowych, a także sieciowego systemu monitoringu, pozyskiwania i przetwarzania danych na rzecz ostrzegania o zagrożeniach i przeciwdziałania skutkom sytuacji kryzysowych. Projekt miał charakter interdyscyplinarny. Brało w nim udział **350** uczestników, reprezentujących zarówno teorię (zarówno nauk karnistycznych, jak i nauk technologicznych) i praktykę organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. W jego ramach przeprowadzono szereg badań o charakterze prawnym, kryminologicznym, socjologicznym oraz technicznym, które dotyczyły wybranych aspektów zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom. W jego trakcie zostały osiągnięte wszystkie zakładane wnioskiem cele badawcze.

Interdyscyplinarny charakter projektu sprawił, iż wypełnia on zapotrzebowanie państwa na kompleksowy system wspomagania kierowania bezpieczeństwem państwa, obejmując następujące obszary naukowe: politologię, ekologię, ekonomię, prawo, meteorologię, fizykę, elektronikę, optoelektronikę, chemię, informatykę, biologię, zarządzanie i wiele szczegółowych metod i technik, w tym z zakresu badań operacyjnych, sztucznej inteligencji, detekcji i identyfikacji zagrożeń. Wyniki projektu mają olbrzymie znaczenie dla bezpiecznego rozwoju cywilizacyjnego RP, gdyż powinny zaowocować praktycznym ich zastosowaniem w obszarze bezpieczeństwa państwa i jego obywateli. Wyniki te powinny też skutkować opracowaniem nowych metod i technik w wymienionych wyżej obszarach naukowych.

Niezmiernie istotnym elementem założonych badań było to, iż w ich realizacji brali udział – obok przedstawicieli środowiska akademickiego – praktycy: policjanci, sędziowie, prokuratorzy, którzy na co dzień są konfrontowani z przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi. Miało to stanowić o praktycznej i bezpośredniej przydatności uzyskanych efektów badań oraz potrzeby, czy wręcz konieczności ich użycia do podniesienia skuteczności działań organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości[2].

1. Podział zadań badawczych

Podział realizacji zadań badawczych założonych w projekcie pomiędzy Uniwersytetem w Białymstoku oraz Wojskową Akademią Techniczną przedstawiał się następująco. Przedmiotem badań koordynowanych przez Uniwersytet w Białymstoku, ujętych we wcześniej przygotowanej ofercie, były m.in. następujące obszary:

2 Dodać należy, iż uczestnicy projektu uzyskali zgodę na naukowe wykorzystanie wszelkich materiałów z prowadzonych spraw oraz prowadzenie badań w powyższych zakresach.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- problematyka procesowego dowodzenia przestępstw związanych z bezpieczeństwem systemów informacyjnych i ich wykorzystania w cyberprzestrzeni,
- problematyka efektywnego operacyjnego i procesowego wykorzystania systemów bezzałogowych przez organa ścigania,
- nowe rozwiązania organizacyjne i prawne w zakresie zapewnienia przestrzegania prawa i dowodzenia przestępstw popełnianych przez funkcjonariuszy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości (korupcja itp.),
- zagrożenia związane z terroryzmem i cyberterroryzmem,
- diagnoza korzystania z Internetu przez zorganizowane grupy przestępcze,
- wykorzystanie nowych technologii i rozwiązań prawnych przez organa ścigania.

Zespoły badawcze UwB, skupione wokół Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii, były też odpowiedzialne za realizację takich odcinków badawczych, jak: diagnoza poczucia bezpieczeństwa obywateli i zagrożeń wpływających na to poczucie, prawne i kryminologiczne aspekty przestępczości zorganizowanej, zjawiska terroryzmu oraz korupcji, a także instrumenty polityki kryminalnej państwa w zakresie bezpieczeństwa obywateli w Polsce i Rosji.

Wojskowa Akademia Techniczna zobowiązała się do przygotowania oferty i realizacji następujących zadań badawczych:

a. Zarządzanie kryzysowe w państwie;
b. Systemy wczesnego ostrzegania o sytuacjach kryzysowych;
c. Bezpieczeństwo systemów informacyjnych w cyberprzestrzeni;
d. Materiał, podzespoły, sensory i struktury do systemów bezpieczeństwa;
e. Zarządzanie bezpieczeństwem organizacji poza zagadnieniem.

2. Wybrane kwestie metodologiczne i organizacyjne. Etapy i efekty realizowanych badań kryminologicznych

Na przedmiot realizowanych badań składały się trzy komponenty: poczucie bezpieczeństwa obywateli, zagrożenia bezpieczeństwa obywateli oraz obowiązujące instrumentarium prawne służące zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli. Zmienną cechującą każdy z tych elementów stanowiło pojęcie „bezpieczeństwo obywateli".

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Ze względu na szeroki zakres badań były one przeprowadzane w dwóch etapach. Zrealizowany już w 2008 r. pierwszy etap objął badania opinii publicznej prowadzone w celu zdiagnozowania poczucia bezpieczeństwa obywateli. W drugim etapie zbadano opinie funkcjonariuszy wybranych organów państwowych w zakresie zagrożeń bezpieczeństwa obywateli i oceny obowiązującego instrumentarium prawnego, służącego zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli.

Ukończenie I etapu badań pozwoliło na analizę i prezentację jego wyników, a wyniki te były skonfrontowane z rezultatami uzyskanymi podczas kolejnych etapów badań. W celu uzyskania reprezentatywności badań, która jest niezbędna do wyciągania wniosków natury ogólnej, szczególny nacisk położono na prawidłowe skonstruowanie metody badań, dobierając odpowiednie narzędzia badawcze oraz populację poddaną badaniu. Zakres badań zdeterminował potrzebę wykorzystania różnych metod i technik badawczych. W badaniu zastosowano przede wszystkim metodę sondażową, mając na uwadze, iż sondaże to najlepsza metoda badania bardzo licznych populacji[3].

Biorąc pod uwagę fakt, iż punktem wyjścia dla prowadzonych badań było określenie stopnia poczucia bezpieczeństwa obywateli, badania przeprowadzono na próbie reprezentatywnej dla obywateli polskich zamieszkałych w naszym kraju[4]. Realizacji tej części badań dokonał *Research International Pentor*, ponieważ wykonawcy projektu badawczego nie dysponowali technicznymi możliwościami przeprowadzenia badań, które byłyby reprezentatywne w skali kraju. Zrealizowaną próbę można uznać za reprezentatywną dla ogółu Polaków ze względu na płeć, wiek, wykształcenie oraz miejsce zamieszkania.

Przy badaniu poczucia bezpieczeństwa społeczeństwa i najistotniejszych w jego ocenie zagrożeń wykorzystano jako metodę badawczą wywiad skategoryzowany, który został przeprowadzony przez ankieterów według wcześniej przygotowanego kwestionariusza. Badanie realizowało około 150 przeszkolonych ankieterów w dniach 23-30 września 2008 r.

W pierwszej płaszczyźnie badawczej, a mianowicie diagnozy społecznego poczucia bezpieczeństwa oraz zagrożeń związanych z funkcjonowaniem społeczeństwa, monitoring w postaci badań opinii publicznej pozwolił na wyłonienie czynników determinujących ten fragment życia społecznego

3 Szerzej o metodzie badań zob. W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, G.B. Szczygieł, E. Zatyka, Poczucie bezpieczeństwa obywateli i jego zagrożenia (założenia badawcze), [w:] L.K. Paprzycki, Z. Rau (red.), Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Warszawa 2009, s. 340 i nast.

4 Badaniu została poddana reprezentatywna próba polskiego społeczeństwa w wieku powyżej 18 lat (w liczbie 1042 osób).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

i skonfrontowanie ich z faktycznym poziomem zagrożenia w obszarach, w których zapewnienie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa stanowi zadanie organów władzy państwowej. Badania pozwoliły m.in. na wyodrębnienie kategorii zagrożeń społeczeństwa, na które państwo nie ma żadnego wpływu oraz kategorii zagrożeń, na które społeczeństwo oczekuje reakcji państwa i jego agend. Realizacja projektu umożliwiła uzyskanie aktualnego obrazu społecznego poczucia bezpieczeństwa w kontekście nowych, narastających zagrożeń, stanowiących newralgiczne punkty aktywności państwa w obszarze zapewnienia bezpieczeństwa obywateli. Szczególną uwagę w tym względzie poświęcono zjawisku korupcji[5].

W obszarze zadania badawczego polegającego na określeniu instrumentów polityki kryminalnej państwa w zakresie bezpieczeństwa obywateli w kontekście doświadczeń innych krajów, z uwzględnieniem możliwości technologicznych w tym obszarze, uznano za stosowne odniesienie się do zagrożeń bezpieczeństwa występujących w Rosji i rozwiązań zmierzających do ich ograniczania. W tym celu dokonano analizy wybranych aktów prawnych, polskich i rosyjskich opracowań z zakresu przestępczości i innych zagrożeń, a także przeprowadzono wywiady ze znawcami tej problematyki, co miało na celu stworzenie efektywnych i praktycznych metod przeciwdziałania i zwalczania zagrożeń bezpieczeństwa państwa polskiego przy wykorzystaniu doświadczeń Rosji w tym zakresie[6].

W odcinku badawczym, dotyczącym obowiązującego stanu prawnego w zakresie zjawiska terroryzmu, cyberterroryzmu, przestępczości zorganizowanej i cyberprzestępczości w aspekcie materialnokarnym i procesowym w wybranych pozakrajowych systemach prawnych, dokonano analizy ustawodawstwa niemieckiego, austriackiego[7] i szwajcarskiego[8] poprzez pryzmat kryminalizacji grup terrorystycznych.

---

5 Zob. G.B. Szczygieł, Social perception of corruption, [in:] E.W. Pływaczewski (ed.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Vol. 4, Białystok 2009, s. 639-648.

6 Efekty tych badań zostały ujęte w opracowaniach: K. Laskowska, Kryminalizacja form zorganizowanej działalności przestępczej w świetle polskiego kodeksu karnego. Postulaty zmian, [w:] R.N. Kliuczko, I.W. Guszczin, I.E. Martynienko, N.W. Silczenko, O.N. Tołoczko (red.), „Механизм правого регулирования общественных отношений: теория и практика". Materiały międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, Grodno 4-5 kwietnia 2008 r., Grodzieński Państwowy Uniwersytet im. Janki Kupały, Grodno 2008, s. 205-207; oraz tejże, Изменения преступности в Польше и их причины, „Вестник Орловского Государсвенного Университета" 2009, nr 1, s. 17-26; tejże, Organized Crime in Poland – Criminological and Legal Dilemmas, [in:] E.W. Pływaczewski (ed.), Current Problems of the Penal Law and Criminology, *op. cit.*, s. 315-330; oraz tejże, Współczesna przestępczość w Rosji jako zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa i społeczeństwa, [w:] Ł. Pohl (red.), Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca, Poznań 2009, s. 327-337.

7 Zob. E.M. Guzik-Makaruk, Przestępstwa terrorystyczne w ujęciu kodeksu karnego Republiki Austrii, „Przegląd Policyjny" 2008, nr 4, s. 40-63.

8 Zob. E.M. Guzik-Makaruk, Prawnokarna regulacja przestępstw terrorystycznych jako element strategii przeciwdziałania terroryzmowi. Rozważania na tle kodeksu karnego Konfederacji Szwajcarskiej, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 3(107).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Podjęto także problem kryminalizacji finansowania terroryzmu na tle prawnoporównawczym, przybliżając rozwiązania niemieckie, austriackie i szwajcarskie. Analiza ta przyczyniła się do sformułowania uwag krytycznych do projektów nowelizacji polskiego kodeksu karnego z lat 2007-2009, w odniesieniu do penalizacji finansowania terroryzmu, pozwalając na sformułowanie postulatów *de lege ferenda*[9]. Wybrane problemy z zakresu kryminalizacji terroryzmu na gruncie polskiego ustawodawstwa znalazły swoje odzwierciedlenie w opracowaniu[10], w którym wskazano na dysonanse definicyjne związane z brakiem ujednolicenia pojęć języka prawnego (akt terrorystyczny, przestępstwo o charakterze terrorystycznym), a także na mankamenty regulacji przewidzianych w art. 120 § 15 kk. i w art. 258 kk. Zaproponowano wprowadzenie odrębnego typu czynu zabronionego – art. 258a kk. – kryminalizacja udziału w grupie terrorystycznej, uznając, że obowiązująca regulacja z art. 258 kk., relewantna w odniesieniu do zorganizowanych struktur przestępczych, nie jest już taka w stosunku do grup terrorystycznych.

W płaszczyźnie zapobiegania terroryzmowi przedmiotem rozważań uczyniono elementy strategii Rady Europy oraz Stanów Zjednoczonych[11] wobec tego zjawiska, zważywszy, że zarówno zwalczanie terroryzmu, jak i zapobieganie terroryzmowi musi stanowić przedmiot intensywnie rozwijanej międzynarodowej współpracy, która powinna między innymi polegać na tworzeniu i stosowaniu nadążających za rzeczywistością instrumentów prawa międzynarodowego uderzających w newralgiczne punkty organizacji terrorystycznych[12].

W odcinku badawczym koncentrującym się wokół problematyki prawnych instrumentów zwalczania przestępczości pewną część analiz poświęcono procesowej instytucji Europejskiego Nakazu Aresztowania (ENA) na tle decyzji ramowej Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie ENA oraz ustawodawstwa polskiego i niemieckiego. Sformułowano konkretne propozycje *de lege ferenda*, dotyczące sposobu wzmocnienia ochrony własnego obywatela przed wydaniem w ramach ENA. Zgłoszone postulaty obejmują w szczególności: wzmocnienie pozycji własnych obywateli poprzez obronę

9 Zob. E.M. Guzik-Makaruk, W. Filipkowski, Kryminalizacja finansowania terroryzmu na tle prawnoporównawczym, „Studia Prawnoustrojowe" 2009, t. 10.

10 Zob. E.M. Guzik-Makaruk, W. Filipkowski, Strafrechtliche Probleme des Terrorismus im polnischen Strafgesetzbuch, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology, *op. cit.*, s. 181-198.

11 W dniu 16 marca 2009 r. odbyło się międzynarodowe seminarium na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku z wiodącym wystąpieniem prof. C. Eskridge'a – Dyrektora Wykonawczego Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologicznego (*American Society of Criminology*) pt. "Terrorism, Globalization, and the Forces of (Dis)Order in the Islamic World".

12 E.M. Guzik-Makaruk, E. Zatyka, Rada Europy wobec terroryzmu – elementy strategii przeciwdziałania, „Białostockie Studia Prawnicze" 2009, z. 6.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

obligatoryjną w postępowaniach o przekazanie w ramach ENA; zastosowanie grocjuszowskiej zasady ekstradycyjnej *aut dedere aut judicare (punire)* i w następstwie tego – niewydawanie własnych obywateli w tych wypadkach, w których czyn choć częściowo został popełniony na terytorium Polski; oraz podwójną karalność czynu jako *conditio sine qua non* przy przekazywaniu własnych obywateli[13].

W ramach odcinka badawczego dotyczącego inwentaryzacji krajowych instrumentów prawnych w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej, przeprowadzone zostały również badania ankietowe z wyselekcjonowanymi grupami respondentów. W badaniach skoncentrowano się przede wszystkim na ocenie istniejącego instrumentarium prawnego i organizacyjnego służącego walce z przestępczością zorganizowaną oraz kwestii wykorzystywania różnych rozwiązań technologicznych przez organa ścigania i wymiar sprawiedliwości, a także przestępców.

Szczegółowej ocenie poddano instytucje prawne stosowane na etapie czynności operacyjnych, postępowania przygotowawczego oraz sądowego pod kątem ich przydatności w walce z przestępczością zorganizowaną. Przedmiot analiz stanowiła także współpraca pomiędzy wybranymi organami państwowymi, w tym organami ścigania, jak również kierunki zmiany strategii walki z przestępczością zorganizowaną.

W czasie realizacji omawianego projektu badawczego na kanwie dyskusji, która toczyła się w odniesieniu do postulatu zmiany przepisu art. 45 kk., została wypracowana nowa – gruntownie przepracowana i zmieniona – propozycja. Uwzględniała ona formułowane wcześniej, także krytyczne i polemiczne, oceny[14]. Postulat ten zawierał konstrukcję tzw. „konfiskaty rozszerzonej" czy też „rozszerzonego przepadku mienia". W okresie Sejmu RP V kadencji konstrukcja ta została ujęta w projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny skarbowy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo prasowe[15]. W uzasadnieniu projektu w odniesieniu do tej formuły przypomina się, iż konieczność intensyfikacji działań służących zwalczaniu tak przestępczości zorganizowanej, jak i terroryzmu spowodowała zaintere-

13 Zob. E.M. Guzik-Makaruk, Die Implementation des Europäischen Haftbefehls in Polen und Deutschland im Vergleich – Eine kritische Skizze aus polnischer Sicht, [w:] J.C. Joerden, A.J. Szwarc (red.), Europäisierung des Strafrechts in Polen und Deutschland – rechtsstaatliche Grundlagen, Duncker & Humblot, Schriften zum Strafrecht, Heft 185, Berlin 2007, s. 255-264; tejże, Wybrane problemy implementacji Europejskiego Nakazu Aresztowania w Polsce i w Niemczech porównaniu, [w:] Wybrane problemy prawa krajowego i europejskiego, Białystok 2007, s. 322-334; oraz tejże, *Omne initium difficile videtur*, czyli kilka słów o wyboistej drodze implementacji decyzji ramowej o europejskim nakazie aresztowania do ustawodawstwa RFN, [w:] A.J. Szwarc, J.C. Joerden (red.), Europeizacja prawa karnego w Polsce i w Niemczech – podstawy konstytucyjnoprawne, Poznań 2007, s. 257-272.

14 Zob. zwłaszcza C. Kulesza, P. Starzyński, Powrót do konfiskaty mienia?, „Prokuratura i Prawo" 2008, nr 3, s. 37 i nast.

15 Nierozpatrzony projekt ustawy nr druku 2100 zawierający nowe ujęcie przepisów art. 45 kk.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

sowanie instytucją przepadku korzyści pochodzących z przestępstwa jako środkiem o charakterze nie tylko represyjnym, ale również prewencyjnym. Pozbawienie sprawców tych przestępstw środków finansowych, stanowiących bazę ekonomiczną dla ich dalszej aktywności kryminalnej, stanowić może znacznie bardziej efektywne narzędzie ich zwalczania niż nawet długoletnia kara pozbawienia wolności. Stąd nieodzowna okazała się zmiana tradycyjnego podejścia do niektórych instytucji prawa karnego. Wyrazem nowego podejścia jest wypracowanie konstrukcji tzw. „konfiskaty rozszerzonej" czy też „rozszerzonego przepadku mienia".

Wypracowane w takim kształcie propozycje zmian przepisów art. 45 kk. zostały w szerokim zakresie zaprezentowane i poddane dyskusji na Międzynarodowej Konferencji, zorganizowanej pod auspicjami Ministerstwa Sprawiedliwości, która odbyła się w październiku 2007 r.[16] W świetle prezentacji zagranicznych ekspertów[17] referujących zarówno mechanizmy prawne, jak i praktykę pozbawiania sprawców najgroźniejszych przestępstw korzyści z nich uzyskanych, polskie propozycje w zakresie tzw. konfiskaty rozszerzonej nie miały bynajmniej charakteru „rewolucyjnego", zwłaszcza że uczestnicy konferencji zostali także zapoznani z krytyczną analizą obecnych rozwiązań prawnych dotyczących odzyskiwania mienia i korzyści pochodzących z przestępstw. Przeprowadzona analiza prawnoporównawcza wykazała zresztą, że Polska dąży dopiero do ustanowienia funkcjonujących już od dawna i coraz bardziej powszechnych standardów zwalczania najpoważniejszej przestępczości metodą „podcięcia" jej „ekonomicznych korzeni"[18]. Omawiany projekt został przyjęty przez Radę Ministrów i skierowany do Sejmu, ale wobec skrócenia kadencji prace nie zostały zakończone.

W okresie Sejmu RP VI kadencji omawiana wyżej propozycja przybrała postać poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny skarbowy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo prasowe[19]. Jak konkludował w swej ekspertyzie A. Sakowicz, projektowana ustawa wymaga dalszych prac legislacyjnych w celu uporządkowania przepisów, wy-

16 Konferencja „Rozszerzona konfiskata jako nowoczesny środek walki z przestępczością zorganizowaną", Warszawa, Pałac Belweder, 18 października 2007 r. Z polskiego środowiska kryminologicznego przedstawiony projekt został wsparty głosami obecnych na konferencji prof. Leona Tyszkiewicza i piszącego te słowa.

17 Reprezentowali oni Republikę Irlandii, Republikę Włoską, Szwajcarię, Królestwo Hiszpanii oraz Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii.

18 Instytucja rozszerzonego przepadku funkcjonuje w co najmniej 13 państwach – Wielkiej Brytanii, Irlandii, Włoszech, Finlandii, Portugalii, Holandii, Francji, Niemczech, Belgii, Luksemburgu, na Węgrzech, jak również m.in. w Stanach Zjednoczonych i Szwajcarii. Prace nad nowelizacją prawa karnego zmierzające do wprowadzenia instytucji rozszerzonego przepadku prowadzone były również w innych państwach, m.in. Hiszpanii.

19 Druk nr 640 (wpłynął 22.02.2008 r.). Projekt ten dnia 13.06.2008 r. skierowano do I czytania na posiedzeniu Sejmu, które odbyło się w dniu 3.10.2008 r. Zgłoszony w dyskusji wniosek o odrzucenie projektu ustawy w I czytaniu został wycofany, a projekt skierowano do Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

eliminowania z nich regulacji budzących wątpliwości natury stylistycznej. Koniecznym jest także, a może przede wszystkim, dokonanie korekty przepisów, które budzą wątpliwości w zakresie ich zgodności z Konstytucją RP[20].

Warto również przypomnieć, iż w czasie prac i dyskusji nad omawianym projektem została zrealizowana dyrektywa nr 845 Rady UE z dnia 6 grudnia 2007 r., która stanowi, że „Każde państwo członkowskie tworzy lub wyznacza krajowe biuro ds. odzyskiwania mienia w celu ułatwienia wykrywania i identyfikacji korzyści z przestępstwa oraz innego mienia związanego z przestępstwem, które mogą być objęte wydanym przez właściwy organ sądowy nakazem zabezpieczenia lub zajęcia lub nakazem konfiskaty w trakcie postępowania karnego lub też, w miarę możliwości określanych przez prawo krajowe danego państwa członkowskiego, postępowania cywilnego." W dniu 18 grudnia 2008 r. podpisana została deklaracja pomiędzy Ministrem Finansów, Ministrem Sprawiedliwości – Prokuratorem Generalnym, Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie współdziałania pomiędzy biurami ds. odzyskiwania mienia w państwach członkowskich w dziedzinie wykrywania i identyfikacji korzyści pochodzących z przestępstwa lub innego mienia związanego z przestępstwem. W Polsce funkcję krajowego biura ds. odzyskiwania mienia (BOM) pełni 10-osobowy wydział w Biurze Kryminalnym Komendy Głównej Policji[21]. Rozwiązanie to powinno w istotnym stopniu wspomagać stosowanie projektowanej konstrukcji rozszerzonego przepadku mienia.

W ramach realizacji omawianego projektu badawczego wielokrotnie eksponowano mankamenty obowiązującej regulacji w zakresie przepadku przedmiotów i korzyści[22]. Główne wnioski z dokonanych w tym zakresie analiz są następujące:

---

20 A. Sakowicz, Opinia o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo prasowe (druk nr 640) z dnia 30 października 2008 r. (niepublikowana). Autor, sygnalizuje to przede wszystkim z punktu widzenia ochrony praw jednostki (w szczególności prawa własności i zasady proporcjonalności) w kontekście brzmienia przepisu z art. 46 Konstytucji RP. Zwraca też uwagę na fakt, iż Decyzja Ramowa Rady UE zawiera katalog przestępstw, w związku z którymi może zostać orzeczona tzw. konfiskata rozszerzona, zaś w przypadku przestępstw o charakterze terrorystycznym decyzja ta stwierdza *expressis verbis*, że wprowadzenie tzw. konfiskaty rozszerzonej powinno dotyczyć przestępstw, które „mogą przysporzyć korzyści majątkowej". Projektowane rozwiązanie pomija te kwestie. Na przykład z treści projektowanego przepisu art. 45 § 3 kk. (zob. też art. 33 § 3 kks.) wynika, że popełnione „przestępstwo o charakterze terrorystycznym albo przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności, której górna granica nie jest niższa niż 5 lat, i popełnione w zorganizowanej grupie albo związku" nie musi łączyć się z jakąkolwiek korzyścią majątkową. Projektowana ustawa wprowadza bowiem domniemanie, że sprawca takiego przestępstwa cały swój dotychczasowy majątek „uzyskał z działalności przestępczej".

21 Zob. T. Safiański, Pozbawianie korzyści pochodzących z przestępstwa – wybrane aspekty współpracy instytucjonalnej w Unii Europejskiej, „Policja" 2008, nr 4, s. 35 i nast.; Fedorowicz, Policja tworzy biuro, „Policja 997" 2009, nr 1, s. 42. Polska już wcześniej dysponowała programem komputerowym, który umożliwiał dokładne i wszechstronne poszukiwanie zasobów przestępców. Elektroniczny System Odzyskiwania mienia będzie programem międzyresortowym, na bieżąco aktualizowanym przez fachowców z Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie.

22 Zob. szerzej E.W. Pływaczewski, Wokół postulatu tzw. konfiskaty rozszerzonej (rozszerzonego przepadku mienia), [w:] Ł. Pohl (red.), Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji jubileuszu 70. urodzin Profesora

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

1. Sama zła praktyka, tj. wykorzystywanie prawa karnego do innych celów, aniżeli ochrona dóbr społecznie cennych przed przestępczością nie powinna eliminować danej instytucji z katalogu kar czy środków karnych, bez rzetelnego rozważenia, czy w danych warunkach jest ona celowa i bezpieczna. Przedwczesne i nieuzasadnione było zatem wyeliminowanie kary konfiskaty mienia jako „anachronizmu" w prawie karnym.
2. Zmiany nowelizacyjne wprowadzone do kodeksu karnego ustawą z dnia 13 czerwca 2003 r. były rozwiązaniami o zbyt „miękkim" charakterze; reforma obowiązującego w tym względzie stanu prawnego jest więc ze wszech miar konieczna, jeśli mamy **urealnić** system pozbawiania sprawców najgroźniejszych kategorii przestępstw środków finansowych, które stanowią bazę ekonomiczną dla ich dalszej działalności kryminalnej.
3. Rozszerzenie stosowania domniemań prawnych na sprawców przestępstw o charakterze terrorystycznym oraz popełnionych w zorganizowanej grupie lub związku przestępczym zasługuje zdecydowanie na aprobatę zarówno w aspekcie merytorycznym, jak i prawnoporównawczym. Założenia projektowanej ustawy mają charakter **kompleksowy**, a zaczerpnięte zostały z **ugruntowanych** wzorców stosowanych w szeregu państw członkowskich Unii Europejskiej.
4. Dokonując hierarchizacji potrzeb w zakresie reformy prawa karnego należałoby owe potrzeby **„odpolitycznić"**, rozróżniając postulaty **pierwszorzędne**, a do nich niewątpliwie należałoby zaliczyć konstrukcję tzw. „konfiskaty rozszerzonej" czy też „rozszerzonego przepadku mienia", od tych, które są zdecydowanie bardziej medialne, lecz z punktu widzenia priorytetów w zakresie zwalczania przestępczości mają znaczenie **peryferyjne** (np. surowsze prawo dla gwałcicieli, łącznie z kastracją farmakologiczną pedofilów recydywistów).
5. Zmiany formacji rządzących nie powinny wpływać na prace dotyczące nowych regulacji prawnych, podjęte za rządów poprzedników. W przedmiotowym zakresie należałoby więc oczekiwać kontynuacji (sfinalizowania) podjętych wcześniej prac, a nie rozpoczynania ich od nowa na zasadzie „wyważania otwartych drzwi", zwłaszcza że w interesującym nas obszarze ciągle jeszcze brakuje takich rozwiązań gwarantujących maksymalną „neutralizację" pozbawionych wolności zorganizowanych przestępców, na których w dzisiejszych realiach „pracują" zdobyte wcześniej drogą przestępstwa środki majątkowe.

Andrzeja J. Szwarca, Poznań 2009, s. 467 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

6. Nie należy też rzecz jasna przeceniać znaczenia projektowanych rozwiązań prawnokarnych. Na pewno nie będą one w stanie „wyręczyć" działalności urzędów skarbowych czy komorników oraz skuteczności różnego rodzaju przedsięwzięć o charakterze organizacyjno-technicznym, które mogą skutecznie zapobiegać dokonywaniu przez sprawców przestępstw pozornych transferów majątku na osoby podstawione. Istotnym „zapleczem" projektowanych rozwiązań powinno stać się także krajowe biuro ds. odzyskiwania mienia (BOM), wspomagane przez służby podległe Ministerstwu Finansów i Ministerstwu Sprawiedliwości.
7. Niewątpliwie jednym z wiodących czynników, przesądzających o wprowadzeniu nowych środków zwalczania najcięższych kategorii przestępstw jest tzw. wola polityczna, której niejednokrotnie brakowało w pierwszym okresie transformacji, znamiennym swoistą „nadinterpretacją" w zakresie doktryny ochrony praw człowieka, ukierunkowanej nierzadko dość jednostronnie na potencjalnego sprawcę przestępstwa. Ową „wolę polityczną" „szczęśliwie" jednak czasem wspomagają dyrektywy unijne[23].

W ramach prezentowanego projektu badawczego przeanalizowano także technologie stosowane przez członków zorganizowanych grup przestępczych, a także wyeksponowano potrzeby organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości w zakresie rozwiązań technologicznych. Efekty pierwszych wyników badań opublikowane zostały w 2009 r. w dwóch pracach zbiorowych [24].

W warstwie badań prawnych, kryminologicznych i socjologicznych[25] osiągnięto szereg zakładanych celów badawczych. Dokonano – po raz pierwszy w literaturze polskiej – kompleksowej analizy etiologii i fenomenologii aktualnych i przyszłych zagrożeń dla bezpieczeństwa obywateli, w szczególności przestępczości zorganizowanej i terroryzmu w różnych ich odmianach[26]. Wiele miejsca w badaniach poświęcono kwestii zagrożeń

23 Tamże.

24 Zob. E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and the Criminology, *op. cit.*, ss. 722. Praca ta zawiera 36 opracowań w językach obcych oraz L.K. Paprzycki, Z. Rau (red.), Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Warszawa 2009, ss. 992 – zawierająca 46 opracowań.

25 Zob. zwłaszcza Conflict of Interest in Central and Eastern Europe, S. Burdziej, J. Szalacha (ed.), Zakulisowe Studia Społeczne, Poznań 2011, ss. 210.

26 Zob. W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Standardy przeciwdziałania procederowi prania pieniędzy, „Państwo i Prawo" 2007, nr 10, s. 93-103; W. Filipkowski, Cyber Laundering: An Analysis of Typology and Techniques, „International Journal of Criminal Justice Sciences", Vol. 3, issue 1, January-June 2008, s. 15-27; W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Z. Rau, Odbieranie sprawcom przestępstw wartości majątkowych. Ocena proponowanych zmian art. 45 kodeksu karnego (wersja projektu na dzień 18 września 2006 r.), [w:] A. Szymaniak, W. Ciepiela (red.), Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy, t. II, Poznań 2007, s. 125-133; E. Zatyka, The Criminal Law and

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

związanych z Internetem. Stanowiło to punkt wyjścia do dokonania oceny adekwatności i skuteczności istniejących regulacji prawnych w zakresie przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru cyberprzestrzeni. Osobno potraktowano także zjawisko korupcji oraz sposoby jej przeciwdziałania i zwalczania. Prowadzone analizy obejmowały przede wszystkim regulacje polskie. Jednakże w celu ich wszechstronnej oceny sięgnięto po regulacje innych krajów (europejskich oraz z innych części świata) oraz regulacje i standardy międzynarodowe[27]. Ważnym obszarem badań była także kwestia oceny legalności stosowania nowych technologii w zakresie przeciwdziałania i zwalczania zagrożeń bezpieczeństwa obywateli.

Na szczególne podkreślenie zasługuje stworzenie kompleksowego systemu wykorzystywania nowych technologii w pracy operacyjnej oraz procesie karnym dla zapewnienia bezpieczeństwa. W systemie tym znalazły się następujące rozwiązania technologiczne:

- bezpieczeństwo sieci teleinformatycznych oraz usług IT,
- inteligentna wyszukiwarka akt sądowych,
- technologie komputerowego przetwarzania mowy,
- zagadnienia związane z systemami agentowymi, metodami sieci społecznych, analizy kompetencji, analizy relacji i powiązań, składających się na ogólny problem akwizycji informacji i ekstrakcji wiedzy,
- możliwości zastosowania multimedialnych systemów wspomagających identyfikację i zwalczanie przestępczości.

W odniesieniu do tych elementów systemu wypracowano ponadto konkretne postulaty *de lege ferenda* wraz z uzasadnieniem odnoszące się do konieczności ich wdrożenia oraz z prognozą w zakresie skuteczności i poprawy efektywności dotychczasowego systemu. W tym też obszarze przygotowano projekt ustawy o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych. Wyniki badań zostały wdrożone oraz wykorzystane przez Prokuraturę, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Komendę Główną Policji,

property-related Consequences of purchasing a stolen Vehicle, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and the Criminology (4), *op. cit.*, s. 703-715; W. Filipkowski, Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za finansowanie terroryzmu, [w:] J. Szafrański, J. Kosiński (red.), Współczesne zagrożenia terrorystyczne oraz metody ich zwalczania, Materiały pokonferencyjne, Szczytno 2007, s. 166-181; tegoż, Wybrane aspekty fenomenologii cyberterroryzmu. Studium przypadku sprawy Sami Omar'a Al-Hussayena, [w:] T. Jemioła, J. Kiesielnicki, K. Rajchel (red.), Cyberterroryzm – nowe wyzwania XXI wieku, Warszawa 2009, s. 119-131 oraz E.M. Guzik-Makaruk, W. Filipkowski, Strafrechtliche Probleme des Terrorismus im polnischen Strafgesetzbuch, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology (4), *op. cit.*, s. 181-199.

27 Jest o nich w szczególności mowa w cytowanych (w przypisach 7. i nast.) pracach zbiorowych. Zob. także F. Calderoni, Organized Crime Legislation in the European Union. Harmonization and Approximation of Criminal Law, National Legislation and the EU Framwork Decision on the Fight Against Organized Crime, Springer – Verlag Berlin 2010, Heidelberg 2010.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

komendy wojewódzkie Policji, Straż Graniczną oraz Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Wartością dodaną projektu było także włączenie do badań ponad stu praktyków (sędziów, prokuratorów oraz funkcjonariuszy służb), dzięki czemu otrzymane wyniki na bieżąco wykorzystywane były w praktyce działania tych organów.

3. Efekty badań technicznych (technologicznych)

Techniczny aspekt projektu również miał wymiar interdyscyplinarny. Obejmował zagadnienia z zakresu od oceny stanu bezpieczeństwa, analizy systemowej i budowania modeli matematycznych oraz biznesowych przez algorytmizację wybranych aspektów, analizę stanu technologicznego, określenie wymagań technologicznych, po identyfikację nowych materiałów, konstrukcję czujników i wykorzystanie pojazdów bezzałogowych.

Opracowano sposób opisu zagrożeń na potrzeby zarządzania kryzysowego, przystosowano metodykę analizy ryzyka L-RAC oraz metodykę systemowej analizy zagrożeń kryzysogennych. Przedstawiono zagrożenia dla infrastruktury krytycznej oraz zasady ich identyfikacji i metodykę ewaluacji oraz oceny w powiązaniu z oceną ryzyka. Sformułowano wymagania systemowe w odniesieniu do system bezpieczeństwa. Sklasyfikowano i zidentyfikowano skutki zagrożeń. Przeprowadzono ankietowanie wybranych organizacji w celu zebrania informacji i sugestii o procedurach ciągłości działania tych organizacji. Przedstawiono modele planów ciągłości działania i planów awaryjnych. Przedstawiono propozycje modeli procedur organizacyjnych. Oceniono stosowane rozwiązania dotyczące polityki ochrony fizycznej w zakresie ochrony lotnisk cywilnych, budynków administracji państwowej, środków transportu osobowego miejskiego i podmiejskiego, przejść granicznych, obiektów fabrycznych stwarzających zagrożenie, miast i stadionów, portów morskich, rafinerii i magazynów paliw oraz obiektów inżynierii wodnej.

Przeprowadzono modelowanie matematyczne zidentyfikowanych zjawisk powodujących pojawienie się sytuacji kryzysowej. Zaproponowano modele opisu awarii sieci dystrybucji gazu, model oszacowania skutków wybuchu gazu, a także szczegółowy model skażeń chemicznych. Wykonano model kluczowych procesów biznesowych w celu zidentyfikowania zakresu odpowiedzialności pracowników, który może zostać wsparty środkami informatyki. Opracowano podstawy do zamodelowania wymagań na potencjalny system informatyczny. Dokonano przeglądu i identyfikacji modeli i algorytmów związanych z problemami zapobiegania zagrożeniom transportowym oraz planowania likwidacji skutków wystąpienia wybranych zagrożeń transportowych, planowaniem ewakuacji budynków uży-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

teczności publicznej, planowaniem alokacji i realokacji pacjentów placówek leczniczych, planowaniem rozmieszczenia różnych służb reagowania kryzysowego oraz ich realokacji i planowaniem rozmieszczenia w placówkach leczniczych ofiar wystąpienia sytuacji kryzysowych. Sformułowano zadania optymalizacji dla zidentyfikowanych problemów praktycznych. Opracowano podstawy systemu wczesnego ostrzegania o sytuacjach kryzysowych umożliwiającego maksymalnie wczesną identyfikację narastania sytuacji kryzysowej na podstawie przetwarzania danych z wszelkich dostępnych źródeł. Wyspecyfikowano wymagania technologiczne na współpracę systemów wczesnego ostrzegania z systemami reagowania kryzysowego.

W ramach kolejnego odcinka badawczego opracowano rekomendacje dla infrastruktury telekomunikacyjnej spełniającej postawione wymagania w zakresie jakości świadczonych usług w środowisku zarządzania kryzysowego. Oceniono istniejące komunikacyjne protokoły bezpieczeństwa pod względem odporności na zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne. Wyspecyfikowano zbiór rekomendowanych technik, dla którego zrealizowano identyfikację oraz specyfikację mechanizmów i metod gwarantujących bezpieczeństwo, jak też określony poziom jakości realizacji usług. Została także przeprowadzona analiza, w wyniku której opracowano wytyczne do zabezpieczenia przed ulotem informacji dla emisji przewodzonej i promieniowanej. Na szczególne podkreślenie zasługuje opracowanie Narodowego algorytmu kryptograficznego – klucza symetrycznego szyfrowania informacji.

W sposób syntetyczny przedstawiono istotne problemy materiałowo-technologicznego zabezpieczenia projektowania i wytwarzania układów funkcjonalnych i konstrukcyjnych zapewniających maksymalny poziom eliminacji zagrożeń. Ponadto opracowano:

- strukturę systemu monitoringu zagrożeń ekologicznych środowiska;
- stanowisko do pomiaru charakterystyk widmowych detektorów UV i detektorów piroelektrycznych;
- metodykę analizy danych obrazowych metodą kadrowania przestrzenno-czasowego;
- metodę kalibracji systemu wizyjnego;
- metodykę realizacji oscylatorów bazujących na liniach opóźniających z akustyczną falą powierzchniową dla potrzeb pomiarowych wielkości fizycznych.

Przeanalizowano także zastosowania radaru jako sensora występującego w systemie sensorów służących do wykrywania obiektów stanowią-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

cych zagrożenie oraz optoelektroniczne metody detekcji gazów. Zostało też wytworzonych szereg demonstratorów technologii od informatycznych poprzez elektroniczne i optoelektroniczne aż po mechaniczne. Systemy CARE i CARE2 zdobyły złote i srebrne medale na światowych wystawach innowacyjnych w Brukseli, Paryżu i Seulu.

4. Wnioski ogólne

Interdyscyplinarny charakter projektu sprawił, iż wypełnił on zapotrzebowanie państwa na kompleksowy system wspomagania kierowania bezpieczeństwem państwa obejmując takie obszary naukowe, jak: politologię, ekologię, ekonomię, prawo, meteorologię, fizykę, elektronikę, optoelektronikę, chemię, informatykę, biologię, zarządzanie i wiele szczegółowych metod i technik, w tym z zakresu badań operacyjnych, sztucznej inteligencji, detekcji i identyfikacji zagrożeń. Ma to olbrzymie znaczenie dla bezpiecznego rozwoju cywilizacyjnego RP, z uwagi na stworzenie możliwości praktycznego zastosowania wyników badań w obszarze bezpieczeństwa państwa i jego obywateli, jak również podstaw do opracowania nowych metod i technik w wymienionych wyżej obszarach naukowych.

Ze środków projektu sfinansowano lub zorganizowano **18** konferencji, **7** seminariów i **25** spotkań roboczych (w tym **7** posiedzeń Zespołu do opracowania projektu ustawy o pracy operacyjnej). Łącznie w trakcie ich trwania wzięło udział około **4000** uczestników. Uczestnicy projektu wzięli udział w łącznie **172** konferencjach, sympozjach i spotkaniach, w tym **64** zagranicznych, wygłaszając w sumie **135** referatów, w tym **31** w języku obcym. Na dorobek projektu składa się kilkaset publikacji[28], w tym **72** obcojęzyczne (w języku angielskim, niemieckim lub rosyjskim). Jednocześnie na potrzeby projektu przygotowano **70** dokumentów wewnętrznych będących najczęściej wynikiem pracy konsultantów z organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Ponadto w związku z projektem powstały także prace magisterskie opisujące cząstkowe problemy badawcze.

Przeprowadzone badania pozwoliły na sformułowanie kilku wniosków ogólnych. Przede wszystkim nastąpiło przeniesienie punktu ciężkości rozważań w kwestiach zapewnienia bezpieczeństwa z zagadnień związanych z przestępczością zorganizowaną i terroryzmem na zapewnienie bezpieczeństwa infrastruktury krytycznej. Dotyczy to w szczególności sieci ener-

28 W tym m.in.: E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and the Criminology, *op. cit.*; L.K. Paprzycki, Z. Rau (red.), Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Warszawa 2009; E.M. Guzik-Makaruk (red.), Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce, Warszawa 2011; zob. na ten temat: W. Filipkowski, Nowe kierunki badań nad bezpieczeństwem w Polsce i ich efekty, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, z. 9.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

getycznych i teleinformatycznych. Są to jednocześnie obszary najbardziej doniosłe społecznie, warunkujące poczucie bezpieczeństwa wśród obywateli. Ataki na infrastrukturę krytyczną mogą mieć o wiele dalej idące konsekwencje negatywne niż ataki na dotychczasowe cele terrorystów (np. dworce, ludność cywilną, środki transportu).

Kolejny ważny wniosek dotyczy kwestii formuły prowadzonych badań. Doświadczenia międzynarodowe jednoznacznie wskazują, iż zapewnienie bezpieczeństwa przez organa państwowe powinno następować we współpracy z sektorem prywatnym i środowiskiem naukowym w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego. Istnieje więc pilna potrzeba stworzenia publiczno-prywatnego forum badawczego dotyczącego sfery bezpieczeństwa, zwłaszcza że europejskie badania w zakresie bezpieczeństwa nie zostały jeszcze zdefiniowane, a pytania o kształt modelu bezpieczeństwa pozostają ciągle otwarte.

Nowe technologie informatyczne dają potencjalnie ogromną szansę w zapobieganiu przestępczości[29] oraz zwalczaniu patologii kryminalnych, lecz badania same w sobie nie stanowią jednak rozwiązania problemu. Aby można było mówić o pełnej efektywności konkretnej technologii musi ona zostać skorelowana z obowiązującymi standardami, wymogami prawnymi oraz uzyskać akceptację społeczną[30]. Powstają bowiem pytania, na ile konieczne są zmiany w prawie dopuszczające stosowanie nowych rozwiązań technicznych w celu przeciwdziałania najgroźniejszym formom przestępczości i w jakim stopniu poszerzenie uprawnień organów ścigania wpłynie na ochronę praw i wolności obywateli. W najbliższej perspektywie oceną tej spójności na obszarze Unii Europejskiej powinien się zajmować specjalny organ, stąd w rekomendacjach ESRAB[31] znalazła się propozycja powołania European Security Board (Europejska Rada Bezpieczeństwa), która pełniłaby istotną rolę w implementacji 7. Programu Ramowego, zwłaszcza zaś poprzez funkcję doradczą w realizowaniu planu bezpieczeństwa, opracowywanie uaktualnianej okresowo strategii bezpieczeństwa oraz prowadzenie badań w celu określenia konsensusu dalszej polityki bezpieczeństwa[32].

29 Szerzej – zob. J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, Kryminologia, Gdańsk 1999, s. 459 i nast.; B. Hołyst, Kryminologia, Wydanie 11, Warszawa 2016, s. 1094 i nast.

30 Zob. zwłaszcza: Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju, F. Jasiński, K. Smoter (red.), Warszawa 2005; Prawnokarne aspekty wolności. Materiały z Konferencji, Arłamów 16-18 maja 2005 r., M. Mozgawa (red.), Kraków 2006, A. Sakowicz, Prawnokarne gwarancje prywatności, Kraków 2006.

31 The European Security Research Advisory Board.

32 Szerzej na ten temat zob. Office for Official Publications of the European Communities Meeting the challenge: The European Security Research Agenda. A Report from the European Security Research Advisory Board, Luxemboburg, September 2006.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W wyniku zrealizowanego projektu badawczego udało się sformułować konkretne propozycje *de lege ferenda*, w tym opracowano projekt ustawy o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych, który następnie stanowił podstawę prac parlamentarzystów.

§ 2. Badania dotyczące przepadku przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa

1. Uwagi ogólne

Na początku XXI wieku, a w szczególności po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej można było zaobserwować dynamiczny wzrost przestępczości gospodarczej i działalności zorganizowanych grup przestępczych. Sprawcy przestępstw o charakterze gospodarczym i przestępstw popełnianych w zorganizowanych grupach uzyskiwali znaczne korzyści majątkowe kosztem Skarbu Państwa, osób fizycznych, prawnych oraz jednostek organizacyjnych nie posiadających osobowości prawnej[33].

Nie bez wpływu na taką sytuację pozostawał szybki rozwój gospodarki, wstąpienie Polski do Unii Europejskiej, otwarcie rynku czy swobodny przepływ osób i towarów. Wszystko to stwarzało szerokie możliwości uzyskiwania dochodów z nielegalnych źródeł. Sprawcy przestępstw uzyskujący środki finansowe z tychże źródeł zwykle dążą do ich szybkiej legalizacji, co z kolei napotyka na coraz mniej barier w obrocie gospodarczym.

Dostrzegając wagę i skalę tego problemu, twórcy kodeksu karnego z 1997 roku wprowadzili do ustawodawstwa instrumenty, których zadaniem miało być pozbawianie sprawców owoców przestępstw, rozumianych jako wszelkiego rodzaju przedmioty i korzyści pochodzące z czynów zabronionych[34]. Ponad dziesięcioletni okres obowiązywania kodeksu karnego oraz dokonana w 2003 roku nowelizacja kodeksu karnego[35], która wprowadziła istotne zmiany w płaszczyźnie pozbawiania sprawców owoców przestępstwa, uzasadniała potrzebę oceny skuteczności tych rozwiązań.

W tej sytuacji celowym było opracowanie projektu, który oceniałby skuteczność tych rozwiązań prawnych w płaszczyźnie postępowania przygotowawczego, sądowego i wykonawczego. Tego zadania podjął się zespół badawczy z Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii Wydziału Prawa UwB,

33 Wskazuje na to wyraźnie Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego KGP w Warszawie w 2005 r., Warszawa, styczeń 2006 (niepublikowane), s. 17 i nast.

34 Na temat kontrowersji poprzedzających wprowadzenie tej regulacji do kk. z 1997 r. – zob. A. Marek, Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki, Warszawa 1997, s. 280 i nast.

35 Ustawą z dnia 13 czerwca 2003 r., Dz.U. z 2003 r. Nr 11, poz. 1061.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

co zaowocowało powstaniem projektu badawczego zatytułowanego „Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa"[36].

Zważywszy, że do tej pory nie były podejmowane badania w tym zakresie, projekt nie stanowił kontynuacji wcześniej prowadzonych prac, lecz posiadał charakter nowatorski. Problematyka objęta projektem była do tej pory wprawdzie podejmowana, lecz jedynie sporadycznie i wyłącznie w teoretycznym (dogmatycznym) ujęciu. Po wspomnianej wyżej nowelizacji kodeksu karnego, na szczególną uwagę w tym względzie zasługują dwa opracowania monograficzne[37]. Należy także wspomnieć o publikacji, zawartej w serii składającej się na „System prawa karnego", w której przeanalizowano instytucję przepadku[38]. Wprawdzie wskazane pozycje zawierają pogłębione, niemal wyczerpujące rozważania, jednakże tylko w płaszczyźnie teoretycznej.

Brak opracowań empirycznych w przedmiotowej literaturze pozwalał zakładać, że wyniki projektu wypełnią lukę w tym zakresie, zwłaszcza że badania obejmowały zarówno analizę dogmatyczną instytucji pozbawiania sprawców owoców przestępstwa, jak i ocenę skuteczności funkcjonowania tej regulacji.

Z uwagi na to, że projekt badawczy miał na celu ocenę skuteczności tych rozwiązań prawnych w płaszczyźnie postępowania przygotowawczego, sądowego i wykonawczego, analizie zostały poddane takie instrumenty prawa karnego, jak:

- przepadek przedmiotów (art. 44 kodeksu karnego),
- przepadek przedmiotów jako środek zabezpieczający (art. 99 i art. 100 kodeksu karnego),
- przepadek korzyści (art. 45 kodeksu karnego),
- zwrot korzyści majątkowej na rzecz Skarbu Państwa (art. 52 kodeksu karnego),
- przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa prania pieniędzy (art. 299 § 7 kodeksu karnego),
- przepadek przedmiotów, korzyści majątkowych oraz ich równowartości (art. 8 ustawy z dnia 28 października 2002 roku o odpowie-

36 O numerze rejestracyjnym N N110 104935, sfinansowanym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, zrealizowanym w latach 2009-2011 na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, pod kierunkiem dr hab. Ewy Guzik-Makaruk, prof. UwB.

37 Zob. K. Postulski, M. Siwek, Przepadek w polskim prawie karnym, Kraków 2004; J. Raglewski, Materialnoprawna regulacja przepadku w polskim prawie karnym, Kraków 2005.

38 J. Raglewski, Przepadek, [w:] M. Melezini (red.), System Prawa Karnego, t. 6, Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie, Warszawa 2010, s. 617-687.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

działności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary[39]).

Przeanalizowane zostały także rozwiązania prawne regulujące tryb postępowania w zakresie orzekania zarówno na etapie przedsądowym, jak i postępowania sądowego, a w szczególności przepisy dotyczące:

- przeszukania i zatrzymania rzeczy (art. 217-236a kodeksu postępowania karnego),
- zabezpieczenia majątkowego (art. 291-294 kodeksu postępowania karnego),
- tymczasowego zajęcia mienia ruchomego (art. 295 kodeksu postępowania karnego),
- orzeczenia przepadku w razie niewykrycia sprawcy (art. 323 § 3 kodeksu postępowania karnego),
- zabezpieczenia majątkowego w oparciu o ustawę o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary.

2. Metodyka badań i ich wyniki

W okresie 36 miesięcy, przewidzianym na realizację projektu, stosownie do opracowanego wcześniej harmonogramu, wykonane zostały następujące czynności:

1. Wykonano kwerendę biblioteczną krajową i zagraniczną – (Warszawa, Wrocław, Gdańsk, Katowice, Szczytno, Poznań, Szczecin oraz w bibliotekach zagranicznych (*on-line* lub osobiście – np. w Rosji, Niemczech, Szwajcarii czy na Litwie).
2. Przeprowadzono badania dogmatyczne (krajowe i zagraniczne).
3. Przeprowadzono badania empiryczne wśród sędziów i prokuratorów.
4. Opracowano monografię zawierającą obok rozważań teoretycznych także kompleksową analizę wyników dokonanych badań własnych.

Narzędziem badawczym przewidzianym do badań empirycznych był kwestionariusz ankiety, a ściślej dwa różne kwestionariusze ankiety skierowane do dwóch grup respondentów stanowiących populację badawczą, tj. prokuratorów i sędziów[40]. Punkt wyjścia do określenia populacji, która

39 Dz.U. z 2002 r. Nr 197, poz. 1661 z późn. zm.

40 W związku z tym zasięgnięto informacji z Departamentu Kadr Ministerstwa Sprawiedliwości odnośnie liczby prokuratorów i sędziów zatrudnionych w wydziałach karnych. Na podstawie danych nadesłanych przez Departament Kadr można było jedynie ustalić ogólną liczbę prokuratorów i ogólną liczbę sędziów, jednakże bez podziału na poszczególne jednostki w strukturze jednostek prokuratury i sądownictwa powszechnego. Wobec braku szczegółowych danych i niemożności wyłonienia proporcjonalnej próby badawczej zatrudnionych prokuratorów i sędziów względem ogólnej liczby zatrudnionych, podjęto decyzję, iż operatem badawczym, czyli wykazem jednostek wcho-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

została poddana badaniu w trakcie realizacji projektu, stanowiło ustalenie, jakie podmioty – organa ochrony prawnej – posiadają uprawnienia w obszarze pozbawiania sprawców owoców przestępstwa. Ustalono, że są to funkcjonariusze prokuratury oraz sądy.

Zdecydowano się na ankiety anonimowe. Anonimowość sprzyja bardziej szczerym odpowiedziom respondentów niż wywiad prowadzony przez ankietera, a to jest szczególnie istotne ze względu na problemy badawcze i populację badanych. Kwestionariusz ankiety zawierał pytania, które zostały tak sformułowane, by umożliwić dodatkowe komentarze. Zrezygnowano z całkowitej standaryzacji. Posłużono się trzema rodzajami pytań, a mianowicie: zamkniętymi, półotwartymi i otwartymi.

Przed przystąpieniem do badań właściwych przeprowadzono badania pilotażowe wśród sędziów i prokuratorów z okręgu białostockiego i w oparciu o zgłoszone uwagi dokonano korekty narzędzia badawczego opracowując ostateczną wersję kwestionariusza ankiety.

Kwestionariusz ankiety będący podstawą przeprowadzonego badania populacji prokuratorów zawierał 28 pytań, w tym 23 pytania merytoryczne, 4 pytania osobopoznawcze, tzw. metryczkowe oraz jedno pytanie mające ocenić przydatność osoby ankietowanej do dalszego etapu badań. Był to pewnego rodzaju punkt zaporowy, którego zadaniem było uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy w swojej praktyce zawodowej ankietowany prokurator prowadził postępowanie przygotowawcze, w którym istniały podstawy, aby zastosować: zabezpieczenie majątkowe, obligatoryjny przepadek przedmiotów, fakultatywny przepadek przedmiotów czy przepadek korzyści. Jeżeli na każde z pytań odpowiedź była negatywna, to proszono o zakończenie wypełniania ankiety, uznając, że dalsze jej wypełnianie jest bezprzedmiotowe z uwagi na brak osobistego doświadczenia w obszarze objętym badaniem.

Drugi z wykorzystanych kwestionariuszy posłużył do uzyskania wiedzy od populacji sędziów. Kwestionariusz zawierał 32 pytania, w tym 27 pytań merytorycznych oraz 4 pytania osobopoznawcze. Także jedno z pytań posiadało charakter zaporowy. Sędziów zapytano, czy w swojej praktyce zawodowej stosowali: zabezpieczenie majątkowe, przepadek przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa, przepadek przedmiotów pochodzących pośrednio z przestępstwa, przepadek korzyści, przepadek udziału sprawcy we współwłasności, przepadek równowartości przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa, przepadek równowartości

dzących w skład populacji badawczej nie będzie wykaz konkretnych prokuratorów i sędziów, lecz wykaz poszczególnych jednostek organizacyjnych prokuratury i sądownictwa.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

przedmiotów pochodzących pośrednio z przestępstwa lub przepadek w postępowaniu karnoskarbowym. Jeżeli na każde z pytań odpowiedź była negatywna, proszono sędziów o zakończenie wypełniania ankiety, uznając, że dalsze ankietowanie byłoby nieuzasadnione z punktu widzenia zakładanych rezultatów badawczych.

Pytania skonstruowane zostały w zasadzie w analogiczny sposób do pytań w kwestionariuszu przeznaczonym dla prokuratorów, co miało w założeniu ułatwić porównanie uzyskanych wyników. Dbając o reprezentatywność i wiarygodność, badaniu powinni zostać poddani wszyscy funkcjonariusze tych instytucji. Ze względu na to, że w niniejszych badaniach istotna jest identyfikacja opinii podmiotów bezpośrednio zajmujących się pozbawianiem sprawców owoców przestępstwa, a zgodnie z poglądem R.A. Podgórskiego, badacz może dobrać celowo próbę osób do badania[41], zrezygnowano z postulatu reprezentatywności grupy, a kierowano się względami merytorycznymi.

Badania empiryczne rozpoczęto w grudniu 2009 r. W styczniu 2010 r. rozesłano po dwie ankiety do każdej jednostki prokuratury na terenie kraju i analogicznie do każdego sądu. Ogółem rozesłano prawie 2000 ankiet do prawie 1000 jednostek z prośbą o wypełnienie i zwrot. Badaniami objęto łącznie 1874 osoby (1257 prokuratorów i 617 sędziów). Otrzymano 1874 ankiety, co wskazuje na bardzo wysoki poziom zwrotności oscylujący wokół 94%.

Tak szeroko zakreślony obszar badawczy rzutował zarówno na dobór metod badawczych, jak i skład zespołu badawczego, w którym znaleźli się przedstawiciele zarówno doktryny szeroko pojętego prawa karnego (materialnego, procesowego, wykonawczego) oraz finansowego, jak i praktyki – także spoza wymiaru sprawiedliwości. Reprezentowali oni jednak instytucje, do zadań których należy m.in. kontrola i informacja finansowa, kontrola skarbowa czy odzyskiwanie mienia o przestępczym rodowodzie, a więc mający do czynienia z wykorzystywaniem analizowanych instytucji w praktyce zwalczania przestępczości. Taki skład zespołu badawczego gwarantował konfrontację stanowisk teoretyków i praktyków. Bowiem tylko wielopłaszczyznowa wymiana poglądów jest w stanie doprowadzić do wypracowania obiektywnych ocen i optymalnego modelu postępowania w celu skutecznego pozbawienia sprawców korzyści z przestępstw.

Oceniając skuteczność wyżej wskazanych instytucji nie można było pominąć regulacji prawnych dotyczących wykonywania orzeczonych środków (wykonanie przepadku przedmiotów, równowartości takich przedmiotów,

41 R.A. Podgórski, Metodologia badań socjologicznych. Kompendium wiedzy metodologicznej dla studentów, Bydgoszcz – Olsztyn 2007, s. 205.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

korzyści osiągniętych z przestępstwa czy równowartości takich korzyści), a więc przepisów zawartych w art. 187-195a kodeksu karnego wykonawczego. Wymagało to zarówno analizy poglądów przedstawicieli doktryny i stanowisk praktyki. Dla uzyskania pełnej oceny skuteczności rozwiązań ustawowych niezbędne było także przeprowadzenie badań empirycznych w zakresie funkcjonowania wyżej wskazanych instrumentów materialnego prawa karnego na etapie postępowania przygotowawczego, orzekania i wykonywania.

Zważywszy na złożoność problemu, zamierzeniem wykonawców projektu nie było ograniczenie się tylko do płaszczyzny krajowej, ale także rozszerzenie pola badawczego na standardy międzynarodowe oraz ustawodawstwo wybranych państw. W dobie postępującej globalizacji – wydawało się zasadnym dokonanie analizy rozwiązań międzynarodowych (zarówno w płaszczyźnie uniwersalnej, jak i regionalnej)[42]. Celowe było również przeprowadzenie analizy prawnoporównawczej regulacji przyjętych w wybranych państwach Europy Wschodniej i Zachodniej. Miało to na celu ukazanie różnorodności rozwiązań występujących zarówno w krajach należących do Unii Europejskiej, jak i pozostających poza tą strukturą.

Warto zaznaczyć, że głównym pokrzywdzonym przestępczością gospodarczą czy działalnością zorganizowanych grup przestępczych jest Skarb Państwa, który rokrocznie traci wiele milionów złotych w wyniku procederu przestępczego. Konkretne oszacowanie strat oczywiście nie jest możliwe. Biorąc jednak pod uwagę systematyczne doniesienia organów ścigania o rozbijaniu kolejnych grup, trudniących się nielegalnym obrotem alkoholem, wyrobami tytoniowymi, paliwami czy produkcją narkotyków i wynikłymi z tego tytułu stratami dla Skarbu Państwa, należy przypuszczać, że kwoty globalne są niebotyczne.

W celu realizacji poszczególnych założeń projektu wykorzystano metody badawcze właściwe dla nauk prawnych oraz kryminologii, tj. historyczno-porównawczą, dogmatyczną, prawnoporównawczą, metodę badań ankietowych i analizy orzecznictwa sądowego.

Metoda historyczno-porównawcza pozwoliła na ukazanie ewolucji regulacji instrumentów umożliwiających pozbawienie sprawcy szeroko rozumianej korzyści z przestępstwa. Za celowe uznano skoncentrowanie się na następujących regulacjach prawnych: ustawodawstwie państw zaborczych, Kodeksie karnym z 1932 r., Kodeksie karnym z 1969 r. oraz najważniejszych dekretach z okresu PRL, przy czym zaprezentowano zarówno

42 Aktualnie zob. C. Nowak, Wpływ procesów globalizacyjnych na polskie prawo karne, Warszawa 2014, zwłaszcza s. 347 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

normatywne ujęcie przepadku, jak i konfiskaty mienia, jako instrumentów reakcji karnej wobec popełnienia przestępstwa.

Metoda dogmatyczna umożliwiła analizę aktów prawnych, zarówno krajowych, jak też międzynarodowych oraz wybranych państw. Przeanalizowano akty normatywne dotyczące systemów przeciwdziałania i zwalczania zjawisk będących przedmiotem zainteresowania w płaszczyźnie materialnej, procesowej i wykonawczej[43].

Metoda badań empirycznych z wykorzystaniem ankiety jako narzędzia badawczego pozwoliła w relatywnie krótkim czasie zasięgnąć w miarę obiektywnych opinii wielu osób na zadany temat. W badaniach przeprowadzonych w ramach projektu posłużyła ona do uzyskania ocen praktyków organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, instytucji, których celem jest pozbawienie sprawców owoców przestępstwa z perspektywy ich stosowania w postępowaniu przygotowawczym, sądowym i wykonawczym.

Z kolei u podstaw wyboru metody analizy orzecznictwa sądowego leżało założenie, że trudności wiążące się ze stosowaniem środka karnego w orzecznictwie sądów rejonowych i okręgowych z reguły znajdują swoje odbicie w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych. Zasadna była zatem analiza judykatów Sądu Najwyższego oraz sądów apelacyjnych dokonywana w celu ustalenia zagadnień stwarzających sądom trudności w stosowaniu konkretnych instytucji w praktyce.

Metoda prawnoporównawcza (komparatystyczna) posłużyła przede wszystkim do porównania istniejących rozwiązań prawnych z zakresu prawa materialnego, procesowego i wykonawczego w Polsce z wybranymi krajami oraz ze standardami międzynarodowymi. Użycie tej metody ułatwia ocenę polskich rozwiązań w kontekście obcych regulacji, co może zaowocować wypracowaniem propozycji adaptacji wybranych rozwiązań do warunków polskich. Dokonano w szczególności analizy rozwiązań przyjętych w wybranych państwach europejskich (Austria, Niemcy, Szwajcaria, Rosja, Ukraina, Litwa). Dla pełniejszego obrazu podjęto próbę ustalenia, czy i na ile zakreślony przepisami polski model odpowiada standardom przede wszystkim europejskim, a szczególnie wynikającym z takich aktów, jak:

– Protokół nr 1 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Konwencji Europejskiej) z dnia 20 marca 1952 r. (Dz.U. z 1995 r. Nr 36, poz. 175),

43 Głównie przeanalizowano przepisy kodeksu karnego, kodeksu postępowania karnego, kodeksu karnego wykonawczego, ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, a także ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowania terroryzmu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- Konwencja o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa, sporządzona w Strasburgu dnia 8 listopada 1990 r. (Dz.U. z 2003 r. Nr 46, poz. 394),
- Prawnokarna Konwencja o korupcji, sporządzona w Strasburgu dnia 27 stycznia 1999 r. (Dz.U. z 2002 r. Nr 126, poz. 1066),
- Konwencja Rady Europy o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa oraz o finansowaniu terroryzmu, sporządzona w Warszawie dnia 16 maja 2005 r. (Dz.U. z 2006 r. Nr 237, poz. 1712),
- Konwencja Narodów Zjednoczonych o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi, sporządzona w Wiedniu dnia 20 grudnia 1988 r. (Dz.U. z 1995 r. Nr 15, poz. 69),
- Międzynarodowa Konwencja o zwalczaniu finansowania terroryzmu z dnia 9 grudnia 1999 r. (Dz. U z 2004 r. Nr 263, poz. 2620),
- Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 15 listopada 2000 r. (Dz.U. z 2005 r. Nr 18, poz. 158),
- Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko Korupcji przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 31 października 2003 r. (Dz.U. z 2006 r. Nr 126, poz. 873),
- Dyrektywa 2001/97/EC Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 4 grudnia 2001 r. w sprawie zmiany Dyrektywy Rady Wspólnot Europejskich z 10 czerwca 1991 r. w sprawie ochrony systemu finansowego przed wykorzystaniem go do celów prania pieniędzy (Official Journal L 344/76 28/12/2001),
- Dyrektywa 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. w sprawie przeciwdziałania korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu (Official Journal L 309, 25/11/2005, s. 15-36),
- Dyrektywa Rady Wspólnot Europejskich z dnia 10 czerwca 1991 r. w sprawie ochrony systemu finansowego przed wykorzystaniem go do celów prania pieniędzy (Official Journal L 166 28/06/91, 91/308/EEC),
- Decyzja ramowa Rady 2004/757/WSW z dnia 25 października 2004 r. ustanawiająca przepisy określające znamiona przestępstw

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

i kar w dziedzinie nielegalnego handlu narkotykami (Official Journal 335, 11/11/2004 P, 0008-0011),

- Decyzja ramowa Rady 2003/577/WSiSW z dnia 22 lipca 2003 r. w sprawie wykonania w Unii Europejskiej postanowień o zabezpieczeniu mienia i środków dowodowych,
- Decyzja ramowa Rady 2005/212 WSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie konfiskaty korzyści, narzędzi i mienia pochodzących z przestępstwa,
- Decyzja ramowa Rady z dnia 26 czerwca 2001 r. w sprawie prania brudnych pieniędzy oraz identyfikacji, wykrywania, zamrożenia, zajęcia i konfiskaty narzędzi oraz dochodów pochodzących z przestępstw (2001/500/WSiSW),
- Joint Action 98/699/JHA z dnia 3 grudnia 1998 r. przyjęte przez Radę nt. prania pieniędzy (Official Journal L 333, 9/12/1998, s. 1).

W projekcie zostały wyodrębnione dwie części – teoretyczna i empiryczna. W części teoretycznej została zawarta:

- analiza ustawodawstwa polskiego w kontekście historycznym;
- analiza obowiązującego ustawodawstwa, z uwzględnieniem poglądów doktryny i orzecznictwa Sądu Najwyższego oraz sądów apelacyjnych;
- analiza standardów w płaszczyźnie regionalnej i uniwersalnej;
- analiza ustawodawstwa wybranych państw europejskich.

Część empiryczna projektu objęła:

- analizę statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości w odniesieniu do art. 44 kk. i art. 45 kk. z lat 2005-2010[44]. Analizie został poddany materiał statystyczny opracowany przez Wydział Statystyki Departamentu Organizacyjnego Ministerstwa Sprawiedliwości;
- badania ankietowe obejmujące prokuratorów prowadzących postępowania przygotowawcze oraz sędziów orzekających w sprawach karnych i karnoskarbowych na obszarze całego kraju;
- analizę orzecznictwa sądowego[45].

44 Ustalono, że zgromadzone przez Ministerstwo Sprawiedliwości dane za lata poprzedzające rok 2005 są niespójne i nie odnoszą się do tego środka karnego, stąd nie można było przeanalizować danych statystycznych na przestrzeni obowiązywania kodeksu karnego z 1997 r. z powodu braku danych za lata 1998-2004.

45 Biorąc pod uwagę, że ustawowa regulacja dotycząca środka karnego określonego w art. 45 kk. w okresie poprzedzającym realizację projektu była dwukrotnie nowelizowana, a w analizowanym kształcie obowiązuje od 1 lipca 2003 r., to blisko ośmioletnie obowiązywanie powyższego przepisu w kształcie nadanym ustawą z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw skłaniało do dokonania oceny powyższej regulacji przez pryzmat stosowania jej przez sądy.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Ostateczna koncepcja monografii[46] składała się z sześciu części, w których opisano przyjętą metodę badań, przepadek i konfiskatę mienia w ujęciu historycznym, pozbawianie sprawców owoców przestępstwa w standardach międzynarodowych – na płaszczyźnie uniwersalnej, regionalnej, unijnej oraz w wybranych państwach europejskich. Do analizy wybrano Rosję, Ukrainę, Litwę, Niemcy, Szwajcarię i Austrię. W dalszej kolejności dokonano analizy aktualnego stanu prawnego w zakresie przepadku przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa na tle kodyfikacji karnych z 1997 r. W tej części pracy poruszono aspekty materialne, procesowe i wykonawcze. Analizie poddano także pozakodeksowe regulacje w zakresie poszukiwania i zabezpieczania składników majątkowych podlegających przepadkowi. Istotną część pracy stanowią wyniki dokonanych badań własnych, zawarte w ostatnim rozdziale publikacji oraz rozważania praktyków reprezentujących organa ścigania i wymiar sprawiedliwości.

Jak już wyżej wspomniano, badaniami objęto dwie grupy respondentów: 1257 prokuratorów i 617 sędziów (łącznie 1874 osoby). Dokonując ich charakterystyki, przedstawiono podstawowe dane dotyczące głównie cech demograficzno-społeczno-zawodowych, takich jak: płeć, wiek, staż na stanowisku prokuratora/sędziego oraz aktualne miejsce pracy. W ujęciu tabelarycznym przedstawia się to następująco:

Tabela nr 1. Płeć badanych

Płeć badanych	Liczba prokuratorów	% prokuratorów	Liczba sędziów	% sędziów
Kobieta	550	43,8	240	38,9
Mężczyzna	551	43,8	239	38,7
Razem ważnych odpowiedzi	**1101**	**87,6**	**479**	**77,6**
Brak danych	156	12,4	138	22,4
Ogółem	1257	100,0	617	100,0

Źródło: Badania ankietowe prokuratorów i sędziów

Jak wynika z tabeli nr 1, wśród badanych prokuratorów taką samą liczbę stanowiły kobiety (43,8%) i mężczyźni (43,8%). Podobne proporcje ukształtowały się w stosunku do płci: wśród badanych sędziów było 38,9% kobiet i 38,7% mężczyzn. W każdej z grup zawodowych część badanych nie po-

46 E.M. Guzik (red.), Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa, Warszawa 2012, ss. 558. Monografia ta została zrecenzowana przez dr. hab. Wiesława Pływaczewskiego, profesora Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

dała swej płci. W przypadku grupy sędziów odsetek ten wyniósł 22,4%, zaś w grupie prokuratorów 12,4%.

Tabela nr 2. Wiek badanych

Wiek badanych	Liczba prokuratorów	% prokuratorów	Liczba sędziów	% sędziów
Do 30 lat	100	8,0	13	2,1
Powyżej 30 do 35 lat	370	29,4	190	30,8
Powyżej 35 do 40 lat	277	22,0	188	30,5
Powyżej 40 do 45 lat	171	13,6	98	15,9
Powyżej 45 do 50 lat	165	13,1	59	9,6
Powyżej 50 do 55 lat	103	8,2	38	6,2
Powyżej 55 do 60 lat	44	3,5	20	3,2
Powyżej 60 lat	11	0,9	9	1,5
Razem ważnych odpowiedzi	**1241**	**98,7**	**615**	**99,7**
Brak danych	16	1,3	2	0,3
Ogółem	1257	100,0	617	100,0

Źródło: Badania ankietowe prokuratorów i sędziów

Z danych zamieszczonych w tabeli nr 2 wynika, że wśród prokuratorów większość stanowili respondenci w wieku powyżej 30 do 35 lat (29,4%), następnie powyżej 35 do 40 lat (22,0%) oraz powyżej 40 do 45 lat (13,6%). Podobny rozkład badanych ukształtował się u sędziów. W tej grupie również większość stanowili badani w wieku powyżej 30 do 35 lat (30,8%), następnie powyżej 35 do 40 lat (30,5%) oraz powyżej 40 do 45 lat (15,9%). Należy zaznaczyć, iż niewielki odsetek respondentów w obu grupach nie udzielił odpowiedzi na pytanie dotyczące wieku.

Tabela nr 3. Staż pracy badanych na stanowisku prokuratora/sędziego

Staż pracy badanych na stanowisku prokuratora/sędziego	Liczba prokuratorów	% prokuratorów	Liczba sędziów	% sędziów
Do 5 lat	425	33,8	171	27,7
Powyżej 5 do 10 lat	220	17,5	167	27,1
Powyżej 10 do 15 lat	157	12,5	91	14,7
Powyżej 15 do 20 lat	147	11,7	43	7,0
Powyżej 20 do 25 lat	63	5,0	17	2,8

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Powyżej 25 do 30 lat	45	3,6	16	2,6
Powyżej 30 do 35 lat	16	1,3	3	0,5
Powyżej 35 lat	8	0,6	3	0,5
Razem ważnych odpowiedzi	**1081**	**86,0**	**511**	**82,8**
Brak danych	176	14	106	17,2
Ogółem	1257	100,0	617	100,0

Źródło: Badania ankietowe prokuratorów i sędziów

Jak wynika z danych zawartych w tabeli nr 3, zarówno w grupie badanych prokuratorów, jak i sędziów odsetek badanych maleje wraz z długością stażu. Innymi słowy, najwięcej badanych miało krótki staż, najmniej zaś długi. Wśród prokuratorów przeważała liczba badanych ze stażem do 5 lat (33,8%), a wśród sędziów – ze stażem do 5 lat i powyżej 5 do 10 lat (po 27,1%).

Tabela nr 4. Aktualne miejsce pracy badanych wśród badanych

Aktualne miejsce pracy badanych	**Liczba prokuratorów**	**% prokuratorów**	**Liczba sędziów**	**% sędziów**
Prokuratura Rejonowa/Sąd Rejonowy	1145	91,1	476	77,1
Prokuratura Okręgowa/Sąd Okręgowy	108	8,6	120	19,4
Prokuratura Apelacyjna/Sąd Apelacyjny	0	0,0	18	2,9
Prokuratura Krajowa	1	0,1		
Razem ważnych odpowiedzi	**1254**	**99,8**	**614**	**99,5**
Brak danych	3	0,2	3	0,5
Ogółem	1257	100,0	617	100,0

Źródło: Badania ankietowe prokuratorów i sędziów

Dane zawarte w tabeli nr 4 wskazują, że zdecydowana większość badanych, zarówno prokuratorów (91,1%), jak i sędziów (77,1%) aktualnie pracowała w Prokuraturze Rejonowej lub Sądzie Rejonowym. Znacznie mniej zatrudnionych było na szczeblu okręgowym prokuratury (8,6%) i sądu (19,4%). Najmniej badanych pracowało w Prokuraturze Krajowej (0,1%) i Sądzie Apelacyjnym (2,9%).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Tabela nr 5. Prowadzenie przez prokuratorów postępowań przygotowawczych, w których istniały podstawy do zastosowania przepadku

Czy w swojej praktyce zawodowej prowadził/a Pan/i postępowanie przygotowawcze, w którym istniały podstawy, aby zastosować:	**Liczba prokuratorów**	**% prokuratorów**
– Zabezpieczenie majątkowe		
Tak	1228	97,7
Nie	27	2,1
Razem ważnych odpowiedzi	**1255**	**99,8**
Brak danych	2	0,2
Ogółem	1257	100,0
– Obligatoryjny przepadek przedmiotów		
Tak	1048	83,4
Nie	88	7,0
Razem ważnych odpowiedzi	**1136**	**90,4**
Brak danych	121	9,6
Ogółem	1257	100,0
– Fakultatywny przepadek przedmiotów		
Tak	1012	80,5
Nie	100	8,0
Razem ważnych odpowiedzi	**1112**	**88,5**
Brak danych	145	11,5
Ogółem	1257	100,0
– Przepadek korzyści		
Tak	824	65,6
Nie	239	19,0
Razem ważnych odpowiedzi	**1063**	**84,6**
Brak danych	194	15,4
Ogółem	1257	100,0

Źródło: Badania ankietowe prokuratorów

Jak wynika z danych zawartych w tabeli nr 5, badani prokuratorzy w zdecydowanej większości prowadzili postępowania przygotowawcze, w których istniały podstawy, aby zastosować zabezpieczenie majątkowe

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

(97,7%), obligatoryjny przepadek przedmiotów (83,4%), fakultatywny przepadek przedmiotów (80,5%) lub przepadek korzyści (65,6%).

Tabela nr 6. Stosowanie przez sędziów instytucji przepadku

Czy w swojej praktyce zawodowej zastosował/a Pan/i:	Liczba sędziów	% sędziów
– Zabezpieczenie majątkowe		
Tak	388	62,9
Nie	184	29,8
Razem ważnych odpowiedzi	**572**	**92,7**
Brak danych	45	7,3
Ogółem	617	100,0
– Przepadek przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa		
Tak	585	94,8
Nie	25	4,1
Razem ważnych odpowiedzi	**610**	**98,9**
Brak danych	7	1,1
Ogółem	617	100,0
– Przepadek przedmiotów pochodzących pośrednio z przestępstwa		
Tak	354	57,4
Nie	192	31,1
Razem ważnych odpowiedzi	**546**	**88,5**
Brak danych	71	11,5
Ogółem	617	100,0
– Przepadek korzyści		
Tak	362	58,7
Nie	179	29,0
Razem ważnych odpowiedzi	**541**	**87,7**
Brak danych	76	12,3
Ogółem	617	100,0
– Przepadek udziału sprawcy we współwłasności		
Tak	33	5,3
Nie	437	70,8

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Razem ważnych odpowiedzi	**470**	**76,2**
Brak danych	147	23,8
Ogółem	617	100,0
– Przepadek równowartości przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa		
Tak	265	42,9
Nie	252	40,8
Razem ważnych odpowiedzi	**517**	**83,8**
Brak danych	100	16,2
Ogółem	617	100,0
– Przepadek równowartości przedmiotów pochodzących pośrednio z przestępstwa		
Tak	48	7,8
Nie	423	68,6
Razem ważnych odpowiedzi	**471**	**76,3**
Brak danych	146	23,7
Ogółem	617	100,0
– Przepadek w postępowaniu karnoskarbowym		
Tak	435	70,5
Nie	137	22,2
Razem ważnych odpowiedzi	**572**	**92,7**
Brak danych	45	7,3
Ogółem	617	100,0

Źródło: Badania ankietowe sędziów

Z danych zawartych w tabeli nr 6 wynika, że badani sędziowie w swojej praktyce zawodowej najczęściej stosowali przepadek przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa (94,8%), przepadek w postępowaniu karnoskarbowym (70,5%), zabezpieczenie majątkowe (62,9%), przepadek korzyści (58,7%), przepadek przedmiotów pochodzących pośrednio z przestępstwa (57,4%) oraz przepadek równowartości przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa (42,9%). Najrzadziej sędziowie stosowali przepadek równowartości przedmiotów pochodzących pośrednio z przestępstwa (7,8%) oraz przepadek udziału sprawcy we współwłasności (5,3%). Jednocześnie część z respondentów nie odpowiedziała na tak postawione pytania. Największy odsetek braku odpowiedzi dotyczył prze-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

padku udziału sprawcy we współwłasności (23,8%) oraz przepadku równowartości przedmiotów pochodzących pośrednio z przestępstwa (23,7%). Odsetek ten był najmniejszy w przypadku przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa (1,1%),

Można zauważyć, iż ponad 90% ankietowanych sędziów stosowało w swojej praktyce przepadek przedmiotów stanowiących *producta sceleris*. Natomiast w przypadku pozostałych rodzajów przedmiotów zdecydowanie mniej respondentów deklarowało stosowanie tego środka karnego. Na tej podstawie można wysnuć wnioski nie tylko o kompetencji respondentów do udzielania odpowiedzi na zawarte w ankiecie pytania, ale także o praktyce stosowania instytucji przepadku przedmiotów, korzyści lub ich równowartości.

Jak wynika z powyższych analiz, badani sędziowie i prokuratorzy w swojej praktyce zawodowej stosowali instytucję przepadku, byli zatem jak najbardziej kompetentni do udzielenia informacji na ten temat.

Uzyskane wyniki badań dowodzą, że zrealizowany projekt ma znaczenie dla rozwoju systemu środków zwalczania przestępczości, a przede wszystkim tej o charakterze gospodarczym i zorganizowanej. Wyniki badań ułatwiają bowiem ocenę obowiązujących rozwiązań oraz sformułowanie konkretnych wniosków dotyczących prawnej regulacji instytucji pozbawiających sprawców owoców przestępstwa w przepisach kodeksu karnego, kodeksu postępowania karnego, kodeksu karnego wykonawczego, kodeksu karnego skarbowego oraz ustaw okołokodeksowych. Wyniki badań stwarzają także solidną podstawę do dokonania oceny funkcjonowania instytucji od postępowania przygotowawczego do wykonania orzeczeń i wychwycenia nieprawidłowości na poszczególnych etapach postępowania. Zespół badawczy wykazał, że skuteczne pozbawianie sprawców przestępstw korzyści z ich popełnienia zależy przede wszystkim od ustalania w toku postępowania przygotowawczego i wykonawczego składników majątku sprawców przestępstw, pochodzących z przestępstwa, których przepadek należy orzec[47]. Efekty badań mogą również wpłynąć na ujednolicenie praktyki orzeczniczej oraz wypracowanie w płaszczyźnie kryminologicznej bardziej skutecznych instrumentów służących przeciwdziałaniu i zwalczaniu przestępczości o charakterze gospodarczym, zwłaszcza o charakterze zorganizowanym.

47 Tamże, s. 537.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Rozdział V

Prawne i kryminologiczne aspekty wdrożenia i stosowania technologii służących ochronie bezpieczeństwa[1]

§ 1. Analiza rozwiązań technologicznych wykorzystywanych przez organa ścigania i wymiar sprawiedliwości

W ramach niniejszego zadania przeprowadzono badania o charakterze kryminalistycznym i dogmatycznym, a także badania dokumentów, ankietowe oraz wywiady.

Przygotowany kwestionariusz ankiety, zatytułowany „Technologie w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, korupcji, terroryzmu", został przesłany – zgodnie z przyjętym wcześniej założeniem – do Policji, Straży Granicznej, Centralnego Biura Antykorupcyjnego oraz Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Niestety, ze względu na możliwość ujawnienia tajemnicy państwowej przedstawiciele tych służb nie zdecydowali się na wypełnienie ankiet. Pozostaje jednak możliwość wykorzystania tego narzędzia badawczego do przeprowadzenia badań w mniejszym zakresie na potrzeby określonych organów państwowych.

1 Projekt zrealizowany w latach 2011-2012 w ramach konsorcjum: PPBW Sp. z o.o. (lider konsorcjum) i Uniwersytet w Białymstoku. Kierownikiem projektu był dr Wojciech Filipkowski, aktualnie dr hab., profesor Uniwersytetu w Białymstoku i kierownik Pracowni Kryminalistycznej w Katedrze Prawa Karnego UwB. W niniejszym rozdziale wykorzystano dokument – Raport końcowy z realizacji projektu rozwojowego własnego pt. „Prawne i kryminologiczne aspekty wdrożenia i stosowania nowoczesnych technologii służących ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego". Numer projektu 0R00037. Numer umowy 0037/R/T00/2009/07.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Celem określenia technologii wykorzystywanych przez organa ścigania i służby specjalne w Polsce zostało przygotowanych szereg prac, które powstały na podstawie badań dokumentów oraz wywiadów z ekspertami podczas konferencji, seminariów oraz targów. Opracowania te dotyczyły m.in.:

- Analizy istniejącego systemu OPIS Straż Graniczna RP – aplikacji umożliwiającej dostęp do bazy informatycznej Krajowego Systemu Informacyjnego Policji.
- Analizy dotyczące potrzeby utworzenia tzw. Elektronicznego Systemu Wspomagania Nadzoru Granicy, który służyć ma zapewnieniu ciągłej ochrony wschodniej granicy Rzeczypospolitej Polskiej, która jest zewnętrzną granicą Unii Europejskiej.
- Systemu Lokalizacji i Monitoringu Obiektów Własnych (SLIMOW), wykorzystywany przez Straż Graniczną, umożliwiający monitorowanie i lokalizację obiektów własnych w terenie (około 1500 patroli pieszych i zmotoryzowanych pracujących na całej granicy wschodniej) przy wykorzystaniu satelitarnego systemu pozycjonowania GPS, istniejącej infrastruktury radiowej UKF Straży Granicznej oraz istniejącej sieci WAN/LAN Straży Granicznej.
- Funkcjonowania całego systemu opartego na technicznych środkach łączności radiowej UKF (radiotelefony przenośne, przewoźne i stacjonarne) będących na wyposażeniu SG.
- Analizy technologii termowizji stosowanej przez organa ścigania. Termowizja znajduje zastosowanie wszędzie tam, gdzie na podstawie rozkładów temperatury czy zmian temperatury w czasie można wnioskować o zachodzących zjawiskach[2].
- Analizy wykorzystywania obserwacji technicznej w pracy SG.

W stosunkowo szerokim zakresie przeanalizowano zagadnienie **analizy kryminalnej**, która wykorzystuje zebrane w toku czynności operacyjnych lub procesowych dane za pośrednictwem rozwiązań technologicznych. Z analizą kryminalną związana jest technologia informatyczna stosowana przez organa ścigania, służby specjalne i wymiar sprawiedliwości[3]. W sporządzonym kwestionariuszu ankiety dotyczącej analizy kryminalnej uwzględniono szereg problemów badawczych odzwierciedlających po-

2 Wykorzystanie zdjęć termowizyjnych staje się coraz bardziej popularne i stale zyskuje nowe pola zastosowań. W niektórych dziedzinach wykonywanie badań termowizyjnych jest już powszechne, a nawet uznawane za niezbędne.

3 Na gruncie amerykańskim szeroko na ten temat zob. m.in.: R.M. Clark, Intelligence Analysis. A Target-Centric Approach, Fourth Edition, Thousand Oaks 2013, s. 127 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

szczególne odcinki badawcze w realizowanym projekcie, m.in. dotyczące kwestii wykorzystywania narzędzi informatycznych.

Badania ankietowe przeprowadzono w grupie 1006 respondentów, w tym: 461 funkcjonariuszy Policji, 160 funkcjonariuszy Straży Granicznej, 62 funkcjonariuszy Centralnego Biura Antykorupcyjnego, 292 prokuratorów w prokuraturach okręgowych i apelacyjnych, 31 sędziów wydziałów karnych sądów apelacyjnych. Ponadto badaniami objęto grupę zawodową analityków kryminalnych. Łącznie uzyskano 220 ankiet od analityków pracujących w Policji, Straży Granicznej, Centralnym Biurze Antykorupcyjnym oraz prokuraturze[4].

Podstawowym założeniem badań była próba ustalenia przydatności narzędzia, jakim pozostaje analiza kryminalna w pracy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Dokonując dogłębnej analizy stosowania tego narzędzia, w każdej z grup zawodowych objętych badaniami najczęściej przeprowadzano analizę historii rozmów telefonicznych. Wynikało to z odpowiedzi udzielonych przez analityków. Tego typu dane zawierają dużą ilość dosyć różnorodnych informacji, które mogą być wykorzystane do przeprowadzania analiz prowadzących do wniosków dalej idących niż tylko stwierdzenie, kto z kim się kontaktował. Takim przykładem jest analiza sieci społecznych, opis zwyczajów i zachowań rutynowych, czy przemieszczanie się abonenta itp. Natomiast korzystanie z poszczególnych rodzajów analiz ma także uwarunkowania leżące w doświadczeniu analityków, zakresie obowiązków danej grupy zawodowej oraz ograniczeń prawnych w dostępie do danych mogących posłużyć do analiz[5].

Analitycy kryminalni przede wszystkim korzystają z dwóch rodzajów oprogramowania: arkuszy kalkulacyjnych i programu do ich wizualizacji. Tym samym, wskazywana w literaturze przedmiotu dominacja w Polsce oprogramowania firmy i2 o nazwie *Analyst's Notebook* została potwierdzona. Jest to oprogramowanie specjalistyczne służące właśnie analizie i wizualizacji hurtowych ilości danych. Jednakże nie może ono zostać wykorzystane bez uprzedniej wstępnej obróbki danych w arkuszu kalkulacyjnym. Ten fakt nie został do tej pory właściwie doceniony w literaturze przedmiotu. Współzależność tych dwóch rodzajów oprogramowania jest bardzo istotna. Wska-

4 Wyniki przeprowadzonych badań posłużyły do przygotowania monografii: P. Chlebowicz, W. Filipkowski (red.), Analiza kryminalna. Aspekty kryminalistyczne i prawnodowodowe, Warszawa 2011. Wyniki te zostały ponadto skonfrontowane z opiniami praktyków organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości podczas konferencji i innych spotkań.

5 Warto nadmienić, iż dwóch uczestników projektu uczestniczyło latem 2010 r. w części kursu dla analityków kryminalnych, prowadzonego przez Centralny Ośrodek Szkolenia Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w charakterze obserwatorów. Dało to szansę na przeprowadzenie wywiadów z praktykami oraz dyskusję nad cząstkowymi wynikami prowadzonych badań.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

zuje to także m.in. na zakres koniecznej wiedzy i umiejętności oczekiwanych od analityków kryminalnych.

Analitycy kryminalni pracują przede wszystkim na danych zawartych w historii rozmów telefonicznych i transakcji finansowych. Jak to już zostało wcześniej zauważone, prace te niosą ze sobą wiele dodatkowych informacji, które mogą zostać wykorzystane w dalszych, bardziej zaawansowanych analizach za pomocą np. *data miningu*.

Z punktu widzenia założeń projektu najistotniejszymi efektami omawianego zadania były: stworzenie elementów **bazy wiedzy o technologiach podnoszących bezpieczeństwo wewnętrzne** stosowanych przez organa ścigania i wymiaru sprawiedliwości, **analizy prawne i kryminologiczne w zakresie nowoczesnych technologii**, w tym dopuszczalność ich stosowania, istniejące ograniczenia prawne, postulaty zmian w prawie oraz stworzenie **bazy wiedzy z zakresu regulacji prawnych** zawierających wymagania prawne co do stosowanych przez organa państwowe technologii.

§ 2. Analiza potrzeb organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości w zakresie wsparcia ich przez rozwiązania technologiczne

Celem przygotowania badań z tego zakresu – w fazie początkowej – przeprowadzono wywiady z przedstawicielami organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości podczas konferencji i spotkań organizowanych w ramach projektu. Przy zastosowaniu głównie metody dogmatycznej oraz badania dokumentów, aktów prawnych, itp. przygotowano również opracowania dotyczące:

- przestępstw stadionowych, zabezpieczeń obiektów sportowych,
- przestępstw finansowych, zwłaszcza procederu prania pieniędzy,
- najnowszych osiągnięć kryminalistycznych,
- zapotrzebowania na informacje wśród organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości o nowych osiągnięciach technologicznych.

Kolejnym ze stawianych celów było zapoznanie się z potrzebami przedstawicieli organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości w zakresie przydatności narzędzia, jakim pozostaje analiza kryminalna[6]. Narzędzie to uznawano za bardzo przydatne dla organów ścigania na etapie czynności operacyjno-rozpoznawczych. W zasadzie respondenci uznawali, że analiza

6 P. Chlebowicz, W. Filipkowski (red.), Analiza kryminalna..., *op. cit.*, s. 145 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

kryminalna jest przydatna również w postępowaniu przygotowawczym i sądowym. Jednakże zdecydowanie najwięcej wysokich ocen przydatności – i to niezależnie od rodzaju analizy i grupy zawodowej – zostało odniesionych do etapu czynności operacyjno-rozpoznawczych. Wypada jednak zauważyć, iż niewielu analityków występowało przed sądem lub w inny sposób dowiadywało się o dalszych losach swoich analiz.

Zdecydowana większość respondentów (oprócz prokuratorów) opowiedziała się za poglądem, że przeprowadzanie analizy kryminalnej było czynnością o charakterze operacyjno-rozpoznawczym. Stosunkowo mniejsza część badanej próby badawczej uznawała to narzędzie za czynność procesową. Część respondentów zaznaczyła obie z powyższych odpowiedzi, uznając, iż analiza kryminalna może mieć dwoisty charakter, czyli może być uznana za czynność operacyjno-rozpoznawczą i procesową, zależnie od momentu jej przeprowadzenia. Odsetek tych odpowiedzi był różny w poszczególnych grupach zawodowych. Najwięcej zwolenników takiego sklasyfikowania analizy kryminalnej znalazło się pośród funkcjonariuszy CBA (41,94%) i Policji (27,76%). W pozostałych grupach zawodowych odsetek był mniejszy i oscylował wokół 17%.

Niezależnie od ocenianego wyżej charakteru prawnego analizy kryminalnej, zdecydowana większość respondentów wskazała, iż była ona przeprowadzana na etapie czynności operacyjno-rozpoznawczych, jak również na etapie czynności procesowych. Porównując uzyskane w trakcie badań odpowiedzi, można dojść do interesującego wniosku, iż zdecydowana większość respondentów była skłonna zająć stanowisko, że taka analiza jest wykonywana na etapie postępowania przygotowawczego, niż uznać ją za czynność procesową. Stawia to pod znakiem zapytania ich odpowiedzi o charakter prawny analizy kryminalnej i może świadczyć o braku konsekwencji.

Na pewno liczne są przypadki, gdy wyniki analiz stanowią pełnoprawny dowód w sprawie[7]. Respondenci reprezentujący organa ścigania podawali przykłady sposobów przekształcania w dowód wyników analizy kryminalnej przeprowadzonej w trakcie czynności operacyjno-rozpoznawczych. Nie budził także wątpliwości fakt zlecania przeprowadzenia analiz na etapie postępowania przygotowawczego (*in rem* lub *in personam*). Stosunkowo przeciętnie (zależnie od grupy zawodowej) wyniki analiz były włączane w poczet materiału dowodowego. Respondenci podawali także konkretne przykłady wyników analiz, które zostały przyjęte jako dowody

7 Tamże, s. 150 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

w postępowaniu przed sądem. Jednakże jednoznaczna odpowiedź na powyższe pytania sprawiała im pewien kłopot.

Jeżeli już uznaje się znaczenie wyników analizy kryminalnej w postępowaniu karnym, to pojawiają się problemy związane z oceną ich charakteru. Większość respondentów w poszczególnych grupach zawodowych uznała, iż analiza kryminalna stwarza nowe możliwości w zakresie oceny innych dowodów zgromadzonych w sprawie. Jednakże największy odsetek respondentów w poszczególnych grupach zawodowych wskazywał, iż wynik analizy kryminalnej był informacją o dowodzie, a nie dowodem samoistnym.

Można dojść do wniosku, iż ocena wartości dowodowej wyników analizy kryminalnej nie jest jednoznaczna. Po części może to wynikać z faktu, iż jest to stosunkowo nowa dziedzina wiedzy o czynnościach wspierających organa ścigania i wymiar sprawiedliwości. Istotna jest także okoliczność, że w chwili obecnej analizy mają bardzo różny charakter – od prostego łączenia faktów po skomplikowane analizy hurtowych ilości danych. Brakuje także standaryzacji w sposobach ich przeprowadzenia.

Analiza kryminalna była najczęściej inicjowana przez organa ścigania[8]. W tej kategorii największy odsetek wskazań przez respondentów przypadł w udziale Policji. Znalazło to również potwierdzenie w opiniach przedstawicieli innych grup zawodowych. Drugą instytucją – co do częstotliwości wskazań – była prokuratura. Można zauważyć, iż respondenci doceniają organa, w których sami pracują (poza sędziami). Na pierwszym miejscu spośród organów inicjujących analizę kryminalną funkcjonariusze Policji i prokuratorzy wymieniają samych siebie. Inne z wymienionych w ankiecie organów były wymieniane sporadycznie lub w ogóle. Tylko w dwóch przypadkach sami sędziowie wymienili sądy jako instytucje inicjujące przeprowadzenie analizy kryminalnej.

Zdecydowanie najwięcej respondentów wskazało, iż analiza kryminalna była najbardziej przydatna w sprawach z zakresu przestępczości zorganizowanej[9]. Odsetek tego typu odpowiedzi w poszczególnych grupach zawodowych kształtował się odmiennie, ale różnice były niewielkie. Najwyższe wskaźniki odnotowano wśród funkcjonariuszy SG, prokuratorów oraz funkcjonariuszy Policji i CBA. Natomiast blisko trzy czwarte sędziów również wskazało tego typu sprawy. Drugie miejsce w kolejności zajęły sprawy z zakresu przestępczości gospodarczej. Trzecie miejsce spośród wymienionych rodzajów spraw karnych przypadło przestępstwom korupcyjnym. Największy odsetek respondentów, wskazujących ten ostatni

8 Tamże, s. 155 i nast.
9 Tamże, s. 158 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

typ spraw, był w grupie zawodowej funkcjonariuszy CBA, co nie powinno dziwić, biorąc pod uwagę zakres uprawnień tej służby specjalnej. Zdecydowanie mniej respondentów wskazywało w badanym zakresie przestępstwa pospolite.

Ogólny wniosek, jaki się nasuwa po analizie odpowiedzi zawartych w ankiecie jest taki, iż najczęściej przeprowadzano analizę kryminalną w tego rodzaju sprawach karnych, w których była ona najbardziej przydatna. Tym samym siły i środki organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości były pożytkowane efektywnie. Po drugie, można przyjąć, iż kolejność wskazywanych rodzajów spraw karnych była taka sama jak w przypadku pytania o przydatność. Jednakże w zależności od grupy zawodowej odsetek wskazań był różny.

Zakładając znaczenie analizy kryminalnej dla spraw z zakresu przestępczości zorganizowanej, w ankiecie zamieszczono szereg pytań odnoszących się do jej przydatności dla tego rodzaju spraw. Analiza kryminalna pomagała ujawniać strukturę wewnętrzną zorganizowanych grup przestępczych oraz wzajemne powiązania między jej członkami[10]. Nie jest to jedyny wniosek płynący z badań. Zdaniem respondentów, analiza kryminalna pozwalała także na: zapoznanie się z obszernym, skomplikowanym materiałem dowodowym, rekonstrukcję stanu faktycznego, poznanie hierarchii grup i związków przestępczych oraz udowodnienie udziału w zorganizowanej grupie lub związku przestępczym. W każdym z wymienionych aspektów liczba respondentów, którzy udzielili odpowiedzi twierdzących zdecydowanie przeważała nad udzielającymi odpowiedzi negatywnych bądź nie zajmującymi jednoznacznego stanowiska („trudno powiedzieć"). Jednakże im bardziej szczegółowe były pytania odnośnie przydatności analizy w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, tym stopniowo zmniejszał się odsetek odpowiedzi twierdzących, a rósł odsetek odpowiedzi „trudno powiedzieć" oraz „nie".

Wyniki analizy kryminalnej miały najczęściej postać papierową[11]. Należy poczynić zastrzeżenie, iż sama analiza – jako proces – była i jest dokonywana za pomocą mniej lub bardziej specjalistycznych instrumentów informatycznych. Jej wyniki mogą mieć różną formę w zależności od tego, czy są one wykorzystywane w czynnościach operacyjno-rozpoznawczych, czy procesowych. Przy tych ostatnich należy pamiętać, iż w znacznej większości przypadków akta spraw karnych mają postać papierową. Zawsze jednak istnieje możliwość załączenia nośnika cyfrowego z zapisanymi wy-

10 Tamże, s. 178 i nast.
11 Tamże, s. 181-182.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nikami analizy. Jednakże często ani prokuratury, ani tym bardziej sądy nie dysponują odpowiednim oprogramowaniem do otworzenia plików, nad którymi pracował analityk. Znają jedynie wnioski z nich wynikające.

W czasie prowadzenia badań największy odsetek respondentów w poszczególnych grupach zawodowych wskazał, iż to analityk będący jednocześnie funkcjonariuszem organu ścigania przeprowadzał analizę[12]. Niewielka część respondentów wybrała także drugą możliwość: funkcjonariusz organu ścigania nie będący analitykiem kryminalnym. Natomiast zupełnie sporadycznie wybierane były inne opcje.

Respondenci opowiedzieli się za poglądem, że wykształcenie analityka nie może mieć jednorodnego charakteru. Oznacza to, iż oprócz wiedzy teoretycznej z zakresu chociażby informatyki, powinien on mieć doświadczenie zawodowe zdobyte podczas realizacji czynności operacyjno-rozpoznawczych i dochodzeniowo-śledczych. Respondenci wskazywali także na wiedzę kryminalistyczną jako pożądaną u analityka. Jednocześnie pojawiały się sporadycznie odpowiedzi, iż praca analityka nie wymaga specjalistycznego przygotowania.

Ponadto większość z respondentów wyraziła opinię, że formą zdobywania wiedzy z zakresu analizy kryminalnej powinny być specjalistyczne szkolenia lub kursy zawodowe organizowane przez same organa ścigania zatrudniające analityków. Odsetek respondentów, którzy wybrali taką odpowiedź wahał się w zależności od grupy zawodowej. Można stwierdzić, iż opinie respondentów w większości pokrywają się z praktyką w tym zakresie, gdyż to właśnie same organa ścigania szkolą swoich analityków. Niewielka część respondentów dopuszczała możliwość udziału analityków w kursach, szkoleniach lub studiach na odległość (tzw. e-learning). Stacjonarne studia podyplomowe nie cieszyły się wśród respondentów dużym powodzeniem.

§ 3. Analiza istniejących rozwiązań technologicznych pod kątem ich przydatności w zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego

W tym zakresie przeprowadzono analizy dotyczące aktualnego stanu badań w zakresie bezpieczeństwa w ponad 100 uczelniach w Polsce. Internetową ankietę wypełniło lub rozpoczęło wypełniać 62 przedstawicieli uczelni. Wywiady internetowe zostały poprzedzone kontaktem telefonicz-

12 Tamże, s. 183.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nym. Podczas kontaktu telefonicznego 44 przedstawicieli uczelni zadeklarowało, że uczelnia nie prowadzi badań związanych z bezpieczeństwem[13]. Niewiele spośród badanych uczelni deklarowało prowadzenie badań związanych z bezpieczeństwem. Przy tym prawie dwie trzecie uczelni udzielało jednoznacznej odpowiedzi, że takie badania nie są prowadzone.

W ramach prowadzonych badań zapoznano się z szeroko pojętymi projektami z dziedziny nauk społecznych i technicznych. Jedynie pojedyncze projekty były związane z naukami humanistycznymi, prawnymi, ekonomicznymi, wojskowymi, biologicznymi i zarządzaniem. Duża część spośród przeanalizowanych projektów miała charakter interdyscyplinarny. Bliżej zapoznano się z charakterystyką 16 projektów obejmujących takie tematy, jak:

- Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych podczas Euro 2012.
- Doskonalenie narzędzi w walce z przestępczością zorganizowaną jako element zapewnienia bezpieczeństwa w Unii Europejskiej.
- Przetwarzanie i prezentacja informacji nawigacyjnie użytecznej zintegrowanego systemu kontroli ruchu morskiego.
- Zarządzanie procesem dydaktycznym – przepływ informacji.
- Ocena wprowadzenia straży obywatelskiej.
- Prawne podstawy bezpieczeństwa.
- Symulator do szkolenia i treningu wspomagającego dowodzenie podczas akcji ratowniczych.
- Strategia bezpieczeństwa.
- Mobilny system dowodzenia, obserwacji, rozpoznania i łączności.
- *Human Behaviour in crisis situations.*
- Pandemia, Kryzys, Katastrofa - JUŻ CZAS działać wspólnie!!!
- Poprawa bezpieczeństwa i trwałości obiektów budowlanych i infrastruktury transportowej.
- Technologie wytwarzania pian dekontaminacyjnych o wysokiej zdolności do likwidacji skażeń chemicznych i biologicznych.
- Modele zagrożeń aglomeracji miejskiej.
- Zarządzanie aglomeracją w sytuacjach kryzysowych.

13 Zastosowana została metoda CAWI (ang. *Computer Assisted Web Interview*), wywiadu internetowego, uzupełnianego samodzielnie przez respondentów. Dla celów badania wykorzystano bazy uczelni publicznych i prywatnych w Polsce, których profil nie wykluczał jednoznacznie prowadzenia badań związanych z bezpieczeństwem. W ramach badania zostały podjęte próby kontaktu ze wszystkimi uczelniami w bazie. Przedstawicielami uczelni byli prorektorzy ds. badań lub prorektorzy ds. nauki. W przypadku uczelni, na których takie stanowisko nie istnieje, kontakt nawiązywany był z rektorem. Kwestionariusz wypełniał prorektor lub rektor albo oddelegowana przez niego osoba posiadająca wiedzę na temat badań prowadzonych na uczelni.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- Wykorzystanie sekwencji mikrosatelitarnych w jądrowym DNA drzew leśnych do udowodnienia pochodzenia materiału dowodowego w postępowaniu sądowym.

Wymienione projekty badawcze zdecydowanie częściej finansowane były ze środków publicznych. Współpraca z podmiotem prywatnym, polegająca na powierzaniu mu części zadań w ramach projektu miała miejsce w połowie projektów, przy czym najczęściej były to projekty z dziedziny nauk technicznych. Współpraca w tym zakresie zwykle przebiega dobrze.

Mimo tego, że żaden z przedstawicieli uczelni nie deklarował pojawienia się barier w prowadzonych projektach dotyczących bezpieczeństwa, niektóre z uczelni już prowadzących badania związane z bezpieczeństwem nie planowały podjęcia podobnych projektów w kolejnym roku akademickim. Spośród uczelni, które nie prowadziły badań związanych z bezpieczeństwem, tylko kilka zadeklarowało podjęcie takich badań[14].

Kolejnym problemem badawczym uwzględnionym w omawianych badaniach ankietowych były technologie, programy komputerowe wykorzystywane przez analityków kryminalnych oraz kwestia ich dostępności i przydatności dla analizy kryminalnej[15]. *Analyst's Notebook* ma zarówno mocne, jak i słabe strony, co zostało potwierdzone przez jego użytkowników. Ankietowani podkreślali przede wszystkim jego zdolności do wizualizacji analizowanych danych. Jest to wartość nie bez znaczenia, gdyż pozwala to na ogarnięcie danych w ilościach hurtowych występujących w sprawie i znajdowanie między nimi powiązań, jakich nie dostrzeglibyśmy stosując metody tradycyjne. Wskazano także słabe strony tego programu.

Postulaty formułowane przez użytkowników tego programu prowadzą do wniosku, iż idealne narzędzie – jakiego oczekiwaliby analitycy – musi mieć więcej funkcji bazodanowych pozwalających na dalszą obróbkę danych. Stosowne moduły rozwijające możliwości *Analyst's Notebook* są oferowane przez firmę i2 jako oddzielne produkty. Pozyskane w ten sposób informacje mogą stanowić podstawę do prowadzenia prac o charakterze badawczo-rozwojowym w kierunku stworzenia oprogramowania uwzględniającego potrzeby analityków kryminalnych.

Analitycy kryminalni nie wymienili na pierwszym miejscu dostępu do większej ilości danych w formie elektronicznej jako najbardziej oczekiwa-

14 Warto nadmienić, iż część pytań w sygnalizowanej wyżej ankiecie dotyczącej analizy kryminalnej odnosiła się także do kwestii jej przydatności dla zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego.

15 Szerzej na ten temat zob. P. Chlebowicz, W. Filipkowski (red.), Analiza kryminalna…, *op. cit.*, s. 105 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nego nowego rozwiązania technologicznego[16]. Jak wynika z uzyskanych wyników badań, na pierwszym miejscu co do częstotliwości wymieniane było – i to niezależnie od grupy zawodowej – oprogramowanie pozwalające na wizualizację tras przemieszczania się abonenta. Okazało się, że tego typu oprogramowania analitycy potrzebowali najbardziej. Potwierdziło się zatem po raz kolejny znaczenie danych zawartych w historii rozmów telefonicznych.

Druga grupa oczekiwań dotyczyła różnego rodzaju narzędzi informatycznych wspierających analityka przy przeprowadzaniu analizy kryminalnej. Respondentom chodziło o upowszechnienie takich rozwiązań, które usprawniłyby ich pracę poprzez jej automatyzację i szybkość analizy danych.

Dopiero na trzecim miejscu pojawiły się postulaty dotyczące kwestii ułatwienia dostępu do baz rządowych, resortowych i innych organów ścigania. Jak pokazały wyniki badań, respondenci korzystają – niemal powszechnie – z rządowych i resortowych baz danych. Wynika to z ich zakresu uprawnień jako funkcjonariuszy organów ścigania. Jednakże dostęp do baz innych organów ścigania jest ograniczony. Kolejną grupę baz danych stanowiły bazy prywatne, w tym komercyjne. Ciekawostką było potwierdzenie faktu korzystania przez analityków z danych zawartych w portalach społecznościowych.

Najczęściej w opinii respondentów przeprowadzana była analiza historii rozmów telefonicznych. Natomiast analiza transakcji finansowych nie cieszyła się porównywalną popularnością w poszczególnych grupach zawodowych. Wynika to zapewne z zakresu spraw, które należą do zakresu obowiązków respondentów oraz od ograniczeń prawnych w dostępności niektórych informacji względem poszczególnych grup respondentów na potrzeby czynności operacyjno-rozpoznawczych i procesowych. Funkcjonariusze Policji częściej – w porównaniu z innymi grupami zawodowymi – mieli styczność z analizą historii rozmów telefonicznych i powiązań osobowych, a bardzo rzadko z analizami przepływów finansowych i powiązań kapitałowych. Podobna sytuacja miała miejsce wśród funkcjonariuszy Straży Granicznej. Z kolei sędziowie byli tą grupą zawodową, która miała najmniejszą styczność z różnymi rodzajami analizy kryminalnej. Co więcej, odpowiedzi uzyskane od tej grupy respondentów korespondują z tymi, które uzyskano od analityków kryminalnych zatrudnionych w poszczególnych organach państwowych.

16 Tamże, s. 112 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Według respondentów, problemem, który się pojawia w trakcie przeprowadzania analizy kryminalnej, była jakość dostępnych danych. W przypadku danych pochodzących od operatorów telefonicznych i instytucji finansowych podstawowym zgłaszanym problemem był brak jednolitych standardów w formacie zapisu danych. Wymusza to konieczność każdorazowej, „ręcznej obróbki" danych pochodzących od różnych instytucji do jednego formatu za pomocą arkusza kalkulacyjnego, aby następnie można było je importować do programu wizualizującego dane. Ponadto niejednokrotnie dane te zawierały błędne wpisy, były niekompletne lub opisane w sposób niezrozumiały.

W odniesieniu do danych potrzebnych do przeprowadzania analiz powiązań osobowych i zdarzeń, zgłaszane problemy były związane z niedoskonałościami baz danych, z których korzystali analitycy. Chodziło tu w szczególności o jakość i wiarygodność danych wprowadzanych przez wiele podmiotów, dostęp do baz danych, rozproszenie wiedzy w nich zawartych itp. Respondenci wskazywali także na fakt, iż często konieczna była zmiana informacji z wersji papierowej na elektroniczną przed poddaniem jej dalszej analizie.

Ostatnie zagadnienie badawcze dotyczyło postulatów związanych ze zmianami prawnymi i technicznymi, które mogłyby usprawnić przeprowadzanie analizy kryminalnej[17]. Faktycznie problem uregulowania statusu prawnego analizy kryminalnej przewijał się w postulatach zgłaszanych przez respondentów niezależnie od reprezentowanej grupy zawodowej. Często był to też postulat wymieniany przez najliczniejszą grupę respondentów. Dość sceptycznie został jednak potraktowany postulat techniczny, polegający na zwiększeniu dostępności informacji w formie elektronicznej. Przejawiał się on m.in. w postulatach o konieczności digitalizacji akt spraw operacyjnych lub karnych, dostępu do baz informacji i ich reorganizacji.

Respondenci zwracali także uwagę na potrzebę zmian organizacyjnych wewnątrz organów państwowych, które reprezentowali. Chodziło zwłaszcza o ułatwienie dostępu do analityków, poprzez zwiększenie ich liczby, wsparcie analityków szkoleniami specjalistycznymi oraz sprzętem i programowaniem potrzebnym do przeprowadzania analiz. Pojawiały się też postulaty wymieniane wcześniej przez analityków kryminalnych w odniesieniu do problemów z poszczególnymi rodzajami analiz i ich poglądami ukierunkowanymi na usprawnienie procesu przeprowadzania analiz.

W efekcie analizy wyników przeprowadzonych badań sformułowano istotne postulaty dotyczące analizy kryminalnej. Wiodącym z nich

17 Tamże, s. 187 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

było wprowadzenie instytucji analizy kryminalnej do kodeksu postępowania karnego. W opinii prowadzących badania, wynik analizy kryminalnej powinien uzyskać status dowodu. Argumenty *pro* i *contra*, które zostały zaprezentowane w powołanej wyżej monografii powinny stać się przedmiotem debaty zarówno w środowisku akademickim, jak również w środowiskach praktyków. Nie ulega jednak wątpliwości, że analiza kryminalna stanowi bardzo efektywne narzędzie zwalczania najpoważniejszych przejawów przestępczości, takich jak przestępczość zorganizowana i terroryzm. Nie można zatem zawężać zakresu stosowania jej wyników jedynie w ramach działań wykrywczych, czy też ograniczać je do czynności operacyjno-rozpoznawczych.

Kolejny postulat dotyczy potrzeby rozwijania taktyki kryminalistycznej związanej z wykorzystywaniem nowego typu dowodu. Wymaga to wskazania nowych obszarów badawczych. W tej kategorii przykładowo mieszczą się zagadnienia związane z opracowaniem jednolitej metodologii przeprowadzania analizy kryminalnej (w tym także standaryzacja technik analitycznych), wprowadzenie kryteriów i wymogów dotyczących osoby sporządzającej analizę kryminalną (tj. biegłego z zakresu analizy kryminalnej), określenie parametrów dotyczących zarówno materiałów poddawanych analizie, jak i narzędzi informatycznych stosowanych do ich opracowania.

Respondenci wielokrotnie eksponowali potrzebę obligatoryjnego przeprowadzania analizy kryminalnej w sprawach skomplikowanych i wielowątkowych. Z drugiej jednak strony warto podkreślić trafność postulatu rozpowszechniania prostych technik analitycznych opartych na podstawowym oprogramowaniu wśród funkcjonariuszy tzw. pierwszej linii[18]. W ten sposób analitycy kryminalni byliby angażowani do najtrudniejszych spraw.

Dla dokonania analizy istniejących rozwiązań technologicznych pod kątem ich przydatności w zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego przeprowadzono monitoring stron internetowych, portali tematycznych m.in. w zakresie: stosowania technik biometrycznych, systemów wizyjnych oraz monitoringu akustycznego. Do najważniejszych efektów omawianego zadania badawczego należy zaliczyć stworzenie **bazy wiedzy o obecnie rozwijanych technologiach podnoszących bezpieczeństwo obywateli** oraz **analizy prawne i kryminologiczne w zakresie nowoczesnych technologii**, z uwzględnieniem dopuszczalności ich stosowania, istniejących ograniczeń prawnych oraz postulatów zmian w prawie.

18 Por. H.W. More, L.S. Miller, Efective Police Supervision, Six Edition, Burlington 2011, s. 536 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

§ 4. Wskazanie kierunków rozwoju technologii strategicznych dla zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego

W ramach prowadzonych badań konieczne stało się przeprowadzenie szczegółowej **analizy realizacji Strategii Lizbońskiej** w zakresie badań nad bezpieczeństwem wewnętrznym i zewnętrznym. Uwzględniono przede wszystkim kierunki działań podejmowanych w polskich realiach. Strategia Lizbońska nadała kierunek czterem sferom funkcjonowania państwa:

- innowacyjności – gospodarce opartej na wiedzy, współpracy naukowców z praktykami;
- liberalizacji rynków telekomunikacji, energii, transportu, rynków finansowych;
- przedsiębiorczości – próba dokonania ułatwień w zakładaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej;
- spójności społecznej – zadanie ma polegać na tworzeniu aktywnego państwa socjalnego.

Szczególnie ważne pozostaje rozwijanie sfery badawczo-rozwojowej i wdrażanie wyników jej pracy w życie. Rozwinięte technologie stworzone przez naukowców, jak również nowoczesne systemy zarządzania dobrami mogą stać się kluczem do osiągnięcia sukcesu. Strategia Lizbońska została stworzona właśnie po to, aby zwrócić uwagę na potencjał, jaki drzemie w Europie oraz możliwości jego zagospodarowania. Kraje europejskie posiadają jedne z najlepszych ośrodków uniwersyteckich na świecie. Daje to możliwości wpływania – dzięki wynikom ich pracy – na otaczający świat w wielu dziedzinach. W dzisiejszej Europie największym bogactwem są ludzie z posiadanymi umiejętnościami, które państwa członkowskie powinny właściwie wykorzystywać. Aktualnie tylko społeczeństwo oparte na wiedzy jest w stanie konkurować na świecie.

W tym kontekście bezpieczeństwo wewnętrzne jest dosyć specyficznym obszarem badawczym, ze względu na konieczność współpracy naukowców z organami państwowymi. Celem współpracy byłoby wypracowanie rozwiązań technologicznych, dostosowanych do potrzeb organów państwowych. Pojawia się tutaj szereg ograniczeń i problemów związanych np. z tajemnicą państwową, tajemnicą postępowania karnego, ochroną danych osobowych, ochroną prywatności obywateli itp. Celowe zatem stało się przeprowadzenie analizy dotychczasowych oraz bieżących projektów badawczych, dotyczących bezpieczeństwa obywateli i państwa, finansowanych ze środków krajowych i unijnych. W szczególności dotyczyło to kilkunastu krajowych projektów realizowanych w ramach Polskiej Platformy

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Bezpieczeństwa Wewnętrznego i innych platform technologicznych, a także europejskich projektów: INDECT (koordynowany przez Akademię Górniczo-Hutniczą w Krakowie) i DETECTER (finansowanych w ramach 7. Programu Ramowego Unii Europejskiej[19]).

Analiza trendów światowych na kanwie dokonań podmiotów gospodarczych oraz potrzeb zagranicznych organów państwowych pozwoliła na wyznaczenie następujących obszarów badawczych:

- zintegrowane systemy monitoringu audiowizualnego wspomagane przez zautomatyzowane procesy zbierania i analizowania danych z użyciem sztucznej inteligencji,
- automatyczna identyfikacja pojazdów poprzez odczytywanie numerów tablic rejestracyjnych (*License Plate Readers*),
- monitorowanie przemieszczania się osób i pojazdów na podstawie pozycjonowania satelitarnego (GPS),
- systemy pozwalające na analizę homo- i heteronomicznych danych z wykorzystaniem hurtowni danych (*Data Mining* oraz *Data Warehousing Software*),
- superkomputery o dużej mocy obliczeniowej, pozwalające na analizę danych na bieżąco, jak również na szybkie testowanie tworzonych algorytmów obliczeniowych,
- produkcja robotów zastępujących człowieka w warunkach szkodliwych lub niebezpiecznych dla życia lub zdrowia – np. roboty dokonujące rozpoznania zagrożeń chemicznych, ładunków wybuchowych (*Surveillance Robots*),
- wykorzystywanie samobieżnych, bezzałogowych dronów latających, jeżdżących lub pływających do prowadzenia monitoringu audiowizualnego (*Spy Drones*),
- zautomatyzowana identyfikacja i rozpoznawanie ludzi po cechach biometrycznych (np. rozpoznawania twarzy, tęczówki oka, głosu),
- urządzenia pozwalające na podsłuchiwanie rozmów i przesyłania danych, w tym z wykorzystaniem telefonów komórkowych,
- szeroki wachlarz urządzeń pozwalających na prowadzenie działań nocą,
- techniki pozwalające na przywracanie ładu i podporządkowania poleceniom przedstawicieli organów porządkowych, a które to nie zagrażają życiu, np. demonstrantów – oddziaływanie poprzez fale

19 W. Filipkowski, Sprawozdanie z Międzynarodowej konferencji dotyczącej projektu DETECTER pt. „*Data mining* i prawa człowieka w walce z terroryzmem" (Zurych, 10-11 czerwca 2010 r.), „Przegląd Policyjny" 2010, nr 4, s. 209 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

dźwiękowe, pociski niepenetrujące, prąd, gazy (*Less than Lethal Crowd Control*).

Należy podkreślić, iż bardzo istotnym elementem badań dotyczących omawianego zadania badawczego był udział uczestników projektu – w charakterze członków oficjalnej polskiej delegacji – w XII kongresie ONZ nt. „Zapobiegania Przestępczości i Sprawiedliwości Karnej"[20]. Pozwoliło to na zapoznanie się z trendami i badaniami prowadzonymi na świecie, ale także prezentację polskiego stanowiska dotyczącego wykorzystania technologii przez organa ścigania i wymiaru sprawiedliwości, w oparciu o prowadzone badania[21].

Pewnym wskaźnikiem obszarów zainteresowania administracji publicznej są tematy konkursów ogłaszanych przez **Narodowe Centrum Badań i Rozwoju**, dotyczących m.in. badań nad bezpieczeństwem i obronnością państwa. Są one przedstawiane przez resorty odpowiedzialne za zapewnienie bezpieczeństwa, porządku publicznego oraz obronności, a także poszczególne organa państwowe (zwłaszcza służby specjalne). W tym zakresie eksponuje się zwłaszcza:

- Technologiczne aspekty podnoszenia efektywności działań z zakresu zarządzania kryzysowego, dotyczących zarówno katastrof naturalnych (pożarów, powodzi), jak i np. terroryzmu;
- Badania kryminalistyczne prowadzone zarówno na miejscu zdarzenia, jak i w laboratorium;
- Zarządzanie i ochrona informacji, w szczególności w sieci;
- Podniesienie efektywności funkcjonowania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości przy pomocy rozwiązań technologicznych – aspekty prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne;
- Badania z zakresu obronności, na potrzeby wojska;
- Bezpieczeństwo osobiste funkcjonariuszy;
- Bezpieczeństwo granic.

W ramach podsumowania omawianego zadania badawczego oraz celem skonfrontowania własnych badań z opinią ekspertów, przeprowadzono

20 Twelfth United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice. Comprehensive strategies for global challenges: crime prevention and criminal justice systems and their development in a changing world, Salvador, Brazil, 12-19 April 2010.

21 Odbyło się to w ramach spotkania Committee II pt. „Recent developments in the use of science and technology by offenders and by competent authorities in fighting crime, including the case of cybercrime" w dniu 13 kwietnia 2010 r. Zob. E.W. Pływaczewski, Zapobieganie przestępczości i sprawiedliwość karna. XII Kongres Organizacji Narodów Zjednoczonych (Salwador, Brazylia, 12-19 kwietnia 2010 r.), „Państwo i Prawo" 2010, nr 10, s. 133-135.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

badania ankietowe[22]. Zawarte w kwestionariuszu pytania dotyczyły poziomu ogólnych oczekiwań i zainteresowań grupy ekspertów związanych z rozwiązaniami technologicznymi z zakresu zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego, obszarów zastosowań tychże rozwiązań, a także współpracy naukowo-badawczej z innymi organami. W badaniu wzięło udział łącznie **114 respondentów** zajmujących się na co dzień problematyką bezpieczeństwa wewnętrznego: 41% z nich to komendanci Policji (lub osoby z komórek technicznych), 7% to przedstawiciele firm ochrony osób i mienia oraz 52% to biegli sądowi. Próba została dobrana w sposób losowy.

Za najbardziej przydatne technologie, służące zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego, respondenci uznali te, które mogą przyczynić się do zebrania większej ilości informacji istotnych z punktu widzenia postępowania karnego. Uzyskane informacje pomogłyby zwiększyć efektywność dochodzenia, a przez to zwiększyłyby skuteczność walki z przestępczością. Za pomocne w tym procesie uznawano przede wszystkim rozpowszechnienie monitoringu oraz multimedialne metody wspomagające identyfikację sprawców przemocy.

Biorąc pod uwagę znane zagraniczne rozwiązania, badani oczekiwali wdrażania metod biometrycznych oraz rozwoju baz danych, także w skali międzynarodowej. W dalszej perspektywie powinno również nastąpić rozpowszechnienie monitoringu i technik identyfikacji. Wszystkie te metody mają pomóc zarówno w prewencji, jak i w eliminacji istniejących już zagrożeń. Respondenci oczekiwali podniesienia sprawności i szybkości procesu karnego na etapie postępowania przygotowawczego. Chcieli, aby nowe rozwiązania technologiczne zapewniły także bezpieczeństwo funkcjonariuszom i organom ścigania.

Większość respondentów uważała, że organa państwowe powinny utrzymywać w swoich strukturach komórki odpowiedzialne za prowadzenie badań naukowych. Takie rozwiązanie pomogłoby dostosowywać opracowywane technologie do aktualnych potrzeb, zabezpieczać informacje i zmniejszać koszty. Przeciwnicy tej idei twierdzili, że koszty utrzymywania takiej komórki są zbyt wysokie.

Dopuszczano zlecenie badań nad zapewnieniem bezpieczeństwa przez podmioty prywatne, na zasadach komercyjnych, uczelniom lub jednostkom naukowo-badawczym, choćby przez wzgląd na fachową wiedzę specjalistów tam pracujących. Ponad połowa badanych optowała za rozwiązaniem,

22 Wykorzystane zostały dwie techniki: CAWI (ang. *Computer Assisted Web Interview*), wywiadu internetowego, uzupełnianego samodzielnie przez respondentów (w ten sposób zrealizowano 34 wywiady) oraz CATI (ang. *Computer Assisted Personal Interview*), wywiadu telefonicznego, uzupełnianego przez ankietera (w ten sposób zrealizowano 80 wywiadów).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

aby takie badania realizowane były w formie partnerstwa publiczno-prywatnego, uzasadniając to tym, że troska o bezpieczeństwo to obowiązek wszystkich obywateli. Współpraca tych dwóch sektorów zapewniłaby także większą efektywność, obiektywność i ograniczenie kosztów[23].

Co trzeci respondent współpracował z uczelnią wyższą w ramach wykonywania obowiązków służbowych. Przede wszystkim były to uczelnie techniczne. Niemal wszyscy z takiej współpracy byli zadowoleni. Wśród barier takiej współpracy wymieniono m.in. nadmierną biurokrację, brak przygotowania praktycznego wśród pracowników uczelni oraz braki w wiedzy o współczesnych technologiach.

§ 5. Analiza ram prawnych stosowania nowych technologii przez organa ścigania i wymiar sprawiedliwości

W fazie początkowej tego odcinka badawczego przeprowadzono badania dogmatyczne w zakresie prawa konstytucyjnego, karnego, postępowania karnego, prawa karnego wykonawczego, ustaw resortowych (m.in. prawo o Policji, o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu, o Straży Granicznej i innych) oraz przepisów wykonawczych oraz aktów niższego rzędu. Poszukiwano regulacji odnoszących się do wykorzystania technologii przez organa ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Badania te zostały uzupełnione o wywiady z przedstawicielami odpowiednich organów państwowych, przeprowadzone podczas konferencji i spotkań roboczych.

Wywiady z przedstawicielami organów ścigania, służb specjalnych i wymiaru sprawiedliwości, dotyczące ram prawnych stosowanych i rozwijanych w chwili obecnej technologii na potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego, przeprowadzono podczas konferencji i spotkań organizowanych w ramach projektu. Na szczególne podkreślenie w tym względzie zasługuje Konferencja, która odbyła się w dniu 20 października 2010 roku w Sądzie Najwyższym w Warszawie[24].

Podczas tej Konferencji przedstawione zostały wnioski i osiągnięcia innych projektów badawczych realizowanych w ramach Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego, dotyczące zarówno aspektów prawnych,

23 Postulat ten jest o tyle zasadny, że część prywatnego sektora ochrony ma swoje miejsce w systemie organów ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego. Szerzej zob. G. Gozdór, Prywatyzacja bezpieczeństwa. Rola i miejsce prywatnego sektora ochrony w systemie bezpieczeństwa i porządku publicznego, Lublin 2012, ss. 210.

24 Pod hasłem „Nowoczesne rozwiązania technologiczne i prawne jako determinanty skuteczności organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości w walce z przestępczością" pod Honorowym Patronatem Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego Stanisława Dąbrowskiego.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

jak i nowatorskich kierunków technologicznych. Przedstawione zostały między innymi możliwości stosowania nowych technologii w zakresie przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej oraz terroryzmu, w oparciu o obowiązujący porządek prawny. W ramach Konferencji odbyły się trzy panele robocze. Tematyka dwóch pierwszych paneli odnosiła się do możliwości usprawnienia pracy organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości poprzez stworzenie innowacyjnych narzędzi technologicznych. Łączyły się one z zastosowaniem różnych form wsparcia informatycznego czynności operacyjnych oraz procesowych, ukierunkowanych na pozyskiwanie, gromadzenie oraz analizę informacji, poprzez:

- Elektroniczny Moduł Procesowy,
- Automatyczny System Rozpoznawania Mowy (ARM),
- Elektroniczny System Odzyskiwania Mienia (ESOM).

Trzeci panel poświęcony był problematyce instytucji świadka koronnego oraz funkcjonowania programów ochrony.

Kolejne nowoczesne technologie powstałe w ramach prac naukowo-badawczych zaprezentowano podczas VI Dorocznej Konferencji Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego.[25] W szczególności zaprezentowano narzędzia wspomagające pracę Policji i innych służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo publiczne, które zostały wdrożone lub są wdrażane do codziennej pracy funkcjonariuszy. Poszczególne panele obejmowały następujące zagadnienia:

- Wykorzystanie energetyki jądrowej w Polsce – szanse i zagrożenia. Problematyka zarządzania konfliktami wokół kontrowersyjnych technologii – wyniki badań;
- Szerokopasmowe, radiowe systemy łączności CDMA na potrzeby bezpieczeństwa (*tranking*). Rozwój społeczeństwa informacyjnego XXI wieku;
- Projekt ustawy o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych – problematyka praw, wolności i obowiązków mediów;
- Infrastruktura informatyczna nauki i technologie Internetu przyszłości, problematyka komercjalizacji badań – bariery i szanse partnerstwa publiczno-prywatnego;
- Nowoczesne technologie dla służb odpowiedzialnych w zakresie bezpieczeństwa;

25 Zorganizowanej w dniach od 7 do 9 grudnia 2010 roku w Ośrodku Polskiej Akademii Nauk w Będlewie k. Poznania pod hasłem: „Problematyka zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego jako wyzwanie dla Polskiej Prezydencji w UE w 2011 roku".

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- Działania w zakresie przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu.

W ramach analizy ram prawnych stosowania nowych technologii przez organa ścigania i wymiaru sprawiedliwości przeprowadzono również badania ankietowe[26]. Pytania w kwestionariuszu dotyczyły kwestii etycznych związanych ze stosowaniem nowych technologii przez wymiar sprawiedliwości i organa ścigania oraz ograniczeń prawnych stosowania nowych technologii[27].

Zgodnie z opiniami respondentów stosowanie nowych technologii przez wymiar sprawiedliwości i organa ścigania często wiąże się z ograniczeniem lub naruszeniem prywatności. Odpowiedzi sugerujące taki stan rzeczy pojawiały się zarówno na pytania o ograniczenia etyczne, gdzie za jedno z najważniejszych ograniczeń uznawany był wysoki poziom ingerencji w prywatność, jak również na pytania o konflikt dóbr prawnych, w których respondenci zaznaczali, że potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa lub wyjaśnienia sprawy często wiąże się z naruszeniem prawa do ochrony życia prywatnego i rodzinnego.

Większość respondentów dostrzegała ograniczenia natury etycznej związanej ze stosowaniem nowych technologii. Oprócz ryzyka ingerencji w prywatność jako ograniczenie natury etycznej, postrzegana jest przede wszystkim możliwość przekroczenia uprawnień przez funkcjonariuszy. Większość osób biorących udział w badaniu wymieniała również dobra prawne, jakie pozostają ze sobą w konflikcie podczas stosowania nowych technologii. Jednocześnie większość respondentów zaznaczała, że dla organów procesowych interesy wszystkich uczestników postępowania są jednakowo ważne. Ograniczenia stosowania nowych technologii, wynikające z istniejącego stanu prawnego, dostrzegał jeden na trzech respondentów. Duża część uwag dotyczyła braku regulacji prawnych w zakresie stosowania nowych technologii oraz ograniczeń wykorzystania danych i ich jawności[28].

Przykładowe problemy prawne występujące w poszczególnych dyscyplinach prawnych można zgrupować w następujący sposób:

---

26 Wykorzystane zostały dwie techniki: CAWI (ang. *Computer Assisted Web Interview*) oraz wywiadu internetowego, uzupełnianego samodzielnie przez respondentów. W ten sposób zrealizowano 16 wywiadów. Ponadto przeprowadzono także badania PAPI (ang. *Pen&Papier Interwiew*), czyli w postaci wywiadu osobistego. W ten sposób przeprowadzono 109 wywiadów. Łącznie w badaniu wzięło udział 125 respondentów: 13% z nich należało do grupy kryminalistyków, 42% sędziów i 45% prokuratorów. Próba została dobrana losowo.

27 Część wyników badań została opublikowana w: E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Combating Transnational Crime Under the Rule of Law. Contemporary Opportunities and Dilemmas, [w:] P. Reichel, J. Albanese (red.), Handbook of Transnational Crime and Justice, Second Edition, Los Angeles – London – New Delhi – Singapore – Washington DC 2014, s. 381 i nast.

28 Zob. w tej kwestii L. Gardocki, J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki (red.), Nowe technologie dowodowe a proces karny. Konferencja Sędziów Izby Karnej i Izby Wojskowej Sądu Najwyższego, Warszawa 2007.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- prawo konstytucyjne: zagwarantowanie podstawowych (konstytucyjnych) praw i wolności jednostki (np. wolności korespondencji, prawo do prywatności), poszanowanie zasady państwa prawa i zasady proporcjonalności;
- proces karny: zakazy dowodowe, stosowanie podsłuchów, gwarancje procesowe;
- prawo administracyjne: ochrona danych osobowych;
- ustawy resortowe: uprawnienia do stosowania czynności operacyjno-rozpoznawczych, wykorzystanie procesowe materiałów operacyjnych;
- prawo finansowe: tajemnica skarbowa i tajemnica bankowa.

Powyższe badania pozwoliły m.in. na stworzenie **bazy wiedzy z zakresu regulacji prawnych, zawierających wymagania prawne co do stosowanych przez organa państwowe technologii** oraz **analizy prawnej i kryminologicznej w zakresie nowoczesnych technologii**, w tym postulatów zmian w prawie.

§ 6. Analiza ram prawnych związanych z tematyką energetyki w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego państwa – w Polsce oraz wybranych krajach Unii Europejskiej

W tym zakresie przeprowadzono badania dogmatyczne dostępnych regulacji prawnych w Polsce oraz Unii Europejskiej z zakresu energetyki jądrowej[29]. Należy zauważyć, iż o strukturze prawa atomowego w danym porządku prawnym decydują czynniki historyczne oraz prawne. Państwa skłonne są do tworzenia regulacji o charakterze ustawy w sytuacji, kiedy program nuklearny wkracza w nowe obszary. Na tę sferę wpływ ma również proces tworzenia regulacji prawnych.

W sytuacji, gdy proces legislacyjny nacechowany jest znacznym stopniem skomplikowania, jego sfinalizowanie pochłania wiele czasu. Państwa skłonne są do dokonywania zmian w już istniejących regulacjach prawnych. Podczas prac uwzględniono hierarchię aktów prawnych w poszczególnych porządkach prawnych. Przede wszystkim wyodrębniono regulacje na poziomie Konstytucji – aktu prawnego o randze ponadustawowej. Następnie wyeksponowano regulacje uchwalane przez parlament o randze ustawy oraz akty stanowione przez organa rządowe o charakterze rozporzą-

29 Szeroko na ten temat – zob. także pracę zbiorową K. Jeleń, Z. Rau (red.), Energetyka jądrowa w Polsce, Warszawa 2012, ss. 1158.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

dzeń. Uwzględniając specyfikę prawodawstwa z zakresu energetyki jądrowej słusznym postulatem wydaje się ujęcie przepisów w sposób możliwie ogólny. Szczegółowe regulacje powinny zawierać akty prawne o charakterze wykonawczym. Przepisy prawa jądrowego powinny nakreślać ogólne cele polityczne oraz wskazywać podstawowe role oraz obowiązki instytucjom stosującym przepisy z zakresu energetyki.

Przepisy z zakresu energetyki powinny regulować trzy podstawowe obszary: bezpieczeństwa, ochrony oraz zabezpieczeń. Istotne są także regulacje w zakresie zabezpieczenia materiałów jądrowych przed ich niewłaściwym wykorzystaniem poza sferą energetyki jądrowej.

Należy zauważyć, iż w obecnej sytuacji brakuje odpowiednich regulacji poświęconych procesowi inwestycyjnemu z zakresu budowy elektrowni jądrowych oraz infrastruktury towarzyszącej. Nie ma też stosownych rozwiązań aspektów finansowych i organizacyjnych, związanych z postępowaniem z odpadami promieniotwórczymi i wypalonym paliwem jądrowym pochodzącymi z obiektów energetyki jądrowej oraz rozwiązań odnoszących się do zapewnienia podobnych mechanizmów dla działań związanych z likwidacją tych obiektów.

Ze względu na specyfikę wdrażania i funkcjonowania energetyki jądrowej oraz z uwagi na fakt, iż świadome poparcie społeczne dla energetyki jądrowej jest jednym z kluczowych warunków zastosowania tej technologii, konieczne jest także uregulowanie kwestii związanych z informowaniem społeczeństwa o energetyce jądrowej oraz udziałem przedstawicieli społeczności lokalnej w podejmowaniu decyzji o budowie obiektów energetyki jądrowej. Obecnie istniejące normy prawne są niewystarczające i nazbyt rozproszone, aby możliwe stało się wykorzystanie ich do realizacji budowy obiektu energetyki jądrowej.

Należy również pamiętać o międzynarodowych aktach prawnych z zakresu energetyki jądrowej, takich jak: konwencje, traktaty, rezolucje Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych. W tym zakresie wskazane byłoby także przeprowadzenie badań prawnoporównawczych.

Zapoznano się również z organizacją **Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej** (ang. *International Atomic Energy Agency*) działającą na rzecz bezpiecznego oraz pokojowego wykorzystania energii atomowej. Podstawowym celem tej organizacji pozostaje przyspieszenie rozwoju oraz zwiększenie udziału energii atomowej użytkowanej w celach pokojowych, a docelowo zwiększenie dobrobytu na całym świecie. Udzielana pomoc nie może służyć celom militarnym. Członkowie MAEA posiadają możliwość udziału w działaniach międzynarodowych na rzecz podnoszenia bezpie-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

czeństwa instalacji jądrowych, lepszego zabezpieczenia świata przed możliwością militarnego użycia materiałów jądrowych, jak również rozwoju bezpiecznych dla ludzi technologii z wykorzystaniem promieniowania.

W ramach realizacji tego zadania wykonawcy projektu wzięli udział w Konferencji II Szkoły Energetycznej[30]. Wygłoszone referaty obejmowały trzy bloki tematyczne: zagadnienia ogólne energetyki jądrowej, cykl paliwowy energetyki jądrowej oraz możliwości i zadania związane z budową elektrowni jądrowych w Polsce. Na spotkaniu szczególną uwagę poświęcono omówieniu zagadnień pierwszej elektrowni jądrowej w Polsce pod kątem przygotowania infrastruktury pod budowę oraz wpływu funkcjonowania elektrowni (w czasie normalnej pracy) na zdrowie ludzi i środowisko. Starano się również odpowiedzieć na pytanie: „Dlaczego Polska potrzebuje energetyki jądrowej?". Prelegenci poruszyli również ważne aspekty dotyczące możliwości i zadań związanych z budową elektrowni jądrowej w Polsce. Szczególną uwagę zwrócono na aspekty ekonomiczne elektrowni w Polsce oraz zagrożenia ze strony organizacji terrorystycznych. Dyskutowano także nad potencjalną lokalizacją w Polsce.

Istotnym był także udział uczestników projektu w Konferencji Energetycznej „Samorządy europejskie wobec rozwoju energetyki jądrowej"[31]. Celem spotkania było nawiązanie ścisłych kontaktów z przedstawicielami władz lokalnych, które pozwoliły na rozpoczęcie lokalnych konsultacji dotyczących ewentualnych obaw społecznych w kwestii bezpieczeństwa energetycznego. Na korzyści i zagrożenia płynące z lokalizacji elektrowni atomowych wskazywali w szczególności: Mariano Vila d'Abadal – sekretarz generalny GMF, E.J Gelok – wójt gminy Borsele oraz Csaba Dohóczki – sekretarz generalny stowarzyszenia gmin leżących wokół Elektrowni Jądrowej Paks.

Problematyka energii jądrowej była również dyskutowana na specjalnym panelu w Gdańsku[32]. Podczas tego spotkania uczestnicy projektu przedstawili wyniki analizy ogólnopolskich badań socjologicznych, zawierających nastawienie społeczności województwa pomorskiego do planów budowy elektrowni jądrowej.

Kolejnym forum, na którym wykonawcy projektu mieli możliwość zaprezentowania swoich opinii na temat ważnych zagadnień związanych z problemami energetyki i przeprowadzenia dyskusji z decydentami szcze-

30 Warszawa, 3-5 listopada 2009 r. Celem spotkania było dostarczenie słuchaczom rzetelnej informacji o jądrowych źródłach energii, aspektach bezpieczeństwa jądrowego, ekonomii i roli energetyki jądrowej w zapewnieniu ochrony środowiska i bezpieczeństwa energetycznego Polski.

31 Odbyła się ona w Gniewinie w dniu 25 listopada 2009 r.

32 W ramach konferencji „Komercjalizacja nauki – efektywne zarządzanie projektami jako wyzwanie dla sektora publicznego i prywatnego", Gdańsk, 20 maja 2010 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

bla centralnego, przedstawicielami władz i kluczowymi osobami związanymi z szeroko pojętą energetyką, była konferencji pt. „Energetyczne Bezpieczeństwo Polski i Europy. Międzynarodowa Konferencja Ekspertów"[33]. Spotkanie miało na celu zapoznanie się z rozwiązaniami dotyczącymi rynku energetycznego oraz dyskusję m.in. nad zagadnieniami dotyczącymi pakietu energo-klimatycznego, prywatyzacji w sektorze energetyki oraz stanu polskiej elektroenergetyki.

Dyskusja nad sygnalizowanymi wyżej problemami była kontynuowana w czasie kolejnej dorocznej Konferencji Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Będlewie[34]. W czasie obrad poruszano m.in. zagadnienia dotyczące wykorzystania energetyki jądrowej w Polsce (szanse i zagrożenia) oraz zarządzania konfliktami wokół kontrowersyjnych technologii, jak również zaprezentowano wyniki przeprowadzonych w tym zakresie badań dotyczących akceptacji społecznej w kwestii budowy elektrowni jądrowej w Polsce.

Przedyskutowane zostały także zagadnienia dotyczące prawnych aspektów funkcjonowania elektrowni atomowej w Polsce, jak również wyniki analizy projektów w zakresie szeroko rozumianego bezpieczeństwa wewnętrznego w obszarze bezpieczeństwa energetycznego oraz zarządzania w sytuacjach kryzysowych.

Wymiernym efektem omawianego zadania badawczego jest sporządzone **zestawienie aktów normatywnych Unii Europejskiej oraz ustaw i rozporządzeń obowiązujących w Polsce w zakresie bezpieczeństwa jądrowego** w kontekście bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Umożliwia to wyposażenie podmiotu będącego brokerem informacji w niezbędną wiedzę, która pozwoli w sposób kompetentny doradzać przedsiębiorcom chcącym rozwijać swoją działalność w tym obszarze.

§ 7. Analiza i opracowanie metod ewentualnych sankcji prawnych dla niezgodnych z prawem działań organizacji ekologicznych mających na celu naruszenie bezpieczeństwa wewnętrznego

W ramach omawianego zadania, na kanwie badań dogmatycznych, prawnoporównawczych oraz historycznych, sporządzono opracowanie analityczne pt. „Wybór scenariuszy niezgodnych z prawem działań orga-

33 Warszawa, 10 czerwca 2010 r.

34 Pod hasłem „Problematyka zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego jako wyzwanie dla Polskiej Prezydencji w UE w 2011 r." w dniach 6-9 grudnia 2010 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nizacji ekologicznych oraz ich kwalifikacja prawna na tle polskiego stanu prawnego"[35]. Opracowanie to omawia zagrożenia, które pojawiają się w wyniku działań podmiotów funkcjonujących w celu ochrony środowiska naturalnego.

Ostatnie kilkanaście lat cechuje wzmożona aktywność organizacji ekologicznych, które dały się poznać jako żarliwi obrońcy środowiska naturalnego, nie uciekając przy tym od radykalnych form demonstracji swojego stanowiska. Jednocześnie należy zauważyć, iż „ekoterroryzm" jest stosunkowo nowym zjawiskiem społecznym. Najprawdopodobniej samo pojęcie ekoterroryzm zostało ukute i wprowadzone do dyskursu publicznego przez FBI, które w raportach na temat stanu bezpieczeństwa w USA eksponowało m.in. „użycie lub grożenie użyciem przemocy o naturze przestępczej przeciwko ludziom lub własności, przez zorientowaną na środowisko naturalne, mniejszościową grupę, działającą z powodów ekologiczno-politycznych". Powołane wyżej opracowanie zawiera również zbiór zdarzeń o charakterze działań ekoterrorystycznych dokonanych w ostatnich latach na świecie.

W ramach przeprowadzonych badań przeanalizowane zostały kwestie definicyjne oraz klasyfikacyjne. Ponadto przybliżono cele i motywy działań organizacji terrorystycznej, a także kwestie związane z zapobieganiem terroryzmowi i szczególnej jego odmianie w postaci „ekoterroryzmu"[36].

Z kolei w ramach analiz prawnoporównawczych zaprezentowano i poddano analizie regulacje prawne oraz instrumenty polityki karnej funkcjonujące w Federacji Rosyjskiej. Stanowiły one podstawę do porównania istniejących regulacji w Polsce oraz Federacji Rosyjskiej[37].

W wymiarze krajowym należało odpowiedzieć na pytanie, czy istnieje potrzeba ewentualnych sankcji prawnych dla niezgodnych z prawem działań organizacji ekologicznych, mających na celu naruszenie bezpieczeństwa wewnętrznego. Istniejące bowiem instrumentarium może nie być wystarczające dla właściwej reakcji wobec tego rodzaju działań. Poza nawiasem należy oczywiście pozostawić w tym miejscu odpowiedzialność indywidualną osób fizycznych[38].

35 Zob. E.M. Guzik-Makaruk, Vybor scenariev protipravnych dejstvij ekologičeskimi organizaciami i ich pravovaja kvalifikacija v pol'skom prave, „Ugolovnoe pravo i sovremennost" 2012, Wydanie 4., t. 2, s. 69 i nast.

36 E.M. Guzik-Makaruk, E. Jurgielewicz, Prawnokarna regulacja przestępstw o charakterze ekoterrorystycznym na tle polskiego Kodeksu karnego – wybrane zagadnienia, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 1, s. 30 i nast.; por. także K.R. Blevins, S.M. Edwards, A History of the U.S. Environmental Movement, [w:] M. Clifford, T.D. Edwards (eds.), Environmental Crime, Second Edition, Burlington 2012, s. 25; oraz G. Martin, Understanding Terrorism. Challenges, Perspectives, and Issues, 5th Edition, Los Angeles – Londyn – New Delhi – Singapore – Washington DC – Boston 2016, s. 346 i nast.

37 Bliżej M. Laskowska, Możliwość kwalifikacji niezgodnej z prawem działalności organizacji ekologicznych w Rosji, opracowanie niepublikowane przygotowane na potrzeby realizacji projektu.

38 Szerzej zob. E.M. Guzik-Makaruk, Vybor scenariev…, *op. cit.*, s. 69 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Na poziomie zrzeszenia się grupy osób w organizację ekologiczną w bardzo wielu przypadkach państwo posiada skuteczne środki, mogące osłabić funkcjonowanie grupy, bądź ją zdelegalizować (np. rozwiązanie stowarzyszenia, pozbawienie statusu organizacji pożytku publicznego). Jednakże wyłączona jest możliwość zastosowania względem organizacji ekologicznej sankcji przewidzianych w ustawie o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych[39]. *De lege ferenda* należałoby rozważyć umieszczenie w art. 16 tej ustawy przepisu poszerzającego katalog czynów zabronionych, będących podstawą odpowiedzialności podmiotów zbiorowych, o przestępstwa ujęte w rozdziale XX kk., zatytułowanym: „Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu".

Nie należy jednak zapominać, że ustawa o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych nie odegrała do dnia dzisiejszego większej praktycznej roli, wchodząc niestety w obszar martwej litery prawa. Nie można zatem stwierdzić, że samo rozszerzenie katalogu zawartego w art. 16 przyniosłoby wymierne korzyści. Z punktu widzenia treści prawa pozytywnego byłby to efekt pozytywny, lecz czysto formalny. Natomiast z punktu widzenia realiów praktyki nie byłoby to rozwiązanie satysfakcjonujące[40].

Wśród przepisów, które potencjalnie naruszać mogą aktywiści ugrupowań ekologicznych znajdują się normy ujęte w następujących rozdziałach obowiązującego kodeksu karnego: Rozdział XIX Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu; Rozdział XX Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu; Rozdział XXI Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji; Rozdział XXIII Przestępstwa przeciwko wolności; Rozdział XXVII Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej; Rozdział XXIX Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego; Rozdział XXX Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości; Rozdział XXXII Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu; Rozdział XXXIV Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów; Rozdział XXXV Przestępstwa przeciwko mieniu.

Znakomita większość przepisów, które hipotetycznie mogą być naruszane przez ekoterrorystów, zawiera się przede wszystkim w rozdziałach przeciwko życiu i zdrowiu, przeciwko wolności oraz przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego. Ustawowe zagrożenie karą wskazuje w wielu przypadkach na możliwość popełnie-

39 Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz.U. z 2002 r. Nr 197, poz. 1661 ze zm.).

40 Przykładowo od 2003 r. do 2008 r. sądy wydały na postawie przepisów tej ustawy tylko 10 skazujących wyroków, najwyższa zaś kara wyniosła 12 tys. zł.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nia poszczególnych przestępstw w warunkach przestępstwa o charakterze terrorystycznym[41].

W wymiarze międzynarodowym, patrząc na regulacje kodeksowe jako element strategii przeciwdziałania terroryzmowi z uwzględnieniem przestępstw ekoterrorystycznych, trudno jest dokonać jednoznacznie pozytywnej oceny kształtu ustawodawstwa „antyterrorystycznego" **Konfederacji Szwajcarskiej**. Wydaje się bowiem, że prawodawca szwajcarski podszedł zbyt minimalistycznie do pewnych zagadnień. Jakkolwiek nie ma wątpliwości co do tego, że art. 260ter szwajcarskiego kodeksu karnego (oryginalna numeracja artykułów) obejmuje w swej dyspozycji uczestnictwo w związku (eko)terrorystycznym, rozumianym jako typ organizacji kryminalnej, to jednak dodatkowy zabieg legislacyjny w postaci wyodrębnienia typu czynu zabronionego, polegającego na braniu udziału w związku terrorystycznym pozwoliłby na bardziej klarowną subsumpcję oraz pełniejszą realizację polityki karnej w odniesieniu do zjawiska terroryzmu. Mankamentem regulacji dotyczącej finansowania terroryzmu zdaje się być także zawężenie subiektywnej strony przestępstwa do zachowania w zamiarze bezpośrednim i wyeliminowanie możliwości karania w oparciu o art. 260^{quinquies} szwajcarskiego kodeksu karnego (oryginalna numeracja artykułów) sprawców gromadzących lub udostępniających wartości majątkowe, którzy jedynie przewidują, że mogą one posłużyć popełnieniu zbrodni z użyciem przemocy, której celem jest zastraszenie ludności albo zmuszenie państwa lub organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania określonego działania. W takiej sytuacji pozostaje wszak jednak możliwość ewentualnego sięgnięcia do konstrukcji pomocnictwa do czynu zabronionego, które cechuje się umyślnością w obu postaciach zamiaru.

Niewątpliwą zaletą szwajcarskiego systemu jest instytucja tzw. rozszerzonego przepadku, przewidziana w art. 72 szwajcarskiego kodeksu karnego, która zakłada odwrócenie ciężaru dowodu, a tym samym wykazanie nie przez prokuratora, lecz przez osoby, które były członkami lub wspierały organizację terrorystyczną, że ich majątek pochodzi z legalnych źródeł.

Należy jeszcze raz podkreślić, że Szwajcaria nigdy do tej pory nie była celem ataku terrorystycznego, stąd też regulacje przygotowane na taką ewentualność mogą być nie do końca doskonałe z uwagi na brak doświadczenia i pewną „niecodzienność" we własnej rzeczywistości społecznej. Na marginesie warto jednak zaznaczyć, że pewne zupełnie nowe instytucje karnoprocesowe, funkcjonujące w obszarze przepisów proceduralnych,

41 Bliżej E.M. Guzik-Makaruk, O potrzebie ewentualnych sankcji prawnych wobec niezgodnych z prawem działań organizacji ekologicznych mających na celu naruszenie bezpieczeństwa wewnętrznego, „Policja" 2010, nr 2, s. 2-8.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wprowadzone ustawą z 2003 r., dotyczącą finansowania terroryzmu, zasługują na duże uznanie[42].

Z uznaniem należy odnieść się do działań **austriackiego prawodawcy**, który w sposób pełny implementował postanowienia decyzji ramowej Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie zasad zwalczania terroryzmu[43], tym bardziej, że w 2008 r. doszło do zmiany tej decyzji ramowej. Została ona uzupełniona o trzy nowe typy czynów zabronionych, a mianowicie: publiczne nawoływanie do popełnienia czynu terrorystycznego, werbowanie (rekrutacja) do celów terrorystycznych oraz szkolenie do celów terrorystycznych. W ten sposób Unia chciała osiągnąć harmonizację regulacji europejskiej z przepisami Konwencji Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi z 16 maja 2005 r. (podpisanej przez Austrię w dniu 16 maja 2005 r., dotychczas nie ratyfikowanej.) Regulacje dotyczące działań ekoterrorystycznych w pełni wchodzą w zakres instrumentów zwalczających terroryzm[44].

§ 8. Analiza legalności stosowania tzw. elektronicznego modułu procesowego

W ramach analizy tego problemu przygotowano analizę prawnych możliwości wprowadzenia do karnego postępowania sądowego elektronicznego modułu procesowego. Zwrócono uwagę, że obecnie brakuje rozwiązań prawnych umożliwiających tworzenie elektronicznych akt w sądzie w postępowaniu karnym. Wskazano również na największe przeszkody w stworzeniu tzw. elektronicznych akt. Można do nich zaliczyć m.in. podpisy pod dokumentami wytwarzanymi w toku postępowania sądowego (orzeczeniami, zarządzeniami, protokołami, notatkami). Tworzenie papierowych backupów w istocie powoduje, że muszą być tworzone równolegle zbiory tych dokumentów w formie papierowej.

Trudności w tym zakresie pogłębia konieczność uwzględnienia w elektronicznym systemie korespondencji sądowej, czyli tzw. „zwrotek", tudzież niedoręczonych przesyłek. Te niezwykle istotne elementy sądowej biurokracji muszą zostać w jakiś sposób wprowadzone do systemu, a jednocześnie ich materialny byt będzie powiększał wspomniany wcześniej zbiór backupów. Pewnym sposobem na poprawę sytuacji byłoby wprowadzenie

42 Zob. E.M. Guzik-Makaruk, Prawnokarna regulacja przestępstw terrorystycznych z uwzględnieniem ekoterroryzmu jako element strategii przeciwdziałania terroryzmowi. Rozważania na tle kodeksu karnego Konfederacji Szwajcarskiej, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 3(107), s. 49 i nast.

43 Dz.U. UE 2002, L. 164.

44 Zob. E.M. Guzik-Makaruk, Przestępstwa terrorystyczne w ujęciu kodeksu karnego Republiki Austrii, „Przegląd Policyjny" 2008, nr 4, s. 40 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

do kodeksu postępowania karnego obowiązku podawania przez uczestników postępowania adresów e-mail, na które kierowana byłaby korespondencja z sądu.

Zapoznano się z systemem określanym jako **„Elektroniczny Moduł Procesowy"**. Pierwsze prace w tym zakresie rozpoczęły się w 2006 roku. W marcu 2007 r. opracowany został prototyp pierwszej części tworzonej aplikacji, umożliwiającej przeprowadzenie postępowania przygotowawczego w podstawowym zakresie, zakończonego wydaniem postanowienia o umorzeniu dochodzenia wobec niewykrycia sprawcy i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw[45]. Następnie przystąpiono do dalszych prac nad Elektronicznym Modułem Procesowym, celem rozbudowania aplikacji do poziomu umożliwiającego obsługę wszelkich postępowań przygotowawczych bez względu na ich kwalifikację prawną oraz na poziom złożoności.

Dalsze prace nad aplikacją poprzedzono również szkoleniem dotyczącym Systemu Informatycznego Prokuratury (SIP Libra)[46]. Celem udziału w szkoleniu było zdobycie doświadczeń związanych z budową programu SIP Libra, którego cel funkcjonowania, jako systemu obiegu dokumentów klasy DMS, stanowi doskonałe uzupełnienie Elektronicznego Modułu Procesowego. Obecnie szczególnie istotne staje się wdrożenie do produkcyjnego użytku Elektronicznego Modułu Procesowego (EMP). Umożliwienie policjantom korzystania z jego pełnej funkcjonalności jest w dużym stopniu uzależnione od prac programistycznych związanych z rekonstrukcją aplikacji EMP wytworzonego prototypu na aplikację posiadającą właściwości oprogramowania produkcyjnego zachowującego cechy skalowalności i elastyczności. Wymagałoby to także wyposażenia funkcjonariuszy realizujących czynności procesowe (zarówno przestępstwa, jak i wykroczenia) w zestawy sprzętu umożliwiające wykorzystanie możliwości EMP.

Elektroniczny moduł procesowy będzie produktem ułatwiającym – przy wykorzystaniu wszystkich swoich funkcjonalności – dokumentowanie czynności procesowych oraz opracowywanie wszystkich pism niezbędnych przy prowadzeniu postępowań przygotowawczych. Efekt finalny pracy przy użyciu aplikacji ma stanowić wersja papierowa sporządzanego na potrzeby postępowania dokumentu, a także możliwość generowania dokumentów elektronicznych poświadczonych podpisem elektronicznym.

45 Pozwoliło to na przeszkolenie w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie w dniach 19-23 marca 2007 r. wytypowanych członków zespołów testujących. W skład zespołów wchodzili policjanci komórek dochodzeniowo-śledczych z komend miejskich, powiatowych i rejonowych Policji podległych Komendantowi Stołecznemu Policji oraz Komendantom Wojewódzkim Policji w Poznaniu, Krakowie, Szczecinie oraz we Wrocławiu, a także koordynatorzy z Wydziałów Dochodzeniowo-Śledczych Komend Wojewódzkich i Stołecznej Policji.

46 Zorganizowanym przez Ministerstwo Sprawiedliwości w dniach 27-30 marca 2007 r. w Karpaczu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Wdrożenie EMP do praktyki dochodzeniowo-śledczej powinno zaowocować radykalnym skróceniem czasu, jaki policjant przeznacza na tworzenie dokumentacji procesowej oraz dokumentacji związanej z rejestracją i sprawozdawczością, przy jednoczesnej poprawie jakości – zarówno od strony formalnej, jak i merytorycznej – oraz czytelności wytwarzanych dokumentów. Wygospodarowany w ten sposób czas umożliwiłby policjantom większe zaangażowanie się w proces dowodowo-wykrywczy, co mogłoby się przełożyć na większą skuteczność wykrywczą i wyższą jakość czynności procesowych.

Gromadzone w ramach aplikacji dane w przyszłości wyeliminowałby konieczność prowadzenia, a tym samym archiwizowania akt kontrolnych postępowań, co przyniosłoby wymierne skutki ekonomiczne. Kopie akt postępowania przygotowawczego będą zapisywane na CD i w tej formie archiwizowane. Istnieje również możliwość stworzenia systemu centralnego, o ile zajdzie taka potrzeba, pozwalającego na gromadzenie i przetwarzanie danych znajdujących się w poszczególnych aktach postępowań wytworzonych przy wykorzystaniu EMP.

W ramach prac badawczych powstała również analiza poświęcona problemom związanym z wprowadzeniem w życie **projektu elektronicznego sądowego postępowania karnego** jako twórczego i konsekwentnego rozwinięcia EMP na pozostałe etapy procesu karnego oraz organa procesowe[47]. Prowadzenie postępowania karnego, w całości w formie elektronicznej stanowiłoby niewątpliwie rewolucję w polskim porządku prawnym. Co prawda, już teraz obowiązują przepisy, na podstawie których wykonywanych jest wiele czynności w formie elektronicznej, niemniej są to rozwiązania szczątkowe, dotyczące tylko pewnych ograniczonych przedmiotowo grup spraw. W zasadzie żadnych tego typu kompleksowych rozwiązań nie ma w przepisach procedury karnej.

Nieco inaczej ocenić należy regulacje, w oparciu o którą do procedury cywilnej wprowadzone zostało elektroniczne postępowanie upominawcze. W tym przypadku, choć w wąskim zakresie, to jednak można mówić o niemalże całkowitym odejściu od tradycyjnej, papierowej formy postępowania. Wszystkie czynności elektronicznego postępowania upominawczego są bowiem – od momentu wniesienia pisma procesowego do sądu do czasu wydania rozstrzygnięcia merytorycznego – wykonywane w formie elektronicznej.

47 Zob. R. Szychowski, Problemy związane z wprowadzeniem w życie projektu karnego elektronicznego postępowania sądowego – opracowanie niepublikowane, będące częścią dokumentacji z realizacji projektu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Jakkolwiek przepisy o elektronicznym postępowaniu upominawczym dotyczą zaledwie jednego krótkiego etapu cywilnego postępowania szczególnego i to wyłącznie przed sądem pierwszej instancji, to jednak warto dokonać przeglądu związanych z tym rozwiązań prawnych[48].

Obecnie prawodawstwo przewiduje m.in. możliwość prowadzenia przesłuchania świadka w trybie tzw. wideokonferencji. Podstawą prawną do tej czynności jest art. 177 § 2 kpk. Istnieje również aplikacja, z której aktualnie korzystają pracownicy sekretariatów wydziałów karnych. Aplikacja o nazwie Sędzia 2 jest przeznaczona do prowadzenia czynności biurowych w systemie informatycznym. Podstawą do wprowadzenia tego rozwiązania są przepisy zawarte w § 82 i następnych zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 2003 roku w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej.

Należy zdać sobie sprawę z tego, że do wydziałów karnych coraz częściej wpływają już nie tylko kilkudziesięciotomowe, ale nawet kilkusettomowe akta spraw. Zdarza się również i tak, że sprawa zajmująca wiele tomów zostaje z jakichś względów procesowych połączona do wspólnego rozpoznania z inną sprawą o podobnych rozmiarach, co wbrew pozorom również nie należy do rzadkości. W takiej sytuacji zapoznanie się przez sędziego z całością materiałów zgromadzonych w aktach sprawy staje się właściwie iluzoryczne. Przekłada się to również na jakość pisemnego uzasadnienia, które – co należy podkreślić – powinno być sporządzone niezależnie od rozmiaru sprawy w terminie dwutygodniowym. Ułomna pod wieloma względami procedura karna, konieczność przekazywania akt pomiędzy sądem pierwszej i drugiej instancji w przypadkach zaskarżenia rozstrzygnięć wpadkowych, powoduje jeszcze większe wydłużenie procedur. Akta elektroniczne będą stanowiły nie tylko poważne ułatwienie w pracy sędziego orzecznika, ale pozwolą wyeliminować wiele technicznych przeszkód, które stoją na drodze szybkiemu i sprawnemu postępowaniu.

Nie ulega wątpliwości, że nie jest możliwa realizacja projektu poprzez wprowadzenie, w krótkim terminie, sprawnie działającego systemu we wszystkich rodzajach spraw prowadzonych w wydziałach karnych. Konieczne wydaje się opracowanie planu etapowego wprowadzania systemu do sądu. Mając na uwadze to, że sądowe postępowanie karne w swojej zasadniczej części (w kwestii ustalenia odpowiedzialności karnej) jest ściśle związane z poprzedzającym je etapem postępowania przygotowawczego, kwestia możliwości realizacji projektu w sądach jest także uzależniona od

48 Przewidzianych w rozdziale 10 działu IV rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 roku Regulamin urzędowania sądów powszechnych (zwanego dalej regulaminem sądowym).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

prowadzonego równolegle projektu elektronicznego modułu procesowego (EMP), którego celem jest przeniesienie na płaszczyznę elektroniczną postępowania przygotowawczego.

Najpilniejszym problemem, którego rozwiązanie będzie determinować powodzenie projektu, wydaje się być ustalenie odpowiednika tradycyjnego podpisu pod dokumentem. Do osiągnięcia tego celu niezbędne jest skonfrontowanie aktualnego stanu wiedzy z zakresu informatyki z wymogami prawnymi, zwłaszcza tymi o charakterze gwarancyjnym. Od istniejących obecnie możliwości technicznych zależy również kształt i cechy, jakie będą posiadały elektroniczne akta postępowania karnego, a to z kolei warunkuje możliwość przedstawienia konkretnych propozycji zmiany przepisów regulujących tworzenie i prowadzenie akt.

Dokonano także analizy problemu badawczego z punktu widzenia **praktyki prokuratorskiej**. Dotyczyło to takich zagadnień, jak przewlekłość postępowania oraz zapewnienie standardów postępowania karnego zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Prawa Człowieka w Strasburgu oraz wyroków sądów krajowych.

Wydaje się, iż spośród różnorodnych środków zaradczych, zmierzających do polepszenia i przyspieszenia postępowania karnego, niebagatelne znaczenie może mieć zastosowanie w procesie karnym nowoczesnych rozwiązań technologicznych, w tym wykorzystanie akt sprawy karnej w formie elektronicznej. Dotychczasowe doświadczenia prowadzą do wniosku, iż techniczne wspomaganie procesu karnego może w znaczącym stopniu przyczynić się do usprawnienia oraz przyspieszenia toku postępowania. W każdym razie, korzystanie z elektronicznej wersji akt zezwoli na wyeliminowanie nieuzasadnionych przestojów, związanych z przekazywaniem akt sprawy pomiędzy sądami, prokuraturą, Policją i innymi uprawnionymi organami oraz spowoduje znaczące ograniczenie niezbędnych nakładów wydatkowanych przez państwo na postępowanie karne.

W latach 2008-2010 równolegle opracowywano, niezależnie od siebie, dwa programy digitalizacji akt, system Sydig zlecony przez Ministerstwo Sprawiedliwości oraz projekt pt. „Technologie przetwarzania tekstu polskiego, zorientowane na potrzeby bezpieczeństwa publicznego – InWAS", zrealizowany w ramach europejskiego projektu INDECT[49].

Dotychczas system digitalizacji akt w sprawach karnych Sydig został wdrożony w 20 wybranych jednostkach organizacyjnych prokuratury,

49 A. Dziech, T. Ruść, R. Baran, A. Zeja, P. Fornalski, InWAS Inteligentna wyszukiwarka akt sądowych, [w:] L. Paprzycki, Z. Rau (red.), Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Warszawa 2009, s. 330 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

w tym we wszystkich Prokuraturach Apelacyjnych oraz w 9 Prokuraturach Okręgowych. Projekt InWAS dotychczas nie został praktycznie wykorzystany (badania pilotażowe obejmowały dwa sądy w Polsce). Regulacje prawne dotyczące elektronicznego systemu prowadzenia akt również dotyczą wyłącznie prokuratury. System nie obejmuje innych organów współdziałających, w tym sądów, Policji i pozostałych służb uprawnionych. Ponadto nie zezwala na bezpieczny przesył dokumentów bądź części lub całości akt. W konsekwencji potencjalne możliwości systemu są obecnie wykorzystywane w minimalnym stopniu.

Dalszy rozwój programu wymaga uwzględnienia w rozwiązaniach systemowych miejsca i roli wszystkich organów, podejmujących działania w zakresie bezpieczeństwa, porządku publicznego oraz wymiaru sprawiedliwości, w tym sądów, prokuratury, Policji i pozostałych uprawnionych służb. Rozwiązania przyjęte w polskim procesie karnym w sposób odrębny określają wprawdzie obowiązki poszczególnych organów na poszczególnych etapach postępowania karnego, jednakże sprawność postępowania karnego jest ujmowana w całości, nie zaś w sposób wycinkowy. Stąd też konieczność wspomagania wszystkich organów uczestniczących w tych procedurach oraz uwzględniania ich w projektowanych reformach. Dla maksymalnego wykorzystania możliwości działania systemu, niezbędne jest również wykorzystanie opcji bezpiecznego przesyłu akt na odległość.

Ponadto konieczne jest również wprowadzenie niezbędnych zmian prawnych do obowiązującej procedury karnej, umożliwiających podejmowanie poszczególnych decyzji procesowych, a nawet merytoryczne rozpoznanie sprawy nie tylko na podstawie akt tradycyjnych w formie papierowej, ale także na podstawie akt elektronicznych.

Celem skonfrontowania dotychczasowych wyników badań nad elektronicznym modułem procesowym (EMP) i szerzej – cyfryzacją postępowania karnego, przeprowadzono badania ankietowe[50]. Pytania w kwestionariuszu dotyczyły opinii na temat modułu, problemów związanych z jego wprowadzeniem, korzyści i problemów z nim związanych, oczekiwań i dotychczasowych doświadczeń respondentów związanych z wykorzystaniem nowych technologii w trakcie postępowania.

Wiedza na temat EMP wśród respondentów nie była zbyt rozpowszechniona. Ponad połowa z nich nie podała odpowiedzi na pytanie, co kryje się pod pojęciem EMP. Większość respondentów była zdania, że przynajmniej

50 Wykorzystane zostały dwie techniki: CAWI (ang. *Computer Assisted Web Interview*), wywiadu internetowego, uzupełnianego samodzielnie przez respondentów (w ten sposób zrealizowano 16 wywiadów) oraz PAPI (ang. *Pen&Papier Interwiew*), czyli wywiadu osobistego (zrealizowano 109 wywiadów). W badaniu wzięło udział 110 respondentów – sędziowie stanowili 48%, a prokuratorzy 52%. Próba została dobrana losowo.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

niektóre spośród czynności procesowych mogą mieć postać elektroniczną w obecnym stanie prawnym. Również większość respondentów wskazywała, że postępowanie karne mogłoby przebiegać szybciej i sprawniej pod względem logistycznym z zastosowaniem EMP. Do tego ostatniego wyniku należy jednak podejść z dystansem, ponieważ wiedza respondentów na temat EMP jest ograniczona. Jedynie 12% respondentów nie widziało korzyści w prowadzeniu sprawy w formie elektronicznej.

Jednocześnie respondenci dostrzegali problemy związane z wprowadzeniem nowych technologii. Zdaniem badanych, problemy mogą dotyczyć przede wszystkim kwalifikacji kadr oraz ryzyka związanego z wyciekiem danych.

Należy zaznaczyć, że nowe technologie nie są szeroko wykorzystywane. Z aktami sprawy w formie elektronicznej zetknął się jeden na siedmiu respondentów, z nagrywaniem obrazu i dźwięku podczas rozprawy – jeden na trzech. Stosunkowo często wykorzystywane jest przesłuchiwanie na odległość, z którym spotkała się nieco ponad połowa respondentów. Podobny odsetek respondentów wskazał, że automatyczne przekładanie mowy na tekst w obecnym stanie prawnym zdaniem jest dopuszczalne. Automatyczne tłumaczenie z języków obcych i na języki obce jest dopuszczalne zdaniem dwóch na pięciu badanych.

W ramach omawianego odcinka badawczego dokonano rozpoznania rynku i dostępnych na nim aplikacji oraz systemów informatycznych służących obsłudze obiegu dokumentów oraz technologii zabezpieczeń dokumentów elektronicznych. W tym zakresie współpracowano z Akademią Górniczo-Hutniczą w Krakowie (koordynator Projektu INDECT), Sądem Rejonowym w Białymstoku oraz Prokuraturą Apelacyjną w Białymstoku, a także z producentem rozwiązań systemowych dla prokuratur – ZETO Białystok S.A.

Najważniejszym efektem tego zadania było opracowanie **założeń teoretycznych i funkcjonalnych oraz analiza przydatności tzw. elektronicznego modułu procesowego**.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

§ 9. Analiza dotychczasowych badań dotyczących etiologii i fenomenologii zagrożeń bezpieczeństwa obywateli pod kątem wykorzystania ich wyników

W ramach tego zadania badawczego dokonano analizy dotychczasowych badań kryminologicznych nad przestępczością zorganizowaną, jak również przeprowadzono badania dogmatyczne i prawnoporównawcze w zakresie regulacji prawnych dotyczących tego procederu. Uzupełniono to analizą dokumentów, raportów oraz sprawozdań organów ścigania i instytucji rządowych w zakresie ich działań skierowanych przeciwko przestępczości zorganizowanej[51].

Całościowa lista szczegółowych grup zagadnień objętych badaniami obejmowała:

- problemy definicyjne;
- genezę zjawiska;
- modele i formy organizacyjne przestępczości zorganizowanej;
- obszary działalności zorganizowanych struktur przestępczych w Polsce;
- skutki funkcjonowania zjawiska przestępczości zorganizowanej;
- etiologię przestępczości zorganizowanej w Polsce;
- system przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej;
- przestępczość zorganizowaną w aspekcie prawa karnego materialnego;
- zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie prawa karnego procesowego;
- przestępczość zorganizowaną w aspekcie penitencjarnym;
- zwalczanie przestępczości zorganizowanej z perspektywy międzynarodowej.

Opracowania zawarte w cytowanej wyżej pracy zbiorowej dotyczyły: problematyki definicyjnej zjawiska przestępczości zorganizowanej; genezy zjawiska w odniesieniu do doświadczeń europejskich, amerykańskich i azjatyckich; poruszono również problematykę powiązań przestępczych w odniesieniu do przestępczości kryminalnej, narkotykowej, ekonomicznej oraz politycznej. Omówiono modele i formy organizacyjne przestępczości zorga-

51 Wyniki przeprowadzonych badań dogmatycznych, historycznych, prawnoporównawczych, a także kryminologicznych zostały zawarte w pracy zbiorowej pt. Przestępczość zorganizowana, E.W. Pływaczewski (red.), Warszawa 2011 (ss. 384), której współautorami, obok redaktora naukowego byli wykonawcy projektu w osobach prof. Ewy Guzik-Makaruk, prof. Katarzyny Laskowskiej, prof. G.B. Szczygieł, dr. Wojciecha Filipkowskiego, dr Elżbiety Zatyki oraz mgr Emilii Jugielewicz.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nizowanej, w tym struktury przestępcze w Polsce. Wskazano jednocześnie obszary działalności zorganizowanych struktur przestępczych w Polsce, dokonując szczegółowej analizy z zakresu przestępczości kryminalnej, narkotykowej i gospodarczej. Omówiono również skutki funkcjonowania zjawiska przestępczości zorganizowanej, zwłaszcza w ujęciu kryminologicznym i kryminalistycznym. Publikacja kompleksowo omawia etiologię przestępczości zorganizowanej w Polsce w tym uwzględnia czynniki historyczne, społeczne, ekonomiczne, prawne, organizacyjne oraz międzynarodowe.

W omawianej monografii poruszono również problematykę systemu przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej. W tym zakresie przeanalizowane zostały zagadnienia profilaktyki kryminalistycznej i kryminologicznej, międzynarodowe standardy walki z przestępczością zorganizowaną oraz krajowy system jej przeciwdziałania i zwalczania. Publikacja porusza również problematykę prawodawstwa polskiego z tego zakresu m.in. w ujęciu prawa karnego materialnego. Ukazuje obowiązujące regulacje prawne na tle zmian historycznych. Ponadto prezentuje analizę regulacji Kodeksu postępowania karnego jako instrumentu zwalczania przestępczości zorganizowanej, jak również regulacje pozakodeksowe, zawierające instrumenty pomocne w zwalczaniu tej przestępczości[52].

W omawianej publikacji poruszono też zagadnienia związane z kryminologicznymi aspektami świadka koronnego na kanwie doświadczeń praktyki, aspekty penitencjarne zjawiska przestępczości zorganizowanej, jak również metody i tendencje występujące w zwalczaniu tego zjawiska.

W trakcie przygotowań do polskiej prezydencji w UE za jeden z najważniejszych priorytetów i wyzwań w zakresie bezpieczeństwa publicznego uznano skuteczne przeciwdziałanie i zwalczanie przestępczości zorganizowanej. Działania podejmowane w tym zakresie mają istotne znaczenie zarówno ze względów społecznych, jak i z uwagi na straty dla Skarbu Państwa generowane przez ten rodzaj przestępczości. W aspekcie krajowym podjęto próbę przygotowania wspólnego dokumentu o charakterze strategicznym pt.: „Rządowy plan zwalczania przestępczości zorganizowanej w Polsce". Jego zasadniczym celem było międzyinstytucjonalne podejście do zwalczania przestępczości zorganizowanej, tj. zintegrowanie działań poszczególnych służb i instytucji zaangażowanych w obszarze przeciwdziałania i zwalczania tej kategorii przestępczości oraz usprawnienie ich współdziałania w trakcie realizacji ustawowych zadań.

52 W tej kategorii mieszczą się ustawa o świadku koronnym, Prokuraturze, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu, Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, Straży Granicznej, Służbie Celnej, Kontroli Skarbowej, Żandarmerii Wojskowej, o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, prawie policyjnym.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Poprawie skuteczności przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej powinna służyć realizacja następujących celów strategicznych:

- usprawnienie systemu przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej;
- poprawa rozpoznania i zwalczania poszczególnych obszarów występowania przestępczości zorganizowanej;
- usprawnienie metod przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej, w tym wzmocnienie roli profilaktyki społecznej.

W aspekcie międzynarodowym zwracają uwagę priorytety polskiej Prezydencji w Radzie Unii Europejskiej na forum Stałego Komitetu do spraw współpracy operacyjnej w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego UE[53]. Na czoło wysuwają się tu zadania związane z implementacją Konkluzji Rady Unii Europejskiej dotyczące cyklu realizacji polityki w zakresie zorganizowanej i poważnej przestępczości międzynarodowej.

Wyniki prowadzonych badań m.in. stały się też tematem dyskusji uczestników projektu podczas seminarium na University of California, Irvine (Stany Zjednoczone Ameryki)[54], w dniu 22 kwietnia 2010 r. z udziałem kilkunastu kryminologów, prawników i socjologów amerykańskich. Pozwoliło to także na zapoznanie się ze specyfiką zjawiska w Stanach Zjednoczonych, ale także z programami prewencyjnymi oraz innymi działaniami organów ścigania USA.

Jednym z efektów prowadzonych w tym zadaniu badań jest stworzenie – przewidzianej projektem – **bazy wiedzy o fenomenologii zagrożeń bezpieczeństwa obywateli na podstawie wyników badań kryminologicznych i prawnych**, w szczególności przestępczości zorganizowanej.

§ 10. Analiza stosowanych przez przestępców technologii, ze szczególnym uwzględnieniem przestępczego wykorzystania Internetu

W ramach przygotowanych analiz i opracowań, m.in. dotyczących ochrony cyberprzestrzeni Rzeczpospolitej Polskiej, podjęto problematykę ochrony danych w sieci Internet. Rozwój sieci komputerowej lub teleinformatycznej wiąże się z wieloma pojęciami wpływającymi pozytywnie lub

53 *Standing Committee on operational cooperation on internal security* – COSI.
54 Poprzedzonej wykładem gościnnym wygłoszonym przez piszącego te słowa.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

negatywnie na działanie powyższych systemów. Specjaliści zajmujący się problemami przestępstw komputerowych mają aktualnie poważny problem ze zdefiniowaniem tego terminu, ponieważ wysłanie poczty elektronicznej, utrata danych lub atak na obiekt infrastruktury krytycznej może stanowić atak cyberterrorystyczny[55]. Na ogół reprezentowane jest stanowisko, że z atakiem cyberterrorystycznym mamy do czynienia wtedy, gdy w jego konsekwencji dojdzie do katastrofy lub zagrożenia życia lub zdrowia społeczeństwa. Zwrócono również uwagę na główne zagrożenia dla systemów informatycznych w Polsce. Należy do nich zaliczyć wirusy komputerowe, warezy, konie trojańskie, podszywanie się pod cudze hasła, *spoofing*, oszustwa z wykorzystaniem kart kredytowych, *phreaking*, *mailing bomb* itp.[56] Tak wielka różnorodność sprawia trudności w dokonaniu jednolitego podziału tych przestępstw.

Powstało również opracowanie obejmujące **analizę incydentów i innych zagrożeń w Internecie** na podstawie raportów rocznych CERT. Należy zauważyć, iż zespół CERT NASK wydał pierwszy raport dotyczący zakresu bezpieczeństwa w sieci w 1996 r. Po dokonaniu analizy danych na przestrzeni lat zauważalna jest tendencja wzrostowa działań o charakterze hakerskim. W początkowym okresie odnotowano kilkadziesiąt incydentów zarówno o zasięgu krajowym, jak też międzynarodowym. W kolejnych latach zjawisko to przybrało na sile. Do głównych działań przestępczych należy zaliczyć włamania do komputerów znajdujących się w Polsce dokonywane spoza kraju i na odwrót. Pomocne w wykryciu tego typu zjawisk okazały się informacje przekazywane przez administratorów sieci polskich i innych krajów. Omawiane zdarzenia dały impuls do próby koordynacji działań o zasięgu krajowym i międzynarodowym w celu przeciwdziałania włamaniom oraz innym działaniom zagrażającym bezpieczeństwu sieci. W tym celu niezbędna okazuje się rozbudowana współpraca administratorów sieci oraz podmiotów bezpośrednio odpowiedzialnych za zapewnienie ich bezpieczeństwa. Skuteczne zwalczanie tego typu procesów niemożliwe jest również bez zaangażowania przedstawicieli odpowiednich organów ścigania i służb, zobowiązanych do neutralizowania karnego zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego państwa.

Sięgnięto także do doświadczeń praktycznych osób i podmiotów mających na co dzień styczność z problemem zapewnienia bezpieczeństwa w sieciach informatycznych, zwłaszcza z różnymi przestępstwami kompu-

55 Szeroko na temat ochrony cyberprzestrzeni państwa – zob. B. Hołyst, Kryminologia, Wydanie 11., Warszawa 2016, s. 1094 i nast.

56 Zob. P. Graboski, Cybercrime, New York 2016, s. 8 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

terowymi. Były to opinie wyrażone przez przedstawicieli sektora prywatnego, dostawców usług internetowych i naukowców.

Analiza dotyczyła roli i znaczenia technologii informatycznych (ICT) w niedalekiej przyszłości w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa. W tym zakresie sformułowano następujące wnioski:

- Technologie ICT mają do odegrania kluczową rolę w realizacji celów strategii „Europa 2020";
- Sytuacja ta będzie napędzała dynamiczny rozwój nowej generacji technologii informacyjno-komunikacyjnych, w tym tzw. Internetu Przyszłości;
- Technologie te będą stanowiły bazę do budowania innowacyjnych systemów, usług i aplikacji dla społeczeństwa cyfrowego. Staną się one ważną częścią codziennej rzeczywistości, bowiem będą integralnie powiązane z takimi obszarami, jak: edukacja, zdrowie, administracja, energia i środowisko, produkcja przemysłowa, obronność i bezpieczeństwo wewnętrzne i inne;
- Internet Przyszłości będzie więc stanowił infrastrukturę krytyczną;
- Bezpieczeństwo tej infrastruktury staje się jednym z najważniejszych wyzwań stawianych przed społeczeństwem cyfrowym. Może od niego zależeć stabilność ekonomiczna, polityczna i militarna;
- Nowe technologie ICT wymagają wielu prac badawczych w zakresie ich bezpieczeństwa, przy czym jest to tylko „wierzchołek góry lodowej". W kontekście budowanych z ich użyciem usług i aplikacji, problemy bezpieczeństwa stają się globalne i interdyscyplinarne, wymagając podejścia holistycznego;
- Środowiskiem do intensyfikacji prac badawczych nad bezpieczeństwem nowych technologii ICT może być rozproszone laboratorium Internetu Przyszłości typu *Living Lab* utworzone w środowisku naukowej e-Infrastruktury.

Dokonano także analizy bieżącej sytuacji w kontekście zagrożeń bezpieczeństwa w sieciach oraz tendencji ich rozwoju. Stan wiedzy na temat bezpieczeństwa technologii informatycznej (IT) oraz popularność poszczególnych typów zagrożeń są wysoce zmienne w czasie, zwłaszcza w okresach wzmożonego rozwoju technologii ICT, wdrażania nowych usług czy intensywnej cyfryzacji. Polska znajduje się w okresie wzmożonego rozwoju usług informacyjnych, a cały świat oczekuje na Internet Przyszłości. Z drugiej strony rosną wszelkie możliwe wskaźniki dotyczące liczby ataków na systemy informatyczne, wielkości strat z nich wynikających czy liczby użytkowników dotkniętych cyberprzestępczością. Dane te uzasadniają pod-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

jęcie dyskusji na temat możliwości zabezpieczenia się przed atakami znanymi już dziś, ale także w miarę możliwości takimi, które dopiero mogą nastąpić.

Zidentyfikowano dwa aspekty trendów rozwojowych przestępczości elektronicznej istotne w kontekście działalności operatorów telekomunikacyjnych. Pierwszy z nich dotknąć może infrastrukturę operatorów bezpośrednio w formie określonego rodzaju ataków. Drugi aspekt związany jest z działalnością przedsiębiorców komunikacyjnych jedynie pośrednio. Odnosi się on do nakładów organizacyjnych i finansowych, jakie będą oni musieli ponieść w ramach wspierania walki z przestępczością elektroniczną, np. w zakresie przewidzianej prawem współpracy z organami ścigania.

W odniesieniu do zagrożeń technicznych infrastruktury operatorów wskazano przede wszystkim na upowszechnianie się zaawansowanych form złośliwego oprogramowania – wzrost liczby i liczebności tworzonych botnetów, które mogą być wykorzystywane przez cyberprzestępców do różnych celów, w tym do przybierających na intensywności ataków DDoS na sieci i systemy przedsiębiorców. Kolejnym istotnym problemem są istniejące luki w interfejsach klienckich udostępnianych użytkownikom. Liczba znanych luk w oprogramowaniu utrzymuje się na wysokim poziomie, *a exploity* typu "0-day" są przedmiotem obrotu czarnorynkowego. Rośnie też zagrożenie użytkowników urządzeń mobilnych.

Ukazane zostały najbardziej powszechne zagrożenia usług świadczonych bezpośrednio lub pośrednio wszystkim użytkownikom (dostęp do sieci telekomunikacyjnych, WWW, DNS, poczta elektroniczna) i przybliżono przewidywane trendy w rozwoju tych zagrożeń. Wskazano też na fakt, że również usługi o krótkim czasie życia (jak przetwarzanie chmurowe) lub praktycznie niewykorzystywane jeszcze na szeroką skalę (IPv6) oprócz korzyści niosą ze sobą istotne problemy bezpieczeństwa, które należy wziąć pod uwagę.

Sieci przedsiębiorców telekomunikacyjnych będą najprawdopodobniej dotknięte zmasowanym atakiem w przypadku ewentualnej agresji elektronicznej (lub elektronicznej i konwencjonalnej) na Polskę. W odniesieniu do zaawansowanych ataków *Advanced Persistent Threats* zagrożenie jest mniej prawdopodobne niż w przypadku systemów rządowych, ale mogą mieć miejsce przypadki szpiegostwa przemysłowego, dokonywane przy pomocy zaawansowanego technicznie złośliwego oprogramowania.

Wymieniono także czynniki istotnie utrudniające walkę z przestępczością internetową, w szczególności rozproszenie geograficzne źródeł ataku, środki służące do uzyskiwania anonimowości, szyfrowanie danych i stega-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nografię. Wskazano również na problemy wiążące się z nielegalnymi treściami, które prawdopodobnie operatorzy będą musieli blokować na własny koszt, ale po uprzednim zgłoszeniu nadużycia (prawdopodobnie nie będą musieli sami ich poszukiwać).

W sferze organizacyjnej operatorzy telekomunikacyjni z pewnością mogą spodziewać się dążeń do większej formalizacji (i automatyzacji) procesu wymiany informacji z podmiotami uprawnionymi (sektor publiczny), co wymagać będzie poniesienia kosztów na dostosowanie się do nowych wymagań. Operatorzy będą też m.in. zachęcani do tworzenia zespołów obsługi incydentów, które oprócz bieżącego zwalczania ataków m.in. miałyby informować użytkowników o najnowszych zagrożeniach czy promować dobre praktyki bezpieczeństwa.

W raporcie wskazano również na kompleksowe działania, jakie będą podjęte w najbliższej przyszłości lub jakie proponuje się podjąć w celu zwalczania aktualnych i prognozowanych przejawów cyberprzestępczości. Postuluje się szeroko zakrojoną współpracę dwustronną lub trójstronną (pomiędzy sektorem naukowym, prywatnym i publicznym) w celu usprawnienia wymiany informacji związanych z dynamicznie zmieniającą się wiedzą w zakresie bezpieczeństwa IT. Wiele z propozycji opisanych działań zawarto również w Rządowym Programie Ochrony Cyberprzestrzeni, co zwiększa ich szansę na realizację w horyzoncie 5-10-letnim.

W ramach zrealizowanych prac przygotowano również zbiór stron internetowych dotyczących: terroryzmu, zorganizowanych grup przestępczych oraz bezpieczeństwa wewnętrznego. Ułatwia to stałe **monitorowanie** nowych technik, metod przeciwdziałania oraz tendencji z zakresu przestępczości informatycznej na świecie.

Kolejnym ważnym wydarzeniem związanym z realizacją projektu był udział jego uczestników we wspomnianym wyżej XII Kongresie ONZ na temat „Zapobiegania Przestępczości i Sprawiedliwości Karnej" w brazylijskim Salwadorze[57]. Umożliwiło to zapoznanie się z trendami i badaniami prowadzonymi na świecie w kontekście cyberprzestępczości.

Dokonano także analizy aktualnej literatury pod kątem fenomenologii zjawiska przestępczości komputerowej, przestępczości zorganizowanej i gospodarczej z wykorzystaniem nowych technologii, w szczególności płatniczych i telekomunikacyjnych[58].

57 Zob. przypisy 20 i 21.

58 Por. K. Laskowska, Pol'skoe gosudarstvo pered ugrozoj kiberterrorizma, "Vestnik Orlovskogo Gosudarstvennogo Universiteta" 2012, no 8, s. 11 i nast.; tejże, Terrorizm v pol'skom ugolovnom kodekse: kratkoe rassmotrenie problem, [w:] N.V. Silcenko et al. (red.), Problemy pravotvorčestva i pravoprimenenija v gosudarstvach Central'noj i Vostočnoj Evropy: sbornik naučnych statej, Ėkoperspektiva, Minsk 2012, s. 340 i nast.; tejże, Terrorism in Russia

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W ramach tego zadania stworzono **bazę wiedzy o fenomenologii zagrożeń bezpieczeństwa obywateli na podstawie wyników badań kryminologicznych i prawnych**, w szczególności cyberprzestępczości i cyberterroryzmu.

§ 11. Weryfikacja adekwatności stosowanych i projektowanych rozwiązań technologicznych względem istniejącego i przewidywanego rozwoju zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego

Projektowane i stosowane rozwiązania technologiczne w dużej mierze są adekwatne do istniejącego i przewidywanego rozwoju zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego. Wynika to z cząstkowych wniosków z poszczególnych zadań badawczych, przeprowadzonych wywiadów z przedstawicielami organów ścigania, służb specjalnych i wymiaru sprawiedliwości. Potwierdzają to także wyniki monitoringu około 40 stron internetowych i portali specjalistycznych oraz przeprowadzony przegląd projektów badawczo-rozwojowych w kraju i za granicą[59].

Szczególne miejsce zajęły analizy dotyczące wykorzystywania znanych w sektorze prywatnym technologii stosowanych celem podnoszenia efektywności podejmowanych decyzji ekonomicznych. Były nimi: zaawansowane technologie baz danych i metod przetwarzania informacji oraz metod uczenia maszynowego i eksploracji danych. W chwili obecnej organa ścigania, służby specjalne oraz wymiar sprawiedliwości zarówno generują wiele informacji, jak również korzystają z wielu heteronomicznych baz danych (publicznych i prywatnych, otwartych i o ograniczonym dostępie). Powyższe zbiory nie są wykorzystywane w sposób efektywny, gdyż do pozyskiwania, gromadzenia i analizy danych używa się w zasadzie podstawowego oprogramowania biurowego. Tymczasem wraz ze wzrostem ilości danych i objętości gromadzących te dane baz, dotychczasowe narzędzia są niewystarczające. Dlatego też koniecznym jest podjęcie badań nad możliwością przyspieszenia i zautomatyzowania tych procesów z wykorzystaniem najnowszych technologii informatycznych (m.in. sztucznej inteligencji),

– mechanisms of development and strategy to counter it, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, z. 10, s. 143 i nast.; tejże, Terroryzm w Rosji – próba oceny wpływu zjawiska na zagrożenie bezpieczeństwa w Polsce, [w:] M. Zdanowicz, D. Lutyński (red.), Przyjazna granica – rok do EURO 2012, Kętrzyn 2011, s. 187 i nast.; E.M. Guzik-Makaruk, Terrorism as a current threat to citizens` security, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, z. 10, s. 95 i nast.

59 Zob. m.in. A. Dziech, A. Czyżewski (eds.), Multimedia Communications, Services and Security. 5th International Conference, MCSS 2012, Kraków, Poland, May/June 2012. Proceedings, Springer – Verlag Berlin, Heidelberg 2012, ss. 394.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

a jednocześnie uwolnienie pracowników od żmudnych, powtarzalnych czynności.

Jest to o tyle istotne, iż tego rodzaju narzędzia efektywnie funkcjonują w sektorze prywatnymi i stanowią podstawę analizy oraz podejmowania decyzji ekonomicznych przez niezliczone rzesze przedsiębiorców. Potencjalnymi obszarami ich zastosowania mogą stać się sektor związany z zapewnieniem bezpieczeństwa wewnętrznego oraz wymiar sprawiedliwości. W sposób bezpośredni odnosi się to nie tylko do analizy kryminalnej (np. rachunków bankowych, historii połączeń telefonicznych, sieci społecznych itd.), ale także do elektronicznego modułu procesowego (czy też szerzej cyfrowego postępowania karnego), ustalania sytuacji majątkowej sprawcy (Elektroniczny System Odzyskiwania Mienia – ESOM), kontroli oświadczeń majątkowych funkcjonariuszy publicznych, przeciwdziałania praniu pieniędzy itd.

Ważnym miejscem, gdzie można było zebrać informacje o realizowanych projektach były także **targi** i **konferencje**, w których brali udział uczestnicy projektu. Wiodącą rolę odegrały tu Międzynarodowe Targi Techniki i Wyposażenia Służb Policyjnych oraz Formacji Bezpieczeństwa Państwa – **EUROPOLTECH 2011**[60]. Targi dają możliwość zaprezentowania najnowszej oferty krajowych i zagranicznych wystawców, zawierającej najnowszy sprzęt oraz systemy przeznaczone dla służb, których celem jest zapewnienie bezpieczeństwa państwa i ochrona obywateli[61]. W targach wzięło udział 170 krajowych i zagranicznych wystawców. Bogaty program targów, oprócz wystaw i konferencji, zawierał szereg dodatkowych atrakcji, w tym pokazy i prezentacje poszczególnych nowinek technicznych.

Rozpoczęcie targów poprzedziła uroczystość otwarcia dwudniowej, V już Międzynarodowej Konferencji Policyjnej, pt. „Nauka i innowacje a system bezpieczeństwa państwa", w której udział brała policyjna kadra kierownicza z Polski oraz różnych krajów europejskich. Konferencja służyła wymianie doświadczeń pomiędzy uczestnikami oraz miała na celu zebranie najlepszych praktyk w zakresie poszukiwania źródeł innowacji oraz transferu technologii związanych z bezpieczeństwem publicznym. Podczas konferencji omówiono najważniejsze prace prowadzone przez wiodące uczelnie wyższe dotyczące nowych rozwiązań mających na celu usprawnienie procesów zarządzania finansami, majątkiem trwałym, transportem oraz IT

60 Warszawskie Centrum Konferencyjno-Wystawiennicze Expo XXI, 13-15 kwietnia 2011 roku.

61 Przekrój oferty targowej był bardzo szeroki. Wśród niej znalazły się m.in. roboty do rozbrajania bomb, pojazdy policyjne – od motocykli przez samochody po pojazdy specjalistyczne, mundury, kamizelki kuloodporne, wyposażenie z dziedziny techniki operacyjnej i kryminalistycznej, ochrony osób, ratownictwa, systemy identyfikacji pojazdów, inteligentne systemy: monitoringu, pomiarów i kontroli oraz wiele innych innowacyjnych rozwiązań.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

w Policji. Oprócz ekspozycji i prezentacji uczestnicy oraz wystawcy mieli również możliwość wzięcia udziału w konferencjach i seminariach zorganizowanych w ostatnim dniu targów[62].

Głównym forum dotyczącym szeroko rozumianej problematyki bezpieczeństwa w 2011 r. była szósta edycja dorocznej konferencji dotyczącej badań na rzecz bezpieczeństwa w Unii Europejskiej – *Security Research Conference 2011*, której partnerem merytorycznym była Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego[63]. Konferencja SRC'11 była częścią oficjalnego programu Polskiej Prezydencji w Radzie Unii Europejskiej. W trakcie jej trwania przedstawiono realizowane w ramach projektu rozwiązania naukowe, techniczne i informatyczne, celem zapoznania się z opinią uczestników konferencji (pochodzących z kraju i z zagranicy) na ich temat. Konferencja SRC'11 zgromadziła prawie 800 uczestników z całej Europy[64].

W panelach dyskusyjnych poruszano m.in. temat rozwoju współpracy badawczo-przemysłowej na rzecz techniki kryminalistycznej, wykorzystania technik satelitarnych w sektorze bezpieczeństwa na przykładzie niedawnych ćwiczeń ratowniczych Carpathex, wdrożenia technologii podwójnego zastosowania do ochrony ludności przed substancjami CBRN oraz możliwości zastosowania zaawansowanych technologii w postępowaniu sądowym. Forum spinającym bardzo szerokie spektrum tematyczne konferencji była dyskusja na temat granic interwencji technologii bezpieczeństwa w domenę wolności i swobód obywatelskich.

Uczestnicy konferencji podkreślali również bezpośrednie korzyści, jakie przynieść mogą gospodarce badania na rzecz bezpieczeństwa. Wymieniano także poglądy na temat osiągnięć i trudności w realizacji Siódmego Programu Ramowego[65] oraz możliwości wykorzystania tych doświadczeń przy

62 Najważniejsze z nich to: Konferencja pt. „Innowacje teleinformatyczne w działalności służb mundurowych" – przeznaczona dla firm z branży uczestniczących w targach, Konferencja naukowo-techniczna pt. „Najnowsze technologie w zarządzaniu bezpieczeństwem zgromadzeń, identyfikacji zagrożeń i osób oraz ochrony obiektów" oraz Seminarium Centralnego Biura Antykorupcyjnego pt. „Dobre praktyki przy prowadzeniu i realizacji zamówień publicznych".

63 Warszawa, 19-21 września 2011 r. Organizatorami tego przedsięwzięcia był Przemysłowy Instytut Automatyki i Pomiarów – PIAP oraz Komisja Europejska. Konferencji patronowały: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Prezydent Miasta Stołecznego Warszawy. Na temat udziału przedstawicieli Polski w *II Security Research Conference* – zob. E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z II Europejskiej Konferencji nt. badań nad bezpieczeństwem (Paryż, 29-30 września 2008 r.), „Prokuratura i Prawo" 2009, nr 6.

64 Między innymi przedstawicieli Parlamentu Europejskiego, Komisji Europejskiej, Europejskiej Agencji Obrony, Europejskiej Agencji Kosmicznej, Ministerstw Spraw Wewnętrznych, Obrony Narodowej oraz Nauki wielu krajów europejskich. Wśród polskich gości nie zabrakło reprezentantów Ministerstwa Sprawiedliwości, Sądu Najwyższego, Prokuratury Krajowej, Biura Bezpieczeństwa Narodowego oraz Narodowego Centrum Badań i Rozwoju. Bardzo licznie przybyli również przedstawiciele służb porządku i bezpieczeństwa publicznego, instytutów badawczych, uczelni wyższych oraz przemysłu.

65 Warto przypomnieć, iż inauguracja 7. Programu Ramowego w Polsce miała miejsce na: *Conference Launching: 7th Framework Programme in Poland, 16 -17 November 2006, Warsaw*. W Konferencji tej wzięło udział około 1200 uczestników z kraju i zagranicy. Piszącemu te słowa powierzono na tej konferencji przewodnictwo sesji na temat

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

kształtowaniu nowego programu ramowego „Horizon 2020", w ramach którego Unia Europejska będzie finansować prace badawczo-rozwojowe w kolejnych latach. Program Ramowy UE pt. „Horyzont 2020" (na lata 2014-2020) kładzie bowiem nacisk na różne aspekty badań, innowacji i pozyskiwania nowych technologii, co w konsekwencji decydować będzie o przyszłym wzroście gospodarczym i zwiększeniu szeroko pojmowanego bezpieczeństwa krajów Unii Europejskiej.

Podczas sesji tematycznych zaprezentowane zostały innowacyjne rozwiązania wypracowane w ramach międzynarodowych i krajowych projektów badawczych, takich jak na przykład systemy „Proteus" (wspierający działania antyterrorystyczne antykryzysowe) i „TALOS" (system nadzoru i ochrony granicy lądowej). Kolejne możliwości zapoznania się z osiągnięciami europejskich konsorcjów badawczych istniały w ramach przygotowanej przez organizatorów sesji plakatowej oraz wystawy naukowo-przemysłowej. Również w głównym programie konferencji nie zabrakło miejsca na prezentację wybranych efektów współpracy międzynarodowej, takich jak projekt „BeSeCu" dotyczący m.in. opracowania uniwersalnych kulturowo znaków służących ewakuacji.

Podczas Konferencji, w sąsiedztwie Centrum Nauki Kopernik, organizatorzy SRC`11 zaprezentowali specjalnie przygotowany pokaz oparty na scenariuszu przekroczenia granicy państwowej przez osoby będące w posiadaniu niebezpiecznej substancji, która może zostać użyta do przeprowadzenia ataku terrorystycznego na terenie Polski podczas Euro 2012. W czasie tej demonstracji obserwatorzy mogli zapoznać się z wybranymi elementami procedur i wyposażenia wykorzystywanych przez służby ratowniczo-gaśnicze oraz porządku i bezpieczeństwa publicznego.

Tytułem podsumowania można wskazać, iż w celu zapewnienia utrzymania adekwatności rozwiązań technologicznych względem rozwoju zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego istotną rolę odgrywają następujące warunki[66]:

- Badania dogmatyczne nad koniecznością i sposobem uregulowania zjawisk społecznych, które do tej pory nie doczekały się efektywnego instrumentarium prawnego oraz nowych – związanych z rozwojem społeczeństwa, powstającymi patologiami oraz osiągnięciami technologicznymi – strategii przeciwdziałania. Pomimo wszystko prawo

Security and Space. Zob. także European Commission – Directorate General for Research, Commission proposal for the 7th research framework programme, Luxembourg 2005.

66 Zob. W. Filipkowski, Nowe kierunki badań nad bezpieczeństwem w Polsce i ich efekty, [w:] M. Zdanowicz (red.), Przyjazna granica niezbędnym elementem wzmacniania stosunków społeczeństw Polski i Rosji, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, nr 9, s. 272-273.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

pozostaje najbardziej sformalizowanym narzędziem państwa i społeczeństwa w zakresie regulowania zachowań ludzi i ich grup. Pozostaje tylko pytanie o zakres takiego sterowania.

- Badania wielopłaszczyznowe, kompleksowe nad zjawiskami społecznymi wymienionymi w poprzednim punkcie. Nie można już podchodzić do rozwiązywania tych problemów w sposób jednostronny. Należy wykorzystać efekt współpracy i synergii wysiłków naukowców i praktyków pochodzących z różnych środowisk humanistycznych czy też technicznych dla rozwiązywania problemów społecznych.
- Zaangażowanie w badania użytkowników końcowych, czyli przedstawicieli organów ścigania, służb specjalnych i wymiaru sprawiedliwości.
- Badania z zakresu partnerstwa publiczno-prywatnego na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa. Zmniejszenie uprawnień organów ochrony porządku publicznego i bezpieczeństwa lub zmniejszenie im środków finansowych czy też osobowych spowoduje, że w to miejsce w sposób naturalny wejdą (już jest to widoczne) podmioty prywatne (komercyjne – firmy ochrony osób i mienia oraz typu *non-profit* – np. straże sąsiedzkie). Zachodzi konieczność określenia zakresu ich uprawnień oraz relacji z organami państwowymi, samorządem lokalnym, etc. W zakresie tym mieści się także kwestia komercjalizacji wyników badań naukowych w zakresie bezpieczeństwa.
- Lepsze wykorzystanie informacji dostępnej powszechnie – w zakresie pozyskiwania, gromadzenia, ewaluacji, wykorzystania – w szczególności Internetu i mediów społecznych (np. monitoring i przewidywanie zdarzeń na podstawie wpisów na portalach społecznościowych).
- Integracja baz danych i systemów informatycznych poszczególnych służb oraz pomiędzy służbami – celem zmniejszenia kosztów ich funkcjonowania oraz zwiększenia współpracy organów państwowych. Należy w końcu przekuć w czyn formułę, że żyjemy w społeczeństwie informacyjnym, a informacja jest najbardziej pożądanym towarem i orężem zapewniającym bezpieczeństwo i porządek publiczny. Przepływ informacji powinien też dotyczyć rozwijanych i wykorzystywanych technologii.
- Zwiększenie interoperacyjności poszczególnych rozwiązań informatycznych oferowanych przez różnych dostawców organom państwowym, np. poprzez standaryzację protokołów wymiany informacji,

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

zautomatyzowanie akwizycji, gromadzenia, analizowania i wykorzystywania informacji zawartych w bazach prywatnych i państwowych.

§ 12. Opracowanie metodologii pozyskiwania i analizy informacji z otwartych źródeł, w szczególności Internetu

Realizacja tego odcinka badawczego rozpoczęła się od przeprowadzenia wstępnych badań ankietowych dotyczących pozyskiwania informacji z tzw. otwartych źródeł informacji[67]. Ankieta składała się z 26 pytań i była podzielona na dwie części[68]. Celem badania była próba ustalenia potrzeb osób codziennie korzystających z usług monitoringu mediów, ustalenie największych wad dotychczasowych rozwiązań oraz wytypowanie obszarów kluczowych z punktu widzenia przeciętnego użytkownika oprogramowania monitorującego.

Poza wspomnianymi badaniami ankietowymi oraz tymi w formie wywiadu przeprowadzono również badania dogmatyczne, historyczne i kryminalistyczne[69]. W opracowaniu tym odniesiono się do takich kwestii, jak:

- „Biały wywiad" a bezpieczeństwo państwa;
- Rola „białego wywiadu" w działalności służb specjalnych na przestrzeni wieków;
- „Biały wywiad" z perspektywy kryminalistyki;
- Wykorzystanie otwartych źródeł informacji przez instytucje finansowe;
- Możliwości wykorzystania informacji z otwartych źródeł w pracy polskiej jednostki analityki finansowej;
- Elektroniczny System Odzyskiwania Mienia jako narzędzie „białego wywiadu";
- „Biały wywiad" w Policji;
- Wykorzystanie otwartych źródeł w opinii funkcjonariuszy Policji;

67 Miały one charakter sondy telefonicznej i zostały przeprowadzone w dniach 11-18 lutego 2011 roku. Udało się dotrzeć do 21 osób, które zgodziły się wziąć udział w badaniu. Byli to głównie specjaliści z branży *Public Relations* (PR) oraz osoby, dla których monitoring mediów jest kwestią codziennej rutyny pracy. Znaczna część respondentów została wytypowana na podstawie aktywności na portalu zawodowym Goldenline.pl, w wątkach dotyczących monitoringu mediów. Pozostałe osoby zostały wytypowane na podstawie polecenia wcześniejszych rozmówców.

68 Część pierwsza miała na celu zebranie podstawowych opinii o rynku monitoringu mediów w Polsce oraz selekcję respondentów pod kątem ich praktycznej wiedzy z zakresu usług monitoringu. Część druga miała na celu zebranie opinii danych osób w zakresie poszczególnych funkcjonalności oprogramowania służącego do monitoringu mediów. Czas jednego wywiadu wyniósł średnio 15 minut.

69 Ich wyniki zaprezentowano w pracy zbiorowej: W. Filipkowski, W. Mądrzejowski (red.), Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, Warszawa 2012, ss. 243.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- Wykorzystanie tzw. „białego wywiadu" w działalności analityczno-informacyjnej Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego;
- Wykorzystanie otwartych źródeł w pracy prokuratora;
- Modelowanie sieci społecznych na podstawie portali społecznościowych;
- Internet a OSInt – szanse i praktyczne zastosowania.

W jednym z opracowań zawartych w cytowanej wyżej pracy zbiorowej przedstawiono wyniki badań ankietowych z zakresu wiedzy o pozyskiwaniu informacji z otwartych źródeł przez funkcjonariuszy Policji[70]. Badania miały na celu zapoznanie się z poziomem wiedzy wybranej populacji badawczej o problemach związanych z tzw. „białym wywiadem" i wykorzystywaniem informacji pochodzących z otwartych źródeł oraz wykorzystaniem ich w praktyce Policji. Przyjęto, że dla osiągnięcia założonego celu badawczego najlepszą będzie metoda sondażu diagnostycznego. Dlatego też przygotowano kwestionariusz ankiety i skierowano ją do specjalnie określonej grupy badawczej[71]. Spośród wszystkich służb, jakie mogą wykorzystywać informacje pochodzące z otwartych źródeł, uznano, iż prowadzący badania najłatwiejszy dostęp mogą uzyskać do funkcjonariuszy Policji. Badania przeprowadzono w dwóch turach (w grudniu 2010 i w styczniu 2011 roku), obejmując nimi dwie grupy badawcze o łącznej liczbie 263 respondentów.

Wyniki badań wskazują, że respondenci zetknęli się z pojęciem „biały wywiad" i rozumieją je prawidłowo. Na podstawie udzielonych odpowiedzi można pokusić się o stworzenie definicji tego pojęcia w opinii respondentów. Ich zdaniem jest to: **pozyskiwanie, monitorowanie, sprawdzanie i analiza w celach służbowych informacji o osobach, zdarzeniach, zjawiskach, rzeczach pochodzących ze źródeł ogólnodostępnych, jawnych, takich jak np. środki masowego przekazu (czyli prasa, Internet, telewizja, radio), oświadczenia instytucji państwowych, społecznych i prywatnych, bazy danych, książki, ogłoszenia, osoby prywatne**. Opis ten składa się z 3 elementów: rodzaju źródeł informacji, ich cech oraz rodzaju czynności, którym są poddawane[72].

Respondenci poza Internetem, radiem i telewizją wskazywali także prasę jako otwarte źródło. Podawane były także inne rodzaje źródeł, np.

70 W. Filipkowski, Wykorzystywanie otwartych źródeł informacji. Wyniki badań ankietowych, [w:] W. Filipkowski, W. Mądrzejowski (red.), Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, Warszawa 2012, s. 135 i nast.

71 Sama ankieta składała się z 27 pytań, w tym 8 otwartych i 2 półotwartych. Oprócz nich ankieta zawierała tzw. metryczkę z 5 pytaniami o charakterze demograficznym.

72 Por. w tej kwestii wywody Pettera Gottschlanka: P. Gottschlank, Police Knowledge Resources, [w:] Policing Organized Crime. Intelligence Strategy Implementation, Boca Raton – Londyn – New York 2010, s. 191 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

książki, ogłoszenia, rozmowy z osobami, a także komercyjne lub otwarte, prywatne lub publiczne bazy danych. Tutaj też pojawiły się wśród respondentów pewne wątpliwości, co do charakteru publicznych baz danych. Nie wszystkie z nich, do których mają dostęp funkcjonariusze Policji, można uznać za otwarte.

Informacje są pozyskiwane w drodze zapoznawania się (np. czytania) w sposób tradycyjny, nieskomplikowany. Respondenci przede wszystkim czytają informacje, rozmawiają z innymi osobami. Część z nich w aktywny sposób poszukuje lub wyszukuje informacji. Natomiast bardzo rzadko wspominali oni o tym, że w sposób stały lub regularny monitoruje się źródła celem wychwycenia zmian w treści informacji, np. dotyczących tego samego zdarzenia lub osoby w określonym przedziale czasu. Podobnie jest w przypadku analizy informacji z otwartych źródeł. Zdaniem respondentów, polegała ona na segregacji i porównywaniu różnych informacji. Rzadziej jednak dodawano do tego ich weryfikację.

Na podstawie odpowiedzi respondentów można stwierdzić, że często wykorzystywali oni informacje z otwartych źródeł w swojej pracy zawodowej. Zdarzało się to częściej niż w przypadku informacji pochodzących z czynności (lub technik) operacyjnych lub procesowych.

Respondenci nie wykorzystywali jednak specjalistycznego oprogramowania w związku z pozyskiwaniem i analizą informacji z otwartych źródeł. Do tej grupy zostały zaliczone typowe programy obecne w każdym komputerze domowym, takie jak przeglądarki i wyszukiwarki internetowe, co sugeruje, że Internet był istotnym źródłem informacji. Podobnie było w przypadku analizy informacji. Tutaj jednak dominowały typowe programy biurowe, ale tym razem były nimi arkusze kalkulacyjne, czy edytory tekstu. Tymczasem na rynku dostępnych jest wiele programów pozwalających na usprawnienie tych procesów. Często jednak nie są one przetłumaczone na język polski.

Okazało się, że zdaniem blisko połowy respondentów informacje z otwartych źródeł były przydatne zarówno na etapie czynności operacyjnych, ale także i czynności procesowych (w szczególności postępowania przygotowawczego). Jednocześnie ponad 40% respondentów ograniczało znaczenie tych informacji tylko do czynności operacyjnych. Natomiast niewielu z nich widziało ich największą rolę wyłącznie dla celów postępowania przygotowawczego.

Kolejny problem badawczy dotyczył kwestii wykorzystania informacji z otwartych źródeł w poszczególnych typach spraw karnych. Część z respondentów wskazywała, że tego typu informacje najczęściej były wy-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

korzystywane w sprawach gospodarczych, rzadziej natomiast w przypadku przestępstw pospolitych czy korupcyjnych. Większość respondentów nie korzystała z tego typu informacji w sprawach związanych z przestępczością zorganizowaną.

Jednym z wyznaczników przydatności informacji z otwartych źródeł jest możliwość inicjowania czynności operacyjnych lub procesowych. Analizując odpowiedzi respondentów na związane z tym problemem pytanie, można dojść do wniosku, iż uzyskane informacje częściej inicjują czynności operacyjne niż procesowe. Prawdopodobnie było to związane z wiarygodnością informacji, która nie pozwalała na przeprowadzenie co najmniej czynności sprawdzających (a potem wszczęcie postępowania przygotowawczego). Z drugiej strony, informacja była jednak na tyle prawdopodobna, że pozwalała na rozpoczęcie czynności operacyjnych.

Kolejna kwestia dotycząca przydatności informacji z otwartych źródeł wiązała się z możliwością falsyfikacji lub weryfikowania informacji pochodzących z innych źródeł, w szczególności operacyjnych. Powstaje pytanie, na ile informacje z otwartych źródeł pozwalają na weryfikację informacji ze źródeł operacyjnych. Uzyskane wyniki nie pozwalają na jednoznaczną odpowiedź na ten problem. Odpowiedzi respondentów zdają się wskazywać, że taka informacja nie mogłaby falsyfikować informacji pochodzącej ze źródeł operacyjnych. Można też zakładać, że niewielu z respondentów spotkało się z takim przypadkiem. Natomiast wyraźnie widać, że wielu respondentów nadawało tego typu informacjom zdolność do potwierdzania prawdziwości informacji uzyskanych z innych źródeł.

Niewielki odsetek respondentów widział problemy natury technicznej w pozyskiwaniu informacji ze źródeł otwartych. Ci z nich, którzy jednak chcieli się podzielić swoimi opiniami w tej kwestii zwracali uwagę na: ograniczenia lub brak dostępu do Internetu, ograniczenia natury finansowej i technicznej. Sporadycznie wskazywali oni także na braki w wyszkoleniu i wiedzy w zakresie pozyskiwania i analizy informacji z otwartych źródeł.

Wśród nielicznych ograniczeń natury prawnej, które były wymieniane przez respondentów można wymienić małą wartość dowodową takich informacji (ze względu na ich niską wiarygodność). Rzadziej wspominano o różnych przepisach regulujących tajemnice zawodowe, korporacyjne, a także przepisach prawa prasowego i policyjnego. Część z udzielających odpowiedzi nie dostrzegała żadnych ograniczeń natury prawnej.

Zdecydowana większość respondentów opowiedziała się za opinią, że wszyscy funkcjonariusze Policji powinni pozyskiwać informacje z otwar-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

tych źródeł. Opinia ta pozostawała aktualna niezależnie od szczebla organizacyjnego jednostek Policji. Warunkiem efektywnego wykorzystywania tego typu informacji jest szkolenie z pozyskiwania informacji ze źródeł otwartych, które powinien przejść każdy funkcjonariusz Policji.

Kolejna część badań dotyczyła szeregu wybranych zagadnień natury prawnej i technicznej. Respondenci mieli świadomość, że w przypadku prowadzenia analizy informacji nie można ograniczać się tylko do jednego źródła informacji. W ocenie ponad połowy respondentów pozyskiwanie i analiza informacji ze źródeł otwartych jest czynnością operacyjno-rozpoznawczą.

Ponad 40% respondentów nie było w stanie zająć stanowiska w kwestii tego, czy konieczne są zmiany legislacyjne doprecyzowujące zasady pozyskiwania i analizowania informacji pochodzących z otwartych źródeł. Sporadycznie zgłaszane były jednak pewne propozycje w tym zakresie, jak np. wprowadzenie ułatwień w dostępie do prywatnych i publicznych baz danych, czy zmiana przepisów prawa policyjnego.

Ostatnia część badań dotyczyła wykorzystania Internetu przez funkcjonariuszy Policji. Okazało się, że zdecydowana większość respondentów wykorzystywała w swojej pracy informacje pochodzące z tego otwartego źródła. Badania potwierdziły, iż dostęp do Internetu według opinii respondentów był ważny i przydatny w pracy funkcjonariusza Policji. Natomiast dostęp do Internetu w miejscu pracy był ograniczony lub bardzo ograniczony.

Przeprowadzono także badania ankietowe na reprezentatywnej grupie osób mieszkających w Polsce[73]. Wyniki tych badań wskazują, że zarówno media tradycyjne, jak i media nowoczesne mają odbiorców, którzy uważają je za wiarygodne źródło informacji, przy czym w przypadku mediów nowoczesnych grupa ta była nieco mniejsza. Jak wiadomo, media nowoczesne częściej darzą zaufaniem osoby młode.

Ocena wiarygodności danego źródła informacji zależy od zastosowanej metody. Kiedy respondentów poproszono o uszeregowanie źródeł informacji pod względem wiarygodności, najlepszym źródłem informacji była – ich zdaniem – telewizja, a gdy dokonywane były odrębne oceny poszczególnych źródeł na określonej skali, przekaz telewizyjny uznawany był za mniej

73 W kwestionariuszu zostały zawarte pytania dotyczące różnych źródeł informacji, ich wiarygodności oraz czynników wpływających na wiarygodność. Badanie zostało zrealizowane w ramach organizowanego cyklicznie badania Omnibus. Wykorzystana została technika CAPI (ang. *Computer Assisted Personal Interview*), tj. wspomaganego komputerowo wywiadu osobistego. W badaniu wzięło udział 1070 respondentów w wieku minimum 15 lat. Próba została dobrana tak, by zapewnić reprezentatywność pod względem płci, wieku wykształcenia i wielkości miejscowości.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wiarygodny niż inne źródła, np. książki i radio. Wyższa pozycja podczas sortowania źródeł może wynikać z popularności, jaką cieszy się telewizja w porównaniu do innych źródeł (np. książek).

Wśród różnych źródeł informacji Internet nie jest oceniany wysoko. Warto jednak zwrócić uwagę, że jeżeli weźmiemy pod uwagę grupę osób, które rzeczywiście z niego korzystają, oceny okazują się wyższe. Co ciekawe, prawidłowość ta nie ma miejsca w przypadku prasy, która w ocenie czytelników prasy i ogółu badanych wypada podobnie.

Zdania respondentów w kwestii, czy łatwo odróżnić informacje wiarygodne od niewiarygodnych są podzielone. Przyczyn trudności w odróżnieniu wiarygodnych i niewiarygodnych informacji można poszukiwać zarówno po stronie źródeł (np. natłok informacji), jak i po stronie odbiorców (np. brak wiedzy). Podobnie prawidłowość występuje w przypadku odróżniania relacji od subiektywnego komentarza. Na pozytywną ocenę wiarygodności informacji największy wpływ ma odwołanie się do źródeł informacji oraz możliwość weryfikacji w innych źródłach. Z kolei na wiarygodność strony internetowej w największym stopniu wpływa wiarygodność dotychczas publikowanych informacji.

Respondenci raczej nie dopuszczali możliwości umieszczania informacji celowo wprowadzających odbiorcę w błąd zarówno na stronach rządowych, jak i prywatnych, przy czym w przypadku stron rządowych stopień, w jakim są skłonni tolerować to zjawisko jest mniejszy. Jednocześnie, zdaniem badanych, celowe umieszczanie mylących informacji ma niekiedy miejsce, a w przypadku stron prywatnych można nawet mówić o pewnym rozpowszechnieniu tego zjawiska.

Ponadto identyczne badania do wyżej omówionych przeprowadzono na reprezentatywnej grupie 1001 internautów w wieku minimum 15 lat. Próba została dobrana tak, by zapewnić reprezentatywność pod względem płci, wieku, wykształcenia i wielkości miejscowości[74].

Wśród osób korzystających z Internetu znalazła się licząca blisko 20% grupa, która nie uznawała go za wiarygodne źródło informacji i nie ufa żadnemu medium lub uznaje za wiarygodne tylko media tradycyjne. Mimo tego Internet zajmuje wśród różnych typów mediów wysoką pozycję pod względem wiarygodności, wyprzedzając telewizję, prasę i książki oraz osoby fizyczne („inni ludzie").

Internet obejmuje jednak różne typy źródeł informacji i oceny ich wiarygodności znacznie się różnią. Podczas gdy strony internetowe agencji

74 Zob. szerzej W. Filipkowski, M. Makutynowicz, Ocena wiarygodności otwartych źródeł informacji, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 4, s. 95 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

informacyjnych oraz specjalistyczne fora dyskusyjne zajmują wysoką pozycję pod względem wiarygodności, źródła typu popularne fora dyskusyjne, strony osób fizycznych, portale społecznościowe czy blogi zajmują ostatnie miejsca pod względem wiarygodności.

Wśród mediów tradycyjnych za najbardziej wiarygodne zostało uznane radio, jednak różnice w ocenie poszczególnych typów mediów tradycyjnych były niewielkie. Jedynie „inni ludzie" jako medium zostali ocenieni zdecydowanie gorzej. Wśród wyróżnionych źródeł informacji za najbardziej wiarygodne zostały uznane następujące kategorie: eksperci i naukowcy, literatura naukowa oraz archiwa państwowe i rejestry.

Wśród czynników wpływających na wiarygodność informacji zdecydowanie największą rolę odgrywa to, czy ma ona potwierdzenie w innych źródłach, tzn. czy pojawiają się w niej odniesienia do innych źródeł i czy można ją znaleźć gdzie indziej.

Dość duża grupa respondentów (około dwóch na pięciu) miała problem z odróżnieniem informacji wiarygodnych od niewiarygodnych. Głównym wskazywanym powodem było to, że w ramach jednego źródła pojawiają się zarówno informacje wiarygodne, jak i niewiarygodne. Około jednej czwartej respondentów uważa odróżnienie relacji od komentarza za problematyczne. W tym przypadku najczęściej wskazywaną przyczyną było celowe działanie mediów, które – zdaniem respondentów – przekazują informacje tak, by nie można było odróżnić relacji ze zdarzenia i komentarza pochodzącego od autora.

Umieszczanie informacji, które celowo wprowadzają czytelnika w błąd na rządowych stronach internetowych jest uznawane za niedopuszczalne przez zdecydowaną większość respondentów, a zamieszczanie takich informacji na stronach prywatnych – przez około połowę z nich. Jednocześnie opinie respondentów sugerują, że mylące informacje znacznie częściej pojawiają się na stronach prywatnych.

Przeprowadzone badania doprowadziły do **przygotowania założeń metodologii pozyskiwania i analizowania informacji z tzw. źródeł otwartych** w zakresie monitorowania m.in. zagrożeń bezpieczeństwa obywateli, w szczególności terroryzmu i przestępczości zorganizowanej.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

§ 13. Analiza regulacji prawnych związanych ze stworzeniem i komercyjnym wykorzystaniem listy osób na tzw. eksponowanych stanowiskach politycznych

W ramach prac przygotowano ankietę w języku angielskim, która została skierowana do narodowych jednostek wywiadu finansowego lub analityki finansowej. Badaniem objęto 26 zagranicznych jednostek z całej Europy oraz jednostkę w Polsce[75]. Uzyskane wyniki posłużyły do przygotowania publikacji o tematyce związanej z osobami na eksponowanych stanowiskach politycznych[76], w której omówiono procedury dotyczące m.in. weryfikacji tożsamości, monitorowania i zatwierdzania transakcji realizowanych przez polityków oraz ustalania źródeł pochodzenia wartości majątkowych. Pozycja osób na eksponowanych stanowiskach politycznych sprzyja bowiem wykorzystywaniu do celów procederu prania pieniędzy międzynarodowych transferów finansowych. Tworzone są w związku z tym przedsiębiorstwa w rajach podatkowych, korzysta się z usług wielu pośredników (zwłaszcza doradców inwestycyjnych i podatkowych, adwokatów i radców prawnych, biegłych rewidentów i maklerów, brokerów i agentów na rynku nieruchomości).

Rachunki otwierane są dla osób na eksponowanych stanowiskach politycznych w najbardziej renomowanych instytucjach finansowych i kredytowych, a środki lokowane są na rachunkach funduszy powierniczych. Wymienione mechanizmy są głęboko kamuflowane, a oszukańcze praktyki prowadzić mogą do dużych strat finansowych tych instytucji, które nie będą stosować odpowiednich praktyk prudencyjnych. Na marginesie warto podkreślić, iż nowe władze Libii proszą o zwrot pieniędzy reżimu na zagranicznych kontach. Z majątku szacowanego na 170 mld dolarów dostały do tej pory mniej niż jeden procent.

Przeprowadzono także dodatkowe badania ankietowe wśród polskich instytucji obowiązanych prowadzących rachunki o podobnym zakresie tematycznym. Jednakże na około 200 wysłanych ankiet tylko 12 instytucji udzieliło odpowiedzi na zadane pytania.

75 Ankieta składała się ze 104 pytań podzielonych na bloki tematyczne. Dotyczyły one wiedzy na temat osób na tzw. eksponowanych stanowiskach politycznych (*politically exposed persons* – PEP), w tym wiedzy respondentów na temat istniejących regulacji prawnych z omawianego zakresu, wiedzy statystycznej, procedur wewnętrznych, praktyki stosowania przepisów wewnętrznych, wiedzy, w jaki sposób określić, czy dana osoba podlega przepisom o PEP, monitoringu transakcji PEP, zatwierdzania transakcji PEP, audytu procedur dotyczących PEP, udziału respondentów w szkoleniach z tego zakresu.

76 Zob. W. Jasiński, Osoby na eksponowanych stanowiskach politycznych. Przeciwdziałanie korupcji i praniu pieniędzy, Warszawa 2012, ss. 355.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Opracowano także program szkoleniowy dotyczący wzmożonych środków bezpieczeństwa finansowego, dot. PEP w tym koncepcję szkolenia e-learningowego. Przygotowano również system monitoringu problematyki PEP oraz system konsultacji z firmami informatycznymi w zakresie programów gromadzenia informacji o krajowych PEP oraz sposobu ich wykorzystania w praktyce instytucji obowiązanych. Opracowane zostały również zbiory tzw. dobrych praktyk dotyczących realizacji norm prudencyjnych związanych z PEP. Podjęto też prace nad przygotowaniem modelowego programu wewnętrznego dla instytucji obowiązanych dotyczących PEP oraz elementów programów wewnętrznych przeciwdziałania praniu pieniędzy dotyczących eksponowanych stanowisk politycznych. Opracowano ponadto koncepcję wymiany informacji pomiędzy instytucjami obowiązanymi w zakresie praktyk dotyczących PEP, np. fora wymiany informacji.

W szczególności badania objęły takie obszary, jak:

- definicja osób zajmujących eksponowane stanowiska polityczne i definicje pokrewne;
- instrumenty prawne dotyczące transakcji i stosunków gospodarczych z osobami zajmującymi eksponowane stanowiska polityczne w ustawie o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu;
- inne rozwiązania prawne dotyczące polskich osób na eksponowanych stanowiskach politycznych do wykorzystania w kontroli przeprowadzanych przez nich transakcji;
- praktyka stosowania przepisów dotyczących osób na eksponowanych stanowiskach politycznych;
- korupcja i pranie pieniędzy z udziałem osób na eksponowanych stanowiskach politycznych;
- dane osobowe i zbiory danych osobowych a listy PEP w świetle ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych.

Należy podkreślić, iż obowiązujące w chwili obecnej prawo dotyczące ochrony danych osobowych w znacznym stopniu uniemożliwia tworzenie i komercyjne wykorzystanie list PEP przez podmioty z siedzibą w Polsce lub szerzej Unii Europejskiej. Wynika to z faktu, iż gromadzenie i przetwarzanie danych osobowych wymaga zgody takiej osoby (w tym i osób na eksponowanych stanowiskach politycznych). Z drugiej strony, instytucje obowiązane korzystają z list oferowanych przez zagraniczne podmioty gospodarcze.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W ramach badań przeprowadzono **analizę** zarówno **oferty** tego typu podmiotów, jak również sprawdzono techniczną **możliwość pozyskiwania** i **zakres dostępnych informacji** o PEP na publicznych (rządowych) stronach internetowych. Doprowadziło to do wniosku, że zastosowanie odpowiedniego instrumentarium informatycznego (jak np. te rozwijane w ramach zadania nr 14) pozwala na pozyskiwanie danych o PEP. Dotyczy to jednak pewnej części tej kategorii klientów instytucji obowiązanych.

Istniejące w tym zakresie ograniczenia prawne mogą w sposób negatywny wpłynąć na skuteczność działań podejmowanych przez instytucje obowiązane i organa państwowe, a wymierzonych przeciwko praniu pieniędzy pochodzących z korupcji osób na eksponowanych stanowiskach politycznych.

Efektem tego zadania jest **przygotowanie założeń oraz projektu bazy danych** zawierających informacje o osobach na eksponowanych stanowiskach politycznych.

§ 14. Opracowanie założeń rozwiązania informatycznego zbierającego informacje z otwartych źródeł, w szczególności Internetu

Prace nad narzędziem informatycznym poprzedzone zostały przygotowaniem 236 kanałów RSS z zakresu cyberprzestępczości, otwartych źródeł informacji, prania pieniędzy, terroryzmu. Przygotowano również zestawienie obejmujące kilkaset stron internetowych służących jako miejsce pozyskiwania ogólnych informacji w czasie testów narzędzia. Były to strony w języku polskim, angielskim i niemieckim. W tym celu opracowano również wykaz słów kluczowych obejmujący kilkadziesiąt zwrotów w języku polskim i angielskim.

W ramach zadania, opracowano koncepcję założeń technologicznego rozwiązania informatycznego zbierającego informacje z otwartych źródeł w Internecie. W szczególny sposób zainteresowano się możliwością analizy powiązań osobowych oraz sieci społecznych w portalach społecznościowych, które są w centrum zainteresowania zarówno podmiotów gospodarczych – monitorujących opinie o markach i produktach – oraz organów ścigania, które zbierają informacje na potrzeby m.in. analizy kryminalnej[77].

77 Zob. A. Zygmunt, J. Koźlak, E. Nawarecki, Analiza otwartych źródeł internetowych z zagotowaniem metodologii sieci społecznościowych, [w:] W. Filipkowski, W. Mądrzejowski (red.), Biały wywiad..., *op. cit.*, s. 197 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W tym celu konieczne było wykorzystanie metod analizy lingwistyki komputerowej, w szczególności klasyfikacji dokumentów, wyszukiwania informacji, wydobywania danych (ekstrakcji informacji) i innych. Wprawdzie realizowany projekt zakładał, iż analizowane będą teksty w języku angielskim i polskim, lecz nie ma ograniczeń w ewentualnym dodaniu wsparcia dla innych języków w przyszłości. Główną jednostką w systemie jest dokument, który jest dodatkowo opisany metadanymi (źródło, data pobrania, przypisane kategorie – tagi, język)[78].

W ramach przeprowadzonych prac stworzono narzędzie informatyczne służące do wyszukiwania w otwartych źródłach informacji. Opierając się o wyżej wymienioną koncepcję, dokonano implementacji systemu jako aplikacji wielodostępowej z interfejsem WWW, działającej *non stop*. Stale zbiera ona nowe wiadomości ze zdefiniowanych źródeł danych, monitorując w ten sposób interesujące użytkownika serwisy internetowe. Standardowo składa się na nie kilkaset tysięcy stron, w ramach portali i wortali, for internetowych, serwisów społecznościowych, stron internetowych, serwisów informacyjnych, stron korporacyjnych, blogów, etc. Użytkownik ma możliwość edycji własnej listy źródeł danych, które system monitoruje (strony HTML, źródła RSS). Pobieranie danych odbywa się za pośrednictwem specjalnego komponentu (składnika) – *crawlera* – który przegląda zawartość wybranych źródeł danych, zagłębiając się w ich hierarchiczną strukturę. Docelowo, system będzie pozwalał także na stały monitoring prasy krajowej (papierowej), prasy międzynarodowej (papierowej) oraz syntetycznych informacji biznesowych (kursów walut, cen surowców, cen akcji na giełdzie, informacji przetargowej).

Jednym z kluczowych aspektów systemu jest możliwość automatycznej klasyfikacji dokumentów, czyli przypisywania do nich określonych kategorii (np. „polityka", „cyberprzestępczość", etc.) na podstawie ich treści. Zakłada się, iż możliwe będzie dostarczenie zbioru uczącego, według zdefiniowanego formatu XML, co pozwala na wytrenowanie systemu automatycznej kategoryzacji dokumentów. Dysponując wytrenowanym klasyfikatorem, w toku przetwarzania nowych dokumentów, sprawdza się, czy są one zakwalifikowywane do danych klas. Użytkownik dysponuje narzędziami do weryfikacji rezultatów automatycznej klasyfikacji. Dzięki temu, jakość uzyskiwanych wyników może być stale polepszana.

Program umożliwia także zaawansowane filtrowanie uzyskanych danych poprzez dobór słów kluczowych, występujących w tekście obiektów,

78 Zob. P. Maciołek, Internet a OSINT – szanse i praktyczne zastosowania, [w:] W. Filipkowski, W. Mądrzejowski (red.), Biały wywiad..., *op. cit.*, s. 222 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

zakresu dat, źródeł danych, kategorii dokumentu. Pozwala to użytkownikowi na efektywne dotarcie do poszukiwanej informacji i eksplorację danych.

Kolejną zaimplementowaną funkcjonalnością programu jest możliwość automatycznego tworzenia raportów monitorowania (dziennych, tygodniowych, miesięcznych, jednorazowych) według zdefiniowanego przez użytkownika zakresu danych. Oprócz treści odpowiadających monitorowanym kryteriom, prezentowane są także informacje o trendach wybranych słów kluczowych oraz kategorii.

Stworzenie takiego systemu wymagało również weryfikacji zaproponowanych rozwiązań w praktycznych zastosowaniach. Przeprowadzono testy na wybranych źródłach danych, które ujawniły istnienie kilku trudności, związanych z „chaotyczną" naturą struktury informacji, które można znaleźć w Internecie. Trudności te udało się z sukcesem rozwiązać w toku prac rozwojowych. Z tych doświadczeń płynie konkluzja, iż stale należy monitorować, z jakimi informacjami system ma do czynienia i jakie są efekty ich przetwarzania. Nie jest to zaskakujące, biorąc pod uwagę, że praktyki takie są czynione w wielu (jeśli nie wszystkich) systemach wykorzystujących upublicznione w Internecie dane, np. mechanizmy silników wyszukiwarek internetowych są stale uaktualniane, aby radzić sobie z różnymi niepożądanymi zjawiskami (zwłaszcza z tzw. *spamdexing* – celowym zaburzaniem rankingu stron internetowych).

Podsumowując, zrealizowano system informatyczny pozwalający na wspomaganie analizy danych pochodzących z otwartych źródeł informacji. Jest to samodzielne rozwiązanie, które monitoruje wybrane źródła danych i dostarcza efektywne narzędzia do przeglądania i wyszukiwania zebranych informacji w jednym miejscu. Dodatkowo – możliwa jest ich eksploracja, z zastosowaniem wielokryterialnego wyszukiwania. Opracowane komponenty semantyczne wspomagają kategoryzowanie dokumentów, automatycznie przypisując doń klasy. Wszystko to jest razem wykorzystywane w mechanizmie raportów, za pomocą którego dostarczyć można syntetyczną informację na wybrany przez użytkownika temat.

Opracowane rozwiązanie jest w istocie platformą, która może być łatwo rozbudowana o następne komponenty, wzbogacające wydobywane informacje o dodatkowe cechy, dostarczające kolejne metody analizy czy też integrujące dane pochodzące z innych źródeł.

Efektem tego zadania jest przygotowanie **założeń oraz prototypu oprzyrządowania informatycznego służącego do pozyskiwania i analizy informacji z tzw. źródeł otwartych**.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

§ 15. Analiza praw własności materialnych i niematerialnych w zakresie zastosowania wyników prowadzonych badań w aspekcie wdrożenia technologii do przemysłu. Analiza prawno-ekonomiczna produktów gotowych do przemysłowego wdrożenia

W ramach odcinka badań przygotowano opracowania dotyczące metod komercjalizacji wyników badań naukowych, na podstawie analizy obowiązującego prawa oraz dostępnej literatury przedmiotu.

Należy zauważyć, iż komercjalizacja nauki stała się przedmiotem szczególnego zainteresowania zarówno środowisk naukowych, jak i politycznych od chwili wstąpienia Polski do Unii Europejskiej. Wspólnota postawiła sobie za cel strategiczny budowę gospodarki opartej na wiedzy, a drogą do osiągnięcia tego celu jest wspieranie jednostek naukowych oraz budowanie ich zdolności do komercjalizacji owoców swoich badań.

W związku z rozwojem gospodarki opartej na wiedzy nauka staje wobec wielu nowych wyzwań[79]. Zdaniem wykonawców projektu, komercjalizacja nauki powinna być rozumiana jako komercjalizacja wyników badań naukowych albo, ściślej rzecz ujmując, jako komercjalizacja innowacji tworzonych przez naukę. Komercjalizacja dotyczy bowiem lokacji na wolnym rynku towarów i usług. Rządzi nią prawo maksymalizacji korzyści ekonomicznych i z tego względu zdolność komercyjną wyników badań ocenia się na podstawie ich predyspozycji do stawienia czoła konkurencji na wolnym rynku i przynoszenia korzyści większych niż te osiągane za pomocą dotychczasowych rozwiązań. Taką zdolność ma ograniczona liczba wyników badań. Są nimi innowacje, czyli te odkrycia i owoce prac badawczo-rozwojowych, które, zgodnie z jedną z definicji, prowadzą do zmiany podnoszącej rentowność lub zyskowność przedsięwzięć gospodarczych.

Taka definicja innowacji uwzględnia fakt, że korzyści gospodarcze mogą przynosić wyniki badań z różnych dziedzin nauki, nie tylko tych tradycyjnie kojarzonych z innowacyjnością lub przemysłem. Innowacją o ogromnym potencjale komercyjnym może być z powodzeniem także wiedza z zakresu nauk społecznych, np. nowatorska metoda zarządzania przedsiębiorstwem. Podkreślić należy również fakt, iż najczęściej za tradycyjną drogę komercjalizacji technologii uznawano sprzedaż patentów, praw lub licencji. Obecnie coraz częściej formuła ta ustępuje innemu modelowi, w którym uczelnie

79 Bliżej na ten temat zob. oprac.: B. Pilitowski, A. Zbytniewska, M. Kublicki, S. Susmarski, K. Hebba, M. Żukowski, [w:] Komercjalizacja innowacji. Wybrane zagadnienia prawne, ekonomiczne i społeczne, B. Pilitowski (red.), Warszawa 2010.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

oraz naukowcy biorą aktywny udział w procesie komercjalizacji, stając się często właścicielami lub udziałowcami przedsiębiorstw, zajmujących się komercyjnym wykorzystaniem wyników ich badań[80].

W ramach odcinka przygotowano również analizy z zakresu ram prawnych najwłaściwszych dla komercjalizacji wyników badań, w tym ustawowych regulacji z zakresu praw autorskich oraz roli Parków Naukowo-Technologicznych w procesie inkubacji innowacji. Przeprowadzono także analizy rynkowe dla poszczególnych produktów i usług wytwarzanych w ramach projektu, co zaowocowało przygotowaniem ofert komercyjnych dla przedsiębiorców – potencjalnych ich odbiorców[81].

PPBW sp. z o.o. jako lider Konsorcjum i wykonawca odcinka badawczego od początku funkcjonowania w obrocie gospodarczym prowadzi działalność ukierunkowaną na efektywną komercjalizację wytworów pracy naukowej. Przedstawiciele PPBW stale biorą udział w konferencjach i szkoleniach związanych z przedmiotową tematyką. Dlatego też już na etapie poprzedzającym przyznanie środków poczynione zostały prace przygotowawcze do prawidłowego zrealizowania omawianego odcinka badań, m.in. poprzez wymianę poglądów, zdobycie wiedzy podczas aktywnego udziału uczestników projektu w licznych konferencjach i spotkaniach poświęconych szeroko rozumianej komercjalizacji, w tym również współorganizowanych przez uczestników projektu.

XX X

Przedstawione wyżej wyniki projektu nie obejmują, z uwagi na ramy i charakter niniejszej monografii, omówienia wielu innych zrealizowanych zadań badawczych, zwłaszcza mających charakter *stricte* techniczny, a dotyczących w szczególności:

- analizy wizyjnych i akustycznych charakterystyk zdarzeń niebezpiecznych oraz analizy zastosowania możliwości wdrożenia w środowisku rzeczywistym;
- opracowania założeń technicznych zintegrowanego zespołu sensorów do monitoringu wizyjnego i akustycznego oraz analizy zastosowania możliwości wdrożenia w środowisku rzeczywistym;
- opracowania założeń technicznych prototypu modułu kontenerowego odpowiadającego potrzebom bezpieczeństwa wewnętrznego

80 Szeroko na ten temat zob. J. Sieńczyło-Chlabicz (red.), Komercjalizacja i transfer wyników badań naukowych i prac rozwojowych z uczelni do gospodarki. Komentarz, Warszawa 2017, ss. 520.

81 Zob. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego – Departament Wdrożeń i Innowacji, Przewodnik. Komercjalizacja B+R dla praktyków, Warszawa 2010, ss. 270.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

oraz analizy zastosowania możliwości wdrożenia w środowisku rzeczywistym;

– przystosowania mobilnego monitoringu zagrożeń chemicznych dla celów bezpieczeństwa wewnętrznego oraz analizy zastosowania możliwości wdrożenia w środowisku rzeczywistym.

Istotną wartością dodaną przedstawionego wyżej projektu są niewątpliwie uzyskane wyniki ujęte w formie oferty dla przedsiębiorstw. Warto zatem zaprezentować syntetyczny ich opis. PPBW Sp. z o.o. jako Lider Konsorcjum w ramach realizowanego projektu rozwojowego stała się bowiem brokerem informacji w zakresie komercjalizacji efektów badań naukowych. Oferta skierowana została do przedsiębiorstw i polega na efektywnym kształtowaniu kontaktów sfery biznesu i nauki w celu wdrożenia wytworzonych rozwiązań technologicznych do gospodarki polskiej oraz europejskiej, w obszarze bezpieczeństwa i porządku publicznego. PPBW Sp. z o.o. dzięki badaniom prowadzonym wspólnie z Uniwersytetem w Białymstoku stworzyła bazy wiedzy na temat:

- technologii podnoszących bezpieczeństwo wewnętrzne stosowanych przez organa ścigania i wymiar sprawiedliwości,
- technologii podnoszących bezpieczeństwo obywateli obecnie rozwijanych,
- prawnych i kryminologicznych aspektów stosowania tych technologii przez sektor publiczny i prywatny,
- prawnych elementów bezpieczeństwa jądrowego,
- fenomenologii zagrożeń bezpieczeństwa obywateli.

Zdobyte doświadczenie stanowi jednocześnie ofertę prowadzenia usług doradczych w powyższym obszarze dla przedsiębiorców. Poniżej przedstawiono listę konkretnych produktów i usług wytworzonych w ramach projektu, przygotowanych do bezpośredniego wdrożenia do gospodarki.

I. Szkolenie nt. „Wzmożonych środków bezpieczeństwa finansowego dotyczącego osób na eksponowanych stanowiskach politycznych". Podstawowym celem szkolenia pozostaje potrzeba przekazania praktycznych oraz teoretycznych aspektów wiedzy z zakresu ustawowej instytucji: osób zajmujących eksponowane stanowiska polityczne definiowanych zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 1f ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu z dnia 16 listopada 2000 r.

Program szkolenia obejmuje swoim zakresem takie zagadnienia, jak:

- Korupcja jako główne źródło brudnych pieniędzy osób na eksponowanych stanowiskach politycznych;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- Zmiany w zakresie penalizacji prania pieniędzy po 2009 roku;
- Nowe zasady przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu;
- Definicje osób zajmujących eksponowane stanowiska polityczne;
- Ustalanie, czy klient jest osobą na eksponowanym stanowisku – w ujęciu przepisów polskich i rozwiązań międzynarodowych, a także praktyki instytucji finansowych;
- Zezwolenie na zawarcie umowy z osobą na eksponowanym stanowisku politycznym;
- Metodologia ustalania źródeł pochodzenia wartości majątkowych wprowadzanych do obrotu przez osoby zajmujące eksponowane stanowiska polityczne;
- Metodyka dokonywania stałej kontroli transakcji przeprowadzanych przez osoby zajmujące eksponowane stanowiska polityczne;
- Mechanizmy prania pieniędzy przez osoby zajmujące eksponowane stanowiska polityczne;
- Przykłady spraw o pranie pieniędzy przez osoby zajmujące eksponowane stanowiska polityczne.

Szkolenie kierowane jest w głównej mierze do instytucji obowiązanych w rozumieniu ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu z dnia 16 listopada 2000 r.

II. System informatyczny wspierający prace tzw. „białego wywiadu" umożliwia zbieranie, analizę oraz eksplorację (*data mining*) zebranych danych. Wykorzystując opracowane we własnym zakresie składniki semantyczne oraz *state-of-the-art* w zakresie lingwistyki komputerowej, opracowane rozwiązanie wykracza poza tradycyjny monitoring Internetu, dostarczając następujące funkcje:

- automatyczne wydobywanie istotnej treści z danego źródła poprzez analizę jego składników semantycznych,
- automatyczną klasyfikację dokumentu na podstawie jego treści,
- wyodrębnianie z tekstu jednostek (np. nazw własnych firm, osób, instytucji, etc.),
- analizę trendów (zarówno słów kluczowych, jak i kategorii),
- rozbudowane wyszukiwanie wielokryterialne (nie tylko słowa kluczowe, ale również zakres dat, kategorie, jednostki, źródła danych).

III. Urządzenie nadawczo-odbiorcze do monitoringu zagrożeń bezpieczeństwa publicznego ARPOL. Omawiany produkt jest w stanie dokonywać

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

analizy składu powietrza w czasie rzeczywistym. Może zostać wykorzystany zarówno jako urządzenie mobilne, np. zamontowane na pojeździe, jak również monitorować w sposób ciągły dane środowisko. Obecna wersja urządzenia jest w stanie wykrywać stężenia tlenku węgla (CO), ditlenku węgla (CO2) oraz benzenu (C6H6).

Urządzenie spełnia między innymi normy EMC:

- Odporność na zakłócenia w środowisku mieszkalnym, handlowym i lekko uprzemysłowionym oraz w środowisku przemysłowym;
- Normy emisji w środowisku mieszkalnym, handlowym i lekko uprzemysłowionym oraz w środowisku przemysłowym.

IV. System Inteligentnego Monitoringu Wizyjnego i Akustycznego ma strukturę wieloelementową i jest zbudowany jako zestaw rozproszonych, współpracujących ze sobą urządzeń sprzętowo-programowych. Urządzenie umożliwia wykrywanie zagrożeń poprzez dualną analizę dźwięku oraz obrazu w monitorowanym środowisku. Pierwszym etapem jest detekcja zdarzenia dźwiękowego, czyli wyodrębnienie zdarzenia z tła akustycznego. Następnie rozpoznawany jest rodzaj źródła dźwięku (klasyfikacja) i położenie źródła dźwięku (lokalizacja). Ostateczną informacją uzyskaną w procesie rozpoznawania dźwięków jest czas, lokalizacja i rodzaj wykrytego niebezpiecznego zdarzenia. Następnie wykryte zdarzenie dźwiękowe poddawane jest klasyfikacji celem sprawdzenia, czy należy do grupy zdarzeń związanych z niebezpieczeństwem. System jest w stanie klasyfikować poszczególne rodzaje dźwięku, takie jak: wybuch, rozbijanie szkła, wystrzał z broni palnej, krzyk.

System monitoringu posiada następujące funkcjonalności:

- Rozpoznawania obiektów;
- Odróżniania pojazdów od innych ruchomych obiektów (np. osób);
- Dokonywania detekcji zdarzeń „osoba na drodze";
- Rozpoznawania tablic rejestracyjnych;
- Śledzenia pojazdów pomiędzy kamerami w systemie wielokamerowym;
- Wyznaczania strefy krytycznej na marginesie kadru każdej kamery;
- Przesyłania informacji o obiekcie opuszczającym kadr w strefie krytycznej do kolejnej kamery, która może go dostrzec;
- Weryfikacji ciągłości śledzenia poprzez porównanie wizualnych cech identyfikacyjnych pojazdów;
- Weryfikacji zaparkowania pojazdów na przypisanych im miejscach parkingowych.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Na zakończenie warto nawiązać do niektórych wątków anonimowej oceny omówionego wyżej projektu, sporządzonej przez Recenzenta Narodowego Centrum Badań i Rozwoju[82]. Recenzent w swej ocenie przyznał projektowi najwyższą wartość punktową, tj. 10 punktów (od 9 do 10 punktów projekty oceniane są jako „znakomite"), natomiast w odniesieniu do wskazanych niżej punktów ocennych zawarł następujące uwagi:

Ocena wartości naukowej wyników projektu i ich znaczenia dla rozwoju gospodarki: „Wyniki przeprowadzonych badań w zakresie ocenianego projektu mają wysoką wartość naukową oraz duże znaczenie dla rozwoju gospodarki w zakresie wykorzystywania nowoczesnych technologii służących ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego. Zaproponowane rozwiązania technologiczne niewątpliwie służą praktyce bezpieczeństwa wewnętrznego".

Ocena użyteczności wyników projektu dla bezpieczeństwa i obronności: „Wyniki przeprowadzonych badań mają szerokie zastosowanie w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego i obronności. Wpływają na usprawnienie służb działających w zakresie tych problemów. W mojej ocenie posiadają wysoką wartość praktyczną i przyczynkarską do dalszych badań wyłaniających się w tym zakresie problemów badawczych".

Określenie celowości kontynuowania badań będących przedmiotem zakończonego projektu: „Wyniki przeprowadzonych badań wskazują na celowość kontynuowania badań poszczególnych problemów będących przedmiotem zakończonego projektu. Widziałbym potrzebę takich badań nad Elektronicznym Modułem Procesowym oraz cyfryzacją postępowania karnego. Pogłębionych badań wymagają także zagrożenia bezpieczeństwa w sieciach. Nadal organa ścigania i wymiaru sprawiedliwości nie nadążają za przestępcami w zakresie prania pieniędzy. Ten problem też wymaga dalszych badań".

Inne ważne zdaniem recenzenta informacje: „Przeprowadzone badania w zakresie ocenianego projektu zostały wykonane wyjątkowo rzetelnie i z dużą kompetencją do badań naukowych w danym zakresie. Wyniki tych badań niewątpliwie wnoszą wiele nowego do nauki kryminologii w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego oraz mogą być wykorzystane przez organa ścigania i wymiaru sprawiedliwości, a także do celów usprawnienia legislacyjnego danych regulacji prawnych".

82 Zawartej w: Narodowe Centrum Badań i Rozwoju „Kwestionariuszu recenzji raportu końcowego projektu rozwojowego" pt. Kryminologiczne aspekty wdrożenia i stosowania nowoczesnych technologii służących ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego (niepublikowany)" z dnia 23.04.2012 r., który pismem Kierownika działu realizacji projektów na rzecz bezpieczeństwa i obronności państwa z dnia 4.06.2013 r. (DOBR/5101/362/BR/13) został przesłany na ręce kierownika projektu dr. Wojciecha Filipkowskiego.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Rozdział VI

Nowoczesne technologie i możliwości ich wykorzystania w procesie karnym

§ 1. Uwagi ogólne

Oryginalnym i szczególnie ważnym z perspektywy kluczowych obszarów bezpieczeństwa wewnętrznego państwa było przeprowadzenie szerokich badań technicznych w zakresie podniesienia bezpieczeństwa obywateli, z wykorzystaniem wiedzy prawniczej, kryminalistycznej i kryminologicznej. Badania te zostały przeprowadzone w ramach projektu badawczego rozwojowego na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa[1] w wybranych, kluczowych obszarach związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa. **Prace na styku dwóch obszarów: humanistycznego i technicznego – stanowiły o innowacyjnym charakterze projektu.** W efekcie końcowym przygotowano **kompleksowe i komplementarne analizy prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne**, dotyczące wdrożenia konkretnych nowych technologii istotnych dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz prototypy ich wdrożeń.

1 Projekt pod tytułem „Nowoczesne technologie dla/w procesie karnym i ich wykorzystanie – aspekty techniczne, kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne", finansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju i kierowany przez piszącego te słowa. W skład konsorcjum wchodzili: Wojskowa Akademia Techniczna (WAT), Akademia Górniczo-Hutnicza (AGH), Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego (PPBW) oraz Uniwersytet w Białymstoku (lider konsorcjum). W niniejszym rozdziale wykorzystano fragmenty dokumentu – Raport końcowy z realizacji projektu na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa pt. „Nowoczesne technologie dla/w procesie karnym i ich wykorzystanie – aspekty techniczne, kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne". Numer projektu Nr O ROB 0021 01/ID 21/2; Numer umowy 0021/R/ID2/2011/01.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Należy podkreślić, iż w wielu przypadkach przeprowadzone badania miały charakter pionierski nie tylko w Polsce, lecz także w Europie, ze względu na obszar lub skalę prowadzonych badań. Dotyczyło to zwłaszcza takich zagadnień, jak elektroniczne postępowanie karne, elektroniczny system odzyskiwania mienia, automatyczna transkrypcja mowy na tekst, zastosowanie *data miningu* w obszarze zapewnienia bezpieczeństwa, analizy strategicznej, czynności operacyjno-rozpoznawczych i techniki operacyjnej, cyberterroryzmu, czy też partnerstwa publiczno-prywatnego w obszarze bezpieczeństwa. Wymienione tematy stanowiły domenę badań lidera projektu – Uniwersytetu w Białymstoku (UwB). W kilku jednak kluczowych obszarach badania były realizowane we współpracy z pozostałymi konsorcjantami. Dotyczyło to zwłaszcza takich zagadnień, jak technika operacyjna, elektroniczny moduł procesowy i automatyczne rozpoznawanie mowy, *data mining* i analiza kryminalna, elektroniczny system odzyskiwania mienia, czy też cyberterroryzm. Stanowiło to o komplementarności prowadzonych badań.

Niezwykle ważnym elementem realizowanych badań było ich prowadzenie w ścisłej współpracy z użytkownikami końcowymi proponowanych rozwiązań: funkcjonariuszami organów ścigania, służb specjalnych oraz pracowników wymiaru sprawiedliwości. Prowadzone badania dogmatyczne i empiryczne odnosiły się nie tylko do kwestii przydatności postulowanych rozwiązań technicznych, ale także dopuszczalności, czy też legalności ich stosowania, czego brakuje wielu współcześnie realizowanym projektom rozwojowym. Kluczowymi okazały się rozważania dotyczące zachowania zasady proporcjonalności pomiędzy ingerowaniem w prawa człowieka i obywatela za pomocą rozwiązań technologicznych i ich ochroną w państwie demokratycznym, poprzez nakreślenie ram dopuszczalności ich stosowania.

WAT zrealizowała zadania w dwu wewnętrznych jednostkach organizacyjnych (Wydział Cybernetyki oraz Instytut Optoelektroniki). Realizacja zadania „Opracowanie elektronicznego modułu procesowego – etap badań naukowych/rozwojowych" obejmowała m.in. szereg prac, których finalnym wynikiem są takie produkty informatyczne uzupełniające istniejący moduł procesowy, jak: odwzorowanie zgodnej z aktualną literą prawa metodyki pracy sędziego sądu rejonowego w wydziale karnym – modele BPM oraz system *workflow*; oraz słownik pojęć dla ontologii procesu karnego, jak też zestaw kilkudziesięciu elektronicznych szablonów dokumentów formalnych.

Zadanie „Rozpoznanie zagadnień związanych z techniką operacyjną stosowaną w trakcie prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych (głównie ich aspekt dowodowy)" zrealizowano w obszarze nowoczesnych

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

technologii do zwalczania przestępczości, w tym przede wszystkim: zorganizowanej, stadionowej, cyberprzestępczości i przestępczości internetowej. Z kolei w zadaniu „Wykorzystanie monitoringu wizyjnego do zwalczania przestępczości" przeprowadzono prace, których materialnym wynikiem jest sprzętowy demonstrator technologii systemu do zwalczania przestępczości stadionowej (bramka automatycznej kontroli biometrycznej osób). System ma za zadanie automatyzację kontroli osób uczestniczących w imprezie masowej (np. wchodzących na obiekt sportowy) poprzez weryfikację osoby na podstawie parametrów biometrycznych. Wykonane fizycznie urządzenie oraz opracowane dla niego oprogramowanie realizuje dwie podstawowe funkcje: uzupełnianie bazy danych materiałem biometrycznym oraz weryfikacja biometryczna osób przechodzących przez bramkę.

Zainteresowanie wynikami projektu, potwierdzone stosownymi pismami o udostępnienie wyników oraz propozycjami zawarcia porozumienia o współpracy, wyraziły instytucje państwowe. Podkreślić należy zgłoszone potrzeby wykorzystania wyników przez Ministerstwo Sprawiedliwości w nowym projekcie CaSuS oraz Sąd Rejonowy w Białymstoku do testowego uruchomienia w Wydziale Karnym. Opracowane oprogramowanie uzupełniające, szeroko pojęty elektroniczny moduł procesowy, było testowane w Wydziale Karnym Sądu Rejonowego, natomiast demonstrator podlegał testom w obiektach stadionowych. Wyczerpuje to w zupełności zalecenia dotyczące testów w warunkach operacyjnych, rekomendowanych dla VII poziomu gotowości technologii.

W ramach pierwszego zadania przypadającego AGH, tj. „Elektronicznego Systemu Odzyskiwania Mienia", realizowane zadania obejmowały prace badawcze i rozwojowe. Rezultatem prac jest przygotowany prototyp systemu wsparcia procesu odzyskiwania mienia, o roboczej nazwie „Taurus" (VII poziom gotowości technologii). Oprogramowanie to było rozwijane z wykorzystaniem wiedzy i doświadczenia funkcjonariuszy Policji, w szczególności Biura Odzyskiwania Mienia KGP.

Na bazie przeprowadzonych analiz, jako główny problem związany z przygotowywanym systemem, zidentyfikowano konieczność częstych i czasem znacznych zmian funkcjonalności (w tym realizowanych procesów) wynikającą ze zmian legislacyjnych i proceduralnych. Z tego powodu zdecydowano się na zastosowanie *Business Process Notation Modelling* (BPMN) jako narzędzia do modyfikacji w przyszłości pracy systemu. Zastosowano też wiele innych metod i technologii pozwalających na uzyskanie znacznej elastyczności ostatecznego systemu.

Biorąc pod uwagę potrzebę koniecznej ochrony przetwarzanych danych (w tym danych osobowych podejrzanych, wobec których prowadzone

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

są postępowania), wprowadzono też odpowiednie rozwiązania do szyfrowania przechowywanych danych oraz implementacji protokołów pozwalających na połączenie z ogólnopolicyjnym systemem uwierzytelniania funkcjonariuszy[2].

W ramach drugiego zadania AGH, przeanalizowano możliwości uzyskania wartości dodanej poprzez integrację źródeł danych pochodzących (i gromadzonych niezależnie) przez różne służby oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych. Realizowane zadania obejmowały prace analityczne, badawcze oraz projektowo-koncepcyjne prowadzące do zdefiniowania modelu systemu. Stwierdzono brak uwarunkowań prawnych umożliwiających gromadzenie danych funkcjonujących w Polsce organów, instytucji i służb, których ustawowa działalność koncentruje się w obszarze bezpieczeństwa publicznego w jednym miejscu i brak gestora takich danych. Co więcej, konsultacje wykazały, że nie ma przyzwolenia społecznego takiej koncentracji informacji w obawie o nadmierną inwigilację (nie jest to zjawisko lokalne, podobne protesty pojawiały się również za granicą). W związku z czym w realizowanych pracach skoncentrowano się na opracowaniu takiej architektury systemu, aby był on możliwy do zastosowania w aktualnych uwarunkowaniach prawnych i jednoczenie przynosił wartość dodaną. Wypracowano modelowe rozwiązanie „Bezpiecznej Platformy Wymiany Informacji Poufnej" (VI poziom gotowości technologii) oparte o koncepcję federacyjnych hurtowni danych.

W związku z ograniczeniami nałożonymi na zakres tematyczny drążenia danych (realizowany metodami klasycznymi w scentralizowanym repozytorium hurtowni danych), podjęto działania nad wypracowaniem alternatywnych metod bazujących na przetwarzaniu wiedzy w rozproszonych systemach grafowych za pomocą transformacji grafowych, w szczególności przeanalizowano też wykorzystanie rozproszonych transformacji grafowych do analizy niespójności kompetencyjnej tworzonego systemu. Wstępnie zbadano też możliwości współpracy systemów agentowych z systemami transformacji grafowych i notacji formalnych opartych na etykietowanych grafach informacji.

W ramach trzeciego zadania „Cyfryzacja procesu prawnego" (nagrywania i automatycznego indeksowania treści rozpraw i przesłuchań) został opracowany, zaimplementowany i przetestowany System Wyszukiwania Słów Kluczowych (VII poziom gotowości technologii).

2 Zakres funkcjonalny rozwiązania został ujęty w podrozdziale pt. „Elektroniczny System Odzyskiwania Mienia" obszernego raportu końcowego oraz dokumentacji projektowej i użytkowej systemu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Zgodnie z określonymi zadaniami projektu, PPBW opracowała temat pt. „Prawne i ekonomiczne aspekty komercjalizacji wyników projektu" oraz pt. „System wczesnego wykrywania potencjalnych przestępstw jako moduł monitoringu Internetu". W wyniku realizacji pierwszego z wymienionych zadań wytworzono liczne analizy i opracowania z zakresu praw autorskich, przepisów prawa cywilnego, możliwości patentowania w kraju i na świecie, modeli i schematów komercjalizacji w odniesieniu do konkretnych produktów stanowiących efekt prac w projekcie. Wykonano liczne analizy ekonomiczne i prawne oceny możliwości zastosowania wytworzonych rozwiązań w gospodarce. Przeanalizowano też przedmiotowe regulacje prawne polskie i europejskie. Uwzględniono specyfikę komercjalizacji wyników prac B+R powstałych w ramach projektów finansowanych przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju oraz dziedziny bezpieczeństwa i obronności. Przeanalizowano również istniejące propozycje zmian dotyczące kwestii komercjalizacji produktów powstałych w projektach finansowanych przez NCBiR oraz możliwości wykorzystania ich przez podmioty podległe Gestorowi.

W wyniku realizacji zadania pt. „System wczesnego wykrywania potencjalnych przestępstw jako moduł monitoringu Internetu" wytworzono narzędzie informatyczne o nazwie CLUO-v.2.0, jako moduł systemu monitoringu Internetu. Użyte algorytmy oparte są o metody przetwarzania języka naturalnego, rozbudowane o istniejące i nowo wygenerowane metody ekstrakcji cech z dokumentów oraz korzystające z istniejących metod klasyfikacyjnych. Modele klasyfikacyjne budowane są pod nadzorem administratora systemu w oparciu o istniejące dane przykładowe.

Zastosowanie takiego modułu obejmuje szereg przypadków użycia, wśród których wymienić można: znajdowanie serwisów internetowych szerzących informacje o charakterze przestępczym – instrukcje włamań, nawołujące do przestępstw na tle rasowym, wczesne wykrywanie trendów świadczących o niepokojach społecznych (zwiększona aktywność pseudokibiców, nawoływanie do rozruchów, etc.). W celu prawidłowego skonfigurowania narzędzia uwzględniającego potrzeby oraz specyfikę działania służb przeprowadzono także stosowne badanie diagnostyczne.

Z uwagi na ramy tej monografii w kolejnych paragrafach niniejszego rozdziału zostały zaprezentowane jedynie główne efekty badań (realizacji wytyczonych odcinków badawczych) przeprowadzonych przez zespół lidera projektu – UwB, funkcjonujący w ramach Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii, we współpracy – jak już wyżej sygnalizowano – z pozostałymi konsorcjantami.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

§ 2. Wybrane zagadnienia nowoczesnego postępowania karnego

1. Analizy prawne i organizacyjne w zakresie wprowadzenia Elektronicznego Modułu Procesowego

W ramach zadania badawczego obejmującego wybrane zagadnienia nowoczesnego postępowania karnego przeprowadzono szereg badań, zarówno o charakterze empirycznym, jak i dogmatycznym, dotyczących poszczególnych instytucji karnoprocesowych, w których stosuje się albo planowane jest w przyszłości stosowanie nowoczesnych technologii informatycznych.

W temacie **zastosowania systemu informatycznego wspomagającego zadania Wydziału Karnego Sądu Rejonowego** została przygotowana analiza białostockich sędziów T. Pannerta i A. Gołaszewskiego[3]. Autorzy wykorzystując współpracę w ramach niniejszego projektu z ekspertami z Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie podjęli próbę ukazania w postaci **diagramów modelowych w notacji piktograficznej BPMN dwóch instytucji procesowych**: formalnej kontroli pisma procesowego na podstawie art. 120 kpk. oraz formalnej kontroli aktu oskarżenia na podstawie art. 337 kpk. Ich zdaniem, wdrożenie systemu opartego na modelowaniu sekwencji czynności procesowych pozwoliłoby nie tylko na prowadzenie procesu właściwym torem, ale także umożliwiałoby pełną kontrolę terminowości realizowanych zadań oraz umożliwiałoby monitorowanie sprawności jego przebiegu, co w sposób wymierny przełożyłoby się na jego efektywność. Autorzy formułują tezę, iż współczesny wymiar sprawiedliwości bez nowoczesnych technologii IT w dobie wzrostu liczby spraw i ograniczonego budżetu, będzie miał problemy ze sprostaniem społecznym oczekiwaniom odwołującym się do sprawności i szybkości postępowania w aspekcie jego kosztów, zaś „rozsądny termin" do rozpoznania sprawy może stać się bardzo odległym celem.

Praktyczne aspekty dotyczące **współpracy w zakresie wymiany danych między wydziałami karnymi Sądu Rejonowego w Białymstoku a białostockimi jednostkami organizacyjnymi prokuratury** przedstawione zostały przez kolejnych białostockich sędziów T. Kałużnego i G. Zawadzką-

3 Zob. T. Pannert, A. Gołaszewski, Modelowanie czynności procesowych w postępowaniu/procesie karnym na przykładzie Sądu Rejonowego w Białymstoku - III Wydziału Karnego oraz wyodrębnionej w jego strukturze Sekcji do spraw Nadzoru nad Postępowaniem Przygotowawczym, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno-kryminologiczne, Warszawa 2015, s. 221 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

-Lotko[4], którzy wskazywali na duże korzyści z punktu widzenia sprawności postępowania, ograniczenia nakładów pracy oraz obniżenia kosztów działania wymiaru sprawiedliwości, do jakich prowadzi system wymiany danych i wzajemnego przesyłania plików. Autorzy zaproponowali również stworzenie kompleksowego systemu wymiany danych we współpracy wszystkich lokalnych instytucji mających związki ze ściganiem czynów zabronionych i wymiarem sprawiedliwości (gotowość do tego typu współpracy deklarują w Białymstoku miejscowy Urząd Celny, Urząd Kontroli Skarbowej, Straż Miejska, urzędy skarbowe, jednostki organizacyjne Policji oraz Wojewódzki Inspektorat Transportu Drogowego). W ramach współpracy możliwe również jest wdrożenie doręczeń elektronicznych poprzez system wymiany danych, co przyspieszy prowadzenie postępowań i rozpoznawanie spraw karnych oraz zredukuje koszty związane z doręczaniem korespondencji tradycyjnej za pomocą operatorów pocztowych.

Kompleksowo przeanalizowano także **systemy i technologie teleinformatyczne stosowane obecnie przez prokuraturę**[5]. Autor, będący prokuratorem Prokuratury Apelacyjnej w Białymstoku w stanie spoczynku, konstatuje, że jedynie szerokie korzystanie przez prokuratorów z nowatorskich narzędzi i metod może wyrównać ich szanse w walce z przestępczością i sprawić, iż prokurator nie będzie nadal pozostawał o krok za przestępcą. Dużą szansę organów ścigania postrzega on w stworzeniu systemu gromadzenia, przetwarzania oraz udostępniania zdigitalizowanych akt związanych z prowadzeniem sformalizowanego postępowania, co przekładałoby się na zwiększenie jego efektywności w aspekcie funkcjonalnym, poprzez ograniczenie czasu pracy przeznaczanego na pracę z aktami papierowymi oraz w aspekcie ekonomicznym, poprzez zmniejszenie kosztów związanych z powielaniem akt i ich przesyłaniem. Z kolei w aspekcie technologicznym elementem innowacyjnym byłby mechanizm analizy treści zdigitalizowanych dokumentów za pomocą wyszukiwania wielokryterialnego, umożliwiający znaczne przyspieszenie czasu potrzebnego na odnalezienie pożądanych informacji oraz zmniejszenie ryzyka błędnej analizy akt sprawy, wynikającej z pominięcia określonych informacji.

Kolejne obszary badawcze dotyczyły **systemów IT stosowanych przez Policję**. Pozytywnie została oceniona geneza powstania, rozwój i stan obecnego systemu określanego mianem „e-komenda". Wskazano na pozytywne

4 T. Kałużny, G. Zawadzka-Lotko, Elektroniczna wymiana danych wykorzystywanych w procesie karnym, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, Warszawa 2015, s. 171 i nast.

5 J. Pogorzelski, Wykorzystanie technologii IT w pracy powszechnych jednostek prokuratury, materiał wewnętrzny, niepublikowany, przygotowany na potrzeby realizacji projektu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

skutki szerokiego stosowania systemu przez KMP w Legnicy, do których zalicza się skrócenie czasu trwania prowadzonych postępowań, ograniczenie liczby stanowisk kierowniczych, a co za tym idzie przesunięcie funkcjonariuszy Policji do działań w terenie, zmniejszenie liczby pracowników cywilnych pionu logistyki i znaczne ograniczenie wydatków na materiały biurowe, jak też usprawnienie obsługi interesantów[6].

Koncepcję **cyfryzacji akt sądowych** przedstawili sędziowie białostoccy S. Szymański i W. Żywolewski[7], ukazując różnorakie aspekty zastosowań akt cyfrowych i korzyści wynikające z ich stosowania. Akta takie mogą być przeszukiwane według dowolnych kryteriów, istnieje możliwość sporządzania notatek i komentarzy w formie elektronicznej do poszczególnych dokumentów, co m.in. pozwala na przyspieszenie i ułatwienie sporządzania pisemnego uzasadnienia orzeczenia. Korzyści widoczne są nie tylko na każdym etapie postępowania karnego, ale również w aspekcie pracy sekretariatów i innych pracowników administracyjnych.

Niezbyt często używanym instrumentem pozwalającym na dokonanie czynności dowodowej jest **przesłuchanie na odległość.** Analiza tego instrumentu[8] uwzględnia zmiany kpk. w zakresie tej instytucji i ocenia pozytywnie przyjęty przez ustawodawcę kierunek. Dotyczy to zwłaszcza dwóch zauważalnych tendencji: rozszerzania zakresu stosowania wideokonferencji na sytuacje, gdy przemawiają za tym względy bezpieczeństwa uczestników postępowania oraz coraz częstsze traktowanie tej instytucji jako niezagrażającej zasadzie bezpośredniości.

W ramach prowadzonych badań dokonano także zestawienia poszczególnych instrumentów z zakresu technologii teleinformatycznych używanych obecnie w procesie karnym lub będących jeszcze w fazie eksperymentalnej, analizując je pod kątem możliwości zastosowania w procesie karnym[9]. Autor omówił główne systemy wspierania biurowości sądów, prokuratur i innych organów, tj.:

- systemy wymiany danych między tymi instytucjami,

6 Wskazywał na to S. Masojć, ekspert z Komendy Miejskiej Policji w Legnicy, w artykule pt. Elektroniczny system zarządzania dokumentami oraz zasobami jednostki Policji. Nowatorskie rozwiązania KMP w Legnicy, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, *op. cit.*, s. 108 i nast.

7 S. Szymański, W. Żywolewski, Cyfryzacja akt sądowych na przykładzie aplikacji Inteligentna Wyszukiwarka akt sądowych (InWas), [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, *op. cit.*, s. 181 i nast.

8 Zob. R. Szychowski, Wideokonferencja. Niedocenione możliwości wykorzystania nowoczesnych technologii w postępowaniu karnym przed sądem, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, *op. cit.*, s. 139 i nast.

9 Zob. D. Kużelewski, Prawne aspekty nowoczesnych rozwiązań technologicznych w procesie karnym (Cz. I – Analiza możliwości zastosowania w obowiązującej procedurze karnej; Cz. II – Analiza możliwości zastosowania po nowelizacji k.p.k.) materiały wewnętrzne, niepublikowane, przygotowane na potrzeby projektu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- systemy digitalizacji akt,
- Portale Informacyjne oraz Portal Orzeczeń,
- elektroniczne potwierdzenie odbioru (EPO),
- doręczenia za pomocą poczty elektronicznej,
- protokół elektroniczny (e-protokół),
- systemy automatycznego rozpoznawania mowy,
- wideokonferencje.

Niektóre z wymienionych systemów funkcjonują jako narzędzia wspomagające zarządzanie sądownictwem, prokuraturą i innymi organami ścigania. Nie są jednak regulowane bezpośrednio przez przepisy rangi ustawowej, a jedynie rozporządzeniami wykonawczymi lub zarządzeniami Ministra Sprawiedliwości oraz zarządzeniami Prokuratora Generalnego, prezesa określonego sądu, czy kierownika określonej jednostki prokuratury albo porozumieniami między tymi organami.

W ramach omawianej problematyki wzięto również pod uwagę doświadczenia innych krajów. Na szczególne podkreślenie w tym względzie zasługuje **polsko-brytyjskie seminarium nt. „E-protokół – aspekty prawne i techniczne. Doświadczenia brytyjskie oraz polskie"**.[10] Seminarium miało za zadanie przybliżenie węzłowych problemów wprowadzania e-protokołu do praktyki wymiaru sprawiedliwości oraz przeprowadzenie dyskusji w tym zakresie. To rozwiązanie techniczne stanowi element całego systemu informatyzacji sądownictwa w Polsce. Ponadto zapoznano się z doświadczeniami brytyjskimi w zakresie funkcjonowania tam podobnych rozwiązań.

Mając na względzie potrzebę zdiagnozowania oczekiwań sędziów i pracowników sądów w zakresie wprowadzania nowych rozwiązań technologicznych wspierających sądowe struktury administracyjne i wymiar sprawiedliwości, przeprowadzono także odpowiednie badania ankietowe[11]. Wśród 21 ankietowanych osób było 11 sędziów i 7 asystentów (pozostałe 3 osoby nie udzieliły odpowiedzi); trzy osoby były w wieku do 29 lat, 11 w wieku 29-39 lat, 5 w wieku 40-49 lat, 2 osoby nie udzieliły odpowiedzi. Grupa badawcza została wybrana ze względu na swoje kompetencje i do-

10 Zorganizowane przez Sąd Apelacyjny w Białymstoku i Wydział Prawa UwB w dniu 14 stycznia 2013 r. Jego uczestnikami byli sędziowie brytyjscy z Londynu oraz sędziowie Sądu Rejonowego, Okręgowego i Apelacyjnego w Białymstoku, sędziowie Sądu Administracyjnego w Warszawie i Białymstoku, pracownicy Ministerstwa Sprawiedliwości oraz pracownicy Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.

11 Badania te przeprowadzono w dniach 6-7 września 2013 r., podczas szkolenia sędziów, referendarzy sądowych i asystentów sędziów Sądu Rejonowego w Białymstoku pod hasłem „Nowoczesne technologie w sądownictwie", które odbyło się w Lipowym Moście. Badania zostały poprzedzone prezentacją istniejących lub proponowanych rozwiązań technicznych, po której odbyła się dyskusja.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

świadczenie zawodowe. Nie bez znaczenia również był fakt, iż w Sądzie Rejonowym w Białymstoku wdrażanych jest szereg rozwiązań technologicznych, mających za zadanie ułatwienie pracy samym pracownikom, ale także lepszą obsługę obywateli korzystających z wymiaru sprawiedliwości.

Ankieta zawierała 17 pytań, w większości otwartych. W 5 pytaniach był z góry określony zestaw kilku odpowiedzi, przy czym istniała możliwość zaznaczenia odpowiedzi „inne" i wpisania wariantu sformułowanego samodzielnie przez ankietowanego.

Ankietowani najczęściej wskazywali, że postać wyłącznie elektroniczną w obecnym stanie prawnym mogą mieć następujące czynności procesowe (pytanie 1): zarządzenia, orzeczenia (w szczególności postanowienia w przedmiocie kosztów i należności biegłych), doręczenia, zwrotne potwierdzenie odbioru, elektroniczne potwierdzenie odbioru, uzasadnienia, przesłuchanie świadków, zbierania danych osobowych o oskarżonym. Pojedyncze odpowiedzi dotyczyły sporządzania protokołów, zapytania o karalność, dekretacji, repertoriów, opinii biegłych oraz „przekazywania pomiędzy instytucjami". Z kolei nigdy nie będą mogły mieć postaci elektronicznej (pytanie nr 2), zdaniem przytłaczającej większości respondentów, orzeczenia (wyroki i postanowienia). Ponadto sporadycznie wskazywano na przesłuchanie świadków i oskarżonych, wizje lokalne i oględziny. Sędziowie i ich asystenci wskazują następujące korzyści w prowadzeniu sprawy karnej w formie elektronicznej (pytanie nr 3): łatwiejszy dostęp do dokumentacji sprawy, obniżenie kosztów procesowych, usprawnienie procedur administracyjnych, krótszy okres oczekiwania na wydanie orzeczenia, inne (przy czym tylko jeden respondent wskazał, że chodzi o zmniejszenie błędów „ludzkich" i pomyłek w danych osobowych). Tylko jedna osoba zadeklarowała, że nie widzi żadnych korzyści.

Respondenci odpowiadając na pytanie nr 4 niemal zgodnie stwierdzili, że postępowanie karne mogłoby przebiegać szybciej, gdyby miało postać wyłącznie elektroniczną. Jedynie dwie osoby stwierdziły, że postępowanie toczyłoby się raczej wolniej. Zwolennicy szybszego przebiegu postępowania wskazywali, że decydują o tym następujące czynniki: szybki obieg dokumentacji sprawy w ramach jednej instytucji, dzięki łatwemu przesyłaniu elektronicznych wersji dokumentów, łatwy i równoczesny dostęp do zdigitalizowanych akt sprawy przez strony (np. za pośrednictwem internetowego rejestru protokołów), możliwość prowadzenia postępowania karnego na odległość (np. przesłuchiwania świadków za pośrednictwem wideokonferencji), minimalizacja kosztów organizacyjnych i administracyjnych, a co za tym idzie na skrócenie czasu oczekiwania na rozprawę. Deklarowane powody tego, że postępowanie karne nie mogłoby przebiegać szybciej to

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

czynnik ludzki i jego niedoskonałości oraz trudności wynikające z zapisu protokołu. Niemal identyczny optymizm panował w zakresie sprawniejszego przebiegu elektronicznego postępowania pod względem organizacyjnym i logistycznym.

Ankietowani wskazywali też problemy i korzyści, które w obecnym stanie prawnym mogą pojawić się wraz z prowadzeniem sprawy karnej w formie elektronicznej. Do problemów natury organizacyjnej zaliczano najczęściej (pytanie nr 10): braki sprzętowe i nieprzeszkolony personel, opór osób przyzwyczajonych do dotychczasowej formy. Z kolei jako problemy kadrowane deklarowano głównie (pytanie nr 11): niewysokie kwalifikacje personelu w zakresie umiejętności obsługi sprzętu i systemów informatycznych oraz obawę przed redukcją kadry. Najczęściej wymienianymi problemami technicznymi okazały się (pytanie nr 12) problemy związane z utrudnionym dostępem do sprzętu komputerowego, awarie i usterki sprzętu i systemów. Równie często udzielano odpowiedzi, iż nie będzie żadnych problemów technicznych. Jedna osoba wskazała brak prądu i utratę danych.

Jeśli chodzi o problemy prawne (pytanie nr 13), najwięcej osób nie widziało żadnych albo nie potrafiło ich wskazać. Ponadto w pojedynczych przypadkach wskazywano na brak w przepisach formy e-wyroku i e-uzasadnienia, brak możliwości weryfikacji danych osobowych na odległość oraz pochodzenia pism procesowych, jak również trudność w sporządzeniu pisemnego uzasadnienia w obszernych sprawach. Wśród korzyści natury organizacyjnej (pytanie nr 14) wskazywano większą szybkość i sprawność postępowania, obniżenie kosztów i oszczędność czasu oraz łatwiejszy i szybszy dostęp do akt sprawy i łatwiejsze planowanie zadań. Korzyści kadrowe (pytanie nr 15) to przede wszystkim podniesienie kwalifikacji personelu, zmniejszenie ilości kadry, usprawnienie pracy i możliwość przesunięcia do innych zadań, zaś najczęściej wskazywane korzyści natury technicznej (pytanie nr 16) to wymiana sprzętu na lepszy, szybszy i łatwiejszy dostęp do dokumentów i informacji, ujednolicenie systemów informatycznych.

Najwięcej kłopotu sprawiło respondentom pytanie o korzyści natury prawnej (pytanie nr 17). Odpowiedziała na nie jedynie połowa ankietowanych, a z kolei część z nich nie była w stanie wskazać („trudno powiedzieć") żadnych korzyści. Ponadto odnotowano pojedyncze głosy za ujednoliceniem i uproszczeniem procedur, brakiem odszkodowań za przewlekłość, uzyskaniem przez obywatela rozstrzygnięcia w szybkim terminie. Przygotowywanie nowych rozwiązań dla tego obszaru wymiaru sprawiedliwości powinno starać się rozwiązywać wskazane powyżej przez respondentów

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

problemy i minimalizować możliwość wystąpienia wspominanych zagrożeń.

Ważnym elementem wieńczącym rozważania prowadzone w ramach tego obszaru tematycznego była **Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Nowoczesne technologie w procesie karnym" pod honorowym patronatem Prezesa Sądu Najwyższego prof. dr. hab. Lecha Paprzyckiego**[12]. Obrady drugiej części konferencji toczyły się w trzech równoległych panelach. Pierwszy z nich – panel A moderowany przez SSO G. Zawadzką-Lotko z Sądu Okręgowego w Białymstoku – dotyczył elektronicznej wymiany danych w procesie karnym. Wprowadzenia do tematyki panelu dokonali Prezes Sądu Apelacyjnego w Białymstoku B.J. Dobrowolski oraz Prokurator Apelacyjny w Białymstoku A. Tańcula. Panel B poświęcony digitalizacji i wyszukiwaniu akt sądowych moderowany był przez prof. dr. hab. inż. A. Dziecha z Akademii Górniczo-Hutniczej im. S. Staszica w Krakowie, który jednocześnie dokonał wprowadzenia do tematyki. Ostatni panel C dotyczył informatycznego wsparcia procesu karnego. Moderatorem i osobą wprowadzającą do tematyki był prof. dr hab. inż. A. Najgebauer z Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie. W ramach każdego panelu po zakończeniu wystąpień odbyła się dyskusja z udziałem obecnych na sali uczestników konferencji.

Plenarnego podsumowania konferencji dokonali jej organizatorzy wraz z moderatorami poszczególnych paneli. Sędzia G. Zawadzka-Lotko przedstawiła problematykę wymiany danych między prokuraturą i innymi instytucjami a sądami, wskazując, że najsłabszym punktem w tym zakresie jest niechęć prokuratorów do wprowadzania danych do systemu teleinformatycznego oraz niedostateczne wyposażenie prokuratur w sprzęt i oprogramowanie. Wnioski z panelu B przedstawił prof. dr hab. inż. A. Dziech, wskazując na wysoką funkcjonalność wyszukiwarek akt sądowych, omawiając problematykę zabezpieczania danych, w tym przy pomocy innowacyjnego narzędzia, jakim są cyfrowe znaki wodne, szczególnie przy zabezpieczaniu plików multimedialnych. Przyszłość wyszukiwarek wiązana jest z możliwością wyszukiwania danych nie jak obecnie przy pomocy opisów za pomocą metadanych, ale przy pomocy automatycznego rozpoznawania np. obrazów. Prof. dr hab. inż. A. Najgebauer omawiając przebieg obrad panelu C zwrócił uwagę na dotychczasowe sukcesy prac nad kompleksowym systemem informatycznego wsparcia procesu karnego. Moderator skonstatował, iż wszystkie istniejące obecnie systemy w sądow-

12 Konferencja została zorganizowana w dniu 31 marca 2014 r. w Białymstoku przez Dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku prof. zw. dr. hab. E.W. Pływaczewskiego oraz Prezesa Sądu Apelacyjnego w Białymstoku SSA B.J. Dobrowolskiego.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nictwie możliwe są do integracji i nie ma konieczności rezygnowania z żadnego z nich. Konferencję zamknął Prezes Sądu Apelacyjnego w Białymstoku B.J. Dobrowolski konstatując, że informatyzacja jest ważna, ale nie jest celem samym w sobie, a jedynie środkiem do osiągnięcia celu, jakim jest sprawne funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości zgodnie ze społecznym oczekiwaniem.

2. Analizy prawne i organizacyjne dotyczące rozwoju Elektronicznego Systemu Odzyskiwania Mienia

Zadanie to polegało na dokonaniu kompleksowej analizy pod kątem prawnym i organizacyjnym, dotyczącej rozwoju Elektronicznego Systemu Odzyskiwania Mienia (ESOM) oraz w szerszym ujęciu całego systemu odzyskiwania mienia w Polsce. W ramach tak rozumianego zadania badawczego wykonano kompleksowe opracowania dotyczące takich elementów, jak:

- Analiza krajowych instrumentów prawnych w zakresie odzysku mienia – ocena skuteczności obowiązujących mechanizmów pozyskiwania i wymiany informacji;
- Analiza wyników prac zespołów i instytucji w obszarze wymiany informacji oraz ESOM w tym:

– analiza wyników prac powołanych w MSW zespołów: prawnego, do spraw szkoleń i ESOM oraz do spraw wymiany informacji i tworzenia struktur organizacyjnych,

– analiza efektów pracy Grupy Sterującej powołanej porozumieniem z dnia 15 września 2009 r. pomiędzy MSWiA, MF i MS,

– analiza propozycji rozwiązań wspierających, o których mowa w par. 8 ust. 2 porozumienia z dnia 15 września 2009 r. pomiędzy MSWiA, MF i MS,

- Analiza aspektu strukturalno-organizacyjnego krajowego biura do spraw odzyskiwania mienia oraz instytucji współpracujących w kontekście możliwości wdrożenia ESOM;
- Analiza aktualnego umiejscowienia prawnego ESOM oraz ocena możliwości i potrzeb zmian w tym zakresie;
- Opracowanie dotyczące doświadczeń sieci CARIN oraz wybranych państw członkowskich w zakresie wdrażania narzędzi teleinformatycznych wspomagających proces wykrywania i identyfikacji korzyści pochodzących z przestępstwa w kontekście oceny przydatności ESOM;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- Opracowanie dotyczące oceny ESOM przez stosujących go policjantów i/lub funkcjonariuszy organów ścigania – stan bieżący oraz postulaty dot. jego udoskonalenia (badania ankietowe, wywiad pogłębiony lub panel dyskusyjny);
- Opracowanie dotyczące oceny ESOM przez prokuratorów i sędziów w aspekcie prawnym, technicznym, organizacyjnym (badania ankietowe, wywiady pogłębione lub panel dyskusyjny) – konfrontacja dotychczasowych osiągnięć z oczekiwaniami kolejnych grup zawodowych występujących w przyszłym cyfrowym postępowaniu karnym;
- Wnioski i rekomendacje w obszarze organizacyjnym oraz prawnym funkcjonowania systemu identyfikacji korzyści pochodzących z przestępstwa, pozyskiwania i wymiany informacji w tym zakresie oraz przyszłego funkcjonowania ESOM.

Wskazane wyżej **opracowania nie były ukierunkowane wyłącznie na aspekt dotyczący ESOM, a na szerszy zakres przedmiotowy związany z całym systemem identyfikacji korzyści pochodzących z przestępstwa, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii pozyskiwania i wymiany informacji przez uprawnione organa ścigania państw członkowskich Unii Europejskiej**.

Opracowania dotyczyły uwarunkowań prawnych oraz organizacyjnych wynikających przede wszystkim z dostosowania, bądź też implementacji do prawa polskiego, rozwiązań związanych z szeroko rozumianym odzyskiwaniem mienia, zawartych w prawodawstwie unijnym. Przyjęty obszar zagadnieniowy opracowań nie był ograniczony do aspektów związanych z ESOM, a uzasadnione było to przede wszystkim dwoma czynnikami. Z jednej strony Elektroniczny System Odzyskiwania Mienia jest pewnym elementem całości rozwiązań wspierających proces identyfikacji, pozyskiwania i wymiany informacji w zakresie przedmiotów i składników majątku pochodzących z przestępstwa. W oderwaniu od szeregu innych aspektów z tym związanych taka analiza nie byłaby możliwie kompletna.

Z drugiej strony analizy wyłącznie w zakresie ESOM, z uwagi – jak się wydaje – na jego aktualne pomniejsze znaczenie i zakres wykorzystania, nie stanowiłyby wystarczającego i kompletnego materiału badawczego do wnioskowania co do możliwości usprawnienia całego procesu identyfikacji, pozyskiwania i wymiany informacji w zakresie przedmiotów i składników majątku pochodzących z przestępstwa. Nie marginalizując roli, jaką mogą spełniać rozwiązania teleinformatyczne w zakresie wspierania uprawnionych organów powołanych do realizacji zadań z zakresu odzyskiwa-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nia mienia pochodzącego z przestępstwa wydaje się, że w Polsce potrzebne są skuteczne rozwiązania systemowe w zakresie instrumentów prawnych i organizacji Krajowego Biura do spraw Odzyskiwania Mienia, których pochodną mogłoby być funkcjonowanie takiego systemu teleinformatycznego. Dlatego też autorzy opracowań umiejscowili ESOM jako jeden z elementów, wśród wielu aspektów związanych z organizacją procesu identyfikacji, zabezpieczania oraz wymiany informacji o przedmiotach i składnikach majątku pochodzących z przestępstwa, pomiędzy uprawnionymi organami państw członkowskich UE.

Intencją autorów było, aby wyniki zadania badawczego stanowiły materiał przydatny dla instytucji i organów państwa do podejmowania inicjatyw na rzecz modyfikacji systemu odzyskiwania mienia w Polsce. Stąd głównym celem było wskazanie rekomendacji, których zoperacjonalizowanie może pozwolić na realizację tak postawionego celu.

Próbując wskazać i zaproponować możliwe kierunki podejmowanych działań, dla usystematyzowania posłużono się technikami analitycznymi pozwalającymi na porządkowanie informacji. Wykorzystano m.in. technikę analityczną SWOT/TOWS, gdzie w pierwszej kolejności określono słabe i mocne strony całego systemu odzyskiwania mienia w Polsce oraz słabe i mocne strony funkcjonowania narzędzia informatycznego ESOM.

Następnie określono szanse i zagrożenia zidentyfikowane w ramach prowadzonych prac badawczych w obszarze funkcjonowania systemu identyfikacji korzyści pochodzących z przestępstwa oraz pozyskiwania i wymiany informacji w tym zakresie, a także określono szanse i zagrożenia zidentyfikowane w ramach prowadzonych prac badawczych w obszarze funkcjonowania ESOM.

Kolejnym krokiem – zgodnie z metodologią SWOT/TOWS było określenie wag zidentyfikowanych czynników, wzajemnych powiązań pomiędzy czynnikami oraz rang poszczególnych korelacji w obszarze funkcjonowania systemu identyfikacji korzyści pochodzących z przestępstwa, pozyskiwania i wymiany informacji w tym zakresie.

Z uzyskanych wyników zbiorczych dla analizy SWOT/TOWS wynika, że **w zakresie funkcjonowania sytemu odzyskiwania mienia, w kontekście przyszłych działań najwłaściwsza byłaby strategia defensywna,** określana jako strategia mini-mini. Świadczy o tym największa liczba interakcji w analizie SWOT/TOWS pomiędzy słabymi stronami i zagrożeniami. Strategia defensywna to strategia przetrwania. Strategia defensywna polega przede wszystkim na stopniowej eliminacji/redukcji słabych stron i unikaniu pojawiających się zagrożeń w otoczeniu. **W opracowaniu scharakte-**

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

ryzowano słabe strony, przyporządkowując im opracowane na potrzebę tego projektu badawczego autorskie rekomendacje w zakresie możliwych sposobów ich wyeliminowania.

Natomiast z uzyskanych wyników zbiorczych dla analizy SWOT/TOWS **w zakresie funkcjonowania ESOM, w kontekście przyszłych działań najwłaściwsza byłaby strategia konkurencyjna,** określana jako strategia mini-maxi. Świadczy o tym największa liczba interakcji w analizie SWOT/TOWS pomiędzy słabymi stronami i szansami. Strategia konkurencyjna to strategia wykorzystania pojawiających się szans. Strategia konkurencyjna polega przede wszystkim na stopniowej eliminacji/redukcji słabych stron i wykorzystywaniu pojawiających się szans w otoczeniu. W tym punkcie – podobnie jak w przypadku funkcjonowania systemu odzyskiwania mienia w Polsce – **również przedstawiono autorskie rekomendacje działań, jakie mogą zostać podjęte w obszarze funkcjonowania ESOM, przyporządkowując je do zidentyfikowanych słabych stron funkcjonowania tego narzędzia**.

W wyniku wykonanej pracy analityczno-badawczej przedstawiono kilkadziesiąt konkretnych konkluzji, których wdrożenie usprawniłoby krajowy system odzyskiwania mienia oraz pozwoliłoby na szersze i bardziej efektywne korzystanie z narzędzia ESOM. Do najważniejszych z nich należą następujące wnioski:

- W zakresie właściwości Policji proponuje się wprowadzenie zarządzenia Komendanta Głównego Policji określającego zasady i tryb korzystania z aplikacji ESOM, na potrzeby realizacji zadań związanych z identyfikacją i zabezpieczaniem mienia i przedmiotów pochodzących z przestępstwa oraz uzupełnienie przepisów wytycznych nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów o aspekt związany z korzystaniem z ESOM przez policjantów. Podobne zalecenia sformułowano względem Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego i Żandarmerii Wojskowej;
- Wprowadzenie w zapisach porozumienia z dnia 15 września 2009 r. zawartego pomiędzy Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministrem Finansów i Ministrem Sprawiedliwości w sprawie współpracy w wykrywaniu i identyfikacji korzyści pochodzących z przestępstwa lub innego mienia związanego z przestępstwem w zakresie zadań krajowego biura ds. odzyskiwania mienia zapisów związanych z wdrażaniem ESOM w jednostkach organizacyjnych podległych i nadzorowanych przez sygnatariuszy;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- W zakresie właściwości Prokuratora Generalnego najkorzystniejszym rozwiązaniem byłaby zmiana zarządzenia nr 5/10 Prokuratora Generalnego z dnia 31 marca 2010 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów oraz innych działów administracji w powszechnych jednostkach organizacyjnych prokuratury, polegająca na rozszerzeniu zakresu regulacji o przepisy dotyczące wdrożenia i zasad użytkowania Elektronicznego Systemu Odzyskiwania Mienia. Alternatywą mogłoby być wydanie przez Prokuratora Generalnego stosownego zarządzenia o wdrożeniu ESOM w jednostkach organizacyjnych prokuratury na podstawie art. 10 ust. 1 ustawy o prokuraturze;
- Przeprowadzenie w ramach zespołu eksperckiego do spraw ESOM analizy możliwości rozwiązań w tym zakresie również w zakresie wymagań co do ochrony danych osobowych i polityki bezpieczeństwa zapewniającej ochronę przed nieuprawnionym dostępem do informacji;
- Przeprowadzenie w ramach zespołu eksperckiego do spraw ESOM analizy w tym zakresie oraz wypracowania propozycji standaryzacji formatów danych;
- Przeprowadzenie przez Biuro Łączności i Informatyki KGP diagnozy sprzętu i oprogramowania pozostającego na wyposażeniu funkcjonariuszy dochodzeniowo-śledczych korzystających z ESOM lub jego potencjalnych użytkowników;
- Wprowadzenie do programów szkolenia specjalistycznego z zakresu prowadzania postępowań przygotowawczych oraz w zakresie ujawniania, identyfikacji i zabezpieczenia mienia podlegającego zajęciu w postępowaniu przygotowawczym obowiązkowego modułu poświęconego wykorzystaniu ESOM;
- Przeprowadzenie wśród prokuratorów prowadzących i nadzorujących śledztwa finansowe szkoleń z zakresu możliwości wykorzystania ESOM;
- Zorganizowanie wizyty studyjnej zespołu do spraw ESOM, pełnomocników ministrów, przedstawicieli KBOM oraz grupy funkcjonariuszy, prokuratorów i sędziów w Niemczech i we Włoszech, mającej na celu sformułowanie propozycji technicznej i funkcjonalnej modyfikacji ESOM;
- Zorganizowanie wizyty studyjnej zespołu do spraw ESOM, pełnomocników ministrów, przedstawicieli KBOM oraz grupy funkcjonariuszy, prokuratorów i sędziów w państwach, które zróżnicowane są pod względem przyjętego rozwiązania teleinformatycznego, w celu

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

sformułowania propozycji technicznej i funkcjonalnej modyfikacji ESOM;

- Dalsze upowszechnianie wiedzy wśród funkcjonariuszy na temat możliwości wykorzystywania ESOM;
- Zwiększenie liczby edycji szkoleń specjalistycznych w zakresie ujawniania, identyfikacji i zabezpieczenia mienia podlegającego zajęciu w postępowaniu przygotowawczym;
- Organizowanie wspólnych seminariów i konferencji policyjno-prokuratorsko-sędziowskich mających na celu upowszechnianie wiedzy na temat prowadzenia postępowań przygotowawczych obejmujących swoim zasięgiem aspekt zabezpieczenia mienia pochodzącego z przestępstwa;
- Organizowanie wspólnych seminariów i konferencji policyjno-prokuratorsko-sędziowskich mających na celu upowszechnianie wiedzy na temat prowadzenia postępowań przygotowawczych obejmujących swoim zasięgiem aspekt zabezpieczenia mienia pochodzącego z przestępstwa oraz służących szerszej prezentacji aplikacji ESOM;
- Organizacja warsztatów praktycznych z zakresu obsługi ESOM prowadzonych na kanwie przykładowej sprawy, w której prowadzone są czynności z zakresu identyfikacji i zabezpieczenia mienia pochodzącego z przestępstwa zmierzające do wydania orzeczenia o jego przepadku.

3. Analizy prawne i organizacyjne wprowadzenia systemu automatycznej transkrypcji mowy na tekst

W ramach niniejszego tematu przeprowadzono serię spotkań z przedstawicielami organów ścigania (Policji, Służby Celnej, Żandarmerii Wojskowej, Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego), prokuratury oraz sądów, a także Ministerstwa Sprawiedliwości. Dotyczyły one możliwości wdrożenia systemu automatycznej transkrypcji mowy na tekst w aspekcie prawnym oraz organizacyjnym. Prezentowano także przykładowe rozwiązania systemu posiadającego taką funkcjonalność.

Ponadto w 2012 r. opracowana została ankieta, na podstawie której sędziowie, prokuratorzy oraz funkcjonariusze Policji, Straży Granicznej, Żandarmerii Wojskowej, Centralnego Biura Antykorupcyjnego i Państwowej Inspekcji Transportu Drogowego mieli oceniać prawne i organizacyjne możliwości zastosowania systemu. Została ona sformułowana na podstawie dostępnej literatury oraz dyskusji z przedstawicielami wyżej wymienionych

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

organów państwowych. Istotnym jest to, iż populacja badawcza została ograniczona do osób, które *de facto* miały styczność z systemami transkrypcji mowy na tekst.

Przeprowadzono ankiety wśród sędziów Sądu Rejonowego oraz Okręgowego w Białymstoku oraz z wybranymi prokuratorami i funkcjonariuszami Policji. Ankietowani oceniali prawne i organizacyjne możliwości zastosowania systemu. Negatywny wpływ na czasowe przeprowadzenie badań miały opóźnienia w testowaniu systemu automatycznego rozpoznawania mowy przez wybrane organa państwowe. Prace te zostały wykonane już na początku 2014 roku[13].

Połowa z grupy prokuratorów posiadała staż pracy w prokuraturze powyżej 15 lat. Badanie zostało przeprowadzone na terenie województwa wielkopolskiego w Prokuraturze Okręgowej (63%) i Prokuraturze Apelacyjnej (37%). Największą grupę ankietowanych sędziów stanowili ci z nich, którzy mieli staż pracy od 5 do 10 lat (45% respondentów) oraz o stażu pracy powyżej 15 lat (44% badanych). Badanie zostało przeprowadzone na terenie województwa podlaskiego wśród przedstawicieli Sądu Rejonowego (89%) oraz Sądu Okręgowego (11%). Najliczniejszą grupę ankietowanych przedstawicieli służb mundurowych stanowili funkcjonariusze Policji (50%) oraz Straży Granicznej (22%). W badaniu udział wzięli również funkcjonariusze Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Żandarmerii Wojskowej oraz Inspekcji Transportu Drogowego. Większość ankietowanych z tej grupy pracowała na terenie województwa mazowieckiego (43%) oraz wielkopolskiego (36%).

W szczególności ankieta zawierała pytania odnoszące się do tego, czy w opinii respondentów mających doświadczenie ze stosowaniem systemu, wpłynie on pozytywnie na przebieg postępowania karnego (na etapie przygotowawczym lub sądowym) poprzez jego przyspieszenie, usprawnienie; pytania o dopuszczalność jego stosowania zgodnie z bieżącym stanem prawnym; o potencjalne problemy i korzyści natury organizacyjnej, kadrowej, technicznej i prawnej w jego wdrażaniu.

Według 45% ankietowanych przedstawicieli sądownictwa, 54% prokuratorów i aż 73% przedstawicieli służb mundurowych postępowanie przygotowawcze mogłoby przebiegać szybciej z zastosowaniem automatycznej transkrypcji mowy na tekst (w porównaniu do odpowiedzi negatywnych – odpowiednio 22%, 20% oraz 7%). Zdaniem połowy ankietowanych prokuratorów oraz 67% przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, postępowa-

13 W badaniach wzięło udział 30 prokuratorów, 9 sędziów oraz 15 przedstawicieli służb mundurowych, którzy indywidualnie testowali systemy służące do automatycznej transkrypcji mowy na tekst.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nie sądowe mogłoby przebiegać sprawniej pod względem organizacyjnym i logistycznym z zastosowaniem automatycznej transkrypcji mowy na tekst.

W pytaniu dotyczącym dopuszczalności zastosowania automatycznej transkrypcji mowy na tekst w obecnym stanie prawnym widać dużą rozbieżność, analizując odpowiedzi uzyskane z poszczególnych instytucji. 80% ankietowanych przedstawicieli służb mundurowych uważało, iż zastosowanie tego systemu było zdecydowanie dopuszczalne w obecnym stanie prawnym (nie udzielono ani jednej negatywnej odpowiedzi), w porównaniu do 45% głosów przeciwnych udzielonych przez przedstawicieli sądownictwa. 46% ankietowanych prokuratorów uważało, że zastosowanie tego systemu jest dopuszczalne w obecnym stanie prawnym, natomiast 43% z nich uważało, iż trudno jest to określić.

Najczęściej wymienianym potencjalnym problemem organizacyjnym, jaki może się pojawić wraz z wprowadzeniem automatycznej transkrypcji mowy na tekst w obecnym stanie prawnym, była konieczność zakupu odpowiedniego oprogramowania (38% odpowiedzi w sądownictwie i 31% głosów w prokuraturze) oraz konieczność opracowania i aktualizacji procedury przechowywania dokumentów w formie elektronicznej (50% odpowiedzi służb mundurowych i 27% głosów ankietowanych prokuratorów). Potencjalnym ryzykiem wskazanym również przez 37% przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości i 33% funkcjonariuszy służb mundurowych mogą okazać się błędy związane z administrowaniem nagrań i zapisów elektronicznych.

75% przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości oraz 62% ankietowanych prokuratorów jako problem kadrowy, jaki może wystąpić w związku z wprowadzeniem automatycznej transkrypcji mowy na tekst, wskazało trudności ze znalezieniem kadr o odpowiednich kwalifikacjach. Natomiast 60% przedstawicieli służb mundurowych uważało, iż problemem może być konieczność zmiany polityki zatrudnienia.

Najczęściej wskazywanym problemem technicznym było ryzyko utraty danych, informacji w wyniku nieprawidłowego działania systemu (38% i 35% odpowiedzi przedstawicieli sądownictwa i prokuratury) oraz wysokie koszty związane z wdrażaniem coraz nowszych technologii, gdyż starsze wersje oprogramowania nie zawsze są kompatybilne z poprzednimi (33% służby mundurowe, 32% prokuratura i 31% sądownictwo).

Prawie połowa ankietowanych prokuratorów oraz 40% przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości uważało, iż istotnymi problemami prawnymi mogą okazać się ograniczenia ustawowe, gdyż bazowanie na papierowych wersjach dokumentów jest określone ustawowo. 48% funkcjonariuszy służb

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

mundurowych wskazało na potencjalne problemy wynikające z ustawy o ochronie danych osobowych.

Jako korzyści natury organizacyjnej mogące pojawić się wraz z wprowadzeniem automatycznej transkrypcji mowy na tekst 38% ankietowanych przedstawicieli służb mundurowych oraz 35% badanych prokuratorów i przedstawicieli sądownictwa wskazało usprawnienie pracy administracyjnej oraz oszczędność czasu (35% odpowiedzi wszystkich ankietowanych).

Jako korzyści natury kadrowej mogące się pojawić wraz z wprowadzeniem tego systemu 44% ankietowanych prokuratorów oraz 38% przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości i służb mundurowych wskazało profesjonalizację kadry w zakresie elektronicznej archiwizacji danych oraz zarządzania danymi. 43% ankietowanych funkcjonariuszy służb mundurowych zwróciło również uwagę na możliwość obniżenia kosztów pracy.

W pytaniu dotyczącym możliwych korzyści natury technicznej najczęściej występującą odpowiedzią udzieloną przez 48% funkcjonariuszy służb mundurowych, 45% prokuratorów oraz 39% ankietowanych przedstawicieli sądownictwa był szybki dostęp do danych i łatwość ich przenoszenia.

Najczęściej wymieniane przez ankietowanych prokuratorów korzyści natury prawnej mogące pojawić się wraz z wprowadzeniem automatycznej transkrypcji mowy na tekst to zlikwidowanie instytucji sprostowania pisemnego protokołu (46% odpowiedzi) i większa kontrola nad rozprawą (36% odpowiedzi). Natomiast 40% ankietowanych przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości zauważyło możliwość wystąpienia korzyści w postaci zwiększenia świadomości prawnej i zaufania do sądów.

4. Analizy prawne, kryminalistyczne i organizacyjne stosowania analizy kryminalnej ze szczególnym uwzględnieniem *data mining*

W ramach niniejszego tematu przeprowadzone zostały kwerendy biblioteczne dotyczące tematu *data mining*. Wykorzystano dostęp do elektronicznych baz opracowań zagranicznych zapewniany przez Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. Prowadzono także monitoring stron internetowych zawierających informacje o zastosowaniu *data mining* w obszarze bezpieczeństwa. Poszukiwania dotyczyły takich kwestii, jak:

- zastosowanie technologii informatycznych w kryminalistyce,
- analiz kryminalnych operacyjnych i strategicznych,
- ogólne informacje o technologii *data mining*,
- stosowane techniki i metody *data mining*,
- praktyczne zastosowanie technologii *data mining*,

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- zastosowanie technologii w obszarze zapewnienia bezpieczeństwa.

Po uzyskaniu koniecznych zgód oraz wyznaczeniu przez Komendanta Głównego Policji, Komendanta Głównego Straży Granicznej oraz Szefa Centralnego Biura Antykorupcyjnego osób odpowiedzialnych za współpracę, przeprowadzone zostały spotkania z naczelnikami odpowiednich komórek organizacyjnych powyższych instytucji wraz z analitykami w Policji (Warszawa, marzec 2012 r.), w Straży Granicznej (Kętrzyn, marzec 2012 r.) i w CBA (Warszawa, kwiecień 2012 r.). Ich przebieg był podobny w każdym z tych przypadków.

1. Omówienie wyników badań ankietowych dotyczących analizy kryminalnej oraz wynikających z nich wniosków dla funkcjonariuszy powyższych instytucji[14].
2. Ocena przez analityków postulatów sformułowanych na podstawie powyższych wyników badań (zwłaszcza w kontekście wykorzystania technologii *data mining*).
3. Sformułowanie postulatów natury prawnej, organizacyjnej i technologicznej pod kątem nowego projektu rozwojowego pt. „Nowoczesne technologie dla/w procesie karnym i ich wykorzystanie – aspekty techniczne, kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne":

- Zagadnienie technologii drążenia danych (*data mining*).
- Określenie oczekiwań funkcjonariuszy tychże instytucji odnośnie badań kryminologicznych, kryminalistycznych i prawnych w ww. obszarach.
- Określenie innych sposobów udziału funkcjonariuszy w badaniach naukowych (ankiety, wywiady) Uniwersytetu w Białymstoku.

Równolegle w lutym 2012 r. przygotowane zostały badania ankietowe skierowane do producentów/dostawców krajowych (luty 2012 r. – SPSS Polska, ACSYS BSC, StatSoft, Media sp. z o.o.) i zagranicznych (luty 2012 r. – do ponad 44 podmiotów) programowania zawierającego modułu *data mining*, a także skierowane do Instytutu Ekspertyz Sądowych im. Prof. dr. Jana Sehna w Krakowie (luty 2012 r.), Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego (luty 2012 r.), Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Komendy Głównej Policji (luty 2012 r.), Stowarzyszenia Instytut Informatyki Śledczej (marzec 2012 r.), Biura Badań Kryminalistycznych Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (kwiecień 2012 r.), Gdańskiego Parku Naukowo-Technologicznego (sierpień 2012 r.), a także zespołów badawczych

14 Opublikowanych w monografii: P. Chlebowicz, W. Filipkowski, Analiza kryminalna, Aspekty kryminalistyczne i prawnodowodowe, Warszawa 2011, ss. 220.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (lipiec 2012 r.) oraz Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie (lipiec 2012 r.). Celem tych badań było ustalenie szeregu kwestii organizacyjnych, prawnych oraz kryminalistycznych w zakresie wykorzystywania przez te instytucje (ich pracowników) technologii *data mining* w przeprowadzonych ekspertyzach na potrzeby postępowań karnych, badaniach związanych z bezpieczeństwem lub obronnością, współpracy międzysektorowej, w tym z ośrodkami akademickimi[15].

Respondenci tylko częściowo udzielali odpowiedzi na zamieszczone w ankiecie pytania. Nie pozwoliło to na przygotowanie oddzielnych opracowań wyników tychże badań. Niemniej jednak zawarte w nich odpowiedzi pozwoliły na lepsze przygotowanie kwestionariusza wywiadu z funkcjonariuszami Policji, SG i CBA. Z ówczesnego Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Komendy Głównej Policji, Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego oraz Instytutu Ekspertyz Sądowych im. Prof. dra J. Sehna w Krakowie otrzymano odpowiedź, iż żadne oprogramowanie używające rozwiązań *data mining* nie jest wykorzystywane w ich pracy. W przypadku Centralnego Biura Antykorupcyjnego odmówiono pomocy przy przeprowadzeniu badań.

Jednakże ze względu na EURO 2012, zarówno w okresie bezpośrednio poprzedzającym to wydarzenie, jak następujący po nim, zawieszono kontakty i współpracę z przedstawicielami Policji, SG i CBA. Ponadto, w okresie tym w Policji oraz CBA dochodziło do zmian organizacyjnych i strukturalnych.

W tym miejscu należy poczynić jedno podstawowe spostrzeżenie. *Data mining* jest generalnie częściej stosowane przez przedstawicieli sektora prywatnego (członków SIIŚ) niż przez przedstawicieli organów ścigania. Natomiast spośród respondentów, którzy stosują wybrane kategorie programów tzw. minerskich, wskazują oni na trzy podstawowe obszary zastosowań – sprawy dotyczące przestępczości zorganizowanej, gospodarcze i internetowe.

Respondenci ci wskazywali, iż jednym z podstawowych obszarów zastosowania *data mining* są: analizy zapisów z ksiąg głównych i ksiąg pomocniczych, zapisy z systemów transakcyjnych, bankowych oraz produkcyjnych. Do ich przeprowadzania stosowali przede wszystkim: SQL *Server and Business Intelligence Development*, ACL/*ACL Services Ltd.*, *IDEA Data Analysis Software*, program analityczne firmy ORACLE (np. *Discoverer 2000*, *Financial Analyzer*). Ponadto, podawali swoje pozytywne doświadczenia zwią-

15 Niestety, nie uzyskano w tym zakresie zadowalających wyników. Zwrotnie otrzymano pisma z CLK i IES, iż takie moduły *dataminingowe* nie są przez nich wykorzystywane. Ponadto pozyskano zaledwie 3 ankiety z BBK ABW (maj 2012 r.), 1 z GPNT (sierpień 2012 r.), 6 od członków SIIS (marzec-kwiecień 2012 r.).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

zane ze stosowaniem tego typu rozwiązań. W szczególności podkreślano, że w połączeniu z wiedzą statystyczną i doświadczeniem biznesowym, analizy tego typu pozwalają na identyfikację obszarów o podwyższonym ryzyku nadużyć (*risk assessment*), identyfikację potencjalnych nadużyć lub działań na szkodę firmy (*threat assessment*), identyfikację wzorców działań osób działających na szkodę firmy. Poza tym wyniki analiz wspierają lub ukierunkowują działania wewnętrznych zespołów śledczych. Analizy *data mining* sprawdzają się także w przypadkach zidentyfikowanych nadużyć, gdzie konieczne jest potwierdzenia schematu działania osoby podejrzewanej lub oszacowania poniesionych kosztów lub strat powstałych w wyniku takich działań.

Kolejną kwestią było istnienie jakichkolwiek standardów, procedur, metodyk w zakresie wykorzystania *data mining* do wykrywania przestępstw finansowych. Respondenci z SIIŚ wskazywali na dwie podstawowe grupy. Ponieważ w większości przypadków analiza dotyczy wszelkiego rodzaju danych w postaci elektronicznej, to należy stosować odpowiednie przepisy prawa oraz metodyki zabezpieczania śladów cyfrowych. Drugą grupą są standardy *Association of Certified Fraud Experts* (ACFE) – amerykańskiego Stowarzyszenie Biegłych ds. Przestępstw i Nadużyć Gospodarczych. Jak w przypadku wszelkich działań w obszarze zapobiegania i wykrywania tego typu naruszeń prawa, działania biegłych lub zespołów dochodzeniowych powinny być zgodne z obowiązującym prawem, zasadami etyki zawodowej oraz kodeksami dobrych praktyk.

Respondenci z SIIŚ zapytani o przyszłość oprogramowania wykorzystującego *data mining* przy sporządzaniu ekspertyz podnosili, iż coraz częściej tego typu narzędzia będą stanowiły element raportowania w przypadku analiz związanych z działalnością gospodarczą i przestępstwami gospodarczymi. W dobie prowadzenia ksiąg rachunkowych w formie elektronicznej, w których to przeprowadzane są skomplikowane operacje – analiza takiej działalności bez zaawansowanych narzędzi informatycznych jest bardzo skomplikowana. Natomiast za barierę rozwoju tego typu oprogramowania uznawali przede wszystkim związane z nią koszty oraz obawy przed ujawnieniem całej skali nadużyć.

Drugą grupę badawczą, z którą przeprowadzono badania – tym razem w postaci zogniskowanego wywiadu grupowego – była dobrana pod względem doświadczenia zawodowego grupa, składająca się z dziewięciu analityków – funkcjonariuszy Straży Granicznej. Zdaniem tych respondentów, metoda *data mining* stosowana jest bardzo często przy przeprowadzaniu operacyjnej analizy kryminalnej. Wynika to przede wszystkim z jej charakteru, tj. poddawaniu badaniom dużych zakresów i ilości informacji, różnorodno-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

ści ich źródeł, skomplikowania oraz konieczności uzyskiwania zależności statystycznych i wzajemnych powiązań między nimi. Funkcjonariusze SG używają w swojej praktyce następujących programów zawierających rozwiązania oparte na *data mining*: *PatternTracer*, *LINK-MAMUT*, *MALTEGO*, *COPLINK*, *NetMiner*. Respondenci wyróżnili drugi z wymienionych program stworzony przez naukowców z Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Docenili oni fakt, iż jego rozwój oraz możliwość modyfikacji pozwala dostosować go do potrzeb operacyjnej analizy kryminalnej realizowanej przez SG. Ponieważ był on realizowany z pieniędzy Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, SG nie ponosi żadnych dodatkowych kosztów finansowych, a co za tym idzie istnieje szansa jego upowszechnienia i udostępnienia dla większego grona użytkowników w ramach tej formacji.

Oprogramowania wykorzystywane są w większości przeprowadzonych analiz, a wynika to z ich dostępności, łatwości obsługi, wysokiej skuteczności osiąganych rezultatów oraz przejrzystości w prezentowaniu wyników. Respondenci podkreślali, iż wykorzystują możliwości *data mining* w zakresie analizy dużej ilości danych do skomplikowanych spraw (np. wielowątkowych, z dużą liczbą osób fizycznych lub prawnych), takich jak m.in.: przestępczość zorganizowana, korupcja, przestępczość transgraniczna, przestępczość gospodarcza. Wyrazili także pogląd, iż już w chwili obecnej nie można sobie wyobrazić prowadzenia analizy kryminalnej bez tego rodzaju oprogramowania i że trend ten nie ulegnie zmianie, a wręcz przeciwnie – nasili się.

Za atut uznali oni automatyzację procesu analizy, przyspieszenie ich pracy oraz możliwość wizualizacji danych. Do wad stosowania tego typu oprogramowania zaliczyli duże koszty oprogramowania, ograniczenia sprzętowe i funkcjonalne, ale także problemy z interpretacją wyników dokonanych zapytań. Jednocześnie podkreślali, iż bez tego rodzaju programowania nie można byłoby praktycznie realizować większości analiz, spowodowałoby to również spowolnienie procesu wykrywczego.

Podobnie jak to miało miejsce w przypadku respondentów z SIIŚ, funkcjonariusze SG wskazywali na szereg ograniczeń prawnych związanych z pozyskaniem i analizą danych, zwłaszcza tych o charakterze osobowym, czy finansowym. Powoływali się także na wewnętrzne regulaminy oraz ograniczenia sprzętowe (techniczne), które uniemożliwiają pełne zastosowanie *data mining*. Jednocześnie uznali, iż stosowane kodeksy dobrych praktyk nie należy traktować jako przeszkody, a raczej jako wskazówki co do wskazywania optymalnych rozwiązań względem stawianych problemów.

Trzecią grupą badawczą, której odpowiedzi zostaną przedstawione w niniejszym opracowaniu, byli analitycy kryminalni w Policji. Ankieta zo-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

stała rozdysponowana do wszystkich analityków kryminalnych w Policji poprzez koordynatorów w każdej z komend wojewódzkich. Na wstępie należy podkreślić, iż z całej grupy badawczej tylko zaledwie 4 osoby miały styczność z analizami z użyciem *data mining*, a ich oceny są często rozbieżne. Często też przekazywane ankiety nie zawierały odpowiedzi na wszystkie z zadanych pytań.

Generalnie można odnieść wrażenie, iż operacyjne analizy kryminalne z wykorzystaniem opisywanego procesu występują rzadko w praktyce Policji. Jak ujął to jeden z respondentów, wynika to z takich czynników, jak: brak stanowiska z Internetem w pracy, ograniczony czas na wykonanie czynności i ich analizę, obciążenie innymi zadaniami, brak lub niewielka liczba zleceń, które wymagałyby wykorzystania możliwości *data mining*. Jeżeli już jest ona wykorzystywana, to w celu ustalenia nowych, nieznanych wcześniej powiązań.

Podobnie jak miało to miejsce w przypadku funkcjonariuszy SG, w Policji analizy dokonuje się w odniesieniu do informacji od operatorów telekomunikacyjnych, w oparciu o informacje finansowe o kontach i przepływach finansowych, informacje ze stosowania kontroli operacyjnej oraz całość dokumentacji zgromadzonej w trakcie prowadzonego postępowania. Funkcjonariusze Policji wykorzystują do tego celu przede wszystkim *Analyst's Notebook*, *Pettern Tracer*, sporadycznie – *LINK*, *SPSS*. Wynika to z dostępność tego oprogramowania dla analityków Policji. Zdaniem jednego z respondentów powodem, dla którego stosowano programy lub moduł tzw. minerski była konieczność przeanalizowania dużych ilości danych. Inni wskazywali, że coraz częściej trzeba będzie korzystać z nich ze względu na problem tzw. *Big Data*, ochronę anonimowości osób uczestniczących w popełnianiu przestępstw. Innymi słowy, stosowanie tego typu programów będzie nieodzowne przy prowadzeniu analizy kryminalnej.

Analiza dostępnej literatury oraz przeprowadzone badania wskazują, że stosowanie technologii *data mining* przez organa państwowe w kontekście walki z przestępczością nie jest jednolite. Wynika to zarówno z barier finansowych (np. zakup odpowiedniej licencji), braku wiedzy na temat tej technologii lub po prostu nieufności do niej. Niewątpliwie problem ten wymaga dalszych badań w ramach kryminalistyki bezpieczeństwa, czyli tej jej części, która nie pełni jedynie roli służebnej względem postępowania karnego. W chwili obecnej technologia ta znajduje swoje zastosowanie w trakcie procesu wykrywczego, budowania wersji kryminalistycznych, w analizie kry-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

minalnej[16]. Dotyczy to zarówno wykrywania przestępstw przez podmioty prywatne (np. instytucje finansowe), jak i przez organa ścigania i służby specjalne. Jak już to zostało wielokrotnie wyartykułowane, wymaga to jednak wiedzy i ostrożności w stosowaniu. Ponadto, należy dodać, iż ze wszech miar słusznym jest rozwijanie oprogramowania wykorzystującego *data mining* dla potrzeb organów państwowych, gdyż może ono decydować o uzyskaniu przewagi nad przestępcami, chcącymi ukryć swoje niezgodne z prawem działania w gąszczu całkowicie legalnych działań, np. transakcji finansowych[17].

Od września do października 2012 r. przygotowano narzędzia badawcze dotyczące prawnych i organizacyjnych aspektów stosowania strategicznej analizy kryminalnej w wybranych instytucjach państwowych: Policji, SG, CBA i Służbie Celnej. W listopadzie 2012 r. skierowano pisma z prośbą o wyrażenie zgody na te badania przez komendantów i szefów powyższych instytucji. Ostatecznie zgody zostały udzielone wraz z określeniem osób w tychże instytucjach, które miały zająć się koordynacją prowadzenia badań. Przeprowadzono je na przełomie 2012 i 2013 r. Badania objęły:

- Funkcjonariuszy Policji z Wydziału Analiz w Gabinecie Komendanta Głównego Policji, Biura Wywiadu Kryminalnego KGP, Biura Kryminalne KGP, Wydziału Kontroli Strategicznej Biura Kontroli KGP, Biura Prewencji, Wydziału Analiz Biura Spraw Wewnętrznych KGP, Wydziału Wywiadu Kryminalnego, Wydziału Operacji Międzynarodowych Centralnego Biura Śledczego KGP, Wydziału Analiz Krajowego Centrum Informacji Kryminalnej oraz Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie. Łącznie w lutym 2013 r. uzyskano 14 ankiet.
- Funkcjonariuszy komórek organizacyjnych SG (listopad-grudzień 2012 r.), które zajmują się przygotowywaniem planów średnio- i długookresowych lub analiz strategicznych na potrzeby krajowe, jak również dla FRONTEX-u. Łącznie uzyskano 17 ankiet.

16 W. Filipkowski, Technologia *data mining* i jej zastosowanie w obszarze bezpieczeństwa, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, *op. cit.*, s. 871 i nast.

17 W ramach badań dotyczących **strategicznej analizy kryminalnej,** w styczniu 2012 r. odbyło się spotkanie konsultacyjne z ekspertem policyjnym z tego zakresu T. Safjańskim. Miało ono za zadanie zapoznanie się z zakresem zastosowania analizy strategicznej i jej konsekwencjami. W październiku 2012 r. wykonawcy projektu wzięli udział w Konferencji pt. Analiza strategiczna w zarządzaniu bezpieczeństwem zorganizowanej w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie. P. Chlebowicz wygłosił wówczas referat pt. Analiza strategiczna z perspektywy nauk kryminologicznych. Zob. także P. Chlebowicz, Węzłowe zagadnienia strategicznej analizy kryminalnej, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, *op. cit.*, s. 503 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- Funkcjonariuszy komórek organizacyjnych CBA (listopad-grudzień 2012 r.), które zajmują się przygotowywaniem planów średnio- i długookresowych lub analiz strategicznych. Łącznie uzyskano 16 ankiet.
- Funkcjonariuszy komórek organizacyjnych Służby Celnej (styczeń 2013 r.), które zajmują się przygotowywaniem planów średnio- i długookresowych lub analiz strategicznych. Łącznie uzyskano 8 ankiet.

Analiza odpowiedzi ankietowanych funkcjonariuszy **Policji prowadzi do wniosku**, że zdają oni sobie sprawę z wagi i celu tworzenia analizy strategicznej. Potrafią również odróżnić analizę strategiczną od działań operacyjnych. Niestety, nie wiedzą wiele o analizach strategicznych tworzonych przez inne instytucje odpowiedzialne za bezpieczeństwo i nie są pewni, czy Policja takie analizy tworzy.

Zdecydowana większość badanych nigdy nie uczestniczyła w przygotowywaniu jakiejkolwiek analizy strategicznej, nie wie, w jaki sposób takie analizy powstają i kto odpowiada za ich przygotowanie. Ponadto większość funkcjonariuszy nie wiedziała, do kogo powinny być one adresowane i kto powinien w strukturze Policji tym problemem się zajmować, zarówno w zakresie przygotowania, jak i ewentualnych działań wynikających z efektów takiej analizy.

Analiza strategiczna realizowana przez komórki organizacyjne **Straży Granicznej** dzieli się wyraźnie na dwie postaci. Pierwsza z nich jest zbliżona do klasycznie pojmowanej analizy strategicznej w naukach o zarządzaniu. Chodzi o to, że w tym ujęciu analiza jest zorientowana na samą instytucję, a jej główna funkcja to przede wszystkim rozpoznanie zasobów będących w dyspozycji organizacji. Drugim ważnym elementem jest rozpoznawanie potrzeb i oczekiwań kadry Straży Granicznej. Biorąc pod uwagę specyfikę funkcjonowania instytucji o charakterze hierarchicznym i zmilitaryzowanym, oceny zawarte w analizach mają na celu właściwe kierowanie nią. Jest to zatem narzędzie pomocnicze wykorzystywane w procesach decyzyjnych opisywanego organu państwowego. Adresatem tych ocen jest oczywiście centrum decyzyjne rozumiane przez respondentów jako Komendant Główny Straży Granicznej i komendanci poszczególnych oddziałów i placówek.

Druga postać analizy strategicznej to analiza ukierunkowana na obszar działania Straży Granicznej. W tym właśnie ujęciu można mówić o strategicznej analizie kryminalnej. Niewątpliwie ankietowani funkcjonariusze Straży Granicznej rozumieli różnicę pomiędzy analizą kryminalną o charakterze operacyjnym i strategicznym. Jako główne wyróżniki wskazywano takie cechy analizy strategicznej, jak element predykcji, czyli prognozowa-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nie pojawiających się zagrożeń, horyzont czasowy wykraczający poza bieżące zadania Straży Granicznej, zakres terytorialny obejmujący cały kraj. Interesujące jest wskazanie, że w przypadku analiz strategicznych wykorzystuje się metody zarówno ilościowe, jak i jakościowe, co zbliża analizę strategiczną do modelu naukowego. Natomiast trzeba wspomnieć, że podnoszono wątek wykorzystywania analiz strategicznych w obszarze właściwego ukierunkowania procesu legislacji, co odbiega od rozumienia analizy strategicznej.

Warto nadto zauważyć, że analiza strategiczna w Straży Granicznej pozostaje w ścisłym związku z celami tej formacji. Z uwagi na rolę FRONTEX-u w ochronie granic zewnętrznych Unii Europejskiej analiza ryzyka znajduje się – jak się wydaje – w centrum działań analitycznych Straży Granicznej. Brakuje podstaw do przyjęcia, że analiza ryzyka jest równoznaczna z analizą strategiczną, zwłaszcza że pierwsza z wymienionych opiera się na metodologii opracowanej w ramach FRONTEX-u (CIRAM).

Specyfika produktów analitycznych Straży Granicznej przejawia się na przykład w źródłach danych i informacji wykorzystywanych do tworzenia analiz. Wśród materiałów wykorzystywanych do budowy analiz znajdują się dane operacyjne dotyczące tras przemytniczych, *modus operandi*, danych urzędowych np. odnośnie odmów zezwoleń na pobyt na terytorium RP, dane Urzędu ds. Cudzoziemców.

Zwraca też uwagę niezwykle szerokie korzystanie z analiz wykonywanych przez inne instytucje, zarówno krajowe i zagraniczne, publiczne i prywatne. W szczególności w tym ostatnim przypadku ustalono, że Straż Graniczna korzysta z opracowań sporządzanych przez koncerny tytoniowe. Jeśli chodzi o służby krajowe podkreśla się współpracę z ABW – instytucja ta była wielokrotnie wymieniana jako dostawca zróżnicowanych produktów analitycznych, takich jak raporty sytuacyjne i operacyjne, dokumenty Centrum Antyterrorystycznego. Jeśli chodzi o instytucje zagraniczne, warto wskazać analizy FRONTEX-u i OLAF. Jako *novum* trzeba wskazać niemieckie analizy w zakresie zatrzymań cudzoziemców.

Niepokojącym zjawiskiem jest brak szkoleń w zakresie tworzenia analiz strategicznych wśród funkcjonariuszy Straży Granicznej – nawet tych odpowiedzialnych za ich przygotowanie. Uzyskane wyniki wskazują również, że zakres czasowy analiz jest krótki, gdyż z reguły obejmuje on jeden rok. Wynika to prawdopodobnie z faktu, iż analizy są dokonywane w rocznych interwałach na potrzeby FRONTEX-u i nie mają charakteru predykcyjnego, ale raczej ocenę sytuacyjną.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W przypadku działalności CBA chodzi tu o niebezpieczną patologię społeczną, jaką jest korupcja. Na pewno też należy docenić fakt, iż ustawodawca przewidział uprawnienia analityczno-informacyjne w przedmiotowym zakresie dla tej służby specjalnej. Problem natomiast leży w sposobie realizacji tego uprawnienia.

Wyniki badań wskazują, że funkcjonariusze CBA są świadomi wartości i zasadności tworzenia analiz strategicznych. W ocenie badanych analiza strategiczna to narzędzie, które pozwala przede wszystkim na wczesną identyfikację zjawisk niebezpiecznych dla interesu ekonomicznego państwa polskiego. Zagadnienie wczesnej identyfikacji patologii lub przestępczości łączy się z tym, że rozpoznawane zagrożenie może mieć charakter potencjalny. W tym właśnie kontekście duże znaczenie jest przypisywane trafnej identyfikacji trendów. Reasumując, analiza strategiczna pozwala na realizację podstawowej funkcji nowoczesnej służby specjalnej – rozpoznawania sytuacji kryminogennych, których dalszy i przede wszystkim niekontrolowany rozwój może doprowadzić do przekształcenia się sytuacji kryminogennej w szkodliwe zjawisko.

Przeprowadzone badania potwierdzają fakt, że niewiele wiadomo o działaniach podejmowanych przez CBA w tym zakresie, oprócz tego, że są podejmowane. Po pierwsze, osoby przeprowadzające analizę strategiczną nie są skłonne do udzielania odpowiedzi na pytania szczegółowe w ogóle lub w sposób wyczerpujący. Część z nich zasłania się tajemnicą państwową. Z drugiej strony należy jednak uwzględnić specyfikę badanej instytucji. CBA jest służbą specjalną, co oznacza bardzo poważne ograniczenia dla jakiegokolwiek programu badawczego, w szczególności prowadzonego przez przedstawicieli środowiska naukowego. Chodzi tutaj nie tylko o bariery formalne (przepisy w zakresie informacji niejawnej i służbowej), lecz także mentalne (niechęć do dzielenia się wiedzą dotycząca realiów funkcjonowania służby).

Niewątpliwie do cech analizy strategicznej należy jej abstrakcyjny i interdyscyplinarny charakter. Analiza strategiczna wykracza swoim zakresem poza konkretne stany faktyczne, próbując uchwycić następstwa i kierunki rozwoju określonych zdarzeń. Teza jest uzasadniona wypowiedziami respondentów, którzy często utożsamiają analizę strategiczną z budową scenariuszy. Niemniej jednak badania ukazały także rozbieżności w podejściu do analizy strategicznej wśród samych funkcjonariuszy CBA. Może to wynikać np. z innego rodzaju wykształcenia, zakresu zadań osób ją przeprowadzających, znajdujących się w różnych jednostkach organizacyjnych tej służby specjalnej oraz z innego obszaru zainteresowań. Aczkolwiek należy podkreślić, iż na pewno jednolite postrzeganie pewnych podstawowych po-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

jęć związanych z analizą strategiczną byłoby pożądane dla większej efektywności prowadzonych działań. Jednakże w chwili obecnej w organach ścigania i służbach specjalnych rozwijana jest przede wszystkim operacyjna analiza kryminalna, która przynosi w sposób relatywnie szybki konkretne wyniki w pojedynczej sprawie.

Należy zwrócić uwagę na dużą znajomość analiz strategicznych wśród funkcjonariuszy Służby Celnej. Zdecydowana większość wie i rozumie ich zastosowanie (wykorzystanie) w instytucji, w której pracują. Widać też pewną niekonsekwencję w odpowiedziach respondentów, która prawdopodobnie wynika z ograniczeń związanych z zajmowanym stanowiskiem. Na pewno budujące jest to, że respondenci sami korzystają i opracowują analizy, choć w ograniczonym zakresie. Jednocześnie, tylko znikoma ich liczba brała udział w szkoleniach z zakresu opracowywania i tworzenia takich analiz.

Pogłębione badania z zakresu strategii kryminalistycznej w ujęciu zaproponowanym przez T. Hanauska mogą znacząco przyczynić się do rozwijania kryminalistyki jako nauki w obszarach, które nie są w ogóle powiązane z procedurą karną, a które to obszary zbliżają ją do siostrzanej nauki – kryminologii[18]. Ocena efektywności technik i metod tworzenia analiz może korzystnie wpłynąć na kreowanie nowych rozwiązań w tym obszarze. W ten sposób funkcjonariusze będą mogli skorzystać z nowych pomysłów, sprawdzić ich praktyczność i użyteczność w codziennej pracy. Jest to tym istotniejsze, iż odnosi się do kwestii prognozowania i przeciwdziałania zjawiskom generującym straty materialne i szkody zarówno dla pojedynczych osób, jak i całego społeczeństwa.

§ 3. Współczesne wyzwania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości

1. Analizy prawne i kryminalistyczne wybranych aspektów prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych i wykorzystania techniki operacyjnej

Podczas przeprowadzonych w ramach projektu badań ankietowych oraz w trakcie spotkań merytorycznych dotyczących wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych (utrwalonych w formie stenogramów) uzyskano zbieżne z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 lipca 2014 r. stanowisko w sprawie zasad kontroli operacyjnej służb i wykorzy-

18 Zob. T. Hanausek, Kryminalistyka. Zarys wykładu, Kraków 2005, s. 18 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

stania przez nie billingów, iż niezbędny jest szybki, skoordynowany powrót do prac nad tworzeniem aktu normatywnego rangi ustawy dotyczącego czynności operacyjno-rozpoznawczych. Taką konkluzję uzyskano podczas badań tak funkcjonariuszy Policji, jak i CBA, Inspekcji Celnej oraz Straży Granicznej[19]. W 2013 roku dokonano opracowania i analizy wyników badań dotyczących wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych i stosowania techniki przez wymienione kategorie funkcjonariuszy[20].

W ramach pilotażu, ankiety o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych skonsultowano z kierownictwem CBA, KGP, CBŚ KGP, Komend Wojewódzkich Policji, SG, IC. W powyższym zakresie prowadzono na bieżąco konsultacje z Izbą Karną Sądu Najwyższego oraz Najwyższą Izbą Kontroli.

Jednoznacznym wynikiem przeprowadzonych badań (wskazania ponad 90% respondentów) było stwierdzenie, iż najkorzystniejsza byłaby praca nad zupełnie nową ustawą o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych.

Większość respondentów opowiedziała się również za jednoznacznym sprecyzowaniem, że wykorzystanie danych telekomunikacyjnych byłoby możliwe do celów zapobiegania poważnym przestępstwom, takim jak przestępczość zorganizowana i terroryzm (lub ewentualnego stworzenia ich katalogu) oraz do celów dochodzenia i wykrywania oraz ścigania, z tym że jednak okres ich retencji, a więc ich przechowywania powinien być znacznie dłuższy – 36 miesięcy.

Już w trakcie późniejszej dyskusji nad powyższymi wynikami badań z oficerami wykonującymi czynności operacyjno-rozpoznawcze oraz prokuratorami w 2013 roku skonkludowano, że zasady dostępu służb specjalnych do billingów obywateli oraz stosowania podsłuchów są częściowo niekonstytucyjne[21].

Główne tezy eksponowane przez funkcjonariuszy i prokuratorów są następujące:

- brak jasnych, czytelnych zapisów rangi ustawowej dotyczących wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych i stosowania techniki operacyjnej (kwestia tzw. „ryzyka operacyjnego");

19 Próba ta była reprezentatywna dla całej Polski i obejmowała: CBA (52 funkcjonariuszy), Policję (144 funkcjonariuszy), Straż Graniczną (117 funkcjonariuszy) oraz Inspekcję Celną (51 funkcjonariuszy).

20 Z. Rau, Problematyka czynności operacyjno-rozpoznawczych w świetle przeprowadzonych badań. Dziesięć lat prac nad ustawą – legislacyjna rozwaga czy porażka?, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red. nauk.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno-kryminologiczne, *op. cit.*, s. 365 i nast.

21 Podobnie orzekł w dniu 30 lipca 2014 r. Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu sygnowanym TK 23/11, że niekonstytucyjny jest brak niezależnego organu kontrolującego zasadność sięgania po billingi (nastąpiło to już po zakończeniu projektu, a w trakcie przygotowania niniejszego raportu końcowego z jego realizacji).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- niedostateczna ochrona prawna funkcjonariuszy wykonujących czynności operacyjno-rozpoznawcze;
- brak spójności przepisów dotyczących wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych przez poszczególne dziewięć służb;
- problematyka ryzyka współpracy z osobowymi źródłami informacji, tak dla źródła, jak i dla prowadzącego funkcjonariusza;
- rosnąca wiedza świata przestępczego o formach, metodach i technikach pracy służb z jednoczesnym coraz bardziej „roszczeniowym" podejściem obywateli do efektów pracy Policji i innych służb (wynika to z fałszywego mniemanie o możliwościach służb wyrobionych na podstawie nieprawdziwych filmów, np.: „W-11", „NCIS" itp. – znany w literaturze tzw. „efekt CSI").

W ramach przeprowadzonych w 2013 roku badań dogmatycznych dokonano opracowania dokumentu (liczącego 134 strony) dotyczącego etycznych i normatywnych granic prac naukowych dotyczących nowoczesnych technologii, ze szczególnym uwzględnieniem technologii związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa. W ramach szerokich konsultacji skonkludowano, iż mimo obecnych zagrożeń XXI wieku nie można w imię zapewnienia bezpieczeństwa poświęcać praw i wolności obywatelskich, nie precyzując dokładnie, jakie dobro zostanie poświęcone w imię zapewnienia tylko ogólnie określonego bezpieczeństwa, nie precyzując o zwalczanie jakich konkretnie przestępstw chodzi.

W ramach omawianego obszaru badawczego została przygotowana także ekspertyza na podstawie przekazanych przez Wojskową Akademię Techniczną danych dotyczących wypracowanych wcześniej 16 **rozwiązań technologicznych mogących potencjalne wspierać organa ścigania i służby specjalne w obszarze czynności operacyjno-rozpoznawczych**. Były to:

- Kamery terahercowe,
- Skanery terahercowe,
- System wykrywania, lokalizacji i cyfryzacji śladów oraz obrazowania sytuacyjnego (SWŚiOS),
- Monitoring wizyjny,
- System ujawniania ukrytych emocji – mikroekspresje (SUUE),
- *Lab on a Chip* – Laboratorium w małym wymiarze,
- Lornetka dzienno-nocna z dalmierzem laserowym, kompasem elektronicznym, systemem GPS oraz układami transmisji i rejestracji danych,
- Kamera Fotografii Laserowej (KFL),

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- Technologie Multispektralne,
- Radarowe widzenie przez ścianę,
- Czujniki chemiczne/biologiczne – Raman i FTIR,
- Chemiczne czujniki *in-situ*,
- Fluorescencyjne czujniki biologiczne – pomiar z powierzchni (ciecz, proszek), wykrywanie aerozolu biologicznego,
- Czujniki chemiczne – DIAL,
- Urządzenia do wykrywania śladów par materiałów wybuchowych,
- Technologie biometryczne.

Dodatkowo uzyskano zestawienie opisujące aktualny poziom gotowości technologicznej proponowanej technologii oraz zakładany do osiągnięcia w wyniku przeprowadzenia projektów poziom gotowości technologicznej proponowanej technologii. Przedstawione rozwiązania zostały ocenione z uwzględnieniem następujących kryteriów:

- aktualny poziom gotowości technologicznej proponowanej technologii;
- zakładany do osiągnięcia poziom gotowości technologicznej proponowanej technologii;
- innowacyjność projektu (dostępność proponowanej technologii w kraju lub za granicą);
- potencjał wykorzystania dla służb bezpieczeństwa publicznego i służb specjalnych;
- potencjał wykorzystania w zastosowaniach komercyjnych.

W konkluzji sygnalizowanej ekspertyzy zarekomendowano dojrzałe technologicznie rozwiązania, które są innowacyjne, użyteczne dla służb bezpieczeństwa publicznego i służb specjalnych. Należą do nich:

- Urządzenia do wykrywania śladów par materiałów wybuchowych;
- Chemiczne czujniki *in-situ*;
- Kamera Fotografii Laserowej (KFL);
- Radarowe widzenie przez ścianę;
- Czujniki chemiczne – DIAL;
- Fluorescencyjne czujniki biologiczne – pomiar z powierzchni (ciecz, proszek), wykrywanie aerozolu biologicznego;
- Czujniki chemiczne/biologiczne – Raman i FTIR.

Natomiast w ramach przeprowadzonej równolegle ekspertyzy prawnej za najbardziej kontrowersyjne, czy też najbardziej ingerujące w prawa i wolności obywatelskiej uznano systemy ujawniające ukryte emocje – tzw.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

mikroekspresje, stosowanie i wykorzystanie monitoringu wizyjnego. Pozostałe z zaproponowanych technologii mogą mieć znaczenie w zakresie prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych, ale przede wszystkim mogą być przydatne w zakresie techniki kryminalistycznej.

W pierwszej fazie realizacji projektu – w roku 2012 – przeprowadzono badania empiryczne **świadków koronnych** (o reprezentatywności 58%, przy 95 programach ochrony). Świadkowie ci w znacznej mierze podkreślali, że do zwalczania przestępczości zorganizowanej i gospodarczej potrzebne są nowoczesne technologie, nawet nie tyle w zakresie kontroli operacyjnej (podsłuchów), co technologie związane z oględzinami miejsca zdarzenia, zabezpieczaniem śladów i przedmiotów, znaczenia banknotów pochodzących np. z handlu narkotykami, czy wykorzystywania dobrej rozdzielczości monitoringu wizyjnego. Podnoszono również, iż świat przestępczy w coraz większym zakresie korzysta z nowoczesnych narzędzi informatycznych służących tak do porozumiewania się (niejednokrotnie szyfrowanego), jak i popełniania przestępstw (skanowanie kart bankomatowych, a na szkodę obrotu bankowego fałszowanie przelewów, które przez banki nie są ujawniane). Konkluzją przeprowadzonych badań jest również stwierdzenie o pilnej konieczności prac nad nowelizacją ustawy o świadku koronnym z dnia 25 czerwca 1997 roku, w szczególności dotyczącej danych legalizacyjnych.

Istotnym elementem prac badawczych było wskazanie kierunków dalszych prac naukowych w ramach niniejszego obszaru badawczego. Po pierwsze, ustalono, iż należałoby dokonać szczegółowego opracowania **kierunków rozwoju technologii** w zakresie zwalczania przestępczości w następnych latach, takich jak:

- Zaawansowane technologie bazujące na agregacji danych.
- Automatyzm w zbieraniu i analizie informacji.
- Instrumentarium umożliwiające identyfikację i zwalczanie przestępczości wirtualnej, w tzw. świecie komputerowym.
- Nowe technologie pozwalające na ściganie (czyli rozpoznanie oraz dowodzenie w procesie karnym) nowych rodzajów przestępczości (np. związanych z grami komputerowymi).
- Technologie prewencyjnej identyfikacji osób – skanowanie, biometria, automatyczna charakterystyka chodu i poruszania się, analiza próbek głosu, próbek zapachu (np. chromatografia gazowa), analiza siatkówki oka, ukrwienie narządów itp.

Po drugie, należałoby dokonać szczegółowego opracowania kierunków **badań prawnych, kryminologicznych i kryminalistycznych** w zakresie zwalczania przestępczości w kolejnych latach, takich jak:

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- Badania z zakresu aspektów techniki kryminalistycznej i prawnych stosowania urządzeń technicznych w trakcie prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych – m.in. należy stworzyć podręcznik o prowadzeniu czynności operacyjno-rozpoznawczych i powiązanych z nimi rozwiązaniach technologicznych.
- Analiza z zakresu techniki kryminalistycznej i zagadnień prawnych wykorzystywania monitoringu audiowizualnego na potrzeby czynności operacyjno-rozpoznawczych i procesu karnego.
- Wypracowanie ustawy o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych i bezpieczeństwie prawnym współpracy z osobowymi źródłami informacji, tzw. OZI.
- Wypracowanie ustawy o monitoringu wizyjnym.
- Nowelizacja ustawy o świadku koronnym.

Ponadto, należy pilnie podjąć działania nakierowane na wzbogacenie **debaty publicznej** dotyczącej dostępu Policji i innych służb do danych telekomunikacyjnych. W szczególności trzeba wyjaśnić, co kryje się za hasłem „billingi" i zdementować niektóre mity, jakie funkcjonują w debacie publicznej. W tym celu trzeba przygotować publikację o charakterze przewodnika, której zadaniem będzie wyjaśnienie mediom i opinii publicznej, na czym konkretnie polega dostęp do danych telekomunikacyjnych oraz jakie wyzwania i problemy na tym polu diagnozują funkcjonariusze i operatorzy. Musi być to syntetyczne, a zarazem przystępne kompendium wiedzy w zakresie zasad gromadzenia i udostępnienia danych telekomunikacyjnych na potrzeby bezpieczeństwa.

2. Analizy prawne, kryminalistyczne i kryminologiczne zagrożenia zjawiskiem cyberterroryzmu. Postulaty *de lege lata* i *de lege ferenda* w zakresie systemu przeciwdziałania i zwalczania zjawiska. Analiza kosztów społecznych zjawiska

Z przeprowadzonych przez E. Jurgielewicz-Delegacz **analiz prawnych** wynika, że polski kodeks karny i inne ustawy szczegółowe podejmują próbę kompleksowej ochrony interesów państwa oraz jego obywateli przed atakami terrorystycznymi, a także ich sprawcami[22]. Kodeks ten zakłada bowiem możliwość zakwalifikowania każdego przestępstwa do przestępstw *stricte* terrorystycznych, jeżeli czyn ten wypełni znamiona aktu terrorystycznego. Takie elastyczne ujęcie jest trafne z uwagi na stale rozwijające się spo-

22 E. Jurgielewicz-Delegacz, Wybrane prawno-kryminalistyczne aspekty cyberterrroryzmu w Polsce, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno-kryminologiczne, *op. cit.*, s. 665 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

soby działania terrorystów, jak i samego zjawiska. Zatem *per analogiam*, dotyczy to również i cyberterroryzmu, który uważany jest za jeden z przejawów terroryzmu.

Analiza regulacji prawnych polskiego kodeksu karnego z 1997 r. dotyczących przeciwdziałania i zwalczania terroryzmu w Polsce przeprowadzona przez K. Laskowską wykazała, że kodeks karny nie przewiduje jednego, odrębnego przestępstwa o nazwie „zamach terrorystyczny", „atak terrorystyczny" lub „akt terrorystyczny". Posługuje się natomiast kategorią „przestępstwo o charakterze terrorystycznym", która obejmuje szereg przestępstw spełniających kryteria wymienione w art. 115 § 20 kk. Kodeks kryminalizuje, zarówno udział, zakładanie, kierowanie strukturami przestępczymi o charakterze terrorystycznym, jak też i finansowanie terroryzmu. Za wymienione zachowania przewiduje dosyć surowe kary oraz zaostrzenia ich wymiaru i ograniczenia w stosowaniu środków probacyjnych. Jak na razie, pomimo udziału wojsk polskich w misjach wojskowych w Iraku i Afganistanie, Polska uważana jest za kraj o niewysokim poziomie zagrożenia terrorystycznego, a raczej jako „cel rezerwowy ewentualnych zamachów", dlatego brak jest praktyki stosowania tych przepisów. Częściej natomiast dochodzi do aktów związanych z terrorem kryminalnym (np. porwanie człowieka, zabójstwo z użyciem materiałów wybuchowych), a nie z cyberterroryzmem.

Analizy prawa wybranych państw europejskich dotyczące cyberterroryzmu prowadzone przez E. Guzik-Makaruk ukazały, że ustawodawca austriacki nie wyodrębnił czynów kwalifikowanych jako cyberterrorystyczne. W takiej sytuacji kwalifikacja prawna tych zachowań przejawiać się będzie najczęściej w postaci przepisów penalizujących przestępstwa tzw. terrorystyczne. Podobnie ustawodawca niemiecki nie przewidział odrębnej regulacji dla związków cyberterrorystycznych. Jako że cyberterroryzm stanowi odmianę czy typ terroryzmu, należy stosować w takich wypadkach ogólne i szczególne przepisy kodeksowe dotyczące związków terrorystycznych. Wręcz analogiczne rozwiązania przyjęto w szwajcarskim kodeksie karnym. Nie wyodrębniono w nim osobnej kategorii przestępstw cyberterrorystycznych, przesądzając tym samym o konieczności kwalifikowania takich czynów w oparciu o przepisy statuujące odpowiedzialność karną za przestępstwa terrorystyczne.

Na potrzeby analiz kryminologicznych zostały przeprowadzone badania empiryczne wśród społeczeństwa (studentów) metodą sondażu diagno-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

stycznego[23]. Przeprowadzone badania i opracowane ich wyniki pozwoliły na wyprowadzenie następujących wniosków. W opinii większości badanych Polska jest krajem bezpiecznym. Większość Polaków nie obawiała się ataków cyberterrorystycznych, uważając przy tym, że zjawisko to jest większym problemem dla państwa niż dla jednostki. W opinii respondentów istnieje realne zagrożenie cyberterroryzmem. Ponadto, badani dostrzegali zagrożenia wynikające zarówno ze strony osoby cyberterrorysty, jak i jego zamachu. Świadczy o tym przekonanie większości ankietowanych, że cyberterrorystą może być każdy. Respondenci dostrzegali także zagrożenia w potencjalnych obiektach ataków, takich jak: sieci informatyczne newralgicznych dla państwa instytucji, w tym ministerstw, sądów, urzędów czy Policji, ABW, CBA, SG, wojska. Jeśli chodzi o działania w celu ograniczania zagrożeń ze strony cyberterrorystów, to – zdaniem badanych – powinny one dotyczyć przede wszystkim podniesienia poziomu dbałości o bezpieczeństwo strategicznej infrastruktury państwa. Podkreślili oni potrzebę edukowania świadomych oraz odpowiedzialnych członków społeczeństwa – użytkowników systemów informatycznych, a także wskazali na konieczność stałego monitorowania funkcjonowania systemów komputerowych państwa.

Z badań wynika także, że w opinii większości respondentów Polska jest krajem bezpiecznym, a zdecydowana większość Polaków nie obawia się ataków terrorystycznych. W ich opinii nie istnieje realne zagrożenie terroryzmem. Największa część badanych uważa, że zagrożenie to w Polsce jest wyolbrzymione. Natomiast, na podobnym poziomie kształtowały się odpowiedzi zarówno osób przekonanych o jego realności, jak i przeciwników tej tezy. Badani dostrzegają zagrożenia wynikające zarówno ze strony osoby terrorysty, jak i jego zamachu. Zdecydowana większość badanych (w ogóle lub raczej) nie odczuwa obaw przed atakami terrorystycznymi. Większość badanych zgadza się na ograniczenie podstawowych praw obywatelskich na rzecz zwiększenia poziomu bezpieczeństwa, w tym wyrażają zgodę na wzmożone kontrole na granicach, lotniskach, dworcach.

Natomiast z analizy dokumentów, takich jak: raporty, sprawozdania MSWiA, ABW oraz dostępnej literatury kryminologicznej przeprowadzonej przez K. Laskowską wynika, że zagrożenie atakiem cyberterrorystycznym w Polsce istnieje, jednakże wydaje się, iż prawdopodobieństwo jego sku-

23 Zob. E. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, Poczucie bezpieczeństwa oraz zagrożenie cyberterroryzmem w świetle wyników badań empirycznych. Cześć 1 badań, „Przegląd Policyjny" 2013, nr 4(112), s. 45 i nast.; tychże, Postrzeganie współczesnego terroryzmu i terrorysty oraz reakcje społeczne wobec ograniczania podstawowych praw obywatelskich w walce z terroryzmem w świetle wyników badań empirycznych. Część 2 badań, „Przegląd Policyjny" 2014, nr 1(113), s. 5 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

tecznego przeprowadzenia jest raczej znikome. Zatem, jest ono potencjalne, a świadomość zagrożenia nim rośnie. Państwo polskie posiada instrumenty prawne, jak też organ zajmujący się kwestiami cyberterroryzmu, jednakże niektóre z tych elementów wymagają korekt. Chodzi tu przede wszystkim o podjęcie przez państwo działań o charakterze uprzedzającym w zakresie prawa, lepszą organizację organów administracji państwowej, organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości oraz wyedukowanie odpowiedzialnego społeczeństwa.

Przeprowadzone przez K. Laskowską analizy ukazały różnorodne doświadczenia wybranych państw związane z cyberterroryzmem. Rozważania dotyczące problemu cyberterroryzmu w Rosji ukazały, że kraj ten stanowi cel potencjalnych ataków cyberterrorystycznych ze względu na złożoną sytuację społeczno-polityczną (konflikt w Czeczenii, niezadowolenie części społeczeństwa z rządów władzy na najwyższych szczeblach). Trudno jest mówić o skali zaistniałych zdarzeń w cyberprzestrzeni o podłożu terrorystycznym w tym kraju, gdyż do społeczeństwa nie docierają żadne informacje w tym zakresie. Nie można też ustalić liczb obrazujących skalę zjawiska. Natomiast wraz z coraz większą informatyzacją kraju, można spodziewać się ataków cyberterrorystycznych. Pod względem prawnym państwo rosyjskie jest przygotowane do karania cyberterrorystów za zamachy (jak za akty terrorystyczne). Jednakże bardziej istotne jest pytanie: czy jest przygotowane, by temu przeciwdziałać?

Analizy K. Laskowskiej dotyczące problemu cyberterroryzmu na Ukrainie ukazały, że jest ona narażona na ataki cyberterrorystyczne, głównie ze względu na niski poziom zabezpieczeń systemów komputerowych strategicznych instytucji państwowych. Brak jest informacji o liczbie dokonanych zamachów cybeterrorystycznych i szkodach przez nich spowodowanych. Państwo to posiada bazę prawną umożliwiającą pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sprawców ataków w cyberprzestrzeni (jak za akty terrorystyczne).

Zarówno Rosja, jak i Ukraina dążą do systemowego uregulowania kwestii terroryzmu. W Rosji przez lata obowiązywała bowiem ustawa o walce z terroryzmem z 1998 r., a obecnie – ustawa o przeciwdziałaniu terroryzmowi z 2006 r. oraz Koncepcja przeciwdziałania terroryzmowi w Federacji Rosyjskiej z 2009 r., a na Ukrainie – ustawa o walce z terroryzmem z 2003 r. Niestety, oba państwa ledwie wspominają w swoich dokumentach o cyberterroryzmie, a wszystkie regulacje prawne w nich zawarte dotyczą klasycznych fizycznych aktów terrorystycznych. Zatem, czy te opisane procedury będą mogły mieć zastosowanie wobec zamachu cyberterrorystycznego, pokaże dopiero czas.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Na potrzeby **badań kryminalistycznych** J. Stojer przeprowadziła badania empiryczne wśród funkcjonariuszy, biegłych oraz ekspertów na temat cyberprzestępczości i cyberterroryzmu, zarówno od strony analizy zjawiska, jak i jego kryminalistycznych aspektów, takich jak *modus operandi* sprawców czy technika wykrywania i zabezpieczania śladów elektronicznych[24]. Metodę stanowiły pogłębione wywiady indywidualne na podstawie przygotowanego kwestionariusza z funkcjonariuszami Policji KWP w Krakowie (Wydział Wywiadu Kryminalnego i Wydział dw. z Przestępczością Gospodarczą) oraz funkcjonariuszami Centralnego Biura Śledczego w Krakowie (Wydział ds. Zorganizowanej Przestępczości Ekonomicznej, Wydział ds. Zorganizowanej Przestępczości Kryminalnej, Wydział Ogólny i Nadzoru, Wydział ds. Zorganizowanej Przestępczości Narkotykowej), a także biegłymi przeprowadzającymi ekspertyzy informatyczne (biegli z Media-*Recovery* oraz *ProCertiv*) i ekspertami ds. bezpieczeństwa teleinformatycznego. Wyniki badań kryminalistycznych doprowadziły do wniosku, że niektóre zachowania sprawców należy kwalifikować jako cyberterroryzm, a inne w kategorii cyberprzestępczości. Z całą pewnością brak regulacji w tym zakresie wpływa na sposób analizowania zagrożeń i przeciwdziałania im. Oczywiste jest, że w obecnych czasach sprawcom łatwiej przeprowadzić pewne działania w sieci niż w świecie rzeczywistym. Terroryzm został przeniesiony do Internetu. Sprawcy może wydawać się, że działa anonimowo, ponieważ nie ma kontaktu fizycznego z ofiarą lub ofiarami. Od powzięcia zamiaru do działania upływa mniej czasu, bowiem łatwiej i szybciej działa się w cyberprzestrzeni. Z jednej strony poprzez nowości technologiczne i mobilność urządzeń, powszechność występowania urządzeń podłączonych na stałe do sieci, jesteśmy narażeni na ataki cyberprzestępców pospolitych (kradzieże z konta bankowego, kradzieże danych, oszustwa internetowe), ale i ataki cyberterrorystów. Z drugiej strony dajemy możliwość służbom specjalnym i organom ścigania lokalizacji, przechwytywania danych i prowadzenia monitoringu sieci. Jak podali respondenci, Policja uczy się od sprawców sposobu działania (ciągły wyścig, albo nawet i pościg technologiczny Policji za przestępcami). Sprawca ma oczywiście cel i większą motywację do posiadania określonej wiedzy z zakresu działania cyberprzestrzeni.

Cyberterroryzm to bardziej skomplikowane zjawisko, niż proste połączenie działania w sieci i terroryzmu. Taki atak może mieć większą siłę oddziaływania na społeczeństwo niż „klasyczny" atak terrorystyczny. Można

24 J. Stojer-Polańska, Kryminalistyczne aspekty cyberterroryzmu, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno-kryminologiczne, *op. cit.*, s. 681 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

rozważyć dwie sytuacje: w pierwszej cyberatak jest tylko narzędziem do przeprowadzenia konwencjonalnej wojny bądź ataku, w drugiej cyberatak jest przeprowadzany jako atak sam w sobie. I ta druga sytuacja może być bardziej niebezpieczna. Być może wojna konwencjonalna nie będzie konieczna, jeśli to informacja jako taka zostanie zaatakowana. Nie jesteśmy bowiem w stanie przewidzieć konsekwencji ani rozpoznać całości zagrożenia, być może zabraknie prawnych środków reakcji na taką sytuację. Sprawca cyberterroryzmu może działać także *for fun and fame*, jego działania mogą być irracjonalne (nie będzie łatwo zrozumieć jego motywację, trudniej będzie go sprofilować). Takie zdarzenia są trudno przewidywalne, w zasadzie niewykrywalne na etapie planowania i przygotowania, trudne jest szacowanie ich zdolności do zagrożenia bezpieczeństwa. Poza tym taki atak może zostać wykonany z dowolnego miejsca na świecie. Zdaniem badanych, przy cyberprzestępczości najczęściej motywem działania sprawców są pieniądze. Podobny motyw może charakteryzować cyberterrorystów, z tym że ich działania częściej mogą wydawać się irracjonalne, stąd też trudniej je prognozować i kontrolować.

Aby móc zwalczać takich sprawców, trzeba niejako postrzegać sieć w taki sposób, jak oni ją postrzegają. Trudno bowiem eliminować zagrożenia, które nie zostały jeszcze rozpoznane, a często nie są nawet zdefiniowane. Poza umiejętnościami informatycznymi potrzebna jest także predyspozycja do rozumienia śladów elektronicznych. Z całą pewnością należałoby opracować standardy przygotowywania ekspertyz informatycznych, bowiem to, co wchodziło w zakres takiej ekspertyzy parę lat temu, dziś może być nieaktualne. Dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości należałoby przygotowywać systematyczne szkolenia, aby mogli takie dowody oceniać na etapie sądowym, ale także wcześniej dobrze takie ślady zabezpieczyć i wnosić o przeprowadzenie badań możliwych do wykonania z punktu widzenia aktualnego stanu nauki.

Być może lokalne rozpoznawanie zagrożeń sprawdziłoby się w przypadku tego typu zdarzeń. Jak jednak wynika z przeprowadzonych badań, trudno oszacować zagrożenie cyberterroryzmem. Na tle rozwijającej się dynamicznie cyberprzestępczości i utrudnień w wykrywaniu i ściganiu jej sprawców, można założyć, że stosunkowo łatwo byłoby przeprowadzić atak cyberterrorystyczny. Przy takim zdarzeniu, zapewne nie szczędzonoby sił i środków, aby wykorzystać wszystkie możliwości, jakie daje informatyka śledcza/kryminalistyczna. Ślady pozostawione w sieci zapewne doprowadziłyby do sprawcy, to zaś umożliwiłoby tworzenie profili psychologicznych osób wykazujących takie skłonności. Niestety, dopiero prze-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

prowadzony na wielką skalę atak cyberterrorystyczny pozwoli szacować zagrożenie i tworzyć mechanizmy przeciwdziałania.

W tym kontekście szczególnie należy podkreślać konieczność edukacji na temat zasad działania cyberprzestrzeni. Dotyczy to zarówno użytkowników indywidualnych, w zakresie profilaktyki i podstawowych zasad bezpieczeństwa, jak i osób z kręgu organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości w zakresie zasad prawidłowego postępowania w przypadku sprawcy działającego w sieci. Związane to jest z edukacją na temat kryminalistycznych aspektów cyberprzestępczości, jak i zasadami oceny materiału dowodowego. Nie da się tego przeprowadzić bez współpracy z podmiotami prywatnymi i prowadzenia szeroko zakrojonych kampanii społecznych na temat zagrożeń w cyberprzestrzeni. Zaś funkcjonariusze, prokuratorzy i sędziowie powinni mieć zapewnione ustawiczne szkolenia w zakresie związanym z informatyką śledczą/kryminalistyczną.

Wyniki przeprowadzonych badań typu *foresight* dotyczących oceny zagrożenia cyberterroryzmem za kilka lat ukazały, że dla części respondentów dokonanie tego jest trudne. Należy sądzić, że głównie z powodu ogromnego postępu technologicznego, nieprzewidywalnego za 5 lat. Część badanych wskazywała na ataki hakerskie na bazy danych urzędów państwowych, włamania do różnego rodzaju baz danych, np. bankowych, rozwój haktywizmu na tle problemów ekologicznych, szantaże firm przy użyciu Internetu oraz na pedofilię. Według niektórych zagrożona będzie sfera infrastruktury bankowej, dostarczania wody, prądu, a także kontroli lotów. Inni wskazali, iż szeroko rozumiana wojna cybernetyczna będzie głównym zagrożeniem, z którym będziemy mieli do czynienia w Polsce za 5 lat.

W uzupełnieniu badań kryminalistycznych, a dokładniej informatyki śledczej zapoznano się z możliwościami szeregu programów oraz systemów pozwalających na poszukiwanie, ujawnianie i zabezpieczanie śladów elektronicznych znajdujących się na urządzeniach przenośnych. W ramach istniejącej współpracy z Komendą Wojewódzką Policji w Białymstoku przy udziale funkcjonariusza Pracowni Badań Informatycznych przeprowadzono badania 64 telefonów komórkowych pod kątem kryminalistycznych i prawnych aspektów informatyki śledczej oraz efektywności zakupionego oprogramowania i systemów komputerowych.

Wyniki **badań kryminologicznych** przeprowadzonych przez E. Guzik-Makaruk i K. Laskowską dotyczących poczucia zagrożenia cyberterroryzmem i terroryzmem ukazały, że **przeprowadzone badania nie skłaniają**

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

do wniosków o konieczności wprowadzenia zmian w obowiązującym prawie[25].

Jednakże z analizy raportów, sprawozdań MSWiA, ABW oraz dostępnej literatury kryminologicznej wynika, że państwo polskie potrzebuje bardziej efektywnego i lepiej „uzbrojonego" prawa. W ten krąg zapotrzebowań wpisuje się m.in. Rządowy Program Ochrony Cyberprzestrzeni Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2011-2016 zawierający mechanizmy w zakresie oddziaływania na zagrożenia w cyberprzestrzeni. Stanowi on zespół założeń wskazujących kierunki działań. Jednakże, by miały one moc obowiązującą, muszą zostać przyjęte w odpowiednich aktach prawnych, które powinny spowodować zmiany proceduralne i strukturalne w funkcjonowaniu szeregu organów oraz instytucji.

Natomiast w zakresie regulacji prawnokarnych to, zdaniem E. Jurgielewicz, wydaje się, iż zbędnym byłoby wprowadzanie do Kodeksu karnego tzw. „kazuistycznych bytów", które by wyłącznie nazywały owe przestępstwa, jak np. cyberterroryzm, a poza nazewnictwem nie wnosiłyby nic istotnego do skonstruowanych już regulacji. Niemniej jednak, pamiętać należy o „mankamentach" definicji legalnej przestępstwa o charakterze terrorystycznym[26]. Mianowicie, w literaturze przedmiotu podnosi się, iż zawiera ona zbyt wiele elementów ocennych, co powoduje, iż jest zbyt szeroka i pozostawia dużą swobodę interpretacyjną, proponuje się również stworzenie odrębnych zasad odpowiedzialności za poszczególne formy zjawiskowe i stadialne.

Na potrzeby analiz J. Kosiński przeprowadził badania ankietowe oraz wywiady dotyczące **społecznych kosztów cyberprzestępczości**[27]. Respondentami byli głównie uczniowie, studenci, policjanci, pracownicy innych organów ścigania, pracownicy działów bezpieczeństwa organów państwowych i podmiotów prywatnych. Ankietowani stwierdzili, że dominującym kosztem cyberprzestępstwa jest wymierny koszt materialny. To na nim najczęściej koncentrują się obserwatorzy cyberprzestępczości z zewnątrz (np. policjanci). Badani zauważyli również inne koszty mające charakter kosztów społecznych – koszty związane z utratą zaufania do używanych usług/narzędzi/technologii, koszty związane z utratą dobrej opinii, koszty psychiczne – np. subiektywnych cierpień oraz koszty związane z utratą zaufa-

25 E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, Poczucie bezpieczeństwa oraz zagrożenie cyberterroryzmem w świetle wyników badań empirycznych, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, *op. cit.*, s. 645 i nast.

26 Zob. O. Górniok (aktualizacja J. Bojarski), Rozdział XIV, [w:] Kodeks karny. Komentarz, M. Filar (red.), Wydanie 4., Warszawa 2014, s. 751 i nast.; K. Daszkiewicz, O karaniu morderstw, „Prokuratura i Prawo" 2010, nr 5, s. 8.

27 J. Kosiński, Społeczne koszty cyberprzestępczości, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, *op. cit.*, s. 555 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nia do organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Wskazano też na stratę czasu osoby pokrzywdzonej na udzielanie wyjaśnień instytucjom i osobom znajomym, obsługę e-maili zwrotnych. Skutki społeczne były zauważane głównie przez respondentów, którzy byli pokrzywdzonymi w sprawach o cyberprzestępstwa. Można próbować oszacować jakościowo koszty społeczne, lecz znacznie trudniej jest podać ich wymiar liczbowy. Często wymiar społeczny jest subiektywnym odczuciem pokrzywdzonego, którego nie da się porównać z kosztem innego pokrzywdzonego lub kosztem pokrzywdzonego w innej kategorii cyberprzestępstwa.

Większość badanych sugerowała, że to państwo ze swoim aparatem jest odpowiedzialne za zapewnienie cyberbezpieczeństwa. Stąd też bardzo wielu ankietowanych było za różnymi formami ponoszenia przez państwo nakładów na cyberbezpieczeństwo lub zwalczanie cyberprzestępczości. Za najważniejsze przedsięwzięcia uznano szkolenia organów ścigania z zakresu cyberprzestępczości. Podkreślano także, że nie w każdym przypadku chodzi o nakłady finansowe. Istotne jest, aby „organa ścigania posiadały wiedzę, uprawnienie, przyzwolenie i chciały realizować te obowiązki". Najczęściej wskazywano na potrzebę wsparcia przez państwo profilaktyki cyberbezpieczeństwa, dodatkowych nakładów celowych na Policję oraz na pomoc ofiarom cyberprzestępstw.

3. Wybrane aspekty prawne zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego w zakresie energetyki jądrowej

Główne działania realizacji tego odcinka badawczego miały na celu przeprowadzenie kwerendy ustawodawstwa oraz bieżącej analizy sytuacji gospodarczo-politycznej związanej z realizacją założeń Rządu RP w zakresie **wdrażania projektu jądrowego mającego na celu przygotowanie Polski do budowy pierwszej siłowni atomowej**.

Kluczową rolą w realizacji odcinka badawczego było **uczestniczenie w forach dyskusyjnych**, które głównie były zlokalizowane na terenie województwa pomorskiego, ze względu na potencjalne umiejscowienie tam polskiej elektrowni jądrowej. Dlatego też od początku trwania projektu uczestniczono w spotkaniach zespołów, organizacji związanych z tematyką energetyki jądrowej na terenie tego województwa:

1. Forum Dialogu i Współpracy Województwa Pomorskiego „Energia i Samorządność".
2. Pomorska Platforma Technologiczna Energetyki (PPTE).
3. Wojewódzka Rada ds. Bezpieczeństwa Energetycznego.
4. Stowarzyszenia na rzecz Budowy Elektrowni Jądrowej w woj. pomorskim.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

5. Zespół ds. przygotowań województwa pomorskiego do realizacji inwestycji budowa elektrowni jądrowej.
6. Stowarzyszenie na rzecz elektrowni jądrowej w województwie pomorskim.

W ramach zadania badawczego przygotowano także kwerendę biblioteczną, sześć szczegółowych opracowań oraz 11 okresowych raportów medialnych dotyczących tematyki energetyki jądrowej:

Kwerenda bibliografii do tematu **„Aspekty prawne zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego"** z lat 1971-2012 została przeprowadzona w bibliotekach Wojskowej Akademii Technicznej, Akademii Obrony Narodowej, Politechniki Warszawskiej, Politechniki Białostockiej oraz Uniwersytetu w Białymstoku i Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.

M. Makutynowicz w opracowaniu pt. **„Służby specjalne w zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego w Polsce"** udowadnia, że sektor energetyczny należy do strategicznych gałęzi każdej gospodarki narodowej[28]. Ochrona tegoż sektora jest zgodna z podstawowymi interesami państwa, a przeciwdziałanie ewentualnym zagrożeniom musi uwzględniać działania w sferze wewnętrznej i zewnętrznej państwa. Opracowanie wskazuje na: wrogą działalność zagranicznych podmiotów polityki międzynarodowej, przestępczość międzynarodową i terroryzm międzynarodowy. W sferze wewnętrznej za takowe uznać należy zagrożenia wynikające z działań przestępczych, nie do końca właściwego i efektywnego systemu prawnego, których źródła znajdują się wewnątrz państwa. W III Rzeczpospolitej wśród wielu instytucji, których zadaniem jest zapobieganie, zwalczanie czy analiza niebezpieczeństw związanych z sektorem energetycznym są: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencja Wywiadu (wcześniej Urząd Ochrony Państwa). Oczywistym jest, iż również inne struktury zajmują się w pewnym stopniu powyższymi zagadnieniami (np. Centralne Biuro Antykorupcyjne).

Bezpieczeństwo wewnętrzne to taki stan funkcjonowania państwa, który zapewnia przeciwdziałanie, eliminowanie lub ograniczanie zagrożeń dla ustroju konstytucyjnego, porządku wewnętrznego oraz spokoju oraz umożliwia ochronę interesu publicznego poszczególnych społeczności i każdego obywatela. Szczególne zagrożenia wynikające w konsekwencji m.in. z terroryzmu, przestępczości zorganizowanej, ekstremizmu politycznego, pornografii dziecięcej, korupcji i sytuacji kryzysowych mogą prowadzić do zakłócenia funkcjonowania instytucji publicznych, spowodować

28 Materiały wewnętrzne, niepublikowane, przygotowane na potrzeby projektu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

zerwanie lub osłabienie więzi społecznych, naruszać podstawowe interesy ekonomiczne państwa, a w tym i bezpieczeństwa energetycznego państwa. Autor wskazuje, że bezpieczeństwo energetyczne, jako element bezpieczeństwa wewnętrznego, w dzisiejszych czasach tak naprawdę oznacza bezpieczeństwo ekonomiczne polskiej gospodarki, polskich rodzin oraz polskich firm.

Ze względu na interdyscyplinarny charakter (nauki techniczne i technologiczne) wydaje się koniecznym uruchomienie także w ramach studiów przedmiotów specjalistycznych związanych z tematyką bezpieczeństwa energetycznego państwa.

Autor także wskazuje na to, że sama dywersyfikacja dostaw surowców energetycznych jest niewystarczająca, jeżeli własność przedsiębiorstw zarządzających ich wytworzeniem, jak i dystrybucją nie będzie się znajdowała w rękach państw zewnętrznych. Natomiast w kontekście bezpieczeństwa wewnętrznego autor wskazuje pewne ryzyko – to poprzez własne spółki dystrybucyjne państwo może wpływać przed wyborami na nastroje społeczne, np. obniżając ceny energii krótko przed wyborami. Wskazuje także, że jednym ze sposobów ograniczania takiej praktyk może być powoływanie zarządów na kadencje nie pokrywające się z kadencjami parlamentu i wprowadzenie przepisów utrudniających odwoływanie niepoprawnych politycznie zarządów przedsiębiorstw energetycznych. To zależy jednak od (dobrej) woli polityków, którzy w interesie państwa oddaliby część swojej władzy.

Sektor energetyczny powinien być w szczególny sposób chroniony, gdyż jest on jednym z ważniejszych, jeśli chodzi o wpływ na gospodarkę i szerzej na podstawy ekonomiczne państwa. Autor opracowania wskazuje instytucje państwowe zajmujące się zapewnieniem bezpieczeństwa wewnętrznego ze wskazaniem odpowiedzialnych za bezpieczeństwo energetyczne kraju. Informuje, że funkcjonariusze ABW i AW w celu zapewnienia szeroko pojętego bezpieczeństwa energetycznego państwa, w ramach prowadzonych czynności służbowych mogą wykonywać czynności operacyjno-rozpoznawcze, dochodzeniowo-śledcze (tych czynności nie wykonuje AW) i analityczno-informacyjne w celu rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw oraz ścigania ich sprawców oraz w celu uzyskiwania i przetwarzania informacji istotnych dla ochrony bezpieczeństwa państwa i jego porządku konstytucyjnego. Opracowanie zawiera w sobie analizę raportu z działalności Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego za 2011 rok, w punkcie dotyczącym bezpieczeństwa wewnętrznego, należy przytoczyć, iż ABW w 2011 roku w zakresie rozpoznawania i zwalczania zagrożeń bezpieczeństwa energetycznego koncentrowała się przede wszystkim wokół

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

prac związanych z: „realizacją Polskiego Programu Energetyki Jądrowej". ABW uczestniczyła w opracowaniu aktów prawnych związanych z planami budowy w Polsce elektrowni jądrowej. Ponadto w związku z prowadzoną współpracą z Ministerstwem Gospodarki i Pełnomocnikiem Rządu ds. Polskiej Energetyki Jądrowej, przedstawiciele ABW weszli w skład Grup Zadaniowych w ramach przygotowania do przyjęcia misji Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej w Polsce. Z uwagi na sprawowanie przez Polskę prezydencji w Unii Europejskiej, ABW objęła w tym okresie przewodnictwo w Grupie ds. Ochrony Obiektów Jądrowych, powołanej na podstawie decyzji Komitetu Stałych Przedstawicieli COREPER przy Radzie UE, w celu dokonania oceny poziomu zabezpieczeń i ochrony fizycznej istniejących i planowanych elektrowni jądrowych.

Kolejne opracowanie pt. **„Bezpieczeństwo elektrowni jądrowych"** zawiera w sobie szczegółowy opis zagadnień związanych z bezpieczeństwem elektrowni[29]. M. Makutynowicz wskazuje, że jest to zagadnienie wieloaspektowe, dotyczy ono zarówno kwestii technicznych, środowiskowych, prawnych, jak i zapewnienia ochrony, aby sam obiekt jądrowy nie stał się celem ataku. Bezpieczeństwo elektrowni jądrowych służy realizacji wspólnego celu – ochrony ludzi i środowiska – i zazwyczaj odzwierciedla wspólną filozofię „obrony w głąb". Faktycznie, wiele projektowanych systemów bezpieczeństwa elektrowni jądrowych służy jednocześnie ochronie elektrowni. Trzeba jednak zwrócić uwagę na to, by „bezpieczeństwo nie wpływało negatywnie na ochronę i odwrotnie". Oznacza to, że decyzje dotyczące bezpieczeństwa technicznego elektrowni jądrowych wymagają zintegrowanego podejścia i wspólnego zarządzania z organami odpowiedzialnymi za ochronę obiektu. Zgodnie z zasadą „obrony w głąb", „elektrownie jądrowe należy projektować z dużym zapasem bezpieczeństwa, budować z najlepszych materiałów i z zachowaniem odpowiedniej jakości, a także wprowadzać układy zapobiegające niebezpiecznym odchyleniom od nominalnych parametrów eksploatacyjnych". Eksploatacja elektrowni jądrowych liczona w tysiącach reaktorolat dostarcza doświadczeń, które wraz z prowadzonymi badaniami w zakresie bezpieczeństwa pozwalają na usprawnienie procedur eksploatacyjnych, systemów zapewnienia jakości czy też dokładne planowanie sytuacji kryzysowych. Jednakże czynnikiem kluczowym dla utrzymania wysokiego poziomu bezpieczeństwa w przyszłości energetyki jądrowej będzie zarządzanie bezpieczeństwem obiektów, a także kontrolowanie i monitorowanie bezpieczeństwa przez urzędy dozoru jądrowego.

29 Materiały wewnętrzne, niepublikowane, przygotowane na potrzeby projektu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W opracowaniu pt. **„Polityka UE w dziedzinie energii jądrowej – przegląd dokumentów UE" – autorstwa M. Makutynowicza –** zostały omówione wybrane przez autora dziedziny z zakresu energii jądrowej, tj. bezpieczeństwo jądrowe, badania jądrowe oraz zasygnalizowana została kwestia pokojowego wykorzystania energii jądrowej[30].

W kontekście wypadku w elektrowni jądrowej w Fukushimie, absolutnym priorytetem polityki UE w dziedzinie energii jądrowej jest bezpieczeństwo jądrowe. Biorąc pod uwagę liczbę regulacji w obszarze bezpieczeństwa jądrowego, należy stwierdzić, iż kwestia ta jest niezwykle ważna. Okazuje się, że „w miarę jak produkcja energii jądrowej wkracza na coraz to nowe obszary, UE musi rozwijać swoją politykę i wiedzę fachową oraz kontynuować współpracę z partnerami w celu promowania najwyższych norm bezpieczeństwa jądrowego". Dlatego też na gruncie prawa unijnego, w przedmiocie bezpieczeństwa jądrowego odnajdujemy regulacje dotyczące nie tylko bezpieczeństwa reaktorów, ochrony przed promieniowaniem, zarządzania odpadami, wycofywania z eksploatacji i demontaż elektrowni jądrowych, zabezpieczania materiałów jądrowych, ochrony środowiska, ale również wskazania do współpracy międzynarodowej na rzecz utrzymania najwyższych norm z zakresu bezpieczeństwa jądrowego, prowadzenia badań oraz realizację licznych projektów.

M. Makutynowicz w swoim opracowaniu zwraca szczególną uwagę na Europejską Wspólnotę Energii Atomowej, która została utworzona w celu przyczynienia się do podniesienia poziomu życia w Państwach Członkowskich i rozwoju wymiany handlowej z innymi państwami poprzez ustanawianie warunków niezbędnych do utworzenia i szybkiego rozwoju przemysłu jądrowego. Założeniem przyświecającym powołaniu do życia Wspólnoty było stworzenie warunków niezbędnych do rozwoju silnego przemysłu jądrowego zapewniającego szeroki dostęp do zasobów energetycznych, prowadzącego do modernizacji procesów technicznych i zapewniającego, dzięki wielu innym zastosowaniom, dobrobyt narodów państw tworzących Wspólnotę, bezpieczeństwa niezbędnego do eliminacji zagrożeń dla życia i zdrowia ludności oraz włączenie innych krajów w prace Wspólnoty i współpraca z organizacjami międzynarodowymi zaangażowanymi w pokojowe wykorzystanie energii atomowej.

Wskazuje także, na jej uprawnienia do zaciągania zobowiązań poprzez podpisywanie umów z państwem trzecim (zawarte w treści art. 101 Traktatu Euratom). Dwustronne umowy międzynarodowe zawierane przez Euratom w dziedzinie energii jądrowej dotyczą z zasady konkretnych zagadnień.

30 Materiały wewnętrzne, niepublikowane, przygotowane na potrzeby projektu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Skupiają się głównie wokół badań jądrowych, a w szczególności – badań nad syntezą jądrową, bezpieczeństwa jądrowego oraz pokojowego wykorzystania energii jądrowej.

Autor opisuje także kompetencje Wspólnoty, jaką jest także zaangażowanie w tworzenie wspólnych przedsiębiorstw. Przedsiębiorstwa te są tworzone dla konkretnych projektów o fundamentalnym znaczeniu dla rozwoju przemysłu jądrowego w Europie. Jako przykład może służyć: *Joint European Tours* (JET) w dziedzinie syntezy jądrowej, stworzone w roku 1978 i rozwiązane w 2000 roku (działalność JET jest kontynuowana pod egidą Europejskiego porozumienia w sprawie rozwoju syntezy jądrowej – *European Fusion Development Agreement* – EFDA) oraz projektu ITER, który wykracza poza granice Unii Europejskiej.

W opracowaniu pt. **„Prawno-społeczne aspekty przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa w kontekście problematyki energii jądrowej"** M. Makutynowicz opisuje politykę energetyczną państwa, która stanowi wyodrębniony segment polityki gospodarczej, określający założenia i cele państwa w odniesieniu do sektora energetycznego, a precyzyjniej – zespół działań podejmowanych przez struktury państwa i podmioty gospodarki energetycznej dla zapewnienia optymalnego zaopatrzenia w energię[31]. W myśl zapisów polskiego prawa, podmiotami odpowiedzialnymi za realizację polityki energetycznej państwa są w równym stopniu organa rządowe, jak i samorząd terytorialny.

W związku z tym nasuwa się postulat modyfikacji rozwiązań prawnych, umożliwiających szersze wykorzystywanie potencjału jednostek samorządu terytorialnego, a przez to społeczności lokalnych, w zakresie działań zmierzających do zachowania właściwego poziomu bezpieczeństwa energetycznego kraju.

Bezpieczeństwo energetyczne oznacza zasadne i godziwe zaspokajanie potrzeb na usługi energetyczne zarówno w wymiarze bezpieczeństwa politycznego kraju, jak również indywidualnych odbiorców energii (gospodarstw domowych czy przedsiębiorstw). Autor w opracowaniu przedstawia następujące aspekty tworzenia strategii bezpieczeństwa energetycznego: sporządzanie planów zaopatrzenia w energię, uwalnianie cen energii, tworzenie jednolitego rynku energii.

Opracowanie wskazuje, że dla przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa konieczne jest ciągłe rozwijanie przepisów prawnych dostosowujących potrzeby technologiczne oraz surowcowe (w zakresie energetyki) do warunków rzeczywistych. Powinno się ono odbywać w oparciu o przejrzy-

31 Materiały wewnętrzne, niepublikowane, przygotowane na potrzeby projektu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

stą politykę z zaangażowaniem społeczeństwa (edukacja, popularyzacja nauki). Konieczna jest także dywersyfikacja struktury wytwarzania energii. Niezbędnym jest także uregulowanie uprawnień na różnych szczeblach administracji samorządowej.

Ł. Krajewski w opracowaniu pt. **„Energetyka jądrowa – ujęcie ogólne" zaprezentował** sposób działania elektrowni jądrowej z przedstawieniem technologii, jakie są obecnie używane[32]. Autor przedstawił podstawowy podział reaktorów jądrowych, ze względu na ich konstrukcję oraz uwzględniając m.in. rodzaj zastosowanego moderatora i chłodziwa (wodne, ciężkowodne, gazowe, sodowe, helowe itd.), system odprowadzania ciepła (jednoobiegowy, dwuobiegowy, trójobiegowy), czy rodzaj zastosowanego paliwa (uranowe, plutonowe, uranowo-plutonowe, torowe). Opracowanie miało na celu także wskazanie wykorzystywania technologii jądrowych (zastosowanie promieniotwórczości) w codziennym życiu (przemysł, medycyna, nauka).

Autor wyeksponował międzynarodową skalę zdarzeń jądrowych (INES), gdzie wszystkie zdarzenia kwalifikowane są do jednego z 7 poziomów: najniższy nr 1 jest zakłóceniem (anomalią), najpoważniejsze, najcięższe, takie jak w Czarnobylu, otrzymuje miano wielkiej awarii – poziom nr 7. Pokazał też przykłady klasyfikacji awarii w odniesieniu do konkretnych sytuacji[33]. Opracowanie miało także na celu zaprezentowanie głównych obaw związanych z eksploatacją elektrowni jądrowej, poprzez odpowiedzi na społecznie ważne pytania: Czy elektrownie jądrowe wpływają na napromieniowanie mieszkańców z terenów sąsiadujących z elektrownią? Czy radioaktywne gazy, które wydostają się z reaktora jądrowego powodują u ludzi raka? Czy elektrownie jądrowe są kierowane przez ludzi, których błąd może zagrozić bezpieczeństwu milionów obywateli? Czy elektrownia jądrowa jest celem przyciągającym międzynarodowy terroryzm? Czy w pewnych warunkach reaktor może zadziałać jak bomba atomowa?

W opracowaniu zawarto także opis celów i zasad działania Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej i Państwowej Agencji Atomistyki. Opisano system bezpieczeństwa jądrowego i ochrony radiologicznej w Polsce (dozór jądrowy), w tym zasady monitoringu promieniowania (jego rodzaj i strukturę), wskazując placówki pomiaru skażeń oraz instytucje i instytu-

32 Materiały wewnętrzne, niepublikowane, przygotowane na potrzeby projektu.

33 EJ w Czarnobylu, b. ZSRR, 1986, Zakłady przerobu paliwa w Kysztymie, b. ZSRR, 1957, Reaktor w Windscale, Wielka Brytania, 1957, EJ Three Mile Island, USA, 1979, Zakład przerobu paliwa w Windscale, Wielka Brytania, 1973, EJ Saint Laurent, Francja, 1980, Zestaw krytyczny w Buenos Aires, Argentyna, 1983, EJ Vandelloos, Hiszpania, 1989.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

cje i podmioty informacyjne działające w zakresie ochrony radiologicznej i energetyki jądrowej.

Z kolei w opracowaniu pt. **„Energetyka jądrowa w prawie polskim"** Ł. Krajewski przedstawił rys historyczny związany z uruchomieniem programu energetyki jądrowej w Polsce[34]. Wprawdzie dokument, który opracowano w roku 2010 zdążył się już zdezaktualizować, jednakże przystąpiono do prac legislacyjnych, które dają gwarancję możliwości wdrożenia Programu Polskiej Energetyki Jądrowej. Z jednej strony polski Parlament musiał ustanowić prawo dające taką możliwość oraz akty wykonawcze, z drugiej zaś – został zobligowany do dostosowania polskiego prawodawstwa do Unii Europejskiej.

Udział uczestników projektu w 13 konferencjach, spotkaniach i seminariach oraz wiedza zdobyta w ich trakcie pozwoliły na bieżąco oceniać wdrażanie polskiego programu energetyki jądrowej. Wyniki prac badawczych pokazały także, że konieczna jest analiza nie tylko prawa, ale także wypracowanie schematów postępowań w komunikacji społecznej.

W trakcie trwania projektu badawczo-rozwojowego zostało przygotowanych **11 raportów medialnych dotyczących energetyki jądrowej od 2011 do 2014 r.** Ich celem było pokazanie **tendencji** w dyskusji na temat energetyki jądrowej na świecie. Stanowią one także zbiór opracowań o charakterze publicystyczno-naukowo-informacyjnym. W wyniku tej kwerendy można wyciągnąć następujące wnioski:

1. Katastrofa w elektrowni jądrowej Fukushima spowodowała obniżenie zaufania społecznego związanego z wykorzystaniem energetyki jądrowej na świecie – pojawił się na nowo tzw. „mit Czarnobyla".
2. Wydarzenie to otworzyło dyskusję na temat bezpieczeństwa elektrowni jądrowych – w tym także planu wdrożenia Polskiej Energetyki Jądrowej.
3. Po awarii jądrowej w Fukushimie, Komisja Europejska wezwała do przeprowadzenia kompleksowych badań wszystkich 143 elektrowni jądrowych znajdujących się w UE. Rada Europejska, w konkluzjach z posiedzenia z dni 24-25 marca 20011 roku podkreśliła, że „należy dokonać przeglądu bezpieczeństwa wszystkich elektrowni jądrowych w UE, w oparciu o kompleksowe i przejrzyste oceny ryzyka i bezpieczeństwa (testy warunków skrajnych – *stress tests*)". Tym

34 Materiały wewnętrzne, niepublikowane, przygotowane na potrzeby projektu. Autor zaprezentował harmonogram działań podjętych przez Rząd RP (13 stycznia 2009 r. Rada Ministrów podjęła Uchwałę Nr 4/2009 w sprawie działań podejmowanych w zakresie rozwoju energetyki jądrowej) począwszy od ustanowienia Pełnomocnika Rządu do spraw Polskiej Energetyki Jądrowej (Dz.U. z 2009 r. Nr 72, poz. 622), który otrzymał zadanie polegające na opracowaniu Programu Polskiej Energetyki Jądrowej (został przyjęty przez Radę Ministrów w 2014 roku), skończywszy na uchwalaniu poszczególnych ustaw i rozporządzeń.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

samym, począwszy od 1 czerwca 2011 roku, elektrownie jądrowe są oceniane trójetapowo. Na wstępnym etapie (*pre-assessment*) jest przeprowadzana ocena elektrowni jądrowych przez operatorów, na podstawie kwestionariusza testu skrajnych warunków oraz na podstawie dokumentów przedstawionych, opracowań i planów. Następnym etapem jest sporządzenie Raportów Krajowych przez krajowe organa kontrolne odnośnie tego, czy odpowiedzi udzielone przez operatorów elektrowni jądrowych są wiarygodne. Ostatnim etapem jest dokonanie wzajemnej oceny (*peer reviews*) przez Międzynarodowe Zespoły (*multinational teams*). Będą one siedmioosobowe – po jednym przedstawicielu Komisji Europejskiej oraz sześciu posłów z 27 krajowych organów kontrolnych.

4. Mimo że kraje europejskie (Niemcy) zadeklarowały publicznie powolne wycofywanie się z programów jądrowych, to pojawiły się wyraźnie zarysowane plany ekspansji energetyki jądrowej w Chinach.
5. Na tej podstawie zaobserwowano, iż obecnie mamy do czynienia z tendencją wzrostową, jeśli chodzi o możliwości rozwoju tej formy pozyskiwania energii w skali globalnej.
6. Analiza wykazuje także, że niewątpliwym atutem energetyki jądrowej jest fakt, iż pozwala ona unikać emisji gazów cieplarnianych oraz innych zanieczyszczeń przy jednoczesnym zaspokajaniu rosnących potrzeb na energię elektryczną.
7. Na wzrost zainteresowania energetyką ma wpływ również wzrost cen rynkowych paliw kopalnych.
8. Większość elektrowni jest już zamortyzowana i obecnie korzysta z prawdziwej zalety energetyki jądrowej, czyli niskich kosztów operacyjnych. Konkurencyjny koszt wytwarzania oraz doskonałe wyniki w zakresie bezpieczeństwa stały się podstawą dla modernizacji zwiększenia mocy i wydłużenia czasu eksploatacji. Zamortyzowane elektrownie wytwarzają energię elektryczną po bardzo niskich cenach, przedsiębiorstwa energetyczne dążą do przedłużania zezwoleń, aby maksymalnie wydłużyć zyskowny czas eksploatacji tych elektrowni.
9. Materiały pozwalają także zaobserwować pewien trend: sprzeciw społeczny w niektórych krajach, niski wzrost gospodarczy w krajach rozwiniętych, instytucjonalna i społeczno-polityczna niepewność w krajach przechodzących transformację ekonomiczną oraz brak źródeł finansowania w krajach rozwijających się.
10. Z przeprowadzonych analiz wynika, że rozwoju tego sektora należy upatrywać we wdrażaniu innowacji oraz usprawnianiu wszystkich

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

operacji, zarządzania, szkolenia, zaopatrzenia i konserwacji, wraz z bezwzględnym podporządkowaniem się kulturze bezpieczeństwa. Firmy oferujące technologie jądrowe w sposób wyraźniejszy prezentują zalety swoich rozwiązań, głównie w obszarze: bezpiecznych dostaw, bezpieczeństwa fizycznego reaktorów, tematyki związanej z przechowywaniem wypalonego paliwa (częściowym odzyskiwaniem) oraz szeroko rozumianej edukacji społecznej (jest to gwarancja poczucia bezpieczeństwa suwerena i akceptacja społeczna planów rządów poszczególnych krajów).

§ 4. Prawne i organizacyjne aspekty współpracy międzysektorowej w zakresie badań oraz zapewnienia bezpieczeństwa

Zadanie badawcze wskazane w tytule niniejszego paragrafu zostało zrealizowane przede wszystkim w postaci analiz dogmatycznych oraz badań empirycznych w wyodrębnionych z niego dwóch niezależnych obszarach badawczych: partnerstwo publiczno-prywatne (PPP) a polski system penitencjarny oraz współpraca międzysektorowa a prywatny sektor ochrony osób i mienia.

Badania przeprowadzone w pierwszym obszarze miały na celu poznanie poziomu wiedzy oraz opinii funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej (SW) na temat **możliwości funkcjonowania systemu penitencjarnego w Polsce w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego**[35]. Celem praktycznym była możliwość wykorzystania informacji uzyskanych w wyniku badań do działań podejmowanych przez kierownictwo resortu sprawiedliwości i SW w zakresie propagowania idei PPP w jej strukturze organizacyjnej (szkolenia, odprawy służbowe, analizy). Wiedza ta może mieć istotne znaczenie dla podejmowania decyzji w sprawie wdrażania zasad ustawy o PPP w systemie penitencjarnym, co finalnie ma wpływać na zapewnienie porządku i bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych oraz skutecznego i praworządnego wykonywania kary pozbawienia wolności. Przeprowadzone badania oraz ich wyniki mogą być wstępnym materiałem do dalszych rozważań i pogłębionych analiz o możliwościach, szansach i celowości zastosowania modelu PPP w polskim więziennictwie (zwolennicy i przeciwnicy, oceny i argumentacja). Ukazują one obraz kształtowa-

35 J. Pomiankiewicz, Polski system penitencjarny – szanse i możliwości funkcjonowania w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego – w opinii kadry Służby Więziennej, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno-kryminologiczne, *op. cit.*, s. 664 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nia się poglądów wybranej zbiorowości zawodowej w sposób bezpośredni zainteresowanej zagadnieniem. Niezwykle ważne wydaje się być uchwycenie istoty opinii środowiska więzienników, dynamiki poglądów, prognozowanych kierunków rozwoju określonych zjawisk, które mogą mieć wpływ na kształtowanie oblicza systemu penitencjarnego.

Badania przeprowadzone zostały z zastosowaniem metody sondażu diagnostycznego jako sposobu zebrania opinii i poglądów przedstawicieli wybranej zbiorowości, przy pomocy narzędzia w postaci kwestionariusza-ankiety, który zawierał metryczkę – podstawowe dane określające respondenta (6 pytań) oraz 52 pytania merytoryczne[36].

Stwierdzić należy, iż wiedza więzienników o istocie i zasadach PPP, możliwościach ich zastosowania w systemie penitencjarnym i wykonywaniu kary pozbawienia wolności jest dość powierzchowna i fragmentaryczna, w dużej mierze oparta o funkcjonujące stereotypy i obiegowe opinie. Z analizy badań (trafność odpowiedzi, terminologia, zakres wypowiedzi, zaangażowanie, liczba pozostawionych „pustych" miejsc w kwestionariuszu) wynika, że wiedza oraz posiadane informacje na temat PPP oraz szans i możliwości jego realizowania w więziennictwie nie jest w badanej populacji zbyt obszerna, a kadra podchodzi do zagadnienia dość ostrożnie i z rezerwą. Zwraca uwagę fakt, iż postawy w środowisku zawodowym więzienników wobec modelu PPP są zróżnicowane (uzależnione są od wielu okoliczności m.in.: wieku, stażu służby, zajmowanego stanowiska, jednostki). Ich struktura obejmuje zarówno zwolenników, zdecydowanych przeciwników, jak i znaczną grupę niezdecydowanych i obojętnych.

Znaczna część populacji funkcjonariuszy i pracowników SW nie wydaje się być zainteresowana wdrażaniem zasad PPP w systemie penitencjarnym, odczuwając to jako zagrożenie swojego statusu oraz obawiając się w związku z tym niekorzystnych zmian strukturalno-organizacyjnych w służbie (zwłaszcza starsi wiekiem i stażem respondenci).

Na podstawie przeprowadzonych badań można wysunąć wnioski, że kadra więzienna nie miała zbyt wielu okazji i możliwości poznania zasad PPP, z wyjątkiem pracowników pionu prawnego, częściowo logistycznego, w niewielkim stopniu stanowisk kierowniczych. Dlatego też zwraca uwagę fakt, iż w znacznej części ankiet pytania pozostały bez odpowiedzi lub z adnotacjami: „nie wiem", „nie znam się", „nie mam wiedzy", w niektó-

36 Badania były realizowane wśród funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej w okresie od października do grudnia 2013 r. na trzech poziomach organizacyjnych SW: w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej (CZSW), w pięciu okręgowych inspektoratach Służby Więziennej (OISW) oraz w 16 aresztach śledczych i zakładach karnych. Badaniem objętych zostało 315 osób, w tym: 31 z CZSW, 56 z OSIW oraz 228 z jednostek podstawowych (zakładów karnych lub aresztów śledczych). Uczestnicy badań reprezentowali zróżnicowany poziom zajmowanych stanowisk.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

rych pytaniach osiągające poziom 30-40%. W wielu więc miejscach znaczna liczba ankietowanych deklarowała brak wiedzy lub miała wątpliwości co do udzielenia jednoznacznej odpowiedzi na określony temat.

Za istotne uznać należy, że więziennicy dostrzegali oraz potrafili wymienić zarówno liczne i różnorodne pozytywne (korzyści), jak i przewidywane negatywne (zagrożenia) aspekty funkcjonowania modelu PPP. Zauważalne jest również poczucie odpowiedzialności funkcjonariuszy i pracowników SW, którzy w większości poprzez sposób formułowania odpowiedzi, ich staranność, widoczne zaangażowanie emocjonalne (zwroty stylistyczne) wykazują swoją troskę o funkcjonowanie systemu penitencjarnego w szerokim wymiarze, bez zasklepiania się w swoim obszarze organizacyjnym i indywidualnym zakresie stanowiskowym.

Dość wyraźnie zarysowują się również pewne różnice w sposobie postrzegania problemów więziennictwa oraz w postawach wobec poruszanych i analizowanych zagadnień pomiędzy respondentami z instytucji centralnej (CZSW) i ogniwa pośredniego (OISW) a grupą wykonującą obowiązki służbowe w zakładach karnych i aresztach śledczych. Funkcjonariusze „centrali" i „okręgów" mieli więcej wiedzy teoretycznej, częściej stykali się z problematyką PPP, natomiast kadra jednostek podstawowych dostrzegała szersze problemy z poziomu praktycznego, tj. obsługi więzienia, zarządzania, stosowanych rozwiązań organizacyjnych. Inne jest także spojrzenie kadry kierowniczej (zdecydowanie większa wstrzemięźliwość ze względu na bezpieczeństwo instytucji, społeczeństwa, zagrożenia, przepisy, podległość służbową, struktury), a nieco inne funkcjonariuszy na samodzielnych, merytorycznych stanowiskach, którzy podchodzą do tematyki objętej badaniami odważniej, często nieszablonowo.

Uzasadnione wydaje się zapoznanie z wynikami badań kierownictwa Służby Więziennej, dla którego ustalenia zawarte w zgromadzonym materiale empirycznym i opisane w opracowaniu, mogłyby stanowić podstawy do wypracowania sposobu postępowania w kwestiach będących obszarem rozpoznania badawczego. Być może wskazane byłoby uwzględnienie merytorycznych kwestii omawianych w kwestionariuszu, wykorzystanie ocen i opinii respondentów, które mogłyby być pomocne podczas przygotowywania szkoleń dla kadry, a także posłużyć choćby do opracowania specjalistycznego informatora o PPP w systemie penitencjarnym. Już na etapie wstępnych rozważań o możliwości zastosowania modelu PPP w więziennictwie warto będzie korzystać z wiedzy, umiejętności i doświadczeń środowisk naukowych i eksperckich.

Wydaje się, iż interesujące byłoby przeprowadzenie podobnych badań w różnych środowiskach zainteresowanych tematyką, w celu zdiagnozo-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wania poziomu ich wiedzy oraz stopnia gotowości na przyjęcie nowej idei w obszarze systemu więziennego w Polsce. Domniemywać należy, iż zakres posiadanej wiedzy respondentów ze środowisk związanych z więziennictwem, choć zewnętrznych (np. sądownictwo, służba kuratorska, pomoc społeczna, Policja) byłby chyba skromniejszy, zaś oceny i oczekiwania jeszcze ostrzej zarysowane.

Drugi obszar analiz dotyczył **funkcjonowania prywatnego sektora ochrony w kontekście możliwości współpracy tworzących go podmiotów z organami państwowymi**[37]. Realizacja badań nastąpiła w postaci mieszanej: dogmatyczno-empirycznej.

Szeroko poprowadzone analizy dogmatyczne zaowocowały szeregiem opracowań, których zakres podyktowany został między innymi zasadniczymi zmianami w zakresie uregulowania prywatnego sektora ochrony, które weszły w życie w trakcie realizacji projektu. Opracowania te zostały opublikowane, przyjęte do publikacji bądź stanowiąc opracowanie wewnętrzne oczekują na decyzję o przyjęciu do druku. Przygotowanie tych opracowań poprzedziły studia literaturowe – analiza stanu prawnego w przedmiocie prywatnego sektora ochrony osób i mienia w płaszczyźnie międzynarodowej, europejskiej i krajowej.

Punktem wyjścia powyższych analiz jest konstatacja, że we współczesnym świecie problem zapewnienia wieloaspektowo rozumianego bezpieczeństwa obywateli nie stanowi wyłącznej domeny podmiotów o charakterze państwowym. Systemy przeciwdziałania różnego rodzaju zagrożeniom występującym obecnie w życiu społecznym, ze szczególnym uwzględnieniem systemów zapobiegania i zwalczania przestępczości, mają charakter wielopodmiotowy, zróżnicowany i zdecentralizowany. Gwarantem bezpieczeństwa obywateli jest przede wszystkim aparat państwowy, który realizuje to zadanie poprzez funkcjonowanie właściwych danemu państwu struktur i formacji. Dopełnieniem aktywności państwa na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa obywateli są działania podejmowane przez organizacje pozarządowe oraz indywidualne bądź zbiorowe inicjatywy obywatelskie. Prawidłowe współdziałanie obu sektorów: publicznego i prywatnego zwiększa efektywność przeciwdziałania zagrożeniom. Skala i różnorodność współczesnych zagrożeń tworzą wzmożone zapotrzebowanie na usługi w zakresie ochrony bezpieczeństwa. Popyt ten nie może zostać

37 E. Zatyka, Prywatny sektor ochrony z perspektywy europejskiej, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, *op. cit.*, s. 298 i nast.; por. także doświadczenia amerykańskie, [w:] P.A. Collins, T.A. Ricks, C.W. Van Meter, Principles of Security and Crime Prevention, Fourth Edition, Cincinnati 2000, s. 363 i nast.; J. Casey, Policing the World. The Practice of International and Transnational Policing, Durham N.C. 2010, s. 119 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

w pełni zaspokojony przez działania podejmowane przez państwo. Dlatego też system ochrony bezpieczeństwa obywateli powinien uwzględniać rolę podmiotów świadczących tego rodzaju usługi komercyjnie. Zadaniem państwa jest jednak wskazanie zakresu aktywności podmiotów o charakterze niepublicznym, poprzez ustanowienie ram prawnych ich funkcjonowania w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa obywateli.

Polski ustawodawca określił zasady funkcjonowania prywatnego sektora ochrony w szeregu aktów prawnych, przede wszystkim w ustawie o ochronie osób i mienia, ustawie o usługach detektywistycznych, ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych. Przyjęte uregulowania, chociaż nie są pozbawione wad, luk i rozwiązań co najmniej kontrowersyjnych, tworzą standard wykonywania odpłatnych usług na rzecz bezpieczeństwa, który, ewoluując, od wielu lat pozwala na skuteczne dopełnienie przez prywatne podmioty systemu zapewnienia bezpieczeństwa obywateli. Model funkcjonowania prywatnych podmiotów świadczących usługi w zakresie ochrony bezpieczeństwa obywateli w polskim porządku prawnym ma charakter oryginalny. Tworząc go ustawodawca nie był związany przedmiotowymi normami prawa międzynarodowego i nie mógł się na nich opierać, ponieważ normy te nie zostały w prawie międzynarodowym wypracowane.

W dziedzinie tej do chwili obecnej zauważalny jest brak międzynarodowych standardów. Potrzeba wypracowania tego rodzaju zasad, czy choćby wskazówek, została dostrzeżona przez Organizację Narodów Zjednoczonych, która podjęła w tym obszarze prace, poszukując odpowiedzi na pytanie: Jakie powinny być normy prawa międzynarodowego, kształtujące prywatny sektor ochrony bezpieczeństwa? Problemy związane z funkcjonowaniem prywatnego sektora ochrony na obszarze europejskim to: potrzeba ustanowienia i wprowadzenia w poszczególnych krajach Unii Europejskiej rozwiązań prawnych odpowiadających rzeczywistym potrzebom lokalnych rynków i spójnych z kierunkami rozwoju tego sektora, brak jednolitej terminologii usług ochrony osób i mienia. Za wspólne dla wszystkich państw, nie tylko naszego kontynentu, najbardziej kontrowersyjne problemy funkcjonowania prywatnego sektora ochrony uznaje się zakres uprawnień pracowników ochrony (zwłaszcza w miejscach publicznych), ingerencję w prawa i wolności osobiste obywateli, współpracę z rządowymi organami porządku i bezpieczeństwa, prywatyzację zadań policyjnych.

Natomiast badania empiryczne dotyczyły wyodrębnionego z problematyki zagadnienia: współpraca międzysektorowa w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa w postaci współpracy specjalistycznych uzbrojonych formacji ochronnych z Policją. Współpraca ta polega w szczególności na: wymianie informacji o zagrożeniach w zakresie bezpieczeństwa osób i mienia

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

oraz zakłócania spokoju i porządku publicznego, współdziałaniu w celu utrzymania spokoju i porządku publicznego podczas zgromadzeń, imprez artystycznych, rozrywkowych i sportowych, w zakresie określonym w odrębnych przepisach, współdziałaniu przy zabezpieczaniu miejsc popełnienia przestępstw i wykroczeń w granicach chronionych obszarów, obiektów lub urządzeń, wzajemnych konsultacjach doskonalących metody współpracy. Formy współpracy formacji ochronnych z Policją nie zostały ujęte w katalogu o charakterze enumeratywnym, lecz w rozporządzeniu wskazano jedynie główne obszary współpracy z możliwością rozszerzenia jej zakresu na inne pola. Jest to rozwiązanie uwzględniające potrzeby współpracy wynikające z praktyki.

Celem badań empirycznych było wskazanie ram prawnych współpracy międzysektorowej w obszarze zapewnienia bezpieczeństwa obywateli oraz praktycznych problemów jej rozwijania. Uregulowanie zasad współpracy prywatnego sektora ochrony z Policją określa jedynie jej minimalny możliwy zakres otwierając pole do nawiązywania kooperacji w granicach prawa również w innych obszarach, jeżeli jej podjęcie będzie uzasadnione potrzebami praktyki.

Rozwijanie współpracy międzysektorowej w dziedzinie zapewnienia bezpieczeństwa obywateli z całą pewnością jest zjawiskiem pożądanym. Pomocnym w tym zakresie okazało się przeprowadzenie badań empirycznych diagnozujących problemy pojawiające się w trakcie współpracy formacji ochronnych z Policją. O pomoc w realizacji tychże badań wykonawca zwrócił się do Polskiej Izby Ochrony i uzyskując zgodę jej Prezesa, Sławomira Wagnera, przeprowadził sondaż diagnostyczny w postaci ankiety wśród członków Izby (2014 r.). Niestety, walor uzyskanego rezultatu badawczego polega jedynie na uprawdopodobnieniu postawionych przez wykonawcę hipotez, z uwagi na fakt niewielkiego zaangażowania w badanie członków Izby (jedynie osiemnaście podmiotów uzupełniło ankietę), pomimo wyraźnego poparcia ze strony Prezesa Izby[38].

Pomimo dość skromnego materiału badawczego uzyskanego dzięki przeprowadzonym badaniom empirycznym, wyniki należy uznać za ważną ilustrację analizowanego problemu oraz punkt wyjściowy do jego dalszej eksploracji przy zastosowaniu zmodyfikowanych metod i narzędzi badawczych. Chociaż jedynie niewielka liczba respondentów wypełniła ankietę, to były to osoby z wysokimi kwalifikacjami zawodowymi oraz bogatym doświadczeniem zawodowym. Większość stanowiły osoby powyżej pięćdzie-

38 Wyniki badań zaprezentowano w opracowaniach: „Współpraca międzysektorowa w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa w postaci współpracy specjalistycznych uzbrojonych formacji ochronnych z Policją w świetle wyników badań empirycznych" – część I oraz część II.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

siątego roku życia, stanowiące kadrę kierowniczą w reprezentowanej firmie ochrony osób i mienia, których staż pracy w ochronie osób i mienia wynosił od 11 do 20 lat, posiadające licencję II stopnia, a od 1 stycznia 2014 r. status kwalifikowanego pracownika ochrony.

Niemalże wszyscy respondenci zadeklarowali, że reprezentowana przez nich firma ochrony osób i mienia współpracuje lub współpracowała z podmiotami z publicznego sektora bezpieczeństwa, głównie z Policją. Najczęściej współpraca ta polegała na współdziałaniu w celu utrzymania spokoju i porządku publicznego podczas zgromadzeń, imprez artystycznych, rozrywkowych i sportowych oraz współdziałaniu przy zabezpieczaniu miejsc popełnienia przestępstw i wykroczeń w granicach chronionych obszarów, obiektów lub urządzeń. Zasygnalizowane problemy, które wystąpiły w trakcie tej współpracy, dotyczyły zbytniego sformalizowania procedur oraz zbyt długiego czasu przyjazdu patrolu policyjnego na miejsce zdarzenia.

U większości podmiotów, których przedstawiciele wypełnili ankietę, współpraca z Policją wystąpiła jako temat odpraw służbowych, szkoleń lub spotkań w firmie, a większość respondentów zadeklarowało, że zetknęli się z publikacjami dotyczącymi współpracy prywatnego sektora ochrony z podmiotami publicznymi oraz że zna wynikające z obowiązujących przepisów ramy prawne takiej współpracy.

Należy podkreślić, że przeważały głosy uznające, że zasady takiej współpracy nie zostały określone w obowiązującym prawie w sposób wystarczający. Dwie trzecie respondentów wyraziło przekonanie, że współpraca firm ochrony osób i mienia z Policją przynosi obustronne korzyści, np. w postaci wymiany doświadczeń w zakresie zapobiegania dokonywaniu czynów zabronionych, poznawania nowych metod działania sprawców w dokonywaniu wykroczeń i przestępstw. Niemalże wszyscy respondenci uznali, że z takiej współpracy nie wynikają żadne zagrożenia oraz że nie wpływa ona na rozwój korupcji. Wszyscy potwierdzili, że przedmiotowa współpraca podnosi poziom bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Respondenci poproszeni o wskazanie obszaru, w którym współpraca prywatnych firm ochrony osób i mienia przebiega dobrze, wskazali przede wszystkim zabezpieczenie imprez masowych, natomiast wskazując obszary, w których występują problemy – zaznaczali różnorodną interpretację przepisów. W kwestii podejmowania dodatkowego zatrudnienia przez funkcjonariuszy w prywatnych firmach ochrony głosy respondentów nie pozwalają na sformułowanie jednoznacznej oceny, podobnie w odniesieniu do skali zjawiska oraz konsekwencji wynikających z faktu podwójnego zatrudnienia.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Obecna forma nadzoru nad specjalistycznymi uzbrojonymi formacjami została oceniona przez respondentów w większości pozytywnie. Natomiast wskazane sposoby usprawnienia współpracy prywatnych firm ochrony osób i mienia z Policją to rozwijanie osobistych kontaktów w ramach np. wspólnych szkoleń oraz zmiany w prawie. Respondenci uznali, że obszar bezpieczeństwa obywateli, w którym rola prywatnych firm ochrony osób i mienia jest ważniejsza niż Policji i innych służb – to ochrona obiektów, a obszary, w których firmy te mogą zastąpić Policję – to konwojowanie osób (w tym aresztowanych i skazanych) i wartości pieniężnych oraz inne zadania wykonywane przez policję sądową.

W świetle opinii ankietowanych, nie ma natomiast możliwości przejęcia przez firmy ochrony ścigania przestępstw i wykroczeń, a w tym prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych. Uznano, że nie należy wyłączać ze współpracy publiczno-prywatnej żadnych obszarów, jak również, że istnieje potrzeba opracowania międzynarodowych standardów określających zasady współpracy podmiotów z prywatnego sektora ochrony z publicznymi. Większość respondentów negatywnie oceniła fakt deregulacji zawodu pracownika ochrony od 1 stycznia 2104 r., podkreślając jako konsekwencję obniżenie profesjonalizmu osób wykonujących ten zawód.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Rozdział VII

Udział przedstawicieli Białostockiej Szkoły Kryminologii w „zewnętrznych" krajowych i międzynarodowych projektach badawczych

§ 1. Projekty krajowe

W okresie od 23.12.2014 r. do 22.12.2016 r. realizowany był projekt pt. „**SIC – Modułowy wielozadaniowy System Identyfikacji Cudzoziemców wraz z modułem analizy ryzyka ofiar przestępstwa handlu ludźmi**"[1] na rzecz obronności państwa. Finansowało go Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, a wykonywało – konsorcjum złożone z Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk (pracownicy Zakładu Kryminologii) będącego liderem projektu oraz partnerów: Uniwersytetu w Białymstoku (pracownicy Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii oraz Zakładu Prawa Europejskiego) i firmy Medcore sp. z o.o.

1. Cel i zakres projektu badawczego

Cel główny projektu stanowiło opracowanie inteligentnego narzędzia informatycznego, umożliwiającego identyfikację przejawów przestępczo-

1 Badania finansowane przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach projektu „SIC – Modułowy wielozadaniowy System Identyfikacji Cudzoziemców wraz z modułem analizy ryzyka ofiar przestępstwa handlu ludźmi" DOBR-BIO4/055/13127/2013. Kierownikiem projektu była prof. INP PAN dr hab. Irena Rzeplińska.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

ści z udziałem cudzoziemców w Polsce oraz czynników wiktymizacyjnych w tym obszarze. W celu realizacji projektu, zostały przeprowadzone badania empiryczne dotyczące przestępczości z udziałem cudzoziemców w naszym kraju. Obejmowały one, w szczególności, czyny z zakresu poważnej przestępczości pospolitej (np.: zabójstwo, zgwałcenie, uszczerbek na zdrowiu, udział w bójce i pobiciu), przestępczości gospodarczej, handlu ludźmi, przestępczości granicznej i zorganizowanej. Materiał naukowy, uzyskany w trakcie przeprowadzonych badań, stanowił pierwsze kompletne opracowanie naukowe z tego zakresu. Zebrane w nim i omówione dane statystyczne, informacje pochodzące z raportów różnych służb, akt spraw karnych oraz analizy literatury kryminologicznej i prawa ukazały aktualny obraz zjawiska, a także przedsięwzięcia podejmowane przez państwo polskie w kierunku przeciwdziałania i zwalczania różnych kategorii przestępstw popełnianych przez cudzoziemców w Polsce.

Wyniki badań zostały opracowane w postaci monografii oraz materiałów szkoleniowych służących kadrom pionu operacyjno-śledczego, cudzoziemskiego oraz granicznego Straży Granicznej. Zgodnie z przyjętym założeniem w przyszłości narzędzie informatyczne będzie funkcjonować w praktyce na podstawie aktualnej, wiarygodnej i zweryfikowanej naukowo wiedzy, uzyskanej o analizowanym zjawisku.

2. Cel i zakres badań realizowanych przez pracowników Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii Uniwersytetu w Białymstoku

W ramach prowadzonych badań M. Perkowska dokonała analizy przestępczości granicznej cudzoziemców, a K. Laskowska – przestępczości zorganizowanej z udziałem cudzoziemców w Polsce.

A. Badania przestępczości granicznej cudzoziemców

Od przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. polska granica wschodnia stała się zewnętrzną granicą UE, a od grudnia 2007 r. – zewnętrzną granicą strefy Schengen. Te ważne wydarzenia spowodowały powstanie granic o różnym statusie, co uczyniło Polskę specyficznym krajem na tle innych państw UE. Zaowocowało to także powstaniem przestępczości charakterystycznej dla wewnętrznej i zewnętrznej granicy UE oraz strefy Schengen. Zarówno przez granicę wewnętrzną, jak i zewnętrzną prowadzą bowiem ważne szlaki komunikacyjne z Europy Wschodniej oraz Azji do Europy Zachodniej, służące niejednokrotnie nielegalnym procederom, takim jak: nielegalna migracja, przerzut ludzi, handel ludźmi, przemyt towarów itp. Ponadto, zniesienie kontroli granicznej na wewnętrznej granicy UE i strefy Schengen stało się istotnym czynnikiem sprzyjającym nielegal-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nym ruchom migracyjnym oraz naruszaniu interesów finansowych państw UE.

Wychodząc z założenia, że ochrona granic stanowi bardzo poważny aspekt bezpieczeństwa państwa, należało zbadać fenomen przestępczości granicznej w Polsce, z uwzględnieniem wewnętrznych i zewnętrznych granic UE. Termin ten, w jego szerokim znaczeniu, można zdefiniować jako: „całokształt przestępstw popełnianych, zarówno przez cudzoziemców, jak i obywateli Polski obejmujący czyny związane z nielegalnym przemieszczaniem towarów lub osób przez granice państwowe". W ramach realizacji projektu dokonano analizy przede wszystkim takich przestępstw, jak: nielegalne przekroczenie granicy (art. 264 § 2 i 3 kk.), przewóz przez granicę towarów z naruszeniem obowiązujących przepisów prawa (art. 54 kks., art. 63 kks., art. 86 kks.), handel ludźmi (art. 198a kk.), przestępstwa korupcyjne (art. 229 kk.), fałszerstwa dokumentów (art. 270, 272, 273 kk.). Wymienione czyny mają zarówno charakter kryminalny, jak i gospodarczy. Naruszają zatem suwerenność i bezpieczeństwo państwa oraz jego interesy ekonomiczne, a także poczucie bezpieczeństwa obywateli.

Celem badań było przedstawienie przestępczości granicznej cudzoziemców w aspekcie kryminologicznym, który obejmuje, w szczególności, fenomen i etiologię zjawiska. Analiza fenomenu przestępczości granicznej cudzoziemców dotyczyła więc jej struktury i dynamiki, z uwzględnieniem specyfiki na granicy wewnętrznej i zewnętrznej. Pozwoliło to na ukazanie skali zjawiska i wynikających z niej zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski i UE. Badania zmierzały do udzielenia odpowiedzi na pytanie: „W jaki sposób zniesienie kontroli granicznej na granicy wewnętrznej wpłynęło na zmianę struktury i dynamiki przestępczości granicznej cudzoziemców na granicy wewnętrznej i zewnętrznej UE?". W ramach badań istotne było poznanie przyczyn warunkujących popełnienie określonych przestępstw naruszających bezpieczeństwo granic państwowych.

B. Badania przestępczości zorganizowanej z udziałem cudzoziemców

Przestępczość cudzoziemców w Polsce przybiera różne formy, w tym również tę najpoważniejszą, zorganizowaną. Istotny problem stanowi zarówno działalność grup przestępczych złożonych wyłącznie z cudzoziemców, jak również tych, w których współuczestniczą obywatele Polski. Ich działalność zagraża bezpieczeństwu państwa, co przejawia się w popełnianiu przez cudzoziemców przestępstw zarówno o charakterze kryminalnym, narkotykowym, jak i ekonomicznym. W badaniach istotne było poznanie charakterystyki uczestników grup, struktury grup, ich obszarów działalności oraz *modus operandi* konkretnych przestępstw. Ważne było także

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

ustalenie kontaktów międzynarodowych grup z udziałem cudzoziemców działających na terenie Polski.

Celem badań było poznanie fenomenu, w tym w szczególności objawów działalności zorganizowanych grup przestępczych pod względem ilościowym (struktura grup, ich dynamika) i jakościowym (charakterystyka sposobów popełniania przestępstw). Istotne było także zbadanie genezy przestępczej aktywności zorganizowanych struktur z udziałem cudzoziemców, ze szczególnym uwzględnieniem motywów terrorystycznych. Badania zmierzały do ustalenia zakresu działalności zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski wynikających z działalności tych grup. Nie ulega zatem wątpliwości, że problem przestępczości granicznej i zorganizowanej z udziałem cudzoziemców jest istotny z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa i jego obywateli. Wymaga więc stałego monitoringu, badań i analiz.

3. Zastosowane metody badawcze

Ze względu na kryminologiczny charakter badań, w celu realizacji wytyczonych celów zostały wykorzystane odpowiednie metody badawcze, które pozwoliły na szerokie spojrzenie na analizowany problem.

A. Przestępczość graniczna cudzoziemców

Wobec faktu, że dane statystyczne dostarczają szeregu informacji o zjawiskach społecznych, w tym o przestępczości, jako przydatną metodę zastosowano metodę statystyczną. W związku z tym, przedmiot badań stanowiły statystyki organów państwowych zajmujących się ściganiem i zwalczaniem przestępczości cudzoziemców, z uwzględnieniem przestępstw popełnianych przez nich w związku z przekraczaniem granicy państwowej. Źródłem informacji stały się dane statystyczne uzyskane ze Straży Granicznej. Analiza informacji statystycznych pozwoliła na zbadanie ilościowego obrazu przestępczości granicznej na przestrzeni ostatnich lat z uwzględnieniem różnic na granicach wewnętrznych i zewnętrznych UE. Ze względu na potrzebę uwzględnienia w badaniach różnego statusu granic UE, badania objęły okres od przystąpienia Polski do UE, tj. lata 2004-2013.

Walory kolejnej metody, tj. metody badań aktowych, polegają na tym, że dostarcza ona informacji dotyczących badanego przestępstwa, które zostały ustalone i zweryfikowane przez sąd. Analizie zostały poddane akta spraw karnych zakończonych prawomocnym wyrokiem skazującym co najmniej jednego cudzoziemca za przestępstwa m.in. z art. 264 § 2 i 3 kk., 229 kk., 270-272 kk. oraz na podstawie kodeksu karnego skarbowego. Wyniki badań aktowych stanowiły w szczególności podstawę diagnozy specyfiki popeł-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

niania wymienionych przestępstw na granicach wewnętrznych i zewnętrznych UE, z uwzględnieniem *modus operandi* sprawców, ich obywatelstwa itp.

B. Przestępczość zorganizowana z udziałem cudzoziemców

W toku prowadzonych badań, obejmujących lata 2004-2013, posłużono się metodami: statystyczną i badania akt spraw karnych oraz metodą wywiadu. Przedmiot analiz stanowiły statystyki organów państwowych zajmujących się ściganiem i zwalczaniem przestępczości cudzoziemców. Dane statystyczne uzyskano od Policji (Centralnego Biura Śledczego Policji) oraz Straży Granicznej. Analiza pozwoliła na poznanie obywatelstwa uczestników grup oraz wskazanie charakteru popełnianych przez nich czynów, jak też skali działalności. Umożliwiło to także ukazanie stanu rozpoznania przez organa państwowe skali i zagrożeń związanych z działalnością zorganizowanych grup przestępczych z udziałem cudzoziemców, zarówno o homo-, jak i heterogenicznym składzie.

Analizie zostały poddane też akta spraw karnych zakończonych prawomocnym wyrokiem skazującym z art. 258 kk. w latach 2004-2013 dotyczących cudzoziemców w zakresie udziału, zakładania, jak i kierowania grupami, które mają na celu popełnienie przestępstwa, przestępstwa skarbowego, przestępstwa o charakterze terrorystycznym, również o charakterze zbrojnym. Dane te pozwoliły na diagnozę zjawiska przestępczości zorganizowanych grup przestępczych z udziałem cudzoziemców i wskazanie różnorodnych zagrożeń z nią związanych. Umożliwiły też poznanie uczestników zorganizowanych grup przestępczych, kategorii popełnianych czynów, sposobów popełniania przestępstw i motywów ich działania.

Zastosowana w badaniach metoda wywiadu polegała na uzyskaniu informacji na badany temat od odpowiednio dobranych osób – specjalistów z danej dziedziny. Na potrzeby projektu zostały przeprowadzone wywiady z funkcjonariuszami służb zajmujących się ściganiem i zwalczaniem zorganizowanej przestępczości z udziałem cudzoziemców – Policji (CBŚP) i Straży Granicznej. Respondentami były zatem osoby mające wiedzę oraz doświadczenie praktyczne dotyczące cudzoziemców jako sprawców różnych kategorii czynów. Uzyskana od nich wiedza była szczególnie interesująca, wartościowa i wiarygodna, bowiem była wynikiem doświadczeń z zakresu rozpoznawania, ścigania i eliminowania zorganizowanych form działalności przestępczej z udziałem cudzoziemców w Polsce.

4. Założenia badawcze

Na potrzeby realizacji badań przyjęto określone założenia badawcze. W odniesieniu do **przestępczości granicznej cudzoziemców** główny pro-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

blem badawczy stanowiło pytanie: „W jaki sposób kształtowała się przestępczość graniczna cudzoziemców w Polsce w okresie 2004-2013?". Główna hipoteza badawcza zakładała, że: „Przestępczość graniczna cudzoziemców w Polsce nierozerwalnie związana z ruchami migracyjnymi, rozwijała się szczególnie intensywnie na polskim odcinku zewnętrznej granicy UE."

Odpowiednio do głównych założeń badawczych wyodrębniono problemy i hipotezy szczegółowe. Problemy szczegółowe przedstawiają się w sposób następujący:

1. Z jakich państw pochodzą cudzoziemcy – sprawcy przestępstw granicznych w Polsce?
2. Jakie przestępstwa najczęściej popełniają cudzoziemcy – sprawcy przestępstw granicznych w Polsce?
3. Który odcinek granicy Polski jest najbardziej zagrożony przestępczością graniczną cudzoziemców po przystąpieniu do Unii Europejskiej?
4. Jakie są mechanizmy popełniania przestępstw granicznych przez cudzoziemców w Polsce?
5. W jakim zakresie system środków o charakterze organizacyjno-prawnym służących przeciwdziałaniu i zwalczaniu przestępczości granicznej gwarantuje skuteczność w tym zakresie?

Hipotezy szczegółowe sformułowano następująco:

1. Najczęściej cudzoziemcy – sprawcy przestępstw granicznych w Polsce pochodzą z państw b. ZSRR.
2. Najczęściej cudzoziemcy – sprawcy przestępstw granicznych w Polsce popełniają tzw. przestępstwa przemytnicze i nielegalne przekroczenie granicy.
3. Najbardziej zagrożony przestępczością graniczną cudzoziemców jest wschodni odcinek granicy Polski.
4. Najczęściej sprawcami są młodzi mężczyźni popełniający przestępstwa przemytnicze z powodów ekonomicznych, przy użyciu nieskomplikowanych metod.
5. Funkcjonujący system środków organizacyjno-prawnych w zakresie przeciwdziałania i zwalczania przestępczości granicznej odpowiednio gwarantuje skuteczność przeciwdziałania i zwalczania tej kategorii czynów.

Na potrzeby prowadzonych badań w zakresie **przestępczości zorganizowanej z udziałem cudzoziemców** przyjęto następujące problemy badawcze:

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

1. Kim są skazani członkowie zorganizowanych grup przestępczych z udziałem cudzoziemców popełniający przestępstwa na obszarze Polski?
2. Jaka jest struktura organizacyjna grup przestępczych z udziałem cudzoziemców?
3. Jakie są kierunki ich nasilonej aktywności przestępczej?
4. Jak kształtuje się polityka karna sądów wobec cudzoziemców skazanych z art. 258 kk.?

Odpowiednio do przyjętych problemów badawczych postawiono następujące hipotezy:

1. Najczęściej są to obywatele Ukrainy (rozległego, borykającego się z problemami społeczno-polityczno-gospodarczymi, graniczącego z Polską państwa).
2. Struktura takich grup nie jest złożona.
3. Grupy te specjalizują się w przestępczości ekonomicznej, głównie przemytniczej.
4. Sądy polskie prowadzą liberalną politykę karną wobec członków zorganizowanych grup przestępczych z udziałem cudzoziemców.

5. Wyniki badań w zakresie przestępczości granicznej i zorganizowanej z udziałem cudzoziemców[2]

A. Przestępczość graniczna cudzoziemców

Analiza danych statystycznych Straży Granicznej, Policji oraz Służby Celnej pozwoliła na stwierdzenie, iż przestępczość graniczna w Polsce jest domeną cudzoziemców. Większość ujawnionych sprawców stanowili cudzoziemcy. Głównie byli to obywatele państw trzecich graniczących z Polską, tj. Ukrainy, Białorusi i Rosji, ale także obywatele Mołdawii oraz Wietnamu. Spośród obywateli państw UE w latach 2004-2013 ujawniono najwięcej obywateli Litwy, a wśród obywateli państw trzecich – Ukrainy. Obywatele Ukrainy, Białorusi i Rosji w większości popełniali trzy podstawowe grupy przestępstw granicznych, tj. przekroczenie granicy państwa wbrew przepisom, przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów oraz przestępstwa przemytnicze[3]. Ostatnie stanowiły największy odsetek ujawnionych czynów. Inna struktura popełnionych przestępstw wystąpiła

2 W trakcie przygotowywania niniejszej monografii trwały jeszcze prace w ramach realizacji projektu, stąd też w tym miejscu zostaną w sposób syntetyczny zaprezentowane jedynie wybrane wyniki badań przestępczości granicznej i zorganizowanej z udziałem cudzoziemców uzyskane przez dr M. Perkowską i dr hab. K. Laskowską, profesora UwB.

3 Por. N. Passas, Cross-border crime and the interface between legal and illegal actors, [w:] P. Van Duyne, K. von Lampe, N. Passas, Upperworld and Underworld in Cross Border Crime, CB Nijmegen 2002, s. 11 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

u obywateli Mołdawii i Wietnamu. Obywatele tych państw w większości dopuścili się przekroczenia granicy wbrew przepisom, a także posługiwali się podrobionym lub przerobionym dokumentem.

Analiza danych organów ścigania w odniesieniu do polskich odcinków granicy wewnętrznej i zewnętrznej UE ujawniła, iż najwięcej zdarzeń ma miejsce na polskim odcinku zewnętrznej granicy UE. Przy czym należy wskazać, iż na odcinkach granicy zewnętrznej najczęściej popełniane były przestępstwa przemytnicze, natomiast na odcinku granicy wewnętrznej – przekroczenia granicy wbrew przepisom oraz przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów. Zaobserwowana dynamika przestępczości granicznej cudzoziemców wskazuje ewidentnie, że jest to zjawisko uwarunkowane czynnikami ekonomicznymi oraz politycznymi, do których należy zaliczyć zmiany statusu granic Rzeczypospolitej Polskiej oraz reżimu wizowego.

Struktura cudzoziemców skazanych za przestępstwa graniczne pod względem obywatelstwa pokrywa się ze strukturą tej przestępczości ujawnioną przez Straż Graniczną, Służbę Celną oraz Policję. W latach 2004-2013 skazano największą liczbę obywateli Ukrainy, następnie Rosji, Białorusi, Litwy oraz Mołdawii i Wietnamu. Na podstawie danych dotyczących kar orzeczonych wobec cudzoziemców należy stwierdzić, iż sądy orzekały najczęściej kary wolnościowe, bowiem w stosunku do 98% cudzoziemców skazanych za popełnienie przestępstw granicznych wymierzono: karę grzywny, pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania lub ograniczenia wolności. Przy czym tę ostatnią orzekano najrzadziej.

W ramach przestępczości granicznej cudzoziemców w Polsce badaniom poddano 474 sprawy karne, w których ujawniono 549 sprawców nie posiadających obywatelstwa polskiego. Najwięcej spraw poddanych analizie pochodziło z województwa podlaskiego, lubelskiego oraz podkarpackiego, dolnośląskiego i lubuskiego. Aż 449 sprawców było mężczyznami, natomiast 100 – kobietami. Większość sprawców (w liczbie 479) było obywatelami Armenii, Białorusi, Czech, Gruzji, Litwy, Niemiec, Rosji, Słowacji, Ukrainy oraz Wietnamu. Wśród sprawców dominowały osoby z wykształceniem średnim, zamężne, zatrudnione.

Sprawcami przestępstw granicznych były głównie osoby młode. Aż 330 sprawców (60%) znajdowało się w przedziale wiekowym od 17 do 35 lat. Na podstawie analizy akt spraw karnych można było wskazać deklarowany cel przybycia do Polski, jakim był głównie handel czy podróż służbowa. W rzeczywistości jednak przyczyną przekroczenia granicy był przemyt lub nielegalna migracja.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Badania akt spraw karnych w zakresie poszczególnych przestępstw popełnionych przez cudzoziemców w związku z przekraczaniem granicy Polski pozwoliły zwłaszcza na szczegółową analizę sposobów działania sprawców oraz okoliczności popełnienia przestępstw granicznych.

B. Przestępczość zorganizowana z udziałem cudzoziemców

Według danych statystycznych CBŚP w latach 2004-2013 liczby podejrzanych cudzoziemców z art. 258 kk. były nieznaczne. Rocznie mieściły się w przedziale od 2 do 21 osób, wykazując głównie tendencję spadkową. Ich wzrost odnotowano wyłącznie w 2010 r. Podobny trend wykazywał też udział tej kategorii podejrzanych w ogólnej liczbie podejrzanych cudzoziemców (poniżej 1%). W ostatnich latach analizowanego okresu widoczna była tendencja spadkowa[4].

Z rozpoznania CBŚP wynikało też, że w ostatnich latach cudzoziemcy funkcjonowali w Polsce w grupach międzynarodowych (Polacy i cudzoziemcy), cudzoziemców (obywatele wyłącznie jednego państwa) i rosyjskojęzycznych (obywatele krajów b. ZSRR). Najczęściej prowadzili działalność w sferach przestępczości narkotykowej (głównie w zakresie produkcji, handlu i przemytu narkotyków) i ekonomicznej (w szczególności produkcji i przemytu wyrobów tytoniowych oraz spirytusowych)[5]. Rzadziej sprawcy omawianej kategorii zajmowali się przestępczością kryminalną. Niejednokrotnie działali też wielokierunkowo. Ustalono, że struktury z udziałem cudzoziemców funkcjonujące w Polsce były hermetyczne, działające samodzielnie, bez pomocy polskich przestępców. Zasady rekrutacji do nich uzależnione są od kategorii przestępstw, w popełnianiu których specjalizują się grupy. Istotna jest konkretna wiedza lub umiejętności potencjalnego członka grupy (szczególnie w odniesieniu do przestępstw ekonomicznych i kryminalnych) lub jego determinacja (zwłaszcza przy przestępstwach narkotykowych).

Na potrzeby realizacji projektu przeprowadzono badania 101 akt spraw karnych, w których występowało 170 skazanych cudzoziemców. Z badań tych wynikało, że skazani cudzoziemcy – członkowie zorganizowanych grup przestępczych najczęściej byli młodymi mężczyznami (26-30 lat) pochodzącymi z Ukrainy. Legitymowali się wykształceniem średnim. Posia-

4 Jak wynika z danych Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, liczba cudzoziemców podejrzanych o przestępstwa zwiększyła się gwałtownie w latach dziewięćdziesiątych XX w. (w roku 1997 było ich jedenastokrotnie więcej niż w 1990 r.). Od roku 2001 obserwujemy systematyczny spadek w tym zakresie; zaś w latach 2006-2012 liczba ta ustabilizowała się na poziomie 2-2,5 tys. Zob. A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, Atlas przestępczości w Polsce, Warszawa 2015, s. 67.

5 Por. K. von Lampe, Transnational Organized Crime in Europe, [in:] J. Albanese, Ph. Reichel (eds.), Transnational Organized Crime. An Overview from Six Continents, Los Angeles – Londyn – New Delhi – Singapore – Washington DC 2014, s. 75 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

dali żony i dzieci, byli zatrudnieni na stałe w swoim kraju, ale nie posiadali źródła dochodu w Polsce. Nie byli wcześniej karani. Najczęściej przyjechali do Polski w celu biznesowym, prywatnym, towarzyskim, zarobkowym lub tranzytowym. W Polsce przebywali przez kilka lat, dobrze znali język polski.

Struktura badanych zorganizowanych grup przestępczych z udziałem cudzoziemców najczęściej nie była skomplikowana. Na czele grupy stał lider/przywódca, który często pełnił funkcje organizacyjno-logistyczno-koncepcyjne. Na niższym szczeblu znajdowali się wykonawcy konkretnych zadań. Skład grup ulegał zmianom ze względu na mobilność członków i na ich zapotrzebowanie, ze względu na rodzaje popełnianych przez nich przestępstw. Przynależność narodowościowa, czy obywatelstwo nie stanowiły istotnego elementu spajającego te struktury. Dominowały w nich bowiem więzi towarzyskie.

Z analizy akt spraw karnych wynikało też, że skazani cudzoziemcy – członkowie zorganizowanych grup przestępczych specjalizowali się w przestępstwach kryminalnych (w tym szczególnie – w przekraczaniu i organizowaniu nielegalnego przekroczenia granicy) oraz w przestępstwach ekonomicznych. Brali też udział w przestępczości ekonomicznej i narkotykowej.

Według danych statystycznych uzyskanych z Ministerstwa Sprawiedliwości, w latach 2004-2013 liczby skazanych cudzoziemców z art. 258 kk. nie wykazywały jednoznacznej tendencji. W ostatnich dwóch badanych latach (2012-2013) odnotowano ich spadek. Średni udział tej kategorii skazanych na tle skazanych Polaków z art. 258 kk. w latach 2004-2013 był niewielki (około 4%). Najczęściej skazywano ich za udział w grupie lub związku przestępczym (art. 258 § 1 kk.). Wobec tej kategorii skazanych sądy orzekały na ogół karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania (ok. 62%). Najczęściej jej wymiar wynosił od 1 roku do 2 lat, a górna granica – 5 lat. Wobec sprawców orzekano też kumulatywną karę grzywny. Sądy orzekały również, obok pozbawienia wolności i grzywny, środki karne w postaci przepadku przedmiotów i równowartości korzyści majątkowej.

Z analizy danych Ministerstwa Sprawiedliwości i akt spraw karnych wynikało zatem, że na podstawie art. 258 kk. w latach 2004-2013 skazywano w Polsce niewielu cudzoziemców, głównie na niskie kary pozbawienia wolności, bezwzględne lub z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Na tej podstawie można stwierdzić, że sądy polskie prowadziły stosunkowo łagodną politykę karną wobec omawianej kategorii skazanych.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Podsumowując, przeprowadzone badania pozwoliły poznać specyfikę przestępczości granicznej i zorganizowanej z udziałem cudzoziemców w Polsce. W ich wyniku ustalono, że w ostatnich latach skala zagrożenia tą przestępczością jest niewielka. W pozytywnym kontekście można przyjąć, że jest to efektem szerokiego zakresu uprawnień Straży Granicznej, odpowiedniego wykorzystywania przez nią swych kompetencji oraz dobrej współpracy z polskimi i zagranicznymi służbami. Wykazano przy tym, że decyzje polityczne dotyczące statusu granic i reżimu ich przekraczania mają wpływ na dynamikę przestępczości granicznej cudzoziemców. Z kolei, niski poziom działalności zorganizowanych form przestępczości z udziałem cudzoziemców może być efektem wzrostu w ostatnich latach skuteczności działania CBŚP oraz wynikającym stąd zmniejszeniem zainteresowania prowadzeniem nielegalnej aktywności w naszym kraju przez te struktury[6].

W przyszłości można prognozować spadek skali obu kategorii przestępczości. Jednakże, czynnikiem zmieniającym tę prognozę może być wejście w życie umowy o małym ruchu granicznym z Republiką Białorusi (co może mieć wpływ na przestępczość graniczną), czy nasilenie zainteresowania grup przestępczych przerzutem ludzi przez granice, co nadal ułatwia położenie geograficzne Polski na trasie szlaków komunikacyjnych/przemytniczych i status polskich granic w Unii Europejskiej (przestępczość zorganizowana)[7].

§ 2. Projekty międzynarodowe

1. Europejska Grupa Robocza ds. Inicjatyw Prawnych przeciwko Przestępczości Zorganizowanej (EARIGOK)

W 1996 r z inicjatywy profesora Waltera Groppa z Uniwersytetu w Giessen powołana została Europejska Grupa Robocza ds. Inicjatyw Prawnych przeciwko Przestępczości Zorganizowanej (EARIGOK)[8]. Powołanie tej Grupy Roboczej pozostaje w bezpośrednim związku z realizacją w latach 1990-1992 projektu badawczego realizowanego w Instytucie Maxa Plancka we Fryburgu, na temat szczególnych środków w zakresie ścigania przestępczości zorganizowanej. Efektem tego projektu było opublikowanie praw-

6 Por. E.W. Pływaczewski, The Russian and Polish mafia in Central Europe, [in:] D. Siegel, H. Van de Bunt, D. Zaitch (eds.), Global Organized Crime. Trends and Developments, Studies of Organized Crime, Dordrecht – Boston – London 2003.

7 Por. wyniki badań w okresie poprzedzającym wejście Polski do struktur Unii Europejskiej: N. Siron, P. Van Baeveghem, B. De Ruyver, T. Vander Beken, G. Vermeulen, Trafficking in Migrants through Poland. Multidisciplinary research into the phenomenon of transit migration in the candidate Member States of the EU, with a view to the combat of traffic in persons, Maklu, Antwerpen – Apeldoorn 1999, s. 21 i nast.

8 Europaische Arbeitskreis zu rechtlichen Initiativen gegen organisierte Kriminalität (The European Working Group of Legal Initiatives against Organized Crime).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

noporównawczego dzieła pod redakcją kierownika projektu prof. Waltera Groppa[9].

Zawarte w tym opracowaniu raporty krajowe obejmowały Belgię, Danię, Niemcy, Anglię i Walię, Francję, Grecję, Włochy, Luksemburg, Holandię, Austrię, Szwecję, Hiszpanię i USA.

Uczestniczący w tym projekcie niemieccy i zagraniczni eksperci postanowili kontynuować podjętą współpracę, a głównym tego przejawem miały być organizowane co 3-4 lata spotkania konferencyjne, na których dokonywane byłyby podsumowania dotyczące zmian i tendencji rozwojowych związanych z problematyką przestępczości zorganizowanej w poszczególnych krajach, z uwzględnieniem zagadnień zarówno karnomaterialnych, jak i karnoprocesowych. Wygłaszane na tych konferencjach referaty miały stanowić merytoryczną kanwę do przygotowywanych później publikacji.

Pierwsze tego typu spotkanie odbyło się w 1996 r. na Uniwersytecie w Lipsku[10]. Tam właśnie utworzona została Europejska Grupa Robocza ds. Inicjatyw Prawnych przeciwko Przestępczości Zorganizowanej[11], w skład której wchodzą zarówno przedstawiciele nauki, jak i praktyki z kilkunastu krajów. Raporty krajowe uczestników tej grupy, w tym raport polski, opublikowane zostały w 2001 r.[12] Opracowanie to zawiera raporty krajowe dotyczące Danii, Niemiec, Anglii, Wspólnot Europejskich, Francji, Włoch, Holandii, Austrii, Polski, Szwecji, Hiszpanii, Turcji i USA.

Drugie kolokwium Europejskiej Grupy Roboczej odbyło się w dniach od 22 do 29 września w tureckim Izmirze[13], zaś jego wyniki zostały opublikowane w specjalnym turecko-niemieckim tomie[14], zawierającym raporty krajowe dotyczące Turcji, Niemiec, Danii, Szwajcarii, Polski, Francji, Włoch oraz Unii Europejskiej. Kolejne, trzecie kolokwium Europejskiej Grupy Ro-

9 Zob. W. Gropp (Hrsg.), Besondere Ermittlungsmassnahmen zur Bekämpfung der Organisierten Kriminalität. Ein rechtsvergleichendes Gutachten im Auftrag des Bundesministeriums der Justitz und des Bayerischen Staatsministeriums der Justiz, Eigenverlag Max-Planck-Institut, Freiburg im Breigau 1993, 898 ss.

10 Europäisches Kolloquium über Besondere Ermittlungsmaßnahmen zur Verfolgung Organisierter Kriminalität, Leipzig (Germany), 28-31 März 1996.

11 Polskę w tym gremium od samego początku reprezentowali profesorowie Piotr Hofmański (aktualnie sędzia międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze) i Emil W. Pływaczewski (UwB), biorąc systematycznie udział w specjalnych konferencjach, na których prezentowane były raporty krajowe dotyczące najnowszych inicjatyw ustawodawczych i ich efektów praktycznych oraz przewodniczyli sesjom.

12 Zob. W. Gropp, B. Huber (Hrsg.), Rechtliche Initiativen gegen organisierte Kriminalität. Beiträge und Materialien aus dem Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht (Herausgegeben von A. Eser), Band 84, Freiburg i. Br. 2001 (w tym: P. Hofmański, E.W. Pływaczewski, Landesbericht Polen, s. 665-724).

13 International Conference on Combating Organized Crime, Hukuk Faküoltesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Izmir, Turkey, September 22-29, 2001.

14 Zob. B. Özturk, W. Gropp (Hrsg.), Maßnahmen gegen Organisierte Kriminalität im Rechtsstaat. Möglichkeiten und Grenzen, Seçkin, Ankara 2003 (w tym udział przedstawicieli Polski: P. Hofmański, E.W. Pływaczewski, Rechtsstaatliche OK – Bekämpfung an der Grenze zu EU, s. 69-98).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

boczej odbyło się na Uniwersytecie w Giessen w 2004 r.[15] Aktualnie Europejska Grupa Robocza (Europejski Krąg Badawczy) skupia – wbrew swojej nazwie – przedstawicieli nauk penalnych (kryminologicznych) z całego świata, stąd współczesna jej nazwa EAK+.

2. Jurisdiktionskonflikte bei grenzüberschreitender Kriminalität

Ściganie przestępczości transgranicznej, w szczególności w przypadku przestępczości zorganizowanej i terroryzmu, stanowi jeden z najważniejszych tematów w porządku obrad Unii Europejskiej. W kontekście jednego z wiodących obszarów w tym względzie, jakim jest „globalizacja prawa", opracowanie prawnie skutecznych instrumentów i skoordynowanie działań rządów w ramach Unii Europejskiej wymagało podjęcia szeroko zakrojonych badań.

W tym zakresie kontynuację przedstawionej wyżej inicjatywy Europejskiego Kręgu Badawczego przejęło już „drugie pokolenie" naukowców. Jej koordynacją zajął się bowiem uczeń profesora W. Groppa – profesor Arndt Sinn z Uniwersytetu w Osnabrück, któremu powierzono kierowanie projektem pod hasłem „Jurisdiktionskonflikte bei grenzüberschreitender Kriminalität – ein Rechtsvergleich zum Internationalen Strafrecht". Projekt był realizowany w latach 2009-2011 w ***Zentrum für Europäische und Internationale Strafrechtsstudien*** **(ZEIS)**. Końcowy nadzór merytoryczny nad projektem sprawował Prof. Dr. Dr. h.c. mult. Albin Eser, emerytowany dyrektor Instytutu Maxa Plancka. Polskę w tym projekcie reprezentował zespół „białostocko-krakowski": prof. UwB Ewa M. Guzik-Makaruk kierowała polskim zespołem badawczym, w skład którego weszli pracownicy naukowi w osobach Adama Górskiego (UJ) i Andrzeja Sakowicza (UwB).

Celem projektu była próba wypracowania rozwiązań służących harmonizacji przepisów w obszarze ścigania karnego przestępczości transgranicznej. Wykonawcami projektu byli wiodący prawnicy z czterech kontynentów, w tym z kilkunastu krajów członkowskich Unii Europejskiej. Pokłosiem projektu jest monografia pod redakcją kierownika projektu, zawierająca konkretne postulaty *de lege ferenda* pod adresem prawodawcy europejskiego.[16]

15 Die Tagung zu dem Thema „Organisierte Kriminalität und kriminelle Organisationen – Praeventive und repressive Massnahmen vor dem Hintergrund des 11. September 2001", Giessen (Niemcy), 28 wrzesień – 2 październik 2004 r. (polski raport na tej konferencji przedstawili profesorowie Piotr Hofmański i Emil W. Pływaczewski).

16 A. Sinn (Hrsg.), Jurisdiktionskonflikte bei grenzüberschreitender Kriminalität – Conflicts of jurisdiction in cross-border crime situations. Ein Rechtsvergleich zum Internationalen Strafrecht – A comparative law study on international criminal law, Osnabrück 2012, ss. 600.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

3. Projekt naukowy „Pozaprocesowe pozyskiwanie dowodów i ich wykorzystywanie w procesie karnym"

W latach 2012-2015 po raz pierwszy koordynacja projektu badawczego w ramach mechanizmu Europejskiego Kręgu Badawczego (EAK+) przypadła stronie polskiej. Projekt ten nt. „Pozaprocesowe pozyskiwanie dowodów i ich wykorzystywanie w procesie karnym" został przygotowany przez zespół krakowski z Katedry Postępowania Karnego Uniwersytetu Jagiellońskiego, kierowanej przez prof. Piotra Hofmańskiego, a w jego realizacji wzięli udział – obok przedstawicieli Polski – naukowcy i wybitni praktycy z Hiszpanii, Niemiec, Włoch, Austrii, Węgier, Estonii, Ukrainy, USA, Turcji, Brazylii i Japonii[17].

Przeprowadzone badania obejmowały trzy główne problemy: (1) wykorzystanie przez sąd karny dowodów pozyskanych w ramach czynności pozaprocesowych mających charakter operacyjny, (2) możliwości wprowadzania do procesu karnego tzw. dowodów prywatnych oraz (3) wprowadzania do podstawy orzekania dowodów pozyskanych poza granicami kraju. Wyniki przeprowadzonych badań zostały zaprezentowane i przedyskutowane w ramach czterech paneli w czasie konferencji międzynarodowej nt. „Pozaprocesowe pozyskiwanie dowodów i ich wykorzystanie w procesie karnym"[18], która odbyła się w dniach 22-23 maja 2015 r. w Krakowie. Piszący te słowa wystąpił w jednym z czterech międzynarodowych paneli nt. „Podstawy prawne i granice prewencyjnego gromadzenia danych osobowych i możliwości ich wykorzystania w procesie karnym".

Ostatecznym efektem omawianego projektu jest obszerny raport, w języku polskim i niemieckim, z badań prawnoporównawczych, opublikowany w formie monograficznej[19], w którym znalazły się także opracowania przedstawicieli Wydziału Prawa UwB[20].

4. ALPHA Projekt

Na szczególną uwagę zasługuje również międzynarodowy projekt pod hasłem: „**Auswirkungen der Liberalisierung des Internet-handels in Europa auf den Phänomenbereich der Arzneimittelkriminalität (ALPhA)**".

17 Projekt ten został przyznany i sfinansowany w ramach konkursu Harmonia 4-2013/08/M/HS5/00038 na mocy decyzji Dyrektora Narodowego Centrum Nauki z dnia 22 lipca 2013 r.

18 Europaeischer Arbeitskreis (EAK+) Krakauer Projekt 2013-2014: Ausserprozessuale Erhebung prozessrelevanter Informationen und ihre Verwertung im Straprozess.

19 Pozaprocesowe pozyskiwanie dowodów i ich wykorzystanie w procesie karnym. Ausserprozessuale Beweiserhebung und ihre Verwertung im Strafprozess, P. Hofmański, D. Szumiło-Kulczycka, P. Czarnecki (red.), Warszawa 2015, ss. 751.

20 Tamże: C. Kulesza, Czy sądy karne ufają opiniom „prywatnych biegłych"? (głos w dyskusji), s. 245-249; oraz E.W. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys, E. Guzik-Makaruk, Warunki legalności i granice zapobiegawczego pozyskiwania danych o jednostkach oraz możliwośc ich wykorzystywania w procesie karnym, s. 329-340.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Projekt finansowany jest przez *Bundesministerium für Bildung und Forschung* kwotą 1,5 mln euro w ramach programu: „Bezpieczeństwo cywilne – ochrona przed przestępczością gospodarczą". Partnerami tego projektu są: *Universität Osnabrück*, ZEIS; *Universität Osnabrück*, IWStR; *Fraunhofer SIT*, Darmstadt; *Hochschule der Sächsischen Polizei*, Rothenburg; *Universität Osnabrück*, ELSI. Partnerzy współpracujący w realizacji projektu to: *Bundeskriminalamt* (BKA) – Wiesbaden; *Bundesvereinigung der Deutschen Apothekerverbände* – Berlin; *Bundesverband Deutscher Versandapotheken* – Lichtenau-Hakenberg; *Lilly Deutschland GmbH* – Bad Homburg; *OpSec Security GmbH* – Unterhaching. Koordynatorem projektu jest prof. Arndt Sinn, reprezentujący Universität Osnabrück. Realizacja projektu została przewidziana na okres od maja 2014 r. do kwietnia 2017 r. prof. Ewa M. Guzik-Makaruk jest jedynym wykonawcą projektu reprezentującym Polskę.

Uzasadnieniem dla tego projektu był fakt, iż co drugi medykament zakupiony w Internecie jest sfałszowany. Tylko w pierwszej połowie 2013 roku niemiecka służba celna zabezpieczyła 1,4 miliona sztuk sfałszowanych środków leczniczych. Fałszowanie leków jest lukratywnym źródłem dochodu zorganizowanych grup przestępczych oraz poważnym zagrożeniem dla życia i zdrowia konsumentów.

Celem projektu jest wypracowanie efektywnych instrumentów zwalczania przestępczości handlu sfałszowanymi lekami w Internecie. We wstępnej fazie projektu planowane jest stworzenie bazy danych w zakresie dotychczas wykrytych nadużyć oraz struktury sprawców tych nadużyć. Ponadto dokona się oszacowania rozmiarów tzw. „ciemnej liczby" przestępstw w oparciu o ankiety przeprowadzone wśród lekarzy, farmaceutów, jak i konsumentów. Równolegle prowadzone będą analizy w zakresie prawa karnego materialnego i procesowego na płaszczyźnie europejskiej, a także w poszczególnych państwach Unii Europejskiej, w celu porównania porządków prawnych. Na tej podstawie powstaną postulaty *de lege ferenda* na rzecz zapobiegania i zwalczania przestępczości obrotu sfałszowanymi lekami w Internecie. Od strony technicznej ma powstać demonstrator do automatycznego poszukiwania nielegalnych ofert w Internecie i ich dróg rozprzestrzeniania.

Wyniki badawcze będą wsparciem dla organów ścigania w wykrywaniu i zwalczaniu przestępczości związanej z handlem nielegalnymi medykamentami w Internecie. W szczególności powinny zostać wypracowane rozwiązania w zakresie jurysdykcji prawnokarnej i współpracy państw członkowskich Unii Europejskiej, w tym pomocy prawnej w sprawach karnych. Powinno się to przyczynić do bardziej efektywnego ścigania tego rodzaju przestępczości. Także poszukiwanie nielegalnych ofert w Internecie

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

w sposób zautomatyzowany pozwoli ułatwić codzienną pracę organów ścigania i doprowadzi do ich bardziej efektywnego działania w tym obszarze.[21]

5. Projekt „Studium przygotowania zmian przyszłej polityki w zakresie walki z przestępczością zorganizowaną"

W okresie od 2013 do 2014 r. dr hab. Wojciech Filipkowski przygotowywał raport krajowy w ramach Projektu zamówiony przez Komisję Europejską (DG Home) pt. „Study on paving the way for future policy initiatives in the field of fight against organised crime-effectiveness of specific criminal law measures targeting organised crime", co jest kolejnym międzynarodowym przedsięwzięciem z udziałem przedstawiciela Białostockiej Szkoły Kryminologii. Liderem zwycięskiego konsorcjum było *RAND Europe*, a pozostałymi jego członkami byli: *University of Trento, Faculty of Law and eCrime* (Włochy), *Center for the Study of Democracy* (Bułgaria), *Cardiff University* (Wielka Brytania), *RAND Europe* oraz *Catholic University of Milan* (Włochy). Projekt używał akronimu AMOC od wyrazów w języku angielskim *Assessing Measures against Organized Crime* – czyli w wolnym tłumaczeniu ocena środków przeciwko przestępczości zorganizowanej.

Raporty krajowe we wszystkich państwach członkowskich opierały się na wystandaryzowanym formularzu w języku angielskim składającym się z ponad 100 rozbudowanych pytań, zagadnień lub problemów do opisania lub wyjaśnienia. Do zadań eksperta krajowego należało – po pierwsze – wybranie i przetłumaczenie tych instytucji polskiego prawa karnego, które służyły lub potencjalnie mogłyby służyć do walki z przestępczością zorganizowaną. Po drugie, należało także uzyskać oficjalne dane statystyczne od przedstawicieli polskich władz, obejmujące wybrane zagadnienia dotyczące zarówno ilości, jak i struktury spraw karnych na etapie postępowania przygotowawczego oraz sądowego, ilości i struktury stosowania poszczególnych instrumentów prawnych bezpośrednio lub pośrednio wymierzonych w przestępczość zorganizowaną.

Po trzecie, należało także pozyskać do badań grupę konsultantów krajowych, którzy zechcieliby odpowiedzieć na ponad 80 rozbudowanych pytań, według określonej jednolitej metodologii prowadzenia tychże badań we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej. W skład tej grupy musiały wchodzić (oprócz samego eksperta krajowego), także sędzia, prokurator, reprezentanci władz krajowych, Policji, środowiska akademickiego oraz organizacji pozarządowych. Musieli charakteryzować

21 http://www.vditz.de/fileadmin/media/projekte/Projektumriss_ALPhA_2.pdf

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

się wiedzą lub mieć doświadczenie w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej.

Kwestionariusz składał się z 5 części:

1. Krajowe instytucje prawa karnego używane w walce z przestępczością zorganizowaną.
2. Krajowe wyspecjalizowane organa państwowe zaangażowane w walkę z przestępczością zorganizowaną.
3. Krajowe czynności operacyjne oraz instytucje procesowe używane w walce z przestępczością zorganizowaną.
4. Stosowanie czynności operacyjnych oraz instytucji procesowych używanych w walce z przestępczością zorganizowaną w ujęciu statystycznym.
5. Analiza wybranych wskaźników pomocnych w ocenie stosowana krajowych instytucji prawa karnego.

W odniesieniu do pierwszej części, formularz dotyczył następujących kwestii wymagających scharakteryzowania wraz z uzasadnieniem:

- Czyny zabronione związane z udziałem w organizacjach przestępczych.
- Udział w organizacjach przestępczych jako okoliczność obostrzająca odpowiedzialność karną.
- Czy jest obowiązek uzyskania zgłoszenia lub wniosku o ściganie od osoby pokrzywdzonej?
- Ocena jasności sformułowania opisów czynów zabronionych.
- Łatwość i częstotliwość stosowania przepisów prawa karnego odnośnie wybranych typów czynów zabronionych. Metodologia skupiała się na liście wybranych czynów zabronionych, takich jak: wykorzystywanie seksualne kobiet i dzieci, handel bronią, handel ludzi, narkotykami, przemyt ludzi, pranie pieniędzy, oszustwa finansowe, wyłudzanie podatku VAT, oszustwa związane z obrotem towarami objętymi podatkiem akcyzowym, fałszowanie pieniędzy, kradzież tożsamości, przestępstwa teleinformatyczne, czyny wymierzone we własność intelektualną, czyny przeciwko mieniu, inne typowe dla przestępczości zorganizowanej w danym kraju.
- Zasoby przewidziane do zapewnienia efektywnej walki z przestępczością zorganizowaną.
- Odpowiedzialność osób prawnych (podmiotów zbiorowych).
- Jakie inne instrumenty prawa karnego są stosowane wraz z opisem.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W części trzeciej skupiono się na wybranych czynnościach operacyjnych oraz instytucjach postępowania karnego. Każdy z konsultantów oddzielnie (wraz z ekspertem krajowym) dokonywał oceny stopnia przydatności tychże instytucji w walce z przestępczością zorganizowaną, a w szczególności w kontekście wymienionych wyżej kategorii czynów zabronionych. Analizą objęto takie obszary, jak: kontrola operacyjna komunikacji (podsłuchy), przesyłka niejawnie kontrolowana, praca operacyjna pod przykryciem, pościg transgraniczny, praca z agenturą (osobowymi źródłami informacji), niejawne rejestrowanie obrazu lub dźwięku (w tym w wymiarze transgranicznym), formalne i nieformalne programy ochrony świadków, wspólne zespoły śledcze (*Joint Investigation Teams*) oraz inne instytucje zależnie od specyfiki danego kraju.

Według przyjętej metodologii, część czwarta miała służyć analizie oficjalnych danych statystycznych odnośnie ilości oraz struktury stosowania opisanych w poprzedniej części instytucji z zakresu pracy operacyjnej oraz postępowania karnego.

Ostatnia część dotyczyła wybranych wskaźników pomocnych w ocenie stosowana krajowych instytucji prawa karnego. Autorzy formularza wybrali:

- Liczbę osób skazanych za udział w zorganizowanych grupach lub związkach mających na celu popełnienie przestępstw.
- Długość orzekanych kar więzienia za tego typu czyny.
- Orzekane grzywny za tego typu czyny.
- Liczbę zorganizowanych grup lub związków mających na celu popełnianie przestępstw.
- Liczbę niewyjaśnionych przypadków zabójstw.
- Poziom korupcji wysokiego szczebla urzędniczego.
- Wyniki badań wiktymizacyjnych.

Stronę polską w tym projekcie reprezentował dr hab. Wojciech Filipkowski – kierujący Pracownią Kryminalistyki w Katedrze Prawa Karnego UWB, który w okresie od 2013 do 2014 r. był odpowiedzialny za przygotowanie raportu krajowego. W wyniku przeprowadzenia badań we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej, przygotowano ponad 240-stronicowy raport, opublikowany w lutym 2014 r.[22]. Jego głównymi autorami byli: A. Di Nicola, P. Gounev, M. Levi, J. Rubin, B. Vettori (koordynator projektu).

22 Zob. http://bookshop.europa.eu/en/study-on-paving-the-way-for-future-policy-initiatives-in-the-field-of-fight-against-organised-crime-pbHR0614242/

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

6. Inne projekty międzynarodowe

W latach **2001-2002** interesującym przedsięwzięciem badawczym był międzynarodowy projekt nt. korupcji w sektorze prywatnym[23] jako efekt współpracy pomiędzy *The International Chamber of Commerce* w Paryżu oraz *Max Planck Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht* we Fryburgu. Koordynatorami tego projektu byli profesor Günter Heine oraz dr Barbara Huber. Do udziału w tym projekcie z ramienia Polski zaproszony został piszący te słowa. W 2003 roku ukazała się publikacja zawierająca podsumowanie projektu, łącznie z przygotowanymi przez jego uczestników raportami krajowymi[24].

W latach **2002-2003** piszący te słowa, wspólnie z Piotrem Walancikiem – funkcjonariuszem Komendy Głównej Policji, reprezentował Polskę w międzynarodowym projekcie dotyczącym reformy Policji w krajach Europy Środkowej i Wschodniej[25]. Organizatorem i jednostką finansującą jego realizację było *The Geneva Centre for Democratic Control of the Armed Forces* (DCAF), natomiast prace badawcze koordynowali: przedstawicielka DCAF Senior Fellow Marina Caparini oraz profesor Otwin Marenin z *Washington State University*. Stanowiąca finalny efekt tego przedsięwzięcia publikacja ukazała się w 2004 r.[26]

Na szczególną uwagę zasługuje też zrealizowany w latach **2002-2004** międzynarodowy **projekt badawczy dotyczący zjawiska przestępczości zorganizowanej w Europie oraz sposobów przeciwdziałania temu fenomenowi**[27]. Projektem tym kierowali dr Letizia Paoli (Instytut Maxa Plancka we Freiburgu) oraz prof. Cyrille Fijnaut z Holandii (Uniwersytet w Tilburgu). W samym programie uczestniczyła grupa 36 naukowców z całej Europy. Pochodzili oni z krajów Unii Europejskiej: Danii, Francji, Hiszpanii, Holandii, Niemiec, Wielkiej Brytanii i Włoch, jak również z: Albanii, Czech, Polski[28] (a więc jeszcze przed referendum akcesyjnym), Rosji, Szwajcarii i Turcji.

Samo przedsięwzięcie stawiało sobie w zasadzie dwa zasadnicze cele. Po pierwsze, opisanie zjawiska przestępczości zorganizowanej takiego, jakie ono występuje w Europie, i to zarówno w Unii Europejskiej, jak i poza

23 International project on "Private Commerial Bribery".
24 Zob. E.W. Pływaczewski, Country Report: Poland, [w:] G. Heine, B. Huber, Th.O. Rose (eds.), Private Commercial Bribery. A Comparison of National and Supernational Legal Structures, Freiburg 2003, s. 323-352.
25 International project on "Police Reform in Central and Eastern Europe".
26 Zob. E.W. Pływaczewski, P. Walancik, Challenges and Changes to the Police System in Poland, [w:] M. Caparini, O. Marenin (eds.), Transforming Police in Central and Eastern Europe. Process and progress, LIT Verlag, Müenster 2004, s. 93-114.
27 "Organised Crime in the European Union and Beyond".
28 Polska w projekcie reprezentowana była przez E.W. Pływaczewskiego i W. Filipkowskiego z Katedry Prawa Karnego Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nią. Ważny był przy tym kontekst kulturowy i różnorodność funkcjonowania tego zjawiska. Po drugie, projekt zakładał przedstawienie podejścia do problematyki zapobiegania i zwalczania tego zjawiska w poszczególnych państwach. Najtrudniejszym zadaniem, które postawili sobie organizatorzy projektu dr L. Paoli i prof. C. Fijnaut, było podjęcie próby porównania opracowań krajowych i wskazanie pewnych trendów zarówno w samym zjawisku, jak i w polityce jego zapobiegania i zwalczania.

W związku z realizacją projektu, w dniach od 27 lutego do 1 marca 2003 r. odbyła się we Freiburgu międzynarodowa konferencja zorganizowana przez Instytut Maxa Plancka wspólnie z Uniwersytetem w Tilburgu (Holandia) przy wsparciu Fundacji Fritza Thyssena. Miała ona na celu prezentację dotychczasowych wyników prac uczestników projektu, wymianę poglądów i spostrzeżeń oraz dyskusję. Konferencja została podzielona na trzy główne części odpowiadające strukturze samego projektu. Pierwsza część dotyczyła historii przestępczości zorganizowanej w Europie. Kolejne zawierały przedstawienie referatów ekspertów krajowych dotyczących odpowiednio: fenomenologicznego opisu tej przestępczości w chwili obecnej oraz przedstawienie regulacji prawnych, programów i polityki przeciwdziałania temu zjawisku w poszczególnych państwach. Znamiennym przy tym było to, iż opracowania dotyczące państw Unii Europejskiej zawsze były prezentowane przed opracowaniami z pozostałych krajów.[29] Ostatecznym rezultatem tego projektu było opublikowanie obszernego tomu, stanowiącego podsumowanie wyników prac krajowych ekspertów, co nastąpiło pod koniec 2004 roku.[30] Dzieło to liczy 1074 strony, a pracowało nad jego powstaniem 33 autorów raportów krajowych.

W związku z realizacją projektu w siedzibie Rady Unii Europejskiej w Brukseli została zorganizowana specjalna konferencja, połączona z posiedzeniem *Multidisciplinary Group on Organised Crime* Unii Europejskiej.[31] Było to także związane z promocją cytowanego wyżej dzieła, które jednoznacznie uznano za **najbardziej kompleksowe ujęcie tej problematyki na kontynencie europejskim.** Piszący te słowa wystąpił w gronie sześciu uczestników projektu zaproszonych do wygłoszenia merytorycznych wystąpień.

29 Szerzej zob. W. Filipkowski, Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji „Przestępczość zorganizowana w Europie: koncepcje, wzory i polityka w Unii Europejskiej i poza nią, Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, 27 luty – 1 marzec 2003, Freiburg (Niemcy), „Prokuratura i Prawo" 2003, nr 11, s. 175 i nast.

30 C. Fijnaut, L. Paoli (eds.), Organised Crime in Europe. Concepts, Patterns and Control Polices in the European Union and Beyond, Springer, AA Dordrecht 2004 (w tym: E.W. Pływaczewski, Organised Crime in Poland: Its Development from 'Real Socialism' to Present Times, s. 467-498 oraz E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, The Development of Organised Crime Policies in Poland: From Socialist Regime to 'Rechtstaat', s. 899-930).

31 The Meeting on Organised Crime in Europe, the Council of the EU, Brussels (Belgium), December 21-22, 2004. Zob. E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji na temat przestępczości zorganizowanej (Bruksela, 21-22 grudnia 2004), „Prokuratura i Prawo" 2005, nr 7-8, s. 247 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W latach 2003-2004 realizowany był międzynarodowy projekt badawczy na temat **korupcji w systemie wymiaru sprawiedliwości w RPA i w Polsce**[32]. Ze strony RPA koordynatorami projektu byli dr Duxita Mistry i profesor Anthony Minnar z Institute for Human Rihgts and Criminal Justice Studies Technikon S.A. w Johannesburgu. Ze strony Polski za koordynację prac zespołu w składzie: Ewa M. Guzik-Makaruk, Katarzyna Laskowska i Wojciech Filipkowski, odpowiedzialny był piszący te słowa. Finalnym efektem tego projektu były 3 międzynarodowe konferencje (jedna na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku oraz dwie w Johannesburgu)[33], na których uczestnicy projektu prezentowali wyniki przeprowadzonych badań.

W latach 2003-2006: unikatową inicjatywą badawczą była realizacja **pierwszego w skali światowej** międzynarodowego projektu nt. omyłek sądowych[34]. Jego koordynatorami byli profesorowie Martin Killias (Uniwersytet w Zurychu) oraz C. Ronald Huff (Uniwersytet Kalifornijski – Irvine). Do udziału w tym przedsięwzięciu został zaproszony piszący te słowa, który wraz z członkami zespołu badawczego w osobach Adama Górskiego i Andrzeja Sakowicza przeprowadził odpowiednie badania w Polsce. Przygotowanie finalnego efektu tego projektu[35] poprzedzone było specjalną konferencją[36], na której jego uczestnicy prezentowali wyniki swoich badań.

Godną szczególnego podkreślenia jest również zainicjowana w 2004 r. pierwsza na świecie inicjatywa naukowo-badawcza nt. ***International Criminal Justice Education***, koordynowana przez dr. hab. Sławomira Redo (*United Nations Office on Drugs and Crime*), w której Polskę reprezentował piszący te słowa. Pierwsze efekty badawcze tego przedsięwzięcia zaprezentowane zostały w obszernej antologii[37].

Na obecnym etapie UNODC wdraża na świecie projekt „Education for Justice" (E4J), który obejmuje wprowadzanie do nauczania w szkol-

32 Pod hasłem "Corruption within the Criminal Justice System: A comparative study of Poland and South Africa as societies in transition".

33 International Conference on "Corruption Problems in the Countries in Transition", Faculty of Law – University of Białystok, February 18-19, 2003; An Institute for Human Rights and Criminal Justice Studies Seminar on "Corruption and Organized Crime", Venue Genmin Auditorium, Technikon S.A., Johannesburg (South Africa), September 10, 2003; oraz Policing Association of Southern Africa (POLSA) Colloquium on "Contentious Criminal Justice Issues: Finding Solutions", Venue Genmin Auditorium, Technikon S.A., Johannesburg (South Africa), September 12, 2003.

34 The first international project on Wrongful Convictions.

35 C.R. Huff, M. Killias (eds.), Wrongful Convictions: International Perspectives on Miscarriages of Justice, Philadelphia 2007, ss. 318.

36 First International Workshop on Wrongful Convictions: Taking Stock of Knowledge and Searching for a Research Strategy, Breil/Brigels (Switzerland), August 24-26, 2003.

37 K. Aromaa, S. Redo (eds.), For The Rule of Law. Criminal Justice Teaching and Training @cross the World' (European Institute on Crime Prevention and Control/HEUNI – Korean Institute of Criminal Justice Policy/KICJP, Helsinki – Seoul 2008 (w tym E.W. Pływaczewski jako autor rozdziału pt.: Making Criminal Justice Transformation, Teaching and Training Work: Experiences Learned From Central Europe, s. 173-183).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nictwie podstawowym, średnim i wyższym rekomendacji z 13. Kongresu ONZ promujących „kulturę prawości" w kontekście 17 celów zrównoważonego rozwoju. Na poziomie nauczania przedszkolnego, zwłaszcza w kontekście imigracji do krajów „Globalnej Północy". Rekomendacje te omawia S. Redo[38].

Od **2009 r.** E.W. Pływaczewski brał udział w charakterze reprezentanta międzynarodowego środowiska akademickiego **w projekcie ONZ – UNODC** (*United Nation Office on Drugs and Crime*) nt. "**The role and governance of civilian private security as an enhancement to crime prevention and community safety**", dotyczącym funkcjonowania prywatnego sektora bezpieczeństwa, którego celem było przygotowanie koncepcji odpowiednich rekomendacji w tym zakresie[39].

W ramach kontynuowania podejmowanych wcześniej prac eksperckich podczas różnych inicjatyw międzynarodowych[40] na uwagę zasługuje też udział piszącego te słowa (wspólnie z prof. I. Nowicką z Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie) w największym z dotychczasowych zrealizowanych międzynarodowych projektów badawczych na temat *community policing*, koordynowanym przez kryminologów amerykańskich. Byli nimi Mahesh K. Nalla (*Michigan State Univeristy in East Lansing*) i Graeme R. Newman (*University of Albany*). W projekcie uczestniczyło 51 kryminologów z całego świata reprezentujących 36 krajów ze wszystkich kontynentów. Merytoryczne efekty tego przedsięwzięcia opublikowane zostały w 2013 r.[41]

38 Zob. S. Redo, On the importance of preschool civic education for the global culture of lawfulness, [w:] H. Kury, S. Redo, Refugees and Migrants in Law and Policy – Challenges and Opportunities for Global Civic Education" (Springer 2017, w druku).

39 Projekt tych rekomendacji dyskutowany był w szczególności na specjalnej konferencji UNODC (ang. *United Nation Office on Drugs and Crime*): International Planning Meeting pod hasłem "The role and governance of civilian private security as an enhancement to crime prevention and community safety", Abu Dhabi (United Arab Emirates), May 10-11, 2010, na której piszący te słowa przedstawił referat oraz wziął udział – jako *an UNODC Expert from Academe* – w pracach jednej z powołanych grup roboczych.

40 Zob m.in. E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji nt. Przestępczość i jej zwalczanie przez Policję i społeczności lokalne w państwach w okresie przemian, Johannesburg, 30.08 – 1.09. 2000, „Państwo i Prawo" 2001, nr 4.; tenże, Sprawozdanie z międzynarodowego sympozjum nt. Policyjne działania prewencyjne według *community policing* (Nankin, 25-27 XI 2002), „Państwo i Prawo" 2003, nr 5.

41 Zob. M.K. Nalla, G.R. Newman, Community Policing in Indigenous Communities, CRC Press – Taylor & Francis Group, Boca Raton – London – New York 2013, ss. 369, (w tym E.W. Pływaczewski, I. Nowicka, Poland, s. 309 i nast.).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Rozdział VIII

Badania i inicjatywy w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu

§ 1. Efekty badań prowadzonych w ramach PPBW

Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego od samego początku angażuje się w różne inicjatywy mające na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Pozostaje to w związku z tzw. technologiami podwójnego zastosowania, czyli technologiami, które powstały dla służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa, a po odpowiedniej modyfikacji mogą zostać wykorzystane przy tworzeniu narzędzi dla osób niepełnosprawnych. W tym zakresie PPBW współpracuje ze Specjalnymi Ośrodkami dla Dzieci Niewidomych i Słabowidzących w Owińskach koło Poznania i w Krakowie.

W grudniu 2009 r. PPBW wspólnie ze Starostwem Powiatowym w Poznaniu i Specjalnym Ośrodkiem Szkolno-Wychowawczym dla Dzieci Niewidomych w Owińskach, pod honorowym patronatem i przy uczestnictwie Przewodniczącego Parlamentu Europejskiego Profesora Jerzego Buzka, zorganizowała Konferencję nt. **„Bezpieczeństwo i wyrównywanie szans kierunkiem działań Unii Europejskiej w XXI wieku"**. Jednym z efektów tej Konferencji było podjęcie przez Starostę Poznańskiego oraz Marszałka Województwa Wielkopolskiego decyzji o realizacji przy Ośrodku, na terenie trzech hektarów, **największego w Europie Parku Orientacji Przestrzennej**

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

i Ogrodu Edukacyjnego. Uroczyste otwarcie tego przedsięwzięcia miało miejsce we wrześniu 2012 r. Ten innowacyjny kompleks znakomicie służy osobom niewidomym i słabowidzącym, głównie do nauki orientacji przestrzennej. Park, którego koszt urządzenia wyniósł ponad 5 mln złotych, jest architektoniczną soczewką zewnętrznego świata (m.in. ścieżki z różnego rodzaju nawierzchniami, jezioro z małym molo, specjalne groty z interaktywnymi grami i zabawami do edukacji). Park jest również wyposażony w najnowocześniejszą infrastrukturę technologiczną (np. specjalny system podziemnych czujników i głośników, które m.in. symulują różnego rodzaju – także potencjalnie niebezpieczne – sytuacje drogowe).

Bardzo przydatne technologie na rzecz osób sparaliżowanych ruchowo stworzył współpracujący z PPBW prof. dr hab. inż. Jacek Czyżewski z Politechniki Gdańskiej. Na szczególne podkreślenie spośród wielu projektów, realizowanych w kierowanej przez niego Katedrze Systemów Multimedialnych, dotyczących rozwoju technologii bezpośrednio przydatnych ludziom, zwłaszcza tym potrzebującym wsparcia, zasługują produkty określone jako Cyber-Oko oraz Kask EEG.

Cyber-Oko jest systemem śledzenia punktu fiksacji wzroku użytkownika, siedzącego przed monitorem komputerowym. Dostarcza informacji o tym, na które fragmenty ekranu patrzy użytkownik w danym momencie. Dzięki opracowanemu oprogramowaniu Cyber-Oko umożliwia badanie stopnia świadomości pacjentów zdiagnozowanych jako osoby znajdujące się w stanie wegetatywnym. Innym zastosowaniem jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym lub znajdującym się w tzw. zespole zamknięcia komunikacji ze światem. Pacjent ma możliwość poruszania kursorem myszy za pomocą wzroku, wybierania odpowiednich piktogramów oznaczających konkretne komunikaty oraz pisania wzrokiem na wirtualnej klawiaturze QWERTY.

Precyzując bliżej zastosowanie tej technologii, Cyber-Oko wyznacza punkt na ekranie monitora, na który patrzy użytkownik, na podstawie informacji zawartej w obrazie oczu użytkownika. W ten sposób możliwe jest wyznaczenie aktywności wzrokowej użytkownika systemu na wyświetlanym obrazie. Dzięki śledzeniu wzroku system umożliwia także nawiązanie kontaktu z otoczeniem przez osobę unieruchomioną i niezdolną do wypowiadania komunikatów słownych. Istotą rozwiązania jest oprogramowanie umożliwiające diagnozowanie stanu świadomości tego rodzaju pacjentów oraz organizowanie im treningu stymulującego rehabilitację zdolności poznawczych i umiejętności komunikowania się z otoczeniem. Oprogra-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

mowanie to rozwinięto w ścisłej współpracy z terapeutami, przy udziale pacjentów[1].

Kask EEG. W oparciu o technologie elektroencefalograficzne EEG Katedra Systemów Multimedialnych Politechniki Gdańskiej rozwija oprogramowanie wspomagające diagnozowanie stanu świadomości oraz komunikację z osobami znajdującymi się w stanie syndromu zamknięcia. W tym celu wykorzystywany jest 14-elektrodowy, bezprzewodowy system rejestracji sygnałów EEG, monitorujący fale mózgowe. Dzięki wykorzystaniu Kasku EEG, możliwe jest komunikowanie się z osobami w tzw. stanie wegetatywnym. Badania prowadzone są przy współpracy z Fundacją „Światło" z Torunia, zajmującą się m.in. osobami w śpiączce.

Efekty badań prowadzonych w Katedrze Systemów Multimedialnych Politechniki Gdańskiej pokazują, że technika komputerowa powinna być przyjazna nie tylko informatykom i wytrawnym hobbystom, ale też ludziom starszym, niesprawnym, chorym, np. na Parkinsona, którzy odczuwają drżenie kończyn i inne utrudniające egzystencję objawy. Przykładem takiego rozwiązania może być system zdalnego monitorowania pacjentów cierpiących na choroby neurodegeneratywne. Ponadto zespół kierowany przez prof. Jacka Czyżewskiego, w ramach europejskiego programu PERFORM, wdrożył system diagnozowania nasilenia dolegliwości związanych z chorobą Parkinsona w kilku krajach Europy, m.in. w Grecji, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii[2].

§ 2. Prawno-kryminologiczne i technologiczne aspekty wykrywania zagrożeń bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących, ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego

1. Założenia ogólne. Zadania badawcze UwB

Unikatowym przedsięwzięciem naukowo-badawczym dotykającym problemu wykluczenia społecznego był projekt badawczo-rozwojowy pt. **„Opracowanie systemu wykrywania zagrożeń bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Aspekty prawno-kryminologiczne i technologiczne"**[3]. Pro-

1 Zob. Politechnika Gdańska, Szansa dla osób w śpiączce, czyli CyberOko z Politechniki Śląskiej, „Rzeczpospolita" (Dodatek Specjalny) z 8 czerwca 2015, s. J1.

2 Tamże, s. J1.

3 Nr O ROB 0022 01/ID/22/3. Realizacja projektu rozpoczęła się w dniu 28 grudnia 2011 r., a zakończyła z dniem 30 czerwca 2014 r. Kierownikiem naukowym projektu była dr hab. Ewa M. Guzik-Makaruk, prof. UwB, zaś większość

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

jekt ten, finansowany ze środków Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, zrealizowany został w ramach konsorcjum naukowo-przemysłowego przez Uniwersytet w Białymstoku (lider projektu) oraz konsorcjantów: Akademię Górniczo-Hutniczą im. Stanisława Staszica w Krakowie, Wyższą Szkołę Technik Komputerowych i Telekomunikacji w Kielcach oraz Future Voice System Sp. z o.o. Zadania badawcze przewidziane dla lidera projektu realizowali pracownicy Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii z Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku[4].

Przedmiotem badań przeprowadzonych w ramach tego projektu były zagadnienia związane z zapewnieniem bezpieczeństwa poruszania się osób niewidomych i słabowidzących, zwłaszcza w przestrzeni zurbanizowanej. Jest to szczególnie istotne w obliczu problemów, z jakimi każdego dnia mierzą się osoby niepełnosprawne wzrokowo, poruszając się, zarówno w aglomeracji miejskiej, jak i poza nią.

Interdyscyplinarny charakter projektu zakładał współpracę przedstawicieli nauk technicznych i społecznych. Założona koncepcja badań zrealizowana została w trzech płaszczyznach: technologiczno-informatycznej, prawnej i kryminologicznej. Jednym z głównych celów projektu było opracowanie prototypu inteligentnego urządzenia mobilnego, którego najważniejszymi zadaniami będą: ułatwienie lokalizacji i wspomaganie przemieszczania się osób niewidomych oraz słabowidzących w środowisku miejskim oraz wykrywanie zagrożeń występujących podczas ich ruchu. System pozwoli na bezpieczne poruszanie się osób niewidomych i unikanie typowych zagrożeń ruchu, m.in. wejście użytkownika na jezdnię, unikanie poruszających się pojazdów, kolizji z uczestnikami ruchu pieszego oraz innych przeszkód.

Zadania badawcze przewidziane dla Uniwersytetu w Białymstoku były następujące:

1. Analiza stanu prawnego w płaszczyźnie krajowej i międzynarodowej w zakresie bezpieczeństwa w ruchu osób niewidomych i słabowidzących. Opracowanie postulatów *de lege ferenda* pod adresem rodzimego ustawodawcy.
2. Ustalenie katalogu zagrożeń występujących w ruchu dla osób niewidomych i słabowidzących; Diagnoza poczucia bezpieczeństwa

pracowników Katedry Prawa Karnego była jego głównymi wykonawcami. Ogółem w projekt zaangażowanych było ponad 200 wykonawców.

4 Dr hab. Ewa M. Guzik-Makaruk, prof. UwB, prof. zw. dr. hab. Emil W. Pływaczewski, dr hab. Katarzyna Laskowska, prof. UwB, dr hab. Wojciech Filipkowski, prof. UwB, dr Elżbieta Zatyka, dr Emilia Jurgielewicz-Delegacz, a także dr Ewa Glińska – adiunkt w Katedrze Marketingu i Przedsiębiorczości na Wydziale Zarządzania Politechniki Białostockiej.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

w ruchu osób niewidomych i słabowidzących. Analiza sytuacji osób niewidomych i słabowidzących jako ofiar przestępstwa.

3. Opracowanie modelu miejskiej mapy zagrożeń dla osób niewidomych i słabowidzących poruszających się w przestrzeni zurbanizowanej poprzez wyłonienie istotnych jego elementów.
4. Ustalenie kategorii czynów zabronionych popełnianych przez sprawców niewidomych i słabowidzących.
5. Ocena gotowości jednostek samorządu terytorialnego do wdrażania innowacyjnych rozwiązań mających wpływ na poprawę bezpieczeństwa w ruchu osób niewidomych i słabowidzących.
6. Ocena regulacji prawa o ruchu drogowym w świetle doświadczeń funkcjonariuszy Policji.

Ocenie tych wszystkich aspektów służyły wyniki badań przeprowadzonych wśród osób niewidomych i słabowidzących, funkcjonariuszy Policji oraz pracowników jednostek samorządu terytorialnego, zajmujących się bezpieczeństwem osób niepełnosprawnych w przestrzeni miejskiej. Badania miały charakter zarówno ilościowy, jak i jakościowy. Natomiast w ramach sieci ENVITER (*European Network for Visually Impaired Training Education & Research*) zostały przeprowadzone wyłącznie badania ilościowe. Sieć składa się z dwudziestu współpracujących ze sobą instytucji i zrzesza europejskich specjalistów w dziedzinie dysfunkcji wzroku z czternastu krajów. Narzędziem badawczym wykorzystanym przy badaniach był częściowo standaryzowany kwestionariusz ankiety w języku angielskim.

Badania osób niewidomych i słabowidzących zostały przeprowadzone za pomocą techniki ankietowej – CAWI (*Computer Assisted Web Interview*) oraz ankiety bezpośredniej. Ostatecznie liczba respondentów wyniosła 622 osoby, czyli blisko 2/3 zakładanej wielkości próby. Ponadto za pomocą ankiety pocztowej przeprowadzono badania funkcjonariuszy Policji. Została ona rozesłana przy pomocy Biura Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji do funkcjonariuszy Biura Ruchu Drogowego KGP oraz wszystkich, tj. 16 Komend Wojewódzkich i Komendy Stołecznej, 271 Komend Powiatowych i 65 Komend Miejskich[5]. Badaniami ankietowymi objęto ponadto jednostki samorządu terytorialnego. Zrealizowano je za pomocą ankiety CATI/CAWI (*Computer Assisted Telephone Interwiew/Computer Assisted Web Interview*). Próbie badawczej zostało poddanych szesnaście jednostek samorządu terytorialnego.

5 Zwrotnie otrzymano 1842 wypełnione kwestionariusze ankiet, co oznacza, że blisko co trzeci funkcjonariusz jednostki ruchu drogowego wziął udział w badaniu (31,8%).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Efektem analizy stanu prawnego w płaszczyźnie krajowej i międzynarodowej w zakresie bezpieczeństwa w ruchu osób niewidomych i słabowidzących było opracowanie postulatów *de lege ferenda* pod adresem rodzimego ustawodawcy. Po przeanalizowaniu wielu rozwiązań na rzecz bezpieczeństwa w ruchu osób niewidomych i słabowidzących w wybranych krajach dokonano krótkiej reasumpcji, zwracając uwagę na wybrane aspekty porównawcze. Ostateczne podsumowanie oparte zostało na dziewięciu kryteriach. Były nimi:

1. Uregulowania prawne dotyczące udziału osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym;
2. Zasada równego traktowania osób pełnosprawnych i niewidomych lub słabowidzących w ustawodawstwach krajowych;
3. Funkcja/zawód asystenta osób niewidomych lub słabowidzących w miejscach publicznych;
4. Przedsięwzięcia na rzecz bezpieczeństwa w ruchu drogowym osób niewidomych lub słabowidzących;
5. Przykładowe instytucje do spraw osób niewidomych lub słabowidzących;
6. Przykłady najczęściej stosowanych urządzeń, przedmiotów lub innych sposobów wyróżnień osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym;
7. Szczególne uprawnienia osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym;
8. Najczęstsze przyczyny wypadków drogowych z udziałem osób niewidomych i słabowidzących;
9. Przykłady „dobrych praktyk" w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa osób niewidomych lub słabowidzących przez samorządy w przestrzeni publicznej.

Pokłosiem prac, wykonanych w ramach omawianego projektu badawczego przez zespół reprezentujący Zakład Prawa Karnego i Kryminologii z Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, są dwie obszerne monografie. Pierwsza z nich[6] obejmuje zagadnienia dotyczące prawnych i socjologicznych aspektów niepełnosprawności, problematyki osób niewidomych i słabowidzących w przestrzeni publicznej oraz wybranych aspektów bezpieczeństwa w ruchu drogowym osób niepełnosprawnych, w tym osób niewidomych i słabowidzących w wybranych krajach. W drugiej monografii[7]

6 E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski., E. Zatyka (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Aspekty prawne i kryminologiczne, Białystok 2014, ss. 480.

7 K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, Białystok 2014, ss. 403.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

przedstawiono założenia metodologiczne badań, a także opracowanie wyników badań empirycznych dotyczących poczucia bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących na tle ogólnego poczucia bezpieczeństwa, jak też sytuację osób niewidomych i słabowidzących jako ofiar przestępstw oraz jako uczestników ruchu drogowego. Należy podkreślić, iż działania podejmowane w ramach zrealizowanego projektu, obok charakteru *stricte* naukowego i technicznego, posiadały przede wszystkim charakter społeczny.

2. Zadania i efekty badań technologicznych

Ze strony **technologicznej** zaprojektowano i wykonano system do wykrywania zagrożeń składający się z czterech komponentów. System został wykonany i przetestowany na mobilnej platformie Android przy użyciu interfejsu *tak-back*, tak aby był wygodny do użycia dla docelowej grupy użytkowników, czyli osób niewidzących lub słabowidzących.

System składa się z czterech aplikacji realizujących następujące funkcje:

1. Wykrywanie przeszkód oparte na analizie obrazu stereoskopowego.
2. Wykrywanie koloru świateł na przejściach dla pieszych.
3. Wykrywanie autobusów oraz odczytywanie ich numerów.
4. Nawigacja wykorzystująca system GPS.

W ramach pierwszej funkcji wykonano mobilny, stereoskopowy zestaw kamer, który dla bazy o długości 5 cm był w stanie poprawnie tworzyć mapę głębi w odległości od 50 cm do 200-300 cm od środka zestawu. Na podstawie tej mapy wykrywane i sygnalizowane są przeszkody bez rozróżnienia ich typu, lecz ze wskazaniem kierunku i wysokości. Ostatecznie, system był w stanie przetwarzać 2-4 stereoskopowe obrazy w ciągu sekundy wykorzystując terminal mobilny SGS III.

Zrealizowany system jest bardzo elastyczny. Można za jego pomocą wykryć przeszkody niemożliwe do wykrycia innymi metodami, np. nisko wiszącą gałąź (na wysokości głowy użytkownika). System z oczywistych względów ma również wady, np. nie potrafi wykrywać szyb lub powierzchni o jednolitym kolorze bez tekstur.

Z kolei zaprojektowany algorytm przetwarzania obrazu, na podstawie zdjęcia nadjeżdżającego autobusu lub tramwaju, korzystając z technik OCR generuje informację tekstową o numerze linii nadjeżdżającego pojazdu. Docelowo system ma wspomagać niewidomych i słabowidzących w poruszaniu się w środowisku miejskim. Implementacja algorytmu na urządzeniu przenośnym ma przedstawić niewidomemu lub słabowidzącemu głosową informację o zbliżającym się środku komunikacji. Prezentowane rozwiązanie zostało wstępnie opracowane dla platformy stacjonarnej (kompu-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

ter PC system Windows lub Linux), w celu łatwej optymalizacji algorytmu i wizualizacji poszczególnych etapów przetwarzania. Zastosowano jednak rozwiązania i technologie, które pozwoliły na łatwe przeniesienie zaimplementowanego rozwiązania na środowisko mobilne, system Android.

Idea detekcji ramki zawierającej tablicę informacyjną z numerem linii autobusowej na podstawie koloru sprawdza się dobrze w praktyce. Lokalizacja obszaru tablicy LED na podstawie koloru pozwala wykryć tablice znajdujące się na froncie zbliżającego się pojazdu, jak również odczytać boczną tablicę, gdy autobus/tramwaj zatrzymał się na przystanku. Problemy pojawiają się w przypadku występowania na obrazie innych obiektów w kolorze zbliżonym do pomarańczowego, takich jak fasady budynków, znaki drogowe czy reklamy. W celu optymalizacji algorytmu zastosowano dodatkowe filtrowanie eliminujące te efekty. Zastosowanie *Tesseract* OCR do rozpoznawania tekstu daje dobre efekty, w celu poprawy skuteczności rozpoznawania przygotowano bogaty zbiór treningowy zawierający wiele przykładów z rzeczywistych przypadków rozpoznawania.

W ramach prac nad oprogramowaniem dla osób niewidomych opracowano kilka alternatywnych wersji rozwiązań oraz interfejs głosowy dla osób niewidomych. Pierwsza z aplikacji miała za zadanie ułatwić osobom niewidomym korzystanie ze wskazówek serwisu *Google* dotyczących trasy do miejsca docelowego oraz szybkie wybranie takiego miejsca za pomocą gestów dłoni. Głównym założeniem było stworzenie dwóch menu: menu szybkiego dostępu do nawigacji oraz menu ulubionych miejsc (punktów docelowych, do wyboru). Aplikacja korzysta z takich technologii, jak *text-to-speech* (domyślnie zainstalowane w każdym systemie Android) oraz rozpoznawania głosu (*Voice Recognition*) dostarczanego wraz z systemem lub poprzez doinstalowanie aplikacji *Voice Search* – w przypadku konieczności doinstalowania tej aplikacji użytkownik jest o tym informowany. Aplikacja korzysta z usługi GPS oraz połączenia internetowego (przez które wywołuje ogólnodostępne API *Google* do trasowania) – jeśli któraś z tych usług jest wyłączona, użytkownik jest o tym informowany.

Druga z aplikacji, również przeznaczona pod system Android, umożliwia nawigację za pomocą akcelerometru. Została stworzona w celu zademonstrowania możliwości i ułatwień, jakie może nieść ze sobą posiadanie smartfonu wyposażonego w system Android dla każdej osoby niewidomej. Aplikacja ma za zadanie przekształcić telefon komórkowy niewidomego w jego osobiste centrum pomocy, które maksymalnie ułatwi mu wykonywanie codziennych czynności i pozwoli na samodzielne poruszanie się w przestrzeni publicznej. W tym celu opracowano interfejs umożliwiający posługiwanie się aplikacją wyłącznie za pomocą gestów. Aby wydać

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

odpowiednią komendę wystarczy, że użytkownik wstrząśnie telefonem określoną liczbę razy, a syntezator mowy zaimplementowany w aplikacji dostarczy mu żądanych informacji. Aplikacja pozwala na określenie: dokładnej lokalizacji niewidomego z uwzględnieniem ulicy, na której się znajduje, kierunku, w którym skierowana jest osoba niewidoma, dokładnej daty i czasu.

Trzecia z opracowanych aplikacji umożliwia nawigację za pomocą wbudowanego GPS, akcelerometru i kompasu oraz komunikację za pomocą detekcji gestów i syntezy mowy. Oferowana przez nią funkcjonalność może być opisana za pomocą trzech grup funkcji:

1. Funkcja „W jakim kierunku idę?". Pierwszą z funkcjonalności omawianego programu są wiadomości zwrotne dotyczące kierunku, w którym jest skierowana osoba niewidoma. Polega ona na wypowiedzeniu przez aplikację frazy *Heading*, a następnie podaniu azymutu, na który skierowano urządzenie. Aplikacja korzysta z szesnastu możliwych kierunków, informacje podawane pochodzą z kompasu.
2. Funkcja „Gdzie jestem?". Użytkownik otrzymuje nie tylko informacje dotyczące azymutu, ale także aktualną pozycję w postaci najbliższego adresu. Informacja podawana jest w postaci *You are on*, aktualny adres, *Heading* azymut.
3. Funkcja „Co mnie otacza?". Ostatnią funkcją aplikacji jest odebranie komunikatu o adresie dowolnego miejsca w promieniu 10 m. Skorzystanie z akcji GestureB pozwala użytkownikowi zbadać najbliższy teren oraz nabrać większej pewności co do swojego otoczenia. Komunikat zostaje odczytany w postaci *There is*, adres w odległości 10 m, *in 10 meters*, *Heading* azymut. Program został zaimplementowany w taki sposób, aby umożliwić użytkownikowi równoczesne korzystanie z innych aplikacji, gdyż działa również w tle. Ponadto naprzemienne ruchy rękami podczas spaceru, czy też zostawienie smartfona na stole nie powinny wzbudzać żadnych akcji ze strony oprogramowania.

Ostatnim z modułów, opracowanych w ramach podsystemu GPS, był interfejs głosowy, umożliwiający komunikację z urządzeniem, za pomocą głosu w trybie *offline*, bez transmisji danych na serwer *Google*.

W ramach projektu od strony technologicznej wykonano także następujące prace naukowo-badawcze i rozwojowe:

1. Opracowanie scenariuszy zastosowania systemu wykrywania zagrożeń.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

2. Opracowanie metod wykrywania zagrożeń występujących podczas ruchu osób niewidomych.
3. Testy systemu wykrywania zagrożeń w środowisku miejskim.

W ramach zrealizowanych prac wykonane zostały prototypy dwóch urządzeń:

1. Inteligentnego urządzenia mobilnego *tapasASSIST*.
2. Inteligentnej laski *tapasCANE*.

Inteligentne urządzenie mobilne *tapasASSIST* zostało zbudowane na bazie przenośnego komputera wyposażonego w zewnętrzny sterownik, okulary z wbudowaną kamerą i czujnikami odległości oraz bezprzewodowego kontrolera ze słuchawkami i mikrofonem. Oprogramowanie urządzenia zostało stworzone na bazie systemu operacyjnego *Linux* i otwartego oprogramowania. Przyjęte rozwiązanie znacząco obniża koszty urządzenia i umożliwia jego modernizację. Rolę jednostki obliczeniowej pełni komputer przenośny klasy PC. Tego typu urządzenia są obecnie dostępne na rynku w postaci laptopów, ultrabooków oraz tabletów PC. Stanowią one podstawowe wyposażenie wielu osób niewidomych i słabowidzących, ułatwiając codzienne funkcjonowanie (źródło informacji, kontakty międzyludzkie, zdalne zakupy). Oprogramowanie *tapasASSIST* uruchamiane jest z zewnętrznej pamięci typu *flash*, dzięki czemu nie ingeruje ono w oryginalne oprogramowanie. Do jednostki obliczeniowej podłączony jest sterownik integrujący czujniki systemu (kamera, czujniki odległości, precyzyjny odbiornik geolokalizacyjny GNSS). Jego głównym zadaniem jest akwizycja sygnałów, ich wstępne przetworzenie oraz przesłanie do jednostki obliczeniowej. Sterowanie systemem *tapasASSIST* odbywa się bezprzewodowo.

Drugim opracowanym prototypem jest inteligentna laska dla niewidomych *tapasCANE* realizująca następujące funkcje:

- ostrzeganie o przeszkodzie za pomocą wibracji;
- sygnalizacja położenia niewidomego za pomocą migających diod LED.

Funkcje urządzenia mogą być włączane i wyłączane niezależnie przy pomocy odpowiednich przełączników umieszczonych na obudowie przytwierdzonej przy rękojeści laski. Do obudowy przymocowany jest czujnik odległości. Odpowiednie mocowanie czujnika pozwala użytkownikowi na zmianę pozycji, dzięki czemu można dostosować obszar wykrywania przeszkód w zależności od sposobu trzymania laski. Gdy czujnik odległości umieszczony na lasce wykryje przeszkodę w odległości mniejszej niż 200 cm, włączane są wibracje. Dla obydwu zaprojektowanych urządzeń opracowana została dokumentacja techniczna obejmująca sprzęt i oprogramowanie.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

3. Zainteresowanie efektami badań

Wiele instytucji (podmiotów) wyraziło zainteresowanie wynikami badań omawianego projektu. W odniesieniu do biorących udział w jego realizacji konsorcjantów wygląda to następująco. Wyniki uzyskane przez UwB zainteresowały takie instytucje i podmioty, jak: Polski Związek Niewidomych, Okręgowy Związek Niewidomych w Białymstoku, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci Niewidomych i Słabowidzących w Krakowie, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci Niewidomych w Owińskach, Biuro Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji, Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku, Komunalne Przedsiębiorstwo Komunikacyjne w Białymstoku, Urząd Miejski w Białymstoku (Departament Spraw Społecznych oraz Zarząd Dróg i Inwestycji Miejskich), Pełnomocnik do spraw Osób Niepełnosprawnych UwB, ponadto wiele osób niewidomych i słabowidzących. Mgr inż. arch. Grzegorz Rycerz – architekt zajmujący się projektowaniem budynków i przestrzeni publicznych dostosowanych dla osób z niesprawnościami – w tym dla osób z dysfunkcją wzroku, jest zainteresowany wynikami badań przeprowadzonych w ramach projektu. Zainteresowany wskazuje, że owe wyniki pomogą mu w ocenie, jakie bariery mają największe znaczenie dla osób z dysfunkcją wzroku w przestrzeni publicznej.

Duże zainteresowanie wykazały też, wypracowane przez konsorcjanta reprezentującego nauki techniczne – **Akademię Górniczo-Hutniczą** w Krakowie, propozycje i kierunki rozwoju powstałych w ramach projektu technologii, wykorzystania demonstratorów technologii oraz prototypów. Dotyczy to w szczególności mobilnego urządzenie do wykrywania zagrożeń, a konkretnie tej części prototypu, która wykrywa przeszkody na podstawie stereoskopowej analizy obrazu ze złożonym prototypem systemu komputerowego. Rozwój prototypu powinien uwzględnić:

- zastosowanie terminala mobilnego o szybszym procesorze (np. smartfon z serii *Nexus*, który ma wbudowany w jądro sterownik UVC, jak również port USB-OTG pozwalający na zasilanie dwóch kamer),
- optymalizację oprogramowania, największy potencjał optymalizacji znajduje się w funkcji obliczającej mapę dysparycji – przepisanie tej funkcji przy użyciu instrukcji NEON lub interfejsu *Render Script* powinno znacznie przyspieszyć szybkość przetwarzania, która docelowo powinna wynieść 5-10 fps,
- zastosowanie kamer z elektroniczną migawką typu *global shutter* z możliwością zewnętrznego wyzwalania (np.: See3CAM_10CUG z interfejsem USB 3.0 firmy e-con SYSTEM),

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- elektronikę zestawu kamer rozszerzoną o hub USB, mikrokontroler sterujący równoczesnym wyzwalaniem zdjęć, akcelerometr wspomagający obliczanie pozycji zestawu kamer,
- wykonanie następnego prototypu w formie okularów.

Podczas wielu konsultacji zorganizowanych przez konsorcjanta reprezentującego sektor gospodarczy – **FVS Sp. z o. o.** kilka podmiotów wyraziło zainteresowanie wynikami projektu, przy założeniu, że technologiczne rozwiązania opracowane w ramach projektu będą spełniać oczekiwania użytkowników końcowych. Zainteresowanie wynikami projektu, oprócz już wcześniej wymienionych instytucji, wyraziły w szczególności: Studio Tyflografiki „Tyflograf", Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Urząd Miejski w Wolsztynie (Burmistrz Miasta), członkowie PZN Koła Wolsztyn, firma Nevskihj Bereg z Petersburga oraz Wszechrosyjski Związek Osób Niewidomych w Moskwie.

§ 3. Prawne i kryminologiczne aspekty wypadków w komunikacji z udziałem osób niepełnosprawnych, ze szczególnym uwzględnieniem osób niewidomych i słabowidzących[8]

1. Cel i przedmiot badań

Występująca niepełnosprawność jest jedną z cech stanu zdrowia człowieka. Jest to istotny problem ludzi XXI wieku, którzy żyją coraz dłużej. Nie trzeba udowadniać, iż następstwem dłuższego życia jest bardzo często obniżenie sprawności fizycznej czy psychicznej. Oczywiście problem ten nie dotyczy tylko osób starszych, albowiem równie dobrze może dotknąć osoby młode, a nawet małe dzieci. Niemniej jednak bez względu na przyczyny niepełnosprawności – uznawana jest ona za poważny problem społeczny współczesnych czasów. W Polsce zgodnie z wynikami Europejskiego Ankietowego Badania Zdrowia w 2009 r. było 5 078 500 niepełnosprawnych, pośród których 1 388 700 to osoby z uszkodzeniami i chorobami narządu wzroku.

8 Opis na podstawie: E. Jurgielewicz-Delegacz, Wypadki w komunikacji z udziałem osób z niepełnosprawnością ze szczególnym uwzględnieniem osób niewidomych i słabowidzących. Studium prawno-kryminologiczne, Warszawa 2017, publikacja przyjęta do druku w ramach nagrody w konkursie Rzecznika Praw Obywatelskich na najlepszą pracę doktorską z dziedziny nauk prawnych poświęconą wykluczeniu społecznemu. Rozprawa została obroniona w dniu 9 lutego 2015 r. Promotorem rozprawy była dr hab. Ewa Monika Guzik-Makaruk, prof. UwB, recenzentami zaś dr hab. Izabela Nowicka, prof. Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie oraz dr hab. Janusz Sawicki, prof. Uniwersytetu Wrocławskiego.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Niepełnosprawność od zawsze towarzyszyła ludzkości, a ubiegłe stulecie przyniosło wiele rozwiązań prawnych regulujących tę kwestię, wspomagających osoby z dysfunkcjami. Regulacje prawne zarówno o charakterze międzynarodowym na poziomie uniwersalnym oraz regionalnym, jak też krajowym bazują głównie na dwóch modelach niepełnosprawności: medycznym (indywidualistycznym) oraz społecznym. W związku z tym pierwszym zarówno definicja, jak i aspekty niepełnosprawności skupiają się głównie, tudzież wyłącznie na założeniu, iż owa dysfunkcja jest osobistą tragedią danej osoby, jaka wywołuje u niej funkcjonalne ograniczenia. Dlatego w modelu tym kładzie się przede wszystkim nacisk na motywację osoby do podejmowania wysiłku prowadzącego do usprawnienia jej funkcjonowania w życiu społecznym.

Drugi zaś model – społeczny wskazuje, iż niepełnosprawność wynika z uwarunkowań środowiska i usług, które są nieodpowiednio dostosowane do potrzeb osób z dysfunkcjami. Toteż przy takim podejściu do niepełnosprawności mówi się, że jej przyczyny nie leżą po stronie niepełnosprawnego, a po stronie otoczenia. Współcześnie realizowana jest prospołeczna polityka wyrównywania szans, oparta na modelu społecznym, na idei postrzegania osób z niepełnosprawnością jako pełnosprawnych uczestników życia społecznego, posiadających takie same prawa, co pozostali obywatele. Jednostki samorządu terytorialnego wcielają w życie tzw. projektowanie uniwersalne (ang. *universal design*), czyli projektowanie obiektów, przedmiotów i przestrzeni publicznej (np. place, rynki, skwery, bulwary, ulice, budynki użyteczności publicznej, chodniki itp.) tak, by były dostępne dla wszystkich osób, także niepełnosprawnych. Dzięki inicjatywom biorącym pod uwagę potrzeby ludzi z dysfunkcjami, zwiększa się aktywność zawodowa oraz społeczna tej grupy – w tym również osób z wadami wzroku. Ci ostatni stali się bardziej widocznymi uczestnikami ruchu drogowego – „wyszli na ulice", celem dotarcia do miejsca pracy, zrobienia zakupów, spotkania się ze znajomymi itp.

Niemniej jednak, osoby z niepełnosprawnością napotykają wciąż w codziennym życiu bariery o charakterze architektonicznym, które uniemożliwiają im swobodne korzystanie z tejże przestrzeni. Często do tego faktu przyczyniają się inni ludzie, np. wystawiający w okresie letnim tzw. ogródki przed klubokawiarniami, które niekiedy zajmują znaczne części chodników, jakie osoby bez problemów wzorkowych są w stanie z łatwością ominąć, zaś niepełnosprawni wzrokowo – już nie. Próby znalezienia wówczas właściwej drogi przez osoby niewidome czy słabowidzące mogą kończyć się niebezpiecznym wejściem np. na drogę. Do dyskomfortu w korzystaniu ze strefy przestrzeni miejskiej przyczyniają się również sygnalizatory

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

dźwiękowe, informujące o możliwości przechodzenia przez przejście dla pieszych, które często mają niejednolite dźwięki, są zbyt ciche, bądź nawet na prośby mieszkańców wyłączane – z powodu hałasu, jaki generują. Efektem takich utrudnień mogą być kolizje i wypadki drogowe z udziałem osób z niepełnosprawnościami.

Wypadki drogowe są przedmiotem analiz Komendy Głównej Policji. Coroczne raporty ukazują liczby wypadków w ruchu drogowym, ich sprawców oraz poszkodowanych, w tym ofiar śmiertelnych. Jednakże przedmiotem tych raportów nie są dane statystyczne, wskazujące na to, jak osoby z niepełnosprawnością, w tym niewidome i słabowidzące, radzą sobie jako uczestnicy ruchu drogowego. Nie było zatem – przed opracowaniem rozprawy doktorskiej – żadnych analiz poświęconych wypadkom w komunikacji z udziałem tych osób, a przecież stanowią one liczną grupę polskiego społeczeństwa.

Osoby z niepełnosprawnościami ciągle są uznawane za specyficzną kategorię społeczną, szczególnie zagrożoną wykluczeniem i różnego rodzaju niebezpieczeństwami, np. podczas uczestniczenia w ruchu drogowym. Stąd też celem pracy doktorskiej stała się analiza pod względem zarówno prawnym, jak i kryminologicznym wypadków w komunikacji, w których osoby niewidome oraz słabowidzące uczestniczące w ruchu drogowym są sprawcami tego rodzaju zdarzeń, przyczyniają się do nich lub są ich ofiarami. W pracy podjęto się zatem:

- określenia liczby wypadków drogowych, w tym tych z udziałem osób z niepełnosprawnością – w tym niewidomych i słabowidzących (diagnoza),
- wyjaśnienia przyczyn wypadków w komunikacji z udziałem osób niewidomych i słabowidzących (eksplanacja),
- zbadania działań mających na celu zapobieganie wypadkom w komunikacji z udziałem osób z niepełnosprawnością – ze szczególnym uwzględnieniem osób niewidomych i słabowidzących w Polsce (prewencja).

Brak kompleksowego i aktualnego opracowania – uwzględniającego przede wszystkim wypadki w komunikacji z udziałem osób z niepełnosprawnością, w tym niewidomych i słabowidzących – stał się inspiracją do przeprowadzenia badań w tym zakresie. Niewątpliwie podjęty w dysertacji problem badawczy był zagadnieniem istotnym zarówno dla środowiska akademickiego – związanego głównie z nauką kryminologii, jak i zawodowego – np. funkcjonariuszy Policji czy pracowników jednostek samorządu terytorialnego.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

2. Metody badawcze

Problematyka zakreślona w ramach prowadzonych badań rzutowała na organizację i przebieg badań oraz dobór odpowiednich metod, technik i narzędzi badawczych. W celu realizacji poszczególnych założeń rozprawy zostały wykorzystane metody badawcze właściwe dla nauk prawnych oraz kryminologii. Starano się zastosować kilka metod poznawczych zogniskowanych na tych samych problemach badawczych, co pozwoliło na spojrzenie na nie z wielu aspektów oraz weryfikację uzyskiwanych wyników. Podczas prac nad rozprawą wykorzystano następujące metody badawcze: historyczno-porównawczą, dogmatyczną – w tym analizę piśmiennictwa i orzecznictwa sądowego, analizy badań statystycznych, badań ilościowych (badanie sondażowe).

Metoda historyczno-porównawcza pozwoliła na ukazanie ewolucji uregulowań dotyczących osób niepełnosprawnych, zarówno samej definicji tego pojęcia, jak i przepisów prawa odnoszących się do tej grupy osób. Dzięki tej metodzie opisano kształtowanie się przestępstwa wypadku w komunikacji w ujęciu Kodeksu karnego z dnia 11 lipca 1932 r. i Kodeksu karnego z dnia 19 kwietnia 1969 r.

Metoda dogmatyczna umożliwiła analizę aktów prawnych, zarówno krajowych, jak też i międzynarodowych oraz wybranych państw. Przeanalizowano akty normatywne dotyczące niepełnosprawności, prawa o ruchu drogowym oraz prawa karnego materialnego. Z kolei metoda analizy piśmiennictwa dała możliwość wykorzystania źródeł doktrynalnych. Dzięki niej zapoznano się z poglądami przedstawicieli nauki na kwestie związane zarówno z definicją niepełnosprawności, bezpieczeństwem osób z niepełnosprawnością, w szczególności niewidomych i słabowidzących będących uczestnikami ruchu drogowego oraz aspektami prawnomaterialnymi wypadku w komunikacji.

Celem metody analizy badań statystycznych było uzyskanie informacji charakterystycznych dla przedmiotowego zagadnienia. Dzięki tej metodzie zbadano – na podstawie Raportów Biura Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji dotyczących wypadków drogowych – ogólne przyczyny wypadków drogowych w Polsce, zaś dzięki danym pozyskanym od pracowników zespołu Biura Prewencji i Ruchu Drogowego, Wydziału Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji z Systemu Ewidencji Wypadków i Kolizji – SEWIK, zbadano przyczyny wypadków drogowych z udziałem niepełnosprawnych.

Badania opierające się w głównej mierze na badaniach ilościowych przeprowadzono z wykorzystaniem ankiety jako narzędzia badawczego,

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

które pozwoliło w relatywnie krótkim czasie zasięgnąć w miarę obiektywnych opinii wielu osób na zadany temat. Badania te posłużyły do uzyskania informacji zarówno od samych osób niewidomych i słabowidzących, jak też i funkcjonariuszy Policji jednostek ruchu drogowego. Badania ilościowe pośród osób niewidomych i słabowidzących zostały przeprowadzone dwutorowo[9]. Pierwsze z zastosowanych rozwiązań to badania ankietowe bezpośrednie, czyli PAPI (*Paper and Pencil Interview*), drugie zaś to metoda CAWI (*Computer Assisted Web Interview*). Pośród funkcjonariuszy jednostek ruchu drogowego przeprowadzono badania ilościowe metodą badania ankietowego pocztowego.

3. Wyniki przeprowadzonych badań

Udział w wypadkach osób z dysfunkcjami zbadano na podstawie danych statystycznych udostępnionych przez Komendę Główną Policji. Ich analiza pozwoliła stwierdzić, że od 2003 r. do 2013 r. niepełnosprawni uczestniczyli w 474 wypadkach w komunikacji. Z uzyskanego materiału badawczego wynika, iż ludzie z tej grupy są ofiarami analizowanych zdarzeń, jednakże nie są to częste sytuacje. Niemniej jednak istnieje bardzo duże prawdopodobieństwo, że ich niepełnosprawność nie jest odnotowywana przez funkcjonariusza Policji w karcie zdarzenia.

Wskutek wypadków drogowych od 2003 r. do 2013 r. najwięcej osób z niepełnosprawnością uczestniczących w ruchu drogowym poniosło śmierć jako piesi – 31 osób. Stan ten może wynikać chociażby z faktu, iż osoby niepełnosprawne wolniej poruszają się, a zatem wolniej przemieszają się np. przez przejście dla pieszych – nie są w stanie podbiec czy zatrzymać się gwałtownie, celem uniknięcia zderzenia z pojazdem. Drugą co do wielkości grupą ofiar śmiertelnych pośród ludzi z dysfunkcjami są kierujący pojazdami. Z tej grupy na pewno można wykluczyć niewidomych i słabowidzących, ale są jednak takie rodzaje oraz stopnie niepełnosprawności, które umożliwiają prowadzenie pojazdów, np. osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich jeżdżą samochodami specjalnie przystosowanymi do ich potrzeb. Z otrzymanych statystyk wynika, że zaledwie 4 osoby z niepełnosprawnością poniosły śmierć jako pasażerowie.

Łączna liczba osób rannych wskutek wypadków drogowych pośród osób z niepełnosprawnością w analizowanym przedziale czasowym wy-

9 Badania przeprowadzono w ramach prac nad realizacją omówionego w § 2 niniejszego rozdziału projektu badawczego realizowanego na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa pt. „Opracowanie systemu wykrywania zagrożeń bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Aspekty prawno-kryminologiczne i technologiczne", realizowanego w latach 2011-2014, kierowanego przez dr hab. Ewę M. Guzik-Makaruk, prof. UwB.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nosi 340. Aż 55% tej grupy stanowią piesi, 27,6% – kierujący, a 17,4% – pasażerowie. Analiza powyższych danych pozwala stwierdzić, że rannych ofiar wypadków drogowych pośród ludzi z dysfunkcjami jest ponad sześć razy więcej niż ofiar śmiertelnych.

Statystyki policyjne wykazują, że niepełnosprawni jako sprawcy wypadków drogowych występują zarówno w roli kierującego, jak i pieszego. W analizowanej dekadzie sprawcami 116 wypadków byli kierujący z dysfunkcjami życiowymi, zaś 75 – piesi. W wypadkach spowodowanych przez tych pierwszych zginęły 23 osoby, zaś 127 zostało rannych, a w przypadku zdarzeń spowodowanych przez niepełnosprawnych pieszych – życie straciło 11 uczestników ruchu drogowego, zaś 63 zostało rannych.

Zgromadzony w wyniku badań empirycznych materiał badawczy, 622 wypełnione ankiety przez osoby niewidome i słabowidzące – głównie członków Polskiego Związku Niewidomych oraz 1842 wypełnione ankiety przez funkcjonariuszy Policji jednostek ruchu drogowego, pełniących służbę w komendach wojewódzkich, miejskich i powiatowych, pozwolił zweryfikować liczbę wypadków drogowych w Polsce z udziałem osób z niepełnosprawnością, w tym osób niewidomych i słabowidzących. Wyniki badań ankietowych wykazały, że liczba wypadków drogowych w Polsce z udziałem tej grupy osób jest nieduża. Niemniej jednak wypadki z udziałem osób niepełnosprawnych, w tym również tych z dysfunkcją wzroku są niepokojącym zjawiskiem, z uwagi na fakt, iż są to z reguły osoby rzadziej uczestniczące w ruchu drogowym, poruszające się w sposób ostrożny, ponadto korzystające z licznych udogodnień.

Osoby niewidome, które poruszają się samodzielnie, tradycyjnie posługują się białymi laskami. Coraz częściej pomoc stanowią także psy przewodnicy i urządzenia zaawansowane technologicznie, przede wszystkim odbiorniki nawigacji satelitarnej. Zdecydowana większość niewidomych oraz słabowidzących w ruchu ulicznym dużych miast wciąż używa wyłącznie białej laski, o czym należy pamiętać rozważając uwarunkowania przestrzenne ich mobilności. Zbliżanie się osoby niewidomej wśród setek otaczających nas przechodniów możemy usłyszeć z daleka po miarowym stukaniu białej laski o trotuar.

Wiele osób z problemami wzroku korzysta z pomocy psa przewodnika. Taki pies pozwala wspomaganej osobie iść prosto w obranym kierunku, omijając przeszkody. Psy przewodnicy potrafią odnajdywać przystanki i stacje metra kierując się na dostrzeżony piktogram (także schody, wiatę przystanku) lub prowadzić wprost do okienka w banku, na poczcie, w aptece. Wskazują osobom niewidomym zagrożenia, np. w postaci wykopów i innych elementów prac remontowych, budowlanych, zatrzymując się

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

przed krawężnikami, przed schodami, albo kolejnymi sekwencjami schodów. Niektóre psy potrafią nawet rozróżniać bramki przeznaczone do wchodzenia na stację metra od bramek przeznaczonych do wychodzenia ze stacji. Jednakże pies przewodnik nie potrafi podpowiedzieć nazw mijanych przystanków autobusowych, ani odczytać tablic z nazwami ulic. Dlatego nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne w przypadku zbłądzenia w zakamarkach uliczek, kamienic i podwórzy starego miasta lub rozległych arterii dzielnicy podmiejskiej stają się niezastąpione. Technologie elektroniczne wspomagające orientację przestrzenną nie są rozwiązaniami substytucyjnymi wobec wsparcia białej laski i psa przewodnika, lecz stanowią ich uzupełnienie zwiększające samodzielność w mobilności osób z dysfunkcjami wzroku.

Opisane pokrótce powyższe ułatwienia w poruszaniu się osób z dysfunkcjami wzroku są niezwykle istotnym elementem podejmowanego tematu badawczego, albowiem samodzielność tej grupy osób przyczynia się do ich bezpieczeństwa w komunikacji, a tym samym do zmniejszenia wypadków drogowych z ich udziałem. Niemniej jednak, nie jest to grupa, która byłaby wykluczona z ryzyka bycia ofiarą lub sprawcą wypadku drogowego. Reasumując, wypadki drogowe z osobami niepełnosprawnymi są pokłosiem zachowań zarówno samych niepełnosprawnych, jak też i kierowców. W przypadku kierowców przyczyną jest nadmierna prędkość oraz nieudzielenie pierwszeństwa przejazdu, zaś nieostrożne wchodzenie na jezdnię i przekraczanie jej w miejscach niedozwolonych – to przyczyny leżące po stronie pieszych.

4. Wnioski końcowe

Przeprowadzone w ramach prac nad dysertacją badania oraz ich analiza uprawnia do wniosku, iż wypadki z udziałem osób z niepełnosprawnością – w tym niewidomych i słabowidzących, jak dotąd nie były przedmiotem szczegółowych analiz, jednakże mimo dużej liczby tej grupy osób w polskim społeczeństwie – nie dochodzi często do tego rodzaju zdarzeń. Przyczyn takiego stanu rzeczy może być kilka, m.in. policjanci w kartach z miejsca zdarzenia mają tylko jedną rubrykę poświęconą temu, czy osoba uczestnicząca w nim była niepełnosprawna – wypełniają ją często na podstawie własnego uznania, które może być mylne, zwłaszcza wówczas, gdy dysfunkcja nie jest widoczna na „pierwszy rzut oka" (np. osoby słabowidzące z przyznanym stopnień niepełnosprawności mogą mieć okulary, a funkcjonariusz Policji może odczytać to jako zwykłą wadę wzroku, niebędącą podstawą do przyznania analizowanego statusu). Inną przyczyną jest po prostu fakt, iż w porównaniu do osób pełnosprawnych – osoby z różnymi niepełnospraw-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nościami nie są tak aktywnymi uczestnikami ruchu drogowego, stąd też nie są tak licznymi uczestnikami analizowanych zdarzeń.

Przeprowadzone badania wykazały potrzebę monitorowania wypadków drogowych z udziałem osób niepełnosprawnych, w tym niewidomych i słabowidzących, ponieważ do momentu rozpoczęcia prac nad dysertacją owo zjawisko nie było badane. Szczegółowych informacji nie posiadają ani Komenda Główna Policji, ani też instytucje działające na rzecz niepełnosprawnych. Co więcej, prowadzone badania wykazały, jak trudno jest aktualnie w Polsce ustalić liczbę osób z dysfunkcjami, jak też chorobami i uszkodzeniami wzroku. Rozbieżne dane statystyczne gromadzone przez Główny Urząd Statystyczny okazały się niespójne i zależne od metod stosowanych w danym badaniu.

Reasumując, wypadki z udziałem osób z niepełnosprawnością będą coraz częstszym przedmiotem badań, ponieważ coraz więcej uwagi poświęca się tej właśnie populacji. Dzieje się tak dlatego, że polskie społeczeństwo starzeje się, w populacji dość szybko rośnie liczba ludzi starszych, a w konsekwencji rośnie też liczba osób z dysfunkcją wzroku. Aspekty związane z zapewnianiem im możliwości swobodnego przemieszczania się, uczestniczenia w ruchu drogowym będą zyskiwały na ważności. Celem zapewnienia im bezpieczeństwa na drogach będzie potrzeba dokonywania analiz, ukazujących, dlaczego dochodzi np. do wypadków w komunikacji z tymi osobami. Można zatem mieć nadzieję, że przeprowadzone badania to jedynie skromny początek prac badawczych, służących określonym założeniom – w tym przypadku mających na celu zminimalizowanie liczby niebezpiecznych zdarzeń na drogach z udziałem niepełnosprawnych. Tym bardziej, że nawet Organizacja Narodów Zjednoczonych opracowując dokument pt. Plan Globalny dla Dekady Działań na rzecz Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego 2011-2020, przyjęła, że każdy kraj powinien przyczynić się m.in. do poprawienia jakości zbierania danych o bezpieczeństwie ruchu drogowego oraz kształtować bezpieczne zachowania uczestników ruchu.

W pracy umiejscowiono nie tylko rozważania o charakterze kryminologicznym, związane z wypadkami w komunikacji w ogóle, ale też tymi, w których uczestniczą osoby niepełnosprawne, w tym niewidome i słabowidzące, ale również i społecznym, ponieważ wiele poruszonych kwestii dotyczy relacji ludzi zdrowych z niepełnosprawnymi oraz ich wzajemnego zrozumienia. Powinno ono towarzyszyć nam każdego dnia, albowiem nigdy nie wiadomo, czy nas samych nie dotknie dysfunkcja życiowa.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

§ 4. Inicjatywy pracowników Wydziału Prawa UwB

Pojęcie wykluczenie społeczne wielokrotnie stanowiło przedmiot definicji formułowanych na gruncie literatury naukowej i dokumentów publicznych. Najczęściej przyjmuje się, iż wykluczeniem społecznym jest sytuacja, w której jednostka ludzka lub grupa społeczna, z uwagi na wystąpienie określonych czynników, zostają wyłączone z możliwości uczestniczenia w życiu społecznym, gospodarczym, politycznym, kulturowym i innym. Traktując o zjawisku wykluczenia społecznego należy mieć na względnie, iż składają się na nie trzy podstawowe elementy – sytuacja wykluczająca (czyli wystąpienie pewnych okoliczności i warunków wykluczających), jednostka wykluczana (czyli osoba bądź grupa osób poddawane wyłączaniu ze społeczeństwa) oraz zgodne z prawem społeczne funkcjonowanie, z którego niektóre podmioty są wyłączane[10].

Unia Europejska, w ramach wypracowanej przez państwa członkowskie strategii wzrostu obejmującej okres od 2010 r. do 2020 r. (strategia „Europa 2020") sprecyzowała pięć głównych celów swojej działalności. Jednym z pięciu najważniejszych unijnych celów strategicznych jest walka z ubóstwem oraz wykluczeniem społecznym. Realizacja takiego założenia polegać ma na zmniejszeniu liczby zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym o co najmniej 20 mln osób. Sformułowanie takiego priorytetu w działaniach było konsekwencją odnotowanego w okresie od 2008 do 2013 r. wzrostu liczby obywateli Unii Europejskiej zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym z 117 mln do 121 mln osób. Co więcej, dane liczbowe wskazują, iż w latach od 2011 do 2013 r. co czwarty obywatel Unii borykał się z niebezpieczeństwem ubóstwa i wykluczenia społecznego. W Polsce problem ekskluzji zagrażał aż 25,8% społeczeństwa[11]. Powołane dane wyraźnie sygnalizują, iż przedmiotowe zagrożenie stanowi istotny problem oraz wielkie wyzwanie dla wszystkich grup społecznych współczesnej Europy, w tym także dla społeczeństwa polskiego[12].

Wyzwanie do przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu niejednokrotnie podejmowane było w ramach działań prowadzonych na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. W szczególności zrealizowanych zostało kilka istotnych projektów badawczych, których wspólnym mianownikiem było opracowanie sposobów i form pomocy osobom wykluczonym. Były organizowane także konferencje oraz fora naukowe, podczas których

10 Narodowa Strategia Integracji Społecznej, Warszawa 2004, dokument dostępny pod adresem: http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/mps/NSIS.pdf, s. 23 (data dostępu: 10.07.2015 r.).

11 Dane statystyczne udostępnione na stronie internetowej Europejskiego Urzędu Statystycznego Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators (data dostępu: 17.07.2015 r.).

12 Szeroko na ten temat zob. B. Hołyst, Bezpieczeństwo. Programy promocji, Warszawa 2017, s. 571 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

przedmiotowa problematyka była tematem przewodnim. Rozwijają się także inicjatywy podejmowane przez studentów i doktorantów. Przybliżenie przedsięwzięć Wydziału Prawa UwB, będących jednoznacznym wyrazem przeciwstawiania się zagrożeniu ekskluzji społecznej, pozwala poznać nie tylko wagę i istotę tego problemu, ale również wskazuje możliwe do zastosowania instrumenty zapobiegania i przeciwdziałania temu zjawisku[13]. Zacznijmy od inicjatywy mającej zarówno duży rezonans krajowy, jak i międzynarodowy. Jest nią Forum Naukowe poświęcone prawnym i medycznym aspektom zdrowia człowieka.

1. Forum Naukowe – „Prawne i medyczne aspekty zdrowia człowieka" Międzynarodowa Sieć Prawno-Medyczna

W dniach 8-9 listopada 2014 roku Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku był gospodarzem konferencji naukowej, która poświęcona została wybranym prawnym i medycznym problemom ginekologii dziecięcej. Zapoczątkowało to cykl konferencji w ramach Forum Naukowego – „Prawne i medyczne aspekty zdrowia człowieka", których przedmiotem będą rozważania na temat najważniejszych i najciekawszych problemów pojawiających się na styku tych dwóch, jakże różnych, ale mających wspólny cel, dziedzin nauki i praktyki. Partnerami tego projektu są prestiżowy Królewski Uniwersytet w Cambridge (*Royal University of Cambridge*), Uniwersytet w Białymstoku oraz znakomite polskie uczelnie medyczne – Uniwersytet Medyczny w Białymstoku oraz Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach.

Głównym punktem tej konferencji w ramach uroczystej sesji inauguracyjnej było oficjalne podpisanie umowy sieci naukowej przez przedstawicieli wyżej wymienionych uczelni. Umowa ta, która nosi tytuł **„Sieć badawcza – badania naukowe i prace rozwojowe na rzecz rozwiązywania prawnych i medycznych problemów zdrowia człowieka"**, stworzyła platformę współpracy interdyscyplinarnej oraz wymiany doświadczeń. Współpraca naukowo-badawcza w ramach Sieci obejmuje przede wszystkim szeroko rozumiane dyscypliny z zakresu zarówno nauk prawnych, w szczególności prawa karnego, kryminologii i kryminalistyki, prawa ochrony zdrowia, prawa cywilnego, jak i nauk medycznych oraz nauk o zdrowiu. Zwieńczeniem tej współpracy będą kolejne cykliczne konferencje i sympozja.

Umowę sieci naukowej podpisali: z ramienia Uniwersytetu w Cambridge – prof. Lawrence W. Sherman, Dyrektor Instytutu Kryminologii na Uniwer-

13 Szerzej na temat – zob. E.W. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk, D. Dajnowicz, Działania Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski (red.), Wybrane prawne, kryminologiczne i medyczne aspekty wykluczenia społecznego, Białystok 2016, s. 15 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

sytecie w Cambridge, w imieniu Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku – prof. Adam Krętowski, Prorektor do spraw Nauki UMB, jako przedstawiciel Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach – prof. Violetta Skrzypulec-Plinta, Dziekan Wydziału Nauk o Zdrowiu ŚLUM w Katowicach oraz z ramienia Uniwersytetu w Białymstoku – prof. Emil W. Pływaczewski, Dziekan Wydziału Prawa UwB. Wielokrotnie podkreślano, jak istotną rolę odgrywa współpraca o charakterze interdyscyplinarnym, poprzez wymianę doświadczeń wśród ekspertów w dziedzinie prawa i medycyny. Wszyscy przedstawiciele Uniwersytetów wyrazili uznanie dla takiego projektu oraz nadzieję na długoletnią współpracę.

Jako gość honorowy głos zabrał także prof. Lawrence W. Sherman, który w swoim wystąpieniu podkreślił znaczenie współpracy na polu interdyscyplinarnym medycyny i kryminologii. Obie dziedziny łączą bowiem niezwykłe więzi związane z ludzkim życiem i zdrowiem. Istotne znaczenie mają przykładowo relacje na tle doświadczeń jednostki związanych z funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości, które niejednokrotnie łączą się z problemami natury zdrowotnej. Współpraca zaangażowanych i doświadczonych naukowców może przynieść w tym zakresie wymierne efekty wpływające na jakość codziennego życia każdego z nas.

Na merytoryczną część konferencji, w której uczestniczyło wybitne grono specjalistów z zakresu nauk medycznych i nauk prawnych, a także środowisko praktyków – lekarzy, adwokatów, aplikantów adwokackich i rezydentów odbywających specjalizacje, mającej miejsce w auli Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, złożyły się trzy panele dyskusyjne. Podczas pierwszego z nich odbyła się debata zatytułowana: „Wprowadzenie do problematyki ginekologii dziecięcej", a panel prowadzony był przez prof. dr hab. n. med. Alicję Wasiluk i prof. dr. hab. n. med. Piotra Knappa. W ramach tego panelu dr hab. Ewa M. Guzik-Makaruk, prof. UwB, wygłosiła referat „Dziecko, nieletni, małoletni, młodociany, pełnoletni – podstawowe zagadnienia terminologiczne na tle systemu prawa". Z kolei dr hab. n. med. Agnieszka Drosdzol-Cop przedstawiła temat „Postępowanie z małoletnią ofiarą przemocy seksualnej – aspekty prawne i medyczne", bardzo aktualne zaś zagadnienie „Klauzula sumienia w praktyce lekarza ginekologa" zaprezentowały prof. dr hab. Teresa Mróz wraz z dr Urszulą Drozdowską. Jako ostatnia wystąpiła w panelu prof. dr hab. n. med. Violetta Skrzypulec-Plinta przedstawiając problem „Antykoncepcji młodocianych" i zagadnienie „Zagrożeń behawioralnych".

Drugi panel, prowadzony przez prof. dr hab. n. med. Violettę Skrzypulec-Plintę i prof. dr. hab. n. med. Jacka Szamatowicza, był poświęcony wybranym prawnym, kryminologicznym i medycznym problemom z zakresu

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

zdrowia i prokreacji małoletnich. Swoje referaty zaprezentowali tu kolejno: prof. dr hab. n. med. Włodzimierz E. Baranowski omawiając „Wady narządu rodnego u dziewcząt", dr Dorota Huzarska przybliżyła istotny problem prawny „Zgody osoby małoletniej na udzielanie świadczeń zdrowotnych", następnie Ludmiła But-Gusain, Główny Ginekolog Miasta Grodno, ukazała „Medyczno-prawne aspekty ochrony zdrowia młodych dziewcząt w Republice Białoruś". Godnym uwagi było również wystąpienie prof. dr. hab. n. med. Jacka Szamatowicza, który wygłosił referat „Zabiegi operacyjne laparoskopowe u dziewcząt". Mgr Katarzyna Syroka-Marczewska z Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego omówiła „Aspekty prawno-karne zgody pacjenta małoletniego i formularze zgody", a panel został zamknięty wystąpieniem dr. n. med. Anny B. Kluz-Kowal nt. „Ciąża u młodocianych – problem medyczny i społeczny".

Na koniec sesji naukowej podjęto dyskusję, zakończoną wspólnym postulatem zmiany obowiązujących przepisów, dotyczących obdukcji małoletniego. Partnerzy sieci naukowej przyjęli, iż złożą wspólny wniosek do Ministra Zdrowia celem stworzenia jednolitych formularzy ułatwiających dokładne określenie uszczerbków spowodowanych na ciele małoletniego.

Trzeci panel dotyczył nieletniego jako ofiary przestępstwa oraz pacjenta. Prowadzili go: prof. Emil W. Pływaczewski oraz prof. UwB Ewa M. Guzik-Makaruk. Panel rozpoczęło wystąpienie dr adw. Agnieszki Zemke-Góreckiej, która przybliżyła problem niewykonania prawa do aborcji oraz jego skutki prawne. W dalszej części obrad wystąpił sędzia Sądu Okręgowego w Białymstoku, dr Szczęsny T. Szymański, który omówił problem małoletniego jako ofiary przestępstw seksualnych z punktu widzenia praktyki orzeczniczej, będący ostatnio przedmiotem ożywionej dyskusji w literaturze kryminologicznej[14]. Ostatnie dwa referaty dotyczyły problematyki zażywania substancji psychotropowych w czasie ciąży oraz działalności Centrum Ochrony Dziecka i Rodziny. Uroczystego podsumowania konferencji dokonali piszący te słowa oraz prof. UwB Ewa M. Guzik-Makaruk. Konferencja była bardzo udana, oprócz waloru naukowego stanowiła znakomity pomost współpracy pomiędzy środowiskiem medycznym i prawnym, uświadomiła też uczestnikom, że warto podejmować interdyscyplinarne inicjatywy, a wspólne tematy zdają się być niewyczerpane[15].

14 Zob. w tej kwesti G. Wößner, Women and Children as Victims of Sex Offences: Crime Prevention by Treating the Offenders?, [w:] H. Kury, S. Redo, E. Shea (eds.), Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration. Suggestions for Succeeding Generations (Volume 2), Springer International Publishing, Switzerland 2016, s. 525 i nast.

15 Zob. I. Kalinowska-Maksim, P. Pawluczuk, Konferencja na temat "Wybrane prawne i medyczne problemy ginekologii dziecięcej", „Prokuratura i Prawo" 2016, nr 1, s. 186-199.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Zwieńczenie omawianej niewątpliwie prekursorskiej inicjatywy stanowi monografia, która składa się z trzech części: prawnej, medycznej oraz rekomendacji grupy ekspertów Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego dotyczących badania ginekologicznego i leczenia osoby małoletniej[16]. Wspomniane rekomendacje, opracowane w dniu 26 stycznia 2009 r. oraz 2 stycznia 2015 r., dotyczą istotnych i społecznie aktualnych problemów, stanowiąc dużą pomoc w wykonywaniu zawodu lekarza ginekologa.

W części prawnej monografii zawarte zostały zagadnienia definicyjne będące punktem wyjścia do dalszych rozważań, scharakteryzowano sytuację dziecka jako pacjenta oraz wskazano na bardzo istotne kwestie związane z ochroną prawa do prywatności w ginekologii dziecięcej. Pewną część analiz zajmuje także klauzula sumienia w praktyce lekarza ginekologa oraz prawne aspekty udzielania informacji na temat zdrowia pacjenta, w tym kwestie dotyczące dokumentacji medycznej i tajemnicy zawodowej lekarza.

Część medyczna poświęcona została uzależnieniom behawioralnym, które współcześnie stanowią ogromny problem i zarazem duże wyzwania dla prawa i medycyny. Dzieci jako pacjenci wymagają innego podejścia i traktowania, aniżeli pacjenci dorośli, stąd za doniosłe należy uznać rozważania w zakresie zastosowania technik endoskopowych u dzieci i nastolatek, a także znieczulenia i ryzyko u osób małoletnich. Niestety coraz bardziej obniża się wiek inicjacji seksualnej, stąd wzrasta liczba ciąż młodocianych, które stanowią zarówno problem medyczny, jak i społeczny. Problem ten, poruszony w cytowanej publikacji, został uzupełniony o ważne rozważania dotyczące wpływu substancji psychoaktywnych na ciążę u młodocianych[17].

2. Szkoła Prawa Niemieckiego (SPN)

Szkoła Prawa Niemieckiego rozpoczęła swoją działalność na Wydziale Prawa UwB od roku akademickiego 2011/2012, patronat zaś nad tą inicjatywą objęli w 2012 r. Minister Sprawiedliwości RP oraz Ambasador RFN w Polsce. Początkowo przedsięwzięcie to zostało zaprogramowane jako „Wprowadzenie do prawa niemieckiego", zaś w kolejnym roku rozpoczęło funkcjonowanie już jako Szkoła Prawa Niemieckiego. Inicjatywa ta pozostaje w związku z wieloletnią owocną współpracą pracowników wydziałów prawa UwB i Uniwersytetu Humboldta w Berlinie.

Na uroczystym rozpoczęciu kolejnej edycji SPN w dniu 14 marca 2013 r. wykład inauguracyjny pt. „Prawa człowieka w prawie administracyjnym"

16 Zob. E.M. Guzik-Makaruk, V. Skrzypulec-Plinta, J. Szamatowicz (red.), Wybrane prawne i medyczne aspekty ginekologii dziecięcej, Białystok 2015, ss. 280.

17 Zob. E.M. Guzik-Makaruk, Wstęp, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, V. Skrzypulec-Plinta, J. Szamatowicz (red.), Wybrane prawne i medyczne..., *op. cit.*, s. 13 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wygłosiła profesor Irena Lipowicz, Rzecznik Praw Obywatelskich. Gośćmi honorowymi tej uroczystości byli również Minister Sprawiedliwości Jarosław Gowin oraz profesor Klaus Marxen z Wydziału Prawa Uniwersytetu Humboldta w Berlinie. Warto nadmienić, iż prof. Klaus Marxen[18] uprzednio przez wiele lat wykładał na Wydziale Prawa UwB przedmiot „Wprowadzenie do niemieckiego i europejskiego prawa karnego", w ramach programu studiów prawniczych. Jako osoba z ogromną wiedzą i doświadczeniem – aktualnie emerytowany wykładowca i sędzia w stanie spoczynku, przybliża tę problematykę uczestnikom SPN, jako że niemieckie prawo karne i europejskie prawo karne stanowi integralną część programu tego przedsięwzięcia. Od 2014 r. w SPN uczestniczą także studenci z Uniwersytetu im. Janki Kupały w Grodnie.

Program SPN składa się z dwóch części. Pierwsza jest realizowana na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku i obejmuje łącznie kilkadziesiąt godzin cyklicznych zajęć z prawniczego języka niemieckiego, jak również wykładów specjalizacyjnych z zakresu historii i źródeł prawa, prawa cywilnego, administracyjnego, handlowego i karnego. Drugą część programu stanowi wyjazd studyjny do Berlina, podczas którego uczestnicy SPN biorą udział w spotkaniach w Ministerstwie Sprawiedliwości, w Bundestagu oraz uczestniczą w zajęciach na Wydziale Prawa Uniwersytetu Humboldta.

Na szczególne podkreślenie zasługują organizowane na tym wydziale seminaria studencko-doktoranckie z udziałem opiekunów SPN – pracowników naukowych współpracujących wydziałów prawa, a zwłaszcza ostatnie z nich, które odbyło się w listopadzie 2016 r. Po raz pierwszy bowiem merytorycznie uczestniczyli w nim studenci i pracownicy naukowo-dydaktyczni z Białorusi, reprezentujący Uniwersytet im. Janki Kupały w Grodnie. Tematem tego seminarium było prawo karne gospodarcze z perspektywy niemieckiej, białoruskiej i polskiej, zaś w 2017 r. będzie to ochrona środowiska w ujęciu prawnoporównawczym z analizą dogmatyczno-orzeczniczą także z trzech perspektyw – niemieckiej, białoruskiej i polskiej. Kierownikiem SPN jest przedstawicielka Białostockiej Szkoły Kryminologii – prof. UwB Ewa M. Guzik-Makaruk.

3. Interdyscyplinarna Komisja Naukowa ds. Przemocy i Dyskryminacji

Kontrowersje, jakie narastają wokół zjawisk przemocy i dyskryminacji, wynikają przede wszystkim z nieznajomości tego problemu oraz z nieświadomości jego wieloaspektowości. Funkcjonująca powszechnie mnogość mi-

18 Uhonorowany w 2015 r. Medalem Uniwersytetu w Białymstoku za zasługi na rzecz rozwoju wzajemnej współpracy.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

tów utrudnia ich prawidłowe rozpoznanie oraz skuteczne przeciwdziałanie. Stąd też zrodził się pomysł utworzenia odpowiedniego zespołu naukowego, który zajmowałby się zjawiskami przemocy i dyskryminacji. Po raz pierwszy w Polsce organizacja taka pod nazwą Interdyscyplinarna Komisja Naukowa ds. Przemocy i Dyskryminacji została powołana na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku zarządzeniem Dziekana Wydziału Prawa UwB z dnia 19 maja 2014 roku.

Do priorytetowych zadań Interdyscyplinarnej Komisji Naukowej ds. Przemocy i Dyskryminacji należą przede wszystkim: diagnoza obrazu przemocy i dyskryminacji oraz projektowanie modelów i kierunków działań mających na celu wsparcie rodzin i innych podmiotów zaangażowanych w pracę edukacyjno-wychowawczą. Wiążą się z tym takie działania, jak: inicjowanie i prowadzenie działań naukowych w zakresie przemocy i dyskryminacji, organizowanie posiedzeń oraz dyskusji naukowych, a także współorganizowanie konferencji, sympozjów i sesji naukowych,w tym z udziałem gości zagranicznych, współdziałanie z organami samorządowymii administracji rządowej, zwłaszcza przez sporządzanie opinii i wykonywanie ekspertyz na rzecz tych organów, występowanie z inicjatywą publikowania prac naukowych, organizowanie przedsięwzięć zmierzających do wdrożenia wyników badań naukowychw zakresie przemocy i dyskryminacji, upowszechnianie informacji nt. działalności komisji, upowszechnianie i popularyzacja wiedzy w społeczeństwie oraz współdziałanie z innymi instytucjami w tym zakresie[19].

Komisja współpracuje również z placówkami opiekuńczo-wychowawczymi, resocjalizacyjnymi, instytucjami edukacyjnymi i organami samorządowymi w zakresie profilaktyki wyżej wymienionych zjawisk społecznych. W chwili obecnej w skład Komisji wchodzi 60 osób, które wspólnymi siłami podejmują liczne inicjatywy związane z problematyką przemocy, dyskryminacji, a także wykluczenia społecznego. Kolejnymi celami są: upowszechnianie i popularyzacja wiedzy w społeczeństwie oraz współdziałanie z innymi instytucjami zajmującymi się tą problematyką. Wszystkie osoby zainteresowane przedmiotem działań zespołu mogą zgłaszać się zarówno w celu aktywnego w niej uczestnictwa, jak też w celu uzyskania odpowiedzi na nurtujące pytania związane z przedmiotowymi kwestiami prawno-pedagogicznymi.

19 Zadania Interdyscyplinarnej Komisji Naukowej ds. Przemocy i Dyskryminacji określono w § 2 Regulaminu działalności Interdyscyplinarnej Komisji Naukowej ds. Przemocy i Dyskryminacji funkcjonującej na Wydziale Prawa UwB. Regulamin stanowi Załącznik do Zarządzenia nr 2 Dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 19 maja 2014 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Jedną z pierwszych inicjatyw Komisji było seminarium naukowe pod hasłem „16 Dni Przeciwko Przemocy wobec Kobiet", zorganizowane w dniu 1 grudnia 2014 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, w związku z międzynarodową kampanią na rzecz wyeliminowania wszelkich form przemocy wobec kobiet[20]. Seminarium to miało charakter interdyscyplinarny. Wśród prelegentów oraz jego uczestników znajdowali się bowiem zarówno przedstawiciele środowiska naukowego, jak i funkcjonariusze Policji oraz inne osoby, które na co dzień pracują z ofiarami i udzielają im pomocy. Podczas spotkania wygłoszono referaty dotyczące przeciwdziałania wszelkiego rodzaju przemocy, dyskryminacji i wykluczenia kobiet, które stanowiły kanwę ożywionej debaty prowadzonej przez jego uczestników.

Członkowie Interdyscyplinarnej Komisji Naukowej ds. Przemocy i Dyskryminacji podjęli się również zorganizowania warsztatów naukowych w związku z zaplanowanymi badaniami akt spraw sądowych dotyczących problematyki przemocy i dyskryminacji. Warsztaty prowadzone były przez doktorantów Wydziału Prawa UwB, którzy wcześniej zdobyli doświadczenia badawcze w ramach swojego uczestnictwa w projektach naukowych. Przeprowadzone warsztaty zmierzały do pełnego merytorycznego przygotowania członków Komisji do prowadzenia badań aktowych. W konsekwencji członkowie Komisji w styczniu 2015 roku przystąpili do realizacji badań akt sądowych dotyczących ponad 1000 spraw rozpoznanych na podstawie art. 207 kk. w Sądzie Rejonowym w Białymstoku w okresie od 2008 do 2014 roku. Celem prowadzonej analizy spraw sądowych jest określenie skali zjawiska znęcania się fizycznego lub psychicznego nad osobą najbliższą lub inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny w regionie białostockim.

Kolejną formą aktywności Komisji było zorganizowanie wykładów dotyczących przemocy i dyskryminacji wobec kobiet i w rodzinie w ujęciu postanowień Konwencji Rady Europy (zwanej Konwencją Stambulską) o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, które miały za zadanie przybliżyć słuchaczom problem przemocy wobec kobiet i przemocy domowej w świetle wymienionej Konwencji[21]. Jak wiadomo, Konwencja Rady Europy z 2011 roku wywoływała w Polsce niemałe

20 W najnowszej literaturze kryminologicznej zob. zwłaszcza S. Goldfarb, J. Goldscheid, International Human Rights Law on Violence Against Women and Children and Its Impact on Domestic Law and Actions, [w:] H. Kury, S. Redo, E. Shea (eds.), Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration. Suggestions for Succeeding Generations (Volume 1), Springer International Publishing, Switzerland 2016, s. 3 i nast.

21 Ustawę o ratyfikacji Konwencji Sejm uchwalił w dniu 6 lutego 2015 r. Ustawa podpisana została w dniu 13 kwietnia 2015 r. przez Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

kontrowersje oraz stanowiła przedmiot wielu debat publicznych. Zarówno tego rodzaju spotkania, jak i związane z tym zagadnieniem opracowania[22] pozwoliły przybliżyć wszystkim zainteresowanym osobom, również nie związanym ze środowiskiem akademickim, to niezwykle trudne zagadnienie, jakim jest przemoc i dyskryminacja wobec kobiet i w rodzinie.

Nietrudno zauważyć, iż w dobie szybkich i wielokierunkowych przemian społeczno-gospodarczych Uniwersyteckie Studenckie Poradnie Prawne odnotowują rosnące zapotrzebowanie na świadczone usługi oraz zyskują uznanie wśród podmiotów szukających porad prawnych. Ich problemy prawne pozostają zwłaszcza w związku z przemocą, dyskryminacją oraz mobbingiem. Dlatego też władze dziekańskie Wydziału Prawa UwB zdecydowały się na powołanie przy Studenckiej Poradni Prawnej[23] Sekcji ds. Przemocy i Dyskryminacji. Głównym celem tej sekcji jest pomoc ofiarom przemocy i dyskryminacji w zakresie prawnym i pedagogicznym, między innymi poprzez: udzielanie porad i informacji dotyczących podmiotów zajmujących się wspieraniem ofiar przemocy, sporządzanie opinii prawno-pedagogicznych oraz przedstawianie możliwości rozwiązań prawnych.

W ramach funkcjonowania tej komórki, pomocy prawnej udzielają członkowie Interdyscyplinarnej Komisji Naukowej ds. Przemocy i Dyskryminacji. Prowadzone ekspertyzy naukowe dotyczące problematyki przemocy i dyskryminacji pozwoliły zauważyć szereg różnorodnych problemów, z jakimi muszą się zmagać ofiary przemocy[24].

4. Problematyka medycyny transplantacyjnej: projekt Fundacji Humboldta i badania nad transplantacją narządów, tkanek i komórek

Jednym z kierunków badawczych realizowanych w ramach Białostockiej Szkoły Kryminologii jest problematyka medycyny transplantacyjnej, którą zajmuje się już od lat dr hab. Ewa M. Guzik-Makaruk, prof. UwB. Pokłosiem jej wysiłków badawczych są dwie monografie[25]. Pierwsza z monografii powstała w oparciu o zrealizowany w latach 2004-2006 projekt badawczy finansowany z Fundacji Aleksandra von Humboldta, w ramach którego Au-

22 W szczególności zawarte w monografii: E. Kowalewska-Borys (red.), Przemoc w rodzinie w aspekcie Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Warszawa 2015 (ss. 198). Zob. zwłaszcza rozdział IX tej monografii: E. Kowalewska-Borys, D. Brulińska, E. Truskolaska, Zjawisko przemocy w województwie podlaskim w aktach sądowych, s. 187 i nast. oraz rozdz. IV autorstwa D. Dajnowicz, Konwencyjny i polski zakres kryminalizacji, s. 73 i nast.

23 Jednej z trzech najstarszych w Polsce, która w I Rankingu Poradni Prawnych ogłoszonym przez „Rzeczpospolitą" w 2016 r. została sklasyfikowana na drugim miejscu w Polsce.

24 Wszystkie osoby zainteresowane mogą zgłaszać się w godzinach dyżuru Sekcji ds. Przemocy i Dyskryminacji w celu uzyskania pomocy.

25 E.M. Guzik-Makaruk, Transplantacja organów, tkanek i komórek w ujęciu prawnym i kryminologicznym. Studium prawnoporównawcze, Białystok 2008, ss. 532 oraz E.M. Guzik-Makaruk, Transplantacja narządów, tkanek i komórek. Wybrane aspekty kryminologiczne i prawnokarne, Białystok 2016, ss. 390.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

torka odbyła półtoraroczny pobyt stypendialny na Uniwersytecie Ludwika Maksymiliana w Monachium pod opieką naukową prof. dr. dr. mult. h.c. Bernda Schünemanna, wybitnego niemieckiego dogmatyka karnisty.

Spośród dziesięciu hipotez badawczych sformułowanych na początku pracy badawczej, dwie zweryfikowano negatywnie, siedem pozytywnie i jedną częściowo pozytywnie.

1. Nie potwierdziło się intuicyjnie poczynione założenie, że Polska odegrała niewielką rolę w rozwoju medycyny transplantacyjnej na świecie w XX w., zwłaszcza hipoteza szczegółowa, że polscy chirurdzy transplantolodzy dużo później niż ich koledzy za granicą zaczęli osiągać sukcesy w leczeniu za pomocą przeszczepiania organów. Z chronologicznego zestawienia wydarzeń zaprezentowanego w I rozdziale studium wynika, że wiek XX obfitował w wydarzenia, które śmiało można nazwać kamieniami milowymi na drodze od nieśmiałych eksperymentów wiodących w prostej linii do nowoczesnych metod i form transplantacji ludzkich, a także odzwierzęcych organów.

Polscy uczeni na tle osiągnięć naukowych na świecie godnie się prezentują, wystarczy wspomnieć chociażby, że tylko dwa lata po światowej premierze udanej transplantacji serca (1967 r. Kapsztad) miał miejsce podobny zabieg w Polsce. Dokonał tego prof. Jan Moll w klinice akademickiej w Łodzi. Pomimo niesprzyjających uwarunkowań historycznych i trudnej sytuacji społeczno-gospodarczej naszego kraju w powojennej rzeczywistości, polscy chirurdzy transplantolodzy nie pozostawali daleko za swoimi zachodnimi kolegami.

Docenić należy także szeroką aktywność polskich chirurgów w latach 80. XX w., którzy dążyli do nadania transplantacjom serca charakteru rutynowego, a nieco później z powodzeniem przeprowadzali skomplikowane przeszczepy wielonarządowe.

2. Negatywnie zweryfikowano tezę o możliwości wyłonienia idealnych prawnych modeli transplantacji postmortalnej i między żyjącymi, zabezpieczając jednocześnie interesy medycyny transplantacyjnej. Wydawało się, że jeśli w praktyce wypracowano wiele rozwiązań, to powinny wśród nich znaleźć się takie, które nie będą budziły większych zastrzeżeń. Tymczasem okazało się, że tak nie jest i to zarówno na płaszczyźnie modeli *ex mortuo*, jak i *ex vivo*.

W obszarze prawnie dopuszczalnego pobierania komórek, tkanek i narządów ze zwłok ludzkich najbardziej optymalny z punktu widzenia zabezpieczenia woli potencjalnego dawcy jest model ścisłej zgody, gdzie niezbędnym warunkiem dopuszczalności pobrania transplantatów jest wy-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

raźna zgoda dawcy wyrażona za życia, w formie pisemnej bądź ustnej. Istotnie, model ten stanowi gwarancję, że żadne czynności eksplantacyjne nie zostaną podjęte bez wyraźnie wyartykułowanej woli dysponenta. Model ten jednak, praktykowany jedynie w Japonii, jest najmniej korzystnym rozwiązaniem dla potencjalnych biorców i rozwoju medycyny transplantacyjnej. Rozwiązanie stanu wyższej konieczności, praktykowane na europejskim kontynencie tylko w Bułgarii, jest z kolei panaceum na brak organów do przeszczepu i tym samym najlepszym rozwiązaniem dla biorców, ale niestety pozostaje w sprzeczności z podstawowymi prawami człowieka.

W modelach regulacji prawnych dotyczących przeszczepów pomiędzy żyjącymi, wyróżnionych przez U. Schrotha i Th. Gutmanna – silnej restrykcji, średniej restrykcji i jej braku – można odnaleźć mniej lub bardziej pożądane cechy dla potencjalnych biorców i korzystne dla medycyny transplantacyjnej. Wydaje się, że największą liczbę transplantatów można uzyskać przy legalnym braku restrykcji, a zatem bez prawnego ograniczania kręgu potencjalnych dawców-biorców. Stawiając na pierwszym miejscu prawo do samostanowienia i autonomię woli dawcy, negując tym samym paternalistyczny model stanowienia prawa do darowania własnych organów, poszerza się pole możliwego działania dla medycyny transplantacyjnej, ale stwarza się tym samym obszar potencjalnego zagrożenia przestępczością. Nie da się bowiem w żaden sposób wykluczyć handlu organami ludzkimi „pod przykrywką" altruistycznych motywów postępowania.

Wynika z tego, że niejednokrotnie występuje kolizja interesów pomiędzy dążeniami medycyny transplantacyjnej a celami racjonalnego prawodawcy, można nawet mówić o pewnej zależności odwrotnej. Czasami to, co korzystne dla transplantologii (np. model stanu wyższej konieczności „*ex mortuo*" czy brak restrykcji w kręgu dawców-biorców *ex vivo*) pozostaje w sprzeczności z obszarem praw i wolności człowieka.

3. Wydaje się, że istotnie napotyka się trudności w sformułowaniu ogólnie akceptowalnych zasad alokacji organów. *Meritum* alokacji organów jest podjęcie decyzji o tym, kto otrzyma życiodajny organ. Kwestie dotykające życia i śmierci to niezwykle delikatna materia, wymagająca od ustawodawcy szczególnej wrażliwości i wyczulenia na sprawiedliwość regulacji. Jak wykazano w pracy, wiodącą rolę w ustawowych modelach alokacji zajmują: konstytucyjnie zagwarantowana zasada równości oraz kryteria medyczne uwzględniające aktualny stan wiedzy medycznej. Problem sprawiedliwej alokacji dóbr w służbie zdrowia należy do największych etycznych i moralnych wyzwań nowoczesnych społeczeństw, a jego rozwiązanie jest niejako z góry skazane na niepowodzenie w sytuacji braku

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

balansu pomiędzy, ekonomicznie kategoryzując, popytem a podażą. Istniejące dysproporcje powodują potrzebę limitowania społecznie pożądanych dóbr, co z kolei pociąga za sobą konieczność wypracowania jasnych i czytelnych zasad.

Z siedmiu teoretycznych modeli przedstawionych w pracy żaden nie jest właściwym *antidotum* na istniejący brak równowagi pomiędzy zapotrzebowaniem na transplantaty a ilością dóbr pozostających w dyspozycji. Każde z postulowanych teoretycznych rozwiązań jest tylko mniej lub bardziej udaną próbą odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób należy lokować istniejące zasoby. Pewne postulowane reguły, jak dzielić organy, bądź jak je pozyskiwać, są zupełnie nie do przyjęcia, należałoby je określić jako wręcz antyhumanitarne. Dotyczy to w szczególności modelu zaproponowanego przez J. Harrisa, traktującego szansę na życie jako rodzaj loterii. Skrajne przykłady poglądów prezentowanych przez P. Sandoe`a i K. Kappela, odwołujących się do potrzeby zabijania ludzi starych, po to, by ratować młodych, przypominają karykaturalne odbicie opacznie rozumianego stanu wyższej konieczności i jako takie mogą być jedynie powodem ostracyzmu środowiskowego, a nie naukowej analizy.

Najprawdopodobniej niczego w tej kwestii nie rozwiążą postulaty uwolnienia rynku organów, albowiem ich realizacja pogłębiłaby tylko istniejące dysproporcje, nieuchronnie prowadząc do deprecjacji wartości godności istoty ludzkiej i ekonomicznego wykorzystywania ludzi biednych przez dobrze sytuowanych. Dopóki nie uzyska się stanu równowagi w środowisku ludzi potrzebujących przeszczepu i pozostających do dyspozycji życiodajnych zasobów, dopóty borykać się będziemy z problemami sprawiedliwej alokacji organów. Coraz bardziej widoczne światło w tunelu pojawia się w związku z rozwijającymi się eksperymentami ksenotransplantacyjnymi oraz kontrowersyjnymi badaniami nad komórkami macierzystymi, mogącymi przynieść ludzkości rozwiązanie ratowania życia drogą transplantacji niemal każdemu potrzebującemu.

4. Z całą pewnością w pracy pozytywnie zweryfikowano tezę, jakoby jednym z faktorów determinujących liczbę wykonywanych przeszczepów postmortalnych jest przyjęty model regulacji prawnej tych zabiegów. Z góry założono, że na podstawie statystyk dokonywanych przeszczepów da się zaobserwować pewne relacje pomiędzy liczbą przeprowadzonych zabiegów a przyjętym prawnym modelem ich dopuszczalności. Obszarem badawczym uczyniono porządki prawne państw pozostających w kręgu oddziaływania Fundacji *Eurotransplant*. Są to: Austria, Belgia, Holandia, Luksemburg, Niemcy i od 2000 r. Słowenia. Niemcy i Holandia opierają swoje

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

rozwiązania na modelu tzw. zgody rozszerzonej, natomiast pozostałe państwa na rozwiązaniu ścisłego sprzeciwu.

Jako że samo porównanie liczby dokonywanych transplantacji w poszczególnych państwach nie pozwoli w pełni zdiagnozować wpływu przyjętej regulacji na efektywność transplantacyjną, w pracy posłużono się wskaźnikiem efektywności, rozumianym jako stosunek liczby dokonanych transplantacji do liczby mieszkańców danego kraju, liczonej w milionach. Z analizy Raportów Rocznych Fundacji *Eurotransplant* w okresie od 1993 r. do 2004 r. w zakresie liczby dokonywanych przeszczepów *ex mortuo* wynika, iż model „sprzeciwu" góruje nad modelem „zgody", co szczególnie widoczne jest w pewnej uchwyconej zależności, gdzie nawet najniższy z osiągniętych wskaźników w Austrii i Belgii jest o pięć punktów wyższy od najwyższego, osiągniętego w Niemczech i Holandii.

Oczywistym jest, że obok praktykowanego modelu regulacji prawnej występują także inne faktory – mierzalne, jak np. kwota przeznaczana z budżetu państwa na służbę zdrowia czy wskaźniki inferencyjne, takie jak: świadomość społeczna, poglądy członków społeczeństwa, zaangażowanie religijne czy nastawienie psychiczne lekarzy. Co do środków budżetowych przeznaczanych na sprawy zdrowia wskazać można chociażby na przykład podawany przez H.J. Kaatscha. Autor ten pisze, iż w 1990 r. w przeliczeniu na milion mieszkańców dializowano w NRD 143 pacjentów, podczas, gdy w RFN 395. Dysproporcja ta nie wynikała w żadnym razie z tego, iż liczba pacjentów cierpiących na schorzenia nerek była niższa w NRD, ale przyczyną takiego stanu rzeczy była zróżnicowana zamożność budżetów obu państw oraz inny rozkład preferencji w polityce społecznej.

5. Potwierdziło się poczynione na wstępie założenie, iż transplantacja organów, tkanek i komórek jako dziedzina niezmiernie istotna dla ludzkości pozostaje w kręgu zainteresowań wielu państw, co przybiera postać szeregu dokumentów międzynarodowych. Rozwój inicjatyw międzynarodowych w tym zakresie ściśle koreluje z największym rozwojem medycyny transplantacyjnej i zasadniczo przypada na drugą połowę ubiegłego stulecia. Wśród aktów prawa międzynarodowego dotykających zagadnień integralności cielesnej wyróżnić można zarówno dokumenty o charakterze uniwersalnym (Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r., Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 r., Międzynarodowy Pakt Praw Ekonomicznych, Socjalnych i Kulturalnych z 1966 r., Konwencja Praw Dziecka z 1989 r.), jak i dokumenty regionalne (Europejska Konwencja Praw Człowieka z 1950 r. czy Europejska Karta Społeczna z 1961 r.). Wymienione akty mniej lub bardziej obszernie dotykają sfery

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wolności osobistej, nienaruszalności integralności cielesnej, zakazu eksperymentów bez swobodnie wyrażonej zgody przez ich uczestników czy wreszcie samej ochrony zdrowia. Jest to rzec można fundament, na którym buduje się standardy bezpośrednio mieszczące się w obszarze medycyny transplantacyjnej.

Zagadnienia bezpośrednio związane z niektórymi aspektami przeszczepiania organów, tkanek i komórek znalazły należne im miejsce w Rezolucji Komitetu Rady Ministrów Rady Europy z 1978 r. dotyczącej harmonizacji ustawodawstw państw członkowskich w zakresie pobierania i przeszczepiania ludzkich tkanek i narządów. Jakkolwiek postanowienia Rezolucji nie posiadają waloru wiążącego, to z zadowoleniem należy przyjąć, iż zostały one włączone do wewnętrznych porządków prawnych większości państw skupionych w ramach Rady Europy. Należy podkreślić, że zapisy Rezolucji są zbiorem standardów w zakresie przeszczepów pomiędzy żyjącymi oraz transplantacji *post mortem* w odróżnieniu od Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Godności Istoty Ludzkiej wobec Zastosowań Biologii i Medycyny, tzw. Europejskiej Konwencji Bioetycznej, regulującej jedynie przeszczepy „*ex vivo*". Konwencja, która weszła w życie w dniu 1 grudnia 1999 r. obowiązuje obecnie w 21 państwach Rady Europy (Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Grecja, Gruzja, Hiszpania, Islandia, Jugosławia z Macedonią, Lichtenstein, Mołdawia, Norwegia, Portugalia, Rumunia, San Marino, Słowacja, Słowenia, Węgry) i trzeba przyznać, że jest dokumentem nieco kontrowersyjnym.

W kręgu europejskich aktów prawnych należy wskazać na dokumenty wypracowane w łonie Unii Europejskiej. Obecnie obowiązują trzy dyrektywy Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji z 1975 r., 2004 r. oraz 2006 r., które bezpośrednio dotyczą problematyki przeszczepiania narządów. Sprawy ochrony zdrowia są przedmiotem częściowej regulacji Traktatu o Unii Europejskiej z Maastricht (1992 r.), zmienionego Traktatem Amsterdamskim, który bezpośrednio stanowi, że Rada po dokonaniu stosownych konsultacji, przyjmuje środki ustanawiające wysokie standardy jakości i bezpieczeństwa organów i substancji pochodzenia ludzkiego, krwi i pochodnych krwi, które to środki nie stanowią przeszkody w utrzymaniu lub ustanawianiu bardziej rygorystycznych przepisów ochronnych przez państwa członkowskie Unii. Należy zaznaczyć, że Traktat Amsterdamski nie przewiduje zbliżania ustawodawstw państw członkowskich w dziedzinie medycyny transplantacyjnej, a przyjmowane środki i zalecenia nie dotyczą harmonizacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych. Unia Europejska nie posiada kompetencji do stanowienia środków, prowadzących do ujednolicenia przepisów państw członkowskich w dzie-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

dzinie przeszczepiania organów, komórek i tkanek. Stanowione przez nią reguły mogą mieć jedynie charakter pomocniczy, wyznaczający pewien standard w tym obszarze ludzkiej aktywności.

Wspomnieć wypada w tym miejscu, że **Projekt Traktatu Konstytucyjnego dla Europy,** przyjęty przez Konwent w dniach 13 czerwca i 10 lipca 2003 r., w ostatniej wersji z dnia 29 października 2004 r., przewiduje możliwość stanowienia przez Unię prawnie wiążących instrumentów, ustalających wysokie standardy jakości i bezpieczeństwa organów i substancji pochodzenia ludzkiego. Unia mogłaby zatem ustanawiać pewne minimalne standardy, które musiałyby być przestrzegane przez państwa członkowskie.

6. Intuicyjnie założono, że brakuje bogatego orzecznictwa sądowego na tle niemieckiej ustawy transplantacyjnej. W toku pracy badawczej teza ta okazała się trafnie postawiona. Polem badawczym uczyniono RFN, gdzie Autorka realizowała swój projekt na temat prawnych i kryminologicznych aspektów transplantacji organów. Dzięki ogromnemu wsparciu i życzliwości opiekuna naukowego w czasie pobytu stypendialnego udało się zgromadzić akta postępowań karnych prowadzonych w oparciu o ustawę, a mianowicie: dwóch postępowań prowadzonych przed sądem w Kassel (2001 r., 2003 r.) i jednego w Monachium (2002 r.). Trudno jednoznacznie stwierdzić, czy były to wszystkie postępowania karne z ustawy transplantacyjnej, gdyż ich egzystencję ustalono przede wszystkim w oparciu o doniesienia prasowe. Żadna z instytucji, która została poproszona o wsparcie w uzyskaniu materiału badawczego, nie okazała się pomocna.

Statistisches Bundesamt w Wiesbaden, *Bundeskriminalamt* w Wiesbaden oraz *Generalbundesanwalt beim Bundesgerichtshof* w Bonn zawiadomiły, że nie dysponują danymi w zakresie prowadzonych na terenie Niemiec postępowań karnych w oparciu o postanowienia ustawy transplantacyjnej. Żaden z tych urzędów nie wykluczył, iż postępowania były prowadzone, nie posiadał jednak stosownych danych pozwalających na identyfikację konkretnych postępowań i prowadzących je organów.

Statistisches Bundesamt prowadzi wprawdzie rozliczne statystyki, nie posiada jednak odrębnych danych dotyczących postępowań karnych w oparciu o ustawę transplantacyjną, gdyż poza klasyfikacją kodeksowych rodzajów przestępczości, gromadzi jedynie informacje co do postępowań na tle ustawy o środkach odurzających, ustawy o cudzoziemcach i ustawy o postępowaniu w sprawach przyznawania prawa azylu.

Bundeskriminalamt opracowuje szczegółową statystykę kryminalną, w której oprócz tradycyjnej klasyfikacji rodzajowej, odpowiadającej systematyce kodeksu karnego, analizuje dane na tle pozakodeksowych regula-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

cji karnych. W tym ostatnim zakresie brane są pod uwagę jedynie: ustawa o cudzoziemcach i o postępowaniu w sprawach przyznawania prawa azylu, ustawa o broni i amunicji, ustawa o kontroli produkcji i handlu bronią wojenną oraz ustawa o środkach odurzających. Dane dotyczące naruszeń przepisów karnych zawartych w ustawie transplantacyjnej nie są wyodrębnione w żaden szczególny sposób, pozwalający na ich natychmiastową identyfikację.

Generalbundesanwalt beim Bundesgerichtshof prowadzi Federalny Centralny Rejestr Karny (*Bundeszentralregister*), zawierający ok. 15 milionów wpisów, dotyczących prawie 5,7 mln osób. Mimo posiadania tak rozległych danych, niemożliwym jednak okazało się ustalenie liczby prowadzonych postępowań w obszarze ustawy o transplantacji organów. Sama indagowana instytucja stwierdziła, iż nie posiada odpowiednich narzędzi informatycznych, pozwalających na wychwycenie tego typu szczegółowych danych.

Brak pomocy ze strony wspomnianych instytucji okazał się dużą przeszkodą w dostępie do materiału poznawczego, ale jednak nie zatamował prac na tym odcinku badawczym. Jak już wyżej wspomniano, udało się dokonać pewnych nieformalnych ustaleń i dotrzeć do akt postępowań karnych, czyniąc je przedmiotem szerokiej analizy.

Sprawy karne prowadzone na tle ustawy transplantacyjnej niewątpliwie należą do tych, które budzą najwięcej emocji społecznych i nie przechodzą bez uwagi oraz dużego zainteresowania szeroko pojętych mediów. Wydaje się zatem, że kwerenda doniesień medialnych, która zaowocowała jedynie informacjami o trzech postępowaniach karnych, może być dowodem na to, iż istotnie w RFN brakuje bogatego orzecznictwa sądowego na kanwie przepisów karnych ustawy transplantacyjnej.

7. Prawdziwa okazała się apriorycznie postawiona teza, że Internet, stanowiący powszechne narzędzie komunikowania się, może być wykorzystywany do zawierania lub prób zawierania nielegalnych transakcji handlowych dotyczących ludzkich organów. Wprawdzie nie wykazano w jednoznaczny sposób, że istotnie dokonuje się nielegalnych transakcji, ale z całą pewnością dowiedziono, że przynajmniej próbuje się posługiwać Internetem do zawierania takich kontraktów.

Jak pokazał jeden z ostatnich raportów badawczych, sporządzonych przez Główny Urząd Statystyczny, wzrasta ciągle rola nowoczesnych technologii informacyjno-telekomunikacyjnych, a codziennie lub prawie codziennie korzysta z Internetu 30% osób posiadających komputery. Najczęstszą przyczyną korzystania z Internetu, poza działalnością zawodową,

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

jest komunikowanie się lub poszukiwanie w sieci informacji o towarach lub usługach.

Przeprowadzone jesienią 2006 r. badanie Internetu, polegające na wyszukiwaniu ofert kupna-sprzedaży ludzkich nerek na polskich i niemieckich stronach internetowych, przyniosło dość ciekawe rezultaty. Oto przy użyciu najbardziej popularnych wyszukiwarek, takich jak: *Google*, *Yahoo*, *Altavista*, Wirtualnej Polski i Onet odnaleziono setki ofert kupna i sprzedaży nerek, szpiku kostnego czy segmentów wątroby. Należy uczciwie podkreślić, że na niemieckich stronach trudno spotkać oferentów czy kupców. Znaczna część stron internetowych, do których następuje przekierowanie po wpisaniu frazy *kaufe niere* lub *verkaufe niere*, nie posiada żadnego tekstu, bądź też administrator zablokował do nich dostęp. Świadczy to o poważnym traktowaniu przez providerów niemieckich obowiązującego zakazu handlu organami ludzkimi, do którego prawo RFN zalicza już samo zamieszczanie ogłoszeń kupna-sprzedaży.

Polskie strony internetowe zdają się być nieprzebraną kopalnią różnorakich ofert i platformą wymiany informacji. Na stronach wyszukanych przy użyciu wszystkich pięciu wcześniej wskazanych wyszukiwarek natknąć się można na bardzo wiele mniej lub bardziej konkretnych ofert sprzedaży, których autorami w przeważającej mierze są mężczyźni. Podaje się dane odnośnie stanu zdrowia, cech morfologicznych i motywów chęci sprzedaży, jakimi najczęściej są problemy finansowe i trudna sytuacja materialna. Niemal zawsze istnieje możliwość kontaktu w formie e-mailowej czy telefonicznej. Co najmniej kilku oferentów zamieszczało swoje ogłoszenia w wielu witrynach. Autorka niniejszej pracy skorzystała z takiej możliwości i przeprowadziła bogatą korespondencję z jednym ze zdeterminowanych „sprzedawców". Systematyczny kontakt e-mailowy doprowadził do uzyskania pewnych informacji, jednak trudnych do zweryfikowania.

Należy wyraźnie zaznaczyć, że istniejący postęp technologiczno-informatyczny i jego zdobycze dają szerokie możliwości ustalenia serwera administratora oraz numeru identyfikacyjnego IP komputera, z którego wysłano nielegalne oferty. Żadnych trudności nie nasuwa obecnie znalezienie właściciela telefonu stacjonarnego czy komórkowego, posiadającego abonencką umowę z operatorem.

Pewne problemy pojawiają się w wypadku konieczności ustalenia właściciela telefonu komórkowego, działającego jedynie na kartę (typ *pre-paid*), gdyż w takiej sytuacji identyfikacja nabywcy karty jest bardzo trudna. Możliwa jest natomiast przybliżona lokalizacja miejsca, z którego wykonuje się połączenia, a także próba ustalenia właściciela telefonu poprzez ustalenie jego kontaktów na podstawie wykonywanych połączeń. Stąd już tylko krok

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

do realizacji zasady legalizmu na drodze do wyeliminowania występku, określonego w art. 43 ustawy z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów. Przywołany przepis kryminalizuje pod groźbą kary grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do roku zachowanie, polegające właśnie na rozpowszechnianiu ogłoszeń o odpłatnym zbyciu czy nabyciu komórki, tkanki lub narządu w celu ich przeszczepienia.

8. Częściowo pozytywnie zweryfikowano w pracy założenie, jakoby druga polska regulacja ustawowa w przedmiocie przeszczepiania organów, tkanek i komórek z 2005 r. była zbiorem poprawionych i ulepszonych rozwiązań w odniesieniu do swej poprzedniczki z 1995 r.

Przyjęte rozwiązania w ustawie z 2005 r. w znacznej części opierają się na wypracowanych we wcześniejszym akcie. Ustawodawca wprowadził kilka zupełnie nowych postanowień, a także usankcjonował dotychczasową praktykę. Wyjaśnił chociażby pewne wyrażenia w drodze wykładni autentycznej, rozszerzył nieco możliwości darowania organów „*ex vivo*" czy zwiększył możliwości oddawania komórek lub tkanek przez kobietę ciężarną. Podkreślić wypada, iż udało się wprowadzić i uporządkować narzędzia rejestracyjne, poprzez powołanie rejestru krwi pępowinowej i komórek krwiotwórczych krwi obwodowej, rejestru żywych dawców narządów, krajowej listy osób oczekujących na przeszczepienie czy krajowego rejestru przeszczepień, uwzględniającego możliwość rejestracji informacji o przeżyciu biorcy i ewentualnych powikłaniach poprzeszczepowych. Z aprobatą należy odnieść się także do wprowadzenia rozwiązań dotyczących propagowania honorowego dawstwa komórek, tkanek lub narządów poprzez nadawanie tytułu Honorowego Dawcy Przeszczepu oraz Zasłużonego Honorowego Dawcy Przeszczepu.

Na ogromne uznanie zasługuje fakt, że ustawodawca skoncentrował się także na wdrożeniu systemu zapewnienia wysokiego poziomu jakości przeprowadzanych procedur w zakresie pobierania, przechowywania i przeszczepiania komórek, tkanek i narządów. Jako zupełną nowość przewidziano w tym zakresie dwuetapowy system kontroli, obejmujący w pierwszym etapie kontrolę dokonywaną przez Krajowe Centrum Bankowania Tkanek i Komórek oraz Krajową Radę Transplantacyjną, a następnie kontrolę dokonywaną przez ministra właściwego do spraw zdrowia.

Warto odnotować, iż obowiązująca regulacja ustawowo usankcjonowała istniejące już podmioty, takie jak: Krajowe Centrum Bankowania Tkanek i Komórek, Centrum Organizacyjno-Koordynacyjne do spraw Transplantacji „Poltransplant" czy Krajową Radę Transplantacyjną.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

O ile można zaobserwować szereg pozytywnych zmian w treści nowej ustawy, o tyle trudno doszukać się powodów do radości w ukształtowaniu warstwy prawnokarnej. Należy stwierdzić, że w obowiązującej ustawie o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów rozszerzono zakres penalizacji poprzez wprowadzenie nowych typów przestępstw (art. 45, art. 46 ustawy), nie usunięto mankamentów widocznych już na gruncie ustawy poprzednio obowiązującej (art. 44 ustawy), co czyni ten przepis niejednoznacznym, narażając na zarzut naruszenia zasady *nullum crimen sine lege certa*, a także w charakterystyczny dla polityków prawicowych sposób zwiększono stopień represyjności, mierzony ustawowo zakreślonym wymiarem kary za poszczególne przestępstwa. Nie napawa optymizmem sposób ukształtowania ustawowych znamion przestępstwa handlu organami ludzkimi. Strona przedmiotowa tego typu czynu zabronionego została ujęta niejednoznacznie, na co zwracano już uwagę w literaturze na gruncie poprzednio obowiązującej ustawy z 1995 r. Z przykrością należy w tym względzie zauważyć, że ustawodawca zupełnie zignorował słuszną krytykę przedstawicieli doktryny prawa karnego.

Trudno znaleźć także odpowiedź na pytanie, dlaczego ustawodawca penalizuje rozpowszechnianie ogłoszeń o odpłatnym zbyciu własnych organów (art. 43 ustawy), natomiast poza zakresem kryminalizacji pozostawia zbywanie własnych organów, tkanek i komórek nawet w celu osiągnięcia korzyści majątkowej.

9. Wydaje się, że istnieją przesłanki ku temu, aby stwierdzić, że pewna część przestępstw okołotransplantacyjnych w Polsce należy do obszaru ciemnej liczby.

Chęć przedstawienia praktycznego kontekstu zastosowania regulacji prawnokarnych, zawartych w ustawie transplantacyjnej skłoniła do podjęcia próby uzyskania danych statystycznych w analizowanym obszarze. Komenda Główna Policji udostępniła dane dotyczące liczby postępowań przygotowawczych w sprawach o przestępstwa ścigane z mocy ustawy z dnia 26 października 1995 r. o pobieraniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów oraz ustawy z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów. Uzyskany materiał badawczy odnosił się do dziesięcioletniego okresu 1997-2006 i trzeba z przykrością stwierdzić, że okazał się prawie nieprzydatny dla dokonania rzetelnej analizy. Wynika z niego jednak, że w analizowanym okresie wszczęto ogółem 30 postępowań przygotowawczych, przy czym 26 dotyczyło przestępstwa rozpowszechniania ogłoszeń o odpłatnym zbyciu, nabyciu lub o pośredniczeniu w odpłatnym zbyciu lub nabyciu komórki, tkanki lub na-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

rządu w celu ich przeszczepienia lub handlu organami ludzkimi. Nie udało się ustalić, ile z tych postępowań prowadzono wskutek podejrzenia handlu organami ludzkimi, a ile w kierunku rozpowszechniania ogłoszeń. Jeśli nawet wszystkie 26 postępowań dotyczyło rozpowszechniania ogłoszeń o odpłatnym zbyciu, nabyciu lub pośredniczeniu w obrocie cudzymi organami, to wydaje się, że przestępczość ujawniona ma niewielkie rozmiary w porównaniu z rzeczywistą liczbą tego typu czynów zabronionych. Z analizy zawartości stron internetowych wynika bowiem niezbicie, że w sieci mnożą się oferty kupna-sprzedaży organów, co wyczerpuje znamiona przestępstwa z art. 43 ustawy transplantacyjnej.

O ile można być przekonanym o tym, że ogromna liczba przestępstw polegających na rozpowszechnianiu ogłoszeń nie dochodzi do organów ścigania, o tyle trudno jest stawiać jakiekolwiek hipotezy w odniesieniu do handlu organami ludzkimi. „Ciemna liczba" tych przestępstw, intuicyjnie, wydaje się być niewielka, gdyż należy mieć na względzie, że handel organami ludzkimi nie jest przejawem przestępczości pospolitej i z dużym prawdopodobieństwem można przypuszczać, że należy do rzadkości. W procesie badawczym zawodzić będą zazwyczaj wykorzystywane metody diagnozowania nieujawnionej przestępczości, polegające na zastosowaniu eksperymentu, obserwacji uczestniczącej czy wywiadu. Ta ostatnia metoda mogłaby okazać się przydatna jedynie pod warunkiem przeprowadzenia badania wśród ogromnej liczby respondentów.

10. W całej rozciągłości potwierdziła się teza o istnieniu wydatnych asymetrii w regulacjach prawnych przyjętych w państwach poddanych analizie. Jest to widoczne niemal w całej pracy, ale szczególnie w jej ostatnim rozdziale o *stricte* porównawczym charakterze, wybitnie poświęconym ukazaniu najważniejszych różnic.

Z odmiennościami stykamy się począwszy od poziomu uregulowań konstytucyjnych, poprzez regulacje ustawowe, aż do charakterystycznych dla poszczególnych systemów źródeł prawa *sensu largo*, takich jak chociażby wytyczne Federalnej Izby Lekarskiej (*Richtlinien der Bundesärztekammer*) w RFN czy wytyczne Szwajcarskiej Akademii Nauk Medycznych w Szwajcarii (*Richtlinien der Schweizerischen Akademie der Medizinischen Wissenschaften*).

Łatwo zauważyć, że jedynie Konstytucja Konfederacji Szwajcarskiej odnosi się *expressis verbis* do zagadnień medycyny transplantacyjnej, czyniąc to w art. 119a. Nakazuje w tym względzie, aby ustawodawca, stanowiąc prawo, kierował się poszanowaniem godności osoby ludzkiej oraz jej zdrowia i sprawiedliwie ustalał zasady alokacji organów. Na poziomie konstytucyjnym postanowiono, że darowanie ludzkich organów, tkanek i komórek

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

jest nieodpłatne, a handel organami ludzkimi jest zabroniony. Ani polska Konstytucja, ani niemiecka Ustawa Zasadnicza, czy wreszcie austriacka Federalna Ustawa Konstytucyjna nie zawierają przepisów literalnie nawiązujących do kwestii przeszczepiania organów, tkanek i komórek.

Dyferencje w systemach prawnych państw poddanych analizie widoczne są w podstawowych źródłach prawa transplantacyjnego, w przedmiotowym zakresie regulacji ustawowej i wyłączeniach przedmiotowych. Pewne różnice daje się wyprowadzić na tle celu pobrania organów, tkanek czy komórek, a także na polu przyjętych regulacji w zakresie rozstrzygnięcia dawcy o pobraniu *ex mortuo* i to pomimo zbieżności modeli: niemieckiego ze szwajcarskim oraz polskiego z austriackim.

Na odrębności napotyka się analizując regulacje dotyczące przyjętej definicji śmierci i jej kryteriów, gdzie polski ustawodawca odwołał się w niekonstytucyjny sposób (za pomocą obwieszczenia ministra) do definicji nowej zmodyfikowanej, zaś pozostałe ustawodawstwa w mniej lub bardziej prawidłowy sposób wskazują definicję nową. Zastrzeżenia budzi w tym względzie chociażby konstytucyjność wytycznych Federalnej Izby Lekarskiej w RFN do stanowienia prawa. W kręgu transplantacji postmortalnej widać także różnice w regulacjach dotyczących podmiotów upoważnionych do stwierdzenia śmierci, przede wszystkim w zakresie liczebności zespołów ustalających stan śmierci mózgowej i sercowej.

Konsekwencją przyjętych modeli transplantacji *ex mortuo* są również odmienności w prawnych możliwościach rejestrowania donatorów. Rejestry dawców, tak żywych, jak i martwych, przewidziane są w Polsce i Austrii, natomiast mimo prawnych możliwości ich utworzenia przewidzianych w ustawie transplantacyjnej nie są one tworzone w RFN. Konfederacja Szwajcarska w ogóle nie przewidziała rejestrów jako obowiązkowych narzędzi pomocnych w praktyce transplantologicznej.

Ogromne rozbieżności istnieją w regulacjach prawnych dotykających transplantacji pomiędzy żyjącymi, począwszy od przyjęcia (lub nieprzyjęcia) zasady przeszczepiania nie regenerujących się organów *ex vivo* jako *ultima ratio*, poprzez dopuszczalny krąg dawców i biorców, aż do zinstytucjonalizowanego badania swobody przy wyrażaniu zgody na eksplantację *ex vivo*, jako jednej z przesłanek eliminacji ryzyka handlu organami ludzkimi.

Różny jest wreszcie zakres kryminalizacji w ustawowych regulacjach transplantacyjnych oraz przyjęta polityka karania na poziomie ustawodawczym i choć wszystkie państwa poddane analizie penalizują handel organami ludzkimi, to różny jest zakres przewidzianej reakcji prawnokarnej.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Transplantacja narządów, tkanek i komórek okazała się tak ciekawą problematyką, że zasługiwała na kontynuację prac badawczych. W 2016 r. dr hab. E.M. Guzik-Makaruk, prof. UwB wydała obszerną monografię[26] poświęconą kryminologicznym i prawnokarnym aspektom tej dziedziny medycyny.

Lektura całości pracy jednoznacznie przekonuje, że problemy badawcze postawione przez Autorkę są doniosłe społecznie, aktualne i istotne z punktu widzenia jednostki, społeczeństwa i państwa. Zagadnienia z obszaru medycyny transplantacyjnej są bowiem problemami pojedynczego człowieka, jego najbliższej rodziny, a także całego systemu opieki zdrowotnej, występują zatem zarówno w mikro-, jak i makroskali.

Biorąc pod uwagę, że strukturalnie praca została zbudowana w taki sposób, aby po każdym jej rozdziale następowało podsumowanie rozważań zawartych w poszczególnych jej częściach, wypadało ograniczyć się jedynie do weryfikacji i falsyfikacji postawionych we wstępie pracy hipotez badawczych głównych i szczegółowych, będących próbami odpowiedzi na postawione problemy badawcze.

Dokonana w pracy analiza literaturowa, jak też wyniki badań własnych pozwoliły na pozytywną weryfikację większości postawionych we wstępie hipotez badawczych.

Potwierdziła się hipoteza, że postawy Polaków wobec pobierania i przeszczepiania narządów są zróżnicowane i zależą od szeregu okoliczności, takich jak: rodzaj transplantacji (*ex vivo*, *ex mortuo*) czy cech społeczno-demograficznych badanej populacji (płeć, wiek, wykształcenie, poziom zaangażowania religijnego). Także pozytywnie zweryfikowano hipotezę, jakoby duża liczba Polaków nie znała obowiązującego w Polsce prawa regulującego kwestie przeszczepów.

Generalnie, w społeczeństwie polskim występuje pozytywne nastawienie do transplantacji, które nie musi znajdować odzwierciedlenia w rzeczywistych zachowaniach Polaków. Kwestia przekazania narządów potrzebującej osobie jeszcze za życia dawcy budzi większe opory, aniżeli donacja po śmierci. Gotowość do zostania dawcą po śmierci była wypadkową wykształcenia, wieku oraz miejsca zamieszkania badanych. Najmniej skłonni do bycia dawcą byli ludzie najstarsi (powyżej 65. roku życia), osoby zamieszkujące na obszarach wiejskich oraz badani z wykształceniem podstawowym. W niektórych badaniach niechęć do przekazania po własnej śmierci narządów w celu przeszczepiania innym była również względnie

26 E.M. Guzik-Makaruk, Transplantacja narządów, tkanek i komórek. Wybrane aspekty kryminologiczne i prawnokarne, Białystok 2016, ss. 390.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

silnie widoczna wśród respondentów z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Z kolei najbardziej skłonni do bycia dawcą okazali się przede wszystkim ankietowani z wykształceniem wyższym oraz osoby pozytywnie oceniające własne warunki materialne. Stosunek do przekazania po śmierci własnych narządów był również zróżnicowany w zależności od podejścia do kwestii religii, przy czym granicy nie stanowił podział pomiędzy uczęszczającymi do kościoła lub nieuczestniczącymi w praktykach religijnych, lecz była nią ocena własnej religijności.

Paradoksem jest, że osoby, które uznawały się za głęboko wierzące ponad trzykrotnie częściej od osób mówiących o sobie jako niewierzących wyrażały brak zgody na przekazanie własnych narządów po śmierci w celu przeszczepu. Jak wiadomo przecież Kościół katolicki w Polsce, stanowiący największą liczebnie katolicką wspólnotę wyznaniową w Polsce (95% mieszkańców), nie tylko nie sprzeciwia się donacji organów, a wręcz do niej zachęca. Wystarczy chociażby wspomnieć kanon 2296 Katechizmu Kościoła Katolickiego, który brzmi: „Przeszczep narządów zgodny jest z prawem moralnym, jeśli fizyczne i psychiczne niebezpieczeństwa, jakie ponosi dawca są proporcjonalne do pożądanego dobra biorcy. Oddawanie narządów po śmierci jest czynem szlachetnym i godnym pochwały, należy do niego zachęcać, ponieważ jest przejawem wielkodusznej solidarności. Moralnie nie do przyjęcia jest pobranie narządów, jeśli dawca lub jego bliscy, mający do tego prawo, nie udzielają na to wyraźnej zgody. Jest rzeczą moralnie niedopuszczalną bezpośrednie powodowanie trwałego kalectwa lub śmierci jednej istoty ludzkiej, nawet gdyby to miało przedłużyć życie innych osób."[27]

Niestety większość Polaków nie zna obowiązującego w Polsce prawa regulującego kwestię przeszczepu narządów. Wśród tych, którzy deklarowali, iż taką wiedzę posiadają, jedynie mniejszość udzieliła odpowiedzi zgodnej ze stanem faktycznym, twierdząc, że w Polsce obowiązuje tzw. zgoda domniemana, podczas gdy w Polsce obowiązuje przecież model sprzeciwu. W modelu sprzeciwu istotne jest przede wszystkim ustalenie, czy potencjalny dawca nie sprzeciwiał się donacji organów po śmierci. W tym celu możliwe do przyjęcia są trzy opcje – ścisły sprzeciw, sprzeciw rozszerzony i rozwiązanie informacyjne[28]. Ścisły sprzeciw, obowiązujący w Polsce, istnieje wówczas, gdy osoba żyjąca przeciwstawiła się pobraniu organów,

27 Kanon 2296, Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań 1994.

28 Przyjęcie sprzeciwu rozszerzonego ma miejsce wówczas, gdy nie istnieje wyraźne przeciwne stanowisko dawcy, wymaga się wówczas, aby uprawnione osoby (najczęściej najbliżsi krewni) wyrazili domniemaną wolę zmarłego. Rozwiązanie informacyjne polega na tym, że potencjalny dawca lub jego najbliżsi powinni zostać poinformowani o przysługującym im prawie sprzeciwu i w przypadku braku zgody czy sprzeciwu zmarłego, wyrażonych za życia, wyznacza się najbliższym określony termin, w ciągu którego mogą zgłosić swój prawnie skuteczny sprzeciw. Eksplantację można podjąć po upływie terminu do zgłoszenia sprzeciwu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

uczyniwszy to bądź w formie pisemnej, bądź ustnie w obecności świadków, w ten sposób, iż istnieją konkretne dowody na wyraźne wykluczenie możliwości donacji organów po śmierci. W Polsce dowodem takim jest najczęściej wpis do Centralnego Rejestru Sprzeciwów, choć stosownie do brzmienia art. 6 ustawy transplantacyjnej sprzeciw może być wyrażony w trojakiej formie: wpisu w centralnym rejestrze sprzeciwów na pobranie komórek, tkanek i narządów ze zwłok ludzkich; oświadczenia pisemnego zaopatrzonego we własnoręczny podpis lub oświadczenia ustnego złożonego w obecności co najmniej dwóch świadków, pisemnie przez nich potwierdzonego.

Potwierdziła się także hipoteza, że postawy przedstawicieli środowiska lekarskiego wobec pobierania narządów od zmarłych dawców są zróżnicowane i zależą od szeregu okoliczności, m.in. od miejsca zatrudnienia (w placówkach wykonujących w praktyce sporo pobrań i wykonujących niewiele tego typu zabiegów). Nie istnieje jedna przyczyna stosunkowo niewielkiej liczby dokonywanych pobrań. Jest ona wypadkową wielu okoliczności, takich jak: słaba znajomość regulacji prawnych po stronie rodziny i środowiska lekarskiego, niedostateczna aktywność szpitali, niechęć do podejmowania skomplikowanych działań transplantacyjnych.

Co trzeci ankietowany anestezjolog, neurolog i neurochirurg (35%) zadeklarował, że nie wyłączy respiratora w sytuacji, kiedy komisja rozpoznała u pacjenta śmierć mózgu i jednocześnie wiadomo, że nie dojdzie do pobrania narządów.

W województwach o najniższej w Polsce liczbie pobrań lekarze częściej deklarują kontynuowanie bezcelowej terapii (43%) niż w pozostałych badanych województwach (23%).

Istnieje regionalne zróżnicowanie liczby pobrań związane ściśle z diagnostyką śmierci mózgu. Zgodnie z deklaracjami znakomita większość lekarzy (89%) w swojej praktyce szpitalnej wysuwa podejrzenie śmierci mózgu. Z drugiej strony istnieje wcale niemały odsetek badanych (11%), którzy tego nie robią; głównie z dwóch powodów – braku doświadczenia w rozpoznawaniu śmierci mózgu (5%) i/lub z obawy przed oskarżeniami ze strony rodziny oraz wynikającymi z tego tytułu domniemanymi konsekwencjami prawnymi (4%). Przeciętnie co dziesiąty lekarz nie wysuwa podejrzenia śmierci mózgu, a co za tym idzie nie nadaje biegu procedurom medycznym, które mogą prowadzić do pobrania narządów. W województwach, gdzie liczba pobrań jest od lat najniższa (podkarpackie, świętokrzyskie, małopolskie i lubelskie), zjawisko to występuje dwukrotnie częściej niż w pozostałych badanych województwach (14% w stosunku do 7%).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Niewielkiej liczby pobrań w Polsce nie da się wytłumaczyć tym, iż jakkolwiek społeczeństwo polskie jest pozytywnie nastawione do idei transplantacji, to jednak nie ma w nim tradycyjnie ugruntowanych postaw protransplantacyjnych. Społeczeństwo nie jest też zróżnicowane w swoich postawach w zależności od regionu, zatem częścią odpowiedzialności za niewielką liczbę pobrań narządów do przeszczepu i jej regionalne zróżnicowanie należy obarczyć przedstawicieli środowiska medycznego.

Pozytywnie zweryfikowano hipotezę, iż większość Polaków ma świadomość zagrożenia handlem narządami, ale nie każdy z nich osobiście czuje się zagrożony tym zjawiskiem. Nie do końca jest jednak tak, że przeciwdziałanie państwa zjawisku handlu narządami można ocenić jako wystarczające. Wydaje się jednak wysoce prawdopodobne i jest to prawdopodobieństwo graniczące z pewnością, iż w Polsce nie ma ofiar handlu narządami ludzkimi.

Zdecydowana większość Polaków ma świadomość występowania zagrożenia handlem narządami ludzkimi, jednak poziom świadomości na przestrzeni lat 2008-2015 istotnie się zmniejszył (z 87% do 66%), co może mieć związek z głośnymi medialnie wydarzeniami niekorzystnymi dla medycyny transplantacyjnej, mającymi miejsce w 2007 r. – tzw. sprawa doktora G. Wiedza na temat handlu narządami ludzkimi była powiązana z poziomem wykształcenia badanych, poziom świadomości jest generalnie warunkowany zachowaniami związanymi z poszukiwaniem informacji. Osoby z wyższym wykształceniem częściej korzystają z różnych mediów w celach pozyskiwania wiedzy o otaczającym ich świecie, stąd w tej grupie można było zaobserwować najwyższy poziom świadomości istnienia przestępstwa handlu ludzkimi narządami. Nie odnotowano zmian w ocenie bezpieczeństwa własnego. W badaniu zrealizowanym w roku 2008, jak i 2015 obawę stania się ofiarą handlu narządami ludzkimi wyraziło jedynie nieco ponad 10% badanych. Generalnie społeczeństwo ocenia pozytywnie działania państwa na rzecz zapobiegania handlu narządami ludzkimi.

Warto dodać, że minimalny odsetek respondentów (1%-3%) wskazał, że był ofiarą handlu narządami ludzkimi lub zna osobę, która była ofiarą. Odnotowany wynik mieści się w granicach błędu statystycznego (+-3,2%). Sam proceder handlu narządami w Polsce raczej nie istnieje, a dzieje się tak z wielu powodów, choćby następujących:

- Narządy ludzkie są specyficznym przedmiotem zamkniętego i udokumentowanego obrotu, wymagającym specjalistycznych procedur pobierania, przechowywania i przeszczepiania, a co za tym idzie ogromnego nakładu sił wielu osób i potężnych środków finansowych, w tym na odpowiednią infrastrukturę;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- Osoby, dokonujące eksplantacji i implantacji to najwyższej klasy profesjonaliści – chirurdzy transplantolodzy, dbający o to, aby pobierane i przeszczepiane narządy zachowały swoją jak najlepszą żywotność i najwyższą jakość do przeszczepu. Nie jest możliwe, aby pospolity przestępca podjął się takiej aktywności, jeśli ma być ona zakończona sukcesem;
- Zabiegi eksplantacji i implantacji dla swego powodzenia wymagają współdziałania profesjonalnego zespołu transplantacyjnego, złożonego z anestezjologa, chirurga i zespołu pielęgniarskiego;
- Handel narządami ludzkimi wymagałby „idealnej zmowy milczenia" lekarzy, pielęgniarek, instrumentariuszy, dawcy i biorcy, co w praktyce nie byłoby możliwe w żadnej skali;
- Narząd przeznaczony do przeszczepu zachowuje swoją przydatność w określonym czasie, musi być przechowywany w odpowiednich warunkach, poddawany dostatecznej perfuzji, niezbędnej do prawidłowego funkcjonowania, zatem proceder handlu narządami wymagałby idealnego „zgrania w czasie";
- Współczesna transplantologia boryka się z problemem przechowywania i transportowania organów. Po pobraniu od dawcy narządy muszą być przeszczepione w ciągu zaledwie kilku lub kilkunastu godzin, by nie doszło do ich obumarcia i rozpoczęcia procesu rozkładu tkanek. Dotychczasowe próby schłodzenia organów na okres dłuższy niż 24 godziny nie przyniosły pożądanych rezultatów, ponieważ proces chłodzenia powoduje nieodwracalne uszkodzenie tkanek;
- Brak skutecznej metody wydłużania „okresu przydatności" organów dawcy sprawia, że po ich pobraniu transport narządów na duże odległości jest wykluczony;
- Biorca narządu wymaga szczególnej specjalistycznej opieki po zabiegu i musi dożywotnio przyjmować leki immunosupresyjne, czyli obniżające naturalną odporność organizmu. Leki immunosupresyjne są wydawane wyłącznie z przepisu lekarza z Poradni Transplantologicznej, a dane o zrealizowanej recepcie trafiają do NFZ, który mógłby błyskawicznie zweryfikować pacjenta, tym bardziej, że część tych leków znajduje się na liście leków refundowanych przez państwo.

Nie można oczywiście wykluczyć, że obywatel Polski dokona sprzedaży własnego narządu za granicą, gdyż w takiej sytuacji, o ile nie dojdzie do poważnych powikłań, wymagających interwencji i opieki ze strony polskiej placówki medycznej, trudno będzie taki fakt udowodnić. Przy odpowiedzialnym i skrupulatnym podejściu nawet lekarza pierwszego kontaktu,

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

który stwierdzi blizny po usunięciu narządów i zwróci się o dostarczenie pełnej dokumentacji medycznej, fakt taki może ujrzeć światło dzienne, jednak nie może doprowadzić do ukarania sprzedającego, albowiem czyn polegający na zbyciu własnych narządów pozostaje irrelewantny prawnokarnie.

Podobnie nie da się wykluczyć, że polski obywatel dokona zakupu narządu za granicą, przy czym w tym wypadku można już mówić o odpowiedzialności karnej na gruncie art. 44 ustawy transplantacyjnej, albowiem stosownie do brzmienia art. 109 kk. ustawie karnej polskiej podlega obywatel polski, który popełnił przestępstwo za granicą. Wydaje się, że w wypadku transplantacji dokonanej za granicą niezgodnie z przepisami prawa polskiego, stosunkowo łatwiej byłoby taki fakt odkryć, chociażby właśnie z powodu konieczności stałej opieki nad biorcą lekarzy z ośrodka transplantologicznego.

Pozytywnie zweryfikowano hipotezę, iż ustawodawca dostosowuje polską ustawę transplantacyjną do wymogów prawa europejskiego, a także stara się dokonywać racjonalnych zmian w przepisach prawnokarnych dbając o wewnętrzną koherencję przepisów prawnokarnych. Ustawa o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów zmieniła poprzednio obowiązującą ustawę z 1995 r., wychodząc naprzeciw przepisom dyrektywy 2004/23/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r. w sprawie ustalenia norm jakości i bezpiecznego oddawania, pobierania, testowania, przetwarzania, konserwowania, przechowywania i dystrybucji tkanek i komórek ludzkich.[29]

Z kolei celem wprowadzenia art. 46a, ale także 46b ustawy transplantacyjnej i szeregu zmian nowelizujących było dostosowanie polskiego ustawodawstwa w obszarze pobierania, przechowywania i przeszczepiania komórek, tkanek i narządów do wymagań stosownych dyrektyw Komisji: 2006/17/WE z dnia 8 lutego 2006 r.[30] i 2006/86/WE z dnia 24 października 2006 r.[31] wykonujących dyrektywę 2004/23/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r. w sprawie ustalenia norm jakości i bezpiecznego oddawania, pobierania, testowania, przetwarzania, konserwowania, przechowywania i dystrybucji tkanek i komórek ludzkich[32]. Postanowienia ustawy są zgodne z przepisami dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/53/UE z dnia 7 lipca 2010 r. w sprawie norm jakości i bezpieczeństwa narządów ludzkich przeznaczonych do przeszczepienia.[33]

29 Dz.Urz. WE L 102 z 7.04.2004 r.
30 Dz.Urz. UE L 38 z 9.02.2006 r.
31 Dz.Urz. UE L 294 z 25.10.2006 r.
32 Dz.Urz. WE L 102 z 7.04.2004 r.
33 Dz.Urz. L 243 z 16.09.2010 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Poza zakresem ustawy transplantacyjnej pozostały kwestie odnoszące się do pobierania, przeszczepiania komórek rozrodczych, gonad, tkanek zarodkowych i płodowych oraz narządów rozrodczych lub ich części, jednak grupa posłów na Sejm RP VII kadencji wypracowała projekt ustawy o zmianie ustawy o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów, mający na celu dostosowanie polskiego ustawodawstwa dotyczącego pobierania, przechowywania i przeszczepiania komórek, tkanek i narządów oraz postępowania z komórkami rozrodczymi i zarodkami w celu medycznie wspomaganej prokreacji w zakresie odnoszącym się do komórek rozrodczych i zarodków do wymagań dyrektyw Komisji: 2006/17/WE z dnia 8 lutego 2006 r. i 2006/86/WE z dnia 24 października 2006 r. wykonujących dyrektywę 2004/23/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r. w sprawie ustalenia norm jakości i bezpiecznego oddawania, pobierania, testowania, przetwarzania, konserwowania, przechowywania i dystrybucji tkanek i komórek ludzkich.[34] Projekt wpłynął do Sejmu w dniu 16 października 2014 r., w dniu 13 stycznia 2015 r. skierowano projekt do pierwszego czytania w Sejmie, a następnie w dniu 9 kwietnia 2015 r. projekt wycofano. Miało to związek z ustawą o leczeniu niepłodności, którą Sejm uchwalił w dniu 25 czerwca 2015 r. Jej przepisy karne w dużej mierze opierają się na rozwiązaniach przyjętych na gruncie ustawy transplantacyjnej.[35]

Warto wskazać, że ustawodawca starał się pozytywnie wpłynąć na wewnętrzną koherencję przepisów ustawy transplantacyjnej w jej pozakodeksowej warstwie prawnokarnej, jednak nie zawsze były to zabiegi udane, pomimo czterokrotnej nowelizacji ustawy. Słusznie rozszerzono zakres kryminalizacji, dostosowując przepisy ustawy do wymogów unijnych, ale z drugiej strony nie poprawiono szeregu mankamentów, sygnalizowanych już uprzednio przez przedstawicieli doktryny prawa karnego.

Potwierdziła się hipoteza, że na tle ogólnych statystyk przestępczości tzw. przestępczość okołotransplantacyjna w wąskim zakresie, rozumiana jako przestępczość na gruncie ustawy transplantacyjnej, jest niewielka. Istnieją wydatne różnice statystyczne w odniesieniu do poszczególnych typów czynów zabronionych przewidzianych przez ustawę transplantacyjną. „Ciemna liczba" przestępstw handlu narządami ludzkimi w Polsce nie istnieje, ze względu na specyfikę tego rodzaju przestępczości.

Ze statystyk policyjnych wynika, że przestępczość na tle ustawy transplantacyjnej nie stanowi nawet promila w ogólnej liczbie przestępstw popełnianych w naszym kraju. Dominującym typem przestępczości na tle ustawy

34 Dz.Urz. WE L 102 z 7.04.2004 r.
35 Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności, Dz.U. z 2015 r., poz. 1087.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

transplantacyjnej jest rozpowszechnianie ogłoszeń o odpłatnym zbyciu, nabyciu lub o pośredniczeniu w odpłatnym zbyciu lub nabyciu komórki, tkanki lub narządu w celu ich przeszczepienia. Jedynie kilka postępowań prowadzono w oparciu o art. 44 ust. 1 ustawy transplantacyjnej penalizującego nabycie, zbycie cudzej komórki, tkanki lub narządu, pośrednictwo w ich nabyciu lub zbyciu, branie udziału w przeszczepianiu lub udostępnianiu pozyskanych wbrew przepisom ustawy komórek, tkanek lub narządów. Niezwykle rzadko prowadzono postępowania na tle art. 45, art. 46, art. 46a i art. 46b ustawy transplantacyjnej.

Z kolei statystyka sądowa prowadzona przez Ministerstwo Sprawiedliwości pokazała, że w latach 2001-2014 doszło jedynie do 94 prawomocnych skazań, których podstawą był art. 43 ustawy transplantacyjnej z 2005 r. (dawny art. 19 ustawy transplantacyjnej z 1995 r.) penalizujący rozpowszechnianie ogłoszeń o odpłatnym zbyciu, nabyciu lub o pośredniczeniu w odpłatnym zbyciu lub nabyciu komórki, tkanki lub narządu w celu ich przeszczepienia.

Skoro uznano, że sam proceder handlu narządami w Polsce nie istnieje, to nie istnieje też „ciemna liczba" tego typu przestępstw. Powody, dla których przyjęto takie założenie wskazano wyżej uznając, że prowadzenie tego rodzaju przestępczej aktywności wymagałoby wyjątkowych zdolności przestępców i ogromnego nakładu sił oraz środków. Handel narządami ludzkimi stanowi niezwykle specyficzny rodzaj przestępczości, z uwagi na zupełnie nietypowy przedmiot czynności wykonawczej.

Można byłoby ewentualnie dopuścić możliwość pośredniczenia w handlu narządami ludzkimi, rozumianą jako ułatwienie kontaktu potencjalnym dawcom i biorcom, ale sam zabieg wykonywany musiałby być za granicą. W Polsce bowiem istniejące wysoce sformalizowane mechanizmy i dobry nadzór instytucjonalny w zakresie pobierania, przechowywania i przeszczepiania narządów, tkanek i komórek wykluczają możliwość przeszczepienia organu będącego przedmiotem czynności handlowych.

Pozytywnie zweryfikowano hipotezę, w myśl której do zamieszczania ogłoszeń o odpłatnym zbyciu lub nabyciu bądź pośredniczeniu w odpłatnym zbyciu lub nabyciu narządów, tkanek i komórek najczęściej wykorzystywana jest sieć Internet. Taki wniosek płynie z dokonanych badań aktowych, gdzie w 23 sprawach wszyscy sprawcy – 8 kobiet i 18 mężczyzn – zamieszczali ogłoszenia w Internecie, licząc zapewne na jego szeroki zakres oddziaływania.

Sygnalizowana wyżej monografia nie tylko umożliwiła weryfikację postawionych hipotez badawczych, ale też ukazała kierunki dalszych badań

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

i prac, które należałoby kontynuować. Z pewnością istnieje potrzeba ciągłego podnoszenia świadomości Polaków w zakresie donacji narządów, tkanek i komórek zarówno po śmierci *ex mortuo*, jak i między żyjącymi *ex vivo*. Warto także stale monitorować aktywność przestępczą na tle przepisów ustawy transplantacyjnej i kontynuować działania organów ścigania wymierzone w ogłoszeniodawców oferujących do sprzedaży własne narządy, tkanki i komórki. Jest to tzw. kryminalizacja na przedpolu czynu zabronionego, mająca także duże znaczenie prewencyjne w zakresie rozprzestrzeniającego się na świecie handlu narządami ludzkimi.

5. Udział w pracach Krajowej Rady Transplantacyjnej

Krajowa Rada Transplantacyjna została powołana do życia w oparciu o art. 41 Ustawy z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów[36]. Jest ona organem doradczym i opiniodawczym Ministra Zdrowia. W skład Rady wchodzi nie więcej niż 31 członków, powoływanych na 4-letnią kadencję przez Ministra Zdrowia, spośród specjalistów z różnych dziedzin nauki oraz przedstawiciel Naczelnej Izby Lekarskiej. Minister Zdrowia powołuje przewodniczącego Rady spośród jej członków.

Do zadań Rady należy w szczególności:

1) opiniowanie programów w zakresie pobierania, przechowywania i przeszczepiania komórek, tkanek i narządów;
2) opiniowanie działalności:
   a) Centrum Organizacyjno-Koordynacyjnego do spraw Transplantacji „Poltransplant",
   b) Krajowego Centrum Bankowania Tkanek i Komórek;
3) prowadzenie działalności informacyjnej w zakresie pozyskiwania komórek, tkanek i narządów w celu ratowania życia i zdrowia;
4) opiniowanie projektów aktów normatywnych w zakresie pobierania, przechowywania i przeszczepiania komórek, tkanek i narządów;
5) współdziałanie z organizacjami i stowarzyszeniami krajowymi i zagranicznymi, których celem jest rozwój transplantologii oraz z samorządem lekarskim;
6) opiniowanie wniosków o przeprowadzenie przeszczepienia komórek, tkanek i narządów pobranych od zwierząt;
7) opracowywanie dla ministra właściwego do spraw zdrowia rocznych raportów dotyczących wyników przeszczepiania komórek, tkanek i narządów, na podstawie materiałów udostępnionych przez

36 Dz.U. z 2015 r. poz. 793 tekst jedn.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Centrum Organizacyjno-Koordynacyjne do spraw Transplantacji „Poltransplant", Krajowe Centrum Bankowania Tkanek i Komórek oraz inne instytucje związane z procedurą pobierania i przeszczepiania komórek, tkanek i narządów.

W ramach Rady działa, powołana spośród członków Rady przez Ministra Zdrowia, 7-osobowa Komisja Etyczna, której zadaniem jest w szczególności wyrażanie opinii w sprawach pobrania komórek, tkanek lub narządu od żywego dawcy na rzecz osoby nie będącej krewnym w linii prostej, rodzeństwem, osobą przysposobioną lub małżonkiem. Zadaniem Komisji Etycznej jest także opiniowanie wniosków o przeprowadzenie przeszczepienia komórek, tkanek lub narządów odzwierzęcych.

Na członka Krajowej Rady Transplantacyjnej na kadencję 2014-2018 Minister Zdrowia powołał przedstawicielkę Białostockiej Szkoły Kryminologii prof. UwB Ewę M. Guzik-Makaruk, która została również wybrana do Komisji Etycznej Krajowej Rady Transplantacyjnej oraz weszła w skład Zespołu do spraw Opinii Prawnych i Regulacji Międzynarodowych.

6. Studencka Poradnia Prawna

Idea stworzenia organizacji uniwersyteckiej zajmującej się udzielaniem pomocy prawnej zrodziła się w latach 60. XX w. w Stanach Zjednoczonych. Pomysł na tworzenie uniwersyteckich studenckich poradni prawnych bardzo szybko zyskał powszechną aprobatę,a nadto rozprzestrzenił się, wychodząc nie tylko poza granice USA, ale i całego kontynentu. Sukces i fenomen tego rodzaju organizacji polega bowiem na tym, iż łączy ona w sobie kształcenie teoretyczne i zdobywanie umiejętności praktycznych.

Inicjatywa stworzenia Studenckiej Poradni Prawnej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku pojawiła się w 1998 roku. Prace zmierzające do jej utworzenia podjęła wówczas grupa lokalna Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa – ELSA Białystok. Bezpośrednim impulsem, który pchnął członków białostockiej grupy lokalnej ELSA do działania w kierunku stworzenia poradni była funkcjonująca od dwóch lat na Wydziale Prawa UwB Klinika Podatkowa. Zebranie założycielskie białostockiej Studenckiej Poradni Prawnej miało miejsce w dniu 10 listopada 1998 r., zaś oficjalna działalność rozpoczęła się dnia 11 listopada 1998 r. Studencka Poradnia Prawna w Białymstoku jest jedną z trzech najstarszych w Polsce[37] i została sklasyfikowana w **I Rankingu Poradni Prawnych** ogłoszonym przez „Rzeczpospo-

37 Bliżej zob. E.W. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk, D. Dajnowicz, Działania Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu..., *op. cit.*, s. 25 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

litą" w 2016 r na drugim miejscu wśród kilkudziesięciu studenckich poradni działających na terenie naszego kraju.

Przyjmowanie spraw do białostockiej Poradni rozpoczęło się dnia 11 stycznia 1999 r. Liczba zgłaszanych spraw przeszła najśmielsze oczekiwania pracujących tam studentów oraz opiekunów merytorycznych, bowiem do dnia 18 lutego 1999 r. przyjęto aż 102 przypadki. Sytuacja taka utwierdziła członków Studenckiej Poradni Prawnej w przekonaniu,iż jest to organizacja niezwykle potrzebna lokalnej społeczności.

Obecnie Studencka Poradnia Prawna liczy formalnie 10 sekcji, wśród których są 4 sekcje cywilne, 2 sekcje karne, sekcja prawa pracy, sekcja administracyjna, sekcja podatkowa, sekcja prawa międzynarodowego. Dodatkowo przy SPP działa, wspomniana wyżej, Sekcja ds. Przemocy i Dyskryminacji. Osobom szukającym pomocy w poradni, w rozwiązywaniu ich dylematów prawnych, pomaga 49 studentów działających pod kierunkiem i opieką merytoryczną 10 opiekunów. W ciągu roku Poradnia przyjmuje do rozpatrzenia średnio około 300 spraw, spośród których najwięcej dotyczy prawa cywilnego – stanowią one niemal 60% wszystkich zgłoszeń.

Do głównych i najważniejszych celów Studenckiej Poradni Prawnej funkcjonującej na Wydziale Prawa UwB należą przede wszystkim:

- Poradnia ma stanowić nowatorską formę edukacji studentów jako dodatkowy, fakultatywny przedmiot w programie studiów, jak również ma być pierwszą sposobnością do zetknięcia się z prawem „w działaniu", do spotkania się z prawdziwym klientem i do zmierzenia się z jego problemem prawnym;
- działalność Poradni ma stanowić formę pomocy osobom ubogim, które nie dysponują środkami finansowymi umożliwiającymi skorzystanie z profesjonalnej pomocy prawnej. Osoby potrzebujące, niebędące w stanie zapłacić za pracę prawnika, często rezygnują z dochodzenia przysługujących im praw bądź godzą się na przewlekłe rozwiązywanie ich problemów w urzędach lub sądzie. Udzielając porad takim osobom, studenci mają możliwość dostrzec i docenić społeczną rolę zawodu prawnika, także w kategoriach służby społecznej;
- Poradnia ma również na celu kształtowanie społecznej roli Uniwersytetu w Białymstoku w życiu miasta i regionu.

Studencka Poradnia Prawna nie ogranicza swoich działań jedynie do obszaru Białegostoku. Chcąc wyjść naprzeciw potrzebom osób spoza terenu miasta, utworzone zostały punkty zamiejscowe Poradni. Jeden z punktów

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

zamiejscowych utworzony został w dniu 10 kwietnia 2012 roku przy Urzędzie Gminy w Czarnej Białostockiej i działa na podstawie porozumienia o współpracy zawartego pomiędzy Dziekanem Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku a Burmistrzem w Czarnej Białostockiej. Innym punktem zamiejscowym jest punkt utworzony przy Urzędzie Miejskim w Mońkach w dniu 8 listopada 2010 roku na mocy porozumienia zawartego między Dziekanem Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku a Burmistrzem Moniek. Co więcej, także w Białymstoku udzielający porad prawnych w ramach działalności w Poradni wychodzą poza mury Wydziału Prawa UwB. Studencka Poradnia Prawna działa również przy Fundacji „Spe Salvi" w Białymstoku. Udzielanie porad prawnych w siedzibie Fundacji odbywa się w oparciu o porozumienie o współpracy zawarte dnia 22 listopada 2010 roku pomiędzy Dziekanem Wydziału Prawa Uniwersytetuw Białymstoku a Fundacją „Spe Salvi".

Opisane przykłady działalności Studenckiej Poradni Prawnej Wydziału Prawa UwB doskonale ilustrują sposoby przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu w białostockim środowisku studenckim. Udzielanie porad prawnych przez młodych ludzi, pod opieką i kierunkiem pracowników naukowych Wydziału, poszerza zakres oraz urozmaica formy wsparcia udzielanego grupom społecznym szczególnie narażonym na ryzyko wyłączenia.

7. Unikatowe inicjatywy na rzecz wspierania osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności

Na szczególne podkreślenie w zakresie podejmowania unikatowych inicjatyw na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu zasługuje fakt, iż do grona doktorantów Wydziału Prawa UwB został zakwalifikowany **mgr Maciej Oksztulski**, który w skali ogólnopolskiej jest jedynym doktorantem autystycznym niemówiącym, wysoko funkcjonującym ze znacznym stopniem niepełnosprawności w Polsce. Brak możliwości werbalnego przekazywania swoich myśli nie stoi na przeszkodzie aktywności, która wykonywana jest w postaci pisemnej. Autyzm charakteryzują poważne, ilościowe i jakościowe zaburzenia w komunikacji, sferze społecznej oraz w zachowaniu, mimo to dzięki determinacji dr. hab. Macieja Perkowskiego, prof. UwB, któremu nieobce są innowacje, w roku 2015 Maciej Oksztulski uzyskał status doktoranta w Zakładzie Prawa Międzynarodowego Publicznego Uniwersytetu w Białymstoku.

Doktorant w 2015 r. napisał i obronił pracę magisterską pod tytułem „Prawo do pracy osób z niepełnosprawnością autyzmem w prawie i praktyce (na przykładzie województwa podlaskiego)" pod kierunkiem dr. hab. Macieja Perkowskiego, prof. UwB. Tematem rozprawy doktorskiej jest

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„Prawo do nauki osób z autyzmem. Międzynarodowe *status quo* i rekonstrukcja koncepcji z perspektywy Polski". Praca doktorska ma dotyczyć prawa osób autystycznych, tj. systemowych rozwiązań prawnych, dotyczących osób ze spektrum autyzmu. W roku akademickim 2016/2017 planowana jest realizacja I części doktoratu dotyczącego: „Prawa do nauki we współczesnym świecie".

Mimo przeciwności losu człowiek z pasją może więcej. Doktorant jest członkiem zespołu badawczego w projekcie **„NO-AUTism**! Kształcenie i rozwój personalny doktoranta z autyzmem – *status guo* i interdyscyplinarna optymalizacja perspektyw społecznych i zawodowych". Projekt finansowany jest z pozyskanych dla Uniwersytetu w Białymstoku środków komercyjnych pochodzących od *SANTANDER UNIVERSIDADES*. Doktorant w projekcie jest badaczem i osobą badaną. W ramach projektu specjalnie utworzono interdyscyplinarny zespół, składający się zarówno ze specjalistów różnych dziedzin nauki, prawników, pedagogów, lekarzy, jak i studentów, doktorantów i pracowników uniwersyteckich, który zajmuje się opracowaniem i wdrożeniem w życie metod, które pozwolą doktorantowi autystycznemu na ukończenie studiów doktoranckich oraz pozwolą na jego produktywne zatrudnienie. W ramach projektu w 2017 r. planowany jest wyjazd badawczy do USA, jak również zakup sprzętu i oprogramowania niezbędnego do poprawy komunikacji, a także promocję projektu (poprzez film).

Warto wymienić dotychczasowe istotne osiągnięcia naukowo-badawcze Doktoranta. W związku z dziesiątą rocznicą członkostwa RP w Unii Europejskiej, czynnie uczestniczył na konferencji zorganizowanej przez *Europe Direct* w Słupsku (w dniach 5-6.05.2014 r.) wygłaszając referat pt. „Dostęp do kształcenia i pracy osób niepełnosprawnych w aspekcie niepełnosprawności autystycznej"[38]. W 2016 roku publikacja „Prawo do wyrażenia zgody pacjenta autystycznego" została wydana w monografii zbiorowej „Prawa pacjenta", pod redakcją U. Drozdowskiej i A. Wnukiewicz-Kozłowskiej (Difin, Warszawa 2016). Natomiast tekst opracowania pt. „Prawo do godności osób z autyzmem" został przyjęty do druku i ukaże się w monografii pt.: „Umiędzynarodowienie krajowego obrotu prawnego", pod red. M. Perkowskiego i W. Zonia[39]. Kolejny artykuł pt. „Prawo osób z autyzmem do właściwych warunków mieszkaniowych. Identyfikacja międzynarodowa polskiego porządku prawnego" został przyjęty do druku w monografii zbiorowej przygotowywanej pod redakcją M. Perkowskiego w Wydawnic-

38 Praca ta została opublikowana przez *Europe Direct* w ramach projektu współfinansowanego ze środków unijnych dotyczącego dotacji dla punktów w 2014 r.

39 Wydawnictwo Prawo i Partnerstwo, Białystok 2016 (ISBN: 978-64474-02-6).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

twie Temida 2. Należy też podkreślić, że artykuł pt.: „Autyzm – globalnym wyzwaniem prawników", w którym Maciej Oksztulski jest współautorem, został wstępnie zaakceptowany do druku w miesięczniku „Polityka Społeczna". Aktualnie trwają prace, we współautorstwie z W. Zoniem, nad artykułem dotyczącym regulacji prawnych autyzmu w prawie federalnym USA.

Doktorant czynnie uczestniczył w II Ogólnopolskim Forum Studentów z Niepełnosprawnościami – Łódź 2016[40] oraz w spotkaniu szkoleniowym „Osoby z niepełnosprawnością kreatorami własnego rozwoju" w Białymstoku w dniu 22.03.2016 r., z referatem pt. „Prawne aspekty samodzielności i niezależności osób z niepełnosprawnościami".

Od 2015 r. M. Oksztulski bierze udział w charakterze wykonawcy w realizacji badań statutowych Zakładu Prawa Międzynarodowego Publicznego w temacie: „Rozwój prawa międzynarodowego i umiędzynarodowienie prawa krajowego". Zadania badawcze obejmują dwa obszary: zewnętrzny (międzynarodowy) i wewnętrzny (krajowy). Ustawicznie stara się doskonalić swój warsztat naukowy (m.in. poprzez uczestnictwo w wydarzeniach naukowych, opracowywanie materiałów naukowych, szkoleniach).

Spełnienie marzeń osoby ze spektrum autyzmu jest możliwe dzięki pracy zespołu pracowników, doktorantów, jak i studentów w Zakładzie Prawa Międzynarodowego Publicznego Wydziału Prawa UwB oraz działającego na tym wydziale koła naukowego INNOWACJE.

Kolejnym zasługującym na szczególne podkreślenie faktem, związanym z przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu, jest zatrudnienie we wspomnianym wyżej Zakładzie Prawa Międzynarodowego Publicznego **dr Anny Drabarz**[41]. Jest to osoba niepełnosprawna, która porusza się na wózku, a samą swoją obecnością na Wydziale Prawa robi zapewne więcej dobrego dla osób z niepełnosprawnościami niż niejeden unijny projekt. Po prostu A. Drabarz nie ma problemu z tym, że inni mają problem z jej niepełnosprawnością.

– „Gdziekolwiek się pojawiam, pierwsza rzecz, jaka rzuca się w oczy, to moja niepełnosprawność. Od tego nie ucieknę – mówi. – Ale mam świadomość, że trudniej nie jest wcale mi, tylko osobom, które spotykam, zwłaszcza po raz pierwszy. To one muszą odnaleźć się w nowej, nietypowej sytuacji. Dlatego, jeśli potrafię, staram się ułatwiać kontakt".

I chyba nikt w jej towarzystwie nie czuje się niezręcznie. Sposób, w jaki prosi o pomoc w otwarciu drzwi czy w innych czynnościach, nie sprawia,

40 W dniach 15-17.04.2016 r. z referatem pt. „Prawo do edukacji", wygłoszonym wspólnie z Konradem Wnorowskim.

41 Poniższa relacja została opracowana przez dr Urszulę Drozdowską z Katedry Prawa Cywilnego Wydziału Prawa UwB.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

że popada się w poczucie winy za brak empatii. Po krótkiej wymianie zdań, niepełnosprawność schodzi na dalszy plan, bo cała uwaga skupia się na rozmowie z dowcipnym, energicznym i ciekawym świata człowiekiem.

– „Kiedy zjawiam się na pierwszych zajęciach i studenci widzą panią wjeżdżającą na wózku, to powstaje konsternacja. Może myślą, że właśnie uczestniczą w jakimś eksperymencie społecznym – opowiada. – Zazwyczaj po pierwszym zaskoczeniu słuchacze przechodzą nad moją niepełnosprawnością do porządku dziennego. Jednak stereotypy i uprzedzenia, z których bagażem wchodzimy w nowe sytuacje, nie ułatwiają sprawy. Staram się nie oceniać reakcji zbyt kategorycznie. Mam świadomość, że ludzie mogą różnie reagować na «inność», trzeba wypracować sposób radzenia sobie z tym.

Ponadto środowisko akademickie nie kojarzy się z naturalnym środowiskiem funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami. No, może Stephen Hawking czy John Nash mogliby temu przeczyć, ale ich przykłady znamy głównie z mediów i wydawać się mogą dość odległe. Z drugiej strony, nauka, jeśli ma odpowiadać na prawdziwe problemy, powinna karmić się różnorodnością, czerpać z doświadczeń wielowymiarowo. Dlatego także perspektywa i potencjał osób z niepełnosprawnościami są niezbędne na uniwersytecie".

Anna Drabarz urodziła się z genetyczną chorobą. Do szkoły podstawowej wjechała na wózku. Szkołę Podstawową nr 24 na białostockim Antoniuku wspomina dobrze. Po podstawówce, głównie ze względów architektonicznych, ostatecznie wybrała Katolickie Liceum Ogólnokształcące w Białymstoku.

– „Od zawsze miałam kontakt z rówieśnikami. Uczestniczyłam we wszystkich zajęciach i w życiu szkoły na ogólnych zasadach. Bez większej taryfy ulgowej. Trudny był natomiast kilkumiesięczny okres, kiedy miałam indywidualne nauczanie w domu – przyznaje. – Uważam, że ten tryb w przypadku dzieci z niepełnosprawnością ruchową to kompletna pomyłka. Socjalizacyjna funkcja szkoły jest nie do przecenienia".

Po maturze nie myślała o studiowaniu prawa, raczej ciągnęło ją do zajęć związanych ze sztuką. W Białymstoku nie miała jednak zbyt wielu możliwości, by rozwijać się w tym kierunku. Kiedy przyszedł czas egzaminów wstępnych, podjęła spontaniczną decyzję. Studia na Wydziale Prawa UwB wspomina bardzo dobrze – przede wszystkim życzliwych wykładowców i kadrę. Ten czas to okres, gdy Wydział Prawa pod kierunkiem prof. Leonarda Etela stawał się bardziej otwarty i przyjazny dla osób z niepełnosprawnością ruchową – wybudowano podjazd, zainstalowano windę. Bez tego udział w zajęciach i aktywność na Wydziale nie byłyby możliwe. Z tego

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

też względu łatwiej było dr Drabarz podjąć decyzję, aby kontynuować działalność naukową pod okiem prof. Bogdana Wierzbickiego, a następnie prof. Macieja Perkowskiego w ramach seminarium doktoranckiego z zakresu prawa międzynarodowego publicznego.

– „Zawsze wiedziałam, że oprócz pracy badawczej chcę stosować wiedzę w praktyce, robić coś pożytecznego dla ludzi – mówi. – Dość długo po studiach szukałam pracy i zajmowałam się różnymi rzeczami – uczyłam języków obcych, robiłam tłumaczenia, pisałam artykuły o marketingu i zarządzaniu w biznesie. W końcu wpadła mi w ręce oferta pracy na stanowisku doradcy prawnego w Fundacji Aktywizacja, która pomaga osobom z niepełnosprawnościami w poszukiwaniu pracy. Nigdy nie było to moją intencją ani marzeniem, by działać na rzecz osób z niepełnosprawnościami. Tak się złożyło.

Do tej pory w Fundacji udzielam porad prawnych na rzecz tej grupy, współpracuję też z pracodawcami. Ludzie przychodzą po pomoc w kwestiach prawnych i ani moja, ani ich niepełnosprawność nie ma tu znaczenia. Sprawy dotyczą prawa pracy, długów, rozwodów, alimentów – jak w każdej kancelarii prawnej. Moje przekonanie o tym, że mogę im coś zaoferować, wynika raczej z tego, że mam doświadczenie w pracy z osobami z niepełnosprawnościami, a nie z tego, że sama jestem niepełnosprawna".

Pracę doktorską pt. „Zasada równości szans osób niepełnosprawnych w systemie wdrażania funduszy z Unii Europejskiej", którą obroniła w 2014 roku, oparła właśnie na tych doświadczeniach. Wkrótce dzięki wsparciu władz dziekańskich Wydziału Prawa UwB otrzymała pracę w Zakładzie Prawa Międzynarodowego Publicznego. Pracuje na uczelni, współpracuje z organizacjami pozarządowymi i administracją publiczną, prowadzi własną działalność gospodarczą, w 2016 roku została Ambasadorką Konwencji ONZ o Prawach Osób z Niepełnosprawnościami. Wcale nie uważa, by tych aktywności było za wiele.

– „Widzę siebie w ciągłym rozwoju, a wiem, że rozwijam się tylko poprzez kontakt z ludźmi – wyjaśnia. – Tak sobie wyobrażam swoją przyszłość: ciągle w akcji. Niespecjalnie widzę się jako klasycznego naukowca, skoncentrowanego na abstrakcyjnym problemie, oderwanego od rzeczywistości. Wolę działać i doświadczać. Dlatego lubię zajęcia ze studentami. Dyskusje z nimi dużo mi dają, wiele mnie uczą.

Czuję, że zawsze mogę więcej, lepiej. Sukcesem nie jest wygłoszenie określonej liczby wykładów, ani napisanie określonej liczby rozpraw. Szczęście daje mi uczestniczenie w zmianie, tworzenie lepszej jakości życia. To

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

jest możliwe w każdej dziedzinie nauki i życia. Nie można jednak tracić kontaktu z drugim człowiekiem i unikać nowych wyzwań".

8. Seminaria, konferencje międzynarodowe, warsztaty oraz inne inicjatywy

A. Problematyka wykluczenia społecznego była tematem zorganizowanej w Białowieży w dniu 13 sierpnia 2013 r. Międzynarodowej Konferencji Naukowej, która obradowała pod generalnym hasłem *Legal, criminological and victimological aspects of social exclusion*. Jak wynika z tematu konferencji, jej uczestnicy debatowali nad prawnymi, kryminologicznymi i wiktymologicznymi aspektami wykluczenia społecznego. Wzięli w niej udział przedstawiciele dwóch krajów: Polski i Japonii. Był to kolejny przejaw współpracy białostockiego Wydziału Prawa z naukowcami z kraju kwitnącej wiśni.

Rangę konferencji podkreśla zarówno skład narodowościowy jej uczestników, jak też coraz bardziej aktualna tematyka wykluczenia społecznego. Kryminolodzy z Wydziału Prawa UwB oraz japońskich uczelni: Uniwersytetu Kokugakuin (Tokio) oraz Uniwersytetu Keiai (Tokio) znaleźli wspólny temat rozważań. Mimo dwóch zupełnie różnych systemów prawnych, potrafili oni podjąć dyskusję i podzielić się przemyśleniami dotyczącymi wykluczenia społecznego w obydwu krajach. Dla pracowników naukowo-badawczych z białostockiego ośrodka akademickiego wystąpienia profesora Minoru Yokoyama oraz profesor Yumiko Yahagi Yokoyama stanowiły nie tylko możliwość poszerzenia wiedzy na temat analizowanego zjawiska, ale też stały się asumptem do podjęcia w przyszłości dalszych rozważań na temat różnych rodzajów i aspektów wykluczenia społecznego, zwłaszcza że goście z Japonii byli niezwykle zainteresowani przejawami tego zjawiska w naszym kraju.

Konferencja została podzielona na dwa merytoryczne panele, pierwszemu z nich przewodniczył piszący te słowa, drugiemu – prof. Minoru Yokoyama. Wygłaszane referaty, jak i dyskusje prowadzone były w języku angielskim. Oprócz prelegentów w konferencji uczestniczyli także pracownicy naukowo-dydaktyczni Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie oraz przedstawiciel prokuratury[42].

Kontynuacją tematu ekskluzji społecznej było zorganizowanie drugiego polsko-japońskiego forum naukowego nt. *Ausgewählte Probleme des Medizinstrafrecht in Japan und in Polen* (Wybrane problemy prawa medycznego w Japonii i w Polsce)[43]. Obrady tego forum skoncentrowane były na pro-

42 Bliżej M. Perkowska, E. Jurgielewicz-Delegacz, Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Legal, Criminological and Victimological Aspects of Social Exlusion" (Białowieża, 13 sierpnia 2013 r.), „Prokuratura i Prawo" 2014, nr 3.

43 Wydział Prawa UwB, 4 marca 2014 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

blematyce wykluczenia społecznego, zawężonej do zagadnień prawa medycznego. Gościem honorowym forum był prof. dr. dr. h.c. mult. Keiichi Yamanaka z Uniwersytetu Kansai w Osace, a referaty wygłosili ponadto dr hab. Ewa Guzik-Makaruk, prof. UwB, dr Elżbieta Zatyka (UwB) oraz piszący te słowa.

Trzecie polsko-japońskie forum naukowe pt. *Ausgewählte Probleme des sozialen Ausgrenzung* (Wybrane aspekty wykluczenia społecznego)[44] zgromadziło zarówno przedstawicieli Białostockiej Szkoły Kryminologii, jak i pracowników naukowych specjalizujących się w socjologii. Wiodący referat pt. *Soziale Ausgrenzung aus der strafrechtlicher Sicht (in Japan)* (Wykluczenie społeczne w Japonii z perspektywy prawnokarnej) wygłosił wspomniany wyżej prof. dr. dr. h.c. mult. Keiichi Yamanaka. Kolejne referaty dotyczyły „Przemocy wobec kobiet i przemocy domowej – wybrane aspekty w świetle Konwencji Stambulskiej" (dr E. Kowalewska-Borys) oraz „Wykluczenia społecznego w odniesieniu do tzw. dzieci ulicy" (mgr I. Kalinowska-Maksim i mgr E. Truskolaska – doktorantki z Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii UwB).

Kontynuacją inicjatyw o charakterze interdyscyplinarnym, dotyczących szeroko rozumianego wykluczenia społecznego, była konferencja międzynarodowa pt. „Prawne, kryminologiczne i medyczne aspekty wykluczenia społecznego"[45]. Przedsięwzięcie to zostało zorganizowana w ramach dwóch znaczących sieci naukowych: „Forum Naukowego – Prawne i medyczne aspekty zdrowia człowieka"[46] oraz „Forum Naukowego – Warmia – Mazury – Podlasie"[47].

W konferencji uczestniczyło wybitne grono specjalistów z zakresu nauk prawnych oraz nauk medycznych, jak również przedstawiciele środowiska praktyków – lekarze, adwokaci, radcowie, komornicy, a także aplikanci adwokaccy, radcowscy i komorniczy oraz rezydenci odbywających specjalizacje. W ramach dwóch sesji międzynarodowych wystąpili tacy zagraniczni eksperci, jak: prof. Minoru Yokoyama z Kokugakuin University in Tokyo, prof. George Vincentnathan z University of Texas-Pan American, prof. Yakov Gilinsky z Rosyjskiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. A. I. Hercena w St. Petersburgu, prof. Sławomir Redo reprezen-

44 Supraśl koło Białegostoku, 3 września 2014 r.
45 Supraśl koło Białegostoku, 11-14 maja 2015 roku.
46 W ramach „Forum naukowego – Prawne i medyczne aspekty zdrowia człowieka" podpisana została umowa sieci naukowej, której partnerami są: Uniwersytet w Cambridge (Wielka Brytania), Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach, Uniwersytet Medyczny w Białymstoku oraz Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.
47 „Forum Naukowe – Warmia – Mazury – Podlasie" stanowi inicjatywę międzyuczelnianą, w ramach której współpracę naukowo-badawczą podejmują Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

tujący ONZ – *Academic Council on the United Nations System* (ACUNS) oraz Uniwersytet w Wiedniu, dr Michael Platzer z ACUNS, dr Paolo Campana z Uniwersytetu w Camridge oraz Jolanta Łopusiewicz-Redo reprezentująca *Asia Crime Prevention Foundation*. Uczestnicy konferencji mieli również możliwość wysłuchania krajowych referatów, które wygłosili przedstawiciele polskiego środowiska naukowego oraz uczestnicy reprezentujący środowisko praktyków[48].

Pryncypialnym celem konferencji była naukowa analiza problematyki wykluczenia społecznego oraz pogłębianie wiedzy na ten trudny i niezmiernie ważny społecznie temat. Ujęcie przedmiotowego zagadnienia z perspektywy prawnej, kryminologicznej oraz medycznej pozwoliło uzmysłowić szerokiemu gronu słuchaczy skalę problemu oraz jego wielowymiarowość.

Uczestnicy konferencji, po zakończeniu każdej sesji referatowej, debatowali na temat ekskluzji społecznej, wymieniając się przy tym swoimi spostrzeżeniami, poglądami oraz doświadczeniami. Stanowiska uczestników dotyczące szeroko pojętego wykluczenia społecznego nie zawsze były jednolite, jednakże w efekcie końcowym wszyscy jednogłośnie przyznali, iż podejmowanie inicjatyw przeciwdziałających ekskluzji społecznej jest niewątpliwie zadaniem priorytetowym. Panowała też zgodność w kwestii, iż wszelkie działania podejmowane przeciwko wyłączeniu społecznemu powinny zmierzać przede wszystkim do zapewnienia ochrony osobom szczególnie na nie narażonym, czyli: dzieciom, osobom starszym, samotnym kobietom i rodzicom, osobom niewykształconym bądź słabo wykształconym, bezdomnym, bezrobotnym, osobom w wieku produkcyjnym nieaktywnym zawodowo, w tym niepełnosprawnym, osobom zamieszkującym obszary wiejskie, migrantom oraz mniejszościom etnicznym.

B. Do kategorii pionierskich inicjatyw w omawianym zakresie należy niewątpliwie zaliczyć pomysł **seminarium na temat zapobiegania przestępczości prowadzonego metodą sokratyczną.** To kolejne już praktyczne seminarium z kryminologii o nazwie: *Intercultural Crime Prevention through the Socratic Method*[49] odbyło się na Wydziale Prawa w dniach 5-12 maja

48 W tym gronie wystąpili: prof. dr. hab. n. med. Leszek Markuszewski, dr hab. Paweł Szuszczyński, prof. UwB, dr hab. Wiesław Pływaczewski, prof. UWM, dr hab. Monika Płatek, prof. UW, prof. dr hab. n. med. Violetta Skrzypulec-Plinta, dr hab. n. med. Agnieszka Drosdzol-Cop, dr hab. Jacek Dworzecki, prof. WSPol, H.H. Witold Pawlak, dr hab. Janusz Sawicki, prof. UWr, dr hab. Leszek Wieczorek, prof. UJK, prof. dr hab. n. med. Jacek Szamatowicz, prof. dr hab. n. med. Marek Rogowski, prof. dr hab. n. med. Alicja Wasiluk, dr hab. n. med. Anna Grzeszczuk, dr hab. n. med. Napoleon Waszkiewicz, dr n. med. Anna B. Kluz-Kowal, dr n. med. Monika Zbucka-Krętowska, dr Janusz Bryk, dr Monika Kotowska, dr Emilia Jurgielewicz-Delegacz, dr Aleksandra Nowak, dr Dariusz Ćwikowski, ppor. mgr Eliza Siemienkiewicz, mgr Izabela Wiktoruk, mgr Karolina Trykacz, mgr Jagna Rumińska, mgr Michał Ciupa oraz mgr Jakub Bryk.

49 Seminarium na temat zapobiegania przestępczości prowadzone metodą sokratyczną, Wydział Prawa UwB, 5-12 maja 2016 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

2016 r. Pomysłodawcą i prowadzącym warsztaty był dr hab. Sławomir Redo.[50] W warsztatach wzięło udział kilkunastu uczestników: **studentów, doktorantów i uczniów szkół średnich.** W trakcie seminarium jego słuchacze poznali i mieli okazję zastosować metodę logicznego myślenia propagowaną przez greckiego filozofa Sokratesa promującą postęp społeczny dla realizacji ogólnoludzkich celów. Omawiane były problemy współczesnego świata, w tym kwestie związane z wielokulturowością, migracjami czy tolerancją, dodatkowo rozpatrując je z propagowanej przez ONZ perspektywy „win-win" („i wilk syty i owca cała").

Uczestnicy warsztatów odpowiadali na pytania z zakresu polityki penalnej, kryminalnej i społecznej w jednej rozstrzygniętej sprawie sądowej, gdzie w Krakowie pochodzący z Czeczenii ojciec usiłował zabić domniemanego gwałciciela swojej małoletniej córki, która wcześniej popełniła samobójstwo. Uczestnicy mieli za zadanie wcielić się w role osób, które były bohaterami przeczytanych wcześniej artykułów prasowych. Należało przyjąć i uzasadnić stanowisko zajmowane w sporze przez każdego z tych bohaterów. Słuchacze mieli także szansę przedstawić swój pogląd na temat danej sprawy. Prowadzący nie ingerował w rozwijające się dyskusje, nie oceniał wyrażonych zdań. Pełnił przede wszystkim rolę inicjatora rozmów.

Na zakończenie zajęć uczestnicy podeszli do testu, który miał sprawdzić nabytą przez nich wiedzę. Ponadto, ich zadaniem było przedstawienie tematu wskazanego przez prowadzącego za pomocą poznanej metody rozumowania. Słuchacze rozwiązali ćwiczenie wspólnie z pozytywnym rezultatem. Uczestnicy Seminarium otrzymali certyfikaty potwierdzające ich udział w zajęciach, wydane przez Wydział Prawa i Radę Naukową ds. Organizacji Narodów Zjednoczonych **(ACUNS),** której siedziba mieści się w Kanadzie.

Poziom warsztatów został wysoko oceniony przez słuchaczy, o czym świadczy fakt, że w skali ocen 1-5 otrzymał średnią ocenę 4,3. Oto jak anonimowo ocenili to seminarium jego uczestnicy:

- „Zapamiętałem wiele, ale jedno na pewno zapamiętam na całe życie: Sposób wychowywania przyszłego pokolenia oraz prewencję, aby przyszłe pokolenie było rozwinięte";
- „Moje doświadczenie z seminarium jest bardzo pozytywne! Mała grupa i konwersacyjny charakter zajęć, to bardzo miła odmiana od standardowych wykładów";

50 Wykładowca i starszy doradca w Radzie Naukowej ds. Organizacji Narodów Zjednoczonych, ekspert ONZ ds. zapobiegania przestępczości i wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, a także były starszy pracownik Biura Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przestępczości.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- „Zapamiętałam znacznie więcej niż na zwykłym wykładzie";
- „Nie trzeba było uczyć się na pamięć, a i tak się zapamiętuje. Większa wolność/swoboda wypowiedzi".

Takich pozytywnych opinii było znacznie więcej. Władze dziekańskie Wydziału Prawa UwB uznały, że jego metoda i treść warsztatów powinna być upowszechniana dla lepszej edukacji prawniczej, nie tylko kryminologicznej, lecz mającej także wymiar interdyscyplinarny. W latach 2016-2030 jest to szczególnie istotne w kontekście ONZ-owskiej Agendy Zrównoważonego Rozwoju Społecznego. Wydział Prawa UwB będzie inwestować w tę formę oświaty i będzie ją upowszechniać wśród innych polskich uczelni.

C. W zakresie licznych **inicjatyw wydziałowych, w tym studenckich,** podejmowanych na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu warto wspomnieć o tych, które były organizowane w ostatnim czasie. Na uznanie zasługuje zwłaszcza udział studentów Wydziału Prawa UwB w cyklicznej akcji organizowanej przez Uniwersytet w Białymstoku, której celem jest pomoc w odrabianiu lekcji podopiecznym świetlic socjoterapeutycznych, prowadzonych przez organizacje charytatywne (CARITAS, ELEOS, PCK). Są to w większości uczniowie szkół podstawowych z rodzin dysfunkcyjnych, niepełnych i ubogich. Studenci pełnią dyżury w świetlicach socjoterapeutycznych raz w tygodniu i są wspierani przez wykwalifikowanych opiekunów.

Słowa uznania należą się też niezwykle wzniosłej akcji *Charity Challenge – Studenci Pomagają*, zorganizowanej przez Wydziałową Radę Samorządu Wydziału Prawa UwB. Przedsięwzięcie to polegało na nominowaniu kolejnych uczestników do przekazania potrzebującym rodzinom, czy instytucjom produktów żywnościowych, zabawek, sprzętów AGD, czy kwot pieniężnych. Nominacje, zakupy zbiórki były utrwalane w formie zdjęć i filmów. Następnie trafiały na oficjalny *Fan Page* akcji na *Facebooku*. W pomoc włączyli się nie tylko studenci z Białegostoku, lecz także m.in. z Olsztyna, Wrocławia, Poznania, Opola, Warszawy i Krakowa. Kolegium Dziekańskie wspólnie z Radą Wydziału Prawa UwB aktywnie włączyło się do tej inicjatywy, sprawiając świąteczną niespodziankę dzieciom z Domu Dziecka im. Janusza Korczaka w Krasnem.

Kolegium Dziekańskie Wydziału Prawa UwB było zaangażowane w zorganizowany 12 września 2015 r. „I Białostocki Dzień Profilaktyki Nowotworowej", który odbył się w siedzibie Wydziału Prawa pod hasłem „Myśl zdrowo! Jak umysł i ciało razem mogą zwalczać choroby?". W trakcie tego przedsięwzięcia zainaugurował swoją działalność **Białostocki Oddział Akademii Walki z Rakiem**, zainicjowany przez Fundację „Żyć. Nie

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

umierać". Wydział Prawa był współorganizatorem i objął też patronatem akcję **„Naszpikowani"** – przedsięwzięcie **Fundacji Przeciwko Leukemii i Polskiego Ośrodka Dawców Medigem**, które odbyło się 24 października 2015 r. na terenie Uniwersytetu w Białymstoku. Akcja ta była połączona z pobieraniem próbek krwi oraz zapisami potencjalnych dawców szpiku i spotkała się z dużym zainteresowaniem studentów wydziału, czego efektem grono potencjalnych dawców szpiku, dających potrzebującym nadzieję na przeżycie, powiększyło się o kilkadziesiąt osób.

Wydział Prawa UwB wspólnie z Fundacją Edukacji Społecznej oraz Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej podjął inicjatywę pod hasłem **„Książeczka dla dziecka"**(w poprzednich latach organizowane były akcje pod hasłem „**Książka dla więźnia**"), której celem była zbiórka książek i zabawek do kącików dla dzieci w salach widzeń aresztów śledczych i zakładów karnych okręgu białostockiego. Dla wielu dzieci, odwiedzających ojców w aresztach i zakładach karnych, zazwyczaj jest to pierwszy kontakt z książeczką. Toteż w ramach prowadzonych oddziaływań penitencjarnych wychowawcy realizują programy mające na celu pogłębienie więzi ojca z dzieckiem, m.in. poprzez wspólne czytanie książek. Zbiórki książek i zabawek były przeprowadzane w Rektoracie UwB, na Wydziale Prawa UwB oraz w białostockich szkołach podstawowych, gimnazjalnych i licealnych.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Rozdział IX

Aktualne i przyszłe kierunki badań nad bezpieczeństwem obywateli

§ 1. Kryminologiczne aspekty przestępczości granicznej na wschodniej granicy Polski

1. Uzasadnienie prowadzonych badań

Szczelność granicy państwowej stanowi jedną z podstaw bezpieczeństwa państwa. Negatywnym skutkiem migracji na terenie Polski jest zjawisko przestępczości granicznej cudzoziemców. W związku z faktem, iż stanowi ono zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa, zasadnym stało się podjęcie badań nad problematyką przestępczości granicznej cudzoziemców, będącej następstwem migracji przez wschodnią granicę państwa.

Europa Środkowowschodnia, z migracyjnego punktu widzenia, stanowiła obszar kontynentu, gdzie ukształtowały się w ostatnich sześćdziesięciu latach specyficzne rodzaje migracji uwarunkowane gospodarczo i politycznie. Przemieszczanie ludności szczególnie ożywiło się w tym rejonie po roku 1990, niosąc ze sobą również negatywne skutki w postaci zjawisk patologicznych, kryminogennych oraz przestępczości.

Otwarcie granic Polski po 1989 r. nie tylko umożliwiło korzystanie z ruchu bezwizowego przez obywateli polskich, ale również ułatwiło cudzoziemcom wjazd na terytorium kraju. W grupie problemów związanych z wolnością ruchu osobowego na czołowe miejsce wysuwa się znaczny wzrost przestępczości cudzoziemców odwiedzających Polskę. Naturalną

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

konsekwencją zwiększenia liczby populacji przyjezdnych jest zwiększenie liczby popełnianych przez nich przestępstw. Ponadto Polska znajduje się na głównym szlaku migracyjnym ze wschodu na zachód Europy, co również wiąże się ze wzrastającym napływem obywateli innych państw do kraju. Cudzoziemcy przyjeżdżają do Polski nie tylko w celach turystycznych i handlowych, ale coraz częściej w celu popełnienia przestępstw. Stwarza to zagrożenie dla obywateli kraju oraz bezpieczeństwa Polski.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej spowodowało reorganizację infrastruktury granicznej kraju. Część granicy wschodniej, w tym województwo podlaskie, stała się zewnętrzną granicą Unii Europejskiej. Infrastruktura granicy wschodniej Polski wymagała modernizacji i wzmocnienia kadrowego w celu jej uszczelnienia. W związku z powyższym uzasadnionym było zbadanie wpływu tego faktu na poziom przestępczości cudzoziemców, głównie przestępczości granicznej. Kolejne ważne wydarzenie z tej perspektywy, tj. przystąpienie Polski do układów z Schengen, które nastąpiło 21 grudnia 2007 r. spowodowało, iż granica wschodnia państwa oraz granica z Obwodem Kaliningradzkim stały się nie tylko zewnętrznymi granicami Unii Europejskiej, ale także strefy Schengen. Było to istotne zwłaszcza z punktu widzenia województwa podlaskiego, którego granica z Litwą stała się granicą wewnętrzną UE, zaś granica z Białorusią granicą zewnętrzną UE.

Trudno byłoby nie dostrzec znaczenia wymienionych czynników również dla analizowanego zjawiska przestępczości granicznej cudzoziemców. Reorganizacja i wzmocnienie infrastruktury granicznej na wschodzie RP nie mogły pozostać bez wpływu na fenomenologię przestępczości granicznej cudzoziemców. Należałoby zatem ustalić, czy wraz ze wzmacnianiem infrastruktury techniczno-organizacyjnej został rozszerzony zakres uprawnień funkcjonariuszy zajmujących się ściganiem przestępczości cudzoziemców, w tym przestępczości granicznej.

Brak kompleksowego i aktualnego – uwzględniającego szczególnie zmiany po wejściu Polski do Unii Europejskiej – opracowania w zakresie ruchów migracyjnych do Polski w aspekcie przestępczości cudzoziemców, stał się inspiracją do zajęcia się tą problematyką przez dr Magdalenę Perkowską. Podjęcie tego problemu wynikało z Jej zainteresowań badawczych oraz potrzeby weryfikacji obiegowych opinii na temat rozmiarów i zagrożeń będących konsekwencją przestępczości cudzoziemców migrujących

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

przez polską granicę wschodnią. Badania zostały zrealizowane w Katedrze Prawa Karnego UwB w ramach projektu badawczego promotorskiego[1].

Podjęcie tej problematyki badawczej przez przedstawiciela młodszej generacji Białostockiej Szkoły Kryminologii znajduje niejako swoje uzasadnienie historyczne. Przypomnijmy, że pierwszą polską inicjatywą podejmującą problematykę przestępczości cudzoziemców w Polsce, w tym również aspekty przestępczości granicznej, była konferencja międzynarodowa pt. „Przestępczość cudzoziemców", która odbyła się w dniach 14-16 września 1994 r. w Supraślu koło Białegostoku. Jej organizatorami byli przedstawiciele białostockich struktur organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, we współpracy z nowo wówczas powołanym Zakładem Kryminologii i Problematyki Przestępczości Zorganizowanej Wydziału Prawa w Białymstoku[2].

Problematyka szeroko rozumianej przestępczości granicznej w kolejnych latach stała się także przedmiotem zainteresowania innych ośrodków naukowych. Ważną inicjatywą w tym zakresie, podjętą w odniesieniu do granicy zachodniej Polski, była konferencja pt. „Przestępczość przygraniczna" zorganizowana w dniach 24-27 października 1996 r. we Frankfurcie nad Odrą z inicjatywy kierowników katedr prawa karnego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Uniwersytetu Europejskiego „Viadrina"[3]. Jej uczestnicy zajęli się problemem przestępczości w rejonach przygranicznych, w szczególności związanej z przekraczaniem granicy polsko-niemieckiej. Rozpoczęta inicjatywa była kontynuowana w kolejnych latach. Łącznie odbyło się sześć konferencji naukowych, których przedmiotem było zjawisko przestępczości związanej z granicą polsko-niemiecką[4].

Szerokie badania problemu przestępczości granicznej w Polsce przeprowadziła również I. Rzeplińska, dokonując analizy 430 akt spraw karnych, w których osądzeni zostali sprawcy będący cudzoziemcami. Autorka na ich podstawie, a także w oparciu o dane statystyczne Policji, dokonała analizy struktury przestępczości cudzoziemców w Polsce[5]. Z kolei aspekty proceduralne odpowiedzialności cudzoziemców za przestępstwa popełnione w Polsce zostały szczegółowo przeanalizowane przez J. Piskorskiego[6].

1 Nr O N110 398339 pt. „Kryminologiczne aspekty przestępczości cudzoziemców na wschodniej granicy Polski" pod kierunkiem piszącego te słowa. Pełną relację w tym zakresie zwiera monografia M. Perkowskiej: Przestępczość graniczna cudzoziemców w Polsce, Warszawa 2013, ss. 232.

2 Referaty wygłoszone podczas tej konferencji zostały opublikowane w pracy zbiorowej. Zob. E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość cudzoziemców. Nowe wyzwania dla teorii i praktyki, Szczytno 1995, ss. 206.

3 Zob. A. Szwarc, G. Wolf, Przestępczość przygraniczna. Tom 1: Relacje praktyków, Frankfurt, Słubice, Poznań 2001, ss. 305.

4 A.J. Szwarc, Przestępczość przygraniczna. Postępowanie karne przeciwko cudzoziemcom w Polsce, Poznań 2000 (ss. 195); G. Wolf, Przestępczość przygraniczna. Tom 2: Nowy polski kodeks karny, Frankfurt (Oder), Słubice, Poznań 2003, ss. 562.

5 I. Rzeplińska, Przestępczość cudzoziemców w Polsce, Warszawa 2000, ss. 108.

6 Zob. J. Piskorski, Odpowiedzialność karna cudzoziemców w Polsce, Warszawa 2003, ss. 279.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W pracy pt. „Rosyjskojęzyczna przestępczość zorganizowana" K. Laskowska przedstawiła zjawisko przestępczości ukazując jej złożoność, kierunki rozwoju oraz związane z jej funkcjonowaniem zagrożenia[7]. Głównym powodem do zajęcia się naukowym opracowaniem tej problematyki był brak obiektywnej, usystematyzowanej wiedzy na temat przestępczości zorganizowanej w krajach byłego ZSRR oraz wysoka pozycja w świecie przestępczym grup wywodzących się z tego obszaru. Autorka postawiła sobie za cel zweryfikowanie obiegowych opinii oraz hipotetycznych twierdzeń wypowiadanych w mediach, polityce oraz na forum międzynarodowym na temat rosyjskojęzycznej przestępczości zorganizowanej, określanej jako „czerwona mafia" albo „mafia rosyjska"[8].

Zasadniczym celem badań podjętych przez M. Perkowską było przedstawienie fenomenu przestępczości granicznej cudzoziemców w ujęciu kryminologicznym ze szczególnym uwzględnieniem wschodniej granicy Polski w latach 1990-2012. Zgodnie z przedmiotem zainteresowań kryminologii przestępczość graniczna cudzoziemców została przedstawiona w trzech aspektach: fenomenologii, etiologii oraz przeciwdziałania zjawisku.

2. Metody badawcze i wyniki badań

W badaniach przyjęty został szeroki zakres terminu „przestępczość graniczna", obejmujący czyny zabronione, które są związane z przemieszczaniem się podmiotów i przedmiotów przez granicę państwową, bez względu na to, przeciwko jakiemu dobru prawem chronionemu czyn jest skierowany (interes państwa czy interes jednostki)[9]. Problem badawczy stanowiła analiza zjawiska przestępczości granicznej cudzoziemców w latach 1990-2012, w szczególności migrujących przez wschodnią granicę Polski oraz granicę z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej. Jako główną hipotezę badawczą przyjęto, że przestępczość graniczna cudzoziemców w Polsce nierozerwalnie związana jest z ruchami migracyjnymi i rozwija się szczególnie w dużej skali na granicy wschodniej Polski oraz na granicy z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej. Struktura i dynamika przestępczości granicznej pozostaje w bezpośrednim związku z sytuacją polityczno-gospodarczą Polski, a w szczególności ze zmianą statusu granic Polski.

7 K. Laskowska, Rosyjskojęzyczna przestępczość zorganizowana. Studium kryminologiczne, Białystok 2006, ss. 501.

8 Zob. np. J.D. Serio, Investigating the Russian Mafia. An Introduction for Students, Law Enforcement and International Business, Carolina Academic Press, Durham (North Carolina) 2008.

9 M. Perkowska, Przestępczość..., *op. cit.*, s. 25. Por. K. Laskowska, Kryminologiczne aspekty przestępczości granicznej, „Archiwum Kryminologii" 2001-2002, T. XXVI, s. 162. M. Perkowska, Problematyka nielegalnych rynków z perspektywy tzw. przestępczości transgranicznej, [w:] W. Pływaczewski, P. Chlebowicz (red.), Nielegalne rynki. Geneza, skala zjawiska i możliwości przeciwdziałania, Olsztyn 2012, s. 45-46.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W ramach realizowanych badań M. Perkowska posługiwała się metodą analizy literatury oraz metodą statystyczną. Analiza danych statystycznych Policji i Straży Granicznej pozwoliła na ukazanie dynamiki i struktury przestępczości cudzoziemców w Polsce w latach 1990-2012, w tym rozmiarów oraz struktury stwierdzonej przestępczości granicznej cudzoziemców na wschodniej granicy Polski, łącznie z ich obywatelstwem. Posługując się metodą analizy literatury przedstawiono również czynniki wpływające na skalę zjawiska „ciemnej liczby" przestępczości cudzoziemców w Polsce[10].

Wykorzystując metodę analizy statystycznej posłużono się techniką obserwacji pośredniej, której przedmiotem były wskazane powyżej dane statystyczne, akta spraw sądowych, akty prawne oraz inne istotne dokumenty. Uzupełnienie innych metod badawczych stanowiły badania aktowe. Brak możliwości objęcia badaniami wszystkich akt spraw karnych cudzoziemców, którzy popełnili przestępstwa w związku z przekroczeniem wschodniej granicy Polski oraz trudności z oszacowaniem rzeczywistej liczby akt, która pozwoliłaby na dobranie reprezentatywnej próby, sprawiły, że analiza akt spraw karnych została ograniczona do zobrazowania pięciu problemów:

- sposobów działania sprawców przestępstwa nielegalnego przekroczenia granicy, w szczególności po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej oraz po włączeniu terytorium Polski do strefy Schengen;
- weryfikacji pojawiających się twierdzeń, iż dekryminalizacja nielegalnego przekroczenia granicy (art. 264 § 1 kk.) spowodowała, iż czyny sprawców wcześniej kwalifikowane przez Straż Graniczną na podstawie art. 264 § 1 kk. zaczęto kwalifikować na podstawie art. 264 § 2 kk.[11];
- sposobów działania sprawców przestępstwa polegającego na posługiwaniu się podrobionym lub przerobionym dokumentem w zakresie rodzaju dokumentów, którymi posługują się sprawcy;
- sposobów działania sprawców przestępstwa przekupstwa w zakresie ujawnienia wysokości udzielanej korzyści majątkowej oraz obowiązków, które mieliby naruszyć funkcjonariusze;
- sposobów działania sprawców przestępstw przemytniczych poprzez ukazanie, jakie towary i w jaki sposób są przemycane do Polski.

W ramach wyodrębnionych problemów szczegółowych badania miały ułatwić udzielenie odpowiedzi na następujące pytania:

10 J. Błachut, Czy „ciemna liczba przestępstw" istnieje?, „Archiwum Kryminologii" 2007-2008, T. XXIX-XXX, s. 77; B. Hołyst, Kryminologia, Wydanie 11., Warszawa 2016, s. 106 i nast.

11 Zob. m.in. W. Klaus, Integracja – marginalizacja – kryminalizacja, czyli o przestępczości cudzoziemców w Polsce, „Archiwum Kryminologii" 2011, t. XXXII, s. 83 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

1. Jak przedstawia się struktura przestępczości granicznej w Polsce?
2. Na którym odcinku granicy Polski (północnym, wschodnim, południowym, zachodnim) skala przestępczości granicznej jest największa?
3. Jaka jest struktura sprawców przestępstw granicznych pod względem obywatelstwa oraz jaka jest struktura przestępstw przez nich popełnianych?
4. Czy i w jaki sposób zmiana statusu granicy wschodniej Polski wpłynęła na strukturę i dynamikę przestępczości granicznej cudzoziemców?
5. Czy system środków służących przeciwdziałaniu i zwalczaniu przestępczości granicznej gwarantuje skuteczności w tym zakresie?

Zgodnie w podziałem prezentowanym przez L. Tyszkiewicza ze względu na problem badawczy, badania podzielono na fenomenologiczne, etiologiczne oraz badania skutków (efektywności)[12]. Badania fenomenologiczne ograniczały się do opisu zjawiska, w tym przypadku do przedstawienia rozmiarów, cech i form przestępczości cudzoziemców związanej z przekraczaniem granicy, ze szczególnym uwzględnieniem granicy wschodniej Polski. Analizie poddano strukturę i dynamikę przestępczości granicznej cudzoziemców w okresie 1990-2012 przedstawionej w oparciu o dane statystyczne. Miało to na celu ustalenie jej poziomu oraz ocenę jej zmienności w czasie i ewolucję. Pozwoliło to na ocenę realnego zagrożenia przestępczością graniczną w Polsce.

Posłużenie się badaniami etiologicznymi zmierzało do określenia czynników warunkujących i sprzyjających rozwojowi przestępczości granicznej cudzoziemców. Analizie poddano głównie czynniki polityczno-gospodarcze, które zgodnie z założeniem mogły mieć wpływ na etiologię przestępczości granicznej cudzoziemców. Zweryfikowano również elementy polityki karnej ze szczególnym uwzględnieniem zabiegów kryminalizacyjnych i dekryminalizacyjnych.

Badania skutków, które są typowe dla analizy efektów różnych środków walki z przestępczością obejmowały analizę systemu przeciwdziałania i zwalczania przestępczości granicznej w Polsce. Podjęta została również próba dokonania oceny efektywności tych działań. Uznano, że punktem wyjścia powinna być analiza roli Straży Granicznej, jako formacji, która jest powołana *stricte* do ochrony granicy państwowej Polski. Badania dotyczyły nie tylko uprawnień Straży Granicznej w zakresie ochrony granicy państwowej rozumianej na potrzeby pracy jako rozpoznawanie, zapobieganie i wy-

12 L. Tyszkiewicz, Kryminologia, Warszawa 1977, s. 59-60.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

krywanie przestępstw. Zakresem badań objęto również obszar współpracy krajowej i międzynarodowej tej służby w zakresie zwalczania i wykrywania przestępczości.

Dokonując analizy zjawiska przestępczości granicznej cudzoziemców migrujących przez wschodnią granicę Polski oraz granicę z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej w latach 1990-2012 w trzech wymienionych zakresach posługiwano się różnymi kryteriami oceny zjawiska.

W badaniach fenomenologii zjawiska przestępczości granicznej wzięto pod uwagę takie kryteria, jak: obywatelstwo i liczba sprawców, popełnione przestępstwa, liczba wszczętych postępowań karnych oraz odcinek granicy, na którym dopuszczono się przestępstwa. Pozwoliło to zarówno na ukazanie specyfiki przestępczości cudzoziemców na poszczególnych odcinkach granicy oraz specjalizacji przestępczej obywateli poszczególnych państw, jak i umożliwiło zweryfikowanie skali zagrożenia zjawiskiem w przyjętej przestrzeni czasowej.

Do badań etiologii przestępczości granicznej cudzoziemców posłużono się kryterium ważnych wydarzeń politycznych, społecznych i gospodarczych, które miały miejsce nie tylko w Polsce, ale także w państwach sąsiadujących z Polską od wschodu. Posłużyło to wykazaniu, iż przestępczość graniczna jest nieodzownie związana z migracją, jak również, że wszelkie wydarzenia mające wpływ na skalę migracji mają także wpływ na zjawisko przestępczości granicznej.

Badania efektywności ścigania i zwalczania przestępczości na granicach oparto o kryteria: zakresu obowiązków i uprawnień Straży Granicznej w tym względzie oraz istnienia współpracy z innymi podmiotami w tym zakresie na szczeblu krajowym i międzynarodowym. Pozwoliło to na dokonanie oceny skuteczności systemu środków służących przeciwdziałaniu i zwalczaniu przestępczości granicznej cudzoziemców na wschodniej granicy Polski.

Okres, jaki objęto badaniami to lata 1990-2012, czyli ponad dwadzieścia ostatnich lat. Początkiem tego okresu był rok 1990, związany w szczególności z otwarciem granic Polski. Umożliwiło to nie tylko korzystanie przez obywateli polskich z ruchu bezwizowego, ale również ułatwiło cudzoziemcom wjazd na terytorium naszego kraju dla cudzoziemców. Nie bez znaczenia był także rok 1991, w którym deklaracje niepodległości ogłosiły Litwa, Białoruś i Ukraina. Kolejnym znaczącym wydarzeniem w tej przestrzeni czasowej była akcesja Polski do Unii Europejskiej w dniu 1 maja 2004 roku, co „przełożyło się" na rozmiar migracji do Polski i w związku z tym również na dynamikę i strukturę przestępczości, w tym także przestępczości granicz-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nej[13]. Ostatnim ważnym aktem było pełne wdrożenie przez Polskę postanowień Konwencji z Schengen w odniesieniu do ruchu granicznego w dniu 21.12.2007 r. Tym samym granica wschodnia oraz granica z Obwodem Kaliningradzkim stały się zewnętrzną granicą strefy Schengen. Z tego względu badania obejmowały również okres po 21.12.2007 r. do końca 2012 r., celem weryfikacji postawionych hipotez[14].

Na podstawie danych statystycznych Policji za lata 1990-2012 jednoznacznie stwierdzono, że cudzoziemcy popełniają najwięcej przestępstw przeciwko mieniu, bezpieczeństwu w komunikacji oraz przestępstw karno-skarbowych. W statystykach policyjnych nielicznie występuje przestępstwo nielegalnego przekroczenia granicy. Należy przy tym pamiętać, iż Policja ujawnia przestępstwa wewnątrz kraju, a nie bezpośrednio na granicy, stąd też struktura przestępczości cudzoziemców jest odmienna od struktury ujawnionej przez Straż Graniczną.

W przeprowadzonych badaniach potwierdzono, iż naturalną konsekwencją otwarcia granic Polski był napływ cudzoziemców oraz nieodzownie związany z tym wzrost liczby popełnianych przestępstw. Analizy nie potwierdziły jednak podnoszonych w literaturze twierdzeń, iż wzmożenie zjawiska przestępczości cudzoziemców w Polsce spowoduje wzrost ogólnej liczby popełnianych przestępstw w naszym kraju.

Największą liczbę podejrzanych cudzoziemców w Polsce stanowili obywatele państw sąsiadujących z Polską. Z analizy statystyk wynika, iż większość cudzoziemców podejrzanych o popełnienie przestępstw stanowią obywatele państw sąsiadujących z Polską ze strony wschodniej, a w szczególności Białorusi, Rosji i Ukrainy. Stwierdzono, iż obywatele Czech i Słowacji nie należą do grupy cudzoziemców najczęściej popełniających przestępstwa w Polsce.

Na podstawie danych statystycznych Straży Granicznej możliwe było wyodrębnienie specyfiki przestępczości granicznej na poszczególnych odcinkach granicy Polski w latach 1995-2012. Odmienny charakter zjawiska przestępczości związanej z przekraczaniem granicy stwierdzono na odcinku wschodnim i zachodnim. Na granicy wschodniej najczęściej popełniane były przestępstwa związane z przemytem towarów. Nielegalne przekroczenie granicy stanowiło drugą pod względem wielkości grupę przestępstw. Na odcinku zachodnim najliczniej popełniane jest przestępstwo nielegalnego przekroczenia granicy w typie podstawowym oraz kwalifikowanym,

13 Zob. E.W. Pływaczewski, The Determined Threats of Organized Crime in the „New" European Union, [w:] Ius est ars boni et eaqui. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Stefanowi Lelentalowi, P. Bogdalski, W. Pływaczewski, I. Nowicka (red.), Szczytno 2008, s. 81 i nast.

14 M. Perkowska, Przestępczość..., *op. cit.*, s. XX.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

jak również przestępstwo posługiwania się przerobionym dokumentem. Występowanie takiego zjawiska potwierdza tezy, iż Polska jest dla wielu cudzoziemców krajem tranzytowym, a ich celem jest przedostanie się do Europy Zachodniej. Należy jednak pamiętać, iż na zachodnim odcinku granicy najwięcej zatrzymanych za nielegalne jej przekroczenie lub usiłowanie stanowili Polacy.

Spadek liczby postępowań wszczynanych przez Straż Graniczną odnotowany od 2008 r. pozwala na stwierdzenie, iż przestępczość związana jest z legalną migracją. Pozwala to wysnuć wniosek, iż nielegalne przekroczenie granicy (art. 264 § 2 i 3 kk.) nie stanowi przestępstwa najczęściej popełnianego na polskich granicach. Dominującym przestępstwem jest szeroko rozumiane przestępstwo przemytu.

Przeprowadzone badania potwierdziły częściowo tezę zakładającą, że przestępczość graniczna koncentruje się na granicy wschodniej Polski. Taki stan, wykazujący stałą tendencję wzrostową można zaobserwować od 2001 r. Niepokojący jest fakt, iż w roku 2010 prawie 70% wszczętych postępowań dotyczyło granicy wschodniej państwa.

Analizy pozwoliły na stwierdzenie, że przestępczość graniczna w Polsce, w szczególności od roku 2004, była domeną cudzoziemców. Na wschodnim odcinku granicy cudzoziemcy stanowili większość podejrzanych o popełnienie przestępstw w związku z przekraczaniem granicy państwowej. Co więcej, wprowadzane zmiany w zasadach wjazdu na terytorium Polski, wynikające z przystąpienia do Unii Europejskiej oraz strefy Schengen skutkujące utrudnieniami dla obywateli państw trzecich miały wpływ na dynamikę przestępczości granicznej cudzoziemców, związanej z przekraczaniem wschodniej granicy Polski. Szczególnie od roku 2008 nastąpił wzrost liczby zatrzymanych za nielegalne przekroczenie granicy lub jego usiłowanie (art. 264 § 2 kk. oraz art. 49a kw.), co potwierdza hipotezy o forsowaniu zewnętrznej granicy Schengen przez nielegalnych migrantów, którzy chcą się przedostać do Europy Zachodniej.

Na dynamikę przestępczości przemytniczej wpływ miało nie tylko przystąpienie Polski do strefy Schengen, ale również sytuacja zaistniała przed tym wydarzeniem. W latach 2006-2007 odnotowano wzrost przestępczości przemytniczej na wszystkich odcinkach granicy wschodniej, w stosunku do lat poprzednich. Taką tendencję można uzasadnić tym, że przemytnicy – cudzoziemcy zwiększyli swoją aktywność w ostatnich dwóch latach przed przystąpieniem Polskich do strefy Schengen, wykorzystując jeszcze stare zasady wjazdu na jej obszar. Znajduje to niejako potwierdzenie w widocznym spadku przestępczości przemytniczej od roku 2008. Zmiana statusu granic i nowe zasady wjazdu na terytorium Polski obywateli państw trzecich spo-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wodowały spadek liczby postępowań wszczętych o przestępstwa karno-skarbowe. Spadek ten jednak nie był tak duży, jak można się było tego spodziewać. Potwierdza to fakt, że przemyt towarzyszy legalnemu ruchowi granicznemu.

Zmiany statusu granic i związane z nimi zmiany w zasadach wjazdu na terytorium Polski dla obywateli państw trzecich spowodowały wzrost zagrożenia dla wschodniej granicy Polski ze strony nielegalnych migrantów. Zarówno w roku 2004, jak i 2008 odnotowano wzrost zatrzymanych cudzoziemców za nielegalne przekroczenie granicy lub usiłowanie na wschodniej granicy Polski.

Rozmiar nielegalnej migracji na granicy wschodniej przewyższył łączne rozmiary nielegalnej migracji na pozostałych odcinkach granicy w 2008 r. W ten sposób po raz kolejny potwierdzona zostaje teza, iż zmiana statusu granic wpływa na dynamikę przestępczości. W związku z powyższym można potwierdzić, iż nielegalna migracja, jako jedna z form przestępczości granicznej, koncentruje się na wschodniej granicy Polski.[15]

Przedstawiona analiza statystyczna problemu przestępczość granicznej cudzoziemców potwierdza prezentowane w literaturze informacje o tranzytowym charakterze migracji, zarówno legalnej, jak i nielegalnej, przez terytorium Polski. Obszarem docelowym dla nielegalnych migrantów jest Europa Zachodnia, co zostało wykazane w badaniach[16].

Statystyczny obraz przestępczości osądzonej w Polsce potwierdził, iż przestępczość cudzoziemców w Polsce to w dużej mierze przestępczość związana z przekraczaniem granicy państwowej. Ogólne tendencje dotyczące struktury przestępczości cudzoziemców wykazywane w statystykach Policji i Straży Granicznej znajdują swe potwierdzenie w statystyce Ministerstwa Sprawiedliwości. Należy przy tym pamiętać, iż moment skazania sprawcy jest znacznie oddalony od momentu wszczęcia postępowania karnego przez wymienione służby, co niejednokrotnie ma wpływ na możliwość skazania sprawcy.

Dzięki przeprowadzonym badaniom ustalono, iż „ciemną liczbę" przestępczości cudzoziemców w Polsce warunkuje w dużej mierze związek przestępczości z migracją rozumianą jako przemieszczanie się osób między państwami. Przemieszczanie się sprawców przestępstw utrudnia ich wykrywanie i karanie. Nie bez znaczenia jest tu postawa pokrzywdzonych będących cudzoziemcami, którzy będąc przejazdem w Polsce rezygnują ze

15 Tamże, s. 51-82.

16 Por. M. Perkowska, Fenomen nielegalnej migracji w Polsce, [w:] O. Łachacz, J. Galster (red.), Status cudzoziemca w prawie międzynarodowym. Implikacje w prawie Unii Europejskiej i polskim porządku prawnym, Olsztyn 2013, s. 305-318.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

zgłaszania przestępstwa wiedząc, iż cała procedura zajmie zbyt długi czas. Niewątpliwie wpływ na sytuację ma również sama postawa organów ścigania[17].

Analiza statystyczna problemu przestępczości granicznej cudzoziemców uzmysłowiła konieczność łącznego ujmowania danych statystycznych różnych służb, powołanych do wykrywania i zwalczania określonego rodzaju przestępczości. Przestępczość graniczną ujawnia w największym zakresie Straż Graniczna i Służba Celna. Niemniej jednak czyni to również Policja w głębi kraju przy wykonywaniu działań operacyjno-śledczych, a także rutynowych kontroli. Dlatego celem ukazania rozmiarów ujawnionej przestępczości granicznej niezbędne jest połączenie tych dwóch zbiorów statystycznych. Dopiero ich łączna analiza daje rzeczywisty obraz przestępczości ujawnionej.

Analiza akt spraw karnych pozwoliła na stwierdzenie, iż w przedmiotowych sprawach karnych nie nastąpiła sytuacja, w której zachowania dotychczas kwalifikowane na podstawie art. 264 § 1 kk. po uchyleniu § 1 w kodeksie karnym zostałyby kwalifikowane na podstawie § 2 art. 264 kk. Wszystkie zbadane sprawy obejmowały zachowania sprawców, które wyczerpywały znamiona określone w art. 264 § 2 kk. i na tej podstawie prawnej były kwalifikowane. Zachowanie sprawców polegało w tym przypadku na użyciu podstępu polegającego na posłużeniu się wyłudzoną wizą.

Niepokojącą praktyką stosowaną przez sprawców objętych zakazem wjazdu na terytorium jest zmiana nazwiska i ubieganie się o wizę na podstawie nowych danych personalnych. Zmusza to pracowników polskich konsulatów odpowiedzialnych za wydawanie wiz do zwrócenia szczególnej uwagi na dane personalne osób ubiegających się o wizy. W związku z praktyką stosowaną przez sprawców weryfikacja osoby powinna obejmować weryfikację zmiany nazwiska we właściwych urzędach państwa przyjmującego. Niewątpliwie spowoduje to wydłużenie procedury wydawania wiz, niemniej jednak pozwoli na skuteczne przeciwdziałanie wjazdowi na terytorium Polski osób objętych zakazem wjazdu[18].

W badaniach nie znalazło potwierdzenia założenie, że dekryminalizacja nielegalnego przekroczenia granicy z art. 264 § 1 kk. spowodowała, iż zachowania sprawców wcześniej kwalifikowane przez Straż Graniczną na podstawie tego przepisu zaczęto kwalifikować na podstawie art. 264 § 2 kk. Dotyczy to jedynie tych zachowań, które wypełniają znamiona określone w tym paragrafie, tj. użycia przez sprawcę przemocy, groźby, podstępu lub

17 M. Perkowska, Przestępczość..., *op. cit.*, s. 83-90.
18 Tamże, s. 108-109.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

we współdziałaniu z innymi osobami. Zachowanie polegające na przekroczeniu granicy państwowej wbrew obowiązującym przepisom, np. przez zieloną granicę, bez wymaganej wizy itp. kwalifikowane było na podstawie przepisu art. 49a § 1 kw. Analiza spraw dotyczących nielegalnego przekroczenia granicy ujawniła zachowania sprawców polegające na posługiwaniu się podrobionymi lub przerobionymi dokumentami, co skutkowało zbiegiem przepisów ustawy. Zachowania polegające na posługiwaniu się przerobionym dokumentem rejestrowane są również samoistnie i ujawniane w związku z przekroczeniem granicy państwowej.

Dekryminalizacja nielegalnego przekroczenia granicy spowodowała, iż zachowanie polegające na przedstawieniu do odprawy granicznej paszportu zawierającego przerobione stemple kontroli granicznej kwalifikowane jest jedynie na podstawie przepisu art. 270 § 1 kk. jako zachowanie polegające na posłużeniu się przerobionym dokumentem. Tylko w kilku przypadkach tego rodzaju działania zakwalifikowano również na podstawie przepisów art. 49a §1 lub 2 kw. Takie postępowanie nie jest właściwe, gdyż w większości przypadków sprawca nie ma uprawnienia do legalnego przekroczenia granicy. Uprawnienie to wygasło z momentem utraty ważności wizy. A zatem w momencie przedstawienia do kontroli paszportu z przerobioną pieczęcią następuje przynajmniej usiłowanie nielegalnego przekroczenia granicy.

Badania sądowych akt spraw karnych potwierdziły opisywane w literaturze najczęstsze sposobów fałszowania dokumentów. Przerobienie dokumentu okazało się najczęstsza postacią przestępstwa fałszerstwa. Podrobienie paszportu polegało na wymianie zdjęcia lub przerobieniu stempli kontroli granicznej związanym z okresem ważności wizy, który liczony jest od momentu pierwszego przekroczenia granicy. Stwierdzono, iż sprawcy przerabiają stemple kontroli granicznej w celu „przedłużenia ważności" wizy, jak i uzyskania zwrotu większych kosztów podróży służbowej do Polski. W takiej sytuacji data stempla kontrolnego potwierdzającego wjazd do Polski przerabiana jest na wcześniejszą. Rzadko sprawcy posługują się oryginalnym paszportem należącym do innej osoby.

Przestępczość przemytnicza w zakresie przewozu przez granicę towarów z naruszeniem obowiązujących przepisów na wschodniej granicy Polski występowała głównie w postaci przemytu papierosów. Jego opłacalność warunkują różnice w cenie papierosów w Polsce oraz państwach ościennych. Sprawcy jednak nie uciekają się do wyrafinowanych sposobów ukrycia towaru, jak również ilość towaru nie jest zbyt duża. Jest to prawdopodobnie podyktowane minimalizacją strat na wypadek ujawnienia przemytu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Analiza kar wymierzonych sprawcom w badanych sprawach pozwala na stwierdzenie, iż sądy w przypadku cudzoziemców – sprawców przestępstw związanych z przekraczaniem granicy, kierują się priorytetem kar wolnościowych. Sprawcom wymierzano karę grzywny, karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania lub obie kary.

W sprawach o przestępstwa wyczerpujące znamiona określone w przepisie art. 264 kk. zauważono jednak pewną „mechaniczną" prawidłowość dotyczącą wysokości kary grzywny. Kara grzywny była w większości przypadków wymierzana w sprawach, w których zastosowano zabezpieczenie majątkowe w trakcie postępowania karnego. Zabezpieczenia majątkowe ustanawiano na środkach płatniczych w takiej wysokości, w jakiej środki te sprawca przy sobie posiadał. Jest to zrozumiały sposób postępowania, z jednej strony gwarantujący zabezpieczenie interesu wymiaru sprawiedliwości i ściągalność kary grzywny, co niewątpliwie chroni przed bezcelowością jej orzekania. Jednakże w tego rodzaju sytuacjach wysokość kary grzywny w przypadku dobrowolnego poddania się karze nie pozostaje już w granicach swobodnego uznania sędziego, czy organów ścigania, lecz jest uwarunkowana wysokością posiadanych przez sprawcę (przy sobie) środków pieniężnych, lub tych, które zostały ujawnione w momencie zatrzymania. Nie były tu również brane pod uwagę przesłanki określone w przepisie art. 33 § 3 kk., tj. dochody sprawcy, warunki osobiste, rodzinne, stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe. W tych przypadkach pragmatyzm przeważał nad zasadami wymiaru kary[19].

W szczególności analiza danych statystycznych wskazuje, że zachodzące w państwie zmiany gospodarcze, polityczne, a nawet wydarzenie kulturalne czy sportowe mają wpływ na dynamikę i strukturę przestępczości, w tym także przestępczości cudzoziemców. Przykładem we współczesnych czasach było ogłoszenie w 2012 r. abolicji dla cudzoziemców nielegalnie przebywających w Polsce, co spowodowało wzrost liczby cudzoziemców, którzy nielegalnie przekroczyli granicę w pierwszym półroczu 2012 r. (potwierdza to występowanie turystyki abolicyjnej w Polsce). Zatrzymani przez Straż Graniczną cudzoziemcy w większości byli obywatelami tych państw, z których najwięcej wniosków o abolicję zostało rozpatrzonych negatywnie.[20]

Nie tylko wydarzenie polityczne czy gospodarcze mają wpływ na dynamikę przestępczości, ale także imprezy kulturalne czy sportowe. Wzrost przestępczości granicznej cudzoziemców w 2012 r. potwierdza prognozy

19 Tamże, s. 105-120.

20 Szerzej na ten temat: M. Perkowska, Prawne i kryminologiczne aspekty abolicji dla cudzoziemców, „Państwo i Prawo" 2015, nr 4, s. 33-49.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

dotyczące dynamiki przestępczości granicznej cudzoziemców na wschodniej granicy Polski w związku z organizacją Piłkarskich Mistrzostw Europy „Euro 2012". Wśród przekraczających granicę kibiców piłki nożnej znaleźli się także przestępcy próbujący wykorzystać wzmożony ruch graniczny do popełnienia przestępstw. Zatem zasadne było przywrócenie kontroli granicznej na polskiej granicy stanowiącej wewnętrzną granicę strefy Schengen.

Analiza zjawiska przestępczości granicznej cudzoziemców na wschodniej granicy Polski w latach 1990-2012 prowadzi do wniosku, że w ogólnym wymiarze przestępczości w Polsce nie jest to zjawisko w żaden sposób dominujące. Mimo to w ostatnich latach wzrastają rozmiary przestępczości granicznej szczególnie wśród cudzoziemców, co może budzić uzasadniony niepokój. Prognozy dalszego jej rozwoju są negatywne. Kryzys, w obliczu którego staje Białoruś oraz zmieniająca się międzynarodowa sytuacja polityczna Ukrainy są czynnikami powodującymi emigrację z tych państw do Europy Środkowowschodniej i dalej do Europy Zachodniej, również nielegalnymi sposobami. Kryzys gospodarczy na Białorusi będzie motorem napędowym przemytu dopóty, dopóki będą istniały różnice w cenie papierosów i oleju napędowego pomiędzy Polską a Białorusią[21].

3. Przestępczość graniczna a zjawisko korupcji. Wyniki badań ankietowych

Jak wynika z prezentowanych wyżej wyników badań M. Perkowskiej, efektywne zwalczanie i przeciwdziałanie przestępczości granicznej wymaga całościowego podejścia do zjawiska. Straż Graniczna, chociaż wyposażona w szeroki zakres uprawnień (szczególnie w zakresie pracy operacyjnej) nie jest w stanie samodzielnie wypełnić tego zadania. Dlatego też zasadne jest współdziałanie z innymi służbami, m.in. Policją, Służbą Celną, Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego, jak również ze służbami granicznymi innych państw, a w szczególności państw ościennych. Współpraca w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym może nie zagwarantuje, ale zwiększa efektywność w zakresie ujawniania przestępczości oraz jej przeciwdziałania. Nie bez znaczenia są również wewnętrzne inicjatywy podejmowane przez służby, w tym także przez Straż Graniczną, zmierzające do wyeliminowania korupcji w jej szeregach. Tam, gdzie pojawia się zysk z przestępstwa (przestępstwo przemytu), tam również pojawia się przekupstwo. W tym aspekcie warto przytoczyć wyniki badań ankietowych na temat korupcji w związku z przekraczaniem granicy, przeprowadzone przez studentów i doktorantów Wydziału Prawa UwB skupionych wokół Katedry Prawa Karnego UwB.

21 M. Perkowska, Przestępczość…, *op. cit.*, s. 183.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

A. Organizacja i cele badań oraz charakterystyka grupy badawczej

Badania zostały przeprowadzone w okresie od **27 października – 20 listopada 2014 r. na trzech przejściach granicznych (w Kuźnicy, Bobrownikach i Połowcach).** Sondaż wykonany został na polecenie Komendanta Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej przy udziale Izby Celnej w Białymstoku oraz Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. Przedsięwzięcie to było pierwszą tego typu inicjatywą podjętą przez Podlaski Oddział Straży Granicznej wspólnie ze Służbą Celną i Wydziałem Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.

Ankieterami podróżnych na przejściach granicznych było 9 studentów i doktorantów pozostających pod opieką zespołu Białostockiej Szkoły Kryminologii. **Ankieta została rozdana 1 000 podróżnym** (Polakom i cudzoziemcom). Badaniem objęto podróżnych przekraczających granicę państwową – Polaków i cudzoziemców wjeżdżających do Polski oraz wyjeżdżających na Białoruś. Na przejściu granicznym w Kuźnicy badania przeprowadzono wśród podróżnych przekraczających granicę zarówno przejściem drogowym, jak i kolejowym. Celem badania diagnostycznego w formie ankiety było uzyskanie opinii podróżnych na temat zjawiska korupcji w służbach granicznych i celnych Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Białoruś, a więc po obu stronach granicy państwowej. Celem bezpośrednim przeprowadzenia ankiety było opisanie okoliczności zetknięcia się z zachowaniem korupcyjnym podczas przekraczania granicy, jak również poznanie opinii na temat czynności związanych z odprawą graniczną i kompetencjami społecznymi funkcjonariuszy.

Metodą zastosowaną do poznania opinii na ten temat był sondaż diagnostyczny stanowiący swego rodzaju wywiad pisemny, w którym istotną rolę odegrał kwestionariusz ankiety. W anonimowym kwestionariuszu zamieszczono 13 pytań, z których 6 stanowiło pytania z możliwością wyboru jednej odpowiedzi (tzw. dysjunktywne), pozostałe pytania umożliwiały wybór więcej niż jednej z podanych, możliwych odpowiedzi (tzw. koniunktywne).

Ponad 90% ankietowanych stanowili obywatele Białorusi. Tylko 5% stanowili obywatele Polski, którzy w większości nie przejawiali zainteresowania przeprowadzanym badaniem. Cudzoziemcy natomiast wykazali się daleko idącym zrozumieniem czynnie, na dużą skalę uczestnicząc w tym badaniu. Wśród 13 pytań kwestionariusza, siedem pierwszych dotyczyło informacji na temat samych respondentów. Znalazły się tu: płeć, wiek, obywatelstwo, miejsce zamieszkania, status zatrudnienia, cel i częstotliwość przekraczania granicy państwowej. Druga część ankiety dotyczyła oso-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

bistych doświadczeń respondenta związanych z przekraczaniem granicy polsko-białoruskiej i jego opinii na temat zjawiska korupcji w służbach mundurowych obu państw[22].

B. Wyniki badań

W opinii 1 000 osób, które poproszono o udzielenie odpowiedzi na pytanie wielokrotnego wyboru na temat przyczyn **wydłużenia czasu odprawy granicznej,** zdaniem badanych służbą najbardziej odpowiedzialną za wydłużenie czasu odprawy granicznej jest służba celna RB – 36% (568 wskazań) i służba celna RP – 23% (356 wskazań). W dalszej kolejności znajdują się służby graniczne RB i RP, odpowiednio 19% (302 wskazania) i 17% (273 wskazania). W 5% odpowiedzi (78 wskazań) – ankietowani zaznaczyli – „inne przyczyny". Ponadto warto podkreślić, iż w większości przypadków ankietowani wskazywali więcej niż 1 przyczynę (służbę) winną wydłużonego czasu odpraw. Wśród osób, które dokonały wyboru w postaci odpowiedzi „Inne" (5%) dominowała opinia, iż powodem wydłużenia czasu odprawy jest zbyt mała przepustowość przejść granicznych w stosunku do liczby podróżnych. Niektóre z odpowiedzi negatywnie oceniały tempo pracy służb granicznych i celnych zarówno po stronie polskiej, jak i białoruskiej.

Z analizy odpowiedzi zawartych w ankiecie wynika, że 91% podróżnych (913 respondentów) nie słyszało o wręczaniu korzyści majątkowych funkcjonariuszom służb granicznych i celnych obu państw, zaś 8% (81 respondentów) udzieliło odpowiedzi twierdzącej. Z uwagi na warunkowy charakter pytania, w dalszej jego części podróżni, którzy udzielili odpowiedzi twierdzącej wskazali służby, których korupcyjny charakter zachowań dotyczył: służby celne RP – 39% (49 wskazań), służby celne RB – 33% (41 wskazań), służby graniczne RB – 19% (23 wskazania), służby graniczne RP – 9% (11 wskazań).

Jeśli chodzi o dynamikę zmian zjawiska korupcji w odniesieniu do polskiej służby granicznej i służby celnej, to na przestrzeni ostatnich trzech lat

22 Respondentów zapytano: »pytanie 8. – Co Pani/Pana zdaniem ma wpływ na wydłużenie czasu odprawy granicznej w przejściu granicznym? »pytanie 9. – Czy słyszała /słyszał Pani/Pan o wręczaniu korzyści majątkowych funkcjonariuszom służb granicznych/celnych Rzeczypospolitej Polskiej lub Republiki Białoruś podczas przekraczania granicy? Respondent, który wskazał odpowiedź „tak" poproszony został o wskazanie służby związanej z tą sytuacją oraz oceny dynamiki zmian zjawiska korupcji na przestrzeni ostatnich 3 lat. »pytanie 10. – Czy spotkała się Pani/Pan osobiście z sytuacją zachowań korupcyjnych w czasie przekraczania granicy państwowej ze strony służb dokonujących odprawy granicznej lub celnej? Respondent, który wskazał odpowiedź „tak" poproszony został o wskazanie okoliczności tego zachowania. »pytanie 11. – Czy była/był Pani/Pan świadkiem wręczenia/proponowania korzyści majątkowej funkcjonariuszowi? Respondent, który wskazał odpowiedź „tak" poproszony został o wskazanie służby, której to zachowanie dotyczyło. »pytanie 12. – Czy Pani/Pana zdaniem służby graniczne/celne Rzeczypospolitej Polskiej lub Republiki Białoruś są skorumpowane? Respondent, który wskazał odpowiedź „tak" poproszony został o wskazanie służby, której to zjawisko dotyczy.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

– według opinii respondentów – zmniejszyła się w wyraźny sposób. W ujęciu procentowym stanowi to niemalże 50%. W sposób analogiczny przedstawia się w opinii ankietowanych sytuacja służb białoruskich – tu również prawie 50% odpowiedzi wskazywało na wyraźny spadek tego zjawiska. W trakcie analizy odpowiedzi udzielonych na to pytanie warunkowe, w wyraźny sposób dała się zaobserwować swego rodzaju niekonsekwencja lub niezrozumienie postawionego pytania. Część podróżnych, którzy wskazali odpowiedź „nie" w dalszej części pytania dokonywali wyboru zarówno służby, jak i stopnia nasilenia zjawiska korupcji. Trudno jest więc rzetelnie ocenić prawdziwość uzyskanych danych, z uwagi na fakt, że podróżny, który nie słyszał o wręczaniu korzyści majątkowej funkcjonariuszom służb granicznych i celnych, jednocześnie nie może mieć wiedzy na temat korupcji w tych służbach.

Wśród osób badanych 94% nie spotkało się osobiście z zachowaniem korupcyjnym w czasie przekraczania granicy państwowej. Jak wynika z analizy danych, tylko 4% respondentów (40 osób) osobiście uczestniczyło w sytuacji korupcyjnej. Niewielki procent podróżnych (2%, tj. 23 respondentów) uchylił się od odpowiedzi na to pytanie. Zdaniem osób uczestniczących w badaniu, a mających osobiste doświadczenia korupcyjne, głównymi okolicznościami warunkującymi te sytuacje było dokonywanie odprawy poza kolejnością, wwóz towarów ponad dopuszczalne normy bądź zły stan techniczny pojazdów.

Podróżni stanowiący 2% wszystkich ankietowanych, którzy udzieli odpowiedzi na pytanie nr 11, byli świadkami wręczenia bądź proponowania korzyści majątkowej funkcjonariuszowi, aż 96% udzieliło w tym względzie odpowiedzi przeczącej. Od 2% respondentów nie uzyskano w tym zakresie żadnej odpowiedzi.

Sygnalizowane wyżej pytanie było kolejnym z grupy pytań warunkowych, gdzie ankietowany winien był wskazać służbę, której dotyczyło zachowanie korupcyjne, którego był świadkiem. Z analizy uzyskanych odpowiedzi wynika, że spośród 20 osób, które udzieliły 28 twierdzących odpowiedzi na pytanie wielokrotnego wyboru, 39% (11 wskazań) dotyczyło służb celnych RP, 29% (8 wskazań) służb celnych RP, 21% (6 wskazań) służb granicznych RB oraz 11% (3 wskazania) służb granicznych RP. Należy nadmienić, że wśród badanych, którzy stwierdzili, że byli świadkiem zachowania korupcyjnego funkcjonariuszy, podobny odsetek stanowiły ankiety respondentów, w których nie wskazano żadnej odpowiedzi.

Ostatnim z kategorii pytań traktujących o zagadnieniu korupcji na granicy polsko-białoruskiej było pytanie, w którym podróżnych poproszono o dokonanie ogólnej oceny zjawiska korupcji. Zdecydowana większość re-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

spondentów (**86%, tj. 857 osób**), **stwierdziła, że służby graniczne i celne Rzeczypospolitej Polskiej oraz Republiki Białoruś nie są skorumpowane**. Odpowiedzi twierdzącej udzieliło 8% badanych (83 osoby), aż 6% (60 osób) nie zajęło w tej kwestii stanowiska. Analizując rozkład odpowiedzi twierdzących dotyczących stanu skorumpowania wymienionych służb, uzyskane wyniki wskazują służbę celną RP jako tę o najwyższym stopniu skorumpowania. Wartości te w ujęciu procentowym stanowią odpowiednio: służba celna RB – 36% (54 wskazania), służba celna RP – 27% (40 wskazań), służba graniczna RB – 24% (36 wskazań), służba graniczna RP – 13% (19 wskazań).

Próba podsumowania wyników prezentowanych wyżej badań prowadzi do następujących wniosków:

1. Istotnym elementem nadającym przejrzystości przeprowadzonego badania był fakt, że wywiad ankietowy przeprowadzony został przez studentów Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. Niewątpliwie aspekt ten czynił to badanie w pełni niezależnym.
2. Analiza uzyskanych danych pozwala na stwierdzenie, że zjawisko korupcji w służbach granicznych i celnych obu państw jest obecne.
3. Rozkład odpowiedzi w katalogu pytań dotyczących korupcji wskazuje, że ponad 90% respondentów nie miała osobistych doświadczeń ani wiedzy na temat opisywanego zjawiska. Pomimo wysoce nagannego charakteru badanego procederu, uzyskane w trakcie wywiadu i zaprezentowane wyniki można uznać za umiarkowanie pozytywne. Nie należy bowiem marginalizować wskazań grupy 40 na 1000 respondentów, która potwierdziła bezpośredni udział w sytuacjach korupcyjnych.
4. Badanie opinii na temat tego zjawiska spotkało się z dużym zrozumieniem i akceptacją ze strony podróżnych, choć z analizy danych zebranych w trakcie wywiadu wynika, że duża część ankiet (około 20%) została wypełniona w sposób niepełny.
5. W pytaniach bardziej złożonych, gdzie odpowiedź uzależniona była od dokonanego wcześniej wskazania, zaobserwowano pewnego rodzaju niekonsekwencję dokonywanych wyborów odpowiedzi. Za przykład może posłużyć tu pytanie nr 9, gdzie podróżny, który „nie słyszał" o zjawisku korupcji wśród służb granicznych/celnych, następnie dokonywał wskazania konkretnej służby.
6. Warto zauważyć, że w opinii podróżnych (w tym 95% to cudzoziemcy), 827 osób oceniło kulturę osobistą funkcjonariuszy polskich służb granicznych i celnych na dużo wyższym poziomie niż białoruskich służb granicznych i celnych.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

7. Wyniki badania powinny być przedstawione wewnętrznym komórkom organizacyjnym Straży Granicznej oraz Służby Celnej merytorycznie odpowiedzialnym za monitorowanie i zwalczanie zachowań korupcyjnych wśród funkcjonariuszy.
8. Prezentowany materiał może posłużyć także jako materiał o charakterze edukacyjnym w procesie szkolenia funkcjonariuszy służb granicznych i celnych.
9. Proponuje się także przedstawić rezultaty tego badania na wspólnym forum dyskusyjnym z udziałem Stron uczestniczących w tej inicjatywie.

Pokłosiem przeprowadzonych badań i sporządzonego na ich kanwie raportu było Seminarium Naukowe[23], które odbyło się na Wydziale Prawa w Białymstoku.

§ 2. Przestępczość w Rosji z perspektywy kryminologii i prawa karnego

Problematyka przestępczości w Rosji była przedmiotem wieloletnich badań, które prowadziła dr hab. Katarzyna Laskowska, prof. UwB[24]. Jest to problematyka interesująca i ważna, zwłaszcza z punktu widzenia kryminologii. Dotyczy bowiem negatywnego zjawiska społecznego występującego na ogromnym obszarze zamieszkałym przez wielomilionową i wielokulturową ludność. Terytorium to jest ponadto zróżnicowane geograficznie, podlegające intensywnym zmianom politycznym oraz gospodarczym na przestrzeni lat.

Potrzeba zbadania problemu przestępczości w Rosji wynikała z niewielkiej liczby opracowań z tego zakresu we współczesnej Polsce. Poza nielicznymi opracowaniami dotyczącymi radzieckiego prawa karnego z lat 80. i 90. XX w. w ostatnich latach problemy rosyjskiej przestępczości i prawa karnego wycinkowo badała głównie specjalizująca się w tych zagadnieniach K. Laskowska. To zachęciło ją do głębszego pochylenia się nad nimi oraz ukazania korelacji między przestępczością, prawem karnym, działalnością organów statystycznych i wymiaru sprawiedliwości w Rosji.

Jako cezurę czasową badań przyjęła ona lata 1857-2013. Wybór okresu związany był z możliwościami uzyskania danych statystycznych dotyczą-

23 Zob. D. Brulińska, A. Stachelska, Sprawozdanie z Seminarium Naukowego pt. Zwalczanie i przeciwdziałanie korupcji związanej z funkcjonowaniem granicy państwowej, Białystok, 18 marca 2015 r., „Przegląd Policyjny" 2011, nr 2 (102), s. 205 i nast.

24 Wyniki tych badań zostały przedstawione w „książce profesorskiej" – K. Laskowska, Przestępczość w Rosji z perspektywy kryminologii i prawa karnego, Białystok 2016, ss. 525.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

cych przestępczości i dostępu do opracowań dogmatyczno-kryminologicznych.

Cel opracowania stanowiło ukazanie stanu przestępczości w Imperium Rosyjskim, RSFRR jako części ZSRR oraz Federacji Rosyjskiej na przestrzeni lat oraz prawnokarnej reakcji wobec zjawiska. W ten sposób zmierzano do przedstawienia zmian, trendów i specyfiki przestępczości oraz do dokonania oceny adekwatności i skuteczności polityki państwa wobec zagrożenia przestępczością.

Cytowana wyżej monografia składa się z wprowadzenia, 4 rozdziałów, podsumowania, bibliografii, aneksu oraz spisu tabel, rysunków i wykresów. We Wprowadzeniu zaprezentowano zagadnienia metodologiczne (przedmiot, cel badań oraz założenia badawcze). W rozdziale I w sposób syntetyczny ukazano ewolucję przestępczości w Imperium Rosyjskim i Związku Radzieckim oraz podstawy prawne zwalczania tego zjawiska w okresie 1857-1991, a także efekty działalności organów zajmujących się rejestracją przestępstw i wymiarem sprawiedliwości. Rozdział II zawiera charakterystykę przestępczości w Federacji Rosyjskiej w latach 1992-2013 uwzględniającą opis dynamiki i struktury zjawiska, sprawców przestępstw, geografii oraz tendencji rozwoju przestępczości w tym kraju. W rozdziale III przedstawiono obowiązujące w latach 1992-2013 regulacje z zakresu prawa karnego. Szczególną uwagę poświęcono rozwiązaniom kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej z 1996 r. oraz kierunkom jego ewolucji w latach 1997-2013. Rozdział IV prezentuje wybrane aspekty z zakresu wymiaru sprawiedliwości w Rosji w latach 2003-2013. Ukazuje, w szczególności, liczby skazanych, podstawy skazań oraz wymiar kar orzekanych przez rosyjskie sądy. W Podsumowaniu dokonano weryfikacji postawionych hipotez badawczych. W Aneksie zawarto szereg danych statystycznych ujętych w tabelach, do których w tekście zawarto konkretne odniesienia tabel.

W monografii autorka zastosowała następujące metody badawcze: metodę analityczną (analiza literatury kryminologicznej i prawniczej), metodę dogmatyczną (analiza kodeksów karnych i innych aktów prawnokarnych) oraz metodę statystyczną (analiza danych statystycznych dotyczących przestępczości oraz skazań). O ile posłużenie się metodą analityczną nie stanowiło problemu, o tyle zastosowanie metody dogmatycznej wymagało znajomości realiów historycznych, nieraz archaicznego języka rosyjskiego dawnego ustawodawstwa karnego, a także zrozumienia okoliczności powstawania prawa w różnych okresach i intencji prawotwórcy w zakresie jego tworzenia. Niełatwe też było dokonywanie analizy danych statystycznych, głównie ze względu na problemy z dostępem i pozyskiwaniem ich, kompleksowością i wiarygodnością, a w związku z tym – z interpretacją

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

uzyskanych informacji. Ponadto, autorka często podkreślała swoje wątpliwości co do wartości, zupełności i realności zgromadzonych danych.

W monografii do analizy wybrano jedynie najważniejsze, z punktu widzenia kryminologii i prawa karnego materialnego, zagadnienia. Natomiast, jedynie zasygnalizowane zostały aspekty penitencjarne, karno-procesowe czy dotyczące funkcjonowania systemu organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości.

Na potrzeby prowadzonych badań przyjęto następujący główny problem badawczy. Stanowiło je pytanie: „W jaki sposób władze państwa carskiego, radzieckiego i rosyjskiego reagowały wobec przestępczości?".

Jego istotę zgłębiać pozwalały następujące problemy szczegółowe:

1. W jakim kierunku ewoluowała reakcja państwa wobec przestępczości w latach 1872-1991?
2. Na czym polegała specyfika reakcji państwa rosyjskiego wobec stanu przestępczości w latach 1992-2013?
3. W jakim stopniu aktualna reakcja państwa jest skuteczna wobec współczesnej przestępczości?

Prowadzone analizy w założeniu zmierzały do weryfikacji przyjętej na potrzeby badań hipotezy głównej, stanowiącej przypuszczenie, że „Wobec przestępczości władze państwa carskiego, następnie radzieckiego, a także rosyjskiego najczęściej reagowały restrykcyjnym prawem karnym, kontrolą statystyk zjawiska oraz surową polityką karną sądów, a tym samym – w sposób nie zawsze adekwatny do sytuacji panującej w świecie przestępczym".

Odpowiednio do postawionych problemów sformułowano szczegółowe hipotezy badawcze:

1. Reakcja państwa wobec przestępczości w latach 1857-1991, zasadniczo, ewoluowała w kierunku stałego obniżania stanu przestępczości, głównie poprzez politykę tworzenia restrykcyjnego prawa karnego i bezwzględnego stosowania go w praktyce.
2. Specyfika reakcji państwa rosyjskiego wobec stanu przestępczości w latach 1992-2013 polegała, przede wszystkim, na stałym wzroście kryminalizacji zachowań ludzkich, zagrożonych coraz surowszymi karami, także w sytuacji spadku przestępczości.
3. Aktualna reakcja państwa w niewielkim stopniu jest adekwatna wobec współczesnej przestępczości, głównie z powodu braku spójnej polityki kryminalizacyjnej i polityki wymiaru kary.

W wyniku przeprowadzonych analiz, hipoteza nr 1 w toku badań została potwierdzona. Wprawdzie, ze względu na niepełny obraz dynamiki

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

i struktury przestępczości, skromne informacje dotyczące regulacji prawa karnego oraz praktyki wymiaru sprawiedliwości ocena stanu przestępczości w końcowym okresie funkcjonowania państwa carskiego (1857-1916) i jego reakcji prawnej oraz praktyki sądowej była utrudniona. Natomiast, analiza stanu przestępczości oraz reakcji organów ustawodawczych i wymiaru sprawiedliwości w RSFRR jako części ZSRR w latach 1917-1960 pozwoliła ustalić, że obowiązujące wówczas ustawodawstwo karne cechowało nasilenie represji. Nowy kodeks karny RSFRR z 1960 r. był również surowy, aczkolwiek z elementami humanizacji prawa. W kolejnych latach najczęściej cechował go wzrost kryminalizacji nowych czynów lub zaostrzanie odpowiedzialności za już wprowadzone. W tym czasie widoczny był brak występowania jednej, spójnej, określonej polityki, zarówno na etapie tworzenia prawa, jak i stosowania go w praktyce.

Hipoteza nr 2 w toku badań została potwierdzona, bowiem jak ustalono, w latach 1992-1996 państwo zareagowało na nowe tendencje przestępczości. Dokonano dekryminalizacji niektórych przestępstw oraz w ramach humanizacji prawa, wprowadzono ograniczenia dotyczące stosowania kary śmierci. Jednakże, po wprowadzeniu kodeksu karnego z 1997 r. systematycznie prawo karne głównie rozbudowywano i zaostrzano. Świadczyło to o nasilającej się kryminalizacji, a nieznacznym zakresie – dekryminalizacji. Nasilenie tempa kryminalizacji było niezasadne wobec następującego od 2007 r. spadku przestępczości. Dokonywane zmiany nie miały charakteru systemowego, a przede wszystkim – kazuistyczny i rozszerzający (tj. rozbudowujący zarówno dyspozycje, jak i sankcje wielu przepisów). Ustalono też, że na podstawie coraz bardziej surowego prawa karnego w ostatnich latach coraz rzadziej skazywano. Wśród orzeczeń dominowały skazania na kary zasadnicze, w tym najczęściej na karę pozbawienia wolności w przedziale powyżej 3 lat do 5 lat, powyżej 2 do 3 lat i powyżej 1 roku do 2 lat.

Hipoteza nr 3 w toku badań została potwierdzona. Ustalono bowiem, że w latach 1992-2013 Rosja nie posiadała i nie prowadziła zaplanowanej, konsekwentnej oraz systemowej spójnej polityki karnej. Wprawdzie od 2012 r. dyskutowany jest projekt jej koncepcji, ale do tej pory jej założenia nie zostały oficjalnie przyjęte i wdrożone.

Przeprowadzone badania dowiodły, że w ramach reakcji karnoprawnej wobec przestępczości w Imperium Rosyjskim, ZSRR i Federacji Rosyjskiej dominowała represja, nieodpowiedniość zmian prawa do istniejącej sytuacji, wynikająca z bieżących potrzeb politycznych i społecznych oraz wykorzystywanie prawa karnego do zwalczania przeciwników politycznych i wzmacniania pozycji władzy. Taka postawa rządzących wynikała z tradycji rządzenia w Rosji poprzez surowe prawo i punitywny wymiar sprawie-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

dliwości. Współczesne zmiany prawa wpisują się nadal w ten nurt działań państwa.

§ 3. Europejski Instytut Bezpieczeństwa Wewnętrznego

W chwili obecnej jednym z największych wyzwań polskiej nauki i gospodarki jest komercyjne wykorzystanie wyników badań, celem podniesienia konkurencyjności oferowanych towarów i usług, poprzez wdrażanie opracowywanych innowacji. Dotyczy to także sektora bezpieczeństwa polskiej gospodarki. Zwłaszcza że szereg technologii opracowanych na potrzeby organów państwowych – po odpowiedniej adaptacji – może mieć zastosowanie przez sektor prywatny (tzw. technologie *dual-use*). W związku z powyższym, od paru lat prowadzone były prace przygotowawcze oraz dyskusje nad powołaniem do życia rozwiązania organizacyjno-prawnego pod roboczą nazwą „instytut", które mogłoby wyjść naprzeciw oczekiwaniom polskiej gospodarki.

Pierwszym etapem przygotowawczym było dokonanie inwentaryzacji projektów realizowanych w ramach Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego[25] oraz innych finansowanych przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach konkursów ogłaszanych w obszarze obronność i bezpieczeństwo państwa[26].

W efekcie zrealizowanych prac przygotowano szereg założeń dotyczących obszarów zainteresowania projektowanego instytutu. Po pierwsze, stwierdzono, iż wyzwaniem dla nauki, organów państwowych i podmiotów gospodarczych są tzw. **współczesne zagrożenia bezpieczeństwa wewnętrznego**. Uzmysławia to konieczność prowadzenia badań natury prawnej, kryminologicznej, kryminalistycznej i socjologicznej obejmujących:

- analizę etiologii i fenomenologii aktualnych i przyszłych zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego,
- analizę i ocenę skuteczności istniejących strategii zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w kraju i za granicą,
- ocenę skuteczności istniejących regulacji prawnych w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w kraju i za granicą,
- ocenę skuteczności istniejących rozwiązań organizacyjnych w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w kraju i za granicą,

25 E.W. Pływaczewski, Z. Rau, The Polish Platform for Homeland Security – a Pioneer Initiative for Up-to-date Security in the European Union, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Vol. 4, Białystok 2009, s. 454 i nast.

26 Zob. oficjalna strona internetowa projektów i programów Narodowego Centrum Badań i Rozwoju dotyczących obronności i bezpieczeństwa: http://www.ncbir.pl/programy-i-projekty---obronnosc-bezpieczenstwo/.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- opracowanie strategii zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w kraju.

Na podstawie przeprowadzanych badań empirycznych, analizy literatury krajowej i zagranicznej, wywiadów z przedstawicielami organów ścigania, służb specjalnych i wymiaru sprawiedliwości uznano, iż w szczególności instytut powinien ogniskować swoje zainteresowania wokół: przestępczości zorganizowanej, terroryzmu, przestępczości gospodarczej, bezpieczeństwa granic państwowych i unijnych, pracy operacyjnej, korupcji, zwalczania zagrożeń w aspekcie finansowym, tzw. osób na eksponowanych stanowiskach politycznych (PEP).

Po drugie, uznano, iż ogromnym obszarem wymagającym intensywnego zainteresowania naukowego było **bezpieczeństwo teleinformatyczne**. Również i w tym zakresie brakowało stosownych badań natury prawnej, kryminologicznej i kryminalistycznej, a dotyczących:

- analizy etiologii i fenomenologii aktualnych i przyszłych zagrożeń dla bezpieczeństwa teleinformatycznego,
- analizy i oceny skuteczności istniejących strategii zapewnienia bezpieczeństwa teleinformatycznego w kraju i za granicą,
- oceny skuteczności istniejących regulacji prawnych w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa teleinformatycznego w kraju i za granicą,
- oceny skuteczności istniejących rozwiązań organizacyjnych w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa teleinformatycznego w kraju i za granicą,
- opracowania strategii zapewnienia bezpieczeństwa teleinformatycznego w kraju.

Wybrano też szereg zagadnień szczegółowych, takich jak: przestępczość komputerowa, teleinformatyczna, cyberterroryzm, przestępstwa na szkodę instytucji finansowych oferujących usługi *on-line*, przestępstwa na szkodę dostawców usług internetowych (*Internet Service Providers*). Ponadto, wydawało się koniecznym wykonanie badań nad rynkiem teleinformatycznym w kraju i za granicą w zakresie świadczonych usług, tendencji rozwojowych rynku oraz pojawiających się nowych technologii.

Po trzecie, założono, iż należy czynić starania, aby **rozwijać technologie wspierające organa ścigania, służby specjalne i wymiar sprawiedliwości**, ale także mogące znaleźć zastosowanie w sektorze prywatnym. Ponownie zauważono braki w badaniach natury prawnej, kryminologicznej, kryminalistycznej i socjologicznej odnoszących się do:

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- diagnozy stanu bieżącego poziomu nasycenia rozwiązaniami technologicznymi pracy organów ścigania, służb specjalnych i wymiaru sprawiedliwości,
- oceny potrzeb organów ścigania, służb specjalnych i wymiaru sprawiedliwości w zakresie wsparcia technologicznego, ze szczególnym uwzględnieniem technologii informatycznych,
- diagnozy oferty rynkowej dla organów ścigania, służb specjalnych i wymiaru sprawiedliwości, ze szczególnym uwzględnieniem technologii informatycznych,
- oceny legalności stosowania nowych technologii w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego,
- stymulowania rynku w celu podaży produktów odpowiadających potrzebom organów ścigania, służb specjalnych i wymiaru sprawiedliwości.

Na wstępie opracowano katalog takich technologii oraz odpowiadające im obszary badawcze. Należały do nich:

1. Operacyjna i strategiczna analiza kryminalna
- wybrane aspekty kryminalistyczne (kwestia standaryzacji procesu analizy, procedur, oprogramowania),
- analiza regulacji prawa resortowego, procesowego, ochrony danych osobowych (kwestia pozyskiwania, gromadzenia, przetwarzania, usuwania danych),
- instrumentarium informatyczne (standaryzacja formatów zapisu, zabezpieczeń).

2. *Open Source Intelligence* / „Biały wywiad"
- wybrane aspekty kryminalistyczne (kwestia standaryzacji procesu),
- analiza regulacji prawa resortowego, procesowego, ochrony danych osobowych (kwestia dopuszczalności jako dowodu),
- instrumentarium informatyczne.

3. Elektroniczne akta postępowania karnego, cywilnego z wyszukiwarką informacji
- analiza istniejącego ustawodawstwa i propozycje zmian,
- instrumentarium informatyczne (standaryzacja formatów zapisu, zabezpieczeń).

4. Monitoring audiowizualny.

Jednym z podstawowych założeń instytutu było także wykorzystanie w jego pracach laboratoriów istniejących już w strukturach uczelni lub podmiotów gospodarczych. Generalnie należy podkreślić, iż instytut pro-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

jektowano jako strukturę parasolową. Podejście to zakładało, iż należało określić katalog kompetencji merytorycznych oraz możliwości technicznych podmiotów zainteresowanych współpracą. Instytut nie miał powielać istniejących już zasobów, a jedynie tworzyć takie, na które z jednej strony było zapotrzebowanie organów ścigania, służb specjalnych lub wymiaru sprawiedliwości, a z drugiej również podmiotów prywatnych, które mogłyby w jego ramach m.in. prezentować, testować swoje rozwiązania. Instytut byłby właśnie takim parasolem, skupiającym osoby fizyczne i prawne, chętnych do prowadzenia badań w określonych obszarach. Poza tym, jego struktura miała charakteryzować się sieciowością, bez ponoszenia dodatkowych kosztów na utrzymanie rozbudowanych struktur administracyjnych lub technicznych.

Ponownie, w wyniku przeprowadzonych badań sondażowych i diagnostycznych, przyjęto wstępnie listę takich laboratoriów. Badania te odbywały się w związku z organizowanymi przez Polską Platformę Bezpieczeństwa Wewnętrznego seminariami, spotkaniami i konferencjami. Miała ona obejmować laboratoria do:

- monitoringu audiowizualnego (w szczególności nagrania CCTV, monitoring miejski),
- informatyki śledczej,
- analizy kryminalnej,
- analizy przestępczości komputerowej (oraz szeroko rozumianych zagadnień komputerowych),
- digitalizacji postępowania karnego.

Zakładano następujące sposoby wykorzystywania laboratoriów:

- prowadzenie badań naukowych,
- wdrożenia technologii,
- prowadzenie szkoleń, kursów, warsztatów,
- organizowanie konferencji, seminariów,
- udział przedstawicieli instytutu w konferencjach, seminariach, warsztatach jako ekspertów z zakresu bezpieczeństwa wewnętrznego,
- działalność wydawniczą,
- doradztwo w zakresie bezpieczeństwa, audytu, certyfikowania,
- doradztwo w zakresie komercjalizacji badań naukowych,
- wypożyczanie specjalistycznych urządzeń laboratoryjnych i pomiarowych.

Już od początku zakładano, iż laboratoria powinny w miarę możliwości samofinansować się. Było to zgodne z koncepcją komercjalizacji wyników

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

badań naukowych, która wówczas budziła i nadal budzi szereg kontrowersji w środowisku naukowym. Przyjmowano także, iż te stosunkowo ambitne i maksymalistyczne założenia zostaną zweryfikowane faktycznymi potrzebami rynku. Jednocześnie – biorąc pod uwagę szybki rozwój technologii – przyjęto, iż mogą pojawić się nowe obszary funkcjonowania laboratoriów, czy też nowe możliwości ich wykorzystania.

Poza tym, nacisk został położony na upowszechnianie wyników badań w postaci:

- projektów zmian aktów prawnych,
- specjalistycznych szkoleń skierowanych do podmiotów gospodarczych oraz szeroko rozumianej administracji państwowej,
- monografii, prac zbiorowych i artykułów w prasie fachowej,
- opracowań studyjnych i ekspertyz na potrzeby organów państwowych i podmiotów sektora prywatnego,
- przygotowywania prac magisterskich, doktorskich i habilitacyjnych,
- organizowanych konferencji naukowych (krajowych i międzynarodowych),
- publikacji na stronie WWW projektu i nieodpłatne przekazywanie wyników prowadzonych badań.

Jednym z najpoważniejszym problemów, z jakim przyszło się zmierzyć, był sposób finansowania instytutu oraz działających w jego ramach laboratoriów specjalistycznych. Przeprowadzono szereg analiz prawnych dotyczących przede wszystkim formy organizacyjno-prawnej instytutu, np. stowarzyszenia, fundacji, państwowego instytut naukowego, różnych postaci spółek. W rozważaniach badano możliwości prawne oraz efektywność ekonomiczną takich źródeł finansowania w polskich warunkach, jak: składki członków konsorcjum, wykonywania prac zleconych/zamawianych w ramach projektów badawczo-rozwojowych, działalność *stricte* komercyjną, ubieganie się instytutu o środki krajowe lub zagraniczne (w szczególności unijne). Każde z tych rozwiązań miało swoje zalety i wady. Jednakże nie tylko czynniki ekonomiczne byłby tutaj najistotniejsze. Brano również pod uwagę funkcjonowanie w obszarze bezpieczeństwa, potrzebę współpracy z organami państwowymi, rygory prawne relacji między sektorem prywatnym i publicznym. Były to problemy żywo dyskutowane w trakcie serii spotkań.

Powołanie instytutu poprzedzone zostało przeprowadzeniem badań sondażowych wybranej grupy 20 ekspertów, którzy reprezentowali środowiska akademickie (humanistyczne i techniczne) oraz organów ścigania, służb specjalnych oraz wymiaru sprawiedliwości. Wyniki zostały opraco-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wane w drugiej połowie 2011 r.[27] W drugim etapie, zaprezentowano założenia instytutu oraz wyniki przeprowadzonych badań sondażowych podczas spotkań, dyskusji i paneli poświęconych powołaniu instytutu[28].

Ostatecznie przyjęto rozwiązanie, że EIBW jest podmiotem niezależnym od organów państwowych, nastawionym przede wszystkim na sektor prywatny. Podstawowym i dalekosiężnym celem jest integracja i wsparcie rozwoju sektora bezpieczeństwa polskiej i europejskiej gospodarki poprzez kooperację ze środowiskiem naukowym. Tak więc akcent położono na zmianę jakościową, na otwarcie się na sektor prywatny, na wdrożenie technologii *dual-use* oraz ich komercjalizację zgodnie z założeniami idei gospodarki opartej na innowacyjności oraz zwiększeniu intensywności powiązań między nauką a przemysłem.

Deklaracja powołująca do życia Europejski Instytut Bezpieczeństwa Wewnętrznego (EIBW) została podpisana w dniu 13 lutego 2014 roku[29]. Do niedawna EIBW miał swoją siedzibę w Gdańskim Parku Naukowo-Technologicznym im. Profesora Hilarego Koprowskiego[30]. Został on powołany w formie otwartego klastra, który zrzesza przede wszystkim podmioty gospodarcze zainteresowane rozwojem technologii w obszarze bezpieczeństwa, ale także instytucje badawcze, instytuty, podmioty sektora publicznego oraz instytucje otoczenia biznesu. Koordynatorem klastra została spółka kapitałowa prawa handlowego EIBW sp. z o.o., która od początku swojej działalności aktywnie angażuje się w działalność B+R, czerpiąc z doświadczeń swoich członków w realizacji wielu projektów badawczych i wdrożeniowych.

Pierwszymi sygnatariuszami porozumienia byli:

- Microsystem sp. z o. o.;
- Muzeum Historyczne Miasta Gdańska;
- Pomorskie Centrum Przetwarzania Danych sp. z o. o.;
- Fido Intelligence sp. z o. o.;
- Symona Group sp. z o. o.;
- Kancelaria Adwokacka Janusz Karczmarek;
- Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni;

27 Szerzej na temat wyników tych badań – zob. E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Europejski Instytut Bezpieczeństwa Wewnętrznego – ewolucja i wdrożenie koncepcji klastra na rzecz bezpieczeństwa, [w:] Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno-kryminologiczne, E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Warszawa 2015, s. 51 i nast.

28 Zob. m.in. Z. Rau, Konferencja nt. Wyzwania w zakresie badań nad bezpieczeństwem wewnętrznym – nowa perspektywa finansowa UE 2014-2020, (Będlewo, 5-8 grudnia 2011 r.), „Prokuratura i Prawo" 2012, nr 10, s. 171 i nast.

29 Oficjalna strona internetowa EIBW: http://www.eibw.org/ oraz konto na Twitterze: @EuInstBW.

30 Oficjalna strona internetowa Parku: http://www.gpnt.pl/.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- DGT sp. z o.o.;
- Laboratorium Przetwarzania Obrazu i Dźwięku sp. z o. o.

Wybór formy klastra podyktowany był przede wszystkim chęcią równego wpływu wszystkich zgromadzonych w nim podmiotów na kierunki rozwoju EIBW, a także rachunkiem ekonomicznym, tzn. koniecznością samofinansowania się Instytutu. Natomiast przejrzyste zasady uczestniczenia w nim oraz wewnętrzna polityka rozgraniczania interesu indywidualnych partnerów oraz samego EIBW zapewnia tę względną samodzielność i niezależność.

W opinii autorów idei, EIBW stanowi efektywne połączenie i wykorzystanie potencjału przedsiębiorców, instytucji otoczenia biznesu, jednostek naukowo-badawczych, uczelni wyższych, organizacji pozarządowych oraz osób indywidualnych – w celu wprowadzenia na rynek wyników badań na rzecz bezpieczeństwa, a także budowania i promowania gospodarki opartej na wiedzy. U podstaw jego działań przyjęto założenie, wedle którego gospodarka winna wykorzystywać w sposób maksymalny innowacyjność opartą na szeroko zakrojonych badaniach naukowych – zwłaszcza w tzw. „wschodzących" dziedzinach nauki. Natomiast w ramach współpracy z jednostkami państwowymi działającymi na rzecz poprawy bezpieczeństwa, uczelniami wyższymi oraz przedsiębiorcami tworzy się płaszczyznę dla powstawania oraz wdrażania także produktów podwójnego zastosowania (*dual-use*).

EIBW w swoich pracach specjalizuje się w obszarze bezpieczeństwa IT, bezpieczeństwa telekomunikacyjnego, energetycznego, *business intelligence* oraz *open source intelligence* i szeroko rozumianego bezpieczeństwa i porządku publicznego. Kluczowymi dla niego są zagadnienia związane ze zjawiskami przestępczości zorganizowanej, terroryzmu (w tym cyberterroryzmu), bezpieczeństwa państwa, podmiotów gospodarczych i obywateli, zarządzanie kryzysowe. W jego ramach prowadzone są badania interdyscyplinarne obejmujące wspólne zainteresowania technologii, prawa, kryminologii, kryminalistyki. Nie wyklucza to zajęcia się także innymi obszarami, o ile taka potrzeba zostanie zadeklarowana przez partnerów klastra.

W ramach już samego EIBW planowane są następujące pracownie:

a) bezzałogowych platform *dual-use*;
b) prototypownia wyposażona w drukarkę 3D;
c) pomiarowa elektroniki cyfrowej wyposażona w wysokiej klasy oscyloskop oraz detektor promieniowania;
d) komputerowo-warsztatowa:

- do tzw. „białego wywiadu" (*open source intelligence*);

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- do analizy kryminalnej;
- do testowania systemu digitalizacji akt.

Działania nakierowane są głównie na wspomaganie podmiotów gospodarczych, jak i instytucji państwowych zajmujących się bezpieczeństwem i porządkiem. Powyższe przedsięwzięcia mają na celu podniesienie konkurencyjności prywatnego sektora bezpieczeństwa, a pośrednio także wsparcie efektywnego wykrywania i zwalczania przestępczości oraz wspomaganie działań związanych z ochroną i zapobieganiem skutkom przestępstw.

§ 4. Przestępczość wiejska

W ramach konkursu Maestro 7, ogłoszonego w 2015 r. przez Narodowe Centrum Nauki złożono z ramienia Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku wniosek o finansowanie projektu badawczego, mającego na celu realizację pionierskich badań, w tym interdyscyplinarnych, ważnych dla rozwoju nauki, wykraczających poza dotychczasowy stan wiedzy, których efektem mogą być odkrycia naukowe realizowanego przez doświadczonego naukowca.

Projekt przygotowany pod kierunkiem piszącego te słowa, zatytułowany „Przestępczość wiejska w wybranych województwach Polski Wschodniej", planowano zrealizować w ramach badań nad tzw. kryminologią wiejską, która stała się obszarem zainteresowań akademickich zwłaszcza wśród kryminologów z Australii, Kanady, Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych. Od początku XXI wieku zainteresowanie tematyką kryminologii obszarów wiejskich systematycznie rośnie. Świadczyć o tym może zwiększająca się liczba publikacji bądź konferencji naukowych podejmujących ów temat, co w konsekwencji spowodowało wyodrębnienie się dotychczas zaniedbywanej kryminologii wiejskiej jako odrębnej dziedziny.

Mimo wyraźnego kształtowania się kryminologii wiejskiej (*rural criminology*) jako nowego działu w ramach kryminologii[31], w dalszym ciągu nie zajmuje on kluczowego miejsca w tej dyscyplinie. O rosnącym zainteresowaniu kryminologią wiejską świadczy między innymi fakt, iż 21 listopada 2014 r. podczas 70. Dorocznej Konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii w San Francisco miała miejsce sesja zatytułowana *Rural Crime and Critical Perspective*, dotycząca problematyki kryminologii wiejskiej

31 Zob. J.F. Donnermeyer, W.S. DeKeseredy, Rural Criminology. New Directions in Critical Criminology, Routledge, London – New York 2014, ss. 175; Vania Ceccato, Rual Crime and Community Safety, Routledge, London – New York 2016, ss. 394. Od niedawna ukazuje się też w tym obszarze nowe czasopismo "International Journal of Rural Criminology".

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

oraz zielonej kryminologii. Jeden z referentów na tej sesji – prof. J.F. Donnermeyer w sposób szczególny zwracał uwagę na szerzący się trend „przestępstw zielonych kołnierzyków", czyli farmerów – mieszkańców obszarów wiejskich stanowiących grupę zarówno potencjalnych ofiar, jak i sprawców przestępstw. Referent, wspierający koncepcję „przestępstw zielonych kołnierzyków" (*Green Collar Crime*) przedstawił farmerów jako potencjalne ofiary przestępstw (kradzieży, wandalizmu, kłusownictwa), czemu sprzyjają zarówno duże obszary zajmowane przez farmy, jak i – przede wszystkim – duża wartość ekonomiczna maszyn rolniczych i innego sprzętu potrzebnego do prowadzenia działalności gospodarczej. Z drugiej też strony pokazał farmerów jako potencjalnych sprawców przestępstw, zwłaszcza takich, jak: kradzieże „sąsiedzkie", eksploatacja zatrudnianych pracowników jako taniej siły roboczej, przemoc domowa, rażące naruszanie przepisów obowiązujących hodowców i „producentów" zwierząt, „sąsiedzkie" podpalenia, oszustwa subwencyjne i ubezpieczeniowe, fałszowanie żywności i inne ekoprzestępstwa w kooperacji z dużymi korporacjami, produkcja narkotyków itp. Niejednokrotnie farmerzy mogą stanowić istotne ogniwo w „łańcuchu" zorganizowanej przestępczości. W konkluzji referent podkreślał potrzebę szerszej kryminologicznej eksploracji problematyki farmerów jako producentów żywności, ponieważ są oni częścią społecznej struktury każdego społeczeństwa. W konsekwencji są oni „wkomponowani", często jako uprzywilejowani posiadacze ziemscy, w zglobalizowany łańcuch powiązań towarowo-rynkowych. Można odnieść wrażenie, że idylliczny obraz prowincji i funkcjonujących tam uczciwych i religijnych farmerów (rolników) odchodzi powoli do lamusa[32].

W Polsce tematyka przestępczości obszarów wiejskich stanowi nowy, dotąd niezbadany obszar. Stąd też rodzą się pytania: Jakie przestępstwa są popełniane na obszarach wiejskich?, Kim jest sprawca, a kim ofiara?, Czy pojęcie „przestępstwa zielonych kołnierzyków" znajduje zastosowanie na gruncie polskim? oraz Czy rdzenni mieszkańcy wsi, jak w przypadku Stanów Zjednoczonych, stanowią ważne ogniwo w przestępczości zorganizowanej? Znalezienie odpowiedzi m.in. na powyższe pytania oraz realizacja pierwszych, pionierskich, interdyscyplinarnych badań przestępczości wiejskiej stanowiły cele przedłożonego w ramach konkursu Maestro 7 projektu badawczego. Jak niedoceniana jest ta problematyka, niech świadczy fakt, iż w latach 2007-2015 w Polsce zlikwidowano ponad połowę, czyli 418 z 817 posterunków Policji. W wielu miejscach zmiany nie przyniosły spo-

32 Zob. E.W. Pływaczewski, 70. Doroczna Konferencja Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii (San Francisco, 19-22 listopada 2015 r.), „Prokuratura i Prawo" 2015, nr 9.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

dziewanych oszczędności, przyczyniły się natomiast do obniżenia poczucia bezpieczeństwa obywateli. Dlatego też tam, gdzie mieszkańcy w ramach konsultacji społecznych wyrazili taką uzasadnioną potrzebę, posterunki są przywracane. W sumie przeprowadzono ponad 12 tys. spotkań, w których uczestniczyło 217 tys. osób. Do końca listopada 2016 r. otwartych zostało 30 posterunków[33].

Liczne badania dotyczące teorii i praktyki *community policing* potwierdzają tezę, iż problemy związane z przeciwdziałaniem zagrożeniom w cywilizowanych systemach prawnych przestały być tylko i wyłącznie domeną Policji[34]. W coraz szerszym zakresie stają się one bowiem przedmiotem zainteresowania administracji samorządowej i wspólnot lokalnych, stwarzając tym samym nowe płaszczyzny współdziałania z Policją. W tym kontekście krytycznie oceniałem likwidację gminnych posterunków, uzasadnianą potrzebą restrukturyzacji, która przyniosła pewne oszczędności, lecz niestety kosztem poczucia bezpieczeństwa obywateli, co zapewne zaowocowało także wzrostem „ciemnej liczby" przestępstw[35]. Na bezpieczeństwie nie da się zaoszczędzić. Trudno byłoby jednak zaprzeczyć, że wiele rezerw tkwi jeszcze w strukturach samej Policji, czego mogą dowodzić efekty realizowanych zarówno aktualnie, jak i uprzednio programów prewencyjnych. Efekty tych programów są oczywiście bardzo różne, co powinno skłaniać do postawienia raczej na ich jakość niż na ilość.

Za cel projektu przyjęto diagnozę zjawiska przestępczości wiejskiej, w tym: przyczyn, skali przestępczości oraz typów przestępstw popełnianych na obszarach wiejskich. Proponowane badania umożliwiłyby zweryfikowanie głównych założeń nurtu kryminologii wiejskiej, jakie zostały wypracowane na łamach zagranicznej (głównie amerykańskiej) literatury przedmiotu i odnieść je do polskiej rzeczywistości. W projekcie przyjęto także cel utylitarny, czyli wypracowanie rozwiązań, które będą pomocne zarówno w rozwiązywaniu i zapobieganiu zachowaniom patologicznym, będącym często źródłem popełniania przestępstw, jak i w zwalczaniu przestępczości na obszarach wiejskich.

33 Zob. KZ/MSWiA, Najważniejsze decyzje i wydarzenia 2016, „Policja 997", nr 12 (141), grudzień 2016, s. 8.

34 Zob. np. M. Filar (red. nauk.), Problemy bezpieczeństwa lokalnego. Materiały z Konferencji Krajowej, Toruń 10.12.1993, Toruń 1995; J. Czapska, W. Krupiarz, Zapobieganie przestępczości w społecznościach lokalnych, Warszawa 1999; J. Czapska, J. Wójcikiewicz, Policja w społeczeństwie obywatelskim, Kraków 1999; J. Czapska, J. Widacki, Bezpieczeństwo lokalne. Społeczny kontekst prewencji kryminalnej, Warszawa 2000; E. Moczuk, Postrzeganie bezpieczeństwa publicznego w środowisku lokalnym, Rzeszów 2003, ss. 201; L. Wieczorek, Zjawiska patologii społecznej i przeciwdziałanie im w mieście średniej wielkości. Kryminologiczna analiza terenu, Katowice 2013, ss. 756; P. Waszkiewicz, Traktat o dobrej prewencji kryminalnej, Towarzystwo Inicjatyw Prawnych i Kryminalistycznych Paragraf 22, Warszawa – Newark 2015, s. 153 i nast.

35 E.W. Pływaczewski, Wypowiedź w ramach dyskusji nt. „Bezpieczeństwo wspólna sprawą! – znaczenie partnerstwa międzyinstytucjonalnego w budowie realnego bezpieczeństwa, „Kwartalnik Policyjny" 2015, nr 1(32), s. 90-91.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Zakładano, iż w projekcie zostaną przeprowadzone badania o charakterze kryminologicznym, uwzględniające zarówno społeczne, jak prawne aspekty zjawiska przestępczości wiejskiej. W związku z tym założono, że zdiagnozowanie zjawiska zostanie dokonane zarówno poprzez analizę literatury, dokumentów, prasy, jak i realizację badań o charakterze empirycznym (badania ilościowe i jakościowe). Planowane było przeprowadzenie: analizy danych statystycznych dotyczących przestępstw popełnianych we wsiach, a gromadzonych przez Komendę Główną Policji czy Ministerstwo Sprawiedliwości, ankiet, wywiadów telefonicznych oraz wywiadów grupowych, m.in. wśród funkcjonariuszy Policji, sołtysów, członków Zespołów Interdyscyplinarnych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie, jak również z ofiarami i sprawcami przestępstw popełnionych na obszarach wiejskich.

W ramach przedłożonego w konkursie projektu badawczego opracowano odpowiednio etapy jego realizacji, metodologię oraz kosztorys. Projekt nie został zakwalifikowany przez Narodowe Centrum Nauki do realizacji, niemniej jednak ta ważna z punktu widzenia bezpieczeństwa obywateli problematyka badawcza pozostanie nadal przedmiotem zainteresowań badawczych Białostockiej Szkoły Kryminologii.

§ 5. Dopalacze w aspekcie społecznym, medycznym i prawnym

Powszechność zjawiska sięgania po środki psychoaktywne stanowi niewątpliwie poważne zagrożenie dla zdrowia i życia ludzi, generuje negatywne konsekwencje zdrowotne i społeczne, stanowiąc przy tym czynnik kryminogenny wywołujący zachowania patologiczne, w tym również o charakterze przestępczym. Szczególnie niebezpieczną rolę w strukturze środków psychoaktywnych odgrywają dopalacze, zwane „narkotykiem dla ubogich", popularne głównie wśród młodzieży i studentów, po które – sądząc po liczbie zatruć – sięga coraz więcej osób[36]. Zjawisko to wymaga dokładnej analizy na wielu płaszczyznach, m.in. społecznej, medycznej i prawnej oraz szczególnej uwagi środków komunikowania masowego. Jak słusznie zauważa prof. Krzysztof Krajewski, nadzieja, że metodami represyjnymi uda się całkowicie zlikwidować tego typu patologie, jest po prostu naiwnością[37]. Rażąco nieskuteczne okazały się też kary administracyjne.

36 Przykładowo do połowy grudnia 2014 r. zatruło się nimi blisko 2000 osób, czyli niemal trzykrotnie więcej niż w roku 2013 (700). Zob. G. Zawadka, Dopalacze przeżywają renesans, „Rzeczpospolita" z dnia 14 grudnia 2014 r., s. A. 14.

37 K. Krajewski, Wywiad udzielony Agacie Łukaszewicz, „Rzeczpospolita" z dnia 22 lipca 2014 r. – Rzecz o Prawie, s. I 3.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W tym kontekście na szczególną uwagę zasługuje Konferencja Naukowa pt. **„Dopalacze – problem społeczny, medyczny i prawny"**[38], która była już trzecią z planowanego cyklu konferencji i sympozjów naukowych w ramach forum „Naukowo-Prawne i medyczne aspekty zdrowia człowieka" i „Międzynarodowej sieci badawczej – badania naukowe i prace rozwojowe na rzecz rozwiązywania prawnych i medycznych problemów zdrowia człowieka". Sieć tę tworzą: Uniwersytet w Cambridge, Uniwersytet w Białymstoku (lider sieci), Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach.

Konferencja stanowiła doskonałą okazję do zaprezentowania i przedyskutowania następujących zagadnień:

- Farmakologia, toksykologia dopalaczy: rodzaje środków psychoaktywnych, skład chemiczny, różnice i podobieństwa do (innych) narkotyków; symptomy wraz ze sposobami ich rozpoznawania, mechanizm powstawania uzależnienia; odtruwanie;
- Zachowania osób trudniących się handlem dopalaczami;
- Pożądane reakcje w sytuacji istnienia podejrzenia, iż potencjalna osoba jest w posiadaniu lub pod wpływem środków narkotycznych, dopalaczy;
- Zakres regulacji prawnej służącej wspomaganiu społeczeństwa w walce ze środkami narkotycznymi, dopalaczami;
- Dopalacze jako czynnik wiktymogenny;
- Czynności operacyjne organów ścigania karnego podejmowane w związku z tzw. narkobiznesem;
- Skala zjawiska posiadania, handlu i produkcji dopalaczy na szczeblu lokalnym i krajowym;
- Etiologia, fenomenologia, profilaktyka oraz kwestie odpowiedzialności karnej;
- Dopalacze jako produkt niebezpieczny w ujęciu cywilnoprawnym.

Taka interdyscyplinarna perspektywa pozwoliła określić najważniejsze determinanty medyczne, prawne, psychospołeczne zażywania dopalaczy, a także stworzyła możliwość debaty nad kształtem optymalnych narzędzi do walki z tym zjawiskiem. Zaprezentowane podczas konferencji zagadnienia pozwoliły na zdobycie niezbędnej wiedzy oraz budowanie świadomości

38 Zorganizowana z inicjatywy władz dziekańskich Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku oraz Wydziału Farmaceutycznego z Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku w dniu 5 grudnia 2015 r., w Auli Euroregionalnego Centrum Farmacji UM w Białymstoku.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

społecznej w obliczu niebezpieczeństw związanych z „biznesem dopalaczowym". Między innymi pozytywnie ocenione zostały pierwsze próby kwalifikowania działań handlarzy dopalaczami na podstawie przepisu art. 165 kodeksu karnego[39].

Ze względu na formułę Konferencji do udziału w obradach zostali zaproszeni zarówno reprezentanci środowisk naukowych: prawniczych, medycznych, jak i przedstawiciele Policji, Państwowej Inspekcji Sanitarnej oraz Ośrodków Terapeutycznych. W obradach wzięli też udział uczniowie białostockich szkół średnich oraz studenci uczelni wyższych.

§ 6. Problematyka zbrodni państwowych

Ten ważny, w polskich warunkach zwłaszcza z perspektywy historycznej, temat badawczy znalazł swoje merytoryczne zwieńczenie na Wydziale Prawa UwB w postaci **międzynarodowego seminarium naukowego** pt. *State crimes from historical and current perspective*[40]. Seminarium to, zainicjowane przez władze dziekańskie Wydziału Prawa, zostało zorganizowane przy współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej i jego agendą – Oddziałową Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Białymstoku. Pomysł ten zrodził się na kanwie opublikowania w literaturze kryminologicznej pierwszej na świecie książki podejmującej w sposób kompleksowy problematykę zbrodni państwowych[41] i z możliwości osobistego udziału jej Autora w tym przedsięwzięciu. Prof. O.N. Ebbe z *University of Tennessee* (USA) to uznana i ceniona postać w międzynarodowym środowisku naukowym. Jest autorem licznych publikacji, a międzynarodowa promocja cytowanej wyżej książki miała miejsce w dniach 14-17 listopada 2012 r. w Chicago podczas prestiżowej 68. Dorocznej Konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii[42].

Pierwsza część seminarium odbyła się pod hasłem *State Crimes from International Perspective* („Zbrodnie państwowe z perspektywy międzynarodowej"). Moderatorem sesji był prof. dr hab. Lech K. Paprzycki – Prezes Sądu Najwyższego kierujący Izbą Karną.

39 Ten kierunek kwalifikacji prawnej zastosowała po raz pierwszy prokuratura krakowska. Zob. G. Zawadka, Bat na bossów od dopalaczy, „Rzeczpospolita" z 8 czerwca 2016, s. A3.

40 Zbrodnie państwowe z perspektywy historycznej i współczesnej, Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, 14 marca 2016 r.

41 O.N. Ebbe, State Crimes Around the World. A Treatise in the Sociology of State Deviance, Kendall Hunt Publishing Company, Dubuque, I.A. 2016, ss. 330. Zob. także J.I. Ross, An Introduction to Political Crime, Policy Press, Bristol 2012; Mark Monagham Simon Prideaux, State crime and immorality. The corrupting influence of the powerful, Bristol 2016.

42 Zob. E.W. Pływaczewski, 68. Doroczna Konferencja Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii (Chicago, 14-17 listopada 2012 r.), „Prokuratura i Prawo" 2013, nr 6, s. 179 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Referat otwierający konferencję pt. *State Crimes Around the World* („Zbrodnie państwowe na świecie") wygłosił profesor Obi Ebbe, który przedstawił zarówno główne obszary zbrodni państwowych (m.in. państwowe ludobójstwo, przestępstwa wojenne, zbrodnie popełniane przez rządy dyktatorskie i występujące w „zakamuflowanych" demokracjach), jak i wypracowane w tym zakresie mechanizmy kontroli tej przestępczości. Kolejny referat przedstawił dr Darius Juodis reprezentujący *The Genocide and Resistant Reserch Centre of Lithuania*. Wystąpienie dr. D. Juodisa zatytułowane *Crimes of Stalinism in Lithuania from 1944-195*" przybliżyło audytorium problematykę zbrodni popełnianych przez stalinistów na Litwie w latach od 1944 do 1953.

Ostatnim wystąpieniem podczas pierwszej sesji był referat pt. „*Crimes of Genocide in the Balkans in the Twentieth Century – the Recognition of the Historical and Criminological Aspects*", który wygłosiła dr Magdalena Ickiewicz-Sawicka z Wydziału Zarządzania Politechniki Białostockiej. Prezentacja ta dotyczyła kryminologicznych i historycznych aspektów zbrodni ludobójstwa, do których doszło na Bałkanach w XX wieku.

Drugą sesję seminarium poświęconą tematyce „*State Crimes from European and Regional Perspective*" („Zbrodnie państwowe z perspektywy europejskiej i regionalnej") poprowadził dr hab. Piotr Fiedorczyk z Wydziału Prawa UwB. Jako pierwszy w tej sesji wystąpił dr Marcin Zwolski z referatem pt. „Poszukiwania i ekshumacje ofiar zbrodni totalitarnych na przykładzie Białegostoku". Referent przedstawił metodologię prac, które doprowadziły do odnalezienia i ekshumowania blisko 400 ofiar zbrodni niemieckich (okresu wojny) i komunistycznych (okresu powojennego) na terenie dawnego więzienia w Białymstoku.

Ostatnie wystąpienie przedstawił prokurator Zbigniew Kulikowski z Instytutu Pamięci Narodowej – Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Białymstoku. Referat pt. „Obława Augustowska – zbrodnia przeciwko ludzkości" przybliżył uczestnikom seminarium zagadnienie trudności śledczych związanych z akcją pacyfikacyjną z 1945 roku, która miała miejsce na terenie Puszczy Augustowskiej i okolic. Uczestnicy tego międzynarodowego seminarium byli zgodni, iż w zakresie podejmowanej tematyki występuje duży niedosyt i celowe byłoby jej kontynuowane, z uwzględnieniem płaszczyzny międzynarodowej, w tym prawnoporównawczej. Profesor Obi Ebbe wysoko ocenił tę inicjatywę jako waży wkład do rozwijającej się i niejednokrotnie niewygodnej w kontekście poprawności politycznej „kryminologii zbrodni państwowych".

Na kanwie omawianego seminarium warto nadmienić, iż na 69. Dorocznej Konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii w Atlan-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

cie do problematyki zbrodni państwowych nawiązywali referenci w sesji nr 902, zatytułowanej *Restorative Justice and The International Criminal Court*, pod przewodnictwem Williama R. Pruitta (*Elmira College*), w której wygłoszone zostały trzy referaty[43]. W dyskusji dominowały krytyczne akcenty odnośnie niewydolności (bierności) polityki społeczności międzynarodowej i jej przywódców wobec zbrodni wojennych i towarzyszących im czystek etnicznych. Zabierając w tej tematyce głos piszący te słowa wspomniał zasługi zmarłego w dniu 28 października 2013 r. pierwszego Premiera III RP Tadeusza Mazowieckiego, któremu Komisja Praw Człowieka ONZ powierzyła mandat Specjalnego Sprawozdawcy ds. praw człowieka w byłej Jugosławii. T. Mazowiecki 27 lipca 1995 r. złożył ten mandat na znak protestu przeciw pasywnej polityce ONZ wobec masakry w Srebrenicy. Dyskutanci krytycznie też oceniali ostatnie rozstrzygnięcia Trybunału Sprawiedliwości w Hadze w odniesieniu do czołowych serbskich i chorwackich wojskowych oskarżonych o zbrodnie wojenne[44].

§ 7. Prawne i kryminologiczne aspekty porwań rodzicielskich

Współcześnie w polskim dyskursie publicznym **problem porwań rodzicielskich** zyskuje rozgłos. Obserwując informacje środków masowego przekazu oraz przyglądając się działaniom organów państwowych i organizacji pozarządowych, odnotować można coraz częstsze podejmowanie tematu porwań dzieci dokonywanych przez któregoś z ich rodziców. To zintensyfikowane zainteresowanie przedmiotowym zagadnieniem poczytywać można za sygnał, iż porwania rodzicielskie stanowią bieżący problem społeczny o narastającej dolegliwości. Ze społecznym wymiarem porwań rodzicielskich nierozerwalnie wiąże się również jego aspekt prawny i kryminologiczny, ponieważ zachowanie rodzica polegające na uprowadzeniu lub zatrzymaniu swojego dziecka wbrew woli osoby powołanej do opieki nad tym dzieckiem wyczerpuje znamiona przestępstwa określonego w art. 211 kodeksu karnego.

Należy jednak zauważyć, że porwania rodzicielskie, choć rodzą odpowiedzialność karną i wywołują konieczność podejmowania działań prawnych, nie były dotąd przedmiotem szerszego zainteresowania naukowego prawników i kryminologów. Potrzeba uzupełnienia luki naukowej zdia-

43 J. Marson (Western Michigan University) nt. „Restorative Justice: A Lesson from Rwanda"; O.N. Ebbe (University of Tennessee at Chattanooga) nt. International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR): Heads of State No More beyond Incrimination" oraz William R. Pruitt nt. "Sentencing at the ICTR".

44 Zob. E.W. Pływaczewski, 69. Doroczna Konferencja Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii (Georgia, Atlanta, 20-23 listopada 2013 r.), „Prokuratura i Prawo" 2014, nr 6.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

gnozowanej w obszarze wiedzy o porwaniach rodzicielskich o prawne i kryminologiczne aspekty przedmiotowego problemu dostrzeżona została w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii Uniwersytetu w Białymstoku. W konsekwencji problem porwań rodzicielskich wybrano za temat rozprawy doktorskiej mgr Diany Dajnowicz-Piesieckiej, która uzyskała finansowanie na swoje badania naukowe Narodowego Centrum Nauki w ramach ósmej edycji konkursu Preludium i od września 2015 r. kieruje – pod opieką naukową piszącego te słowa – projektem pt. „Porwania rodzicielskie w świetle polskiego orzecznictwa karnego – aspekty prawne i kryminologiczne" (nr projektu 2014/15/N/HS5/02688). Jej przypadek był pierwszym w historii Uniwersytetu w Białymstoku, gdy grant z konkursów Narodowego Centrum Nauki trafił do młodego badacza związanego z Białostocką Szkołą Kryminologii, jednak nie będącego jej pracownikiem.

Przez półtora roku realizacji grantu Doktorantka samodzielnie przeprowadziła badania aktowe w 36 sądach rejonowych w 18 miastach wojewódzkich w Polsce, gdzie zbadała ponad 50 spraw karnych z art. 211 kk. Przeprowadzone prace badawcze polegały przede wszystkim na analizie polskiego orzecznictwa karnego dotyczącego porwań rodzicielskich. Założeniem projektu było bowiem poznanie specyfiki porwań rodzicielskich oraz ich osadzenia w obszarze prawa karnego. Głównym jednak celem badań było określenie procesu zmian praktyki orzeczniczej polskich sądów karnych orzekających na przestrzeni lat 1998-2014 w sprawach o przestępstwo określone w art. 211 kk.

Zadaniem prac badawczych, które polegały przede wszystkim na analizie akt spraw sądowych, było również poszerzenie wiedzy na temat kryminologicznych aspektów porwań rodzicielskich oraz praktyki sądów karnych w obliczu popełnienia tego przestępstwa. Realizacja projektu zmierzać miała do rozwoju aktualnego stanu wiedzy dotyczącego porwań małoletnich dokonanych przez ich rodziców. W rezultacie analiza powstałego na przestrzeni lat orzecznictwa karnego pozwoliła poszerzyć wiedzę o polskich realiach porwań rodzicielskich. Dzięki temu możliwe stało się określenie propozycji zmian praktyki orzeczniczej polskich sądów karnych.

Zgodnie z przyjętym wcześniej założeniem, analiza aktowa w ramach realizowanego projektu miała umożliwić poznanie specyfiki problemu porwań rodzicielskich. Dlatego też badaniem objęto sprawy karne rozpoznane na podstawie art. 211 kk. w okresie od 1 września 1998 r. do 31 grudnia 2014 r. w 36 sądach rejonowych mieszczących się w 18 polskich miastach wojewódzkich. Na dobór obszaru badawczego, na którym przeprowadzono badania akt spraw sądowych, obejmujący 36 sądów rejonowych w 18 miastach wojewódzkich w Polsce (były to wszystkie sądy rejonowe znajdujące

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

się w tych miejscowościach), wpłynęła informacja udzielona przez Krajowy Rejestr Karny, iż w Polsce w latach 1998-2014 rozpoznano w sumie 362 sprawy na podstawie art. 211 kk. 27,5% tych spraw (czyli 99 spraw) rozpoznano w sądach mieszczących się w miastach wojewódzkich. Ustalono 36 sądów rejonowych mieszczących się w miastach wojewódzkich (stanowią one 11% wszystkich 321 sądów rejonowych w Polsce). Fakt, iż blisko 1/3 spraw o porwanie dziecka została rozpoznana w ponad 1/10 wszystkich polskich sądów rejonowych przyczynił się do wyeliminowania tych jednostek, w których spraw na podstawie art. 211 kk. rozpoznano znacznie mniej.

Mając na uwadze, iż właśnie blisko 30% spraw z art. 211 kk. została rozpoznana w samych tylko sądach rejonowych w miastach wojewódzkich stwierdzono, że taka próba będzie jedyną, która pozwoli uzyskać gruntowne i najpełniejsze informacje w dwuletnim okresie samodzielnej realizacji projektu naukowego finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. Dobór próby był bowiem zdeterminowany również założeniami projektu, w ramach którego badania zostały przeprowadzone. Projekty realizowane w ramach konkursu Preludium mają na celu nauczyć osoby rozpoczynające karierę naukową pierwszych samodzielnych kroków w obszarze prowadzenia badań naukowych. Dlatego też wszystkie badania aktowe we wszystkich sądach przeprowadzone zostały samodzielnie przez Doktorantkę. Przeprowadzenie badań podlegało również ograniczeniu czasem trwania projektu, który obejmował 24 miesiące.

Badania aktowe przeprowadzone w oparciu o akta spraw, które znajdowały się we właściwości miejscowej wybranych sądów rejonowych, pozwoliły poznać problem porwań rodzicielskich w sposób wielopłaszczyznowy. Przeprowadzone badania doprowadziły bowiem do ustalenia, iż przed porwaniami rodzicielskimi, oprócz przepisu art. 211 kk., chronią także regulacje prawa międzynarodowego, a w głównym stopniu Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzona w Hadze w dniu 25 października 1980 r. Konwencja ta zawiera bowiem instrumenty prawne umożliwiające ochronę dziecka w przestrzeni międzynarodowej przed ujemnymi skutkami bezprawnych uprowadzeń i zatrzymań, jak również gwarantujące bezzwłoczny jego powrót do państwa stałego pobytu sprzed porwania oraz zapewniające przestrzeganie praw do opieki i odwiedzin małoletniego przez jego rodzica.

Przeprowadzone badania aktowe, w połączeniu z analizą orzecznictwa Sądu Najwyższego, ujawniły także, że praktyka orzecznicza wyrosła na gruncie przepisu art. 211 kk. opiera się na założeniu, że rodzic o pełnej władzy rodzicielskiej nie może być podmiotem tego przestępstwa, a jedynie rodzice o ograniczonej lub zawieszonej władzy rodzicielskiej bądź rodzice

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

w ogóle pozbawieni tej władzy, mogą być sprawcami porwania rodzicielskiego. Z badań aktowych wynika przy tym również, że porwania rodzicielskie stanowią większość zachowań realizujących znamiona przestępstwa określonego we wskazanym wyżej przepisie. Spraw kwalifikujących się do badania aktowego ustalono bowiem pierwotnie 99, jednak odbyte kwerendy aktowe wykazały, że wśród nich jest 59 spraw o porwania rodzicielskie (które stanowiły tym samym blisko 60% spraw o przestępstwo określone w przepisie art. 211 kk.).

Ustalono również, że częściej sprawcami porwań rodzicielskich są ojcowie małoletnich, którzy porywają córkę lub syna z powodu sporów i nieumiejętności osiągnięcia porozumienia z matką dziecka. Jak wynika z analizy struktury wyroków skazujących sprawców tych przestępstw, w większości, tj. w 79,5% orzeczeń, sądy orzekały karę pozbawienia wolności (65% – z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, 15% – bezwzględne pozbawienia wolności). W jednym wypadku orzeczona została kara ograniczenia wolności, w pięciu zaś – kara grzywny samoistnej.

Najważniejszym wnioskiem płynącym z badań było jednak ustalenie, że w sprawach o porwania rodzicielskie konieczne są zmiany w zakresie interpretacji i praktyki stosowania art. 211 kodeksu karnego. Sądy karne na przestrzeni lat 1998-2014 rozpoznawały tego rodzaju sprawy raczej w sposób jednolity, traktując niejako w pobłażliwy sposób rodziców, którzy dopuścili się porwania ich małoletniego dziecka. Sądy konsekwentnie się przy tym opierały na orzecznictwie Sądu Najwyższego dotyczącym art. 211 kk., ukształtowanym jeszcze za czasów obowiązywania art. 188 kk. z 1969 r., zgodnie z którym rodzic może być uznany za sprawcę przestępstwa uprowadzenia lub zatrzymania swojego małoletniego dziecka, o ile został on wcześniej pozbawiony praw rodzicielskich bądź też zostały mu one ograniczone lub zawieszone. Słusznie zatem podnosi się, że w świetle takiej argumentacji Sądu Najwyższego porwania rodzicielskie w Polsce poczytuje się jako bezkarne, bowiem taka interpretacja przedmiotowego problemu drastycznie zawęża krąg podmiotów, wobec których może być stosowany przepis art. 211 kk.

Poznanie trendu w praktyce orzeczniczej polskich sądów karnych ukazało wieloaspektowość przedmiotowego problemu. Trudno odmówić słuszności nasilającym się alarmom społecznym oraz niektórych organów państwa i organizacji pozarządowych o nieskuteczności, o braku efektywności, a niekiedy nawet o postawie lekceważenia problemu porwań rodzicielskich przez polski wymiar sprawiedliwości. Badania ukazały jednak, że kluczem do rozwiązania problemu porwań rodzicielskich nie jest ich często

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

postulowana kryminalizacja, lecz modyfikacja interpretacji oraz praktyki stosowania przepisu art. 211 kk.

Obecna interpretacja tego przepisu wyrosła na gruncie judykatury Sądu Najwyższego ukształtowanej blisko pół wieku temu. Od tego czasu bardzo wiele się zmieniło, począwszy od samego społeczeństwa polskiego, przez ustój polityczno-gospodarczy, skończywszy na pozycji Polski na arenie europejskiej i międzynarodowej, która w wymiarze prawnym pozostaje nie bez znaczenia.

Porwania rodzicielskie od dłuższego już czasu są eksponowane przez społeczeństwo jako dolegliwy problem, wobec którego gałęzie prawa inne niż prawo karne (prawo cywilne i prawo rodzinne) okazują się być niewystarczające. Stąd też zrozumiałe wydają się oczekiwania społeczne dotyczące ochrony przez prawo karne rodzin, dzieci, a także uprawnień wynikających z instytucji opieki przed bezprawnymi zachowaniami w postaci porwań rodzicielskich.

Wciąż jednak wydaje się, iż w obliczu tytułowego problemu normy prawnokarne nie realizują swojej funkcji ochronnej. Sądy rozstrzygające w sprawach poddanych badaniom aktowym zajmowały bowiem konsekwentnie (a właściwie jakby automatycznie) stanowisko, że sprawcą porwania rodzicielskiego może być jedynie rodzic, któremu wcześniej ograniczono, zawieszono lub odebrano władzę rodzicielską. W jednej tylko sprawie uznano, iż nie kwestia zakresu władzy rodzicielskiej ewentualnego sprawcy stanowi istotę przepisu art. 211 kk., lecz powołanie do opieki drugiego rodzica, w które godziło zachowanie pierwszego. Sprawa ta stanowiła jednak wyjątek potwierdzający regułę przyjętą w praktyce orzeczniczej polskich sądów karnych.

Nowy kierunek interpretacji w przedmiotowej kwestii przyjął w ostatnim czasie Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 30 września 2013 r.,[45] w którym słusznie zwrócono uwagę, że „warunkiem popełnienia (…) przestępstwa określonego w art. 211 kk. jest działanie «wbrew woli osoby powołanej do opieki», więc tym samym osoba powołana do opieki (…) nie może być sprawcą przestępstwa z art. 211 kk. Czytając dalej przedmiotowe orzeczenie odnaleźć można stwierdzenie, iż kwestia pozbawienia, ograniczenia lub zawieszenia władzy rodzicielskiej ma (…) w tym kontekście znaczenie jedynie pośrednie i niejako wskaźnikowe. Istota problemu sprowadza się bowiem do potrzeby ustalenia, czy dana osoba spełnia znamię podmiotowe «bycia powołaną do opieki» nad małoletnim. Wywieść z tego można, iż to nie kwestia ograniczonej, zawieszonej lub odebranej władzy rodzicielskiej

45 Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2013 r., sygn. IV KK 232/13, Legalis nr 877740.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

winna decydować o tym kto może, a kto nie może być uznany za sprawcą czynu określonego w art. 211 kk., lecz kwestia tego, czy dana osoba zachowała się wbrew woli osoby powołanej do opieki lub nadzoru".

Na podstawie przeprowadzonych w ramach projektu badań aktowych oraz towarzyszącej im analizy orzecznictwa Sadu Najwyższego Doktorantka sformułowała propozycje zmian praktyki orzekania w sprawach o porwania rodzicielskie przy jednoczesnym zachowaniu kształtu obecnego przepisu art. 211 kk. Zmiana praktyki orzeczniczej i zaprzestanie opierania się w niej tylko i wyłącznie na interpretacji przepisu art. 211 kk. wypracowanej na podstawie orzecznictwa Sądu Najwyższego doprowadzić może do rozwiązania problemów ogniskujących się wokół przedmiotowego zagadnienia. Uznanie przez sądy karne, iż sprawcą uprowadzenia lub zatrzymania małoletniego może być również rodzic powołany do opieki nad dzieckiem, o ile działa on wbrew woli drugiego rodzica również powołanego do opieki nad małoletnim, wydaje się najlepszym rozwiązaniem dla polepszenia skuteczności i efektywności działań wymiaru sprawiedliwości podejmowanych w obliczu porwań rodzicielskich.

§ 8. Badania nad bezdomnością

Przedmiotem badań prowadzonych przez doktorantkę mgr Emilię Truskolaską[46] jest **problematyka dotycząca osób bezdomnych**, ze szczególnym uwzględnieniem przestępstw popełnianych przez tę grupę osób i wobec niej. Zamysł badawczy określiła sama specyfika tego problemu, który należy rozeznawać nie tylko jako kuriozum niosące negatywne skutki społeczne, ekonomiczne czy też prawne, ale przede wszystkim odnoszące się ściśle do patologicznego funkcjonowania społecznego jednostki. Ważkość problemu i jednocześnie brak kompleksowych opracowań, skłoniły ku pochyleniu się nad przedmiotową tematyką, która mogłoby się wydawać, często ze względu na specyfikę charakteru, zostaje opracowywana wybiórczo.

Podstawowym celem badań było holistyczne ukazanie specyfiki i zbadanie fenomenu bezdomności, poprzez ustalenie skali przyczyn i skutków tego zjawiska w sposób zgodny z ideą kryminologiczną. Tym samym przedstawiony obraz danej grupy osób ukazuje szerokie i interdyscyplinarne ujęcie wykluczenia społecznego. Przepisy prawa, problemy o podłożu psychicznym, koniunktura ekonomiczna i inne płaszczyzny powiązane z za-

46 Z najmłodszej generacji Białostockiej Szkoły Kryminologii – asystentka w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii UwB w Białymstoku, przygotowująca rozprawę doktorską w obszarze problematyki bezdomności. Warto też nadmienić, iż praca magisterska innej doktorantki ukazała się w renomowanym wydawnictwie kryminologicznym. Zob. A. Daniszewska, Serial Homicide. Profiling of Victims and Offenders for Policing, Springer 2017, ss. 106.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

gadnieniem bezdomności zobowiązują do odniesienia się do nauk, które zajmują się badaniem sfery psychicznej i społecznej człowieka[47]. Zjawisko to za sprawą swojego wielostronnego charakteru zostało przeanalizowane na wielu poziomach zarówno samego procesu, jak i działań społecznych.

W tym celu w badaniach dokonano analizy polskich i zagranicznych źródeł prawa oraz literatury, zarówno polskiej, jak i obcojęzycznej. Metoda statystyczna została użyta tam, gdzie poszukiwano prawidłowości w zakresie zjawisk masowych. W badaniach wykorzystano również stosowaną na gruncie badań jakościowych – metodę indywidualnego wywiadu pogłębionego z osobami zajmującymi się i pracującymi na co dzień z bezdomnymi. Umożliwiło to poznanie indywidualnych punktów widzenia na określone problemy badawcze. Kwestionariusz ankiety, wypracowany w ramach badań ilościowych, został skierowany do określonej grupy mieszkańców dwóch miast, w celu przeanalizowania postaw społecznych wobec tej formy wykluczenia społecznego.

Jak słusznie podkreśla S. Nowak: „Postawą pewnego człowieka wobec pewnego przedmiotu jest ogół względnie trwałych dyspozycji do oceniania tego przedmiotu i emocjonalnego nań reagowania oraz ewentualnie towarzyszących tym emocjonalno-oceniającym dyspozycjom względnie trwałych przekonań o naturze i własnościach tego przedmiotu i względnie trwałych dyspozycji do zachowania się wobec tego przedmiotu"[48]. Posiłkując się przywołaną opinią i faktem, iż przedmiot owych badań stanowią postawy przyjęto, że powinny się one składać z trzech komponentów: wiedzy, emocji i zachowań. W kwestionariuszu ankiety wykorzystano również metodę dyferencjału somatycznego i po raz pierwszy, w badaniach dotyczących niniejszego zagadnienia, skalę Bogardusa, która stosowana jest w badaniach społecznych do określenia dystansu społecznego. Warto wskazać również, że odbyta jawna obserwacja uczestnicząca pozwoliła na poznanie aspektów codziennego życia bezdomnych.

Kolejnym elementem, który sprawia, że badania mają unikatowy charakter jest fakt, iż przeprowadzono je w dwóch krajach – w Polsce i Szwajcarii, co umożliwiło dokonanie analizy prawnoporównaczej[49]. W Polsce w wyniku transformacji ustrojowej, dynamika i ewolucja fenomenu wykluczenia społecznego dotknęła wielu obszarów życia społecznego. Tym samym stworzyła ona nowe typy osób znajdujących się na krawędzi życia w skrajnym ubóstwie. Niektóre grupy społeczne nadal odczuwają skutki

47 D.M. Piekut-Brodzka, Bezdomność, Warszawa 2006, s. 17-19.

48 S. Nowak, Pojęcie postawy w teoriach i stosowanych badaniach społecznych, [w:] S. Nowak (red.), Teorie postaw, Warszawa 1973, s. 23.

49 Mgr E. Truskolaska w 2016 r. odbyła trzymiesięczne stypendium naukowo-badawcze na Uniwersytecie w Bernie.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

poprzedniego, nieistniejącego już systemu ustrojowego i pomimo tego, że najbardziej dynamiczne zmiany społeczeństwo polskie ma już za sobą, to ich pokłosie można obserwować po dzień dzisiejszy.

Bezrobocie, niepewne i nieustabilizowane zatrudnienie, ograniczona dostępność do mieszkań socjalnych – to tylko część przyczyn warunkujących bezdomność w Polsce. W dodatku dużą rolę odgrywa ciągle rozwijający się mechanizm uwarunkowań instytucjonalnych, między innymi takich jak: doraźna i długofalowa pomoc społeczna i praca wolontariuszy. Wykształcenie odpowiedniego systemu nie będzie możliwe bez stworzenia skutecznego i ujednoliconego aparatu pomocy socjalnej, albowiem tylko taki instrument będzie adekwatnym narzędziem do zapobiegania bezdomności i w konsekwencji zmniejszenia skali tego fenomenu. Ponadto w Polsce, podobnie jak i w innych krajach, na utratę dachu nad głową wpływa całe spektrum faktorów indywidualnych jednostki, które często są ściśle skorelowane z jej negatywnymi przeżyciami oraz zaburzeniami psychicznymi.

Szwajcaria natomiast należy do grupy najbogatszych państw świata. Obserwując ulice miast maluje się obraz, na którym z trudem można dostrzec bezdomnych w centralnych punktach miasta. Od lat kraj ten jest stabilny zarówno ustrojowo, jak i ekonomicznie. Taki obraz społeczeństwa ukazuje wizję braku ubóstwa i problemów z nim związanych. Czynniki warunkujące biedę, która jest jednym z podstawowych elementów prowadzących do utraty domu i życia na ulicy, nie są na pierwszy rzut oka łatwe do zaobserwowania i zdiagnozowania w bogatym państwie z szeroko rozwiniętym systemem pomocy socjalnej. Bieda, w bogatym kraju, stanowiła przez długi czas temat tabu, który dopiero niedawno został odmitologizowany.

Fenomen życia na ulicy w alpejskim kraju, choć nie wydaje się tu znaczącym problemem, to niewątpliwie istnieje. Wielowymiarowe wsparcie i kompleksowa pomoc socjalna sprawia, iż niewiele osób pozostaje bez dachu nad głową[50]. Jednakże ciągle są ludzie, którzy z różnych przyczyn opuszczają swoje mieszkania, żeby żyć na ulicy. Statystyki dotyczące liczby bezdomnych są niemożliwe do zdobycia, ponieważ nie są oficjalnie prowadzone. Jednym z utrudnień jest również ciągła wędrówka, tzw. „turystyka bezdomnych[51]". Szwajcaria nie jest dużym krajem i przemieszczanie się z jednego miasta do drugiego nie stanowi żadnego problemu. Poza tym w poszukiwaniu lepszego życia przybywa tu wielu migrantów, którzy nie odnajdują się w realiach szwajcarskiego państwa i pozostają bez dachu nad głową. Na po-

50 P. Dubach, H. Stuzt, R. Calderon, Armutsbereich Basel – Stadt. Ursachen, Dynamiken, Handlungsempfehlungen, Christoph Merian Verlag, Basel 2010, s. 124-132.

51 Informacje pochodzą z wywiadu pogłębionego przeprowadzonego przez mgr E. Truskolaską z Mathiasem Wyss, zastępcą kierownika <PINTO> – Prävention, Intervention, Toleranz, w dniu 26.04.2016 r. w Bernie.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

zór bogaty kraj może okazać się nieprzyjaznym, zamkniętym pustkowiem, w którym zaczyna tworzyć się bezdomność.

Określenie i tym samym porównanie postaw społecznych wobec zjawiska bezdomności w Polsce i w Szwajcarii pozwoliło na wszechstronne poznanie i poddanie szczegółowej analizie zachodzących wewnątrz tego fenomenu procesów. Może to stworzyć podstawy merytoryczne do opracowania mechanizmów skutecznego przeciwdziałania i wypracowania lepszego systemu pomocy. Chroniczna bezdomność sprawia, że osoba, której problem dotyka, ma większą tendencję do popełniania przestępstw, jak też stania się ofiarą. Dlatego też istotne było poznanie dotychczas istniejących rozwiązań organizacyjno-prawnych oraz służących wykrywaniu tego zjawiska i zapobieganiu mu. Niepokojące jest, iż liczba bezdomnych, na którą ma również wpływ przechodząca przez Europę wzrastająca fala uchodźców, wpływa na zwiększenie liczby jednostek pozostających bez dachu nad głową lub przebywających w schroniskach oraz skutkuje ograniczaniem praw człowieka.

M. Bryx, w swoim wykładzie inauguracyjnym, przywołał wygłoszoną 70 lat temu, ale jakże aktualną, opinię K. Krzeczkowskiego, że: „Mieszkanie w hierarchii potrzeb człowieka zajmuje czołowe miejsce jako jedna z najistotniejszych pozycji spożycia indywidualnego, jest równocześnie potrzebą społeczną, sposób zaspokojenia której wpływa – jak mało co innego – na każde środowisko ludzkie”[52]. Podążając zgodnie z tą myślą, rozwiązanie problemu bezdomności stanowi wyzwanie dla całego społeczeństwa. Wypracowanie długotrwałych i efektywnych instrumentów pozwoli na wprowadzenie najważniejszego elementu, a mianowicie – profilaktyki tego zjawiska, dzięki której każdy człowiek będzie miał możliwość do posiadania dachu nad głową, miejsca, gdzie będzie czuł się bezpiecznie.

§ 9. Zapobieganie i zwalczanie przestępczości gospodarczej[53]

Zgodnie z wypracowaną koncepcją i planem badań zostało wyeksponowanych dziewięć następujących odcinków badawczych:

1. Kryminologiczny obraz współczesnej przestępczości gospodarczej;

52 Fragment wykładu prof. SGH dr. hab. Marka Bryxa wygłoszonego z okazji inauguracji 102. roku akademickiego w Szkole Głównej Handlowej zatytułowanego „O prawie do dachu nad głową”.

53 W niniejszym paragrafie wykorzystano założenia projektu badawczego pt. „Kierunki zmian w szeroko rozumianym prawie karnym a efektywność zapobiegania i karania sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej”, przygotowanego przez zespół badawczy w składzie: prof. zw. dr hab. Leonard Etel, prof. zw. dr hab. Emil W. Pływaczewski, dr hab. Ewa Guzik-Makaruk, prof. UwB, dr Dariusz Ćwikowski, dr Magdalena Perkowska, dr Elżbieta Zatyka.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

2. Kierunki zmian w prawie karnym materialnym i ich wpływ na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej;
3. Kierunki zmian w prawie karnym procesowym i ich wpływ na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej;
4. Kierunki zmian w prawie karnym wykonawczym i ich wpływ na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej;
5. Kierunki zmian w prawie karnym skarbowym i ich wpływ na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej;
6. Koherentność systemu prawa w odniesieniu do instytucji zabezpieczenia i przepadku mienia;
7. Wpływ rozwiązań prawnopodatkowych na tzw. gospodarkę nieoficjalną;
8. Analiza rozwiązań ustawowych stosowanych subsydiarnie w prawie karnym skarbowym;
9. Wypracowanie postulatów *de lege ferenda* i pożądanych kierunków zmian w szeroko pojętym prawie karnym na rzecz efektywniejszego zapobiegania, ścigania i karania sprawców z kręgu przestępczości gospodarczej.

1. Problemy i hipotezy badawcze

Postawiona główna hipoteza badawcza zakłada, iż system prawa w obszarze zapobiegania, ścigania i zwalczania przestępczości ekonomicznej nie jest koherentny i wymaga zmian o kompleksowym charakterze, w celu poprawy efektywności w obszarze prewencji i polityki kryminalnej. Hipotezy szczegółowe będące wynikiem analizy postawionych problemów badawczych szczegółowych są następujące:

1. Statystyczny obraz współczesnej przestępczości gospodarczej w Polsce nie jest odzwierciedleniem rzeczywistego stanu rzeczy, istnieje duża „ciemna liczba" w tym zakresie.
2. Przepisy prawa karnego materialnego wymagają nowelizacji w celu ich efektywniejszego wpływu na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej.
3. Przepisy prawa karnego procesowego wymagają nowelizacji w celu ich efektywniejszego wpływu na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

4. Przepisy prawa karnego wykonawczego wymagają nowelizacji w celu ich efektywniejszego wpływu na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej.
5. Przepisy prawa karnego skarbowego oraz stosowanych w prawie karnym skarbowym ustaw subsydiarnych wymagają nowelizacji w celu ich efektywniejszego wpływu na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej.
6. System prawa w odniesieniu do instytucji zabezpieczenia i przepadku mienia nie jest koherentny i wymaga zmian.
7. Istnieje duża „szara strefa", zwana inaczej współcześnie „gospodarką nieoficjalną", a wpływ na jej rozwój mają m.in. istniejące rozwiązania prawnopodatkowe.

2. Kryminologiczny obraz współczesnej przestępczości gospodarczej

Przestępczość gospodarcza stanowi solidnie ugruntowany w naszym kraju wymiar przestępczości, nierozerwalnie związany z obrotem gospodarczym. Podejmując próbę nakreślenia kryminologicznego obrazu współczesnej przestępczości gospodarczej, należy uwzględnić trzy podstawowe dla kryminologii elementy: **fenomenologię, etiologię oraz sposoby przeciwdziałania zjawisku**. Punkt wyjścia łączy się z określeniem poziomu zagrożenia przestępczością gospodarczą poprzez ukazanie skali zjawiska, uwzględniając przy tym przede wszystkim dostępne dane statystyczne: statystyki prowadzone przez organa ścigania, statystyki sądowe oraz statystyki penitencjarne. Nie można pominąć również danych zawartych w tworzonych przez różne podmioty raportach opisujących przestępczość gospodarczą.

Analiza statystyczna połączona z przeglądem dostępnego piśmiennictwa oraz analizą orzecznictwa powinna stworzyć podstawy do wskazania charakterystycznych cech i tendencji współczesnej przestępczości gospodarczej, jej dynamiki oraz struktury. Próba opisu tak złożonego zjawiska powinna być bardziej użyteczną dla dalszych dociekań, niż tworzenie kolejnej definicji przestępczości gospodarczej. Elementami tej charakterystyki powinno stać się wskazanie sposobów popełniania przestępstw gospodarczych, nakreślenie sylwetki współczesnego przestępcy gospodarczego oraz ofiary – pokrzywdzonego przestępstwem gospodarczym. Nie sposób także pominąć problemu „ciemnej liczby" przestępczości gospodarczej oraz relacji pomiędzy zmianami zachodzącymi w obrocie gospodarczym a przestępczością.

Globalizacja ekonomiczna powoduje, iż gospodarka wykracza poza granice państwa narodowego i operuje w znacznej mierze w przestrze-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

niach elektronicznych, które nie podlegają żadnej jurysdykcji. Globalne rynki w sferze finansowości i zaawansowanych usług nie funkcjonują dzięki prawu państwowemu, lecz są regulowane przez rynek światowy[54]. Elektronizacja praktycznie wszystkich obszarów działalności człowieka umożliwiła zawieranie umów oraz dokonywanie transakcji w zasadzie w nieograniczony sposób. Dzięki temu następuje szybszy przepływ informacji, wiedzy, technologii, kapitału, towarów i ludzi. Nie zawsze są to zjawiska pozytywne, szczególnie w przypadku, gdy państwo nie wypracowuje odpowiednich zabezpieczeń przed niepożądanymi skutkami, jakie niosą za sobą działania przestępcze, terrorystyczne czy też zagrażające suwerenności kraju lub szkodzące egzystencji jego obywateli. Za jeden z najbardziej negatywnych skutków globalizacji należy uznać przenikanie przez granice grup przestępczych o charakterze ekonomicznym, które bezwzględnie atakują kraje o słabych instytucjach państwowych i systemach prawnych[55].

Przestępczość gospodarcza, bardzo często występująca w postaci zorganizowanych form przestępczych, wykorzystuje w szerokim zakresie nowoczesne technologie, przenosząc swoją aktywność ze świata realnego do świata wirtualnego[56]. Ze względu na wielkość gospodarki oraz wzrastającą siłę nabywczą społeczeństwa Polska jest bardzo atrakcyjnym rynkiem również dla podmiotów działających nielegalnie, wykorzystujących ułatwienia w obrocie międzynarodowym oraz przynależność Polski do strefy Schengen.

Możliwości funkcjonowania działalności przestępczej w sferze gospodarczej zależą od zakresu występowania gospodarki nieformalnej w danym kraju, jak też w państwach ościennych, a także podaży i popytu na towary będące przedmiotem nielegalnych transakcji. Biorąc pod uwagę uwarunkowania geopolityczne, Polska znajduje się w niekorzystnym położeniu, graniczące z krajami o bardzo wysokim poziomie „szarej strefy", szacowanym powyżej 45% PKB, takimi jak: Rosja, Białoruś czy Ukraina, w których notowany jest również znaczny poziom przestępczości gospodarczej oraz korupcji[57].

Taka sytuacja na granicach zewnętrznych kraju (a także Unii Europejskiej) sprzyja nielegalnemu wwozowi na polski obszar celny m.in. wyro-

54 Por. S. Sassen, Globalizacja. Eseje o nowej mobilności ludzi i pieniędzy, Kraków 2007.

55 Zob. M. Berdal, M. Serrano (eds.), Transnational Organized Crime & International Security. Business as Usual?, Lynne Rienner Publishers, Boulder (Colorado) 2002, s. 13 i nast.

56 Szeroko na ten temat – zob. W. Kurowski, Mafia 2.0. Jak organizacje przestępcze kreują wartość w erze cyfrowej, Warszawa 2016 (ss. 303).

57 F. Schneider, Size of the Shadow Economy of 31 European Countries in 2013 (in % of off. GDP), Wykład: Światowa gospodarka nieoficjalna, implikacje dla Polski, wygłoszony na Konferencji „Długoterminowa strategia podatkowa w VAT", Warszawa 21.03.2013 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

bów akcyzowych (papierosów i paliwa), towarów „pirackich" i „podróbek". W szerokim zakresie wykorzystują to grupy przestępcze, gdyż Polska jest atrakcyjnym rynkiem zbytu, z około 38 mln mieszkańców, jak również z utrzymującym się wysokim poziomem „szarej strefy", sięgającej według szacunków zagranicznych 25% PKB[58]. Jak groźna dla bezpieczeństwa ekonomicznego państwa może być „szarą strefa" (gospodarka nieoficjalna) pokazały przykłady Grecji, Włoch, Hiszpanii i Portugalii – państw europejskich najbardziej dotkniętych kryzysem finansowym z 2008 r.

Zorganizowana przestępczość gospodarcza jest elementem gospodarki nieoficjalnej, na którą składa się:

a) „szara strefa" – uchylanie się od opodatkowania, praca na czarno, działalność bez rejestracji, koncesji i zezwoleń,
b) „czarny rynek" – działalność przestępcza o charakterze ekonomicznym, w tym zorganizowana[59].

Jednym z największych zagrożeń (o charakterze asymetrycznym) dla bezpieczeństwa ekonomicznego państwa, wynikającym z umiędzynarodowienia procesów gospodarczych, jest notowany od kilku lat gwałtowny wzrost zorganizowanej przestępczości o charakterze ekonomicznym, w tym głównie międzynarodowych grup przestępczych, zajmujących się wyłudzaniem podatku VAT z polskiego budżetu państwa. Z danych publikowanych corocznie przez Centralne Biuro Śledcze Policji wynika, iż w okresie 2010-2014 liczba zorganizowanych grup przestępczych o charakterze ekonomicznym wzrosła ze 177 do 388. Ten przyrost dotyczy praktycznie w całości przestępczości podatkowej.

Wzrost aktywności przestępców w „białych kołnierzykach", korzystających w szczególności ze specyficznej konstrukcji podatku od towarów i usług (VAT) w celu jego wyłudzenia z urzędu skarbowego lub wydatnego zaniżania zobowiązań podatkowych, zauważalny jest w szczególności po światowym kryzysie finansowym z 2008 roku. Podatek VAT stał się towarem, wytwarzanym w procesie wirtualnych transakcji dokonywanych z wykorzystaniem zeroprocentowej stawki podatku w szeroko rozumianym eksporcie towarów. Skala przestępczości podatkowej w obszarze podatku VAT przybrała tak znaczne rozmiary, iż może zagrażać bezpieczeństwu finansów publicznych. Największe straty powoduje prawo do odliczenia po-

58 Szerzej – zob. H. Wnorowski, D. Ćwikowski, Przestępczość transgraniczna w Polsce i próba szacowania jej skali, „OPTIMUM" 2015, nr 3, s. 112: D. Ćwikowski, Zorganizowana przestępczość gospodarcza w Polsce jako element gospodarki nieoficjalnej, [w:] K. Raczkowski (red.), Bezpieczeństwo ekonomiczne obrotu gospodarczego. Ekonomia, prawo, zarządzanie, Warszawa 2014, s. 475 i nast.

59 F. Schneider, K. Raczkowski, Sfera nieoficjalna w gospodarce, Warszawa 2013, s. 1; zob. także J. Skorupka, Ochrona interesów majątkowych Skarbu Państwa w kodeksie karnym, Wrocław 2004, s. 47 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

datku VAT i uzyskanie jego zwrotu z urzędu skarbowego przy wywozie towarów poza granicę kraju. Uszczerbek polskiego budżetu państwa z tego tytułu może sięgać 30-35 mld zł rocznie[60].

W trakcie kryzysu finansowego wielu polskich przedsiębiorców zostało zmuszonych do ograniczenia działalności gospodarczej, popadając tym samym często w trudności finansowe. Znaczny spadek przychodów ze sprzedaży oraz pogarszająca się kondycja części firm spowodowała konieczność poszukiwania źródeł finansowania strat oraz możliwości utrzymania się na rynku, przy spadającym popycie na towary i usługi. Jednym ze sposobów na problemy finansowe przedsiębiorców okazał się podatek VAT, a raczej jego konstrukcja polegająca na prawie do odliczenia podatku przez nabywcę na podstawie dokumentu zwanego „fakturą VAT" wystawionego przez dostawcę towarów i usług. Sytuację pokryzysową wykorzystali przestępcy, podszywający się pod przedsiębiorców, którzy w celu uzyskania profitów z całkowicie nielegalnej działalności zajęli się „produkcją" faktur VAT wyłącznie w celach oszukańczych. W procederze tym pojawili się, obok podmiotów krajowych, również nierezydenci, głównie z krajów Europy Środkowowschodniej, ale także z Azji (Chin, Wietnamu, Pakistanu i Indii). W efekcie tych *stricte* przestępczych działań dochodzi do wprowadzenia do obrotu gospodarczego „pustych" dokumentów przez tzw. „firmy-słupy", zarejestrowane najczęściej na obcokrajowców lub na osoby z tzw. półświatka czy bezdomnych[61].

Po akcesji Polski do Unii Europejskiej polskie i zagraniczne grupy przestępcze zajęły się „wybieraniem" podatku VAT z urzędów skarbowych, traktując to jako sposób na łatwe zdobycie znacznych środków finansowych w nielegalny sposób[62]. Olbrzymia skala i skutki ekonomiczne wirtualnych transakcji służących wyłudzeniu podatku VAT wskazują na konieczność wdrożenia kompleksowych i zdecydowanych rozwiązań prawnych oraz or-

60 Szerzej – zob. H. Wnorowski, D. Ćwikowski, Przestępczość transgraniczna w Polsce…, *op. cit.*

61 D. Ćwikowski, Wirtualna przestępczość transgraniczna w Polsce w dobie globalizacji, [w:] J. Grabowiecki (red.) Współpraca transgraniczna na wschodnim pograniczu Polski, Białystok 2015, s. 304. „Wyczyszczone" z podatku VAT towary trafiają do sieci handlowych oraz pojedynczych przedsiębiorców czy odbiorców indywidualnych. Dużym rynkiem zbytu tych towarów jest handel w Internecie oraz wciąż funkcjonujące bazary. Zauważany przez konsumentów na rynku spadek cen towarów o ok. 18-20% może świadczyć o ich uczestnictwie w transakcjach karuzelowych, dzięki którym możliwa jest tak drastyczna obniżka cen. Podmioty nie uczestniczące w tego rodzaju transakcjach nie są w stanie sprostać tej nieuczciwej konkurencji. Organizacją sprzedaży towarów bez podatku VAT zajmują się zorganizowane grupy przestępcze, które dysponują zarówno możliwościami finansowymi, jak też wsparciem nieuczciwych doradców wykorzystujących nieskuteczność organów państwa odpowiedzialnych za bezpieczeństwo ekonomiczne. Niestety, bardzo rzadko dochodzi do ukarania organizatorów przestępczych procederów i wyegzekwowania wyłudzonych podatków.

62 Mechanizmy przestępstw w podatku VAT wymagają założenia co najmniej kilku fikcyjnych podmiotów krajowych i zagranicznych, które działając w krótkim okresie mają odegrać określoną rolę w procederze polegającym wyłącznie na dokonaniu serii wirtualnych transakcji w celu osiągnięcia korzyści podatkowych. Organizatorzy przestępczych procederów wykorzystują do tych transakcji podstawione osoby, tzw. firmantów, dzięki czemu nie są ujawniani rzeczywiści beneficjenci profitów w postaci kwot niezapłaconego lub wyłudzonego podatku.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

ganizacyjnych w służbach skarbowych oraz organach ścigania przestępstw, gdyż sytuacja ta zagraża bezpieczeństwu finansów publicznych, a także niekorzystnie wpływa na legalnie funkcjonujące podmioty gospodarcze.

Kolejne działania badawcze, pozostające w zakresie **symptomatologii**, powinny zostać ukierunkowane na poszukiwanie metod szacowania kosztów przestępczości gospodarczej. Straty powodowane poprzez ten rodzaj przestępczej działalności mają przede wszystkim wymiar finansowy, ale uwidaczniają się również w innych płaszczyznach życia społecznego, np. zaufania obywateli do organów państwowych. Straty te ponoszą nie tylko bezpośredni pokrzywdzeni przestępstwem gospodarczym, którym może być również Skarb Państwa, ale także całe społeczeństwo.

Przechodząc do zagadnień **etiologii przestępczości gospodarczej** należy wskazać na historyczne uwarunkowania jej rozwoju oraz pozostałe czynniki kryminogenne kształtujące współczesne przejawy tego rodzaju przestępczości, np. aktualną sytuację ekonomiczną państwa, czy reguły obrotu gospodarczego, w tym obowiązujące ustawodawstwo.

Szeroko rozumiane **zwalczanie przestępczości gospodarczej** to trzeci element dopełniający obrazu tej przestępczości z perspektywy kryminologii. Środki służące temu celowi, zarówno instytucjonalne, jak i prawne, powinny zostać poddane inwentaryzacji oraz ocenie pod kątem ich efektywności. W płaszczyźnie prawnej istotnym elementem powinno stać się krytyczne spojrzenie na obowiązujące zasady odpowiedzialności podmiotów zbiorowych. Inwentaryzacja ta powinna pozwolić na wyłonienie czynników, które podnoszą bądź ograniczają możliwości skutecznego przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej.

3. Zapobieganie i zwalczanie przestępczości gospodarczej

Jak wskazują dane statystyczne, w Polsce następuje wzrost przestępczości gospodarczej. Zwraca uwagę fakt, że przestępczość gospodarcza rośnie, pomimo spadku przestępczości ogółem. Wskazuje się, że straty spowodowane tym rodzajem działalności przestępczej są obecnie wyższe niż straty łączne powiązane z przestępczością kryminalną i narkotykową[63].

Minister Spraw Wewnętrznych informując o planach resortu na 2014 rok, zwalczanie przestępczości gospodarczej zaliczył do działań priorytetowych, a jako główną instytucję odpowiedzialną za zwalczanie tego rodzaju przestępczości wskazał Centralne Biuro Śledcze. W styczniu 2014 r. podpisano

63 Według szacunków w 2011 r. budżet państwa stracił na przestępczości gospodarczej ok. 5 mld zł; a w 2012 r. tylko klienci parabanków stracili 2,1 mld zł. Przy czym trzeba zauważyć, że skala tego zjawiska pozostaje ciągle nieznana.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

porozumienie pomiędzy Ministrem Spraw Wewnętrznych, Ministrem Finansów i Prokuratorem Generalnym o współpracy w zakresie wypracowania systemowych rozwiązań w odniesieniu do przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej. Jako cel porozumienia wskazano m.in. opracowanie katalogu najistotniejszych działań oraz kierunków zmian legislacyjnych służących wzmocnieniu mechanizmów przeciwdziałania i zwalczania poszczególnych obszarów przestępczości gospodarczej oraz współpracę w zakresie ich wdrażania; dokonanie przeglądu przepisów penalizujących czyny karalne w zakresie najistotniejszych aspektów przestępczości gospodarczej pod kątem adekwatności obowiązujących sankcji względem strat powodowanych przez tego rodzaju przestępczość; jak również przeprowadzenie analizy przepisów prawa w obszarze uprawnień organów ścigania w zakresie dostępu do informacji prawnie chronionych, w zakresie niezbędnym do wykonywania zadań mających na celu zwalczanie przestępczości gospodarczej. Wskazano na potrzebę wzmocnienia współpracy w zakresie wypracowania systemowych rozwiązań w odniesieniu do przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej, która powoduje najwyższe straty, wynikające z działalności przestępczej, zarówno dla budżetu państwa, jak i sektora prywatnego.

Poza problemem tzw. piramid finansowych, jako najczęściej popełniane przestępstwa w obszarze przestępczości gospodarczej wskazuje się oszustwa kapitałowe oraz proceder „prania brudnych pieniędzy"[64]. Wykrywalność przestępstw gospodarczych w kraju jest niska. Wskazuje się na niewydolność systemu ścigania, wynikającą m.in. z charakteru przestępstw, poważnych trudności z ich wykrywaniem oraz stosunkowo niewielkiej wiedzy organów ścigania o tego typu przestępstwach. Przestępcy gospodarczy coraz częściej korzystają z nowoczesnych technologii oraz innowacyjnych form porozumiewania się i przepływu informacji. Często są to osoby doskonale wykształcone i posiadające praktyczne doświadczenie[65]. Stąd też wskazuje się na potrzebę udoskonalenia i unowocześnienia systemu ścigania tego rodzaju przestępczości.

Eksperci wskazują, że w celu poprawy wykrywalności przestępstw gospodarczych, konieczne są m.in. specjalizacja organów ścigania (w Policji, prokuraturze, sądzie), na każdym poziomie; podnoszenie kwalifikacji funkcjonariuszy odpowiedzialnych za zwalczanie przestępczości gospodarczej; zwiększenie współpracy Policji z wyspecjalizowanymi służbami skarbo-

64 Szeroko na ten temat – zob. E.W. Pływaczewski (red.), Proceder prania pieniędzy i jego implikacje, Warszawa 2013, ss. 391.

65 Por. H. Kołecki, Niektóre węzłowe zagadnienia zwalczania współczesnej zorganizowanej przestępczości gospodarczej w Polsce, „Przegląd Policyjny" 1994, nr 2 (34) – 3 (35), s. 92 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wymi oraz zapewnienie szerszego dostępu służbom zwalczającym przestępczość gospodarczą do informacji stanowiących tajemnicę zawodową.

Już w połowie 2013 r. Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego podjęła prace nad zmianami w części szczególnej kodeksu karnego, gdzie rozważano m.in. zmiany w kodyfikacji przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu. Wśród najbardziej radykalnych propozycji dotyczących odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu wskazano na koncepcję rezygnacji z utrzymywania przepisów rozdziału XXXVI kk., grupującego przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu.

Propozycja skreślenia przepisów tego rozdziału nie była jednak równoznaczna z decyzją o całkowitej dekryminalizacji zachowań z dziedziny prawa karnego gospodarczego. Potrzebę utrzymania, także na gruncie prawa karnego materialnego, ochrony określonych stanów i relacji gospodarczych uznano bowiem za bezsprzeczną (m.in. z uwagi na fakt, że wynika ona wprost z międzynarodowych zobowiązań państwa). Nie wykluczono jednak konieczności uporządkowania zakresu kryminalizacji poszczególnych czynów oraz odmiennego niż dotychczas ich usystematyzowania.

Zespół Komisji ds. nowelizacji prawa karnego materialnego rekomendował, aby przestępstwo nadużycia zaufania (art. 296 kk.) weszło do katalogu przestępstw przeciwko mieniu (z rozdziału XXV), a jego zakres został ograniczony wyłącznie do zachowań polegających na wyrządzeniu znacznej szkody majątkowej w wyniku przekroczenia udzielonych uprawnień lub niedopełnienia obowiązków. Przestępstwo nadużycia finansowania w projektowanym kształcie ścigane byłoby wyłącznie na wniosek pokrzywdzonego, a sprawca mógłby uchylić się od odpowiedzialności, gdyby przed wszczęciem postępowania karnego naprawił w całości wyrządzoną szkodę. Gdyby uczynił to po wszczęciu postępowania lub naprawił szkodę w znacznej części przed jego wszczęciem, sąd mógłby zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary lub nawet odstąpić od jej wymierzenia[66].

Zespół zaproponował rezygnację z odrębnej kryminalizacji zachowań polegających na spowodowaniu zdarzenia będącego podstawą do wypłaty odszkodowania oraz częściową depenalizację występku z art. 306 kk. (podrobienie znaków identyfikujących, daty produkcji lub przydatności), polegającą na przeniesieniu z kategorii przestępstw do kategorii wykroczeń.

66 Ponadto, do rozdziału przestępstw przeciwko mieniu miałyby zostać przeniesione, ze zmienionym zakresem znamion, przestępstwa: oszustwa kredytowego (art. 297 kk.), korupcji w sferze gospodarczej (art. 296a kk.) oraz działania na szkodę wierzycieli (art. 300 i 301 kk.). W rozdziale XXXV, z niezmienionym zakresem znamion, znalazłoby się przestępstwo wyzysku (z art. 304 kk.). Przestępstwo z art. 299 kk. (tzw. pranie brudnych pieniędzy) miałoby znaleźć się w rozdziale XXXII. Występki utrudniania i udaremniania przetargu z art. 305 kk. znalazłyby się w ustawie Prawo zamówień publicznych.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Zespół postulował także zmiany w zakresie przestępstw przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi, polegające m.in. na rezygnacji z kazuistycznej konstrukcji treści art. 310 kk. i posłużeniu się, w nowym ujęciu jego znamion, pojęciem środka płatniczego lub dokumentu uprawniającego do jego uzyskania. Podobna siatka pojęciowa, zdaniem zespołu, miałaby zostać zastosowana w przypadku art. 312 kk.

W odniesieniu do art. 311 kk. wskazano, że zakres jego penalizacji pokrywa się z rozwiązaniami przewidzianymi w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym, ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi, a także w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych; stąd też postuluje się rezygnację z tego przepisu. Jak podkreślono, tym samym straci uzasadnienie tytuł rozdziału XXXVII, który w obecnym stanie prawnym grupuje przestępstwa przeciwko obrotowi papierami wartościowymi. Zaproponowano jego modyfikację tak, aby grupował on przestępstwa przeciwko zasadom obrotu środkami płatniczymi i wiarygodności znaków urzędowych.

W opinii Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego przy Ministrze Sprawiedliwości, przyjętej po dyskusji plenarnej w dniu 18.02.2014 r., sformułowano rekomendacje dotyczące m.in. art. 299 kk. Wśród postulatów znalazły się m.in.: objęcie zakresem kryminalizacji wszelkich form prania pieniędzy, a w szczególności czynności polegającej na „przekształceniu lub transferze w celu ukrycia" (w projekcie proponuje się uchwalenie nowego przepisu – art. 258a kk. – który oparty będzie na prostszej, syntetycznej i trójelementowej konstrukcji). Zauważono, że przepis art. 299 kk. w aktualnym brzmieniu jest niespójny z definicją „prania pieniędzy" określoną w art. 2 pkt 9 ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Zaproponowany przepis jest prostszy, bardziej syntetyczny i w pełni odpowiada wymogom Konwencji oraz definicji ustawowej prania pieniędzy. Dotychczasowy art. 299 § 2 kk. proponuje się przenieść do ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy.

Między innymi, proponuje się objęcie zakresem kryminalizacji czynności przygotowawczych (projekt nie przewiduje wprowadzenia klauzuli karalności przygotowania czynów zabronionych stypizowanych w proponowanych przepisach art. 258a kk. oraz 37b ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy; propozycja wprowadzenia nowego art. 259a kk.; uwzględnienie projektu w części pozwalałoby zrealizować zobowiązania wynikające z umów międzynarodowych). Kolejną propozycją jest ustanowienie typu uprzywilejowanego opierającego się na obniżonym standar-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

dzie dowodowym oraz wprowadzenie środka karnego przepadku narzędzi przestępstwa stanowiących własność osoby innej niż sprawca.

Przepis art. 299 § 7 kk. oraz proponowany przez Komisję przepis art. 258a § 3 kk. – w pełni odpowiadają potrzebom polityczno-kryminalnym. W istocie są one już realizowane w oparciu o przepis art. 44 § 2 kk., zgodnie z którym sąd może orzec, a w wypadkach wskazanych w ustawie orzeka, przepadek przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstwa. Komisja podzieliła tym samym pogląd Trybunału Konstytucyjnego, który uznał za sprzeczny z Konstytucją RP obowiązkowy środek karny w postaci przepadku przedmiotów służących lub przeznaczonych do popełnienia przestępstwa, których właścicielem nie jest sprawca przestępstwa.

4. Kierunki zmian w prawie karnym procesowym i ich wpływ na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej

Funkcjonujący w polskim ustawodawstwie model postępowania karnego od dłuższego czasu krytykowany jest za zbyt duży stopień skomplikowania regulacji, brak celowości i praktycznego sensu stosowania niektórych rozwiązań prawnych oraz błędną konstrukcję określonych instytucji prawnych. Skutkuje to nadmierną opieszałością w wydawaniu wyroków oraz powoduje trudności we właściwym rozstrzyganiu spraw karnych. Fakt, iż obecny model postępowania karnego nie przystaje do współczesnych realiów przestępczości, w szczególności zaś spraw karnych gospodarczych, uwidoczniony jest przede wszystkim w niskiej skuteczności ścigania karnego przestępców, zaniku funkcji prewencji ogólnej oraz szczególnej, a także braku realizacji postulatu – nie surowa, lecz rychliwa kara.

W związku z niewydolnością modelu postępowania karnego przygotowana została kompleksowa nowelizacja przepisów postępowania karnego. Nowe unormowania karnoprocesowe zostały przyjęte nowelą z dnia 27 września 2013 r. i weszły w życie w dniu 1 lipca 2015 r. Znowelizowane przepisy obejmują w szczególności: zwiększenie kontradyktoryjności procesu, która zasadniczo zmieni przebieg rozprawy głównej; dalsze usprawnienie, przyspieszenie i uproszczenie postępowania, w szczególności etapu postępowania przygotowawczego oraz odwoławczego; sformułowanie na nowo podstaw stosowania środków zapobiegawczych, w taki sposób, aby nie były one nadmiernie wykorzystywane w praktyce procesowej i aby spełniały swój główny cel, jakim jest zabezpieczenie prawidłowego przebiegu postępowania; w sprawach o charakterze technicznym i porządkowym odcią-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

żenie sędziów, prezesów sądów oraz przewodniczących wydziałów przez referendarzy sądowych.

Zasada kontradyktoryjności stanowiła jeden z głównych filarów nowej procedury karnej. Model kontradyktoryjny realizowany był w postępowaniu sądowym, jednak ta zasadnicza zmiana wpłynęła na cały proces karny, w szczególności zaś strukturę postępowania dowodowego, możliwości dowodowe organów ścigania oraz stron procesowych. W nowym modelu odpowiedzialność za wynik sprawy zostanie przerzucona na oskarżyciela i w dalszej kolejności na strony. Organ prowadzący postępowanie przygotowawcze dążył będzie do zebrania jedynie tych dowodów, które są potrzebne do sformułowania skargi oskarżycielskiej, i jedynie w drodze wyjątku będzie ustalał fakty, co do których przeprowadzenie dowodu przed sądem byłoby niemożliwe. Sąd otrzymał nową rolę – biernego arbitra, który po przeprowadzeniu w postępowaniu sądowym dowodów wnioskowanych przez strony, uczyni zadość wymiarowi sprawiedliwości i wyda wyrok odpowiadający przedstawionemu stanowi faktycznemu. Polski ustawodawca wprowadził następującą zasadę – jeżeli postępowanie wszczynane jest z inicjatywy strony procesowej, inicjatywa dowodowa należy do stron (będzie to dotyczyć zarówno postępowania po wniesieniu publicznego i prywatnego aktu oskarżenia, jak i postępowań inicjowanych wniesieniem środków odwoławczych oraz wszelkich wniosków), sąd natomiast może przeprowadzić dowód jedynie w wyjątkowych, szczególnie uzasadnionych wypadkach (art. 167 kpk.).

Negatywnym aspektem tego rozwiązania jest *de facto* obciążenie każdego oskarżonego w większym niż dotąd stopniu ciężarem dowodu w znaczeniu materialnym, skutkami braku dowodu lub nieudowodnienia okoliczności, mającej znaczenie dla rozstrzyganej sprawy. Uprzednio powinność dowodzenia spoczywała na stronie czynnej i ewentualnie na sądzie, oskarżony natomiast, zgodnie z art. 74 kpk., nie ma obowiązku dowodzenia swej niewinności, ani obowiązku dostarczania dowodów na swoją niekorzyść. W omawianym modelu strona czynna musi wykazywać większą aktywność, aby bronić swoich racji.

Dla wyrównania faktycznych szans w tym kontradyktoryjnym sporze pomiędzy oskarżonym a oskarżycielem wprowadzono szereg istotnych zmian[67]. Z pewnością więc proponowane przekształcenia spowodują, iż od umiejętności, sumienności oraz od zdolności poszukiwania dowodów przez

67 Między innymi w art. 393 § 3 kpk., w którym usunięto stwierdzenie, że na rozprawie mogą być odczytywane wszelkie dokumenty prywatne powstałe „nie dla celów" postępowania karnego. *A contrario* na rozprawie mogą być odczytywane dokumenty przygotowane dla celów postępowania, w tym tzw. prywatne opinie biegłych.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

strony procesu będzie zależało rozstrzygnięcie sprawy karnej[68]. Będzie łączyło się to z poświęceniem przez strony czasu, energii, a w przypadku oskarżonego – zapewne i kosztami zatrudnienia skutecznego obrońcy, aby uzyskać pewność wybronienia się z oskarżeń. Niektóre z opisanych powyżej zmian były pożądane i z pewnością korzystnie wpłynęły na kształt obecnego procesu karnego, inne zaś budziły zasadnicze wątpliwości[69].

Warto w tym miejscu na chwilę powrócić do budzących duże kontrowersje konieczności włączania do sprawy jako dowodu tak zwanych „opinii prywatnych", czyli sporządzonych na zlecenie oskarżonego. Wskazuje się, że zwłaszcza w sprawach gospodarczych może to stawiać w uprzywilejowanej sytuacji oskarżonych, których status materialny pozwoli na zasięganie takich opinii, nawet za granicą, bez względu na koszty. Tymczasem budżet Prokuratury Generalnej jest bardzo ograniczony. Wskazywano także, że po zmianie przepisów czas oczekiwania na biegłych na pewno się wydłuży, bo takich ekspertyz prawdopodobnie trzeba będzie robić więcej. Krytycy proponowanych zmian przekonywali, że procesy zmienią się w rozprawy w stylu amerykańskim, gdzie sędzia jest biernym arbitrem i rozstrzyga, która ze stron będzie bardziej przekonująca. Zwolennicy propozycji resortu argumentowali, że nowe przepisy doprowadzą do równowagi między stronami procesu.

Odnosząc wskazywane wyżej wybrane aspekty kierunków zmian polskiej procedury karnej do ich wpływu na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej, należałoby stwierdzić, że ów wpływ ma charakter zasadniczy oraz wieloaspektowy. Skuteczne zwalczanie przestępczości gospodarczej wiąże się bowiem przede wszystkim z procesem udowodnienia sprawcom popełnionych przez nich przestępstw gospodarczych. W związku z tym wskazać należy na następujące zagadnienia wymagające zasadniczej analizy. W katalogu tym mieszczą się zwłaszcza: problematyka poszukiwania (procesowego oraz operacyjnego) dowodów, ich zabezpieczenie i utrwalenie na etapie postępowania przygotowawczego[70], zadania podmiotów uczestniczących w procesie gromadzenia dowodów, w tym kompetencje poszczególnych służb państwowych, kwestia pokrzywdzonego, a także braku indywidualnie wskazanych osób pokrzywdzonych przestępczością gospodarczą, zagadnienie tzw. pry-

68 Zob. T. Grzegorczyk, Postępowanie przygotowawcze w świetle nowelizacji z dnia 27 września 2013 r. i rola w nim prokuratora w aspekcie sądowego stadium procesu, „Prokuratura i Prawo" 2015, nr 1-2, s. 26 i nast.

69 Zob. zwłaszcza R. Kmiecik, Kontrowersyjne unormowania w znowelizowanym kodeksie postępowania karnego, „Prokuratura i Prawo" 2015, nr 1-2, s. 10 i nast.

70 Nowelizacja nie przewidywała już bowiem tzw. zwrotów w celu uzupełnienia materiału z postępowania przygotowawczego, zaś utrata dowodów na etapie postępowania przygotowawczego mogła być częściej niż dotychczas nieodwracalna.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

watnego gromadzenia dowodów[71] oraz prawnych możliwości wykorzystania biegłych sądowych oraz tzw. prywatnych biegłych. Do tego dochodzi również związana z tym kwestia dokumentowania znamion przestępstw gospodarczych, a także zagadnienie dowodowego wykorzystania informacji objętych tajemnicą chronioną prawem. Należy również wskazać na problematykę współpracy w ramach Wspólnoty Europejskiej w celu zagwarantowania skuteczności zwalczania ponadpaństwowych przejawów przestępczości gospodarczej, w tym właśnie zagadnień prawno-dowodowych.

Jak wiadomo, 11 marca 2016 r. Sejm RP uchwalił ustawę nowelizującą Kodeks postępowania karnego, oznaczającą w istocie rzeczy „kontrreformę" w stosunku do reformy polskiego procesu karnego z lat 2013 i 2015, w szczególności w zakresie zasady kontradyktoryjności, postępowania restytucyjnego, uprawnień Prokuratora Generalnego oraz konsensualizmu procedury. Jak podkreślają specjaliści z zakresu procedury karnej, jest to jeszcze jeden dowód na to, że ustawodawca w Polsce – podobnie jak w kilku krajach europejskich – nie przywiązuje większej wagi do zasady stabilności prawa[72].

5. Kierunki zmian w prawie karnym wykonawczym i ich wpływ na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej

Prawo karne wykonawcze stanowi dziedzinę prawa karnego zapewniającą realizację norm prawa karnego materialnego i wykonawczego. Jest to zespół norm prawnych, który reguluje kwestie wykonywania rozstrzygnięć wydawanych w sprawach karnych. Obowiązującym źródłem prawa karnego wykonawczego jest Kodeks karny wykonawczy z 1997 r. Warunkiem *sine qua non* efektywnego przeciwdziałania zjawisku przestępczości gospodarczej jest skuteczne pozbawianie sprawców profitów, które uzyskali dzięki swojej niezgodnej z prawem działalności. Wydanie prawomocnego wyroku skazującego stanowi podstawę do wejścia na drogę postępowania egzekucyjnego. Dopiero skuteczność tego postępowania stanowić może o sukcesie wymiaru sprawiedliwości wobec sprawcy przestępstwa.

W świetle art. 25 Kodeksu karnego wykonawczego z 1997 r. postępowanie egzekucyjne w odniesieniu do zasądzonych roszczeń cywilnych, orzeczonej grzywny, świadczenia pieniężnego, należności sądowych oraz zobowiązania określonego w art. 52 Kodeksu karnego prowadzi się według

71 Można z góry zakładać, że byłoby ono możliwe w nieporównywalnie większym zakresie niż dotychczas, „bezpłatne" oraz niezwykle cenne.

72 Zob. S. Waltoś, P. Hofmański, Proces karny. Zarys systemu, Warszawa 2016, s. 17.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, jeżeli kkw. nie stanowi inaczej. Przepis § 1 stosuje się również do wykonania postanowień o zabezpieczeniu roszczeń cywilnych będących przedmiotem postępowania karnego oraz grzywny. W pierwszej kolejności podlegają zaspokojeniu zasądzone roszczenia cywilne mające na celu naprawienie szkody lub zadośćuczynienie za doznaną krzywdę.

Natomiast zgodnie z art. 27 kkw. egzekucję środka karnego przepadku oraz nawiązki na rzecz Skarbu Państwa prowadzi urząd skarbowy według przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, jeżeli kkw. nie stanowi inaczej. Przy egzekucji środka karnego przepadku korzyści majątkowej uzyskanej z popełnienia przestępstwa lub jej równowartości domniemywa się, że rzeczy oraz prawa majątkowe, które są we władaniu skazanego po orzeczeniu tego środka, należały do niego już w chwili wydania orzeczenia.

W ramach tego odcinka badawczego powinna zostać dokonana próba oceny skuteczności obu form egzekucji na podstawie dostępnych danych statystycznych w odniesieniu do przestępczości gospodarczej.

6. Kierunki zmian w prawie karnym skarbowym i ich wpływ na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej

W obecnie obowiązującym Kodeksie karnym skarbowym występują cztery rodzaje przestępstw: podatkowe, celne, dewizowe oraz w zakresie gier hazardowych. Należy zwrócić uwagę, iż najczęściej w praktyce występują przestępstwa podatkowe. Objętość działu kks. dotyczącego przestępstw i wykroczeń podatkowych została znacznie zwiększona w porównaniu z poprzednim stanem prawnym. Jednakże nie oznacza to faktu rozszerzenia kryminalizacji w tym zakresie, z uwagi na to, że nastąpiło włączenie do przepisów kks. niektórych norm karnych zawartych poprzednio w ustawach podatkowych. Zauważyć można także zwiększenie się liczby przypadków zagrożenia karą pozbawienia wolności w stosunku do przestępstw podatkowych.

Z uwagi na ekonomiczno-społeczną wagę przestępczości skarbowej na tle pozostałych rodzajów przestępczości skarbowej zdecydowanie lokuje się ten właśnie rodzaj przestępczości na pierwszym miejscu. Wypada zauważyć, że w Polsce niestety istnieje większa tolerancja społeczna w stosunku do omawianej grupy przestępstw, aniżeli do przestępstw kryminalnych.

W doktrynie wyróżnia się wiele zróżnicowanych przyczyn przestępczości podatkowej. Począwszy od nadmiernego fiskalizmu, naruszania zasad

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

sprawiedliwości podatkowej, przez kryminogenną rolę niektórych rozwiązań prawa podatkowego danego państwa, a skończywszy na poglądach uznających, że psychiczna niechęć do płacenia podatków wynika z tzw. witalnej sfery człowieka i jest poniekąd jego naturalnym instynktem. Tym samym przestępczość podatkowa jest uważana za sferę badań wielopłaszczyznowych.

Niepokojące są aktualne przekształcenia jakościowe i strukturalne przestępczości podatkowej, z czego szczególną uwagę należy zwrócić na niebezpieczny wzrost form zorganizowanych (powiązanych z praniem brudnych pieniędzy) oraz znacząco zwiększającej się brutalizacji w tej sferze. W wielu krajach prowadzone są badania, których przedmiotem są przestępstwa podatkowe (zwane szerzej nielegalnym uchylaniem się od opodatkowania). Za dotkliwy można uznać brak badań o charakterze empirycznym poświęconych omawianemu zjawisku oraz metodom jego zwalczania.

Przestępczość nieujawniona stanowi część grupy przestępstw podatkowych i jak wiadomo jest częścią przestępczości rzeczywistej. Same rozmiary, jak i struktura przestępczości nieujawnionej zależą od zróżnicowanej grupy czynników[73]. Należy tutaj zwrócić uwagę na proporcje pomiędzy poszczególnymi kategoriami przestępstw, istotny w tej kwestii jest zwłaszcza sposób i sprawność funkcjonowania organów podatkowych. Duże znaczenie ma tu także praktyka typowania podatników do kontroli, dostępność danych o podatnikach, zasady kontrolowania czy polityka ściągania należności.

Na rozmiar przestępczości nieujawnionej (nie tylko w przypadku przestępstw podatkowych) wpływa także postawa obywateli oraz ich gotowość do zawiadamiania odpowiednich organów o popełnionym przestępstwie podatkowym. Tutaj zwykle rozróżnia się ofiary przestępstw oraz inne osoby posiadające istotne informacje. Zwraca uwagę fakt, że w przestępstwach i wykroczeniach skarbowych co do zasady nie ma zindywidualizowanych ofiar – pokrzywdzonych).

Oprócz wyżej wymienionych czynników, rozmiar przestępczości podatkowej zależy także od samego systemu podatkowego i zasad jego funkcjonowania, w szczególności chodzi tu o to, czy system ten oparty jest na samoobliczeniu czy też następuje on w wyniku decyzji organu podatkowego.

73 Zob. m.in. A. Adamski, Interpretacja statystyk przestępczości w kryminologii, „Przegląd Policyjny" 1992, nr 2-3, s. 158 i nast.; A. Siemaszko, Przestępczość i polityka kryminalna w Polsce lat dziewięćdziesiątych: próba syntezy, [w:] A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, Atlas przestępczości w Polsce 2, Warszawa 1999, s. 167 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Z przestępczością nieujawnioną związane jest także sygnalizowane wyżej pojęcie tzw. „szarej strefy". Jednakże nie można utożsamiać tych dwóch pojęć, albowiem nie każdy rodzaj działalności prowadzonej w „szarej strefie" stanowi działalność podlegającą opodatkowaniu (np. paserstwo, handel narkotykami czy prostytucja, która sama w sobie nie jest przestępstwem). Pojęcie „szara strefa" jest bardzo trudne do zdefiniowania ze względu na jej nieoficjalny i często ukryty charakter. W licznych opracowaniach przyjmuje się, że „szara strefa" obejmuje dwie kategorie produkcji:

1. Produkcję nielegalną – wytwarzanie wyrobów lub świadczenie usług zakazanych przez prawo bądź wytwarzanie lub świadczenie przez osoby niemające do tego uprawnień;
2. Produkcję ukrytą – wytwarzanie towarów lub świadczenie usług prawnie nie zakazanych, ale których rzeczywiste rozmiary są ukrywane przed organami administracji podatkowej.

Zauważyć można, że pierwszy obszar działań rozmija się z pojęciem przestępczość podatkowa. Mieszczą się w nim zachowania odpowiadające znamionom przestępstw należących do tak zwanej grupy „kryminalnych". Przestępczość podatkowa zasadniczo mieści się w obszarze drugim, który obejmuje nielegalne uchylanie się od opodatkowania, odpowiadające często znamionom przestępstw podatkowych. W Polsce do roku 1989 istnienie sektora nieformalnego uwarunkowane było przede wszystkim skalą niedoborów występujących w gospodarce. Szara strefa rozwijała się głównie na styku gospodarstw domowych i sektora publicznego. Firm prywatnych, które są naturalną pożywką „szarej strefy" było niewiele, a państwowe przedsiębiorstwa nie miały powodów do zaniżania i ukrywania swoich wyników, wręcz przeciwnie – starano się je pokazać w lepszym niż w rzeczywistości świetle. Wyraźny zatem impuls do rozwoju „szarej strefy" pojawił się wraz z transformacją ustrojową (także w dziedzinie gospodarki i jej prywatyzacją)[74].

W związku z tak wysokim poziomem gospodarki nieoficjalnej, jaki notuje się Polsce, oraz wzrostem przestępczości podatkowej po kryzysie finansowym z 2008 r., powinno tworzyć się służbom skarbowym korzystniejsze warunki do prawidłowej kontroli realizacji zobowiązań podatkowych przez obywateli. Wysoki poziom gospodarki nieoficjalnej w całej gospodarce jest jednym z objawów nieprawidłowego funkcjonowania systemu instytucjonalnego państwa, odpowiedzialnego za gromadzenie dochodów publicznych[75].

74 Zob. D. Ćwikowski, Gospodarka nieoficjalna a system bezpieczeństwa ekonomicznego państwa, [w:] K. Raczkowski (red.), Bezpieczeństwo ekonomiczne. Wyzwania dla zarządzania państwem, Warszawa 2012, s. 310 i nast.

75 D. Ćwikowski, Gospodarka nieoficjalna a bezpieczeństwo ekonomiczne państwa, Warszawa 2016, s. 9-11.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Niski poziom poszanowania prawa w połączeniu z procesami globalizacyjnymi oraz małym prawdopodobieństwem poniesienia odpowiedzialności za oszustwa podatkowe, każe zastanowić się, czy nie należy zmodyfikować środków represyjnych wobec największych przestępców podatkowych[76]. Odzyskanie utraconych przez państwo dochodów jest bowiem możliwe tylko w niewielkiej części. Następuje to w ramach sprawowanych przez odpowiednie organa różnorodnych kontroli, śledztw czy postępowań wymiarowych. Według prof. Brunona Hołysta zły, chaotyczny system prawa stwarza warunki, w których rodzi się zorganizowana przestępczość[77].

Wysoki poziom gospodarki nieoficjalnej w całej gospodarce jest jednym z objawów nieprawidłowego funkcjonowania systemu instytucjonalnego państwa odpowiedzialnego za gromadzenie dochodów publicznych[78].

Reasumując, można stwierdzić, iż trudno na podstawie dotychczasowych wyników badań kryminologicznych mówić o „ciemnej liczbie" w takim znaczeniu, w jakim zwykle się używa tego pojęcia w specyficznej dziedzinie nauki, jaką jest kryminologia, to jest w pewnej relacji bądź odsetka. O ile bowiem dysponujemy pewną liczbą przestępstw podatkowych ujawnionych, o tyle na podstawie zaprezentowanych metod trudno jest oszacować liczbę przestępstw podatkowych rzeczywiście popełnionych. Tym niemniej należy odnotować społeczno-ekonomiczną wagę problemu przestępczości podatkowej. Porównanie zaś skali uszczupleń podatkowych w ujawnionej przestępczości podatkowej oraz struktury uszczupleń w odniesieniu do poszczególnych kategorii przestępstw podatkowych ze skalą ogólnej luki podatkowej może pozwolić na próbę choćby przybliżonego i dalekiego od dokładności oszacowania liczby nieujawnionych przestępstw podatkowych, których rezultatem jest luka podatkowa. Podstawowe instrumenty badawcze „ciemnej liczby" przestępstw podatkowych w takim znaczeniu tego pojęcia, jaki nadaje mu kryminologia, to te, które tradycyjnie wymienia literatura przedmiotu: eksperyment, obserwacja uczestnicząca i wywiad. Uzyskane w ten sposób wyniki badań mogą być następnie zestawione z wynikami badań nad skalą „szarej strefy" oraz luki podatkowej, co pozostaje już w zakresie ekonomii i socjologii.

76 Bliżej D. Ćwikowski, Opodatkowanie dochodów z nieujawnionych źródeł – problem skuteczności aparatu skarbowego w przeciwdziałaniu i wykrywaniu uchylania się od opodatkowania, [w:] H. Dzwonkowski, J. Kulicki (red.), Dylematy reformy systemu podatkowego w Polsce, Warszawa 2016, s. 478 i nast.

77 B. Hołyst, Socjologia kryminalistyczna, Warszawa 2007, s. 291-296.

78 D. Ćwikowski, Gospodarka nieoficjalna…, *op. cit.*, s. 9-11.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

7. Koherentność systemu prawa w odniesieniu do instytucji zabezpieczenia i przepadku mienia

A. Możliwość orzekania przepadku w prawie karnym skarbowym

Sądy karne mają możliwość realizowania funkcji kompensacyjnej prawa karnego skarbowego przez nałożenie w wyroku skazującym obowiązku uiszczenia uszczuplonej należności publicznoprawnej. Jednakże nie w każdym przypadku istnieje taka możliwość.

Jeżeli z popełnieniem czynu nie wiązało się uszczuplenie, a należność publicznoprawna została jedynie narażona na uszczuplenie, możliwość nałożenia takiego obowiązku odpada. Skoro sąd karny nie ma w takim przypadku możliwości nałożenia tego obowiązku, należy zastanowić się, jakie jeszcze instrumenty uregulowane w kks. pozwalają sądowi na realizację wskazanej funkcji przepisów karnych skarbowych. W szczególności należy zwrócić uwagę na środki karne, które stanowią instrument w rękach sądu służący realizacji funkcji kompensacyjnej.

Jednym z takich środków karnych jest instytucja przepadku. Wśród tej instytucji w kks. wyróżniamy przepadek przedmiotów, ściągnięcie równowartości pieniężnej przepadku przedmiotów, przepadek korzyści majątkowej i ściągnięcie równowartości pieniężnej przepadku korzyści majątkowej.

Korzyścią majątkową jest kwota pieniężna odpowiadająca zaległości podatkowej i długowi celnemu, jakiej podmiot zobowiązany nie uiścił w terminie na rzecz uprawnionego podmiotu. Korzyścią majątkową jest również kwota pieniężna nienależnie zwrócona oraz nienależnie umorzona. Nie jest korzyścią majątkową sankcyjny podatek nieuiszczony przez zobowiązanego (np. dodatkowe zobowiązanie podatkowe VAT czy zryczałtowany podatek dochodowy 75% z tytułu opodatkowania przychodów z nieujawnionych źródeł). Nie stanowią również korzyści majątkowej naliczane do zaległości podatkowej czy długu celnego ustawowe odsetki za zwłokę.

Odnosząc się do współzależności prawa podatkowego i karnego skarbowego należy wskazać, że w wyniku uszczuplenia należności publicznoprawnej nie dochodzi do zmniejszenia obciążeń fiskalnych sprawcy. Podatnik nie zostaje bowiem zwolniony ze zobowiązania podatkowego, nadal ma obowiązek je uiścić. Jeżeli dojdzie do skazania podatnika, to nadal będzie prowadzone postępowanie egzekucyjne zmierzające do wyrównania uszczuplonej należności.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

B. Przepadek w prawie karnym skarbowym a egzekwowanie zobowiązań podatkowych

Przepadek przedmiotów uregulowany jest w art. 29 kks. i służy represji, prewencji, jak również ochronie porządku prawnego. Przepis wskazuje, że przepadek przedmiotów obejmuje m.in. przedmiot pochodzący bezpośrednio z przestępstwa skarbowego. Przepisy kks. nie definiują jednak, co należy rozumieć pod pojęciem przedmiot przepadku. W literaturze podnosi się, że przepadkowi przedmiotów podlega tylko rzecz. Instytucja przepadku przedmiotów dotyczy przedmiotów w ścisłym tego słowa znaczeniu, a więc przedmiotów materialnych, z pominięciem wierzytelności czy innych praw majątkowych.

Inną instytucją jest środek karny przepadku korzyści uzyskanej z popełnienia przestępstwa i przepadku jej równowartości majątkowej uregulowane w art. 33 kks. Pomimo tego, iż pojęcie przepadku doczekało się bogatej literatury i orzecznictwa, należy zwrócić uwagę czy pojęcie korzyści majątkowej wskazane w treści art. 33 § 1 kks. jest równoznaczne z tym zawartym w art. 45 kk., czy też obejmuje inne stany faktyczne. Innymi słowy, czy w przypadku czynu stanowiącego przestępstwo o charakterze skarbowym polegającym na narażeniu na uszczuplenie w zakresie należności podatkowych, korzyść odniesiona przez sprawcę tego czynu winna być interpretowana jako równowartość należności podatkowej, od uiszczenia której sprawca się uchylił i czy stanowi ona przysporzenie w ramach jego aktywów.

Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na rozróżnienie między należnością publicznoprawną narażoną na uszczuplenia a uszczuploną należnością publicznoprawną. Jeszcze innym zagadnieniem jest to, czy kks. definiuje pojęcie korzyść majątkowa w inny sposób niż kodeks karny skarbowy albo też inaczej czy w przypadku zbiegu przestępstw z kks. i innych ustaw[79].

Podstawową funkcją przepadku jest pozbawienie sprawcy korzyści, jakie odniósł z popełnionego przestępstwa, popełnianie przestępstwa musi być nieopłacalne. Pełni więc przede wszystkim funkcję represyjną, brak jest bowiem zastrzeżenia, że w przypadku mniejszej wartości nie ulega przepadkowi, tak jak ma to miejsce w przypadku przepadku przedmiotów.

Przepadek opisany niniejszym opracowaniem jest związany także z wielostronnymi kontrolami organów podatkowych oraz innymi mechanizmami międzynarodowej współpracy administracyjnej jako narzędzia

79 Przykładowo na mocy ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia można orzec przepadek jednocześnie na podstawie przepisów kks. i przepisów kk.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wspierającego wykrywanie, dokumentowanie i zwalczanie nielegalnego obrotu wyrobami akcyzowymi, w tym także olejami mineralnymi. Temu zagadnieniu ma także służyć instytucja wzmiankowanego przepadku.

C. Rozstrzygnięcie podatkowe w trybie karnym skarbowym

Jednym z celów kodeksu karnego skarbowego jest wyrównanie uszczerbku finansowego Skarbu Państwa, jednostki samorządu terytorialnego lub innego uprawnionego podmiotu. Wynika to z treści przepisu art. 114 § 1 kks., który stanowi, że przepisy kodeksu mają na celu takie ukształtowanie postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe, aby osiągnięte zostały cele tego postępowania w tym zakresie. Wyrazem znaczenia przypisywanego egzekucyjno-kompensacyjnej funkcji prawa karnego skarbowego jest wyodrębnienie szczególnej, oddzielnej dyrektywy odnoszącej się do nakładania na sprawcę przez sąd obowiązku uiszczenia należności publicznoprawnej uszczuplonej czynem zabronionym. Wynika to z założenia, że przestępstwo nie może przynosić sprawcy korzyści i pozbawienie go jej pełni istotną rolę tak szczególno-, jak i ogólnoprewencyjną.

Obowiązek uiszczenia należności publicznoprawnej uszczuplonej czynem zabronionym nie ma jednolitego charakteru. W zależności od tego, z jaką instytucją jest powiązany, pełni różne funkcje. W szczególności istotna jest zależność postępowania karnego skarbowego od postępowania podatkowego, w szczególności od wydania ostatecznej decyzji podatkowej. Wówczas to sąd ma informację, czy rzeczywiście nastąpiło uszczuplenie należności i w jakiej wysokości, co stanowi niejednokrotnie jedno ze znamion czynu zabronionego. Obowiązek zapłaty podatków wynika jedynie z prawa podatkowego. Przepisy kks. nie tworzą odrębnych od przepisów podatkowych podstaw do powstania i wygaśnięcia zobowiązania podatkowego. Sąd nakładając na sprawcę obowiązek uiszczenia należności publicznoprawnej nie powoduje tym samym, że zobowiązanie podatkowe powstaje. Obowiązek podatkowy, a co się z tym wiąże – zobowiązanie podatkowe powstaje w sposób wskazany w przepisach prawa podatkowego, a nie karnego skarbowego. Wskutek nałożenia obowiązku uiszczenia należności publicznoprawnej zobowiązanie podatkowe, które ciąży na skazanym, nie wygasa. W katalogu sposobów wygaśnięcia zobowiązania podatkowego brak jest do tego stosownego przepisu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

8. Wpływ rozwiązań prawnopodatkowych na tzw. gospodarkę nieoficjalną

W Polsce obserwuje się w ostatnich kilku latach, szczególnie w okresie po kryzysie finansowym z 2008 r., nasilenie działań przestępczych w sferze gospodarczej, co osłabia w poważnym stopniu system finansów publicznych oraz konkurencyjność podmiotów na rynku. Spadek wzrostu gospodarczego o kilka punktów procentowych w połączeniu ze wzmożoną działalnością zorganizowanych grup przestępczych nastawionych na ogromne zyski z oszustw podatkowych spowodował w okresie po 2008 r. niedobór dochodów budżetowych, niezbędnych do realizacji podstawowych celów państwa, takich jak m.in. zapewnienie podstawowych świadczeń socjalnych (emerytur, pomocy społecznej) oraz utrzymanie instytucji państwowych, służby zdrowia, szkolnictwa itp.

Jednym z powodów takiego stanu jest dynamiczny wzrost liczby zorganizowanych grup przestępczych o charakterze ekonomicznym, z których każda jest w stanie wyłudzić lub nie zapłacić należnych podatków w kwocie od kilku do nawet kilkudziesięciu milionów złotych. Grupy te tworzone są często wokół już funkcjonujących legalnie przedsiębiorstw zainteresowanych maksymalizacją zysków, a jednocześnie ułatwiających ukrycie działań przestępczych poprzez sieć kontrahentów i podmiotów powiązanych o zasięgu międzynarodowym, służących wyłącznie transferowi dochodów lub wyłudzaniu podatków z polskiego systemu fiskalnego. Jak podkreśla B. Hołyst, zaangażowanie zorganizowanych grup przestępczych w sferę ekonomiczną stanowi ostatni etap na drodze przejścia w legalne przedsięwzięcia biznesowe[80]. Według statystyk Centralnego Biura Śledczego liczba zorganizowanych grup przestępczych o charakterze ekonomicznym wzrosła z 88 w 2006 r. do 388 w 2014 r.

Grupy przestępcze zajęły się, szczególnie po wejściu Polski do Unii Europejskiej, wyłudzaniem podatku VAT, tworząc łańcuchy fikcyjnych transakcji pomiędzy podmiotami krajowymi i zagranicznymi. W wielu przypadkach ofiarą zorganizowanych grup przestępczych padają uczciwie funkcjonujące podmioty, nabywając nieświadomie towary od podmiotów uczestniczących w łańcuchu fikcyjnych transakcji.

Niemal każdy sposób na zmniejszenie obciążeń podatkowych w stosunkach międzynarodowych wiąże się z wykorzystywaniem „rajów podatkowych", niedostępnych w zawieraniu transakcji dla małych i średnich podmiotów krajowych. Jest to kolejny powód do podejmowania działań nieformalnych przez podmioty krajowe, w celu sprostania nieuczciwej kon-

80 B. Hołyst, Kryminologia, Wydanie 11., Warszawa 2016, s. 163.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

kurencji podmiotów zagranicznych. W ten sposób budżet państwa traci podwójnie i poprzez brak odpowiednich działań prawnych czy kontrolnych państwo może utracić znaczne wpływy podatkowe.

Dotychczas obowiązujące rozwiązania prawne i instytucjonalne umożliwiają osiąganie profitów z działalności przestępczej poprzez:

a) unikanie kontroli,
b) bezpodstawne korzystanie z ulg i zwolnień oraz umorzeń podatków,
c) bezpodstawne uzyskiwanie koncesji i zezwoleń na prowadzenie działalności,
d) wyłudzanie podatków, szczególnie podatku VAT,
e) legalizację dochodów z działalności przestępczej,
f) bezpodstawne korzystanie z zamówień publicznych.

Wymienione wyżej korzyści są możliwe do osiągnięcia z jednej strony – dzięki nieodpowiedniemu systemowi stanowienia prawa, a z drugiej – ze względu na niesprawny i zarazem nieefektywny aparat administracji, głównie skarbowej, ale również instytucji odpowiedzialnych za ściganie przestępczości gospodarczej. W opinii społeczeństwa i przedsiębiorców zarówno urzędnicy skarbowi, jak też różnego rodzaju inspekcje (pracy, handlowa, przeciwpożarowa, weterynaryjna, farmaceutyczna, budowlana i inne) działają w sposób sformalizowany, a wręcz z nadgorliwością wobec w miarę legalnie funkcjonujących podmiotów, natomiast w niewielkim stopniu przeciwdziałają działalności nieoficjalnej, w tym przestępczej. W niektórych przypadkach podmioty legalnie funkcjonujące są ciągle sprawdzane i kontrolowane, co bardzo utrudnia prowadzenie działalności. Natomiast podmioty działające w ukryciu nie ponoszą dodatkowych kosztów i kar związanych z wymogami przewidzianymi dla określonej działalności.

Jednym z powodów nieskutecznych działań organów podatkowych i ścigania oraz różnych inspekcji wobec przestępców podatkowych jest brak jasno określonych kompetencji oraz schematyczność działania w sztywnych procedurach, a także brak wiedzy i rozeznania w działalności nielegalnej. Nieuczciwi obywatele, a w szczególności grupy przestępcze doskonale znają zasady funkcjonowania organów administracji podatkowej i ścigania przestępstw, dzięki czemu skutecznie wykorzystują niekompetencję oraz wszelkiego rodzaju ograniczenia prawne i nieudolność organów administracji w organizacji przestępczych procederów.

Podobieństwo stosowanych mechanizmów przestępczych, a także przeważnie duża skala nielegalnych procederów organizowanych przez przestępców w „białych kołnierzykach" pozwala na dość precyzyjne ziden-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

tyfikowanie działalności grup przestępczych w sferze podatkowej[81]. Jednak zauważa się szereg rozwiązań instytucjonalnych i prawnych, które wydają się być ułomne, a wręcz sprzyjają oszustom podatkowym. W obowiązującym systemie podatkowym brak jest wyraźnych rozwiązań (ograniczeń), które mogłyby skutecznie przeciwdziałać tym negatywnym zjawiskom. Przykładowo: ani Ordynacja podatkowa, ani przepisy Kodeksu karnego skarbowego nie pozwalają w dotychczasowym brzmieniu na bezwzględne administracyjne wyłączenie wirtualnych transakcji z legalnego obrotu gospodarczego.

W związku z powyższym konieczne jest podjęcie szeregu zmian legislacyjnych, głównie związanych z rewizją przepisów dotyczących prowadzenia kontroli postępowań oraz uprawnień organów niezbędnych do efektywnego zwalczania nielegalnej działalności w obszarze prawa podatkowego. Bardzo istotnym wydaje się określenie wyraźnego ustawowego podziału kompetencji pomiędzy organami w zwalczaniu przestępczości podatkowej. Nie mniej ważne w ograniczaniu nielegalnych form działalności gospodarczej jest usprawnienie pracy wymiaru sprawiedliwości oraz organów ścigania przestępstw. Pożądane jest stopniowe łagodzenie działań kontrolnych i represyjnych wobec w miarę legalnie działających przedsiębiorców, gdyż nie przynosi to większych skutków w zapewnieniu dochodów budżetowych.

Istnieje konieczność zdefiniowania oszustwa podatkowego, co pozwoli organom państwowym na podjęcie zdecydowanych działań w kierunku skutecznego zwalczania różnych form przestępczości podatkowej. Pożądane jest to ze względu na fakt, iż w niektórych obszarach obrotu gospodarczego działalność przestępcza może przybierać rozmiary uniemożliwiające funkcjonowanie legalnym podmiotom. Pozwoliłoby to na ukierunkowanie działań odpowiednich organów państwowych na zwalczanie nieuczciwej konkurencji, zagrażającej w najwyższym stopniu legalnie funkcjonującym podmiotom, zamiast skupianie uwagi na formalistycznym prowadzeniu spraw często wobec podmiotów popełniających drobne uchybienia w porównaniu z przestępcami podatkowymi. Przedsiębiorcy chcący legalnie funkcjonować mają mniejsze możliwości rywalizowania na polu gospodarczym zarówno z dużymi koncernami zagranicznymi unikającymi płacenia w Polsce podatków, jak też z mniejszymi podmiotami, które dzięki zaniżaniu przychodów lub niezgodnemu z prawem obniżaniu kosztów, stanowią nieuczciwą konkurencję na rynku.

81 Zob. M. Edelbacher, M. Theil, White Collar Crime, [w:] Financial Crimes. A Threat to Global Security, Edited by Maximillian Edelbacher, Peter Kratcoski, Michael Theil, Boca Raton 2012, s. 81 i nast.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Powołanie niezależnej i wyposażonej w odpowiednie uprawnienia instytucji mogłoby skutecznie ograniczyć przestępczość gospodarczą, rozwijającą się szczególnie intensywnie w dobie kryzysu gospodarczego. Opieszałość organów, brak jasnego podziału kompetencji i przewlekłość postępowań są głównymi powodami braku skuteczności w zwalczaniu przestępczości gospodarczej. Konkludując, w celu podniesienia bezpieczeństwa ekonomicznego państwa konieczne jest zwiększanie sprawności systemu podatkowego, poprzez likwidację luk w prawie podatkowym oraz skuteczną eliminację działalności przestępczej, szkodliwej nie tylko z punktu widzenia dochodów budżetowych, ale również stanowiącej nieuczciwą konkurencję dla przedsiębiorców[82].

9. Wypracowanie postulatów *de lege ferenda* i pożądanych kierunków zmian w szeroko pojętym prawie karnym na rzecz efektywniejszego zapobiegania, ścigania i karania sprawców z kręgu przestępczości gospodarczej

Pokłosiem zrealizowanych poszczególnych zadań badawczych winno być wskazanie na deficyty obowiązującej regulacji, a także wypracowanie pożądanych kierunków nowelizacji obecnego stanu prawnego zmierzających do poprawy efektywności zapobiegania, ścigania i karania sprawców z kręgu przestępczości gospodarczej. Zinwentaryzowana wiedza naukowa pozwoli na zdiagnozowanie luk i sprzeczności w obowiązującym prawie, wskazanie na niespójne i niejasne przepisy i pilną potrzebę usunięcia błędów. W konsekwencji realizacja projektu powinna zaowocować skierowaniem pod adresem ustawodawcy konkretnych wniosków legislacyjnych. Jak powszechnie wiadomo, niejasne i niespójne prawo utrudnia sprawne funkcjonowanie państwa, tworzy podatny grunt dla zachowań przestępczych, zwłaszcza w obszarze przestępczości ekonomicznej.

Obowiązujące w polskim systemie prawa normy z zakresu tzw. okołokodeksowych ustaw, tworzących wraz z kodeksem karnym skarbowym system regulacji prawnych w obszarze prawa karnego skarbowego (stosowanych subsydiarnie w prawie karnym skarbowym) wywołują liczne spory doktrynalne. Są też przedmiotem rozbieżnych w treści orzeczeń sądowych. Zasadniczej przyczyny takiego stanu rzeczy należy dopatrywać się w niedoskonałości przepisów prawa, które w aktualnym brzmieniu nierzadko powodują, że wprowadzone przez ustawodawcę mechanizmy zapobiegania czy zwalczania przestępczości gospodarczej stają się jedynie pozorne i ilu-

82 D. Ćwikowski, Niesprawność polskiego systemu podatkowego jako zagrożenie dla bezpieczeństwa ekonomicznego państwa, [w:] M. Sitek, M. Such-Prygiel, D. Przastek, Bezpieczeństwo i jakość życia we współczesnym społeczeństwie polskim, Józefów 2015, s. 103-104.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

zoryczne. W celu efektywnego zwalczania przestępczości gospodarczej konieczna jest analiza obowiązującego prawa stosowanego posiłkowo przy stosowaniu ustawy karnej skarbowej[83], w szczególności tych przepisów prawa, które budzą najwięcej kontrowersji oraz tych, które można oceniać jedynie w kategoriach błędów ustawodawczych.

W obliczu gwałtownego wzrostu zorganizowanej przestępczości o charakterze ekonomicznym niezbędne jest także podjęcie radykalnych działań w zakresie zmian w organizacji instytucji odpowiedzialnych za zwalczanie patologii szkodzących finansom państwa i legalnie funkcjonującym podmiotom gospodarczym. Ściganiem przestępców gospodarczych powinni zająć się doświadczeni funkcjonariusze organów ścigania przestępstw (głównie CBŚP), w tym odpowiednio przygotowani prokuratorzy. Do tej współpracy należy włączyć najlepszych pracowników służb skarbowych (przede wszystkim urzędów kontroli skarbowej), posiadających niezbędną wiedzę w zakresie rozliczeń podatkowych. Dotychczasowe działania wielu służb państwowych nie dają bowiem żadnej gwarancji ograniczenia przestępczości w sferze gospodarczej.

Działalność przestępcza w sferze podatkowej w niektórych obszarach przybrała charakter kryminalny. Jednak przestępcy podatkowi są dużo łagodniej traktowani niż sprawcy innych czynów zabronionych przez polskie prawo. Wysokość kar, nieadekwatnych do popełnianych czynów, nie odstrasza potencjalnych przestępców. Konieczne jest włączenie do tej walki również wymiaru sprawiedliwości, który w wielu orzeczeniach, zamiast przeciwdziałać patologiom życia gospodarczego, czasami w dość nieodpowiedzialny sposób przyzwala na działalność niezgodną z prawem, doszukując się mało istotnych uchybień w działaniach urzędów podatkowych i organów ścigania przestępstw. Należy zauważyć, że wszystkie wymienione wyżej instytucje są beneficjentami tego samego budżetu państwa.

83 Są to przede wszystkim: ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. Nr 94, poz. 1037 ze zm.); ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn. Dz.U. z 2010 r. Nr 46, poz. 275 ze zm.); ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz.U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60 ze zm.); ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. – Prawo dewizowe (Dz.U. Nr 141, poz. 1178 ze zm.); ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz.U. Nr 197, poz. 1661 ze zm.); ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.); ustawa z dnia 13 października 1995 r. o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników (tekst jedn. Dz.U. z 2004 r. Nr 269, poz. 2681 ze zm.); ustawa z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych (Dz.U. Nr 201, poz. 1540 ze zm.); ustawa z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym (tekst jedn. Dz.U. z 2011 r. Nr 108, poz. 626 ze zm.); ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r. poz. 361 ze zm.); ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (tekst jedn. Dz.U. z 2011 r. Nr 177, poz. 1054 ze zm.); ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jedn. Dz.U. z 2009 r. Nr 152, poz. 1223 ze zm.); ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o Służbie Celnej (Dz.U. Nr 168, poz. 1323 ze zm.); Wspólnotowy Kodeks Celny, rozporządzenie Rady (EWG) nr 2913/92 z dnia 12 października 1992 r. ustanawiające Wspólnotowy Kodeks Celny (Dz.Urz. WE L 302 z 19.10.1992 r.).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Jednak czasami mogłoby się wydawać, iż działają na szkodę obywateli, przedsiębiorców oraz finansów publicznych[84].

W wyniku realizacji tego odcinka badawczego zaprezentowane zostaną propozycje zmian w przepisach prawa karnego *sensu stricto* i *sensu largo*, które mogą przyczynić się do wyeliminowania istniejących aktualnie mankamentów prawnych, względnie mogą spowodować, że konkretna norma będzie rzeczywiście spełniać swoją rolę prawnego mechanizmu na drodze do zapobiegania i zwalczania przestępczości gospodarczej.

§ 10. Strategia „Triple – T"

Strategia ta została w szerokim zakresie zaprezentowana na I polsko-brytyjskim seminarium naukowym[85], obejmującym wybrane zagadnienia z pogranicza nauk prawnych i kryminologicznych, w tym problematykę tworzenia nowych rozwiązań organizacyjnych, technologicznych oraz teleinformatycznych w walce z szeroko rozumianą przestępczością. Ideą spotkania było podkreślenie istoty zapewnienia bezpieczeństwa publicznego poprzez nawiązanie współpracy na płaszczyźnie trzech sektorów: nauki, badań i rozwoju oraz edukacji w zakresie bezpieczeństwa, co w założeniu ma stanowić wspomaganie pracy Policji oraz innych służb zajmujących się zapewnieniem bezpieczeństwa[86].

W odniesieniu do strategii „Triple – T" warto przybliżyć główne wątki referatu pt. *The Rise of Evidence-Based Policing: Targeting, Testing, and Tracking*, który wygłosił honorowy gość Seminarium prof. dr dr h.c. mult. Lawrence W. Sherman – Dyrektor Instytutu Kryminologii Uniwersytetu Cambridge. Prelegent rozpoczął wystąpienie od postawienia pytania – czy prowadzenie badań może poprawić jakość działania Policji? Profesor zaznaczył, iż przez długi czas poszukiwał odpowiedzi na to pytanie, ponieważ od momentu rozpoczęcia swojej pracy, do chwili obecnej, sposób działania służb policyjnych uległ dużej transformacji. Jednakże droga przebiegu zmian pozostaje taka sama: od małej do coraz większej liczby dowodów badawczych i do stopniowego zwiększenia wykorzystania tych, które są dostępne. Pod-

84 Szerzej – zob. D. Ćwikowski, Zorganizowana przestępczość gospodarcza w Polsce jako element gospodarki nieoficjalnej, [w:] K. Raczkowski (red.), Bezpieczeństwo obrotu gospodarczego, Warszawa 2014, s. 475-500.

85 Na temat „Nowe kierunki badań kryminologicznych i ich perspektywy", Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, 8 października 2014 r. Zob. E.M. Truskolaska, A. Tywończuk-Geniusz, I polsko-brytyjskie seminarium naukowe „Nowe kierunki badań kryminologicznych i ich perspektywy" (Białystok, 8 października 2014 r.), „Prokuratura i Prawo" 2015, nr 4, s. 189 i nast.

86 Referaty na seminarium wygłosili kolejno: dr E. Jurgielewicz-Delegacz (Actions to Improve Safety of Blind and Visually Impaired Persons in the Road Traffic – the Case of the Research), piszący te słowa (Polish Platform for Homeland Security – Idea and Research Projects) oraz prof. L.W. Sherman (The Rise of Evidence-Based Policing: Targeting, Testing, and Tracking).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

czas badań nad wszystkimi aspektami działań policyjnych, które zasadniczo wzrosły pod koniec XX wieku, zastosowanie w praktyce trzech zadań zintensyfikowało się na początku XXI wieku[87].

Profesor L. Sherman wskazał, że od 2012 roku stosowana jest strategia „Triple – T". Jest to metoda podejmowania decyzji oraz sprawdzania, które praktyki i strategie wypełniania misji policyjnych są najbardziej efektywne. W przeciwieństwie do podejmowania decyzji opartych na teoriach, założeniach, tradycji, czy konwencjach, pozwala ona testować hipotezy z wynikami badań empirycznych. Jest to nowy paradygmat dający wielkie nadzieje w podejmowaniu lepszych decyzji przez służby policyjne. Taka strategia ma za zadanie wspomóc ulepszenie technologii zbierania i analizy danych. Szczególną rolę odgrywają w tym zakresie trzy podstawowe zasady:

1) Targetowanie mechanizmów bezpieczeństwa poprzez skupienie się na przewidywanym źródle przestępczości bądź innych zaburzeń (*Targeting*);
2) Testowanie praktyk policyjnych w celu zastosowania tych, które działają najlepiej i przyczyniają się do zmniejszenia szkody (*Testing*);
3) Śledzenie działań i skutków praktyk policyjnych (*Tracking*).

Czynności wynikające z tych zadań wykraczają poza randomizację, czyli losowy rozdział badanych obiektów do grup porównawczych. Wymaga to od Policji stałej koncentracji nad dopasowanymi mechanizmami zapewnienia bezpieczeństwa oraz hipotezami badawczymi. Poprzez generowanie i wykorzystanie dowodów empirycznych można śledzić osiągnięcia Policji. Jednakże odpowiednie posłużenie się dowodami wymaga odpowiednio ukierunkowanego sposobu myślenia.

W celu dokładniejszego wyjaśnienia prof. L. Sherman odniósł się do słów D. Kahnemana, który podzielił myślenie na szybkie i nieświadome oraz powolne, świadome i racjonalne[88]. Działania Policji bazującej na wykorzystaniu dowodów muszą opierać się o drugą grupę, czyli „powolnej analizy". Dostosowanie się do zaleceń „wolnego myślenia" ma wpływ na zmniejszenie kosztów oraz redukcję przestępczości. Aby potwierdzić tę tezę, Autor referatu posłużył się przykładem eksperymentu w Trynidadzie i Tobago przeprowadzonego przez kierowany przez siebie Instytut Kryminologii. Tamtejsza Policja zwyczajowo stosuje praktykę kolonialną, wzorem której przebywa głównie w komisariacie bez wychodzenia na patrole. Przestępczość w Trynidadzie i Tobago jest prawie 40 razy większa niż w Anglii

87 Zob. L.W. Sherman, The Rise of Evidence – Based Policing: Targeting, Testing, and Tracking, Chicago 2013, s. 2-6.
88 D. Kahneman, Thinking, Fast and Slow, New York 2011.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

i Walii, w szczególności dominuje przestępczość zorganizowana i napady z bronią w ręku. W trakcie eksperymentu, w połowie okręgów policyjnych została wdrożona strategia „Triple – T", a w drugiej części monitorowano dotychczasową sytuację. Po przeprowadzeniu odpowiednich analiz można było stwierdzić, iż po upływie sześciu miesięcy od rozpoczęcia badania, wskaźnik zabójstw w dzielnicach objętych strategią „Triple – T" spadł o połowę, podobnie jak liczba strzelanin i wypadków śmiertelnych w wyniku zadanych ran.

Wskazane też zostały różnice i odrębności w zakresie zastosowania „Tripple – T" na obszarach poszczególnych okręgów. Po pierwsze (*targeting)* celem było zwalczanie przestępczości, a w szczególności zabójstw i przemocy zbrojnej w miejscach, gdzie występowały one wielokrotnie (*hot spot).* Taki rodzaj działania *(hyper-local policing)* polega na tym, iż funkcjonariusze Policji mają być widoczni w miejscach tzw. *hot spot* (miejsca zapalne), a w szczególności w godzinach, kiedy jest popełniana największa liczba przestępstw (*hot times).* Na drugi punkt (*testing)* składa się zastosowanie elementów, takich jak: zatrzymywanie i przeszukiwanie ludzi pod kątem posiadania broni ręcznej, zwiększenie czasu patroli i większa widoczność funkcjonariuszy Policji w miejscach wytypowanych jako *hot spot*. Ostatni etap (*tracking*) obejmował monitorowanie zarówno dynamiki przestępstw, jak i działań Policji. Patrole policyjne były monitorowane w szczególności za pomocą GPS, a następnie wyniki były podawane w przygotowywanych co dwa tygodnie raportach. Kierownicy zespołów ponosili odpowiedzialność za pracę swoich grup, a wyniki uzyskiwane przez poszczególne zespoły patrolowe były porównywane. Zmniejszenie groźnej przestępczości w Trynidadzie i Tobago stanowiło – zdanie Referenta – potwierdzenie efektywności strategii „Triple – T", która sprawdza się również w takich miastach, jak Londyn i Nowy Jork, gdzie Policja skupia się na miejscach *hot spot* w odpowiednim czasie. Wyniki badań powoływane przez Prof. L. Shermana wskazują, że optymalny czas trwania patrolu w tzw. *hot spot* to 15 minut (im dłuższa obecność Policji, tym bardziej wydłuża się okres wolny od zagrożenia przestępczością). Wskazują na to dotychczasowe testy przeprowadzone w kilku miastach w Wielkiej Brytanii i USA. Możliwość monitorowania patroli policyjnych przy użyciu GPS jest wykorzystywana w eksperymentach, ale nie została jeszcze wprowadzona do codziennej praktyki Policji.

Analiza strategii „Triple – T" może skłaniać do kolejnych postulatów. Dodatkowym rozwiązaniem w tym względzie, które ma na celu ulepszenie praktyki policyjnej opierającej się na dowodach w odniesieniu do targetowania jest – zdaniem Prof. Shermana – wymóg systematycznego prowadze-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nia klasyfikacji oraz porównania poziomu szkód powiązanego z różnym miejscem, czasem, osobami i sytuacjami. Łączy się z tym propozycja wprowadzenia *Crime Harm Index*, który ma za zadanie „zważyć" każde przestępstwo według stopnia jego „szkodliwości" (pomiar szkód) i stosownie do tego określić wymiar kary pozbawienia wolności.

W końcowych fragmentach omawianego wystąpienia zostały wyeksponowane dwa wyzwania, jakie stoją przed korzystaniem ze strategii „Triple – T". Pierwsze zawiera się w pytaniu – czy rozdział sił policyjnych powinien być wszędzie równy niezależnie od stopnia nasilenia przestępstw? Taki równomierny rozkład sił można – zdaniem Referenta – porównać do podawania aspiryny komuś, kto nie jest chory. Należy bowiem pamiętać, że celem ma być równość rezultatów, a nie równość środków. Drugie z przedstawionych wyzwań dotyczyło decyzji podejmowanych przez policjantów, które są z „góry skazane na sukces". Poprzez wywieraną odgórnie presję, każda decyzja podjęta przez funkcjonariusza Policji „ma być trafna". Takie podejście ogranicza możliwość uzyskania informacji zwrotnej (*feedback*) pozwalającej wskazać zarówno właściwe, jak i niewłaściwe działania. Prof. L. Sherman zaznaczył również, iż w celu ustalenia najlepszego katalogu działań policyjnych, zgodnych ze strategią „Triple – T", Policja wraz z innymi jednostkami musi prowadzić systematyczne badania, dostarczające niezbędnych danych.

Seminarium naukowe zwieńczyła bardzo interesująca i zarazem inspirująca dyskusja, która umożliwiła wymianę poglądów na kawie wygłoszonych referatów. Uczestnicy seminarium zgodnie dostrzegli potrzebę zapewnienia przez państwo narzędzi niezbędnych do podejmowania analizy etiologii i fenomenologii aktualnych, jak również przyszłych zagrożeń w kontekście bezpieczeństwa wewnętrznego, w celu opracowania właściwych strategii zapobiegania i zwalczania przestępczości. Przy tym, za wręcz niezbędny uznano monitoring istniejących już, a nawet od niedawna wdrażanych strategii służących zapewnieniu bezpieczeństwa jednostki, pod kątem ich skuteczności, w obliczu różnorodnych czynników kryminogennych. Dlatego też, poszukując efektywnych rozwiązań należy przyjąć, iż realizacja celu zapewnienia efektywnej i skutecznej ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego wymaga udziału oraz wsparcia wysoko zaawansowanych technologii i instrumentów informatycznych. Wypracowaniu ich sprzyja niewątpliwie podejmowanie dyskusji, rozważań i prowadzenie stosownych badań właściwych prawu karnemu, kryminologii, kryminalistyce, socjologii i informatyce. Ich zwieńczeniem powinno być podjęcie „współpracy" pomiędzy sektorami nauki, praktyki oraz biznesu, która przyniosłaby „wy-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

mierne korzyści społeczne" i usprawniła działania praktyków organów ścigania karnego oraz wymiaru sprawiedliwości[89].

Skuteczna walka z przestępczością, w tym zwłaszcza zorganizowaną, nie może ograniczać się jedynie do wykorzystywania ofensywnych metod jej zwalczania, pozostających we właściwości poszczególnych służb. Niezwykle istotny aspekt stanowi bowiem przeciwdziałanie temu zjawisku, polegające na rozpoznawaniu i eliminowaniu czynników sprzyjających zakładaniu lub rozwijaniu zorganizowanych grup przestępczych, czy powodujących redukcję podatności wiktymologicznej ich potencjalnych ofiar. Tego typu alternatywne podejście, oparte na pozaoperacyjnych działaniach, implikuje potrzebę prowadzenia bezpośredniej współpracy z podmiotami zewnętrznymi, której celem jest identyfikacja zagrożeń, wymiana doświadczeń, jak i profilaktyka społeczna. Podejmowanie tego rodzaju współpracy w walce z przestępczością jest jednym z warunków wzmocnienia bezpieczeństwa państwa i jego obywateli.

89 Szerzej na temat kierunków badań kryminologicznych w kontekście bezpieczeństwa obywateli – zob.: E.W. Pływaczewski, K. Laskowska, G.B. Szczygieł, W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, E. Zatyka, Polskie kierunki badań kryminologicznych nad bezpieczeństwem obywateli, „Prokuratura i Prawo", 2010, nr 1-2.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Podsumowanie

Rozdział I. W ostatnich 25-pięciu latach systematyczne badania dotyczące zagadnień bezpieczeństwa obywateli, zwłaszcza w obszarze wyższych form przestępczości, w nieco szerszej skali, prowadzone były w Polsce jedynie w kilku ośrodkach akademickich i resortowych. W kategorii ośrodków uniwersyteckich zdecydowanie przoduje tu Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku (pozostający do 1997 r. w ramach struktur Uniwersytetu Warszawskiego), gdzie tego rodzaju badania są systematycznie prowadzone od 1993 r. Pozostaje to w związku z powołaniem na tym Wydziale w 1994 r. Zakładu Kryminologii i Problematyki Przestępczości Zorganizowanej, funkcjonującego do czasu utworzenia w 2002 r. Katedry Prawa Karnego oraz w jej ramach Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii, obejmującego również szeroką specjalizację w zakresie kryminologicznych i prawnych aspektów przestępczości zorganizowanej i terroryzmu.

W kontekście pierwszych badań kryminologicznych nad bezpieczeństwem, zwłaszcza w aspektach związanych z przestępczością zorganizowaną, szczególnie istotnym wydarzeniem naukowym o charakterze międzynarodowym było największe, z dotychczas zorganizowanych w Polsce, **Niemiecko-Polskie Kolokwium Prawa Karnego** pod hasłem: „Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości", zorganizowane w 1995 r. przez Zakład Prawa Karnego i Zakład Kryminologii i Problematyki Przestępczości Zorganizowanej Uniwersytetu w Białymstoku, z udziałem czołowych przedstawicieli nauki prawa karnego i kryminologii obu krajów.

W zakresie szeroko rozumianej problematyki przestępczości zorganizowanej i terroryzmu przedstawiciele białostockiego ośrodka karnistycznego-kryminologicznego, uznanego dzisiaj – także na międzynarodowym forum

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

kryminologicznym – jako **Białostocka Szkoła Kryminologii**, realizowali też wspólne przedsięwzięcia, bądź włączali się do różnych krajowych i międzynarodowych ważnych inicjatyw, z przedstawicielami innych ośrodków akademickich, jak również wielu krajowych i międzynarodowych instytucji i urzędów.

Kolejne projekty, kierowane przez pracowników Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii i realizowane z ich udziałem, miały charakter **skoordynowany,** w ramach powołanej w 2005 roku Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego – Naukowej Sieci Uniwersyteckiej. W szerokim zakresie łączyły się one z prowadzeniem zaawansowanych badań technicznych w zakresie podniesienia bezpieczeństwa obywateli z wykorzystaniem wiedzy prawniczej, kryminologicznej i kryminalistycznej w jego wybranych, kluczowych obszarach. Prace na styku tych dwóch obszarów humanistycznego i technicznego – stanowiły o ich innowacyjnym charakterze. W ramach efektów końcowych prowadzonych projektów wypracowano kompleksowe analizy prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne dotyczące konkretnych, nowych technologii istotnych dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz prototypy ich wdrożeń.

W kategorii **ośrodków resortowych** wiodąca rola w zakresie badań nad przestępczością zorganizowaną przypada Wyższej Szkole Policji w Szczytnie (WSPol.), wspieranej przez współpracujących z tą uczelnią przedstawicieli białostockiego środowiska karnistyczno-kryminologicznego. Asumptem do podjęcia tych badań była zorganizowana w 1991 r. **Międzynarodowa Konferencja Naukowa** na temat przestępczości zorganizowanej pod hasłem „Prawne i kryminologiczne aspekty przestępczości zorganizowanej". Konferencja ta była pierwszym tego typu forum w krajach Europy Środkowowschodniej, budujących nowy ład społeczno-demokratyczny.

Kolejne ważne inicjatywy łączą się z działaniami Fundacji Przeciwdziałania Przestępczości Zorganizowanej im. Giovanniego Falcone, współpracującej z WSPol. i innymi ośrodkami zainteresowanymi problematyką bezpieczeństwa wewnętrznego. Do wiodących przedsięwzięć zrealizowanych przez Fundację należy m.in. zaliczyć współorganizowanie szczególnie ważnych z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa i jego obywateli międzynarodowych i pionierskich w rejonie Europy Środkowowschodniej konferencji międzynarodowych, dotyczących kradzieży samochodów (Szczytno, 1992), zjawiska prania brudnych pieniędzy i możliwości przeciwdziałania (Mikołajki, 1993) oraz prawnych aspektów nadużyć popełnianych z wykorzystaniem nowoczesnych technologii przetwarzania informacji (Poznań, 1994).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Problematyka przestępczości zorganizowanej, jak również terroryzmu była też w szerszym lub węższym zakresie, przedmiotem referatów oraz innych opracowań, które zamieszczane były w kolejnych materiałach pokonferencyjnych lub innych pracach zwartych, publikowanych nakładem Wydawnictwa Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie. Jedną z ważniejszych inicjatyw podjętych w zakresie stworzenia płaszczyzny naukowo-badawczej i szkoleniowej w odniesieniu do przestępczości zorganizowanej i terroryzmu, było powołanie na tej uczelni specjalistycznego w tym zakresie Instytutu.

Istotnym wydarzeniem naukowym w obszarze kreowania nowych kierunków badań kryminologicznych było **I Forum Naukowe „Podlasie – Warmia i Mazury"** (Ryn, 2009) pod hasłem „Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii" z udziałem pracowników naukowo-dydaktycznych reprezentujących środowiska naukowe Uniwersytetu w Białymstoku, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie. Cele programowe Forum Naukowego „Podlasie – Warmia i Mazury" (w 2012 r. zmieniło ono nazwę na Sieć Naukowa – „Polska sieć badawcza – badania naukowe i prace rozwojowe na rzecz bezpieczeństwa państwa i obywateli"), wpisują się w takie obszary działalności, jak: wspomaganie wspólnot i społeczności lokalnych, działania na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami, upowszechnianie i ochrona wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, wspomaganie rozwoju demokracji, upowszechniania i ochrony praw konsumentów, działalność na rzecz bezrobotnych i rynku pracy oraz inicjatywy na rzecz ekologii i ochrony dziedzictwa przyrodniczego. Zakłada się, iż podejmowane inicjatywy w ramach cyklicznej formuły Forum realizowane będą we współpracy z odpowiednimi instytucjami państwowymi i samorządowymi działającymi na rzecz poprawy bezpieczeństwa, ograniczania lub eliminowania zjawisk kryminogennych oraz przeciwdziałania niszczeniu środowiska naturalnego.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że w Polsce konieczne jest opracowanie i wdrożenie skoordynowanej, długofalowej, antyterrorystycznej polityki informacyjnej, która pomoże zapobiegać przestępstwom terrorystycznym i ograniczać ewentualne skutki zdarzeń terrorystycznych. Natomiast przyczyny niskiej efektywności zwalczania przestępczości zorganizowanej są wielorakie. W tym kontekście na uwagę zasługują zwłaszcza wypracowane w toku dotychczasowych badań (*Z. Rau, Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie, Kraków 2002*) wnioski wskazujące na kierunki rozwoju prawodawstwa oraz działań organów ścigania w zakresie zwalczania zjawiska przestępczości zorganizowanej. Największe zagrożenie

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wypływające z przestępczości zorganizowanej dla kraju łączy się z jej przenikaniem w struktury gospodarcze, a za ich pośrednictwem w struktury władzy państwowej. Osiąganie zysków i lokowanie ich w legalne sektory działalności gospodarczej i finansowej przy równoczesnym coraz większym wpływie na ograna samorządowe doprowadza do skażenia sytemu władzy. Powoduje również brak zaufania społeczeństwa do organów władzy i administracji państwowej.

Zasięg i siła przestępczości zorganizowanej są obecnie tak znaczne, iż trzeba zdawać sobie sprawę z jej wpływu również na organa państwowe i samorządowe. Na skutek upływu czasu oraz zatarcia w sposób bardzo umiejętny śladów, brak jest możliwości zebrania rzeczywistego i kompletnego materiału dowodowego, co nie tylko nie pozwala na postawienie zarzutów przestępstw korupcyjnych, lecz nawet zarzutu niegospodarności. Sytuacja taka ma miejsce, gdyż nie ma wypracowanych bieżących mechanizmów kontrolnych, podczas podejmowania decyzji o bardzo znacznych niekiedy lokatach czy przesunięciach kapitałowych, w szczególności gdy konkretną decyzją zainteresowane są osoby znajdujące się akurat przy władzy.

Bardzo groźnym przejawem przestępczości zorganizowanej jest legalizacja olbrzymich zysków pochodzących z przestępstw poprzez kupowanie nieruchomości, inwestowanie w infrastrukturę rozrywkową oraz pranie pieniędzy. Występuje również zjawisko lokowania pieniędzy w pozyskiwane akcje i pakiety kontrolne przedsiębiorstw państwowych i spółek Skarbu Państwa, co nierzadko skutkuje „wstawianiem" ludzi powiązanych bądź zależnych od przestępczości zorganizowanej do zarządów i rad nadzorczych tych firm. Prowadzi to do przenikania struktur zorganizowanej przestępczości w struktury gospodarcze, a później w struktury samorządowe i państwowe.

W tym kontekście szczególnym wyzwaniem staje się przeciwdziałanie praniu pieniędzy z udziałem osób na eksponowanych stanowiskach politycznych. Jest to jedna z najlepszych metod tropienia korupcji i defraudacji funduszy państwowych na dużą skalę. Odpowiednie regulacje w tym zakresie powstają dopiero od połowy ubiegłej dekady. Szczególnej uwadze należy polecić **pierwsze oceny ich funkcjonowania** wypracowane na podstawie badań ekspertów Banku Światowego oraz badań przeprowadzonych w jednostkach analityki finansowej państw członkowskich UE. Przedstawione wyniki wskazują, iż stosowanie wzmożonych środków bezpieczeństwa finansowego wobec osób na eksponowanych stanowiskach politycznych powinno być ukierunkowane na takie obszary, jak: regulacje prawne, statystyczne ujęcie praktyki dotyczącej stosowania regulacji, procedury wewnętrzne, praktykę stosowania przepisów wewnętrznych, ocenę

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

ryzyka, ustalanie funkcji politycznych, ustalanie źródeł pochodzenia wprowadzanych do obrotu wartości majątkowych, monitoring transakcji, zatwierdzanie transakcji oraz audyt procedur i szkolenia w zakresie procedur.

Organa samorządowe w najszerszy sposób narażone są i ulegają wpływom zorganizowanej przestępczości. Szefowie grup przestępczych szczególny swój wpływ na organa samorządowe wykorzystują w trakcie przetargów, są często tzw. społecznikami, toteż przez lokalną społeczność nie są oni w żaden sposób utożsamiani ze zorganizowanymi grupami przestępczymi, a już na pewno nie z ich kierownictwem.

Istotnym problemem jest brak mechanizmów samooczyszczania w strukturach prokuratur, sądów, a w szczególności w korporacji adwokackiej, co wielokrotnie sygnalizowali sami sędziowie czy prokuratorzy. Należy zwiększyć liczbę sądów dyscyplinarnych, przyspieszyć procedurę dyscyplinarną i zapewnić obligatoryjność jawności orzeczenia, które zapadło w tych sprawach. Obok szybkiego orzekania i powoływania składów sądów dyscyplinarnych, także z osobami spoza środowiska sędziowskiego, należy skrócić czas uchylenia immunitetu i wprowadzić obligatoryjność zawieszenia w czynnościach do momentu rozstrzygnięcia sprawy przez sąd dyscyplinarny.

Byłoby pożądane ustanowienie jednolitych podstaw prawnych w zakresach środków techniki operacyjnej i gromadzenia dowodów w oparciu o ich wyniki. Brak jest należytego wykorzystania ich efektów jako dowodów procesowych oraz zbyt późna realizacja wyników podsłuchu telefonicznego. Informacje uzyskane tą drogą winny być realizowane w czasie rzeczywistym, bez czego nie można na bieżąco modyfikować i kontrolować prowadzonego postępowania. Należy rozważyć stworzenie możliwości większego użycia materiałów uzyskanych w ramach technik operacyjnych jako dowodów procesowych. Badania wskazują bowiem, że pomimo dużej liczby (w liczbach bezwzględnych) stosowania techniki operacyjnej, przełożenie informacji uzyskanych tą drogą w dowody procesowe jest wręcz symboliczne. Byłoby też celowe przyspieszenie procedur odtajniania, które są obecnie bardzo zbiurokratyzowane i długotrwałe.

Ważnym elementem jest kwestia współpracy i koordynacji między służbami i instytucjami zwalczającymi przestępczość zorganizowaną. Zważywszy, iż kompetencje poszczególnych służb i instytucji nakładają się na siebie, pilną potrzebą staje się wypracowanie wspólnych zasad zbierania i analizy danych, wspólnej metodologii szacowania kosztów i strat oraz wspólnych szkoleń z udziałem sędziów, prokuratorów, policjantów i funkcjonariuszy innych służb. Celowym byłoby rozważenie powołania międzyresortowego zespołu, w skład którego wchodziliby przedstawiciele wszystkich

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

służb i instytucji realizujących działania z zakresu zwalczania przestępczości zorganizowanej, Do wykorzystania w tym względzie byłyby dobre doświadczenia związane z funkcjonowaniem międzyresortowego zespołu do zwalczania terroryzmu.

W ramach zwalczania przestępczości zorganizowanej należałoby wprowadzić wspólne szkolenia lub seminaryjne spotkania sędziów, policjantów i prokuratorów, co zgodnie postulowali przedstawiciele tych korporacji. Okazuje się, że w tych grupach inaczej rozumiane jest pojęcie dowód procesowy, co skutkuje znaczną rozbieżnością oczekiwań policji i prokuratury (a tym samym również społeczeństwa) co do orzekania surowych kar przez sądy a faktycznym stopniem surowości orzekanych wyroków. Wzajemne wyjaśnienie oczekiwań w stosunku do materiału dowodowego może także wpłynąć na przyspieszenie procesu orzekania.

W celu rzeczywistego i skutecznego zwalczania przestępczości zorganizowanej nie wystarczą wysiłki poszczególnych służb. Konieczne jest bowiem stworzenie systemu zwalczania obejmującego z jednej strony skoordynowane działania legislacyjne, aby w ten sposób w pełni uregulować adekwatnie do sytuacji stan prawny, tworzyć właściwe warunki organizacyjno-techniczne dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości oraz kształtować dobór kadr tych organów i ich właściwe szkolenie.

Istnieje potrzeba stosowania kombinacji operacyjnych oraz wsparcia techniki operacyjnej i kryminalistycznej w pozyskiwaniu źródeł informacji oraz koordynacji w tym zakresie działań pomiędzy pracownikami operacyjnymi a procesowymi. Łączy się to z koniecznością stosowania ofensywnych metod pracy operacyjnej w werbowaniu i pozyskiwaniu źródeł informacji, przy wsparciu w tym zakresie techniki operacyjnej (w szczególności w sprawach dotyczących przestępczości zorganizowanej). Bez osobowych źródeł informacji uplasowanych w zorganizowanych grupach przestępczych nie jest możliwa skuteczna – i co najważniejsze – wyprzedzająca walka z tym zjawiskiem.

Należy dążyć do uszczelnienia wszystkich służb, gdyż obecnie informacje wyciekają do środowisk przestępczych. Zwraca też uwagę rażąca pozorność zapewnienia ochrony informacji przez obowiązującą ustawę o ochronie informacji niejawnych, która jest niedostosowana do realnych możliwości zabezpieczenia informacji. Podobną uwagę można odnieść do postępowania kwalifikacyjnego dotyczącego przyznawania certyfikatów bezpieczeństwa. Nie są tu dopełniane nadmiernie rozbudowane wymogi procedury, co prowadzi do iluzorycznego w znacznej mierze poczucia zabezpieczenia w tym zakresie. Istnieje zbyt dużo materiałów, które mają klauzulę tajności

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

– powoduje to, iż te, które winny być w istocie najbardziej chronione, giną w masie innych, mniej istotnych, które powinny być jawne.

Istotnym problemem podważającym zasadność walki z przestępczością jest możliwość uniknięcia orzeczonej kary w fazie postępowania wykonawczego. Sądy penitencjarne decydujące o przedterminowym zwolnieniu lub przerwie w karze, oderwane są od fazy orzekania w danej sprawie i nie mają możliwości rozpoznania rzeczywistego charakteru i cech psychicznych sprawców. Dodatkowo unormowania kodeksu karnego wykonawczego umożliwiają opóźnienia w odbywaniu kary bądź całkowitego uchylenia się od jej wykonania. Na problemy te nakłada się niejednokrotnie korumpowanie bądź zastraszanie funkcjonariuszy Służby Więziennej, co skutkuje z jednej strony dobrymi opiniami o zachowaniu skazanych członków grup, a z drugiej „ponadstandardowymi" warunkami odbywania kary.

Większy nacisk powinien zostać położony, już w fazie pracy operacyjnej, na właściwe kształtowanie dowodów procesowych przydatnych w fazie procesu sądowego. W tym celu konieczne jest stworzenie możliwości współpracy prokuratury z Policją już w fazie pracy operacyjnej (umożliwi to właściwe kształtowanie materiału dowodowego i jego przydatność pod kątem użyteczności w przewodzie sądowym).

Pilnie należy przestrzegać dopuszczalnych reguł i zasad *lobbingu* nie tylko parlamentarnego, lecz skierowanego również do organów państwowych i samorządowych. Obecnie pod pozorem *lobbingu* dokonywane jest korumpowanie organów państwowych i samorządowych oraz „załatwianie" korzystnych decyzji przez grupy lobbystyczne działające bez żadnych ograniczeń.

Wydaje się zasadne odejście od bezwzględności zasady legalizmu na rzecz pragmatyki postępowania karnego oraz zwiększenia skuteczności ścigania. Równe i bardzo zbiurokratyzowane traktowanie wszystkich spraw, niezależnie od ich wymiaru, kłóci się bowiem ze zdrowym rozsądkiem. Ocena tego kierunku zmian i ich skuteczności przez policjantów, prokuratorów i sędziów jest zdecydowanie pozytywna.

Warunkiem *sine qua non* skutecznego zwalczania przestępczości zorganizowanej jest wprowadzenie kary konfiskaty mienia – bez rzeczywistego pozbawienia przestępców zysków z przestępstwa, nie jest realne zwalczanie wysoko zorganizowanej przestępczości zorganizowanej i gospodarczej. Sama zła praktyka, tj. wykorzystywanie prawa karnego do innych celów, aniżeli ochrona dóbr społecznie cennych przed przestępczością, nie powinna eliminować danej instytucji z katalogu kar czy środków karnych, bez rzetelnego rozważenia, czy w danych warunkach jest ona celowa i bez-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

pieczna. Przedwczesne i nieuzasadnione było zatem wyeliminowanie kary konfiskaty mienia jako „anarchizmu" w prawie karnym.

Niewątpliwym mankamentem jest brak właściwej, rzetelnej i zweryfikowanej ogólnokrajowej diagnozy sytuacji w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej. Bez wiarygodnej prognozy zjawiska nie jest możliwe zaplanowanie współpracy, zapobiegania oraz właściwej alokacji sił i środków reakcji państwa w najbardziej newralgicznych kierunkach działań. Coroczne raporty o stanie bezpieczeństwa państwa stanowią swoistą kompilację materiałów wielokrotnie już przetworzonych przez różne służby i w sumie niczego istotnego nie wnoszą.

Konieczne jest kontynuowanie badań naukowych nad zjawiskiem przestępczości zorganizowanej. Wraz z centralną koordynacją i zarządzaniem nadrzędnej instytucji mogłyby one stanowić przesłankę do podjęcia realnych i pożądanych modyfikacji zarówno przepisów prawnych, jak i przebiegu czynności organizacyjno-technicznych procesu wykrywczego. Ponadto ich wyniki, stanowiące materiał empiryczny, byłyby bardzo trudne do podważenia w toku jakichkolwiek działań politycznych, zwłaszcza przy próbach częstego niestety dyskontowania problematyki bezpieczeństwa dla partykularnych celów.

Główną dyrektywą postępowania organów państwa powinno być stworzenie spójnie działającego, kompleksowego systemu kształtowanego w oparciu o naukową analizę. Mówiąc o rozwiązaniach kompleksowych należy mieć na uwadze zarówno regulacje o charakterze materialno-prawnym, procesowym, jak i wykonawczym. W tym ostatnim obszarze ciągle jeszcze brakuje takich rozwiązań, które stwarzałyby gwarancje maksymalnej „neutralizacji" pozbawionych wolności zorganizowanych przestępców. Nie można też przy tym pomijać szeroko obecnie lansowanego w Unii Europejskiej kierunku prewencyjnego przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej.

Już w pierwszym okresie swojej działalności Centralne Biuro Śledcze Komendy Głównej Policji (CBŚKGP) sygnalizowało – wśród realnych i prognozowanych zagrożeń różnymi formami i przejawami przestępczości zorganizowanej w Polsce – występowanie zagrożenia terrorem kryminalnym, określanym – coraz powszechniej – jako terroryzm kryminalny. Z ówczesnego rozpoznania tej jednostki wynikało bowiem, że występowanie aktów terroru z użyciem materiałów wybuchowych ma przede wszystkim charakter kryminalny i porachunkowy, dotyczący rozliczeń przestępczych lub ewentualnych (faktycznych lub fikcyjnych) płatności. Eksplozje służyły zaś zastraszaniu przestępczej konkurencji lub nawet fizycznej eliminacji rywali. Sporadycznie jednak tego rodzaju akty wykorzystywane bywały

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

także do wywoływania pewnej psychozy i wywierania nacisków na przedstawicieli organów ścigania lub innych funkcjonariuszy publicznych. Nadal więc – zdaniem ekspertów CBŚKGP – będzie utrzymywać się tendencja wykorzystywania aktów terroru kryminalnego do wymuszeń haraczy i porachunków przestępczych.

W zakresie badań nad zjawiskiem terroryzmu zasadne jest wyłącznie kompleksowe jego analizowanie, w co najmniej trzech płaszczyznach: dogmatycznej, prawnej i informatycznej. Szczególne znaczenie ma wsparcie nowoczesnych systemów informatycznych, właściwie skonstruowane przepisy regulujące działalność operacyjną, a także coraz ściślejsza współpraca pomiędzy przedstawicielami różnych środowisk naukowych (prawa, informatyki, etc.), wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania. Takie działania mogą przyczynić się do zapobiegania terroryzmowi już na jego przedpolu, wdrożeniu rozwiązań ułatwiających zarządzanie bezpieczeństwem oraz zacieśnienia współpracy międzynarodowej opartej na ujednoliconych przepisach prawnych i schematach organizacyjnych

W obliczu zagrożeń terrorystycznych, ale także wobec klęsk żywiołowych, katastrof, powodzi, pożarów, awarii przemysłowych, trzeba podejmować szybkie i trafne decyzje, biorąc odpowiedzialność za ludzkie życie, zdrowie i mienie. Dlatego szczególnie ważne staje się wykorzystywanie najnowszych zdobyczy nauki oraz sprawdzonych rozwiązań praktycznych w zarządzaniu kryzysowym.

Jednym z priorytetowych zadań służb i instytucji realizujących działania w obszarze rozpoznawania, przeciwdziałania i zwalczania zagrożeń terrorystycznych pozostaje również stworzenie skutecznej platformy komunikacji ze społeczeństwem w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego. Wypracowanie modelu kompleksowej antyterrorystycznej polityki informacyjnej, uwzględniającego zarówno aspekt profilaktyczny, jak i reagowania w sytuacji wystąpienia zdarzenia terrorystycznego, stanowi jeden z priorytetów polskich przewidzianych do realizacji w ramach Grupy G-6. Niezwykle istotne jest także wykorzystanie doświadczeń międzynarodowych w obszarze przeciwdziałania radykalizacji.

Rozszerzenie badań nad sposobami przeciwdziałania i zwalczania terroryzmu o zagadnienia wykorzystywania w tym zakresie nowych zdobyczy technologicznych jest niezbędne. Obecnie powszechnym jest stosowanie przez organa ścigania i służby specjalne instrumentów technologicznych do pozyskiwania informacji oraz do ich analizy, celem wsparcia procesu decyzyjnego w trakcie prowadzonych czynności operacyjnych, jak i późniejszego postępowania karnego. Łączy się z tym m.in. problem analizy kryminalnej oraz wykorzystywania otwartych źródeł informacji. W związku z tymi za-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

gadnieniami pojawia się szereg interesujących problemów natury prawnej i etycznej. W szczególności wyłania się trudny do rozwiązania problem konfliktu pomiędzy prawem do prywatności (m.in. ochrony danych osobowych) a zapewnieniem bezpieczeństwa obywateli i całego państwa.

Rozdział II. Sztandarowym przykładem współpracy przedstawicieli szeroko rozumianej nauki prawa karnego i kryminologii oraz praktyki organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości była realizacja w latach 2002-2006 największego wówczas w naukach społecznych projektu badawczego w zakresie związanym z bezpieczeństwem. Nosił on tytuł „**Rozwiązania prawne i organizacyjno-techniczne w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej oraz terroryzmu ze szczególnym uwzględnieniem problematyki dowodów procesowych oraz instytucji świadka koronnego"** i został zamówiony przez Ministerstwo Nauki i Informatyzacji. Uzyskane przez uczestników tego projektu wyniki badań potwierdzą wcześniejsze ustalenia o braku właściwej, rzetelnej i zweryfikowanej ogólnokrajowej diagnozy sytuacji w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej. Nie ma zatem wiarygodnej prognozy zjawiska, niemożliwe jest również w związku z tym zaplanowanie współpracy, zapobiegania oraz właściwej alokacji sił i środków państwa w najbardziej istotnych kierunkach działań. Coroczne raporty o stanie bezpieczeństwa państwa stanowią swoistą kompilację materiałów wielokrotnie już przetworzonych przez różne służby i w sumie niczego istotnego nie wnoszą. Każda służba zbiera informacje dla siebie, nie chcąc się dzielić nimi z innymi organami. Uwidacznia się to z całą jaskrawością podczas ewentualnych prób nawiązania współpracy.

Prowadzenie badań naukowych nad zjawiskiem przestępczości zorganizowanej jest koniecznością. Wraz z centralną koordynacją i zarządzaniem nadrzędnej instytucji mogłyby stać się one przyczynkiem do realnych i pożądanych modyfikacji zarówno przepisów prawnych prawa, jak i przebiegu czynności organizacyjno-technicznych procesu wykrywczego. Ponadto ich wyniki stanowiące materiał empiryczny byłyby bardzo trudne do podważenia w toku jakichkolwiek działań politycznych, zwłaszcza przy próbach częstego, niestety, dyskontowania problematyki bezpieczeństwa dla partykularnych celów.

Główną dyrektywą postępowania organów państwa powinno być stworzenie spójnie działającego, kompleksowego systemu kształtowanego w oparciu o naukową analizę zjawiska przestępczości zorganizowanej. Mówiąc o rozwiązaniach kompleksowych należy mieć na uwadze zarówno regulacje o charakterze materialnoprawnym, procesowym, jak i wykonawczym. W tym ostatnim obszarze ciągle jeszcze brakuje takich rozwiązań, które stwarzałyby gwarancje maksymalnej „neutralizacji" pozbawionych

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wolności zorganizowanych przestępców. Nie można też przy tym pomijać szeroko obecnie lansowanego w krajach zachodnich kierunku prewencyjnego przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej. Trzeba przy tym pamiętać, że warunkiem jednak *sine qua non* efektywnego wdrażania wszystkich tych rozwiązań w każdych warunkach ustrojowych jest „prywatyzacja" przestępczości zorganizowanej, tj. pełne jej „wyprowadzenie" z pola funkcjonowania szeroko rozumianych struktur państwowych. Dotychczasowe doświadczenia, zwłaszcza pierwszych kilkunastu lat polskiej transformacji pokazywały, iż w tym zakresie jest jeszcze wiele do zrobienia.

Równie poważne wyzwania stwarza także współczesny terroryzm. Konieczność zintensyfikowania działań w zakresie budowania szerokiej politycznej i militarnej antyterrorystycznej koalicji państw demokratycznych potwierdziły zwłaszcza kolejne spektakularne zamachy terrorystyczne. Terroryzm zmienił swój wymiar: z fenomenu o charakterze lokalnym stał się zjawiskiem globalnym. Zdarzenia te uzmysłowiły jednocześnie palącą potrzebę zintensyfikowania badań kryminologicznych nad tym zjawiskiem, zwłaszcza w krajach pozostających w strefie jego zagrożenia. Opracowania uczestników zespołu roboczego ds. problemów terroryzmu nie pozostawiają co do tego żadnych wątpliwości.

Istotnym problemem była kwestia granic prawnych represyjnego kierunku zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Wspierając kierunek stosowania w tym zakresie środków niekonwencjonalnych, w tym m.in. reguły odwróconego ciężaru dowodu, należy jednak przy tym pamiętać, że funkcja ochronna prawa karnego, służąca ochronie określonych dóbr, których istnienie i respektowanie składa się na pewien porządek prawny, musi pozostawać w rozsądnej proporcji do funkcji gwarancyjnej, chroniącej dobra prawne osób, którym przestępstwo mogłoby zostać przypisane. Walcząc z przestępczością nie można więc naruszać praw obywatelskich w imię skuteczności. Innymi słowy, ograniczanie naszej wolności nie może doprowadzić do stanu, w którym byłyby poważnie zagrożone podstawowe zasady i gwarancje prawne.

Na gruncie analizowanego wyżej projektu badawczego wypracowana została pewna nowa w tym zakresie jakość, która może potwierdzać pewną ogólną, niepisaną regułę, że praktyka bez teorii jest ślepa, a teoria bez praktyki bezcelowa. W ramach prowadzonych badań podjęta została udana próba zniwelowania często niewłaściwych relacji pomiędzy poszczególnymi organami ścigania i wymiarem sprawiedliwości, które na ogół wyrażają się w gloryfikowaniu przez ich funkcjonariuszy własnych dokonań i obciążaniu winą za brak dostatecznych efektów innych. Organizując wspólne spotkania dyskusyjne przedstawicieli Policji, prokuratury i sądów

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

stworzone zostało rzetelne forum wymiany poglądów, co dało możliwość uświadomienia przez poszczególne korporacje własnych deficytów i niedostatków, a tym samym sposobów ich eliminacji. Dzięki temu stało się możliwe zrealizowanie tak śmiałego przedsięwzięcia, jakim było empiryczne badanie przestępczości zorganizowanej, zjawiska terroryzmu i skuteczności poszczególnych instrumentów prawnych w procesie karnym. W oparciu o wyniki badań przeprowadzonych w ramach sygnalizowanego wyżej projektu wyprowadzono generalny wniosek, iż **„nie jest możliwe w pełni skuteczne zapewnienie bezpieczeństwa publicznego bez udziału i wsparcia wysoko zaawansowanych technologii i instrumentów informatycznych"**. Zarówno ta konkluzja, jak i wypracowana formuła naukowo-badawcza i praktyczna stanowiły solidny fundament realizacji kolejnych, przedstawionych w niniejszej monografii przedsięwzięć badawczych.

Rozdział III. Jednym z przykładów innowacyjnego podejścia do kwestii bezpieczeństwa państwa i obywateli jest powołana w 2005 r. Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego (PPBW). W jej ramach przeprowadzono szereg prac naukowo-badawczych, z udziałem przedstawicieli świata nauki oraz organów ścigania, służb specjalnych oraz wymiaru sprawiedliwości zrzeszonych w formie organizacyjnej konsorcjum. W skład PPBW wchodzą: Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, Uniwersytet w Białymstoku, Politechnika Gdańska, Politechnika Poznańska, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Wojskowa Akademia Techniczna w Warszawie oraz Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe afiliowane przy Instytucie Chemii Bioorganicznej PAN, jak również polska Policja i Straż Graniczna.

PPBW w ocenie wielu ekspertów krajowych i zagranicznych udowodniła swoją przydatność i skuteczność, gdyż nie tylko stanowi płaszczyznę wymiany poglądów pomiędzy różnymi środowiskami zaangażowanymi w zapewnienie szeroko rozumianego bezpieczeństwa państwa i jego obywateli. Wyniki zrealizowanych w jej ramach projektów badawczo-rozwojowych są bowiem wykorzystywane w codziennej pracy organów państwowych. Skuteczność ta wynika przede wszystkim z faktu, iż prace na bieżąco konsultowane są z przedstawicielami organów, służb i instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i porządek w Polsce. Do tej pory ponad 1200 osób było zaangażowanych w realizację prac naukowo-badawczych i wdrożeniowych na różnych ich etapach.

Nauki kryminologiczne, w szczególności prawo karne materialne, prawo karne procesowe, kryminologia i kryminalistyka powinny być systematycznie dostosowywane do przeciwdziałania i zwalczania współczesnej

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

przestępczości. Wiąże się to m.in. z potrzebą ich „otwarcia" na nowe technologie, w tym rozwiązanie informatyczne.

Zarówno zwalczanie, jak i zapobieganie terroryzmu musi stanowić przedmiot intensywnie rozwijanej międzynarodowej współpracy, która powinna między innymi polegać na tworzeniu i stosowaniu nadążających za rzeczywistością instrumentów prawa międzynarodowego, uderzających w newralgiczne punkty organizacji terrorystycznych.

Zarówno istniejące już, jak i od niedawna wdrażane strategie służące zapewnieniu bezpieczeństwa jednostki powinny podlegać monitoringowi pod kątem ich skuteczności, w obliczu różnorodnych czynników kryminogennych. Dlatego też, poszukując efektywnych rozwiązań należy przyjąć, iż realizacja celu zapewnienia efektywnej i skutecznej ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego, wymaga udziału oraz wsparcia **wysoko zaawansowanych technologii i instrumentów informatycznych**. Wypracowaniu ich sprzyja niewątpliwie podejmowanie dyskusji, rozważań i prowadzenie stosownych badań właściwych prawu karnemu, kryminologii, kryminalistyce, socjologii i informatyce. Ich uwieńczeniem powinno być podjęcie współpracy pomiędzy sektorami nauki, praktyki oraz biznesu, która przyniosłaby wymierne korzyści społeczne i usprawniła działania praktyków organów ścigania karnego oraz wymiaru sprawiedliwości.

Istnieje konieczność prowadzenia badań natury prawnej, kryminologicznej, kryminalistycznej i socjologicznej obejmujących:

- analizę etiologii i fenomenologii aktualnych i przyszłych zagrożeń dla bezpieczeństwa wewnętrznego,
- analizę i ocenę skuteczności istniejących strategii zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w kraju i za granicą,
- ocenę skuteczności istniejących regulacji prawnych w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w kraju i za granicą,
- ocenę skuteczności istniejących rozwiązań organizacyjnych w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w kraju i za granicą,
- opracowanie strategii zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w kraju.

Rozdział IV. W ramach interdyscyplinarnego projektu pt. „**Monitoring, identyfikacja i przeciwdziałanie zagrożeniom bezpieczeństwa obywateli**" (2007-2010), zamówionego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, przeprowadzono zakrojone na szeroką skalę badania o charakterze prawnym, kryminologicznym, socjologicznym oraz technicznym, które dotyczyły wybranych aspektów zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom. Badania te zaowocowały wypracowaniem dla organów państwa pro-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

totypowych rozwiązań w zakresie identyfikacji zagrożeń bezpieczeństwa obywateli, ich ostrzegania, a także kierowania bezpieczeństwem państwa. Rozwiązania te obejmują również pilotowe instalacje eksperckich narzędzi wspomagania decyzji w zakresie kierowania w sytuacjach kryzysowych, a także sieciowego systemu monitoringu, pozyskiwania i przetwarzania danych na rzecz ostrzegania o zagrożeniach i przeciwdziałania skutkom sytuacji kryzysowych. W projekcie brało udział **350** uczestników, reprezentujących zarówno teorię (zarówno nauk karnistycznych, jak i nauk technologicznych) i praktykę organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Interdyscyplinarny charakter projektu sprawił, iż wypełnia on zapotrzebowanie państwa na kompleksowy system wspomagania kierowania bezpieczeństwem państwa, obejmując następujące obszary naukowe: politologię, ekologię, ekonomię, prawo, meteorologię, fizykę, elektronikę, optoelektronikę, chemię, informatykę, biologię, zarządzanie i wiele szczegółowych metod i technik, w tym z zakresu badań operacyjnych, sztucznej inteligencji, detekcji i identyfikacji zagrożeń. Wyniki projektu są nie do przecenienia dla bezpiecznego rozwoju cywilizacyjnego RP, gdyż powinny zaowocować praktycznym ich zastosowaniem w obszarze bezpieczeństwa państwa i jego obywateli. Powinny też skutkować opracowaniem nowych metod i technik w wymienionych wyżej obszarach naukowych.

Niezmiernie istotnym elementem założonych badań było to, iż w ich realizacji brali udział – obok przedstawicieli środowiska akademickiego – praktycy: policjanci, sędziowie, prokuratorzy, którzy na co dzień są konfrontowani z przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi. Miało to stanowić o praktycznej i bezpośredniej przydatności uzyskanych efektów badań oraz potrzeby, czy wręcz konieczności ich użycia do podniesienia skuteczności działań organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Drugi z omówionych w rozdziale IV projektów, **pt. „Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa"** (2009-2011), sfinansowany przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego i zrealizowany przez zespół badawczy Białostockiej Szkoły Kryminologii, wypełnił istotną lukę w zakresie braku badań empirycznych tego ważnego obszaru. Badania obejmowały bowiem zarówno analizę dogmatyczną instytucji pozbawiania sprawców owoców przestępstwa, jak i ocenę skuteczności funkcjonowania tej regulacji w płaszczyźnie postępowania przygotowawczego, sądowego i wykonawczego [*E.M. Guzik-Makaruk E.M. (red. nauk.), Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa, Warszawa 2012)*]. Wartością dodaną uzyskanych wyników badań jest ułatwiona ocena obowiązujących rozwiązań oraz sformułowanie konkretnych wniosków dotyczących prawnej regulacji instytucji pozbawiających sprawców owoców przestęp-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

stwa w przepisach kodeksu karnego, kodeksu postępowania karnego, kodeksu karnego wykonawczego, kodeksu karnego skarbowego oraz ustaw okołokodeksowych.

Wyniki badań stworzyły także solidną podstawę do dokonania oceny funkcjonowania instytucji od postępowania przygotowawczego do wykonania orzeczeń i wychwycenia nieprawidłowości na poszczególnych etapach postępowania. Zespół badawczy wykazał, że skuteczne pozbawianie sprawców przestępstw korzyści z ich popełnienia zależy przede wszystkim od ustalania w toku postępowania przygotowawczego i wykonawczego składników majątku sprawców przestępstw, pochodzących z przestępstwa, których przepadek należy orzec. Efekty badań mogą również wpłynąć na ujednolicenie praktyki orzeczniczej oraz wypracowanie w płaszczyźnie kryminologicznej bardziej skutecznych instrumentów służących przeciwdziałaniu i zwalczaniu przestępczości o charakterze gospodarczym, zwłaszcza o charakterze zorganizowanym.

Rozdział V. Bardzo wysoką ocenę recenzyjną uzyskała realizacja projektu rozwojowego własnego pt. **„Prawne i kryminologiczne aspekty wdrożenia i stosowania nowoczesnych technologii służących ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego"** (2011-2012) w ramach konsorcjum: PPBW Sp. z o.o. (lider konsorcjum) i Uniwersytet w Białymstoku. Podkreślono, iż wyniki tych badań niewątpliwie wnoszą wiele nowego do nauki kryminologii w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego oraz mogą być wykorzystane przez organa ścigania i wymiaru sprawiedliwości, a także do celów usprawnienia legislacyjnego danych regulacji prawnych.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, iż w celu zapewnienia utrzymania adekwatności rozwiązań technologicznych względem rozwoju zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego istotną rolę odgrywają następujące warunki:

- Badania dogmatyczne nad koniecznością i sposobem uregulowania zjawisk społecznych, które do tej pory nie doczekały się efektywnego instrumentarium prawnego oraz nowych – związanych z rozwojem społeczeństwa, powstającymi patologiami oraz osiągnięciami technologicznymi – strategii przeciwdziałania. Pomimo wszystko prawo pozostaje najbardziej sformalizowanym narzędziem państwa i społeczeństwa w zakresie regulowania zachowań ludzi i ich grup. Pozostaje tylko pytanie o zakres takiego sterowania.
- Badania wielopłaszczyznowe, kompleksowe nad zjawiskami społecznymi wymienionymi w poprzednim punkcie. Nie można już podchodzić do rozwiązywania tych problemów w sposób jedno-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

stronny. Należy wykorzystać efekt współpracy i synergii wysiłków naukowców i praktyków pochodzących z różnych środowisk humanistycznych czy też technicznych dla rozwiązywania problemów społecznych.

- Zaangażowanie w badania użytkowników końcowych, czyli przedstawicieli organów ścigania, służb specjalnych i wymiaru sprawiedliwości.
- Badania z zakresu partnerstwa publiczno-prywatnego na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa. Zmniejszenie uprawnień organów ochrony porządku publicznego i bezpieczeństwa lub zmniejszenie im środków finansowych czy też osobowych spowoduje, że w to miejsce w sposób naturalny wejdą podmioty prywatne. Zachodzi konieczność określenia zakresu ich uprawnień oraz relacji z organami państwowymi, samorządem lokalnym, etc. W zakresie tym mieści się także kwestia komercjalizacji wyników badań naukowych w zakresie bezpieczeństwa.
- Lepsze wykorzystanie informacji dostępnej powszechnie – w zakresie pozyskiwania, gromadzenia, ewaluacji, wykorzystania – w szczególności Internetu i mediów społecznych.
- Integracja baz danych i systemów informatycznych poszczególnych służb oraz pomiędzy służbami – celem zmniejszenia kosztów ich funkcjonowania oraz zwiększenia współpracy organów państwowych. Należy w końcu przekuć w czyn formułę, że żyjemy w społeczeństwie informacyjnym, a informacja jest najbardziej pożądanym towarem i orężem zapewniającym bezpieczeństwo i porządek publiczny. Przepływ informacji powinien też dotyczyć rozwijanych i wykorzystywanych technologii.
- Zwiększenie interoperacyjności poszczególnych rozwiązań informatycznych oferowanych przez różnych dostawców organom państwowym, np. poprzez standaryzację protokołów wymiany informacji, zautomatyzowanie akwizycji, gromadzenia, analizowania i wykorzystywania informacji zawartych w bazach prywatnych i państwowych.

Istotną wartością dodaną projektu są niewątpliwie uzyskane wyniki ujęte w formie oferty dla przedsiębiorstw. Oferta skierowana została do przedsiębiorstw i polega na efektywnym kształtowaniu kontaktów sfery biznesu i nauki w celu wdrożenia wytworzonych rozwiązań technologicznych do gospodarki polskiej oraz europejskiej, w obszarze bezpieczeństwa i porządku publicznego. PPBW dzięki badaniom prowadzonym wspólnie z Uniwersytetem w Białymstoku stworzyło bazy wiedzy na temat:

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- technologii podnoszących bezpieczeństwo wewnętrzne stosowanych przez organa ścigania i wymiaru sprawiedliwości,
- technologii podnoszących bezpieczeństwo obywateli obecnie rozwijanych,
- prawnych i kryminologicznych aspektów stosowania tych technologii przez sektor publiczny i prywatny,
- prawnych elementów bezpieczeństwa jądrowego,
- fenomenologii zagrożeń bezpieczeństwa obywateli.

Zdobyte doświadczenie stanowi jednocześnie ofertę prowadzenia usług doradczych w powyższym obszarze dla przedsiębiorców. Wypracowana została lista konkretnych produktów i usług wytworzonych w ramach projektu, przygotowanych do bezpośredniego wdrożenia do gospodarki. Przykładowo znajduje się na niej szkolenie nt. „Wzmożonych środków bezpieczeństwa finansowego dotyczącego osób na eksponowanych stanowiskach politycznych", którego podstawowym celem pozostaje potrzeba przekazanie praktycznych oraz teoretycznych aspektów wiedzy z zakresu ustawowej instytucji: osób zajmujących eksponowane stanowiska polityczne definiowanych zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 1f Ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu z 16 listopada 2000 r. Szkolenie kierowane jest w głównej mierze do instytucji obowiązanych w rozumieniu ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu z 16 listopada 2000 r.

Wypracowany system informatyczny, wspierający prace tzw. „białego wywiadu", umożliwia zbieranie, analizę oraz eksplorację (*data mining*) zebranych danych. Wykorzystując opracowane we własnym zakresie składniki semantyczne oraz *state-of-the-art* w zakresie lingwistyki komputerowej, opracowane rozwiązanie wykracza poza tradycyjny monitoring Internetu, dostarczając takie funkcje, jak: automatyczne wydobywanie istotnej treści z danego źródła poprzez analizę jego składników semantycznych, automatyczna klasyfikacja dokumentu na podstawie jego treści, wyodrębnianie z tekstu jednostek, analiza trendów, czy rozbudowane wyszukiwanie wielokryterialne.

Efektem projektu jest również **urządzenie nadawczo-odbiorcze do monitoringu zagrożeń bezpieczeństwa publicznego ARPOL.** Produkt ten jest w stanie dokonywać analizy składu powietrza w czasie rzeczywistym. Może zostać wykorzystany zarówno jako urządzenie mobilne, jak również do monitorowania w sposób ciągły danego środowisko.

Równie ważną funkcję spełnia produkt określany jako **System Inteligentnego Monitoringu Wizyjnego i Akustycznego**. Ma on strukturę

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wieloelementową i jest zbudowany jako zestaw rozproszonych, współpracujących ze sobą urządzeń sprzętowo-programowych. Urządzenie umożliwia wykrywanie zagrożeń poprzez dualną analizę dźwięku oraz obrazu w monitorowanym środowisku, poprzez liczne funkcjonalności systemu monitoringu.

Oceniając wartość naukową wyników projektu i jego znaczenie dla rozwoju gospodarki, podkreślono, iż uzyskane wyniki badań mają wysoką wartość naukową oraz duże znaczenie dla rozwoju gospodarki w zakresie wykorzystywania nowoczesnych technologii służących ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego. Zaproponowane rozwiązania technologiczne niewątpliwie służą praktyce bezpieczeństwa wewnętrznego i mają szerokie zastosowanie w zakresie tej sfery bezpieczeństwa i obronności. Wpływają także na usprawnienie służb działających w zakresie tych problemów. Podkreślona została także celowość kontynuowania badań będących przedmiotem projektu, zwłaszcza nad „Elektronicznym Modułem Procesowym", cyfryzacją postępowania karnego, zagrożeniami bezpieczeństwa w sieciach oraz przeciwdziałaniem procederowi prania pieniędzy.

Rozdział VI. Omówiony w tym rozdziale projekt pt. **„Nowoczesne technologie dla/w procesie karnym i ich wykorzystanie – aspekty techniczne, kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne",** finansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, został zrealizowany w ramach konsorcjum w składzie: Wojskowa Akademia Techniczna, Akademia Górniczo-Hutnicza, Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Uniwersytet w Białymstoku (lider konsorcjum).

Na kanwie tego projektu nasuwa się wniosek, iż niezwykle ważnym elementem realizowanych badań jest ich prowadzenie w ścisłej współpracy z użytkownikami końcowymi proponowanych rozwiązań: funkcjonariuszami organów ścigania, służb specjalnych oraz pracowników wymiaru sprawiedliwości. Przeprowadzone badania dogmatyczne i empiryczne obejmowały nie tylko kwestię przydatności postulowanych rozwiązań technicznych, ale także dopuszczalności, czy też legalności ich stosowania, czego brakuje wielu współcześnie realizowanym projektom rozwojowym. Kluczowymi okazały się rozważania dotyczące zachowania zasady proporcjonalności pomiędzy ingerowaniem w prawa człowieka i obywatela za pomocą rozwiązań technologicznych i ich ochroną w państwie demokratycznym poprzez nakreślenie ram dopuszczalności ich stosowania.

Z analizy poszczególnych instrumentów z zakresu technologii teleinformatycznych wynika, iż niektóre z nich funkcjonują już jako narzędzia wspomagające zarządzanie sądownictwem, prokuraturą i innymi organami ścigania. Nie są jednak regulowane bezpośrednio przez przepisy rangi

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

ustawowej, a jedynie rozporządzeniami wykonawczymi lub zarządzeniami Ministra Sprawiedliwości oraz zarządzeniami Prokuratora Generalnego, prezesa określonego sądu, czy kierownika określonej jednostki prokuratury albo porozumieniami między tymi organami.

Analiza dostępnej literatury oraz przeprowadzone badania wskazują, że stosowanie technologii *data mining* przez organa państwowe w kontekście walki z przestępczością nie jest jednolite. Wynika to zarówno z barier finansowych, braku wiedzy na temat tej technologii lub po prostu z nieufności do niej. Niewątpliwie problem ten wymaga dalszych badań w ramach kryminalistyki bezpieczeństwa, czyli tej jej części, która nie pełni jedynie roli służebnej względem postępowania karnego. W chwili obecnej technologia ta znajduje swoje zastosowanie w trakcie procesu wykrywczego, budowania wersji kryminalistycznych oraz w analizie kryminalnej.

Istotnym elementem prac badawczych było wskazanie kierunków dalszych prac naukowych w ramach analizowanego obszaru badawczego. Po pierwsze, ustalono, iż należałoby dokonać szczegółowego opracowania **kierunków rozwoju technologii** w zakresie zwalczania przestępczości w następnych latach, takich jak:

- zaawansowane technologie bazujące na agregacji danych,
- automatyzm w zbieraniu i analizie informacji,
- instrumentarium umożliwiające identyfikację i zwalczanie przestępczości wirtualnej, w tzw. świecie komputerowym,
- nowe technologie pozwalające na ściganie nowych rodzajów przestępczości (np. związanych z grami komputerowymi),
- technologie prewencyjnej identyfikacji osób – skanowanie, biometria, automatyczna charakterystyka chodu i poruszania się, analiza próbek głosu, zapachu, analiza siatkówki oka, ukrwienie narządów itp.

Po drugie, należałoby dokonać szczegółowego opracowania kierunków **badań prawnych, kryminologicznych i kryminalistycznych** w zakresie zwalczania przestępczości w kolejnych latach, takich jak:

- Badania z zakresu aspektów techniki kryminalistycznej i prawnych stosowania urządzeń technicznych w trakcie prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych – m.in. należy stworzyć podręcznik o prowadzeniu czynności operacyjno-rozpoznawczych i powiązanych z nimi rozwiązaniach technologicznych.
- Analiza z zakresu techniki kryminalistycznej i zagadnień prawnych wykorzystywania monitoringu audiowizualnego na potrzeby czynności operacyjno-rozpoznawczych i procesu karnego.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

- Wypracowanie ustawy o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych i bezpieczeństwie prawnym współpracy z osobowymi źródłami informacji, tzw. OZI.
- Wypracowanie ustawy o monitoringu wizyjnym.
- Nowelizacja ustawy o świadku koronnym.

Ponadto, należy pilnie podjąć działania nakierowane na **wzbogacenie debaty publicznej** dotyczącej dostępu Policji i innych służb do danych telekomunikacyjnych.

Podkreślenia wymaga też konieczność edukacji na temat zasad działania cyberprzestrzeni. Dotyczy to zarówno użytkowników indywidualnych, w zakresie profilaktyki i podstawowych zasad bezpieczeństwa, jak i osób z kręgu organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości w zakresie zasad prawidłowego postępowania w przypadku sprawcy działającego w sieci. Związane to jest z edukacją na temat kryminalistycznych aspektów cyberprzestępczości, jak i zasadami oceny materiału dowodowego. Nie da się tego przeprowadzić bez współpracy z podmiotami prywatnymi i prowadzenia szeroko zakrojonych kampanii społecznych na temat zagrożeń w cyberprzestrzeni. Zaś funkcjonariusze, prokuratorzy i sędziowie powinni mieć zapewnione ustawiczne szkolenia w zakresie związanym z informatyką śledczą/kryminalistyczną.

We współczesnym świecie problem zapewnienia wieloaspektowo rozumianego bezpieczeństwa obywateli nie stanowi wyłącznej domeny podmiotów o charakterze państwowym. Systemy przeciwdziałania różnego rodzaju zagrożeniom występującym obecnie w życiu społecznym, ze szczególnym uwzględnieniem systemów zapobiegania i zwalczania przestępczości, mają charakter wielopodmiotowy, zróżnicowany i zdecentralizowany. Gwarantem bezpieczeństwa obywateli jest przede wszystkim aparat państwowy, który realizuje to zadanie poprzez funkcjonowanie właściwych danemu państwu struktur i formacji.

Dopełnieniem aktywności państwa na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa obywateli są działania podejmowane przez organizacje pozarządowe oraz indywidualne bądź zbiorowe inicjatywy obywatelskie. Prawidłowe współdziałanie obu sektorów: publicznego i prywatnego zwiększa efektywność przeciwdziałania zagrożeniom. Skala i różnorodność współczesnych zagrożeń tworzą wzmożone zapotrzebowanie na usługi w zakresie ochrony bezpieczeństwa. Popyt ten nie może zostać w pełni zaspokojony przez działania podejmowane przez państwo. Dlatego też system ochrony bezpieczeństwa obywateli powinien uwzględniać rolę podmiotów świadczących tego rodzaju usługi komercyjnie. Zadaniem państwa jest jednak wskaza-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nie zakresu aktywności podmiotów o charakterze niepublicznym, poprzez ustanowienie ram prawnych ich funkcjonowania w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa obywateli.

Rozdział VII. Omówione w tym rozdziale liczne formy udziału przedstawicieli Białostockiej Szkoły Kryminologii w „zewnętrznych" krajowych i międzynarodowych projektach badawczych dowodzą jej potencjału w zakresie zarówno eksperckim, jak i dużej kompetencji w zakresie umiejętności prowadzenia badań naukowych. K Laskowska i M. Perkowska brały udział w realizacji projektu badawczego, finansowanego przez NCBiR pt. „**SIC – Modułowy wielozadaniowy System Identyfikacji Cudzoziemców wraz z modułem analizy ryzyka ofiar przestępstwa handlu ludźmi**" (2014-2016). Projekt zrealizowało konsorcjum złożone z Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk – lider projektu oraz partnerów: Uniwersytetu w Białymstoku i firmy Medcore sp. z o.o. Głównym celem tego projektu było opracowanie inteligentnego narzędzia informatycznego umożliwiającego identyfikację przejawów przestępczości z udziałem cudzoziemców w Polsce oraz czynników wiktymizacyjnych w tym obszarze. W ramach prowadzonych badań M. Perkowska dokonała analizy przestępczości granicznej cudzoziemców, a K. Laskowska – przestępczości zorganizowanej z udziałem cudzoziemców w Polsce.

Do ważnych międzynarodowych przedsięwzięć badawczych z udziałem przedstawicieli BSK należy zaliczyć udział w Europejskiej Grupie Roboczej ds. Inicjatyw Prawnych Przeciwko Przestępczości Zorganizowanej **EARIGOK** (E.W. Pływaczewski). Kontynuacją tej inicjatywy były projekty: *Jurisdiktionskonflikte bei grenzüberschreitender Kriminalität – ein Rechtsvergleich zum Internationalen Strafrecht* (E. Guzik-Makaruk) oraz koordynowany w latach 2012-2015 przez stronę polską projekt naukowy pod hasłem „Pozaprocesowe pozyskiwanie dowodów i ich wykorzystywanie w procesie karnym". E. Guzik-Makaruk reprezentuje ponadto stronę polską w międzynarodowym projekcie badawczym pod hasłem: *Auswirkungen der Liberalisierung des Internet-handels in Europa auf den Phänomenbereich der Arzneimittelkriminalität* (**ALPhA**). W. Filipkowski brał natomiast udział w zamówionym przez Komisję Europejską (DG Home) projekcie pt. „Studium przygotowania zmian przyszłej polityki w zakresie walki z przestępczością zorganizowaną".

Do innych ważnych międzynarodowych inicjatyw badawczych z udziałem przedstawicieli BSK należy zaliczyć zrealizowane w latach 2001-2004 projekty badawcze dotyczące: korupcji w sektorze prywatnym (E.W. Pływaczewski), problemu korupcji w systemie wymiaru sprawiedliwości w RPA i w Polsce (E.W. Pływaczewski, E. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, W. Filipkowski) oraz zjawiska przestępczości zorganizowanej w Europie oraz

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

sposobów przeciwdziałania temu fenomenowi (W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski). Obszerne monograficzne opracowanie wyników tego projektu [*Fijnaut C., Paoli L. (eds.), Organised Crime in Europe. Concepts, Patterns and Control Polices in the European Union and Beyond, AA Dordrecht 2004*] uznano za najbardziej kompleksową prezentację tej problematyki na kontynencie europejskim.

W latach 2003-2006 BSK została zaproszona do udziału w unikatowej inicjatywie badawczej – pierwszym w skali światowej międzynarodowym projekcie nt. omyłek sądowych, zaś w latach 2002-2003 przyjęła zaproszenie eksperckie – wspólnie z przedstawicielem Komendy Głównej Policji – do finansowanego przez *The Geneva Centre for Democratic Control of the Armed Forces* (DCAF) projektu dotyczącego reformy Policji w krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Kolejne zaproszenie łączyło się z zainicjowaną w 2004 r. pierwszą na świecie inicjatywą naukowo-badawczą nt. ***International Criminal Justice Education.*** Pierwsze efekty badawcze tego przedsięwzięcia, koordynowanego przez *United Nations Office on Drugs and Crime*, zawiera obszerna antologia, opublikowana pod redakcją K. Aromaa i S. Redo (*Helsinki-Seul 2008*). Od 2009 r. Białostocka Szkoła Kryminologii była również reprezentowana w międzynarodowym środowisku akademickim w projekcie ONZ – UNODC (*United Nation Office on Drugs and Crime*) nt. ***The role and governance of civilian private security as an enhancement to crime prevention and community safety***. Głównym celem projektu było przygotowanie koncepcji odpowiednich rekomendacji dotyczących funkcjonowania prywatnego sektora bezpieczeństwa.

Rozdział VIII. W zakresie badań i inicjatyw ukierunkowanych na przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu istotny wkład wnoszą osiągnięcia Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego, od samego początku wspieranej przez przedstawicieli Białostockiej Szkoły Kryminologii. Pozostaje to w związku z tzw. technologiami podwójnego zastosowania, czyli technologiami wytworzonymi dla służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa, które po odpowiedniej modyfikacji mogą zostać wykorzystane przy tworzeniu narzędzi dla osób niepełnosprawnych. Podkreślenia wymaga w szczególności współpraca ze Specjalnymi Ośrodkami dla Dzieci Niewidomych i Słabowidzących w Owińskach koło Poznania i w Krakowie. Sztandarowym efektem tych działań było podjęcie przez Starostę Poznańskiego oraz Marszałka Województwa Wielkopolskiego decyzji o realizacji przy Ośrodku **największego w Europie Parku Orientacji Przestrzennej i Ogrodu Edukacyjnego**, którego uroczyste otwarcie nastąpiło we wrześniu 2012 r. Ten innowacyjny na skalę europejską kompleks znakomicie służy osobom niewidomym i słabowidzącym, głównie do nauki orientacji prze-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

strzennej. Park jest architektoniczną soczewką zewnętrznego świata i jest również wyposażony w najnowocześniejszą infrastrukturę technologiczną, w tym w specjalny system podziemnych czujników i głośników, które m.in. symulują różnego rodzaju – także potencjalnie niebezpieczne – sytuacje drogowe.

Na rzecz osób sparaliżowanych ruchowo bardzo przydatne technologie zostały stworzone w Katedrze Systemów Multimedialnych Politechniki Gdańskiej pod kierunkiem współpracującego z PPBW Profesora Jacka Czyżewskiego. Na szczególne podkreślenie spośród wielu zrealizowanych projektów dotyczących rozwoju technologii bezpośrednio przydatnych ludziom, zwłaszcza tym potrzebującym wsparcia, zasługują produkty określone jako **Cyber-Oko** oraz **Kask EEG**. Dzięki opracowanemu oprogramowaniu Cyber-Oko umożliwia badanie stopnia świadomości pacjentów zdiagnozowanych jako osoby znajdujące się w tzw. stanie wegetatywnym. Innym zastosowaniem jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym lub znajdującym się w tzw. zespole zamknięcia komunikacji ze światem. Z kolei Kask EEG jest przykładem oprogramowania wspomagającego diagnozowanie stanu świadomości oraz komunikację z osobami znajdującymi się w stanie syndromu zamknięcia. Dzięki wykorzystaniu Kasku EEG, możliwe jest komunikowanie się z osobami w tzw. stanie wegetatywnym. Badania prowadzone są przy współpracy z Fundacją „Światło" z Torunia, zajmującą się m.in. osobami w śpiączce. Zespół kierowany przez Prof. Jacka Czyżewskiego, w ramach europejskiego programu PERFORM, wdrożył system diagnozowania nasilenia dolegliwości związanych z chorobą Parkinsona w kilku krajach Europy, m.in. w Grecji, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii.

W zakresie problematyki prawno-kryminologicznych i technologicznych aspektów wykrywania zagrożeń bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego unikatowym przedsięwzięciem naukowo-badawczym ukierunkowanym na tę sferę wykluczenia społecznego był specjalny projekt badawczo-rozwojowy (2011-2014). Został on sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Badań i Rozwoju i zrealizowany w ramach konsorcjum naukowo-przemysłowego [Uniwersytet w Białymstoku (lider projektu) oraz konsorcjanci: Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, Wyższa Szkoła Technik Komputerowych i Telekomunikacji w Kielcach oraz Future Voice System Sp. z o.o.].

Działania podejmowane przez zespół reprezentujący Białostocką Szkołę Kryminologii zaowocowały dwiema obszernymi monografiami. Pierwsza z nich (*E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski., E. Zatyka E. (red. nauk.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Aspekty prawne i kryminologiczne, Białystok 2014*) obejmuje za-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

gadnienia dotyczące prawnych i socjologicznych aspektów niepełnosprawności, problematyki osób niewidomych i słabowidzących w przestrzeni publicznej oraz wybranych aspektów bezpieczeństwa w ruchu drogowym osób niepełnosprawnych, w tym osób niewidomych i słabowidzących w wybranych krajach. W drugiej monografii (*K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska (red. nauk.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, Białystok 2014*) przedstawiono założenia metodologiczne badań, a także opracowanie wyników badań empirycznych dotyczących poczucia bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących na tle ogólnego poczucia bezpieczeństwa oraz sytuację tych osób jako ofiar przestępstw i jako uczestników ruchu drogowego.

Ze strony **technologicznej** zaprojektowano i wykonano system do wykrywania zagrożeń, przetestowany na mobilnej platformie Android przy użyciu interfejsu *tak-back*, tak aby był wygodny do użycia dla docelowej grupy użytkowników – osób niewidomych lub słabowidzących. System składa się z czterech aplikacji realizujących takie funkcje, jak: wykrywanie przeszkód oparte na analizie obrazu stereoskopowego, wykrywanie koloru świateł na przejściach dla pieszych, wykrywanie autobusów oraz odczytywanie ich numerów oraz nawigacja wykorzystująca system GPS. W ramach projektu od strony technologicznej opracowano także scenariusze zastosowania systemu wykrywania zagrożeń i metod wykrywania zagrożeń występujących podczas ruchu osób niewidomych oraz testy systemu wykrywania zagrożeń w środowisku miejskim. Wykonane zostały ponadto prototypy dwóch urządzeń: inteligentnego urządzenia mobilnego *tapasASSIST* oraz inteligentnej laski *tapasCANE*.

Istotnym efektem powyższego projektu badawczo-rozwojowego było również sfinalizowanie rozprawy doktorskiej E. Jurgielewicz-Delegacz, poświęconej zjawisku dotąd niezbadanemu – wypadkom w komunikacji z udziałem osób z niepełnosprawnością ze szczególnym uwzględnieniem osób niewidomych i słabowidzących. Podjęty w dysertacji problem badawczy był zagadnieniem istotnym zarówno dla środowiska akademickiego – związanego głównie z nauką kryminologii, jak i zawodowego – np. funkcjonariuszy Policji czy pracowników jednostek samorządu terytorialnego. Zgromadzony w wyniku badań empirycznych materiał badawczy (622 wypełnione ankiety przez osoby niewidome i słabowidzące oraz 1842 wypełnione ankiety przez funkcjonariuszy Policji jednostek ruchu drogowego), pozwolił zweryfikować liczbę wypadków drogowych w Polsce z udziałem osób z niepełnosprawnością, w tym osób niewidomych i słabowidzących.

Wyniki badań ankietowych wykazały, że stosunkowo nieliczne wypadki z udziałem osób niepełnosprawnych, w tym również tych z dysfunk-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

cją wzroku, są jednak niepokojącym zjawiskiem. Ich ofiarami są bowiem z reguły osoby rzadziej uczestniczące w ruchu drogowym, poruszające się w sposób ostrożny, a ponadto korzystające z licznych udogodnień. Przeprowadzone badania wykazały potrzebę monitorowania wypadków drogowych z udziałem osób niepełnosprawnych, w tym niewidomych i słabowidzących. Szczegółowych informacji w tym zakresie nie posiadają bowiem ani Komenda Główna Policji, ani też instytucje działające na rzecz niepełnosprawnych. Przeprowadzone badania wykazały także, iż rozbieżne i niespójne dane statystyczne uniemożliwiają ustalenie liczby osób z dysfunkcjami, jak też chorobami i uszkodzeniami wzroku. Warto nadmienić, iż E. Jurgielewicz-Delegacz została laureatką konkursu Rzecznika Praw Obywatelskich na najlepszą pracę doktorską z dziedziny nauk prawnych, poświęconą wykluczeniu społecznemu i w ramach tej nagrody rozprawa zostanie opublikowana w 2017 r.

Przedsięwzięcia na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu niejednokrotnie podejmowane były na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. Zrealizowano zarówno istotne projekty badawcze, których wspólnym mianownikiem było opracowanie sposobów i form pomocy osobom wykluczonym, jak i organizowano także konferencje oraz fora naukowe, podczas których przedmiotowa problematyka była tematem przewodnim. Rozwijają się także inicjatywy podejmowane przez studentów i doktorantów.

W zakresie inicjatyw o dużym rezonansie, zarówno krajowym, jak i międzynarodowym, na szczególną uwagę zasługuje Forum Naukowe poświęcone prawnym i medycznym aspektom zdrowia człowieka, którego partnerami są: Uniwersytet w Cambridge, Uniwersytet w Białymstoku (lider sieci) oraz dwie polskie uczelnie medyczne – Uniwersytet Medyczny w Białymstoku i Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach. Podpisana umowa, pod hasłem **„Sieć badawcza – badania naukowe i prace rozwojowe na rzecz rozwiązywania prawnych i medycznych problemów zdrowia człowieka"**, stworzyła platformę współpracy interdyscyplinarnej oraz wymiany doświadczeń. Współpraca naukowo-badawcza w ramach Sieci obejmuje przede wszystkim szeroko rozumiane dyscypliny z zakresu zarówno nauk prawnych, w szczególności prawa karnego, kryminologii i kryminalistyki, prawa ochrony zdrowia, prawa cywilnego, jak i nauk medycznych oraz nauk o zdrowiu. Zwieńczeniem tej współpracy będą kolejne cykliczne konferencje i sympozja.

Pierwszą inicjatywą Forum była interdyscyplinarna konferencja naukowa poświęcona wybranym prawnym i medycznym problemom ginekologii dziecięcej, w której uczestniczyło wybitne grono specjalistów z zakresu

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nauk medycznych i nauk prawnych, a także środowisko praktyków – lekarzy, adwokatów, aplikantów adwokackich i rezydentów odbywających specjalizację. Podsumowaniem tej prekursorskiej inicjatywy jest monografia, która składa się z trzech części: prawnej, medycznej oraz rekomendacji grupy ekspertów Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego dotyczących badania ginekologicznego i leczenia osoby małoletniej *(E.M. Guzik-Makaruk, V. Skrzypulec-Plinta, J. Szamatowicz (red. nauk.), Wybrane prawne i medyczne aspekty ginekologii dziecięcej, Białystok 2015).* Wspomniane rekomendacje dotyczą istotnych i społecznie aktualnych problemów, stanowiąc dużą pomoc w wykonywaniu zawodu lekarza ginekologa.

Kolejną ważną inicjatywą jest Szkoła Prawa Niemieckiego (SPN), która rozpoczęła swoją działalność na Wydziale Prawa UwB od roku akademickiego 2011/2012. Patronat nad SPN objęli w 2012 r. Minister Sprawiedliwości RP oraz Ambasador RFN w Polsce. Istotne znaczenie mają organizowane na Wydziale Prawa UwB seminaria studencko-doktoranckie z udziałem opiekunów SPN – pracowników naukowych współpracujących wydziałów prawa. W ostatnim z nich (na Uniwersytecie Humboldta w Berlinie, 2016) po raz pierwszy merytorycznie uczestniczyli studenci i pracownicy naukowo-dydaktyczni z Białorusi, reprezentujący Uniwersytet im. Janki Kupały w Grodnie. Tematem tego seminarium było prawo karne gospodarcze z perspektywy niemieckiej, białoruskiej i polskiej, zaś w 2017 r. będzie to ochrona środowiska w ujęciu prawnoporównawczym z analizą dogmatyczno-orzeczniczą, także z trzech perspektyw – niemieckiej, białoruskiej i polskiej. Kierownikiem SPN jest przedstawicielka Białostockiej Szkoły Kryminologii – prof. Ewa M. Guzik-Makaruk.

Na Wydziale Prawa UwB w maju 2014 r. po raz pierwszy w Polsce utworzona została organizacja pod nazwą Interdyscyplinarna Komisja Naukowa ds. Przemocy i Dyskryminacji. Do jej priorytetowych zadań należą przede wszystkim: diagnoza obrazu przemocy i dyskryminacji oraz projektowanie modelów i kierunków działań, mających na celu wsparcie rodzin i innych podmiotów zaangażowanych w pracę edukacyjno-wychowawczą. Komisja współpracuje również z placówkami opiekuńczo-wychowawczymi, resocjalizacyjnymi, instytucjami edukacyjnymi i organami samorządowymi w zakresie profilaktyki wyżej wymienionych zjawisk społecznych. W ramach podejmowanych różnych form aktywności w styczniu 2015 roku członkowie Komisji prowadzą badania aktowe dotyczące ponad 1000 spraw sądowych rozpoznanych na podstawie art. 207 kk. w Sądzie Rejonowymw Białymstoku w okresie od 2008 do 2014 roku.

Celem prowadzonych badań jest określenie skali zjawiska znęcania się fizycznego lub psychicznego nad osobą najbliższą lub inną osobą pozosta-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

jącą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny w regionie białostockim. Ponadto władze dziekańskie Wydziału Prawa UwB podjęły decyzję o powołaniu – przy Studenckiej Poradni Prawnej – Sekcji ds. Przemocy i Dyskryminacji, która służy pomocą osobom mającym problemy prawne, zwłaszcza w związku z przemocą, dyskryminacją oraz mobbingiem. Głównym celem tej Sekcji jest pomoc ofiarom przemocy i dyskryminacji w zakresie prawnym i pedagogicznym, między innymi poprzez: udzielanie porad i informacji dotyczących podmiotów zajmujących się wspieraniem ofiar przemocy, sporządzanie opinii prawno-pedagogicznych oraz przedstawianie możliwości rozwiązań prawnych. W ramach funkcjonowania tej komórki, pomocy prawnej udzielają członkowie Interdyscyplinarnej Komisji Naukowej ds. Przemocy i Dyskryminacji.

Od wielu już lat jednym z głównych kierunków badawczych, realizowanym w ramach Białostockiej Szkoły Kryminologii w obszarze przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, jest problematyka medycyny transplantacyjnej będąca udziałem E.M. Guzik-Makaruk, która zrealizowała w tym zakresie projekt Fundacji Humboldta oraz przeprowadziła zakrojone na szeroką skalę badania nad transplantacją narządów, tkanek i komórek. Efektem jej wysiłków badawczych są dwie prace monograficzne. Pierwsza z nich (*Transplantacja organów, tkanek i komórek w ujęciu prawnym i kryminologicznym. Studium prawnoporównawcze, Białystok 2008*) powstała w oparciu o zrealizowany w latach 2004-2006 projekt badawczy finansowany z Fundacji Aleksandra von Humboldta, w ramach pobytu stypendialnego na Uniwersytecie Ludwika Maksymiliana w Monachium. Efektem kontynuacji prac badawczych z zakresie medycyny transplantacyjnej była kolejna obszerna monografia (*Transplantacja narządów, tkanek i komórek. Wybrane aspekty kryminologiczne i prawnokarne, Białystok 2016*) poświęcona kryminologicznym i prawnokarnym aspektom tej dziedziny medycyny. Lektura tej pracy, będącej „książką profesorską", jednoznacznie przekonuje, że problemy badawcze postawione przez Autorkę są doniosłe społecznie, aktualne i istotne z punktu widzenia jednostki, społeczeństwa i państwa. Zagadnienia z obszaru medycyny transplantacyjnej są bowiem problemami pojedynczego człowieka, jego najbliższej rodziny, a także całego systemu opieki zdrowotnej, występują zatem zarówno w mikro-, jak i makroskali. Między innymi pozytywnie zweryfikowana została hipoteza, iż ustawodawca dostosowuje polską ustawę transplantacyjną do wymogów prawa europejskiego, a także stara się dokonywać racjonalnych zmian w przepisach prawnokarnych, dbając o wewnętrzną koherencję przepisów prawnokarnych. Autorka wykazała także, że sam proceder handlu narządami w Polsce raczej nie istnieje.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Wśród ośmiu wyeksponowanych w tym względzie powodów znalazły się cztery następujące:

- narządy ludzkie są specyficznym przedmiotem zamkniętego i udokumentowanego obrotu, wymagającym specjalistycznych procedur pobierania, przechowywania i przeszczepiania, a co za tym idzie ogromnego nakładu sił wielu osób i potężnych środków finansowych, w tym na odpowiednią infrastrukturę;
- osoby dokonujące eksplantacji i implantacji to najwyższej klasy profesjonaliści – chirurdzy transplantolodzy, dbający o to, aby pobierane i przeszczepiane narządy zachowały swoją jak najlepszą żywotność i najwyższą jakość do przeszczepu. Nie jest możliwe, aby pospolity przestępca podjął się takiej aktywności, jeśli ma być ona zakończona sukcesem;
- zabiegi eksplantacji i implantacji dla swego powodzenia wymagają współdziałania profesjonalnego zespołu transplantacyjnego, złożonego z anestezjologa, chirurga i zespołu pielęgniarskiego;
- handel narządami ludzkimi wymagałby „idealnej zmowy milczenia" lekarzy, pielęgniarek, instrumentariuszy, dawcy i biorcy, co w praktyce nie byłoby możliwe w żadnej skali.

Autorka jednocześnie nie wyklucza, że obywatel Polski dokona sprzedaży własnego narządu za granicą, gdyż w takiej sytuacji, o ile nie dojdzie do poważnych powikłań, wymagających interwencji i opieki ze strony polskiej placówki medycznej, trudno będzie taki fakt udowodnić. Przy odpowiedzialnym i skrupulatnym podejściu nawet lekarza pierwszego kontaktu, który stwierdzi blizny po usunięciu narządów i zwróci się o dostarczenie pełnej dokumentacji medycznej, fakt taki może zostać ujawniony. Nie może to jednak doprowadzić do ukarania sprzedającego, albowiem czyn polegający na zbyciu własnych narządów pozostaje irrelewantny prawnokarnie. Sygnalizowana wyżej monografia nie tylko umożliwiła weryfikację postawionych hipotez badawczych, ale też ukazała kierunki dalszych badań i prac, które należałoby kontynuować. Z pewnością istnieje potrzeba ciągłego podnoszenia świadomości Polaków w zakresie donacji narządów, tkanek i komórek zarówno po śmierci *ex mortuo*, jak i między żyjącymi *ex vivo*. Warto także stale monitorować aktywność przestępczą na tle przepisów ustawy transplantacyjnej i kontynuować działania organów ścigania wymierzone w ogłoszeniodawców oferujących do sprzedaży własne narządy, tkanki i komórki. Jest to tzw. kryminalizacja na przedpolu czynu zabronionego, mająca także duże znaczenie prewencyjne w zakresie rozprzestrzeniającego się na świecie handlu narządami ludzkimi.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Z prezentowaną wyżej problematyką ściśle łączy się funkcjonowanie **Krajowej Rady Transplantacyjnej**, która została powołana do życia w oparciu o art. 41 Ustawy z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów. W ramach Rady działa, powołana przez Ministra Zdrowia spośród członków Rady, 7-osobowa Komisja Etyczna, której zadaniem jest w szczególności wyrażanie opinii w sprawach pobrania komórek, tkanek lub narządów od żywego dawcy na rzecz osoby nie będącej krewnym w linii prostej, rodzeństwem, osobą przysposobioną lub małżonkiem. Zadaniem Komisji Etycznej jest także opiniowanie wniosków o przeprowadzenie przeszczepienia komórek, tkanek lub narządów odzwierzęcych. Na członka Krajowej Rady Transplantacyjnej na kadencję 2014-2018 Minister Zdrowia powołał przedstawicielkę Białostockiej Szkoły Kryminologii prof. UwB Ewę M. Guzik-Makaruk, którą również wybrano do Komisji Etycznej Krajowej Rady Transplantacyjnej oraz do składu Zespołu do spraw Opinii Prawnych i Regulacji Międzynarodowych.

Od 1998 r. ważną rolę w działaniach na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu odgrywa działająca na Wydziale Prawa UwB **Studencka Poradnia Prawna** (II miejsce w I ogólnopolskim rankingu poradni prawnych ogłoszonym w 2016 r. przez „Rzeczpospolitą"). Działalność Poradni stanowi w szczególności formę pomocy osobom ubogim, które nie dysponują środkami finansowymi umożliwiającymi skorzystanie z profesjonalnej pomocy prawnej. Osoby potrzebujące, nie będące w stanie zapłacić za pracę prawnika, często rezygnują z dochodzenia przysługujących im praw bądź godzą się na przewlekłe rozwiązywanie ich problemów w urzędach lub sądzie. Udzielając porad takim osobom, studenci mają możliwość dostrzec i docenić społeczną rolę zawodu prawnika, także w kategoriach służby społecznej. Poradnia ma również na celu kształtowanie społecznej roli Uniwersytetu w Białymstoku w życiu miasta i regionu. Studencka Poradnia Prawna nie ogranicza swoich działań jedynie do obszaru Białegostoku. Chcąc wyjść naprzeciw potrzebom osób spoza terenu miasta utworzone zostały punkty zamiejscowe Poradni. Także w Białymstoku, udzielający porad prawnych w ramach działalności w Poradni, wychodzą poza mury Wydziału Prawa UwB. Studencka Poradnia Prawna działa również przy Fundacji „Spe Salvi" w Białymstoku. Działalność Studenckiej Poradni Prawnej i realizowane przez nią formy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, pod kierunkiem pracowników naukowych Wydziału Prawa, niewątpliwie poszerza zakres oraz urozmaica formy wsparcia udzielanego grupom społecznym szczególnie narażonym na ryzyko wykluczenia społecznego.

Do unikatowych inicjatyw na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, i to na skale europejską, należy fakt, iż do grona doktorantów

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Wydziału Prawa UwB został zakwalifikowany mgr Maciej Oksztulski, który w skali ogólnopolskiej jest jedynym doktorantem autystycznym nie mówiącym, wysoko funkcjonującym ze znacznym stopniem niepełnosprawności w Polsce. Brak możliwości werbalnego przekazywania swoich myśli nie stoi na przeszkodzie aktywności, która wykonywana jest w postaci pisemnej. Doktorant w 2015 r. napisał i obronił pracę magisterską pod tytułem „Prawo do pracy osób z niepełnosprawnością autyzmem w prawie i praktyce (na przykładzie województwa podlaskiego)" pod kierunkiem dr. hab. Macieja Perkowskiego, prof. UwB. Tematem rozprawy doktorskiej jest „Prawo do nauki osób z autyzmem. Międzynarodowe *status quo* i rekonstrukcja koncepcji z perspektywy Polski". W roku akademickim 2016/2017 planowana jest realizacja I części doktoratu: „Prawa do nauki we współczesnym świecie". Doktorant ma znaczne osiągnięcia naukowo badawcze (publikacje, udział w konferencjach). Jest członkiem zespołu badawczego w projekcie **„NO-AUTism**! Kształcenie i rozwój personalny doktoranta z autyzmem-*-status guo* i interdyscyplinarna optymalizacja perspektyw społecznych i zawodowych", który jest finansowany z pozyskanych dla Uniwersytetu w Białymstoku środków komercyjnych pochodzących od *SANTANDER UNIVERSIDADES*. Doktorant w projekcie jest badaczem i osobą badaną, w ramach projektu specjalnie utworzony interdyscyplinarny zespół, składający się zarówno ze specjalistów różnych dziedzin nauki, prawników, pedagogów, lekarzy, jak i studentów, doktorantów i pracowników uniwersyteckich, zajmuje się opracowaniem i wdrożeniem w życie metod, które pozwolą doktorantowi autystycznemu na ukończenie studiów doktoranckich oraz pozwolą na jego produktywne zatrudnienie. W ramach projektu w 2017 r. planowany jest wyjazd badawczy do USA, jak również zakup sprzętu i oprogramowania niezbędnego do poprawy komunikacji, a także promocję projektu.

Kolejnym zasługującym na szczególne podkreślenie faktem, związanym z przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu, jest zatrudnienie na Wydziale Prawa dr Anny Grabarz. Jest to osoba niepełnosprawna, która porusza się na wózku, a samą swoją obecnością na Wydziale Prawa robi zapewne więcej dobrego dla osób z niepełnosprawnościami niż niejeden unijny projekt. Pracę doktorską pt. „Zasada równości szans osób niepełnosprawnych w systemie wdrażania funduszy z Unii Europejskiej", którą obroniła w 2014 roku, oparła właśnie na tych doświadczeniach. Oprócz pracy na uczelni, A. Grabarz współpracuje z organizacjami pozarządowymi i administracją publiczną oraz prowadzi własną działalność gospodarczą. W 2016 roku została Ambasadorką Konwencji ONZ o Prawach Osób z Niepełnosprawnościami. Wcale nie uważa, by tych aktywności było za wiele.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Jej zdaniem, nauka, jeśli ma odpowiadać na prawdziwe problemy, powinna karmić się różnorodnością, czerpać z doświadczeń wielowymiarowo. Dlatego taka perspektywa i potencjał osób z niepełnosprawnościami są niezbędne na uniwersytecie.

Zagadnienia związane z wykluczeniem społecznym wielokrotnie były też przedmiotem międzynarodowych seminariów, warsztatów i konferencji naukowych, inicjowanych przez zespół Białostockiej Szkoły Kryminologii. Trzykrotnie w latach 2013-2014 tematyka ta była przedmiotem obrad polsko-japońskich konferencji, z udziałem wybitnych przedstawicieli japońskiej nauki prawa karnego i kryminologii. Kontynuacją inicjatyw o charakterze interdyscyplinarnym, dotyczących szeroko rozumianego wykluczenia społecznego, była konferencja międzynarodowa pt. „Prawne, kryminologiczne i medyczne aspekty wykluczenia społecznego" (V 2015). Przedsięwzięcie to zostało zorganizowana w ramach dwóch znaczących sieci naukowych: *Forum naukowego – Prawne i medyczne aspekty zdrowia człowieka* oraz *Forum Naukowego: Podlasie – Warmia i Mazury.*

W konferencji uczestniczyło grono wybitnych specjalistów z zakresu nauk prawnych oraz nauk medycznych, jak również przedstawiciele środowiska praktyków – lekarze, adwokaci, radcowie, komornicy, a także aplikanci adwokaccy, radcowscy i komorniczy oraz rezydenci odbywający specjalizacje. W ramach dwóch sesji międzynarodowych wystąpili czołowi zagraniczni eksperci, reprezentujący Japonię, USA, Wielką Brytanię, Rosję, Austrię, ONZ (*Academic Council on the United Nations System)* oraz *Asia Crime Prevention Foundation.* Uczestnicy konferencji mieli również możliwość wysłuchania „krajowych" referatów, które wygłosili przedstawiciele polskiego środowiska naukowego oraz uczestnicy reprezentujący środowisko praktyków. Panowała zgodność w kwestii, iż wszelkie działania podejmowane przeciwko wyłączeniu społecznemu powinny zmierzać przede wszystkim do zapewnienia ochrony osobom szczególnie na nie narażonym: dzieciom, osobom starszym, samotnym kobietom i rodzicom, osobom niewykształconym bądź słabo wykształconym, bezdomnym, bezrobotnym, osobom w wieku produkcyjnym nieaktywnym zawodowo, w tym niepełnosprawnym, osobom zamieszkującym obszary wiejskie, migrantom oraz mniejszościom etnicznym.

Do pionierskich inicjatyw Wydziału Prawa UwB w omawianym zakresie należy też zaliczyć seminarium na temat zapobiegania przestępczości prowadzone metodą sokratyczną (maj 2016). To kolejne już praktyczne seminarium z kryminologii w tym zakresie, którego pomysłodawcą i prowadzącym warsztaty był dr hab. Sławomir Redo – ekspert ONZ ds. zapobiegania przestępczości i wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych,

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

a także członek personelu Biura Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przestępczości. W warsztatach wzięli udział studenci, doktoranci i uczniowie szkół średnich. W trakcie seminarium jego słuchacze poznali i mieli okazję zastosować metodę logicznego myślenia propagowaną przez greckiego filozofa Sokratesa. Omawiane były problemy współczesnego świata, w tym kwestie związane z wielokulturowością, migracjami czy tolerancją. Uczestnicy Seminarium po zaliczeniu odpowiedniego testu otrzymali certyfikaty potwierdzające ich udział w zajęciach wydane przez Wydział Prawa UwB i Radę Naukową struktury ONZ (ACUNS), wystawione przez siedzibę tej organizacji w Nowym Jorku.

Rozdział IX. W zakresie aktualnych i przyszłych kierunków badań na bezpieczeństwem obywateli na szczególną uwagę zasługuje podjęcie tematyki **kryminologicznych aspektów przestępczości granicznej na wschodniej granicy Polski**. Stało się to udziałem przedstawiciela młodszej generacji Białostockiej Szkoły Kryminologii – dr M. Perkowskiej, co znajduje niejako swoje uzasadnienie historyczne. Pierwszą polską inicjatywą w zakresie problematyki przestępczości cudzoziemców w Polsce, obejmującą również aspekty przestępczości granicznej, była bowiem konferencja międzynarodowa pt. „Przestępczość cudzoziemców" (Supraśl, 1994). Jej organizatorami byli przedstawiciele białostockich struktur organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości we współpracy z nowo wówczas powołanym Zakładem Kryminologii i Problematyki Przestępczości Zorganizowanej Wydziału Prawa w Białymstoku. Dwanaście lat później zakończone zostały badania nad zjawiskiem „**Rosyjskojęzycznej przestępczości zorganizowanej**" będące udziałem K. Laskowskej, która kompleksowo przedstawiła zjawisko tej przestępczości ukazując jej złożoność, kierunki rozwoju oraz związane z jej funkcjonowaniem zagrożenia *(Rosyjskojęzyczna przestępczość zorganizowana. Studium kryminologiczne, Białystok 2006).* Brak obiektywnej, usystematyzowanej wiedzy na temat przestępczości zorganizowanej w krajach byłego ZSRR oraz wysoka pozycja w świecie przestępczym grup wywodzących się z tego obszaru stał się asumptem do zweryfikowania obiegowych opinii oraz hipotetycznych twierdzeń wypowiadanych w mediach, polityce oraz na forum międzynarodowym na temat rosyjskojęzycznej przestępczości zorganizowanej, określanej jako „czerwona mafia" albo „mafia rosyjska.

Przeprowadzona przez M. Perkowską analiza statystyczna problemu przestępczości granicznej cudzoziemców uzmysłowiła konieczność łącznego ujmowania danych statystycznych różnych służb powołanych do wykrywania i zwalczania określonego rodzaju przestępczości. Przestępczość graniczna ujawniana jest w największym zakresie przez Straż Graniczną i Służbę Celną. Niemniej jednak czyni to również Policja w głębi kraju przy

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wykonywaniu działań operacyjno-śledczych, a także rutynowych kontroli. Dlatego celem ukazania rzeczywistego obrazu ujawnionej przestępczości granicznej niezbędne jest połączenie tych dwóch zbiorów statystycznych. W przeprowadzonych badaniach potwierdzono, iż naturalną konsekwencją otwarcia granic Polski był napływ cudzoziemców oraz związany z tym wzrost liczby popełnianych przestępstw. Analizy nie potwierdziły jednak podnoszonych w literaturze twierdzeń, iż wzmożenie zjawiska przestępczości cudzoziemców w Polsce spowoduje wzrost ogólnej liczby popełnianych przestępstw.

Największą liczbę podejrzanych cudzoziemców w Polsce stanowili obywatele państw sąsiadujących z Polską. Z analizy statystyk wynika, iż większość cudzoziemców podejrzanych o popełnienie przestępstw stanowią obywatele państw sąsiadujących z Polską ze strony wschodniej, w szczególności Białorusi, Rosji i Ukrainy.

Analiza przestępczości granicznej cudzoziemców na wschodniej granicy Polski w latach 1990-2012 prowadzi do wniosku, że w ogólnym wymiarze przestępczości w Polsce nie jest to zjawisko w żaden sposób dominujące. Mimo to w ostatnich latach wzrastają rozmiary przestępczości granicznej, szczególnie wśród cudzoziemców, co może budzić uzasadniony niepokój. Prognozy jej dalszego rozwoju są negatywne. Kryzys, w obliczu którego staje Białoruś oraz zmieniająca się międzynarodowa sytuacja polityczna Ukrainy są czynnikami powodującymi emigrację z tych państw do Europy Środkowo-wschodniej i dalej do Europy Zachodniej, również nielegalnymi sposobami. Kryzys gospodarczy na Białorusi będzie motorem napędowym przemytu dopóty, dopóki będą istniały różnice w cenie papierosów i oleju napędowego pomiędzy Polską a Białorusią.

Efektywne zwalczanie i przeciwdziałanie przestępczości granicznej wymaga całościowego podejścia do zjawiska. Straż Graniczna, chociaż wyposażona w szeroki zakres uprawnień (szczególnie w zakresie pracy operacyjnej) nie jest w stanie samodzielnie wypełnić tego zadania. Dlatego też nieodzowne jest współdziałanie z innymi służbami, m.in. Policją, Służbą Celną, Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego, jak również ze służbami granicznymi innych państw, a w szczególności państw ościennych. Współpraca w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym, może nie zagwarantuje, ale zwiększy efektywność w zakresie ujawniania przestępczości oraz jej przeciwdziałania.

Nie bez znaczenia są również wewnętrzne inicjatywy podejmowane przez służby, w tym także przez Straż Graniczną, zmierzające do wyeliminowania korupcji w jej szeregach. Jak wynika z wywiadu ankietowego przeprowadzonego przez studentów i doktorantów Wydziału Prawa UwB,

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

zjawisko korupcji w służbach granicznych i celnych obu państw jest obecne. Rozkład odpowiedzi w katalogu pytań dotyczących korupcji wskazuje, że ponad 90% respondentów nie miało osobistych doświadczeń ani wiedzy na temat opisywanego zjawiska. Pomimo wysoce nagannego charakteru badanego procederu uzyskane w trakcie wywiadu i zaprezentowane wyniki można uznać za umiarkowanie pozytywne. Nie należy bowiem marginalizować wskazań grupy 40 na 1000 respondentów, która potwierdziła bezpośredni udział w sytuacjach korupcyjnych. Warto zauważyć, że w opinii podróżnych (w tym 95% to cudzoziemcy), 827 osób oceniło kulturę osobistą funkcjonariuszy polskich służb granicznych i celnych na dużo wyższym poziomie niż białoruskich służb granicznych i celnych. Wyniki badania zostały przedstawione wewnętrznym komórkom organizacyjnym Straży Granicznej oraz Służby Celnej merytorycznie odpowiedzialnym za monitorowanie i zwalczanie zachowań korupcyjnych wśród funkcjonariuszy, a ponadto zeprezentowane i przedyskutowane na wspólnym forum dyskusyjnym z udziałem jednostek uczestniczących w tej inicjatywie.

Problematyka przestępczości w Rosji była przedmiotem wieloletnich badań, które prowadziła K. Laskowska, zaprezentowanych w Jej „książce profesorskiej"(*Przestępczość w Rosji z perspektywy kryminologii i prawa karnego, Białystok 2016*). Jest to problematyka interesująca i ważna, zwłaszcza z punktu widzenia kryminologii. Dotyczy bowiem negatywnego zjawiska społecznego występującego na ogromnym obszarze zamieszkałym przez wielomilionową i wielokulturową ludność. Terytorium to jest ponadto zróżnicowane geograficznie, podlegające intensywnym zmianom politycznym oraz gospodarczym na przestrzeni lat. Z przeprowadzonych w tym zakresie badań wynika, że:

1. Reakcja państwa wobec przestępczości w latach 1857-1991, zasadniczo, ewoluowała w kierunku stałego obniżania stanu przestępczości, głównie poprzez politykę tworzenia restrykcyjnego prawa karnego i bezwzględnego stosowania go w praktyce.
2. Specyfika reakcji państwa rosyjskiego wobec stanu przestępczości w latach 1992-2013 polegała, przede wszystkim, na stałym wzroście kryminalizacji zachowań ludzkich, zagrożonych coraz surowszymi karami, także w sytuacji spadku przestępczości.
3. Aktualna reakcja państwa w niewielkim stopniu jest adekwatna wobec współczesnej przestępczości, głównie z powodu braku spójnej polityki kryminalizacyjnej i polityki wymiaru kary.

Wypracowana formuła Europejskiego Instytytutu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (EIBW) jest odpowiedzią na **współczesne zagrożenia bez-**

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

pieczeństwa wewnętrznego stanowiące wyzwania dla nauki, organów państwowych i podmiotów gospodarczych. Uzmysławia to konieczność prowadzenia badań natury prawnej, kryminologicznej, kryminalistycznej i socjologicznej obejmujących:

- analizę etiologii i fenomenologii aktualnych i przyszłych zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego,
- analizę i ocenę skuteczności istniejących strategii zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w kraju i za granicą,
- ocenę skuteczności istniejących regulacji prawnych w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w kraju i za granicą,
- ocenę skuteczności istniejących rozwiązań organizacyjnych w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w kraju i za granicą,
- opracowanie strategii zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego w kraju.

Uzasadnione jest **rozwijanie takich technologii, które zarówno wspierają organa ścigania, służby specjalne i wymiar sprawiedliwości, jak mogących znaleźć zastosowanie w sektorze prywatnym.** Zauważalne są przy tym braki w badaniach natury prawnej, kryminologicznej, kryminalistycznej i socjologicznej odnoszących się do:

- diagnozy stanu bieżącego poziomu nasycenia rozwiązaniami technologicznymi pracy organów ścigania, służb specjalnych i wymiaru sprawiedliwości,
- oceny potrzeb organów ścigania, służb specjalnych i wymiaru sprawiedliwości w zakresie wsparcia technologicznego, ze szczególnym uwzględnieniem technologii informatycznych,
- diagnozy oferty rynkowej dla organów ścigania, służb specjalnych i wymiaru sprawiedliwości, ze szczególnym uwzględnieniem technologii informatycznych,
- oceny legalności stosowania nowych technologii w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego,
- stymulowania rynku w celu podaży produktów odpowiadających potrzebom organów ścigania, służb specjalnych i wymiaru sprawiedliwości.

EIBW stanowi efektywne połączenie i wykorzystanie potencjału przedsiębiorców, instytucji otoczenia biznesu, jednostek naukowo-badawczych, uczelni wyższych, organizacji pozarządowych oraz osób indywidualnych – w celu wprowadzenia na rynek wyników badań na rzecz bezpieczeństwa, a także budowania i promowania gospodarki opartej na wiedzy. U pod-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

staw jego działań przyjęto założenie, wedle którego gospodarka winna wykorzystywać w sposób maksymalny innowacyjność opartą na szeroko zakrojonych badaniach naukowych – zwłaszcza w tzw. „wschodzących" dziedzinach nauki. Natomiast w ramach współpracy z jednostkami państwowymi działającymi na rzecz poprawy bezpieczeństwa, uczelniami wyższymi oraz przedsiębiorcami tworzy się płaszczyznę dla powstawania oraz wdrażania także produktów podwójnego zastosowania (*dual-use*).

Tematyka przestępczości obszarów wiejskich stanowi nowy, dotąd niezbadany obszar. Stąd też rodzą się pytania: Jakie przestępstwa są popełniane na obszarach wiejskich?, Kim jest sprawca, a kim ofiara?, Czy pojęcie „przestępstwa zielonych kołnierzyków" znajduje zastosowanie na gruncie polskim? oraz Czy rdzenni mieszkańcy wsi, jak w przypadku Stanów Zjednoczonych, stanowią ważne ogniwo w przestępczości zorganizowanej? Znalezienie odpowiedzi m.in. na powyższe pytania oraz realizacja pierwszych, pionierskich, interdyscyplinarnych badań przestępczości wiejskiej stanowiły cele przedłożonego w ramach konkursu Maestro 7 projektu badawczego, przygotowanego przez zespół Białostockiej Szkoły Kryminologii. Projekt ten, zatytułowany „Przestępczość wiejska w wybranych województwach Polski Wschodniej", planowano zrealizować w ramach badań nad tzw. kryminologią wiejską, która stała się obszarem zainteresowań akademickich zwłaszcza wśród kryminologów z Australii, Kanady, Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych. Jak niedoceniana jest ta problematyka, niech świadczy fakt, iż w latach 2007-2015 w Polsce zlikwidowano ponad połowę, czyli 418 z 817 posterunków Policji. W wielu miejscach zmiany nie przyniosły spodziewanych oszczędności, przyczyniły się natomiast do obniżenia poczucia bezpieczeństwa obywateli. Dlatego też tam, gdzie mieszkańcy wyrazili taką uzasadnioną potrzebę, posterunki są przywracane.

Problem dopalaczy, zwanych „narkotykiem dla ubogich" ten w szerokim zakresie był przedmiotem obrad Konferencji Naukowej na temat **„Dopalacze – problem społeczny, medyczny i prawny"** (XII 2015)**,** która była już trzecią z planowanego cyklu konferencji i sympozjów naukowych w ramach w ramach *Forum Naukowego – Prawne i medyczne aspekty zdrowia człowieka* i *Międzynarodowej sieci badawczej – badania naukowe i prace rozwojowe na rzecz rozwiązywania prawnych i medycznych problemów zdrowia człowieka*. Na Konferencji tej zostały zaprezentowane i przedyskutowane główne problemy związane z tą groźną patologią. Interdyscyplinarna zaś perspektywa pozwoliła określić najważniejsze determinanty medyczne, prawne, psychospołeczne zażywania dopalaczy, a także stworzyła możliwość debaty nad kształtem optymalnych narzędzi do walki z tym zjawiskiem. Konferencja stanowiła ważne forum umożliwiające zarówno zdobycie niezbędnej wie-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

dzy, jak i budowanie świadomości społecznej w obliczu niebezpieczeństw związanych z „biznesem dopalaczowym".

Ważnym w polskich warunkach, zwłaszcza z perspektywy historycznej, tematem badawczym jest **problematyka zbrodni państwowych**, która znalazła swoje merytoryczne zwieńczenie w zainicjowanym przez władze dziekańskie Wydziału Prawa międzynarodowym seminarium naukowym pt. *State crimes from historical and current perspective* (III 2016), zorganizowanym przy współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej i jego agendą – Oddziałową Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Białymstoku. Główny referent tego seminarium Profesor Obi N.I. Ebbe – autor pierwszej na świecie książki podejmującej w sposób kompleksowy problematykę zbrodni państwowych **(***State Crimes Around the World. A Treatise in the Sociology of State Deviance, 2016***),** przedstawił zarówno główne obszary zbrodni państwowych (m.in. państwowe ludobójstwo, przestępstwa wojenne, zbrodnie popełniane przez rządy dyktatorskie i występujące w „zakamuflowanych" demokracjach), jak i wypracowane w tym zakresie mechanizmy kontroli tej przestępczości.

Kolejny ważny i niezwykle aktualny temat badawczy dotyczy **porwań rodzicielskich**, które choć rodzą odpowiedzialność karną i wywołują konieczność podejmowania działań prawnych, nie były dotąd przedmiotem szerszego zainteresowania naukowego prawników i kryminologów. Lukę naukową w tym zakresie wypełnia rozprawa doktorskiej Diany Dajnowicz-Piesieckiej – doktorantki w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii, która uzyskała finansowanie na swoje badania naukowe z Narodowego Centrum Nauki w ramach ósmej edycji konkursu Preludium. Był to pierwszy przypadek w historii Uniwersytetu w Białymstoku uzyskania grantu z konkursów Narodowego Centrum Nauki przez młodego badacza (związanego z Białostocką Szkołą Kryminologii), jednak nie będącego pracownikiem UwB.

Z przeprowadzonych badań aktowych, w połączeniu z analizą orzecznictwa Sądu Najwyższego, wynika, że praktyka orzecznicza wyrosła na gruncie przepisu art. 211 kk. opiera się na założeniu, że rodzic o pełnej władzy rodzicielskiej nie może być podmiotem tego przestępstwa. Sprawcami porwania rodzicielskiego mogą więc być jedynie rodzice o ograniczonej lub zawieszonej władzy rodzicielskiej bądź rodzice w ogóle pozbawieni tej władzy. Z badań aktowych wynika przy tym również, że porwania rodzicielskie stanowią większość zachowań realizujących znamiona przestępstwa określonego w powołanym wyżej przepisie. Ustalono też, że częściej sprawcami porwań rodzicielskich są ojcowie małoletnich, którzy porywają córkę lub syna z powodu sporów i nieumiejętności osiągnięcia porozumienia z matką dziecka. Jak wynika z analizy struktury wyroków skazujących

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

sprawców tych przestępstw, w większości, tj. w 79,5% orzeczeń, sądy orzekały karę pozbawienia wolności (65% – z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, 15% – bezwzględne pozbawienia wolności). W jednym wypadku orzeczona została kara ograniczenia wolności, w pięciu zaś – kara grzywny samoistnej.

Najważniejszym wnioskiem płynącym z badań było jednak ustalenie, że w sprawach o porwania rodzicielskie konieczne są zmiany w zakresie interpretacji i praktyki stosowania art. 211 kodeksu karnego. Sądy karne na przestrzeni lat 1998-2014 rozpoznawały tego rodzaju sprawy raczej w sposób jednolity, traktując niejako w pobłażliwy sposób rodziców, którzy dopuścili się porwania ich małoletniego dziecka. Sądy konsekwentnie się przy tym opierały na orzecznictwie Sądu Najwyższego dotyczącym art. 211 kk., ukształtowanym jeszcze za czasów obowiązywania art. 188 kk. z 1969 r., zgodnie z którym rodzic może być uznany za sprawcę przestępstwa uprowadzenia lub zatrzymania swojego małoletniego dziecka, o ile został on wcześniej pozbawiony praw rodzicielskich bądź też zostały mu one ograniczone lub zawieszone. Słusznie więc jest podnoszone, że w świetle takiej argumentacji Sądu Najwyższego porwania rodzicielskie w Polsce poczytuje się jako bezkarne, bowiem taka interpretacja przedmiotowego problemu drastycznie zawęża krąg podmiotów, wobec których może być stosowany przepis art. 211 kk.

Ważnym tematem realizowanym przez kolejnego przedstawiciela najmłodszej generacji Białostockiej Szkoły Kryminologii – doktorantkę Emilię Truskolaską jest, opracowywana dotąd wybiórczo, **problematyka dotycząca osób bezdomnych**, ze szczególnym uwzględnieniem przestępstw popełnianych przez tę grupę osób i wobec niej. Ten specyficzny problem należy postrzegać nie tylko jako kuriozum niosące negatywne skutki społeczne, ekonomiczne czy też prawne, ale przede wszystkim odnoszące się ściśle do patologicznego funkcjonowania społecznego jednostki.

Podstawowym celem badań było holistyczne ukazanie specyfiki i zbadanie fenomenu bezdomności, poprzez ustalenie skali przyczyn i skutków tego zjawiska w sposób zgodny z ideą kryminologiczną. Przepisy prawa, problemy o podłożu psychicznym, koniunktura ekonomiczna i inne płaszczyzny powiązane z zagadnieniem bezdomności zobowiązują do odniesienia się do nauk, które zajmują się badaniem sfery psychicznej i społecznej człowieka. Zjawisko to za sprawą swojego wielostronnego charakteru zostało przeanalizowane na wielu poziomach zarówno samego procesu, jak i działań społecznych.

Jednym z elementów, który sprawia, że badania w tym zakresie mają unikatowy charakter jest fakt, iż przeprowadzono je w dwóch krajach – Pol-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

sce i Szwajcarii, co umożliwiło dokonanie analizy prawnoporównaczej. Bieda w bogatym kraju stanowiła przez długi czas temat tabu, który dopiero niedawno został odmitologizowany. Na pozór bogaty kraj może okazać się nieprzyjaznym, zamkniętym pustkowiem, w którym zaczyna tworzyć się bezdomność.

Określenie i tym samym porównanie postaw społecznych wobec zjawiska bezdomności w Polsce i w Szwajcarii pozwoliło na wszechstronne poznanie i poddanie szczegółowej analizie zachodzących wewnątrz tego fenomenu procesów. Może to stworzyć podstawy merytoryczne do opracowania mechanizmów skutecznego przeciwdziałania i wypracowania lepszego systemu pomocy. Chroniczna bezdomność sprawia, że osoba której ów problem dotyka, ma większą tendencję do popełniania przestępstw, jak też stania się ofiarą. Dlatego też istotne było poznanie dotychczas istniejących rozwiązań organizacyjno-prawnych oraz służących wykrywaniu i zapobieganiu temu zjawisku. Niepokojące jest, iż liczba bezdomnych, na którą ma również wpływ wzrastająca fala uchodźców, wpływa na zwiększenie liczby jednostek pozostających bez dachu nad głową lub przebywających w schroniskach oraz skutkuje ograniczaniem praw człowieka.

Białostocka Szkoła Kryminologii wypracowała też koncepcję i założenia projektu badawczego pt. **„Zapobieganie i zwalczanie przestępczości gospodarczej"**. W planie badań zostało wyeksponowanych dziewięć następujących odcinków badawczych:

1. Kryminologiczny obraz współczesnej przestępczości gospodarczej;
2. Kierunki zmian w prawie karnym materialnym i ich wpływ na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej;
3. Kierunki zmian w prawie karnym procesowym i ich wpływ na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej;
4. Kierunki zmian w prawie karnym wykonawczym i ich wpływ na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej;
5. Kierunki zmian w prawie karnym skarbowym i ich wpływ na zapobieganie, ściganie i karanie sprawców z obszaru przestępczości gospodarczej;
6. Koherentność systemu prawa w odniesieniu do instytucji zabezpieczenia i przepadku mienia;
7. Wpływ rozwiązań prawnopodatkowych na tzw. gospodarkę nieoficjalną;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

8. Analiza rozwiązań ustawowych stosowanych subsydiarnie w prawie karnym skarbowym;
9. Wypracowanie postulatów *de lege ferenda* i pożądanych kierunków zmian w szeroko pojętym prawie karnym na rzecz efektywniejszego zapobiegania, ścigania i karania sprawców z kręgu przestępczości gospodarczej.

Merytoryczną część monografii zamykają rozważania nawiązujące do stosowanej od 2012 r. strategii „Triple – T", zaprezentowanej przez Profesora L. Shermana na I Polsko-Brytyjskim Seminarium Naukowym, które odbyło się w 2014 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. Na Seminarium zaprezentowano wybrane zagadnienia z pogranicza nauk prawnych i kryminologicznych, w tym problematykę tworzenia nowych rozwiązań organizacyjnych, technologicznych oraz teleinformatycznych w walce z szeroko rozumianą przestępczością. „Triple – T" jest metodą podejmowania decyzji oraz sprawdzania, które praktyki i strategie wypełniania misji policyjnych są najbardziej efektywne. W przeciwieństwie do podejmowania decyzji opartych na teoriach, założeniach, tradycji, czy konwencjach, pozwala ona testować hipotezy z wynikami badań empirycznych. Ten nowy paradygmat, którego efektywność została już wielokrotnie potwierdzona wynikami przeprowadzonych badań, daje wielkie nadzieje w podejmowaniu lepszych decyzji przez służby policyjne. Taka strategia ma za zadanie wspomóc technologie zbierania i analizy danych. Szczególną rolę odgrywają w tym zakresie trzy podstawowe zasady:

- targetowanie mechanizmów bezpieczeństwa poprzez skupienie się na przewidywanym źródle przestępczości bądź innych zaburzeń (*Targeting*);
- testowanie praktyk policyjnych w celu zastosowania tych, które działają najlepiej i przyczyniają się do zmniejszenia szkody (*Testing*);
- śledzenie działań i skutków praktyk policyjnych (*Tracking*).

Analiza strategii „Triple – T" może skłaniać do kolejnych postulatów. Dodatkowym rozwiązaniem w tym względzie, które ma na celu ulepszenie praktyki policyjnej opierającej się na dowodach w odniesieniu do targetowania, jest wymóg systematycznego prowadzenia klasyfikacji oraz porównania poziomu szkód powiązanego z różnym miejscem, czasem, osobami i sytuacjami. Łączy się z tym propozycja wprowadzenia *Crime Harm Index*, który ma za zadanie „zważyć" każde przestępstwo według stopnia jego „szkodliwości" (pomiar szkód) i stosownie do tego określić wymiar kary pozbawienia wolności.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Bibliografia

Adamczyk M., Świadek koronny. Analiza prawno-kryminalistyczna, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2011;

Adamski A., Interpretacja statystyk przestępczości w kryminologii, „Przegląd Policyjny" 1992, nr 2-3;

Adamski A. (red.), Prawne aspekty nadużyć popełnianych z wykorzystaniem nowoczesnych technologii przetwarzania danych. Legal Aspects of Computer-Related Abuse. Materiały z Konferencji Naukowej, Poznań – Poland 20-22 kwietnia, Wydawnictwo TNOiK, Toruń 1994;

Adamski A. (red.), Przestępczość gospodarcza z perspektywy Polski i Unii Europejskiej. Materiały konferencji międzynarodowej (Mikołajki, 26-28 września 2002), Wydawnictwo TNOiK, Toruń 2003;

Albanese J., Reichel P. (eds.), Transnational Organized Crime. An Overview from Six Continents, Sage Publications, Inc., Los Angeles – Londyn – New Delhi – Singapore – Washington DC 2014;

Aromaa K., Redo S., (eds.), For The Rule of Law. Criminal Justice Teaching and Training @cross the World' (European Institute on Crime Prevention and Control/HEUNI – Korean Institute of Criminal Justice Policy/KICJP, Helsinki – Seoul 2008;

Bassiouni Ch., General Report for the International Association of Penal Law, [w:] Report on the Seventh Joint Colloquium (Bellagio, Italy, May 4th – 7th, 1989), Milan 1990;

Bassiouni Ch., Effective National and International Action against Organized Crime and Terrorist Criminal Activities, „Emory International Law Review", Spring 1990, Vol. 4, No. 1;

Batkowski R. (red. nauk.), Wielkopolska Policja – 95 lat,Wydawnictwo Wyższej Szkoły Handlu i Usług, Poznań 2014;

Berdal M., Serrano M. (eds.), Transnational Organized Crime & International Security. Business as Usual?, Lynne Rienner Publishers, Boulder (Colorado) 2002;

Blevins K.R., Edwards S.M., A History of the U.S. Environmental Movement, [w:] Mary Clifford., Terry D. Edwards (eds.), Environmental Crime, Second Edition, Jones & Bartlett, Burlington 2012;

Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., Kryminologia, Arche s.c., Gdańsk 1999;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Błachut J., Czy „ciemna liczba przestępstw" istnieje?, Archiwum Kryminologii 2007-2008, T. XXIX-XXX;

Bogdalski P., Pływaczewski W., Nowicka I. (red. nauk.), Ius est ars boni et eaqui. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Stefanowi Lelentalowi, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2008;

Bortkiewicz P., Ocena etyczna nadzwyczajnych instrumentów władzy państwowej w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej ze szczególnym uwzględnieniem instytucji świadka koronnego, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005;

Brulińska D., Stachelska A., Sprawozdanie z Seminarium Naukowego pt. "Zwalczanie i przeciwdziałanie korupcji związanej z funkcjonowaniem granicy państwowej", Białystok, 18 marca 2015 r., „Przegląd Policyjny" 2011, nr 2(102);

Bryk J., Nowicka I., Ekonomiczne aspekty przestępstwa handlu ludźmi, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Burdziej S., Szalacha J. (eds.), Conflict of Interest in Central and Eastern Europe, Zakulisowe Studia Społeczne, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2011;

Calderoni F., Organized Crime Legislation in the European Union. Harmonization and Approximation of Criminal Law, National Legislation and the EU Framwork Decision on the Fight Against Organized Crime, Springer – Verlag Berlin 2010, Heidelberg 2010;

Campbell L., Organised Crime and the Law, Hurt Publishing, Oxford and Portland, Oregon 2013;

Caparini M., Marenin O. (eds.), Transforming Police in Central and Eastern Europe. Process and progress, LIT Verlag, Muenster 2004;

Casey J., Policing the World. The Practice of International and Transnational Policing, Carolina Academic Press, Durham N.C. 2010;

Ceccato V., Rual Crime and Community Safety, Routledge, London – New York 2016;

Chlebowicz P., Kotowska M., II Forum Naukowe „Podlasie – Warmia i Mazury" nt. „Przestępczość zorganizowana i terroryzm XXI wieku. Przyczyny – przejawy – przeciwdziałanie" (Białowieża, 16-19 maja 2010 r.), „Prokuratura i Prawo" 2010, nr 11;

Chlebowicz P., Filipkowski W., Analiza kryminalna. Aspekty kryminalistyczne i prawnodowodowe, Warszawa 2011;

Chlebowicz P., Kilka uwag dotyczących pojęcia wywiadu kryminalnego, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 1 (105);

Chlebowicz P., Nielegalny handel bronią. Studium kryminologiczne, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Chlebowicz P., Nielegalne transfery finansowe na tle problematyki nielegalnych rynków, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Chlebowicz P., Węzłowe zagadnienia strategicznej analizy kryminalnej, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red. nauk.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, Wydawnictwo Wolters Kluwer S.A., Warszawa 2015;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Chorbot P., Gadecki B., Parabanki. Charakterystyka zjawiska z perspektywy kryminologii, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Chomentowski P., Polski system antyterrorystyczny. Prawno-organizacyjne kierunki ewolucji, Difin S.A., Warszawa 2014;

Clark R.M., Intelligence Analysis. A Target-Centric Approach, Fourth Edition, Sage Publications, Thousand Oaks 2013;

Clifford M., Edwards T.D. (eds.), Environmental Crime, Second Edition, Jones & Bartlett, Burlington 2012;

Collins P.A., Ricks T.A., Van Meter C.W., Principles of Security and Crime Prevention, Fourth Edition, Anderson Publishing Co., Cincinnati 2000;

Czapska J., Krupiarz W., Zapobieganie przestępczości w społecznościach lokalnych, Warszawa 1999;

Czapska J., Widacki J., Bezpieczeństwo lokalne. Społeczny kontekst prewencji kryminalnej, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2000;

Czapska J., Wójcikiewicz J., Policja w społeczeństwie obywatelskim, Wydawnictwo Zakamycze, Kraków 1999;

Ćwikowski D., Gospodarka nieoficjalna a system bezpieczeństwa ekonomicznego państwa, [w:] K. Raczkowski (red. nauk.), Bezpieczeństwo ekonomiczne. Wyzwania dla zarządzania państwem, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012;

Ćwikowski D., Zorganizowana przestępczość gospodarcza w Polsce jako element gospodarki nieoficjalnej, [w:] K. Raczkowski (red. nauk.), Bezpieczeństwo ekonomiczne obrotu gospodarczego. Ekonomia, prawo, zarządzanie, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2014;

Ćwikowski D., Niesprawność polskiego systemu podatkowego jako zagrożenie dla bezpieczeństwa ekonomicznego państwa, [w:] M. Sitek, M. Such-Prygiel, D. Przastek, Bezpieczeństwo i jakość życia we współczesnym społeczeństwie polskim, Wydawnictwo WSGE, Józefów 2015;

Ćwikowski D., Wirtualna przestępczość transgraniczna w Polsce w dobie globalizacji, [w:] J. Grabowiecki (red.) Współpraca transgraniczna na wschodnim pograniczu Polski, Wydawnictwo UwB, Białystok 2015;

Ćwikowski D., Opodatkowanie dochodów z nieujawnionych źródeł – problem skuteczności aparatu skarbowego w przeciwdziałaniu i wykrywaniu uchylania się od opodatkowania, [w:] H. Dzwonkowski, J. Kulicki (red.) Dylematy reformy systemu podatkowego w Polsce, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2016;

Dajnowicz D., Konwencyjny i polski zakres kryminalizacji, [w:] E. Kowalewska-Borys (red. nauk.), Przemoc w rodzinie w aspekcie Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Difin S.A., Warszawa 2015;

Daniszewska A., Serial Homicide. Profiling of Victims and Offenders for Policing, Springer 2017;

Daszkiewicz K., O karaniu morderstw, „Prokuratura i Prawo" 2010, nr 5;

Donnermeyer J.F., DeKeseredy W.S., Rural Criminology. New Directions in Critical Criminology, Routledge, London – New York 2014;

Donocik G., SDGs links with Inclusive and Sustainable Industrial Development for human rights and lignity, [w:] On the Road to People. Jubilee Book in Commemoration of the 70th Birthday of Michael K.Platzer, ACUNS, Vienna 2016;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Dubach P., Stuzt H., Calderon R., Armutsbereich Basel – Stadt. Ursachen, Dynamiken, Handlungsempfehlungen, Christoph Merian Verlag, Basel 2010;

Duda M., Łuka K., Warmińsko-Mazurskie Stowarzyszenie na rzecz Bezpieczeństwa – społeczna inicjatywa przeciwdziałania porwaniom, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Duda M., Przestępstwa z nienawiści. Studium prawnokarne i kryminologiczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2016;

Dziech A., Ruść T., Baran R., Zeja A., Fornalski P., InWAS Inteligentna wyszukiwarka akt sądowych, [w:] L. Paprzycki, Z. Rau (red.), Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Oficyna, Warszawa 2009;

Dziech A., Czyżewski A. (eds.), Multimedia Communications, Services and Security. 5th International Conference, MCSS 2012, Kraków, Poland, May/June 2012. Proceedings, Springer – Verlag Berlin, Heidelberg 2012;

Dzwonkowski H., Kulicki J. (red.), Dylematy reformy systemu podatkowego w Polsce, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2016;

Ebbe Obi N.I., State Crimes around the World. A Treatise in the Sociology of State Deviance, Kendall Hunt Publishing Company, Dubuque, I.A. 2016;

Edelbacher M., Theil M., White Collar Crime, [w:] Financial Crimes. A Threat to Global Security, Edited by M. Edelbacher, P. Kratcoski, M. Theil, CRC Press – Taylor & Francis Group, Boca Raton 2012;

Edelbacher M., Kratcoski P., Theil M. (eds.), Financial Crimes. A Threat to Global Security, CRC Press – Taylor & Francis Group, Boca Raton 2012;

European Commission – Directorate General for Research, Commission Proposal for the 7th Research Framework Programme, Luxembourg 2005;

Fedorowicz I., Policja tworzy biuro, „Policja 997" 2009, nr 1;

Fiebig J., Róg M., Tyburska A. (red.), Bezpieczeństwo to wspólna sprawa, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2002;

Fijnaut C., Paoli L. (eds.), Organised Crime in Europe. Concepts, Patterns and Control Polices in the European Union and Beyond, Springer, AA Dordrecht 2004;

Fijnaut C., The Containment of Organised Crime and Terrorrism. Thirty-Five Years of Research on Police, Judicial and Administrative Cooperation, Brill /Nijhoff, Biggleswade 2016;

Filar M. (red. nauk.), Problemy bezpieczeństwa lokalnego. Materiały z Konferencji Krajowej, Toruń 10.12.1993, Toruń 1995;

Filar M. (red. nauk.), Kodeks karny. Komentarz, Wydanie 4., Wolters Kluwer, Warszawa 2014;

Filipkowski W., Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji „Przestępczość zorganizowana w Europie: koncepcje, wzory i polityka w Unii Europejskiej i poza nią", Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, 27 luty-1 marzec 2003, Freiburg (Niemcy), „Prokuratura i Prawo" 2003, nr 11;

Filipkowski W., Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2004;

Filipkowski W., Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za finansowanie terroryzmu, [w:] J. Szafrański, J. Kosiński (red.), Współczesne zagrożenia terrorystyczne oraz me-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

tody ich zwalczania, Materiały pokonferencyjne, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2007;

Filipkowski W., Pływaczewski E.W., Standardy przeciwdziałania procederowi prania pieniędzy, „Państwo i Prawo" 2007, nr 10:

Filipkowski W, Pływaczewski E.W., Rau Z., Odbieranie sprawcom przestępstw wartości majątkowych. Ocena proponowanych zmian art. 45 kodeksu karnego (wersja projektu na dzień 18 września 2006 r.), [w:] A. Szymaniak, W. Ciepiela (red.), Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy, t. II, Poznań 2007;

Filipkowski W., Cyber Laundering: An Analysis of Typology and Techniques, International Journal of Criminal Justice Sciences, Vol. 3, Issue 1, January-June 2008 Cyber Laundering: An Analysis of Typology and Techniques, „International Journal of Criminal Justice Sciences", Vol. 3, issue 1, January-June 2008;

Filipkowski W., Wybrane aspekty fenomenologii cyberterroryzmu. Studium przypadku sprawy Sami Omar'a Al-Hussayen'a, [w:] T. Jemioła, J. Kiesielnicki, K. Rajchel (red.), Cyberterroryzm – nowe wyzwania XXI wieku, Warszawa 2009;

Filipkowski W., Guzik-Makaruk E.M., Laskowska K., Szczygieł G.B., Zatyka E., Poczucie bezpieczeństwa obywateli i jego zagrożenia (założenia badawcze), [w:] L.K. Paprzycki, Z. Rau (red.), Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Warszawa 2009;

Filipkowski W., Sprawozdanie z Międzynarodowej konferencji dotyczącej projektu DETECTER pt. „*Data mining* i prawa człowieka w walce z terroryzmem" (Zurych, 10-11 czerwca 2010 r.), „Przegląd Policyjny" 2010, nr 4;

Filipkowski W., Nowe kierunki badań nad bezpieczeństwem w Polsce i ich efekty, [w:] M. Zdanowicz (red.), Przyjazna granica niezbędnym elementem wzmacniania stosunków społeczeństw Polski i Rosji, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, z. 9;

Filipkowski W., Wybrane elementy technologiczne walki z przestępczością zorganizowaną, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 1 (105);

Filipkowski W., Mądrzejowski W. (red. nauk.), Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012;

Filipkowski W., Makutynowicz M., Ocena wiarygodności otwartych źródeł informacji, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 4;

Filipkowski W., Zastosowanie technologii *data mining* w walce z przestępstwami finansowymi, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Furgała A., Tulej A., Szlachter D., Chomentowski P. (red.), Spójna antyterrorystyczna strategia informacyjna. Diagnoza oczekiwań społecznych oraz badanie środowiskowe oczekiwań mediów. Projekt krajowej antyterrorystycznej strategii informacyjnej, tom III, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2011;

Gaberle A., Przestępczość grupowa w Polsce jako zjawisko kryminologiczne i prawnokarne, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych" 1998, z. 1-2;

Gardocki L., Godyń J., Hudzik M., Paprzycki L.K. (red.), Nowe technologie dowodowe a proces karny. Konferencja Sędziów Izby Karnej i Izby Wojskowej Sądu Najwyższego, Warszawa 2007;

Gawinecki J., Hołyst B., Identyfikacja zagrożeń cyberprzestrzeni i przeciwdziałanie im, [w:] B. Hołyst (red.), Technika kryminalistyczna w pierwszej połowie XXI wieku. Wybrane problemy, Wydawnictwo Naukowe PWN S.A., Warszawa 2014;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Girdwoyń P. (red.), Prawo wobec nowoczesnych technologii, Liber, Warszawa 2008;

Goldfarb S., Goldscheid J., International Human Rights Law on Violence Against Women and Children and Its Impact on Domestic Law and Actions, [w:] H. Kury, S. Redo, E. Shea (eds.), Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration. Suggestions for Succeeding Generations (Volume 1), Springer International Publishing, Switzerland 2016;

Gottschalk P., Policing Organized Crime. Intelligence Strategy Implementation, CRC Press Taylor & Francis Group, Boca Raton – London – New York 2010;

Gozdór G., Prywatyzacja bezpieczeństwa. Rola i miejsce prywatnego sektora ochrony w systemie bezpieczeństwa i porządku publicznego, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012;

Górniok O., Recenzja książki E.W. Pływaczewskiego pt. „Pranie brudnych pieniędzy (Możliwości przeciwdziałania z uwzględnieniem roli systemu bankowego)", Wydawnictwo TNOiK – Dom Organizatora, Toruń 1993, „Państwo i Prawo" 1993, nr 11-12;

Górniok O., (aktualizacja J. Bojarski), Rozdział XIV, [w:] Kodeks karny. Komentarz. Redakcja naukowa Marian Filar, Wydanie 4., Wolters Kluwer, Warszawa 2014;

Grabosky P., Stohl M., Crime and Terrorism, SAGE Publication Inc., Los Angeles – London – New Delhi – Singapore – Washington DC 2000;

Graboski P., Cybercrime, Oxford University Press, New York 2016;

Grabowiecki J. (red.), Współpraca transgraniczna na wschodnim pograniczu Polski, Wydawnictwo UwB, Białystok 2015;

Gronowska B., Świadek koronny i świadek anonimowy – polskie rozwiązania prawne w kontekście europejskich standardów ochrony praw człowieka, [w:] Nowe prawo karne procesowe. Księga ku czci Profesora Wiesława Daszkiewicza, T. Nowak (red.), Poznań 1999;

Gropp W., (Hrsg.), Besondere Ermittlungsmassnahmen zur Bekämpfung der Organisierten Kriminalität. Ein rechtsvergleichendes Gutachten im Auftrag des Bundesministeriums der Justitz und des Bayerischen Staatsministeriums der Justiz, Eigenverlag Max-Planck-Institut, Freiburg im Breigau 1993;

Gropp W., Huber B. (Hrsg.), Rechtliche Initiativen gegen organisierte Kriminalität. Beiträge und Materialien aus dem Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht (Herausgegeben von A. Eser), Band 84, Freiburg i. Br. 2001;

Grzegorczyk T., Kodeks postępowania karnego wraz z komentarzem do ustawy o świadku koronnym, Wydanie III rozszerzone i uzupełnione, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2003;

Grzegorczyk T., Wykorzystywanie i przekształcanie materiałów operacyjnych w materiał dowodowy w postępowaniu karnym, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005;

Grzegorczyk T., Postępowanie przygotowawcze w świetle nowelizacji z dnia 27 września 2013 r. i rola w nim prokuratora w aspekcie sadowego stadium procesu, „Prokuratura i Prawo" 2015, nr 1-2;

Guzik-Makaruk E.M., Sekty religijne w Polsce, C.F. Müller Lex utilis, Warszawa 2004;

Guzik-Makaruk E.M., Wybrane problemy implementacji Europejskiego Nakazu Aresztowania w Polsce i w Niemczech porównanie, [w:] Wybrane problemy prawa krajowego i europejskiego, Białystok 2007;

Guzik-Makaruk E.M., Die Implementation des Europäischen Haftbefehls in Polen und Deutschland im Vergleich – Eine kritische Skizze aus polnischer Sicht, [w:]

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

J.C. Joerden, A.J. Szwarc (red.), Europäisierung des Strafrechts in Polen und Deutschland – rechtsstaatliche Grundlagen, Duncker & Humblot, Schriften zum Strafrecht, Heft 185, Berlin 2007;

Guzik-Makaruk E.M., *Omne initium difficile videtur*, czyli kilka słów o wyboistej drodze implementacji decyzji ramowej o europejskim nakazie aresztowania do ustawodawstwa RFN, [w:] A.J. Szwarc, J.C. Joerden (red.), Europeizacja prawa karnego w Polsce i w Niemczech – podstawy konstytucyjnoprawne, Poznań 2007;

Guzik-Makaruk E.M., Przestępstwa terrorystyczne w ujęciu kodeksu karnego Republiki Austrii, „Przegląd Policyjny" 2008, nr 4;

Guzik-Makaruk E.M., Filipkowski W., Strafrechtliche Probleme des Terrorismus im polnischen Strafgesetzbuch, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Vol. 4, Białystok 2009;

Guzik-Makaruk E.M., O potrzebie ewentualnych sankcji prawnych wobec niezgodnych z prawem działań organizacji ekologicznych mających na celu naruszenie bezpieczeństwa wewnętrznego, „Policja" 2010, nr 2;

Guzik-Makaruk E.M., Terrorism as a current threat to citizens` security, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, z. 10;

Guzik-Makaruk E.M. (red. nauk.), Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012;

Guzik-Makaruk E.M., Prawnokarna regulacja przestępstw terrorystycznych jako element strategii przeciwdziałania terroryzmowi. Rozważania na tle kodeksu karnego Konfederacji Szwajcarskiej, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 3(107);

Guzik-Makaruk E.M., Filipkowski W., Kryminalizacja finansowania terroryzmu na tle prawnoporównawczym, „Studia Prawnoustrojowe" 2009, t. 10;

Guzik-Makaruk E.M., Zatyka E., Rada Europy wobec terroryzmu – elementy strategii przeciwdziałania, „Białostockie Studia Prawnicze" 2009, z. 6;

Guzik-Makaruk E.M., Sprawozdanie z I „Forum Naukowego – Podlasie – Warmia i Mazury" pt. Współczesne zagrożenia przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi a prawo karne i kryminologia (20-22 maja 2009 r., Ryn), „Przegląd Policyjny" 2010, nr 1(97);

Guzik-Makaruk E.M. (red.), Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce. Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa 2011;

Guzik-Makaruk E.M., Vybor scenariev protipravnych dejstvij ekologičeskimi organizaciami i ich pravovaja kvalifikacija v pol'skom prave, „Ugolovnoe pravo i sovremennost" 2012, Wydanie 4, t. 2;

Guzik-Makaruk E.M., Jurgielewicz E., Prawnokarna regulacja przestępstw o charakterze ekoterrorystycznym na tle polskiego kodeksu karnego – wybrane zagadnienia, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 1 (105);

Guzik-Makaruk E.M., Laskowska K., Poczucie bezpieczeństwa oraz zagrożenie cyberterroryzmem w świetle wyników badań empirycznych. Cześć 1 badań, „Przegląd Policyjny" 2013, nr 4(112);

Guzik-Makaruk E.M., Laskowska K., Postrzeganie współczesnego terroryzmu i terrorysty oraz reakcje społeczne wobec ograniczania podstawowych praw obywatelskich w walce z terroryzmem w świetle wyników badań empirycznych. Część 2 badań, „Przegląd Policyjny" 2014, nr 1(113);

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Guzik-Makaruk E.M., Pływaczewski E.W., Zatyka L. (red. nauk.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Aspekty prawne i kryminologiczne, Wydawnictwo Hot Art, Białystok 2014;

Guzik-Makaruk E.M., Laskowska K., Poczucie bezpieczeństwa oraz zagrożenie cyberterroryzmem w świetle wyników badań empirycznych, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red. nauk.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, Wydawnictwo Wolters Kluwer S.A., Warszawa 2015;

Guzik-Makaruk E.M., Pływaczewski E.W., Polish Platform for Homeland Security and Its Place in the Research on Security in Poland, [in:] Selected Aspects of Internal Security, edited by J.Dworzecki (ed.), Iglobal Writer Inc., New York 2015;

Guzik-Makaruk E.M., Skrzypulec-Plinta V., Szmatowicz J. (red. nauk.), Wybrane prawne i medyczne aspekty ginekologii dziecięcej, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2015;

Guzik-Makaruk E.M., Pływaczewski E.W. (red. nauk.), Współczesne oblicza bezpieczeństwa, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2015;

Guzik-Makaruk E.M., Pływaczewski E.W. (red. nauk.), Wybrane prawne, kryminologiczne i medyczne aspekty wykluczenia społecznego, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2016;

Hanausek T., Kryminalistyka. Zarys wykładu, Kraków 2005;

Hofmański P. (red.), Z problematyki prawa karnego, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 1994;

Hofmański P., Hirsch H.J., Pływaczewski E.W., Roxin C., (Hrsg.), Neue Erscheinungsformen der Kriminalität in ihrer Auswirkung auf das Straf- und Strafprozeßrecht, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 1996;

Hofmański P., Hirsch H.J., Pływaczewski E.W., Roxin C. (red.), Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 1997;

Hofmański P., Zabłocki S., Pierwsze doświadczenia ze świadkiem *incognito*, [w:] Przeciwdziałanie korupcji i zorganizowanej przestępczości, Ośrodek Informacji Rady Europy – Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego 1999, nr 3-4;

Hofmański P., Pływaczewski E.W., Landesbericht Polen, [w:] W. Gropp, B. Huber (Hrsg.), Rechtliche Initiativen gegen organisierte Kriminalität. Beiträge und Materialien aus dem Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht (Herausgegeben von A. Eser), Band 84, Freiburg i. Br. 2001;

Hofmański P., Pływaczewski E.W., Rechtsstaatliche OK.-Bekämpfung an der Grenze zu EU, [w:] B. Özturk B., W. Gropp (Hrsg.), Maßnahmen gegen Organisierte Kriminalität im Rechtsstaat. Möglichkeiten und Grenzen, Seçkin, Ankara 2003;

Hofmański P., Szumiło-Kulczycka D., Czarnecki P. (red./Hrsg.), Pozaprocesowe pozyskiwanie dowodów i ich wykorzystanie w procesie karnym. Ausserprozessuale Beweiserhebung und ihre Verwertung im Strafprozess, C.H. Beck i Uniwersytet Jagielloński, Warszawa 2015;

Hołyst B., Czynniki utrudniające zwalczanie przestępczości zorganizowanej, [w:] B. Hołyst, E. Kube, R. Schulte (red.), Przestępczość zorganizowana w Niemczech i w Polsce. Zwalczanie i zapobieganie, Warszawa – Münster – Łódź 1996;

Hołyst B., Kube E., Schulte R. (red.), Przestępczość zorganizowana w Niemczech i w Polsce. Zwalczanie i zapobieganie, Polskie Towarzystwo Higieny Psychicznej, Warszawa – Münster – Łódź 1998;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Hołyst B., Kube E. (red.), Przestępczość zorganizowana w Niemczech i w Polsce, Wydanie II rozszerzone, Polskie Towarzystwo Higieny Psychicznej, Warszawa – Münster – Łódź 1998;

Hołyst B., Wiktymologia, LexisNexis, Warszawa 2006;

Hołyst B., Terroryzm, tom 1 i 2, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2009;

Hołyst B., Terroryzm, tom 1 i 2, Wydanie 2 uzupełnione, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2011;

Hołyst B. (red.), Technika kryminalistyczna w pierwszej połowie XXI wieku. Wybrane problemy, Wydawnictwo Naukowe PWN S.A., Warszawa 2014;

Hołyst B., Bezpieczeństwo społeczeństwa, Wydawnictwo Naukowe PWN S.A., Wydanie I, Warszawa 2015;

Hołyst B., Kryminologia, Wydanie 11., LexisNexis, Warszawa 2016;

Hołyst B., Bezpieczeństwo. Programy promocji, Wydawnictwo Naukowe PWN S.A., Wydanie I, Warszawa 2017;

Huff C.R., Killias M. (eds.), Wrongful Convictions: International Perspectives on Miscarriages of Justice, Temple University Press, Philadelphia 2007;

Indecki K. (red.), Przestępczosc terrorystyczna. Ujęcie praktyczno-dogmatyczne, Wydawnictwo WiS, Poznań – Białystok – Łódź 2006;

Indecki K., Wstęp, [w:] K. Indecki (red.), Przestępczość terrorystyczna. Ujęcie praktyczno-dogmatyczne, Wydawnicwo WiS, Poznań – Białystok – Łódź 2006.

Jaroch W., Przeciwdziałanie przestępczości ekonomiczno-finansowej (zagadnienia wybrane), „Przegląd Policyjny" 2012, nr 1 (105);

Jasiński J. and Siemaszko A. (eds.), Polish Ministry of Justice – Institute of Justice, Crime Control in Poland (Polish Report for the Ninth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Cairo, Egipt, 29 April – 8 May 1995), Oficyna Naukowa, Warszawa 1995;

Jasiński F., Smoter K. (red.), Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005;

Jasiński W., Pranie brudnych pieniędzy, Poltext, Warszawa 1998;

Jasiński W., Osoby na eksponowanych stanowiskach politycznych. Przeciwdziałanie korupcji i praniu pieniędzy, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012;

Jasiński W., Mądrzejowski W., Wiciak K. (red.), Przestępczość zorganizowana. Fenomen. Współczesne zagrożenia. Zwalczanie. Ujęcie praktyczne, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2013;

Jeleń K., Rau Z. (red. nauk.), Energetyka jądrowa w Polsce, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012;

Jurgielewicz E., III Forum Naukowe Podlasie – Warmia i Mazury pt. „Nauki penalne i kryminologiczne wobec nowych form i technik przestępczości", „Przegląd Policyjny" 2012, nr 1(105);

Jurgielewicz-Delegacz E., Wybrane prawno-kryminalistyczne aspekty cyberterrroryzmu w Polsce, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red. nauk.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno-kryminologiczne, Wydawnictwo Wolters Kluwer S.A., Warszawa 2015;

Kałużny T., Zawadzka-Lotko G., Elektroniczna wymiana danych wykorzystywanych w procesie karnym, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau, Przestępczość

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, Wydawnictwo Wolters Kluwer S.A., Warszawa 2015;

Kaczmarek J., Kierszka M., Porwania dla okupu, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2003;

Kaczmarek J., Porwania dla okupu jako akt terroru oraz nowa forma działania przestępczości zorganizowanej, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005;

Karczmarek J., Kierszka M., Porwania dla okupu, Wydanie 2., Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2008;

Karczmarek J., Przestępstwo wzięcia i przetrzymywania zakładnika. Aspekty prawne i kryminologiczne, Wolters Kluwer, Warszawa 2013;

Kaczmarek T. (red.), Teoretyczne problemy odpowiedzialności karnej w polskim oraz niemieckim prawie karnym. Materiały Polsko-Niemieckiego Sympozjum Prawa Karnego, Radków, maj 1990, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1990;

Kalinowska-Maksim I., Pawluczuk P., Konferencja na temat "Wybrane prawne i medyczne problemy ginekologii dziecięcej", „Prokuratura i Prawo" 2016, nr 1;

Kamiński C., Mały świadek koronny, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005;

Kanon 2296, Katechizm Kościoła Katolickiego, Pallottinum, Poznań 1994;

Karaźniewicz J., Wpływ prawa Unii Europejskiej na polskie regulacje prawne dotyczące pozbawiania sprawców korzyści uzyskanych z przestępstwa, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 1 (105);

Kędzierska G., Reklama jako element kultury pozoru, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 1 (105);

Klaus W., Integracja – marginalizacja – kryminalizacja, czyli o przestępczości cudzoziemców w Polsce, Archiwum Kryminologii 2011, t. XXXII;

Kołecki H., Niektóre węzłowe zagadnienia zwalczania współczesnej zorganizowanej przestępczości gospodarczej w Polsce, „Przegląd Policyjny" 1994, nr 2 (34) – 3 (35);

Kołecki H., Pilne zdania badawcze z zakresu kryminalistycznej problematyki współczesnej zorganizowanej przestępczości gospodarczej w Polsce, [w:] Rozprawy z Jałowcowej Góry. Materiały z III Zjazdu Katedr Kryminalistyki (pod redakcją Józefa Wójcikiewicza), Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych, Kraków 2004;

Kmiecik R., Kontrowersyjne unormowania w znowelizowanym kodeksie postępowania karnego, „Prokuratura i Prawo" 2015, nr 1-2;

Kosiński J., Społeczne koszty cyberprzestępczości, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red. nauk.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, Wydawnictwo Wolters Kluwer S.A., Warszawa 2015;

Kościerzyński J., Świadek koronny w świetle nowych regulacji, „Prokuratura i Prawo" 2007, nr 4;

Kotowska M., Uprowadzenie dla okupu jako forma wywierania wpływu na ofiarę z perspektywy podmiotów gospodarczych, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Kowalewska-Borys E., Świadek koronny w ujęciu dogmatycznym, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2004.

Kowalewska-Borys E. (red. nauk.), Przemoc w rodzinie w aspekcie Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Difin S.A., Warszawa 2015;

Kowalewska-Borys E., Brulińska D., Truskolaska E., Zjawisko przemocy w województwie podlaskim w aktach sądowych, [w:] E. Kowalewska-Borys (red. nauk.), Przemoc w rodzinie w aspekcie Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Difin S.A., Warszawa 2015;

Krajewski K., Crime and Criminal Justice in Poland (Country Survey), „European Journal of Criminology" 2004, Vol. 1(3), s. 396.

Krajewski K., Wywiad udzielony Agacie Łukaszewicz, „Rzeczpospolita" z dnia 22 lipca 2014 r. – Rzecz o Prawie;

Krajniak O., Zorganizowane grupy przestępcze. Studium kryminalistyczne, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa 2011;

Kulesza C., Starzyński P., Powrót do konfiskaty mienia?, „Prokuratura i Prawo" 2008, nr 3;

Kulesza C., Czy sądy karne ufają opiniom „prywatnych biegłych"? (głos w dyskusji), [w:] Pozaprocesowe pozyskiwanie dowodów i ich wykorzystanie w procesie karnym. Ausserprozessuale Beweiserhebung und ihre Verwertung im Strafprozess, (red./Hrsg.) P. Hofmański, D. Szumiło-Kulczycka, P. Czarnecki, C.H. Beck i Uniwersytet Jagielloński, Warszawa 2015;

Kulicki M., Przestępczość porachunkowa. Zarys problematyki kryminalistyczno-krymnologicznej, „Przegląd Policyjny" 1995, nr 4;

Kulicki M., Pływaczewski W., Zajder M. (red.), Przestępczość porachunkowa jako przejaw przestępczości zorganizowanej, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2000;

Kunicka-Michalska B., XVI Międzynarodowy Kongres Prawa Karnego AIDP (Budapeszt, 5-11 IX 1999), „Państwo i Prawo" 2000, nr 3;

Kurowski W., Mafia 2.0. Jak organizacje przestępcze kreują wartość w erze cyfrowej, Wydawnictwo Poltex, Warszawa 2016;

Kurzępa B., Świadek koronny – geneza instytucji – komentarz do ustawy, Wydawnictwo TNOiK, Toruń 2005;

Kurzępa B., Konferencja nt. „Problematyka dowodowa przestępstw o charakterze terrorystycznym oraz efekty czynności operacyjnych", „Prokuratura i Prawo" 2006, nr 11;

KZ/MSWiA, Najważniejsze decyzje i wydarzenia 2016, „Policja 997", nr 12 (141), grudzień 2016;

Kury H., Redo S., Shea E. (eds.), Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration. Suggestions for Succeeding Generations (Volume 1), Springer International Publishing, Switzerland 2016;

Kury H., Redo S., Shea E. (eds.), Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration. Suggestions for Succeeding Generations (Volume 2), Springer International Publishing, Switzerland 2016;

Lemonnier M., Dozwolone i niedozwolone praktyki giełdowe. Między prawem i ekonomią, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Laskowska K., Kryminologiczne aspekty przestępczości granicznej, „Archiwum Kryminologii" 2001-2002, T. XXVI;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Laskowska K., Rosyjskojęzyczna przestępczość zorganizowana. Studium kryminologiczne, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2006;

Laskowska K., Kryminalizacja form zorganizowanej działalności przestępczej w świetle polskiego kodeksu karnego. Postulaty zmian, [w:] R.N. Kliuczko, I.W. Guszczin, I.E. Martynienko, N.W. Silczenko, O.N. Tołoczko (red.), „Механизм правого регулирования общественных отношений: теория и практика". Materiały międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, Grodno 4-5 kwietnia 2008 r., Grodzieński Państwowy Uniwersytet im. Janki Kupały, Grodno 2008;

Laskowska K., Изменения преступности в Польше и их причины, „Вестник Орловского Государсвенного Университета" 2009, nr 1;

Laskowska K., Organized Crime in Poland – Criminological and Legal Dilemmas, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Vol. 4, Białystok 2009;

Laskowska K., Współczesna przestępczość w Rosji jako zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa i społeczeństwa, [w:] Ł. Pohl (red.), Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca, Poznań 2009;

Laskowska K., Terrorism in Russia – Mechanisms of Development and Strategy to counter it, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, z. 10;

Laskowska K., Terroryzm w Rosji – próba oceny wpływu zjawiska na zagrożenie bezpieczeństwa w Polsce, [w:] M. Zdanowicz, D. Lutyński (red.), Przyjazna granica – rok do EURO 2012, Kętrzyn 2011;

Laskowska K., Determinanty współczesnej przestępczości w Rosji, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 1 (105);

Laskowska K., Terrorizm v pol'skom ugolovnom kodekse: kratkoe rassmotrenie problemy [w:] N.V. Silcenko et al. (red.), Problemy pravotvorčestva i pravoprimenenija v gosudarstvach Central'noj i Vostočnoj Evropy: sbornik naučnych statej, Èkoperspektiva, Minsk 2012;

Laskowska K., Pol'skoe gosudarstvo pered ugrozoj kiberterrorizma, „Vestnik Orlovskogo Gosudarstvennogo Universiteta" 2012, no 8;

Laskowska K., Filipkowski W., Glińska E. (red. nauk.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, Wydawnictwo Hot Art, Białystok 2014;

Laskowska K. (red.), Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2014;

Laskowska K., Napady na banki – sprawcy i ich czyny, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Laskowska K., Przestępczość w Rosji z perspektywy kryminologii i prawa karnego, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2016;

Laskowski M., Korupcja w polskich sądach powszechnych – zagrożenia i fakty, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005;

Łachacz O., Łuka P., Standardy użycia siły absolutnie koniecznej przez funkcjonariuszy Policji w świetle wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Wasilewska i Kałucka przeciwko Polsce, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 1 (105);

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Letkiewicz A., Pływaczewski W. (red.), Policja Europy XXI wieku – w kierunku jakości. Materiały pokonferencyjne, Wydział Wydawnictw i Poligrafii Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2003;

Marek A., Pływaczewski E., Peczeniuk A., Kradzież i paserstwo mienia prywatnego, A. Marek (red.), Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1985;

Marek A., Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 1997;

Mariański M., Ryzyka związane z rozwojem obrotu wirtualnymi walutami. Analiza na gruncie obecnie obowiązujących przepisów, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Ławecka J., Przestępstwa z nienawiści. Terroryzm. Studium kryminologiczne współczesnych zagrożeń, [w:] K. Indecki (red.), Przestępczość terrorystyczna. Ujęcie praktyczno-dogmatyczne, Wydawnicwo WiS, Poznań – Białystok – Łódź 2006;

Maciołek P., Internet a OSINT – szanse i praktyczne zastosowania, [w:] W. Filipkowski, W. Mądrzejowski (red.), Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, C.H.Beck, Warszawa 2012;

Marek A., Pływaczewski E., Ustawowy model zwalczania przestępczości zawodowej w Polsce, „Państwo i Prawo" 1988, nr 11;

Marek A., Pływaczewski E., Jeszcze o zwalczaniu przestępczości zawodowej, „Państwo i Prawo" 1989, nr 4;

Marek A., Pływaczewski E., Jak traktować zawodowych przestępców, „Wokanda" 1990, nr 33;

Martin G., Understanding Terrorism. Challenges, Perspectives, and Issues, 5th Edition, Sage Publications, Los Angeles – Londyn – New Delhi – Singapore – Washington DC – Boston 2016;

Masojć S., Elektroniczny system zarządzania dokumentami oraz zasobami jednostki Policji. Nowatorskie rozwiązania KMP w Legnicy, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red. nauk.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, Wolters Kluwer Kluwer S.A., Warszawa 2015;

Mądrzejowski W., Korupcja w działalności zorganizowanych struktur przestępczych, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005;

Melezini M., Sakowicz A., Przestępczość przeciwko interesom finansowym Unii Europejskiej w świetle danych statystycznych, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Michalska-Warias A., Przestępczość zorganizowana i prawnokarne formy jej przeciwdziałania, Oficyna Wydawnicza Verba, Lublin 2006;

Michalska-Warias A., Recenzja książki „Current Problems of the Panel Law and Criminology" (Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii), pod red. Emila W. Pływaczewskiego, Białystok 2009, „Prokuratura i Prawo" 2011, nr 5;

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego – Departament Wdrożeń i Innowacji, Przewodnik. Komercjalizacja B+R dla praktyków, Warszawa 2010;

Misiuk A., Geneza i rozwój służb policyjnych zajmujących się zwalczaniem przestępczości gospodarczej w Polsce, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie pa-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

tologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Mocarska D., Przestępne nadużycie władzy przez funkcjonariuszy policji w ujęciu prawnokarnym i kryminologicznym, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2013;

Mocarski W., Świerczewski J., Rozboje na drogach publicznych, [w:] W. Pływaczewski, J. Świerczewski (red.), Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 1997;

Moczuk E., Postrzeganie bezpieczeństwa publicznego w środowisku lokalnym, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2003;

Monagham M., Prideaux S., State Crime and Immorality. The Corrupting Influence of the Powerful, Policy Press, Bristol 2016;

More H.W., Miller L.S., Effective Police Supervision, Six Edition, Anderson Publishing, Burlington 2011;

Mozgawa M. (red.), Prawnokarne aspekty wolności. Materiały z Konferencji, Arłamów 16-18 maja 2005 r., Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2006;

Nalla M.K., Newman G.R., Community Policing in Indigenous Communities, CRC Press – Taylor & Francis Group, Boca Raton – London – New York 2013;

Nita B., Ustawa o świadku koronnym w świetle postanowień konstytucyjnych, „Palestra" 2002, nr 3-4;

Nowak S., Pojęcie postawy w teoriach i stosowanych badaniach społecznych, [w:] S. Nowak (red.), Teorie postaw, Warszawa 1973;

Nowak C., Wpływ procesów globalizacyjnych na polskie prawo karne, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa 2014;

Nowak K., Bieda nie krzyczy, „Forum Penitencjarne" 2002, nr 1.

Nowicka I., Rozbój drogowy jako przejaw przestępczości zorganizowanej, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2004;

Ochocki M., Organisierte Kriminalität in Polen – Die internationale Verbindungen, [w:] Sieber U. (Hrsg), Internationale organisierte Kriminalität. Herausforderungen und Lösungen für ein Europa offener Grenzen, Carl Heymanns Verlag KG, Köln – Berlin – Bonn – München 1998;

Ocieczek G., Świadek koronny. Ocena wiarygodności, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Janusza Korczaka w Warszawie, Warszawa 2016;

Office for Official Publications of the European Communities, Meeting the Challenge: The European Security Research Agenda. A Report from the European Security Research Advisory Board, Luxembourg, September 2006;

Özturk B., Gropp W. (Hrsg.), Maßnahmen gegen Organisierte Kriminalität im Rechtsstaat. Möglichkeiten und Grenzen, Seçkin, Ankara 2003;

Pannert T., Gołaszewski A., Modelowanie czynności procesowych w postępowaniu/procesie karnym na przykładzie Sądu Rejonowego w Białymstoku – III Wydziału Karnego oraz wyodrębnionej w jego strukturze Sekcji do spraw Nadzoru nad Postępowaniem Przygotowawczym, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red. nauk.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno-kryminologiczne, Wydawnictwo Wolters Kluwer S.A., Warszawa 2015;

Paprzycki L.K., Instytucja świadka koronnego świadka *incognito* w świetle Konstytucji RP i Europejskiej konwencji praw człowieka, „Palestra" 2008, nr 5-6;

Paprzycki L.K., Rau Z. (red. nauk.), Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terrorryzmu, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2009;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Paprzycki L.K., Recenzja książki „Przestępczość zorganizowana", red. Emil W. Pływaczewski, Warszawa 2011, Wydawnictwo C.H. Beck, s. 384, „Państwo i Prawo" 2012, nr 5;

Passas N., Cross-border Crime and the Interface between Legal and Illegal Actors, [w:] P. Van Duyne, K. von Lampe, N. Passas, Upperworld and Underworld in Cross Border Crime, Wolf Legal Publishers, CB Nijmegen 2002;

Paśkiewicz J.K., Wybrane zagadnienia instytucji świadka koronnego w świetle Konstytucji RP i Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych" 2004, nr 1;

Pawlak H., Ogólne uwagi dotyczące sprawności postępowania w sprawach z udziałem świadka koronnego, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005;

Perkowska M., Jurgielewicz E., Kierunki badań prawnokarnych i kryminologicznych prowadzonych w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, [w:] I. Sepioło (red.), Interdyscyplinarność badań w naukach penalnych, Poznań 2012;

Perkowska M., Problematyka nielegalnych rynków z perspektywy tzw. przestępczości transgranicznej, [w:] W. Pływaczewski. P. Chlebowicz (red. nauk.), Nielegalne rynki. Geneza, skala zjawiska i możliwości przeciwdziałania, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2012;

Perkowska M., Przestępczość graniczna cudzoziemców, C.H. Beck, Warszawa 2013;

Perkowska M., Prawne i kryminologiczne aspekty dekryminalizacji przestępstwa nielegalnego przekroczenia granicy, [w:] S. Pikulski, M. Romańczuk-Grącka (red.), Granice kryminalizacji i penalizacji, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2013;

Perkowska M., Fenomen nielegalnej migracji w Polsce, [w:] O. Łachacz, J. Galster (red.), Status cudzoziemca w prawie międzynarodowym. Implikacje w prawie Unii Europejskiej i polskim porządku prawnym, Olsztyn 2013;

Perkowska M., Jurgielewicz-Delegacz E., Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Legal, Criminological and Victimological Aspects of social Exlusion" (Białowieża, 13 sierpnia 2013 r.), „Prokuratura i Prawo" 2014, nr 3;

Perkowska M., Prawne i kryminologiczne aspekty abolicji dla cudzoziemców, „Państwo i Prawo" 2015, nr 4;

Perkowska M., XV lat obowiązywania ustawy o zwalczaniu prania pieniędzy i finansowaniu terroryzmu w Szwajcarii, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Piekut-Brodzka D.M., Bezdomność, Warszawa 2006;

Pikulski S., Romańczuk-Grącka M. (red.), Granice kryminalizacji i penalizacji, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2013;

Pilitowski B., Zbytniewska A., Kublicki M., Susmarski S., Hebba K., Żukowski M., Komercjalizacja innowacji. Wybrane zagadnienia prawne, ekonomiczne i społeczne. Redakcja naukowa Bartosz Pilitowski, Wydawnictwo Kursor, Warszawa 2010;

Piotrowski P., Rozbój. Uwarunkowania psychospołeczne, motywacja i racjonalność sprawców, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2011;

Piskorski J., Odpowiedzialność karna cudzoziemców w Polsce, Warszawa 2003;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Pływaczewski E.W., Przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie w Europie Zachodniej (ze szczególnym uwzględnieniem Republiki Federalnej Niemiec), Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1992;

Pływaczewski E.W., Fundacja Przeciwdziałania Przestępczości Zorganizowanej, „Przegląd Policyjny" 1992, nr 1(25);

Pływaczewski E.W., Pranie brudnych pieniędzy (Możliwości przeciwdziałania z uwzględnieniem roli systemu bankowego), Wydawnictwo TNOiK – Dom Organizatora, Toruń 1993;

Pływaczewski E.W., Fundacja Przeciwdziałania Przestępczości Zorganizowanej im. Giovanniego Falcone, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 1994;

Pływaczewski E.W. (red.), Przestępczość cudzoziemców. Nowe wyzwanie dla teorii i praktyki. Studia i materiały, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 1995;

Pływaczewski E.W., Economic and Organised Crime, [w:] Polish Ministry of Justice – Institute of Justice, Crime Control in Poland (Polish Report for the Ninth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Cairo, Egipt, 29 Apri-8 May 1995), J. Jasiński and Andrzej Siemaszko (eds.), Oficyna Naukowa, Warszawa 1995;

Pływaczewski E.W., Spotkanie przygotowawcze Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Karnego w Sztokholmie (6-8 czerwca 1987), „Prokuratura i Prawo" 1997, nr 12;

Pływaczewski E.W., Organisierte Kriminalität in Polen – Bekämpfungsaufsaetze. [w:] Sieber U. (Hrsg), Internationale organisierte Kriminalität. Herausforderungen und Lösungen für ein Europa offener Grenzen, Carl Heymanns Verlag KG, Köln – Berlin – Bonn – München 1998;

Pływaczewski E.W., Sprawozdanie z Kolokwium Przygotowawczego do XVI Kongresu AIDP, Guadalajara (Meksyk), (13-17 października 1997), „Przegląd Policyjny" 1998, nr 2 (50);

Pływaczewski E.W., Wybrane aspekty zapobiegania i zwalczania przestępczości zorganizowanej w Polsce, [w:] B. Hołyst, E. Kube (red.), Przestępczość zorganizowana w Niemczech i w Polsce, Wydanie II rozszerzone, Polskie Towarzystwo Higieny Psychicznej, Warszawa – Münster – Łódź 1998;

Pływaczewski E.W. (red.), Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii. Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie (2), Wydawnictwo Temida 2, Białystok 1998;

Pływaczewski E.W., Organisierte Kriminalität in Polen, [w:] A.J. Szwarc, A. Wąsek (Hrsg.), Das erste deutsch-japanisch-polnische Strafrechtskolloquium der Stipendiaten der Alexander von Humboldt-Stiftung, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1998;

Pływaczewski E.W., Waltoś S., Organized Crime in Poland, [w:] Organized Crime in the Baltic Sea Area. Pre Congress organized by the Swedish National Section of AIDP, Editions Érés, Toulouse 1998;

Pływaczewski E.W., Wokół strategii przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej w Polsce, [w:] Przeciwdziałanie korupcji i zorganizowanej przestępczości, Ośrodek Informacji Rady Europy – Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego 1999, nr 3-4;

Pływaczewski E.W., Organised Crime, [w:] A. Siemaszko (ed.), Institute of Justice, Crime and Law Enforcement in Poland on the threshold of the 21st century, Oficyna Naukowa, Warszawa 2000;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Pływaczewski E.W., Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji nt. Przestępczość i jej zwalczanie przez policję i społeczności lokalne w państwach w okresie przemian, Johannesburg, 30 VIII-1 IX 2000, „Państwo i Prawo" 2001, nr 4;

Pływaczewski E.W., Rechtliche Regelungen des neuen StGB bezüglich der modernen Erscheinungsformen der Tatbeteiligung mehrerer wie auch krimineller Aktivitäten von Organisationen, [in:] Albin Eser, Keiichi Yamanaka (Hrsg.), Einflüsse deutschen Strafrechts auf Polen und Japan. Zweites Deutsch-Polnisch-Japanisches Strafrechtskolloquium 1999 in Osaka, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2001;

Pływaczewski E.W., Country Report: Poland, [w:] G. Heine, B. Huber, Th.O. Rose (eds.), Private Commercial Bribery. A Comparison of National and Supernational Legal Structures, Freiburg 2003;

Pływaczewski E.W., Zwalczanie przestępczości zorganizowanej i transgranicznej, [w:] Policja Europy XXI wieku – w kierunku jakości. Materiały pokonferencyjne A. Letkiewicz, W. Pływaczewski (red.), Wydział Wydawnictw i Poligrafii Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2003;

Pływaczewski E.W., The Russian and Polish mafia in Central Europe, [in:] D. Siegel, H. Van de Bunt, D. Zaitch, Global Organized Crime. Trends and Developments, Studies of Organized Crime, Kluver Academic Publishers, Dordrecht – Boston – London 2003;

Pływaczewski E.W., Sprawozdanie z międzynarodowego sympozjum nt. Policyjne działania prewencyjne według *community policing* (Nankin, 25-27 XI 2002), „Państwo i Prawo" 2003, nr 5;

Pływaczewski E.W., Filipkowski W., Wybrane inicjatywy międzynarodowe w zakresie przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy, [w:] A. Adamski (red.), Przestępczość gospodarcza z perspektywy Polski i Unii Europejskiej. Materiały konferencji międzynarodowej (Mikołajki, 26-28 września 2002), Wydawnictwo TNOiK, Toruń 2003;

Pływaczewski E.W., Walancik P., Challenges and Changes to the Police System in Poland, [w:] M. Caparini, O. Marenin (eds.), Transforming Police in Central and Eastern Europe. Process and progress, LIT Verlag, Münster 2004;

Pływaczewski E.W., Organised Crime in Poland: Its Development from 'Real Socialism' to Present Times, [w:] C. Fijnaut, L. Paoli (eds.), Organised Crime in Europe. Concepts, Patterns and Control Polices in the European Union and Beyond, Springer, AA Dordrecht 2004;

Pływaczewski E.W., Filipkowski W., The Development of Organised Crime Policies in Poland: From Socialist Regime to 'Rechtstaat', [w:] C. Fijnaut, L. Paoli (eds.), Organised Crime in Europe. Concepts, Patterns and Control Polices in the European Union and Beyond, Springer, AA Dordrecht 2004;

Pływaczewski E.W. (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005;

Pływaczewski, E.W., Przestępczość zorganizowana z punktu widzenia teorii, polityki i praktyki, [w:] Przestępczość zorganizowana – Świadek koronny – Terroryzm: w ujęciu praktycznym, E.W. Pływaczewski (red.), Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005;

Pływaczewski E.W. (red.), Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii. Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie (3), Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2005;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Pływaczewski E.W., Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji na temat przestępczości zorganizowanej (Bruksela, 21-22 grudnia 2004), „Prokuratura i Prawo" 2005, nr 7-8;

E.W. Pływaczewski, G.B. Szczygieł, Zachowania korupcyjne osadzonych (wstępne wyniki badań), „Archiwum Kryminologii" 2007, t. XXVIII 2005-2006;

Pływaczewski E.W., Filipkowski W., Rau Z., Odbieranie sprawcom przestępstw wartości majątkowych. Ocena proponowanych zmian art. 45 Kodeksu karnego (wersja projektu na dzień 18 września 2006 r.), [w:] Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy, A. Szymaniak i W. Ciepiela (red.), Tom II, Wydawnictwo Naukowe INPiD, Poznań 2007;

Pływaczewski E.W., The Determined Threats of Organized Crime in the „New" European Union, [w:] *Ius est ars boni et eaqui*. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Stefanowi Lelentalowi, P. Bogdalski, W. Pływaczewski, I. Nowicka (red. nauk.), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2008;

Pływaczewski E.W., Making Criminal Justice Transformation, Teaching and Training Work: Experiences Learned From Central Europe, [w:] K. Aromaa, S. Redo (eds.), For The Rule of Law. Criminal Justice Teaching and Training @cross the World' (European Institute on Crime Prevention and Control/HEUNI – Korean Institute of Criminal Justice Policy/KICJP, Helsinki – Seoul 2008;

Pływaczewski E.W., Górski A., Sakowicz A., Wrongful Convictions in Poland: From the Communist Era to the Rechtstaat Experience, [w:] C.R. Huff, M. Killias (eds.), Wrongful Convictions: International Perspectives on Miscarriages of Justice, Temple University Press, Philadelphia 2008;

Pływaczewski E.W., Sprawozdanie z II Europejskiej Konferencji nt. badań nad bezpieczeństwem (Paryż, 29-30 września 2008 r.), „Prokuratura i Prawo" 2009, nr 6;

Pływaczewski E.W. (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Vol. 4, Białystok 2009;

Pływaczewski E.W. (red. nauk.), Współczesne zagrożenia przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi a prawo karne i kryminologia, „Białostockie Studia Prawnicze" 2009, Zeszyt 6;

Pływaczewski E.W., Wokół postulatu tzw. konfiskaty rozszerzonej (rozszerzonego przepadku mienia), [w:] Ł. Pohl (red.), Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca, Poznań 2009;

Pływaczewski E.W., Rau Z., The Polish Platform for Homeland Security – a Pioneer Initiative for Up-to-date Security in the European Union, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Vol. 4, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2009;

Pływaczewski E.W. (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Vol. 4, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2009;

Pływaczewski E.W., Laskowska K., Szczygieł G.B., Guzik-Makaruk E.M., Filipkowski W., Zatyka E., Polskie kierunki badań kryminologicznych nad bezpieczeństwem obywateli, „Prokuratura i Prawo" 2010, nr 1-2;

Pływaczewski E.W., Świadek koronny jako instrument zwalczania przestępczości zorganizowanej, „Prokuratura i Prawo" 2010, nr 7-8;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Pływaczewski E.W., Zapobieganie przestępczości i sprawiedliwość karna. XII Kongres Organizacji Narodów Zjednoczonych (Salwador, Brazylia, 12-19 kwietnia 2010), „Państwo i Prawo" 2010, nr 10;

Pływaczewski E.W. (red. nauk.), Przestępczość zorganizowana, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2011;

Pływaczewski E.W., Współczesne tendencje przestępczości i kierunki jej przeciwdziałania z perspektywy XII. Kongresu ONZ, [w:] Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu, A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2011;

Pływaczewski E.W., XVI Światowy Kongres Kryminologii (Kobe, 5-9 sierpnia 2011 r.), „Państwo i Prawo" 2012, nr 4;

Pływaczewski E.W., Geneza i stan badań kryminologicznych nad bezpieczeństwem w Polsce, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, zeszyt 9;

Pływaczewski E.W., Z. Rau, Security Studies in Poland (with the Project Entitled "Monitoring, Identification, and Countering Threats to the Security of Citizens" as an Example [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology, vol. 5, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012;

Pływaczewski E.W., Guzik-Makaruk E.M., Filipkowski W., „Nowoczesne technologie" w zwalczaniu przestępczości a prawa człowieka, „Przegląd Policyjny" 2013, nr 1;

Pływaczewski E.W. (red. nauk.), Proceder prania pieniędzy i jego implikacje, Wolters Kluwer, Warszawa 2013;

Pływaczewski E.W., 68. Doroczna Konferencja Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii (Chicago, 14-17 listopada 2012 r.), „Prokuratura i Prawo" 2013, nr 6;

Pływaczewski E.W., Nowicka I., Poland, [w:] M.K. Nalla, G.R. Newman, Community Policing in Indigenous Communities, CRC Press – Taylor & Francis Group, Boca Raton – London – New York 2013;

Pływaczewski E.W., Działania naukowo-badawcze na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa publicznego (ze szczególnym uwzględnieniem roli wielkopolskiej Policji), [w:] Wielkopolska Policja – 95 lat, R. Batkowski (red. nauk.), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Handlu i Usług, Poznań 2014;

Pływaczewski E.W., 69. Doroczna Konferencja Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii (Georgia, Atlanta, 20-23 listopada 2013 r.), „Prokuratura i Prawo" 2014, nr 6.

Pływaczewski E.W., Filipkowski W., Combating Transnational Crime Under the Rule of Law. Contemporary Opportunities and Dilemmas, [w:] P. Reichel, J. Albanese (red.), Handbook of Transnational Crime and Justice, Second Edition, SAGE Publications Inc., Los Angeles – London – New Delhi – Singapore – Washington DC 2014;

Pływaczewski E.W., Filipkowski W., Rau Z. (red. nauk.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno-kryminologiczne, Wydawnictwo Wolters Kluwer S.A., Warszawa 2015;

Pływaczewski E.W., Filipkowski W., Rau Z., (red. nauk.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, Wydawnictwo Wolters Kluwer S.A., Warszawa 2015;

Pływaczewski E.W., Guzik-Makaruk E.M., Ochrona rynków finansowych – przeciwdziałanie patologiom. Wprowadzenie do problematyki prania pieniędzy, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Pływaczewski E.W., Kowalewska-Borys E., Guzik-Makaruk E.M., Warunki legalności i granice zapobiegawczego pozyskiwania danych o jednostkach oraz możliwość ich wykorzystania w procesie karnym, [w:] Pozaprocesowe pozyskiwanie dowodów i ich wykorzystanie w procesie karnym. Ausserprozessuale Beweiserhebung und ihre Verwertung im Strafprozess, P. Hofmański, D. Szumiło-Kulczycka, P. Czarnecki (red./Hrsg.), C.H. Beck i Uniwersytet Jagielloński, Warszawa 2015;

Pływaczewski E.W., 70. Doroczna Konferencja Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii (San Francisco, 19-22 listopada 2015 r.), „Prokuratura i Prawo" 2015, nr 9;

Pływaczewski E.W., Wypowiedź w ramach dyskusji nt. „Bezpieczeństwo wspólna sprawą! – znaczenie partnerstwa międzyinstytucjonalnego w budowie realnego bezpieczeństwa, „Kwartalnik Policyjny" 2015, nr 1(32);

Pływaczewski E.W., Guzik-Makaruk E.M., Dajnowicz D., Działania Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski (red. nauk.), Wybrane prawne, kryminologiczne i medyczne aspekty wykluczenia społecznego, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2016;

Pływaczewski W. (red.), Kradzieże samochodów. Studia i materiały, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 1993;

Pływaczewski W., Misiuk A. (red.), Policja w XXI wieku. Doświadczenia i nowe wyzwania. Materiały pokonferencyjne, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2001;

Pływaczewski W., Kędzierska G., Bogdalski P. (red.), Unia Europejska – wyzwanie dla polskiej Policji, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2003;

Pływaczewski W. (ed.), Organized Crime and Terrorism. Reasons – Manifestations – Counteractions, University of Warmia and Mazury, Olsztyn 2011;

Pływaczewski W., Chlebowicz P. (red. nauk.), Nielegalne rynki. Geneza, skala zjawiska i możliwości przeciwdziałania, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmiński-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2012;

Pływaczewski W., Przeciwdziałanie nielegalnej eksploatacji lasów pierwotnych, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 1 (105);

Pływaczewski W., Lubiewski P. (red. nauk.), Współczesne ekstremizmy. Geneza, przejawy, przeciwdziałanie, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2014;

Pływaczewski W. (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Pływaczewski W., Zmowy przetargowe jako zagrożenie dla interesów finansowych Unii Europejskiej, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Pływaczewski W., Nielegalny rynek chronionych gatunków dzikiej fauny i flory. Geneza, przejawy, przeciwdziałanie, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2016;

Pogorzelski J., Wykorzystanie technologii IT w pracy powszechnych jednostek prokuratury, [w:] Politechnika Gdańska, Szansa dla osób śpiączce, czyli CyberOko z Politechniki Śląskiej, „Rzeczpospolita" (Dodatek Specjalny) z 8 czerwca 2015;

Pomiankiewicz J., Polski system penitencjarny – szanse i możliwości funkcjonowania w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego – w opinii kadry Służby Więziennej, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red. nauk.), Przestępczość

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno-kryminologiczne, Wydawnictwo Wolters Kluwer S.A., Warszawa 2015;

Postulski K., Siwek M., Przepadek w polskim prawie karnym, Kraków 2004; Raglewski J., Materialnoprawna regulacja przepadku w polskim prawie karnym, Kraków 2005;

Pytlakowski P., Świat według świadka, „Polityka" z 21 sierpnia 2004 r., nr 34 (2466);

Pytlakowski P., Argumenty koronne, „Polityka" 2006, nr 14 (2549);

Raczkowski K. (red. nauk.), Bezpieczeństwo ekonomiczne. Wyzwania dla zarządzania państwem, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa 2012;

Raczkowski K. (red. nauk.), Bezpieczeństwo ekonomiczne obrotu gospodarczego. Ekonomia, prawo, zarządzanie, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2014;

Raglewski J., Materialnoprawna regulacja przepadku w polskim prawie karnym, Kraków 2005;

Raglewski J., Przepadek, [w:] M. Melezini (red.), System Prawa Karnego, t. 6, Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie, Warszawa 2010;

Rapacki A., Przestępczość w Polsce po wstąpieniu do Unii Europejskiej (stan rzeczywisty, prognozy, kierunki, przeciwdziałanie), [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005;

Rapacki A., Przestępczość zorganizowana w Polsce – subiektywne spojrzenie policjanta, „Policja" 2005, nr 1;

Rau Z., Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2002;

Rau Z., Kierunki działań uczestników Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego w zakresie podniesienia efektywności pracy operacyjnej, „Prokurator" 2006, nr 4;

Rau Z., Świadek koronny jako instytucja dowodowa oraz źródło informacji o przestępczości zorganizowanej, „Archiwum Kryminologii" 2007, tom XXVIII;

Rau Z., Sprawozdanie z Konferencji pt. Wyzwania w zakresie badań nad bezpieczeństwem wewnętrznym – nowa perspektywa finansowa UE 2013-2020, „Prokuratura i Prawo" 2012, nr 10;

Redakcja „Prokuratora" (Od Redakcji), O postępowaniu operacyjnym, „Prokurator" 2006, nr 4;

Rau Z., Problematyka czynności operacyjno-rozpoznawczych w świetle przeprowadzonych badań. Dziesięć lat prac nad ustawą – legislacyjna rozwaga czy porażka? [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red. nauk.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno-kryminologiczne, Wydawnictwo Wolters Kluwer S.A., Warszawa 2015;

Redo S.M., Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w Azji Centralnej, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2007;

Redo S.M., Blue Criminology. The power of United Nations ideas to counter crime globally. A monograph study, HEUNI-ISSD-KIC, Helsinki 2012;

Redo S., On the importance of preschool civic education for the global culture of lawfulness, [w:] H. Kury, S. Redo, Refugees and Migrants in Law and Policy – Challenges and Opportunities for Global Civic Education" (Springer 2017, w druku),

Romańczuk-Grądzka M., Prawnokarna ochrona tożsamości elektronicznej w perspektywie przeciwdziałania nielegalnym rynkom finansowym, [w:] W. Pływaczewski (red. nauk.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Rosenfeld R., Why Criminologist Should Study Terrorism, „The Criminologist", November/ December 2002, Vol. 27, No. 6;

Ross J.I., An Introduction to Political Crime, Policy Press, Bristol 2012;

Roxin C., Synteza z niemieckiego punktu widzenia, [w:] P. Hofmański, H.J. Hirsch, E.W. Pływaczewski, C. Roxin (red.), Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 1997;

Rzeplińska I., Konfiskata mienia. Studium z zakresu polityki kryminalnej, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1997;

Rzeplińska I., Przestępczość cudzoziemców w Polsce, Warszawa 2000;

Safiański T., Pozbawianie korzyści pochodzących przestępstwa – wybrane aspekty współpracy instytucjonalnej w Unii Europejskiej, „Policja" 2008, nr 4;

Sakowicz A., Prawnokarne gwarancje prywatności, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2006;

Sarnecki J., Zarządzanie przez wyniki w policji. Kilka poglądów na podstawie badań szwedzkich i międzynarodowych, „Przegląd Policyjny" 2011, nr 1(101);

Sassen S., Globalizacja. Eseje o nowej mobilności ludzi i pieniędzy, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2007;

Schneider F., Size of the Shadow Economy of 31 European Countries in 2013 (in % of off. GDP), Wykład: Światowa gospodarka nieoficjalna, implikacje dla Polski, wygłoszony na Konferencji „Długoterminowa strategia podatkowa w VAT", Krajowa Izba Gospodarcza, Warszawa 21.03.2013;

Schneider F., Raczkowski K., Sfera nieoficjalna w gospodarce, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2013;

Schünemann B., Buchrezension von Emil W. Pływaczewski, Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Bd. 6, Verlag Wydawnictwo C.H. Beck, Warschau 2014, 812 S., „Zetschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik" 2015, nr 11;

Serio J.D., Investigating the Russian Mafia. An Introduction for Students, Law Enforcement and International Business, Carolina Academic Press, Durham (North Carolina) 2008;

Serwiak S., Cyberterroryzm – nowe zagrożenie dla bezpieczeństwa, „Archiwum Kryminologii„ 2007, tom XXVIII – 2005-2006;

Sherman L.W., The Rise of Evidence – Based Policing: Targeting, Testing, and Tracking, The University of Chicago, Chicago 2013;

Sieber U. (Hrsg.), Internationale organisierte Kriminalität. Herausforderungen und Lösungen für ein Europa offener Grenzen, Carl Heymanns Verlag KG, Köln-Berlin-Bonn--München 1998;

Siemaszko A. (ed.), Institute of Justice, Crime and Law Enforcement in Poland on the threshold of the 21st century, Oficyna Naukowa, Warszawa 2000;

Siemaszko A., Gruszczyńska B., Marczewski M., Atlas przestępczości Polsce, Oficyna Naukowa, Warszawa 2015;

Siegel D., Van de Bunt H., Zaitch D. (eds.), Global Organized Crime. Trends and Developments, Studies of Organized Crime, Kluver Academic Publishers, Dordrecht – Boston – London 2003;

Siegel D., Vory v zakone: Russian Organized Crime, [w:] D. Siegel., H. van de Bunt (eds.), Traditional Organized Crime in the Modern World. Responses to Socioeconomic Change, „Studies on Organized Crime", Volume 11, Springer, New York – Heidelberg – Dordrecht – London 2012;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Siegel D., van de Bunt H. (eds.), Traditional Organized Crime in the Modern World. Responses to Socioeconomic Change, „Studies on Organized Crime", Volume 11, Springer, New York – Heidelberg – Dordrecht – London 2012;

Siemaszko A., Przestępczość i polityka kryminalna w Polsce lat dziewięćdziesiątych: próba syntezy, [w:] A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, Atlas przestępczości w Polsce 2, Oficyna Naukowa Warszawa 1999;

Siemaszko A., Gruszczyńska B., Marczewski M., Atlas przestępczości w Polsce 2, Oficyna Naukowa, Warszawa 1999;

Sieńczyło-Chlabicz J. (red.), Komercjalizacja i transfer wyników badań naukowych i prac rozwojowych z uczelni do gospodarki. Komentarz, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017;

Sinn A. (Hrsg.), Jurisdiktionskonflikte bei grenzüberschreitender Kriminalität – Conflicts of jurisdiction in cross-border crime situations. Ein Rechtsvergleich zum Internationalen Strafrecht – A comparative law study on international criminal law, Osnabrück 2012;

Siron N., Van Baeveghem P., De Ruyver B., Vander Beken T., Vermeulen G., Trafficking in Migrants through Poland. Multidisciplinary research into the phenomenon of transit migration in the candidate Member States of the EU, with a view to the combat of traffic in persons, Maklu, Antwerpen – Apeldoorn 1999;

Sitek E., Nauka na rzecz bezpieczeństwa, „Policja 997", nr 6(135) czerwiec 2016;

Skorupka J., Ochrona interesów majątkowych Skarbu Państwa w kodeksie karnym, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004;

Sobczak M., "Systemy mobilne" w służbie Prawa, [w:] L. Gardocki, J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki (red.), Nowe technologie dowodowe a proces karny. Konferencja Sędziów Izby Karnej i Izby Wojskowej Sądu Najwyższego, Warszawa 2007;

Staszak A., Porwania w celu wymuszenia okupu. Studium kryminalistyczne, Prometeusz, Poznań 2010;

Stefański R.A., Recenzja książki „Przestępczość zorganizowana", pod red. Emila W. Pływaczewskiego, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2011, „Prokuratura i Prawo" 2012, nr 4;

Stojer-Polańska J., Kryminalistyczne aspekty cyberterroryzmu [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red. nauk.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, Wydawnictwo Wolters Kluwer S.A., Warszawa 2015;

Szczygieł G.B., Social Perception of Corruption, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kryminologie, Vol. 4, Białystok 2009;

Szewczyk M., Prawno-karne środki zwalczające przestępczość zorganizowana, [w:] Nauka wobec przestępczości. Księga ku czci Profesora Tadeusza Hanauska, Kraków 2001;

Szwarc A.J., Wąsek A. (Hrsg.) Das erste deutsch-japanisch-polnische Strafrechtskolloquium der Stipendiaten der Alexander von Humboldt-Stiftung, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1998;

Szychowski R., Wideokonferencja. Niedocenione możliwości wykorzystania nowoczesnych technologii w postępowaniu karnym przed sądem, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red. nauk.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, Wolters Kluwer S.A., Warszawa 2015;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Szymaniak J., Kuczek R., „Wsparcie informatyczne projektu na przykładzie programu archiwizacji akt oraz programu analizy ankiet, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005;

Szymaniak J., Ciepiela W. (red.), Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy, Tom II, Wydawnictwo Naukowe INPiD, Poznań 2007;

Szymański S., Żywolewski W., Cyfryzacja akt sądowych na przykładzie aplikacji Inteligentna Wyszukiwarka akt sądowych (InWas), [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red. nauk.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, Wydawnictwo Wolters Kluwer S.A., Warszawa 2015;

Święczkowski B., Ziaja Ł., Afery czasów Donalda Tuska, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2014;

Świerczewska-Gąsiorowska A., Prawnokarne i kryminologiczne aspekty wymuszeń rozbójniczych, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2015;

Świerczewski J., Przestępstwa popełniane w Polsce przez obywateli państw powstałych po upadku Związku Radzieckiego, [w:] W. Pływaczewski, J. Świerczewski (red.), Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 1997;

Tadeusiewicz R., Nowe technologie dowodowe dla przestępstw popełnianych w obszarze społeczeństwa informacyjnego, [w:] L. Gardocki, J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki (red.), Nowe technologie dowodowe a proces karny. Konferencja Sędziów Izby Karnej i Izby Wojskowej Sądu Najwyższego, Warszawa 2007;

Truskolaska E.M., Tywończuk-Geniusz A., I polsko-brytyjskie seminarium naukowe „Nowe kierunki badań kryminologicznych i ich perspektywy" (Białystok, 8 października 2014 r.), „Prokuratura i Prawo" 2015, nr 4;

Tusiński H., Bronicki M., Wywiad kryminalny jako kierunek zwiększania efektywności Policji w zdobywaniu, gromadzeniu i wykorzystaniu informacji, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005;

Twardowski S., Wybrane zagadnienia statusu uczestników procesu karnego korzystających z ochrony formalnego immunitetu prokuratorskiego, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005;

Tyszkiewicz L., Kryminologia, Państwowe Wydawnictwa Naukowe, Warszawa 1977;

von Lampe K., Transnational Organized Crime in Europe, [in:] Jay Albanese, Philip Reichel (eds.), Transnational Organized Crime. An Overview from Six Continents, Sage Publications, Inc., Los Angeles – Londyn – New Delhi – Singapore – Washington DC 2014;

Waltoś S., Spór o świadka koronnego w Polsce, [w:] H.J. Hirsch, P. Hofmański, E.W. Pływaczewski, C. Roxin (red.), Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości, Temida 2, Białystok 1997;

Waltoś S., Proces karny. Zarys systemu, Wydanie dziesiąte, LexisNexis, Warszawa 2009;

Waltoś S., Hofmański P., Proces karny. Zarys systemu, Wydanie dwunaste, Wolters Kluwer, Warszawa 2016;

Waltoś S., Hofmański P., Proces karny. Zarys systemu, Wydanie trzynaste, Wolters Kluwer, Warszawa 2016;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Waltoś S., Recenzja książek „Przestępczość w XXI wieku – zapobieganie i zwalczanie: A: Problemy prawno-kryminologiczne", s. 973, „B: Problemy technologiczno-informatyczne", s. 905, pod red. naukową Emila W. Pływaczewskiego, Wojciecha Filipkowskiego, Zbigniewa Rau, Wydawnictwo Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa 2015, „Prokuratura i Prawo" 2016, nr 4;

Wasiński G., Wybrane aspekty specyfiki przewodu sądowego z udziałem świadka koronnego, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005;

Waszkiewicz P., Traktat o dobrej prewencji kryminalnej, Towarzystwo Inicjatyw Prawnych i Kryminalistycznych Paragraf 22, Warszawa – Newark 2015;

Wesołowska A., Korupcja w wymiarze sprawiedliwości – symptomy i kulisy, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2005;

Wieczorek L., Zjawiska patologii społecznej i przeciwdziałanie im w mieście średniej wielkości. Kryminologiczna analiza terenu, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk" , Katowice 2013;

Wierzchowski T., Recenzja książki Izabeli Nowickiej, Rozbój drogowy jako przejaw zorganizowanej działalności przestępczej, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2004, ss. 398, „Prokuratura i Prawo" 2006, nr 7-8;

Wiśniewski B. (red. nauk.), Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2011;

Włodarczyk R., Znaczenie badań genetycznych w identyfikacji wielu ofiar a współcześnie stosowane metody identyfikacyjne, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 1 (105);

Wnorowski H., Ćwikowski D., Przestępczość transgraniczna w Polsce i próba szacowania jej skali, OPTIMUM 2015, nr 3, WEiZ UwB;

Wójcik J.W., Przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa 2011;

Wößner G., Women and Children as Victims of Sex Offences: Crime Prevention by Treating the Offenders?, [w:] H. Kury, S. Redo, E. Shea (eds.), Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration. Suggestions for Succeeding Generations (Volume 2), Springer International Publishing, Switzerland 2016;

Zatyka E., The Criminal Law and Property-related Consequences of purchasing a Stolen Vehicle, ([w:]) E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and the Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Vol. 4, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2009;

Zawadka G., Bat na bossów od dopalaczy, „Rzeczpospolita" z 8 czerwca 2016;

Zubrzycki W. (red.), Przez PZ do terroryzmu, tom 2, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2015;

Zygmunt A., Koźlak J., Nawarecki E., Analiza otwartych źródeł internetowych z zagotowaniem metodologii sieci społecznościowych [w:] W. Filipkowski, W. Mądrzejowski (red.), Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, C.H.Beck, Warszawa 2012;

Żytnicki P., Tajne więzienia dla bogatych, „Gazeta Wyborcza" z 3 sierpnia 2016 r.;

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Opracowania i dokumenty niepublikowane oraz publikowane w formie elektronicznej

Bilewicz P.K., Prawne i kryminologiczne aspekty kłusownictwa leśnego, praca doktorska (niepublikowana) napisana w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii Uniwersytetu w Białymstoku pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. E.W. Pływaczewskiego, Białystok 2005;

Bołtryk P., Kryminologiczne i prawne aspekty posiadania narkotyków w Polsce (na przykładzie pochodnych konopii innych niż włókniste), praca doktorska (niepublikowana) napisana w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii Uniwersytetu w Białymstoku pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. E.W. Pływaczewskiego, Białystok 2015;

Boratyńska K.P., Podsłuch w ustawodawstwie polskim i wybranych krajach zachodnich, praca doktorska (niepublikowana) napisana pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. A. Bulsiewicza w Zakładzie Postępowania Karnego Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2004;

Dąbrowska M., Zorganizowane formy przestępczości nieletnich, praca magisterska napisana w Katedrze Prawa Karnego Uniwersytetu w Białymstoku pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. E.W. Pływaczewskiego, Białystok 2015;

Enerlich M., Łapownictwo w Policji i metody jego zwalczania, Białystok 2002, rozprawa doktorska (niepublikowana), opracowana w Zakładzie Kryminologii i Problematyki Przestępczości Zorganizowanej Uniwersytetu w Białymstoku pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. E.W. Pływaczewskiego;

Europejski Urząd Statystyczny Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators, data dostępu: 17.07.2015 r.;

Furgała A., Polska antyterrorystyczna polityka informacyjna jako narzędzie zapobiegania przestępstwom terrorystycznym i ich skutkom, Białystok 2013, rozprawa doktorska (niepublikowana), opracowana w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii Uniwersytetu w Białymstoku pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. E.W. Pływaczewskiego;

Chomentowski P., Prawnokarne i organizacyjne elementy systemu antyterrorystycznego w Polsce – stan obecny i pespektywy doskonalenia, Białystok 2013, rozprawa doktorska opracowana w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii Uniwersytetu w Białymstoku pod kierunkiem naukowym prof.zw.dr hab. Emila W. Pływaczewskiego;

Guzik-Makaruk E.M., Możliwości wykorzystania i wdrożenia nowoczesnych technologii do budowy narzędzi wspomagających codzienne funkcjonowanie osób niewidomych, e-book, Kraków – Białystok – Poznań 2011;

Karczmarek J., Kryminologiczne i prawne aspekty przestępstwa wzięcia i przetrzymywania zakładnika (art. 252 k.k.), praca doktorska napisana w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii Uniwersytetu w Białymstoku pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. E.W. Pływaczewskiego, Białystok 2011;

Krajewski Ł., Energetyka jądrowa – ujęcie ogólne, opracowanie wewnętrzne, przygotowane na potrzeby projektu na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa pt. "Nowoczesne technologie dla/w procesie karnym i ich wykorzystywanie – aspekty technologiczne, kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne";

Krajewski Ł., Energetyka jądrowa w prawie polskim, opracowanie wewnętrzne, przygotowane na potrzeby projektu na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa pt. "No-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

woczesne technologie dla/w procesie karnym i ich wykorzystywanie – aspekty technologiczne, kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne";

Kużelewski D., Prawne aspekty nowoczesnych rozwiązań technologicznych w procesie karnym (Cz. I – Analiza możliwości zastosowania w obowiązującej procedurze karnej; Cz. II – Analiza możliwości zastosowania po nowelizacji k.p.k.);

Laskowska K., Możliwość kwalifikacji niezgodnej z prawem działalności organizacji ekologicznych w Rosji, Białystok 2011 (opracowanie niepublikowane przygotowane na potrzeby realizacji projektu rozwojowego pt. „Kryminologiczne aspekty wdrożenia i stosowania nowoczesnych technologii służących ochronie bezpieczeństwa)";

Makutynowicz M., Służby specjalne w zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego w Polsce, opracowanie wewnętrzne, przygotowane na potrzeby projektu na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa pt. „Nowoczesne technologie dla/w procesie karnym i ich wykorzystywanie – aspekty technologiczne, kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne";

Makutynowicz M., Bezpieczeństwo elektrowni jądrowych, opracowanie wewnętrzne, przygotowane na potrzeby projektu na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa pt. „Nowoczesne technologie dla/w procesie karnym i ich wykorzystywanie – aspekty technologiczne, kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne";

Makutynowicz M., Polityka UE w dziedzinie energii jądrowej – przegląd dokumentów UE, opracowanie wewnętrzne, przygotowane na potrzeby projektu na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa pt. „Nowoczesne technologie dla/w procesie karnym i ich wykorzystywanie – aspekty technologiczne, kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne";

Makutynowicz M., Prawno-społeczne aspekty przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa w kontekście problematyki energii jądrowej, opracowanie wewnętrzne, przygotowane na potrzeby projektu na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa pt. „Nowoczesne technologie dla/w procesie karnym i ich wykorzystywanie – aspekty technologiczne, kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne";

Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, Kwestionariusz recenzji raportu końcowego projektu rozwojowego pt. Kryminologiczne aspekty wdrożenia i stosowania nowoczesnych technologii służących ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego (niepublikowany) z dnia 23.04.2012 r.;

Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, strona internetowa Projektów i programów dotyczących obronności i bezpieczeństwa: http://www.ncbir.pl/programy-i-projekty-obronnosc-bezpieczenstwo/;

Marek A., Pływaczewski E., Professional Crime: Is it a Problem for a Socialist Society? (referat przedstawiony na X Kongresie Międzynarodowego Stowarzyszenia Kryminologii (Hamburg, 4-9 września 1988);

Narodowa Strategia Integracji Społecznej, Warszawa 2004, dokument dostępny pod adresem: http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/mps/NSIS.pdf, data dostępu: 10.07.2015 r.;

Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, Kwestionariusz recenzji raportu końcowego projektu rozwojowego pt. „Prawne i kryminologiczne aspekty wdrożenia i stosowania nowoczesnych technologii służących ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego", Warszawa, 7.05.2012 r.;

Ocieczek G., Weryfikacja zeznań składanych przez polskich świadków koronnych, Katowice 2015, rozprawa doktorska (niepublikowana), opracowana na Wydziale Prawa

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. T. Widły;

Opinia PPBW do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 154), przesłana do Mnisterstwa Cyfryzacji w dniu 11 stycznia 2016 r.;

Pismo dyrektora Biura Ministra Sprawiedliwości (sygnatura BM-I-079-6/10/2) z dnia 12 stycznia 2010 r.;

Pismo PPBW z dnia 8 lutego 2011 r., adresowane do Dyrektora Departament Unii Europejskiej i Współpracy Międzynarodowej MSWiA wraz z opinią na temat założeń unijnej Strategii Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ISS);

Pismo Kierownika działu realizacji projektów na rzecz bezpieczeństwa i obronności państwa z dnia 4.06.2013 r. (DOBR/5101/362/BR/13);

Pogorzelski J., Wykorzystanie technologii IT w pracy powszechnych jednostek prokuratury, materiał wewnętrzny, przygotowany na potrzeby projektu na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa pt. „Nowoczesne technologie dla/w procesie karnym i ich wykorzystywanie – aspekty technologiczne, kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne";

Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Strategia Działania Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego na lata 2015-2020, wersja 1.16 (niepublikowana);

Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Opinia do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 154), przesłana do Mnisterstwa Cyfryzacji w dniu 11 stycznia 2016 r.;

Raport końcowy z realizacji projektu rozwojowego własnego pt. "Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa"(załącznik nr 2). Numer rejestracyjny projektu: N N110 104935. Numer umowy: 1049/B/H03/2008/35

Raport końcowy z realizacji projektu rozwojowego własnego pt. „Prawne i kryminologiczne aspekty wdrożenia i stosowania nowoczesnych technologii służących ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego. Numer projektu: 0R000037. Numer umowy: 0037/R/T00/2009/07;

Raport końcowy z realizacji projektu na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa pt. „Nowoczesne technologie dla/w procesie karnym i ich wykorzystanie – aspekty techniczne, kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne ". Numer projektu: Nr O ROB 0021 01/ID 21/2; Numer umowy: 0021/R/ID2/2011/01;

Raport pt. „Diagnoza zjawiska korupcji na podstawie badania ankietowego przeprowadzonego wśród podróżnych przekraczających granicę polsko-białoruską", sporządzony w Podlaskim Oddziale Straży Granicznej w Białymstoku przy udziale Izby Celnej w Białymstoku i Wydziału Prawa UwB, Białystok, grudzień 2014.

Regulamin działalności Interdyscyplinarnej Komisji Naukowej ds. Przemocy i Dyskryminacji funkcjonującej na Wydziale Prawa UwB (stanowiący Załącznik do Zarządzenia nr 2 Dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 19 maja 2014 r.);

Sakowicz A., Opinia o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo prasowe (druk nr 640) z dnia 30 października 2008 r. (niepublikowana);

Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego KGP w Warszawie w 2005 r., Warszawa, styczeń 2006;

Stenogram z Konferencji PPBW w Będlewie (3–6 grudnia 2013 r.) pod hasłem, „Kształtowanie bezpieczeństwa wewnętrznego – 10-lecie Polskiej Platformy Bezpieczeństwa

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Wewnętrznego. Kierunki na lata 2014-2020", z zamkniętego warsztatu roboczego pt. Problematyka monitoringu wizyjnego i danych telekomunikacyjnych (uczestnicy: Fundacja Panoptykon, RPO, GIODO, HFPC, NIK, prokuratura, sędziowie, Policja oraz inne służby mundurowe i specjalne);

Szychowski R., Problemy związane z wprowadzeniem w życie projektu karnego elektronicznego postępowania sądowego – opracowanie niepublikowane, będące częścią dokumentacji z realizacji projektu rozwojowego własnego pt. "Prawne i kryminologiczne aspekty wdrożenia i stosowania nowoczesnych technologii służących ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego" (Nr 0R000037).

Wykład (fragmenty) prof. SGH dr hab. Marka Bryxa wygłoszony z okazji inauguracji 102. roku akademickiego w Szkole Głównej Handlowej zatytułowanego "O prawie do dachu nad głową".

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Aneks

Białostocka Szkoła Kryminologii

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Promotorstwo doktoratów
Prof. zw. dr hab. Emil W. Pływaczewski

Katarzyna Laskowska, „Nielegalny handel narkotykami i substancjami psychotropowymi w Polsce", obrona doktoratu 1998 r.

Ewa Monika Guzik, „Sekty religijne w Polsce. Studium prawno-kryminologiczne", obrona doktoratu 2000 r.

Mirosław Jan Lisiecki, „Sprawcy i ofiary zabójstw homoseksualnych – studium kryminologiczne", obrona doktoratu 2000 r.

Izabela Nowicka, „Rozboje drogowe w aspekcie prawno-karnym i kryminologicznym", obrona doktoratu 2000 r.

Zbigniew Władysław Rau, „Przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie w Polsce", obrona doktoratu 2000 r.

Marek Arkadiusz Enerlich, „Łapownictwo w Policji i metody jego zwalczania", obrona doktoratu 2000 r.

Wojciech Filipkowski, „Przeciwdziałanie procederowi prania pieniędzy ze szczególnym uwzględnieniem instytucji rynku finansowego", obrona doktoratu 2002 r.

Magdalena Monika Ickiewicz-Sawicka, „Skazani i tymczasowo aresztowani a HIV/AIDS. Studium kryminologiczne i penitencjarne", obrona doktoratu 2005 r.

Beata Goworko-Składanek, „Nieprzystosowanie społeczne nieletnich ze szczególnym uwzględnieniem czynników rodzinnych", obrona doktoratu 2006 r.

Piotr Karol Bilewicz, „Prawne i kryminologiczne aspekty kłusownictwa łowieckiego", obrona doktoratu 2006 r.

Marcin Karol Makutynowicz, „Prawo karne wojskowe jako wyspecjalizowana dziedzina prawa karnego", obrona doktoratu 2006 r.

Piotr Worona, „Kryminologiczne i kryminalistyczne aspekty narkomanii i wprowadzenia do obrotu środków odurzających", obrona doktoratu 2008 r.

Elżbieta Zatyka, „Lekarski obowiązek udzielenia pomocy w świetle prawa karnego", obrona doktoratu 2009 r.

Dorota Mocarska, „Przestępne nadużycie władzy przez funkcjonariuszy Policji w ujęciu prawnokarnym i kryminologicznym", obrona doktoratu 2010 r.

Magdalena Perkowska, „Kryminologiczne aspekty przestępczości cudzoziemców na wschodniej granicy Polski", obrona doktoratu 2011 r.

Janusz Kazimierz Kaczmarek, „Kryminologiczne i prawne aspekty przestępstwa wzięcia i przetrzymywania zakładnika (art. 252 k.k.)", obrona doktoratu 2012 r.

Anna Świerczewska-Gąsiorowska, „Prawnokarne i kryminologiczne aspekty wymuszeń rozbójniczych", obrona doktoratu 2013 r.

Agata Anna Furgała, „Polska antyterrorystyczna polityka informacyjna jako narzędzie zapobiegania przestępstwom terrorystycznym i ich skutkom", obrona doktoratu 2013 r.

Paweł Grzegorz Chomentowski, „Prawnokarne i organizacyjne elementy systemu antyterrorystycznego w Polsce – stan obecny i perspektywy doskonalenia", obrona doktoratu 2014 r.

Bartosz Władysław Fieducik, „Terroryzm morski w świetle międzynarodowego prawa karnego", obrona doktoratu 2014 r.

Piotr Bołtryk, „Kryminologiczne i prawne aspekty posiadania narkotyków w Polsce (na przykładzie pochodnych konopi innych niż włókniste)", obrona doktoratu 2015 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Urszula Gęślicka, „Prawne i kryminologiczne aspekty wykonywania zawodu komornika sądowego", obrona doktoratu 2017 r.

Dr hab. Ewa M. Guzik-Makaruk, prof. UwB

Emilia Jurgielewicz-Delegacz, „Wypadek w komunikacji z udziałem osób niepełnosprawnych ze szczególnym uwzględnieniem osób niewidomych i słabowidzących. Studium prawno-kryminologiczne", obrona doktoratu 2014 r.

Dr hab. Katarzyna Laskowska, prof. UwB

Edyta Kimera, „Przestępstwo czynnej napaści na funkcjonariusza Policji w ujęciu karnoprawnym i kryminologicznym", obrona doktoratu 2012 r.

Ewa Topczewska, „Nielegalne przekroczenie granicy państwowej w ujęciu prawnym i kryminologicznym", obrona doktoratu 2013 r.

Łukasz Twarowski, „Karnoprawny obowiązek naprawienia szkody", obrona doktoratu 2014 r.

Rafał Rejmaniak, „Wyrabianie, handel i posiadanie broni palnej oraz amunicji w ujęciu karnoprawnym i kryminologicznym", obrona doktoratu 2016 r.

Postępowania awansowe i habilitacyjne
Prof. zw. dr hab. Emil W. Pływaczewski

Opinia dla Centralnej Komisji do spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych, dotycząca zatwierdzenia uchwały Rady Wydziału Prawa i Administracji UJ z dnia 17 maja 1993 r. o nadaniu stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk prawnych w zakresie kryminologii doktorowi Juliuszowi Leszczyńskiemu, 1997 r.

Recenzja dorobku naukowego i dydaktycznego dr. hab. Piotra Hofmańskiego, prof. UW w związku z toczącą się procedurą przedłużenie zatrudnienia na stanowisku profesora nadzwyczajnego na Wydziale Prawa UW w Białymstoku, 1996 r.

Opinia o całości dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego prof. dr. hab. Andrzeja Bałandynowicza w związku ze wszczęciem procedury mianowania na stanowisko profesora zwyczajnego na Uniwersytecie Warszawskim – Wydział Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji, 1999 r.

Opinia o dorobku naukowo-badawczym i dydaktyczno-wychowawczym doc. dr hab. Janiny Wojciechowskiej w związku z wszczęciem postępowania kwalifikacyjnego w przedmiocie wysunięcia jej kandydatury do tytułu naukowego profesora nauk prawnych, 2000 r.

Recenzja dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego dr hab. Mirosławy Melezini w związku z procedurą o mianowanie jej na stanowisko profesora nadzwyczajnego, 2004 r.

Opinia dla Centralnej Komisji do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych w sprawie awansu naukowego – wskutek odwołania dr. Jerzego Wójcika od decyzji Komisji z dnia 25 września 2006 r. w sprawie odmówienia zatwierdzenia uchwały Rady Wydziału Prawa i Administracji UW w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego nauk prawnych, 2007 r.

Recenzja rozprawy habilitacyjnej, dorobku naukowego i dydaktyczno-organizacyjnego dr Katarzyny Laskowskiej w przewodzie habilitacyjnym na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, 2007 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Recenzja rozprawy habilitacyjnej, dorobku naukowego i dydaktyczno-organizacyjnego w przewodzie habilitacyjnym dr. Sławomira Redo, 2008 r.

Recenzja dorobku naukowego i dydaktycznego dr hab. Mirosławy Melezini, prof. UwB w związku z postępowaniem o mianowanie na stanowisko profesora nadzwyczajnego na czas nieokreślony, 2009 r.

Recenzja dorobku naukowego i dydaktycznego dr hab. Grażyny Szczygieł w związku z postępowaniem o mianowanie Jej na stanowisko profesora nadzwyczajnego na czas nieokreślony, 2004 r.

Opinia dla Centralnej Komisji do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych o całości dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego dr hab. Zbigniewa Hołdy w związku z postępowaniem o nadanie tytułu naukowego profesora, 2009 r.

Opinia o całości dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego prof. dr. hab. Krzysztofa Krajewskiego w związku z postępowaniem na Wydziale Prawa i Administracji UJ o powołanie na stanowisko profesora zwyczajnego, 2009 r.

Recenzja rozprawy habilitacyjnej, dorobku naukowego i dydaktyczno-organizacyjnego dr Ewy M. Guzik-Makaruk w przewodzie habilitacyjnym na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, 2009 r.

Recenzja dla Centralnej Komisji do spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych dorobku naukowego dr hab. Ewy Gruzy, prof. nadzw. Uniwersytetu Warszawskiego, w przedmiocie nadania tytułu naukowego profesora, 2011 r.

Recenzja rozprawy habilitacyjnej, dorobku naukowego i dydaktyczno-organizacyjnego dr Izabeli Nowickiej w przewodzie habilitacyjnym na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, 2011 r.

Recenzja rozprawy habilitacyjnej, dorobku naukowego i dydaktyczno-organizacyjnego doktora Janusza Rawickiego w przewodzie habilitacyjnym na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 2011 r.

Recenzja dla Centralnej Komisji do spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych rozprawy habilitacyjnej i ocena dorobku naukowo-badawczego i działalności naukowo-dydaktycznej dr Marii Szczepaniec, 2013 r.

Opinia dla Centralnej Komisji do spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych o całości dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego dr. hab. Leszka Wilka w związku z postępowaniem o nadanie tytułu naukowego profesora, 2013 r.

Opinia dla Centralnej Komisji do spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych w sprawie dorobku naukowego i dydaktycznego dr. hab. Mirosławy Melezini, prof. UwB w związku z postępowaniem w przedmiocie nadania tytułu naukowego profesora, 2014 r.

Recenzja dla Centralnej Komisji do spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych osiągnięć naukowych dr Katarzyny Kaczmarczyk-Kłak w związku z procedurą o nadanie stopnia doktora habilitowanego, 2014 r.

Opinia dla Centralnej Komisji do spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych w sprawie dorobku naukowego i dydaktycznego dr hab. Roberta Zawłockiego, prof. UAM w związku z postępowaniem w przedmiocie nadania Mu tytułu naukowego profesora, 2014 r.

Opinia dla Centralnej Komisji do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych w sprawie dorobku naukowego i dydaktycznego dr hab. Grażyny B. Szczygieł, prof. UwB w związku z postępowaniem w przedmiocie nadania tytułu naukowego profesora, 2015 r.

Członek Komisji w przewodzie habilitacyjnym dr. Wojciecha Filipkowskiego, 2013 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Przewodniczący Komisji w przewodzie habilitacyjnym dr. Pawła Waszkiewicza na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, 2016 r.

Dr hab. Wojciech Filipkowski, prof. UwB

Sekretarz w komisji habilitacyjnej w przewodzie dr Elżbiety Żywuckiej-Kozłowskiej, posiedzenie Komisji: Warszawa 12 czerwca 2015 r.

Opinie o kandydatach w konkursie na stanowisko adiunkta w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii Wydział Prawa Uniwersytet w Białymstoku, 2016 r.

Sekretarz w komisji habilitacyjnej w przewodzie dr Ewy Kowalewskiej-Borys, 2017 r.

Dr hab. Ewa M. Guzik-Makaruk, prof. UwB

Opinia o kandydacie na stanowisko adiunkta w Katedrze Prawa Karnego Materialnego – dr Elżbieta Zatyka, 7 czerwca 2010 r.

Recenzja dorobku naukowego i osiągnięć dydaktycznych dr hab. Andrzeja Sakowicza w postępowaniu o mianowanie na stanowisko profesora nadzwyczajnego, 1 września 2013 r.

Recenzja dorobku naukowego i osiągnięć dydaktycznych dr. hab. Wojciecha Filipkowskiego w postępowaniu o zatrudnienie na stanowisko profesora nadzwyczajnego, 26 września 2014 r.

Sekretarz w komisji habilitacyjnej w przewodzie dr. Wojciecha Filipkowskiego, posiedzenie Komisji: Gdańsk, 17 czerwca 2013 r.

Recenzent w komisji habilitacyjnej w przewodzie dr Elżbiety Żywuckiej-Kozłowskiej, posiedzenie Komisji: Warszawa 12 czerwca 2015 r.

Członek komisji habilitacyjnej w przewodzie dr. Piotra Chlebowicza, posiedzenie Komisji: Białystok, 26 lutego 2016 r.

Członek komisji habilitacyjnej w przewodzie dr Krystyny Szczechowicz, posiedzenie Komisji: Warszawa 12 czerwca 2015 r.

Sekretarz w komisji habilitacyjnej w przewodzie dr. Zygmunta Kukuły, posiedzenie Komisji, 2017 r.

Dr hab. Katarzyna Laskowska, prof. UwB

Recenzja dorobku naukowego i osiągnięć dydaktycznych dr hab. Ewy Moniki Guzik-Makaruk w postępowaniu o mianowanie na stanowisko profesora nadzwyczajnego, 2011 r.

Członek komisji habilitacyjnej w przewodzie dr Elżbiety Żywuckiej-Kozłowskiej, posiedzenie Komisji, 2015 r.

Sekretarz komisji habilitacyjnej w przewodzie dr. Piotra Chlebowicza, posiedzenie Komisji, 2016 r.

Recenzja dorobku naukowego i osiągnięć dydaktycznych dr hab. Ewy Guzik-Makaruk w postępowaniu o zatrudnienie na stanowisko profesora nadzwyczajnego, 2016 r.

Członek komisji habilitacyjnej w przewodzie dr. Zygmunta Kukuły, posiedzenie Komisji, 2017 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Recenzje w przewodach doktorskich
Prof. zw. dr hab. Emil W. Pływaczewski

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Dariusza Podlesia „Odpowiedzialność karna za prowadzenie pojazdu mechanicznego na podstawie art. 214 k.k. z 1969 r.", napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Stefana Lelentala, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, 1988 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Jana Świerczewskiego pt.: „Problemy nieprzystosowania społecznego młodzieży wojskowej a wyniki jej kształcenia", napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Jana S. Bogusza przedłożonej na Wydziale Nauk Humanistycznych Akademii Obrony Narodowej w Warszawie, 1993 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Mirosława Babiaczyka pt. „Przestępczość komputerowa przeciwko mieniu", napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Andrzeja J. Szwarca, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji UAM w Poznaniu, 1996 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Mirosława Kaliszczaka pt. „Kryminalistyczna identyfikacja zwłok na podstawie metalowych implantów kostnych", napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Stanisława Pikulskiego, przedłożonej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, 1996 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Zygmunta Kukuły pt. „Przestępczość gospodarcza na Podbeskidziu w okresie transformacji ustroju gospodarczego", napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr hab. Oktawii Górniok, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego, 2001 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Norberta Gilla pt. „Pozbawienie sprawcy korzyści z przestępstwa (art. 45 k.k.). Studium krytyczne z zakresu prawa karnego i polityki kryminalnej", napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Bogusława Sygita, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, 2002 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Pawła Daniluka pt. „Wyłączenie bezprawności karnej zabiegów «chirurgicznej zmiany płci» u transseksualistów w polskim prawie karnym", napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Grażyny B. Szczygieł, prof. UwB, przedłożonej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, 2005 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Doroty Czura-Kalinowskiej, pt. „Odpowiedzialność karna za działanie na szkodę spółki prawa handlowego (art. 585 kodeksu spółek handlowych)", napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Andrzeja J. Szwarca, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji UAM w Poznaniu, 2005 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Andrzeja Dusia pt .„Przestępstwo samowolnego oddalenia z art. 338 kk. w teorii i praktyce", napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Marka Bojarskiego, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego, 2005 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Justyny A. Karaźniewicz, pt. „Bankowe oszustwo kredytowe – aspekty normatywne, kryminologiczne i polityczno-kryminalne", napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Mariana Filara, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, 2005 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Anety Michalskiej-Warias pt. „Przestępczość zorganizowana i prawnokarne formy jej przeciwdziałania", napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Tadeusza Bojarskiego, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 2006 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Anny Golonka pt. „Prawnokarne zagadnienia wprowadzania do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł", napisanej pod kierunkiem naukowym dr. hab. Zbigniewa Ćwiąkalskiego, prof. UJ, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji UJ, 2007 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Małgorzaty Wysoczyńskiej pt. „Przestępstwo poplecznictwa w polskim kodeksie karnym z 1997 r.", napisanej pod kierunkiem naukowym dr. hab. Krzysztofa Indeckiego, prof. UŁ, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, 2007 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Kamila Frąckowiaka pt. „Prawne standardy użycia broni palnej przez policjantów w świetle ochrony życia człowieka" napisanej pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Stanisława Pikulskiego, przedłożonej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, 2008 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Moniki Filipkowskiej pt. „Przestępstwo oszustwa asekuracyjnego w teorii i praktyce", napisanej pod kierunkiem prof. zw dr. hab. Marka Bojarskiego, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego, 2009 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Olgi Krajniak pt. „Zorganizowane grupy przestępcze. Studium kryminalistyczne", napisanej pod kierunkiem prof. zw dr. hab. Huberta Kołeckiego, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji UAM w Poznaniu, 2009 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr Alfreda Staszaka pt. „Porwania w celu wymuszenia okupu. Studium kryminalistyczne", napisanej pod kierunkiem prof. zw dr. hab. Huberta Kołeckiego, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji UAM w Poznaniu, 2009 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Anny Płońskiej pt. „Karnoprawna ochrona tajemnicy zawodowej i informacji poufnych na rynku giełdowym", napisanej pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Marka Bojarskiego, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego, 2009 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Anety Sośnickiej pt. „Przestępstwo i wykroczenie przywłaszczenia w polskim prawie karnym", napisanej pod kierunkiem Pana Profesora Tadeusza Bojarskiego, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 2011 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Anny Chodorowskiej pt. „Przestępstwo zgwałcenia w teorii i praktyce", napisanej pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Stanisława Pikulskiego, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2011 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Patryka Kuziora pt. „Transgraniczna przestępczość zorganizowana w Europie i jej zwalczanie", napisanej pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Leona Chełmickiego-Tyszkiewicza, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego, 2012 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Agnieszki Szatkowskiej pt.: „Kryminologiczne i karno-wykonawcze aspekty przestępczości kobiet w Polsce", napisanej pod

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Stefana Lelentala, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, 2013 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Łukasza Twarowskiego pt. „Karnoprawny obowiązek naprawienia szkody", napisanej pod kierunkiem dr hab. Katarzyny Laskowskiej, prof. UwB, przedłożonej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, 2013 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Marka Działoszyńskiego pt. „*Community Policing* w praktyce polskiej Policji", napisanej pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Brunona Hołysta, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2013 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Grzegorza Ocieczka pt. „Weryfikacja zeznań składanych przez polskich świadków koronnych", napisanej pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Tadeusza Widły, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji UŚ, 2015 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Natalii Daśko pt. „Prawnokarna ochrona znaków towarowych", napisanej pod kierunkiem dr. hab. Andrzeja Adamskiego, prof. UMK, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji UMK, 2016 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Roberta Lizaka pt. „Pranie pieniędzy w polskim prawie karnym na tle międzynarodowym i prawnoporównawczym", napisanej pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Jana Skupińskiego, przedłożonej w Instytucie Nauk Prawnych PAN, 2016 r.

Dr hab. Wojciech Filipkowski, prof. UwB

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Mariusza Jurczewskiego pt. „Prawno-kryminalistyczna problematyka przestępczości stadionowej", przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Jerzego Kasprzaka, przedłożonej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. Publiczna obrona: 7 lipca 2014 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Piotra Guzewskiego pt. „Prawno-kryminalistyczne aspekty ustalania przyczyn pożarów", przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Bogusława Sigita, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Publiczna obrona: 11 grudnia 2014 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Macieja Aleksandra Kędzierskiego pt. „Przeciwdziałanie i zwalczanie finansowania terroryzmu w Polsce", przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr hab. Ewy Gruzy, przedłożonej w Instytucie Prawa Karnego, Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Publiczna obrona: 12 stycznia 2015 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Wojciecha Kasprzaka pt. „Ślady cyfrowe. Studium prawno-kryminalistyczne" przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr. hab. Denisa Solodova, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Publiczna obrona: 22 stycznia 2015 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Agnieszki Choromańskiej pt. „Mediacja w dochodzeniach policyjnych", przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr. hab. Wiesława Pływaczewskiego, prof. UWM, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Publiczna obrona: 17 marca 2016 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Marcina Krzysztofa Koniecznego pt. „Prawno-kryminalistyczna problematyka badań incydentów i wypadków lotniczych", przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr. hab. Denisa Solodova, prof. UWM, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Publiczna obrona: 9 czerwca 2016 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Ilii Solodova pt. „Etyka biegłego i jej znaczenie w kontradyktoryjnym postępowaniu karnym", przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Justyny Karaźniewicz, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Publiczna obrona: 18 grudnia 2016 r.

Dr hab. Ewa M. Guzik-Makaruk, prof. UwB

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Piotra Chrzczonowicza pt. „Sekty destrukcyjne. Zagadnienia kryminologiczne, karnoprawne i polityczno-kryminalne", przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Mariana Filara, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, ss. 388. Publiczna obrona: 14 grudnia 2010 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr Janusza Kaczmarka pt. „Kryminologiczne i prawne aspekty przestępstwa wzięcia i przetrzymywania zakładnika (art. 252 k.k.)", przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Emila W. Pływaczewskiego, przedłożonej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, ss. 339. Publiczna obrona: 19 stycznia 2012 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Bartłomieja Gadeckiego pt. „Ochrona podwodnego dziedzictwa kultury – aspekty prawnokarne i kryminologiczne", przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Wiesława Pływaczewskiego, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, ss. 294. Publiczna obrona: 21 lutego 2013 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Marcina Karola Makutynowicza pt. „Prawo karne wojskowe jako wyspecjalizowana dziedzina prawa karnego", przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Emila W. Pływaczewskiego, przedłożonej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, ss. 310. Publiczna obrona: 25 kwietnia 2013 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Anny Świerczewskiej-Gąsiorowskiej pt. „Prawnokarne i kryminologiczne aspekty wymuszeń rozbójniczych, przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Emila W. Pływaczewskiego, przedłożonej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, ss. 235. Publiczna obrona: 20 czerwca 2013 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Ewy Nowickiej pt. „Nielegalne przekroczenie granicy państwowej w ujęciu prawnym i kryminologicznym", przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Katarzyny Laskowskiej, Prof. UwB, przedłożonej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, ss. 301. Publiczna obrona: 24 września 2013 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Magdaleny Wolińskiej pt. „Znachorstwo – studium prawno-kryminalistyczne", przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Jerzego Kasprzaka, przedłożonej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, ss. 524. Publiczna obrona: 24 marca 2014 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Dariusza Charko pt. „Przestępstwo kradzieży z włamaniem. Studium karnomaterialne i kryminalistyczne", przygotowanej pod

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

kierunkiem naukowym dr. hab. Jarosława Moszczyńskiego, prof. UWM, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, ss. 322. Publiczna obrona: 12 grudnia 2013 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Marcina Dudzika pt. „Prawo karne wobec narażenia życia i zdrowia ludzkiego na niebezpieczeństwo", przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Marka Bojarskiego, przedłożonej na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, ss. 309. Publiczna obrona: 7 kwietnia 2014 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Bartosza Władysława Fieducika pt. „Terroryzm morski w świetle międzynarodowego prawa karnego", przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Emila W. Pływaczewskiego, przedłożonej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, ss. 262. Publiczna obrona: 20 maja 2014 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Łukasza Wieczorka pt. „Praca przymusowa – zagadnienia prawne i kryminologiczne", przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Zbigniewa Lasocika, przedłożonej w Instytucie Nauk Prawnych PAN w Warszawie, ss. 402. Publiczna obrona: 12 grudnia 2014 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Kornelii Stępień pt.: „Przestępczość nieletnich dziewcząt w procesie resocjalizacji w zakładach poprawczych. Studium kryminologiczne", przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Wiesława Pływaczewskiego, prof. UWM, przedłożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, ss. 496. Publiczna obrona: 14 maja 2015 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Cezarego Kąkola pt. „Prawnokarne aspekty imprez masowych", przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Marka Bojarskiego, przedłożonej na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, ss. 395. Publiczna obrona: 25 kwietnia 2016 r.

Dr hab. Katarzyna Laskowska, prof. UwB

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Elżbiety Zatyki pt. „Lekarski obowiązek udzielenia pomocy w świetle prawa karnego", ss. 268, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Emila Pływaczewskiego, obronionej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku w 2009 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Doroty Mocarskiej pt. „Przestępne nadużycie władzy przez funkcjonariuszy Policji w ujęciu prawnokarnym i kryminologicznym", ss. 357, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Emila Pływaczewskiego, obronionej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku w 2010 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Roberta Dziembowskiego pt. „Zniesławienie w świetle prawa karnego na tle porównawczym", ss. 170, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Stanisława Pikulskiego, obronionej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie w 2011 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Joanny Stopińskiej pt. „Recydywa w przestępstwach przeciwko mieniu", ss. 249, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Stanisława Pikulskiego, obronionej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie w 2012 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Magdaleny Perkowskiej pt. „Kryminologiczne aspekty przestępczości cudzoziemców na wschodniej granicy Polski", ss. 333, napisanej pod kierunkiem naukowym Prof. zw. dr hab. Emila Pływaczewskiego, obronionej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku w 2012 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Agaty Furgały pt. „Polska antyterrorystyczna polityka informacyjna jako narzędzie zapobiegania przestępstwom terrorystycznym i ich skutkom", ss. 248, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Emila Pływaczewskiego, obronionej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku w 2014 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Pawła Chomentowskiego pt. „Prawnokarne i organizacyjne elementy systemu antyterrorystycznego w Polsce – stan obecny i perspektywy doskonalenia", ss. 373, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Emila Pływaczewskiego, obronionej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku w 2014 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Piotra Bołtryka pt. „Kryminologiczne i prawne aspekty posiadania narkotyków w Polsce (na przykładzie pochodnych konopi innych niż włókniste)", ss. 340 napisanej pod kierunkiem naukowym Prof. zw. dr hab. Emila Pływaczewskiego, obronionej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku w 2015 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Macieja Dudy pt. „Przestępstwa z nienawiści. Studium prawnokarne i kryminologiczne", ss. 411, napisanej pod kierunkiem naukowym dr. hab. Wiesława Pływaczewskiego, obronionej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie w 2015 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Lidii Janiszewskiej pt. „Nadzwyczajne złagodzenie kary w przestępstwach przeciwko życiu", ss. 227, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr. hab. Stanisława Pikulskiego, obronionej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie w 2016 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Ireneusza Bembasa pt. „Poplecznictwo. Studium prawnokarne i kryminologiczne", ss. 408, napisanej pod kierunkiem naukowym dr. hab. Wiesława Pływaczewskiego, obronionej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie w 2016 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Jarosława Chamernika pt. „Przestępstwo niealimentacji jako problem społeczny i prawny", ss. 302, napisanej pod kierunkiem naukowym dr. hab. Krzysztofa Indeckiego, obronionej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego w 2017 r.

Wykaz otwartych przewodów
Prof. zw. dr hab. Emil W. Pływaczewski

Diana Dajnowicz-Piesiecka – „Porwania rodzicielskie w ujęciu prawnym i kryminologicznym"

Katarzyna Chomicz – „Przestępczość obywateli Polski w Londynie. Aspekty kryminologiczne"

Dr hab. Ewa M. Guzik-Makaruk, Prof. UwB

Katarzyna Heba – „Przestępczość osób niewidomych i słabowidzących w Polsce"

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Dr hab. Katarzyna Laskowska, prof. UwB

Anna Tywończuk-Gieniusz – „Karnoprawne i kryminologiczne aspekty przestępstwa zmuszania w świetle art. 191 k.k"

Lista Doktorantów w roku akademickim 2016/2017
Prof. zw. dr hab. Emil W. Pływaczewski

Katarzyna Chomicz – IV rok
Diana Dajnowicz-Piesiecka – IV rok
Emilia Magdalena Truskolaska – IV rok
Justyna Grusza – III rok
Karolina Bujnowska – III rok
Agnieszka Langowska – II rok
Agnieszka Daniszewska – II rok
Dorota Kamińska – I rok

Dr hab. Wojciech Filipkowski, prof. UwB

Edyta Mucha – IV rok
Wioletta Elżbieta Zaleska – IV rok
Julianna Konopko – III rok
Izabela Agnieszka Rembelińska – III rok
Katarzyna Sulima – III rok
Katarzyna Siemienkowicz – II rok
Michał Dąbrowski – II rok
Justyna Szuszkiewicz – II rok
Anna Paulina Byczak– II rok
Hanna Iwanowna Czuwak – I rok

Dr hab. Ewa M. Guzik-Makaruk, prof. UwB

Katarzyna Ciulkin-Sarnocińska – IV rok
Magda Olesiuk-Okomska – IV rok
Przemysław Alkowski – III rok
Iga Sylwia Kalinowska-Maksim – III rok
Paulina Pawluczuk-Bućko – III rok
Ewelina Wojewoda – III rok
Patryk Krzysztof Theuss – II rok
Emilia Boczkowska – I rok
Marta Dąbrowska – I rok
Arkadiusz Dorian Leśniak-Moczuk – I rok

Dr hab. Katarzyna Laskowska, prof. UwB

Dominika Brulińska – IV rok
Karolina Kamińska – I rok
Vladyslav Meleshynskiy – I rok

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Wykaz publikacji

Monografie:

W. Filipkowski, Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym, Kraków 2004, ss. 452.

W. Filipkowski, Money Laundering – Legal and Economic Aspects, Białystok 2008, ss. 51.

W. Filipkowski, P. Chlebowicz, Analiza kryminalna. Aspekty kryminalistyczne i prawnodowodowe, Warszawa 2011, ss. 220.

E.M. Guzik-Makaruk, Sekty religijne w Polsce, Warszawa 2004, ss. 326.

E.M. Guzik-Makaruk, Transplantacja organów, tkanek i komórek w ujęciu prawnym i kryminologicznym. Studium prawnoporównawcze, Białystok 2008, ss. 532.

E.M. Guzik-Makaruk, Transplantacja narządów, tkanek i komórek. Wybrane aspekty kryminologiczne i prawnokarne, Białystok 2016, ss. 390.

K. Laskowska, Nielegalny handel narkotykami w Polsce, Białystok 1999, ss. 248.

K. Laskowska, Rosyjskojęzyczna przestępczość zorganizowana. Studium kryminologiczne, Białystok 2006, ss. 501.

K. Laskowska, Przestępczość w Rosji z perspektywy kryminologii i prawa karnego, Białystok 2016, ss. 525.

M. Perkowska, Przestępczość graniczna cudzoziemców, Warszawa 2013, ss. 232.

E.W. Pływaczewski, W. Cebulak, Prostitution in the United States and Poland. A Cross-cultural Criminological Study from a Religious Perspective, Białystok 2007, ss. 152.

E. Zatyka, Lekarski obowiązek udzielenia pomocy, Warszawa 2011, ss. 232.

Podręczniki, komentarze i materiały dydaktyczne:

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Komentarz do art. 299 kk, [w:] O. Górniok (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2004, s. 816-826.

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Komentarz do art. 299 kk, [w:] O. Górniok (red.), Kodeks karny. Komentarz, Wydanie 2, Warszawa 2005, s. 875-885.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, G.B. Szczygieł, K. Laskowska, E. Zatyka, Przewodnik po kodeksie karnym, Białystok 2007.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, G.B. Szczygieł, K. Laskowska, E. Zatyka, Przewodnik po prawie karnym, Warszawa 2008.

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Komentarz do art. 65 i 299 kk, [w:] M. Filar (red.), Kodeks karny, Komentarz, Wydanie 2, Warszawa 2010, s. 340-342, 1233 -1244.

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Komentarz do art. 65 i 299 kk, [w:] M. Filar (red.), Kodeks karny, Komentarz, Warszawa 2008, s. 302-304, 1076-1086.

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Komentarz do art. 65 i 299 kk, [w:] M. Filar (red.), Kodeks karny, Komentarz, Wydanie 3, Warszawa 2012, s. 347-349, 1301-1312.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, G.B. Szczygieł, K. Laskowska, E. Zatyka, Przewodnik po prawie karnym. Tablice, orzecznictwo, kazusy, wyd. 2, Warszawa 2012.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Komentarz do art. 65 i 299 kk, [w:] M. Filar (red.), Kodeks karny, Komentarz, Wydanie 4., Warszawa 2014, s. 404-406, 1512-1524.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, G.B. Szczygieł, K. Laskowska, E. Zatyka, Przewodnik po prawie karnym. Tablice, orzecznictwo, kazusy, Wydanie 3., Warszawa 2016.

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Komentarz do art. 65 i 299 kk, [w:] M. Filar (red.), Kodeks karny, Komentarz, Wydanie 5., Warszawa 2016, s. 497-499, 1596-1607.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Rozdział XXIX, [w:] M. Filar (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2012, s. 1103-1134.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Rozdział XXXV, [w:] M. Filar (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2012, s. 1228-1263.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Rozdział XXIX, [w:] M. Filar (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016, s. 1355-1395.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Rozdział XXXV, [w:] M. Filar (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016, s. 1492-1546.

E.W. Pływaczewski, Organisierte Kriminalität in Polen. Anzeichen und Bedingen, [w:] Polnische Polizei wegen der Organisierten Kriminalität. Polnische Edition der Mitteleuropäischen Polizeiakademie, Szczytno 1994, s. 84-109.

E.W. Pływaczewski, Geldwäsche, [w:] Polnische Polizei wegen der Organisierten Kriminalität. Polnische Edition der Mitteleuropäischen Polizeiakademie, Szczytno 1994, s. 118-134.

E.W. Pływaczewski, Hauptprobleme der Organisierten Kriminalität in Polen, [w:] Polnische Polizei angesichts der Organisierten Kriminalität, 2. Edition der Mitteleuropäischen Polizeiakademie, Szczytno 1995, s. 82-120.

E.W. Pływaczewski, Geldwäsche, [w:] Polnische Polizei augesichts der Organisierten Kriminalität, 2. Edition der Mitteleuropäischen Polizeiakademie, Szczytno 1995, s. 121-138.

E.W. Pływaczewski, Węzłowe problemy przestępczości zorganizowanej w Polsce, [w:] Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej, 2. Edycja Środkowoeuropejskiej Akademii Policyjnej, Szczytno 1995, s. 78-107.

E.W. Pływaczewski, Pranie brudnych pieniędzy, [w:] Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej, 2. Edycja Środkowoeuropejskiej Akademii Policyjnej, Szczytno 1995, s. 114-129.

E.W. Pływaczewski, Hauptprobleme der Organisierten Kriminalität in Polen, [w:] Polnische Polizei angesichts der Organisierten Kriminalität, 3. Edition der Mitteleuropäischen Polizeiakademie, Szczytno 1996, s. 117-151.

E.W. Pływaczewski, Geldwäsche, [w:] Polnische Polizei augesichts der Organisierten Kriminalität, 3. Edition der Mitteleuropäischen Polizeiakademie, Szczytno 1996, s. 159-176.

E.W. Pływaczewski, Organisierte Kriminalität und ausgewählte Probleme deren Bekämpfung in Polen, [w:] Polnische Polizei angesichts der Organisierten Kriminalität. 4. Edition der Mitteleuropäischen Polizeiakademie, Szczytno 1997, s. 121-158.

E.W. Pływaczewski, Geldwäsche, [w:] Polnische Polizei augesichts der Organisierten Kriminalität, 4. Edition der Mitteleuropäischen Polizeiakademie, Szczytno 1997, s. 166-185.

E.W. Pływaczewski, Organisierte Kriminalität und ausgewählte Probleme deren Bekämpfung in Polen, [w:] Polnische Polizei angesichts der Organisierten Kriminalität. 5. Edition der Mitteleuropäischen Polizeiakademie, Szczytno 1998, s. 134-171.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.W. Pływaczewski, Geldwäsche, [w:] Polnische Polizei angesichts der Organisierten Kriminalität. 5. Edition der Mitteleuropäischen Polizeiakademie, Szczytno 1998, s. 179-198.

E.W. Pływaczewski, M. Róg, P. Hofmański, M. Merta, K. Lagoda, Landesbericht: Republik Polen, MEPA-Handbuch, Stuttgart-München-Hannover-Berlin-Weimar-Dresden 1999, cz. 6, s. 1-34.

E.W. Pływaczewski, Organisierte Kriminalität und ausgewählte Probleme deren Bekämpfung in Polen, [w:] Polnische Polizei angesichts der Organisierten Kriminalität, 6. Edition der Mitteleuropäischen Polizeiakademie, Szczytno 1999, s. 102-139.

E.W. Pływaczewski, Geldwäsche, [w:] Polnische Polizei angesichts der Organisierten Kriminalität, 6. Edition der Mitteleuropäischen Polizeiakademie, Szczytno 1999, s. 147-166.

E.W. Pływaczewski, Organisierte Kriminalität und ausgewählte Probleme deren Bekämpfung in Polen, [w:] Polnische Polizei angesichts der organisierten Kriminalität, 7. Edition der Mitteleuropäischen Polizeiakademie, Szczytno 2000, s. 104-134.

E.W. Pływaczewski, Geldwäsche, [w:] Polnische Polizei angesichts der organisierten Kriminalität, 7. Edition der Mitteleuropäischen Polizeiakademie, Szczytno 2000, s. 135-150.

E.W. Pływaczewski, Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych i społecznych i samorządu terytorialnego, [w:] O. Górniok (red.), Komentarz do kodeksu karnego, Warszawa 2000 (wersja elektroniczna).

E.W. Pływaczewski, Przestępstwa przeciwko mieniu, [w:] O. Górniok (red.) Komentarz do kodeksu karnego, Warszawa 2000 (wersja elektroniczna).

E.W. Pływaczewski, S. Lelental, M. Róg, W. Wrześniowski, K. Lagoda, J. Urwantowicz, Landesteil: Republik Polen, MEPA-Handbuch, 1. Ergänzungslieferung, Stand: März 2001, Stuttgart – München – Hannover – Berlin – Weimar – Dresden 2001.

E.W. Pływaczewski, S. Lelental, M. Róg, W. Wrześniowski, K. Lagoda, J. Urwantowicz, Landesteil: Republik Polen, MEPA-Handbuch, Wien 2003, część 6, s. 1-23.

Monografie pod redakcją:

W. Filipkowski, W. Mądrzejowski (red.), Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, Warszawa 2012, ss. 243.

W. Filipkowski, E. Glińska, K. Laskowska (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, Białystok 2014, ss. 402.

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku, Zapobieganie i zwalczanie, t. I, Problemy prawno-kryminologiczne, Warszawa 2015, ss. 976.

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku, Zapobieganie i zwalczanie, t. II, Problemy technologiczno-informatyczne, Warszawa 2015, ss. 908.

E.M. Guzik-Makaruk (red.), Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce. Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom, Warszawa 2011, ss. 383.

E.M. Guzik-Makaruk (red.), Możliwości wykorzystania i wdrożenia nowoczesnych technologii do budowy narzędzi wspomagających codzienne funkcjonowanie osób niewidomych, Kraków – Białystok – Poznań 2011, ss. 147.

E.M. Guzik-Makaruk (red.), Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa, Warszawa 2012, ss. 558.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, E. Zatyka (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Wybrane aspekty prawne i kryminologiczne, Białystok 2014, ss. 480.

E.M. Guzik-Makaruk, V. Skrzypulec-Plinta, J. Szamatowicz (red.), Wybrane prawne i medyczne aspekty ginekologii dziecięcej, Białystok 2015, ss. 280.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski (red.), Współczesne oblicza bezpieczeństwa, Białystok 2015, ss. 430.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski (red.), Wybrane prawne, kryminologiczne i medyczne aspekty wykluczenia społecznego, Białystok 2016, ss. 403.

K. Laskowska, Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej (red.), Białystok 2014, ss. 345.

M. Perkowska P. Pietrasz, K. Gawrońska, D. Kościuk, J. Kulikowska-Kulesza (red.), Funkcjonowanie samorządu gminnego w Polsce, Białystok – Warszawa 2012, ss. 230.

M. Perkowska, I. Kraśnicka (red.), How to become a Lawyer?, Bern, Berlin, Bruxells, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien 2013, ss. 167.

E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość cudzoziemców. Nowe wyzwanie dla teorii i praktyki. Studia i materiały, Szczytno 1995, ss. 200.

E.W. Pływaczewski, P. Hofmański, H.J. Hirsch, C. Roxin (red.), Neue Erscheinungsformen der Kriminalität in ihrer Auswirkung auf das Straf- und Strafprozeßrecht, Białystok 1996, ss. 607.

E.W. Pływaczewski, P. Hofmański, H.J. Hirsch, C. Roxin (red.), Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości, Białystok 1997, ss. 527.

E.W. Pływaczewski (red.), Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii (Current Problems of the Penal Law and Criminology; Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie), Białystok 1998, ss. 622.

E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana – Świadek koronny – Terroryzm: w ujęciu praktycznym, Kraków 2005, ss. 772.

E.W. Pływaczewski (red.), Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii (Current Problems of the Penal Law and Criminology; Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie), Białystok 2005, ss. 468.

E.W. Pływaczewski, H. Święczkowska (red.), The Problem of Responsibility. In Search of Common Meanings in Law, Studies in Logic, Grammar and Rhetoric, University of Białystok 2007, 12 (25), ss. 188.

E.W. Pływaczewski (red.), Współczesne zagrożenia przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi a prawo karne i kryminologia, „Białostockie Studia Prawnicze" 2009, z. 6, ss. 333.

E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Vol. 4, Białystok 2009, ss. 722.

E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, Warszawa 2011, ss. 384.

E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Vol. 5, Warszawa 2012, ss. 846.

E.W. Pływaczewski (red.), Legal and Criminological Aspects of Terrorism. Local and Global Perspective, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, z. 10, ss. 254.

E.W. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys (red.), Zwalczanie przemytu. Zbiór dobrych praktyk. Różne perspektywy – wspólny cel, Warszawa 2013, ss. 244.

E.W. Pływaczewski (red.), Proceder prania pieniędzy i jego implikacje, Warszawa 2013, ss. 391.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Vol. 6, Warszawa 2014, ss. 812.

E.W. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys (red.), Nielegalne wprowadzanie towarów akcyzowych na obszar Unii Europejskiej, Warszawa 2015, ss. 252.

Udział autorski (współautorski) w monografiach i innych opracowaniach zwartych (o charakterze monograficznym) w języku polskim:

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Wybrane inicjatywy międzynarodowe w zakresie przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy, [w:] A. Adamski (red.), Przestępczość gospodarcza z perspektywy Polski i Unii Europejskiej, Materiały z konferencji międzynarodowej (Mikołajki, 26-28 września 2002), Toruń 2003, s. 359-379.

W. Filipkowski, Przypadki prania pieniędzy w Polsce i na świecie. Diagnoza, metody i tendencje rozwojowe, [w:] S. Lelental, D. Potakowski (red.), Pozbawianie sprawców korzyści uzyskanych w wyniku przestępstwa, Materiały z seminarium zawodowego zorganizowanego 10-12 września 2003 r. w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie, Szczytno 2004, s. 87-101.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, System przeciwdziałania i zwalczania procederu prania pieniędzy – ze szczególnym uwzględnieniem roli instytucji obowiązanych, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm w ujęciu praktycznym, Kraków 2005, s. 233-259.

W. Filipkowski, System przeciwdziałania finansowania terroryzmu w ujęciu regulacji międzynarodowych, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii, nr 3, Białystok 2005, s. 25-47.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, Kryminalizacja grup terrorystycznych w ustawodawstwie RFN i Polski. Próba studium komparatystycznego, [w:] K. Indecki (red.), Przestępczość terrorystyczna. Ujęcie praktyczno-dogmatyczne, Poznań 2006, s. 83-103.

W. Filipkowski, Wybrane aspekty funkcjonowania polskiej jednostki wywiadu finansowego w walce z finansowaniem terroryzmu, [w:] K. Indecki (red.), Przestępczość terrorystyczna, Ujęcie praktyczno-dogmatyczne, Poznań – Białystok – Łódź 2006, s. 219-235.

W. Filipkowski, G. Dobrowolski, E. Nawarecki, W. Rakoczy, Systemy agentowe i metody sztucznej inteligencji w walce z terroryzmem w Internecie, [w:] K. Indecki (red.), Przestępczość terrorystyczna, Ujęcie praktyczno-dogmatyczne, Poznań – Białystok – Łódź 2006, s. 174-197.

W. Filipkowski, Polskie regulacje w zakresie zwalczania finansowania terroryzmu, [w:] T. Dukiet-Nagórska (red.), Zagadnienia współczesnej polityki kryminalnej, Bielsko-Biała 2006, s. 189-202.

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Z. Rau, Odbieranie sprawcom przestępstw wartości majątkowych. Ocena proponowanych zmian art. 45 kodeksu karnego (wersja projektu na dzień 18 września 2006 r.), [w:] A. Szymaniak, W. Ciepiela (red.), Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy, t. II, Poznań 2007, s. 125-133.

W. Filipkowski, Wokół partnerstwa publiczno-prywatnego, Aspekty kryminologiczne i prawnokarne, [w:] M. Perkowski (red.), Partnerstwo publiczno-prywatne. Zagadnienia teorii i praktyki, Białystok 2007, s. 76-101.

W. Filipkowski, Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za finansowanie terroryzmu, [w:] J. Szafrański, J. Kosiński (red.), Współczesne zagrożenia terrorystyczne oraz metody ich zwalczania, Materiały pokonferencyjne, Szczytno 2007, s. 166-181.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, G.B. Szczygieł, E. Zatyka, Poczucie bezpieczeństwa obywateli i jego zagrożenia (założenia badawcze), [w:] L. Paprzycki, Z. Rau (red.), Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Warszawa 2009, s. 341-354.

W. Filipkowski, R. Dreżewski, J. Sepielak, Analiza przepływów finansowych, [w:] E. Nawarecki, G. Dobrowolski, M. Kisiel-Dorohinicki (red.), Metody sztucznej inteligencji w działaniach na rzecz bezpieczeństwa, Kraków 2009, s. 81-102.

W. Filipkowski, B. Śnieżyński, Zarządzanie dokumentami tekstowymi w postaci elektronicznej, [w:] E. Nawarecki, G. Dobrowolski, M. Kisiel-Dorohinicki (red.), Metody sztucznej inteligencji w działaniach na rzecz bezpieczeństwa, Kraków 2009, s. 255-268.

W. Filipkowski, Wokół partnerstwa publiczno-prywatnego, Aspekty kryminologiczne i prawnokarne, [w:] M. Perkowski (red.), Partnerstwo międzysektorowe. Możliwości, zasady, realizacja, Białystok 2009, s. 95-119.

W. Filipkowski, Wybrane aspekty fenomenologii cyberterroryzmu. Studium przypadku sprawy Sami Omar'a Al-Hussayen'a, [w:] T. Jemioła, J. Kisielnicki, K. Rajchel (red.), Cyberterroryzm – nowe wyzwania XXI wieku, Warszawa 2009, s. 119-131.

W. Filipkowski, G. Dobrowolski, M. Kisiel-Dorohinicki, W. Rakoczy, Wsparcie informatyczne dla analizy otwartych źródeł informacji w Internecie w walce z terroryzmem. Zarys problemu, [w:] L. Paprzycki, Z. Rau (red.), Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Warszawa 2009, s. 275-303.

W. Filipkowski, Formy zwalczania terroryzmu na podstawie wybranych uregulowań Unii Europejskiej i NATO, [w:] K. Indecki, P. Potejko (red.), Terroryzm: materia ustawowa?, Warszawa 2009, s. 27-44.

W. Filipkowski, Technologiczne aspekty walki z przestępczością zorganizowaną, [w:] J. Kasprzak, B. Młodziejowski (red.), Wybrane problemy procesu karnego i kryminalistyki, Olsztyn 2010, s. 253-273.

W. Filipkowski, G. Szczuciński, Przeciwdziałanie praniu pieniędzy w Polsce – wybrane aspekty, [w:] E. Gruza (red.), Wybrane aspekty zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu, Warszawa 2010, s. 153-170.

W. Filipkowski, G.B. Szczygieł, Diagnoza poczucia bezpieczeństwa i zagrożeń ludzi starszych. Raport z badań. Poczucie bezpieczeństwa i zagrożeń osób starszych, cz. II, [w:] M. Halicka, J. Halicki, K. Czykier (red.), Zagrożenia w starości i na jej przedpolu, Białystok 2010, s. 271-286.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, Wnioski, [w:] E.M. Guzik-Makaruk (red.), Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce. Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom, Warszawa 2011, s. 307-321.

W. Filipkowski, Identyfikacja współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa przez funkcjonariuszy publicznych, [w:] E.M. Guzik-Makaruk (red.), Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom, Warszawa 2011, s. 133-186.

W. Filipkowski, K. Laskowska, Fenomenologia zjawiska, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, Warszawa 2011, s. 63-151.

W. Filipkowski, System przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, Warszawa 2011, s. 171-206.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W. Filipkowski, A. Rybak, Partnerstwo międzysektorowe w obszarze „Badania i Rozwój", [w:] M. Perkowski (red.), Partnerstwo międzysektorowe na Podlasiu. Rekomendacje, Białystok 2011, s. 97-108.

W. Filipkowski, Strategia walki z terroryzmem w opinii „Prokurator"ów i sędziów, [w:] M. Zdanowicz, D. Lutyński (red.), Przyjazna granica – rok do EURO 2012, Kętrzyn 2011, s. 171-186.

W. Filipkowski, Aktualny stan prawny w zakresie przepadku przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa na tle kodyfikacji karnych z 1997 roku, 1. Instytucja przepadku w kodeksie karnym z 1997 r., [w:] E.M. Guzik-Makaruk (red.), Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa, Warszawa 2012, s. 211-232.

W. Filipkowski, Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa na podstawie badań, 2.5. Efektywność i charakter instytucji pozbawiania sprawców owoców przestępstw oraz współpraca z wybranymi instytucjami w aspekcie zwalczania przestępczości. Opinie sędziów i „Prokurator"ów, [w:] E.M. Guzik-Makaruk (red.), Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa, Warszawa 2012, s. 480-502.

W. Filipkowski, Wykorzystywanie otwartych źródeł informacji. Wyniki badań ankietowych, [w:] W. Filipkowski, W. Mądrzejowski (red.), Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, Warszawa 2012, s. 135-163.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, G.B. Szczygieł, E. Zatyka, Metodyka badań, [w:] E.M. Guzik-Makaruk (red.), Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa, Warszawa 2012, s. 15-35.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, G.B. Szczygieł, A. Chomiuk-Żywalewska, P. Dacewicz, S. Szymański, Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa na podstawie badań, [w:] E.M. Guzik-Makaruk (red.), Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa, Warszawa 2012, s. 349-537.

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Rola nauki i środowiska akademickiego w przeciwdziałaniu i zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, [w:] E. Gruza (red.), Oblicza współczesnej kryminalistyki. Księga jubileuszowa Profesora Huberta Kołeckiego, Warszawa 2013, s. 215-228.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, E. Glińska, E. Jurgielewicz-Delegacz, K. Laskowska, E.W. Pływaczewski, Uniwersytet w Białymstoku w opinii studentów niewidomych i słabowidzących, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, E. Zatyka (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Wybrane aspekty prawne i kryminologiczne, Białystok 2014, s. 207-216.

W. Filipkowski, Idea miejskiej mapy zagrożeń, [w:] K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, t. II, Białystok 2014, s. 291-310.

W. Filipkowski, Bezpieczeństwo w ruchu drogowym osób niewidomych i słabowidzących w Islandii, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, E. Zatyka (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Wybrane aspekty prawne i kryminologiczne, t. I, Białystok 2014, s. 317-324.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W. Filipkowski, Fenomenologia powiązanego z przestępczością zorganizowaną procederu prania pieniędzy w Polsce, [w:] K. Laskowska (red.), Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej, Białystok 2014, s. 9-26.

W. Filipkowski, Ł. Krajewski, Rozwiązania informatyczne wspierające prowadzenie operacyjnej analizy kryminalnej – wybrane aspekty empiryczne i praktyczne, [w:] B. Pączek (red.), IV Konferencja Naukowa Bezpieczeństwa i Obronności *Security & Defence*, Współczesne uwarunkowania bezpieczeństwa europejskiego, Gdynia 2014, s. 126-140.

W. Filipkowski, Zastosowanie technologii *data mining* w walce z przestępstwami finansowymi, [w:] W. Pływaczewski (red.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych – od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, Warszawa 2015, s. 140-160.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Zakres kryminalizacji procederu prania pieniędzy w ujęciu prawnoporównawczym, [w:] M. Kolendowska-Matejczuk, K. Szwarc (red.), Wybrane aspekty nowelizacji prawa karnego. Zagadnienia penalizacji prania pieniędzy w świetle projektowanej nowelizacji. Kognicja sądów w sprawach wpadkowych w postępowaniu karnym, Warszawa 2015, s. 48-60.

W. Filipkowski, Wybrane obszary zastosowania technologii *data mining* w kryminalistyce, [w:] J. Kasprzak, W. Cieślak, I. Nowicka (red.), Meandry prawa karnego i kryminalistyki, Księga jubileuszowa prof. zw. dr. hab. Stanisława Pikulskiego, Szczytno 2015, s. 513-523.

W. Filipkowski, Przyczynek do dyskusji nad pojęciem „kryminalistyka bezpieczeństwa", [w:] B. Sygit (red.), Złota Księga Jubileuszowa prof. zw. dr. hab. *dr honoris causa* Brunona Hołysta, Łódź 2015, s. 351-356.

W. Filipkowski, Technologia *data mining* i jej zastosowanie w obszarze bezpieczeństwa, [w:] W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku, Zapobieganie i zwalczanie, t. II, Problemy technologiczno-informatyczne, Warszawa 2015, s. 871-888.

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Europejski Instytut Bezpieczeństwa Wewnętrznego – ewolucja i wdrożenie koncepcji klastra na rzecz bezpieczeństwa, [w:] W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku, Zapobieganie i zwalczanie, t. I, Problemy prawno-kryminologiczne, Warszawa 2015, s. 51-66.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Uwagi na tle badań nad genomem ludzkim, genomiką i genetyką z punktu widzenia prawa, kryminologii i kryminalistyki, [w:] J. Moszczyński, D. Solodov, I. Sołtyszewski (red.), Przestępczość – Dowody – Prawo. Księga Jubileuszowa prof. Bronisława Młodziejowskiego, Olsztyn 2016, s. 615-628.

E.M. Guzik-Makaruk, Transplantacja organów w ustawodawstwie niemieckim i polskim. Problemy prawnoporównawcze, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii, Białystok 2005, s. 65-87.

E.M. Guzik-Makaruk, *Omne initium difficile videtur*, czyli kilka słów o wyboistej drodze implementacji decyzji ramowej o europejskim nakazie aresztowania do ustawodawstwa RFN, [w:] A.J. Szwarc, J.C. Joerden (red.), Europeizacja prawa karnego w Polsce i w Niemczech – podstawy konstytucyjnoprawne, Poznań 2007, s. 257-272.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.M. Guzik-Makaruk, Wybrane problemy implementacji Europejskiego Nakazu Aresztowania w Polsce i w Niemczech porównaniu, [w:] Wybrane problemy prawa krajowego i europejskiego, Białystok 2007, s. 322-334.

E.M. Guzik-Makaruk, Kilka uwag na tle odpowiedzialności dyscyplinarnej skazanych odbywających karę pozbawienia wolności, [w:] S. Lelental, G.B. Szczygieł (red.), X lat obowiązywania kodeksu karnego wykonawczego, Białystok 2009, s. 183-195.

E.M. Guzik-Makaruk, Regulacje prawnokarne dotyczące zwalczania i zapobiegania przestępczości w aspekcie europejskim, [w:] M. Zdanowicz (red.), Polska w Schengen, Białystok 2009, s. 246-259.

E.M. Guzik-Makaruk, Rozwiązania materialnoprawne w obszarze penalizacji terroryzmu w Republice Federalnej Niemiec i Austrii na tle decyzji ramowej Rady Unii Europejskiej w sprawie zwalczania terroryzmu, [w:] K. Indecki, P. Potejko (red.), Terroryzm. Materia ustawowa?, Warszawa 2009, s. 57-84.

E.M. Guzik-Makaruk, Diagnoza poczucia bezpieczeństwa i zagrożeń ludzi starszych. Raport z badań. Część III. Instytucjonalne i prawne gwarancje bezpieczeństwa w ocenie osób starszych, [w:] M. Halicka, J. Halicki, K. Czykier (red.), Zagrożenia w starości i na jej przedpolu, Białystok 2010, s. 287-306.

E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, G.B. Szczygieł, Wiek odpowiedzialności prawnokarnej w ujęciu porównawczym (na przykładzie ustawodawstwa Polski, Rosji, Ukrainy, Niemiec, Szwajcarii i Austrii), [w:] J. Warylewski (red.), Czas i jego znaczenie w prawie karnym, Gdańsk 2010, s. 371-391.

E.M. Guzik-Makaruk, Wybrane problemy europeizacji prawa karnego w XXI w., [w:] A. Adamska-Gallant, J. Przygucki (red.), Sąd dla obywatela – alternatywne rozwiązywanie sporów i rola sądów karnych, Warszawa 2010, s. 153-167.

E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, G.B. Szczygieł, Wiek odpowiedzialności prawnokarnej w ujęciu porównawczym (na przykładzie ustawodawstwa Polski, Rosji, Ukrainy, Niemiec, Szwajcarii i Austrii), [w:] J. Warylewski (red.), Czas i jego znaczenie w prawie karnym, Gdańsk 2010, s. 371-392.

E.M. Guzik-Makaruk, Poczucie bezpieczeństwa i zagrożenia w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych, [w:] E.M. Guzik-Makaruk (red.), Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce. Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom, Warszawa 2011, ss. 89-113.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Paserstwo, [w:] R. Zawłocki (red.), System Prawa Karnego. Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze, Warszawa 2011, t. 9, s. 233-285.

E.M. Guzik-Makaruk, Regulacje pozakodeksowe jako instrument zwalczania przestepczości zorganizowanej, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, Warszawa 2011, s. 278-302.

E.M. Guzik-Makaruk, Zagrożenia handlem organami ludzkimi w świetle badania opinii społecznej w Polsce w 2008 r., [w:] A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger (red.), Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu, Lublin 2011, s. 765-779.

E.M. Guzik-Makaruk, Sekta religijna a obowiązujący system prawa karnego. Wokół definicji i jej potrzeby, [w:] M. Gajewski (red.), Kontrowersyjne grupy kultowe i sekty. Analiza psychologiczna i prawna, Kraków 2011, s. 201-220.

E.M. Guzik-Makaruk, Trudności w stosowaniu przepadku, stosowanie art. 44 i 45 k.k. oraz ocena tych regulacji w świetle opinii sędziów, [w:] E.M. Guzik-Makaruk (red.),

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa, Warszawa 2012, s. 455-480.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Sądowa wykładnia znamienia: „funkcjonariusz publiczny" na tle obowiązującego kodeksu karnego, [w:] J. Bieluk, A. Doliwa, A. Malarewicz-Jakubów, T. Mróz (red.), Z zagadnień prawa rolnego, cywilnego i samorządu terytorialnego. Księga jubileuszowa Profesora Stanisława Prutisa, Warszawa 2012, s. 726-743.

E.M. Guzik-Makaruk, E. Zatyka, Status osób wykonujących zawody medyczne w płaszczyźnie karnoprawnej, [w:] A. Adamski, J. Bojarski, M. Leciak, P. Chrzczonowicz (red.), Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych. Księga Jubileuszowa Profesora Mariana Filara, Toruń 2012, t. 1, s. 156-168.

E.M. Guzik-Makaruk, Przestępstwo z art. 299 kk w orzecznictwie sądowym i statystykach policyjnych oraz Ministerstwa Sprawiedliwości, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Proceder prania pieniędzy i jego implikacje, Warszawa 2013, s. 115-132.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Nieracjonalność polityki karnej w odniesieniu do materialnego elementu przestępstwa na tle kodeksu karnego z 1969 r., [w:] S. Pikulski, M. Romańczuk-Grącka (red.), Granice kryminalizacji i penalizacji, Olsztyn 2013, s. 117-128.

E.M. Guzik-Makaruk, Kryminalizacja związków przestępczych w kodeksie karnym RFN, [w:] K. Laskowska (red.), Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej, Białystok 2014, s. 65-82.

E.M. Guzik-Makaruk, E. Jurgielewicz, Niepełnosprawność w Szwajcarii – wybrane aspekty prawne i społeczne, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, E. Zatyka (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Wybrane aspekty prawne i kryminologiczne, Białystok 2014, s. 387-411.

E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, E.W. Pływaczewski, Ogólna koncepcja projektu badawczego, [w:] K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, Białystok 2014, s. 15-24.

E.M. Guzik-Makaruk, B. Fieducik, Zapewnianie bezpieczeństwa w ruchu osobom niewidomym i słabowidzącym w wybranych krajach – aspekty porównawcze, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, E. Zatyka (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Wybrane aspekty prawne i kryminologiczne, Białystok 2014, s. 445-463.

E.M. Guzik-Makaruk, E. Glińska, Zadania jednostek samorządu terytorialnego na rzecz poprawy bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących, [w:] K. Laskowska, W. Filipkowska, E. Glińska (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, Białystok 2014, s. 225-234.

E.M. Guzik-Makaruk, E. Glińska, Działania jednostek samorządu terytorialnego na rzecz poprawy bezpieczeństwa osób z dysfunkcją wzroku w miastach – analiza dobrych praktyk, [w:] K. Laskowska, W. Filipkowska, E. Glińska (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, Białystok 2014, s. 259-267.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Duch racjonalnego prawodawcy w obowiązującym kodeksie karnym, [w:] M. Aleksandrowicz, A. Jamróz, L. Jamróz (red.), Demokratyczne państwo prawa, Białystok 2014, s. 271-284.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Ochrona rynków finansowych – przeciwdziałanie patologiom. Wprowadzenie do problematyki prania brudnych pieniędzy, [w:] W. Pływaczewski (red.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, Warszawa 2015, s. 19-35.

E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, Poczucie bezpieczeństwa oraz zagrożenie cyberterroryzmem w świetle wyników badań empirycznych, [w:] E. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, Warszawa 2015, s. 645-664.

E.M. Guzik-Makaruk, E. Wojewoda, Dziecko, nieletni, małoletni, młodociany, pełnoletni – podstawowe zagadnienia terminologiczne na tle systemu prawa, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, J. Szamatowicz, V. Skrzypulec-Plinta (red.), Wybrane prawne i medyczne aspekty ginekologii dziecięcej, Białystok 2015, s. 29-50.

E.M. Guzik-Makaruk, System źródeł prawa RFN z uwzględnieniem obszaru medycyny transplantacyjnej, [w:] M. Perkowski, J. Szymański, M. Zdanowicz (red.) Człowiek i prawo międzynarodowe. Księga dedykowana Profesorowi Bogdanowi Wierzbickiemu, Białystok 2014, s. 131-144.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Paserstwo, [w:] R. Zawłocki (red.), System Prawa Karnego. Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze, Wydanie 2, Warszawa 2015, t. 9, s. 233-287.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Odpowiedzialność za morderstwo i zabójstwo w świetle kodeksu karnego RFN, [w:] J. Kasprzak, W. Cieślak, I. Nowicka (red.), Meandry prawa karnego i kryminalistyki. Księga jubileuszowa prof. zw. dr. hab. Stanisława Pikulskiego, Szczytno 2015, s. 77-87.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, E. Jurgielewicz-Delegacz, Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Możliwości i perspektywy, [w:] S. Pikulski, W. Cieślak, M. Romańczuk-Grącka (red.), Przyszłość polskiego prawa karnego. Alternatywne reakcje na przestępstwo, Olsztyn 2015, s. 391-407.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Rada Terenowa do spraw Społecznej Readaptacji i Pomocy Skazanym z perspektywy województwa podlaskiego – próba oceny efektywności i wpływu na oddziaływania resocjalizacyjne, [w:] B. Sygit (red.), Złota Księga Jubileuszowa Prof. zw. dr. hab. *dr honoris causa* Brunona Hołysta, Warszawa 2015, s. 143-151.

E.M. Guzik-Makaruk, Handel ludźmi – studium przypadku, [w:] I. Nowicka, D. Mocarska (red.), Współczesne problemy prawa, Szczytno 2015, s. 71-96.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys,Warunki legalności i granice zapobiegawczego pozyskiwania danych o jednostkach oraz możliwość ich wykorzystywania w procesie karnym, [w:] P. Hofmański, D. Szumiło-Kulczycka, P. Czarnecki (red.), Pozaprocesowe pozyskiwanie dowodów i ich wykorzystanie w procesie karnym, Warszawa 2015, s. 329-340.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, D. Dajnowicz, Działania Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski (red.), Wybrane prawne, kryminologiczne i medyczne aspekty wykluczenia społecznego, Białystok 2016, s. 15-32.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Racjonalny ustawodawca a racjonalne sądownictwo konstytucyjne na tle problematyki tzw. ubojów rytualnych w Polsce, [w:]

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

D. R. Kijowski, A. Miruć, A. Budnik (red.), Racjonalny ustawodawca. Racjonalna administracja, Białystok 2016, s. 393-402.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Polacy o handlu narządami ludzkimi, [w:] B. Namysłowska-Gabrysiak, K. Syroka-Marczewska, A. Walczak-Żochowska (red.), Prawo wobec problemów społecznych. Księga Jubileuszowa Profesor Eleonory Zielińskiej, Warszawa 2016, s. 119-130.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Kilka uwag na tle czynów przepołowionych po nowelizacji z 2013 r., [w:] J. Sawicki, K. Łucarz (red.), Na styku prawa karnego i prawa o wykroczeniach. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Markowi Bojarskiemu, t. 1, Wrocław 2016, s. 149-164.

E. Jurgielewicz, Regulacje Kodeksu postępowania karnego jako instrument zwalczania przestępczości zorganizowanej, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, Warszawa 2011, s. 250-302.

E. Jurgielewicz, Pozbawianie sprawców owoców przestępstwa w regulacjach Unii Europejskiej, [w:] E.M. Guzik-Makaruk (red.), Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa, Warszawa 2012, s. 75-113.

E. Jurgielewicz, K. Laskowska, M. Kotowska, A. Michałowska, M. Perkowska, J. Wiśniewski, E. Zatyka, J. Arciszewski, Pozbawianie sprawców owoców przestępstwa w standardach międzynarodowych, [w:] E.M. Guzik-Makaruk (red.), Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa, Warszawa 2012, s. 54-210.

E. Jurgielewicz, M. Perkowska, Kierunki badań prawnokarnych i kryminologicznych prowadzonych w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, [w:] I. Sepioło, Interdyscyplinarność badań w naukach penalnych, Poznań 2012, s. 423-449.

E. Jurgielewicz, Czy zasada *nullum crimen sine lege* służy właściwej reakcji Kodeksu karnego na nowe, karygodne zachowania?, [w:] I. Sepioło (red.), *Nullum crimen sine lege*, Warszawa 2013, s. 93-107.

E. Jurgielewicz, Charakterystyka przestępstwa prania brudnych pieniędzy na tle kodeksu karnego z 1997 r., [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Proceder prania pieniędzy i jego implikacje, Warszawa 2013, s. 89-114.

E. Jurgielewicz, M. Perkowska, Analiza polskiej praktyki stosowania europejskiego nakazu aresztowania – ujęcie prawne i statystyczne, [w:] S. Pikulski, K. Szczechowicz, M. Romańczuk-Grącka (red.), Skuteczność ekstradycji i europejskiego nakazu aresztowania, Olsztyn 2014, s. 85-98.

E. Jurgielewicz, Symptomatologia kryminalna udziału w zorganizowanej grupie przestępczej, [w:] K. Laskowska (red.), Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej, Białystok 2014, s. 99-120.

E. Jurgielewicz-Delegacz, Niewidomi i słabowidzący jako ofiary wypadków komunikacyjnych i kolizji w ruchu drogowym, [w:] W. Filipkowski, E. Glińska, K. Laskowska, Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, Białystok 2014, s. 207-222.

E. Jurgielewicz-Delegacz, Poziom bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym w świetle badań funkcjonariuszy Policji, [w:] W. Filipkowski, E. Glińska, K. Laskowska, Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, Białystok 2014, s. 353-371.

E. Jurgielewicz-Delegacz, Wybrane prawno-kryminologiczne aspekty cyberterroryzmu w Polsce, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, Warszawa 2015, s. 665-680.

E. Jurgielewicz-Delegacz, Utrudnienia napotykane przez osoby niewidome i słabowidzące uczestniczące w ruchu drogowym, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Wybrane prawne, kryminologiczne i medyczne aspekty wykluczenia społecznego, Białystok 2016, s. 217-234.

K. Laskowska, Pranie brudnych pieniędzy – możliwości przeciwdziałania w Polsce, [w:] P. Hofmański (red.) Z problematyki prawa karnego, Białystok 1994, s. 103-126.

K. Laskowska, Wykorzystywanie seksualne dziecka jako problem prawny i społeczny, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii, Białystok 2005, s. 150-168.

K. Laskowska, Problemy koordynacji działań w ściganiu przestępczości zorganizowanej w Rosji, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana (Świadek koronny. Terroryzm) w ujęciu praktycznym, Kraków 2005, s. 347-366.

K. Laskowska, Prawna ochrona rodziny i nieletniego w świetle kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej, [w:] L. Adamowska, J. Uszyńska-Jarmoc (red.), Dobro dziecka w rodzinie, Białystok 2005, s. 237-249.

K. Laskowska, Rosyjski kodeks karny wobec przestępczości zorganizowanej, [w:] T. Dukiet-Nagórska (red.), Zagadnienia współczesnej polityki kryminalnej, Bielsko Biała 2006, s. 175-188.

K. Laskowska, Rozwój antyterrorystycznego ustawodawstwa w Federacji Rosyjskiej, [w:] K. Indecki (red.), Przestępczość terrorystyczna. Ujęcie praktyczno-dogmatyczne, Poznań – Białystok – Łódź 2006, s. 104-118.

K. Laskowska, Walka z przestępczością zorganizowaną w świetle kodeksu karnego Ukrainy, [w:] Wybrane problemy prawa krajowego i europejskiego. Publikacje Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2007, s. 335-363.

K. Laskowska, Kryminalizacja form zorganizowanej działalności przestępczej w świetle polskiego kodeksu karnego. Postulaty zmian, [w:] Р.Н. Ключко, И.В. Гущин, Г.А. Зорин, И.Э. Мартыненко, Н.В. Силченко, О.Н. Толочко (ред.), „Механизм правого регулирования общественных отношений: теория и практика". Материалы международной научно-практической конференции, Гродно 2008, s. 205-207.

K. Laskowska, Współczesna przestępczość w Rosji jako zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa i społeczeństwa, [w:] Ł. Pohl (red.), Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca, Poznań 2009, s. 327-337.

K. Laskowska, Przestępczość cudzoziemców w Polsce w latach 1989-2007 w świetle statystyk policyjnych – skala, dynamika, prognozy zagrożeń po wejściu do strefy Schengen, [w:] M. Zdanowicz (red.), Polska w Schengen, Białystok 2009, s. 229-245.

K. Laskowska, Aktualny stan antyterrorystycznego ustawodawstwa w Federacji Rosyjskiej. Próba analizy i oceny, [w:] K. Indecki, P. Potejko (red.), Terroryzm. Materia ustawowa?, Warszawa 2009, s. 113-131.

K. Laskowska, Prawna ochrona ludzi starszych – wybrane aspekty, [w:] M. Halicka, J. Halicki, A. Sidorczuk (red.), Człowiek dorosły i starszy w sytuacji przemocy, Białystok 2009, s. 45-57.

K. Laskowska, Z badań nad przestępczością w Związku Radzieckim, [w:] M. Mikołajczyk, J. Ciągwa, P. Fiedorczyk, A. Stawarska-Rippel, T. Adamczyk, A. Drogoń, W. Organiściak, K. Kuźmicz (red.), O prawie i jego dziejach księgi dwie. Studia ofia-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

rowane Profesorowi Adamowi Lityńskiemu w czterdziestopięciolecie pracy naukowej i siedemdziesięciolecie urodzin. Księga II., Białystok- Katowice 2010, s. 51-60.

K. Laskowska, Karnoprawne i instytucjonalne gwarancje bezpieczeństwa jednostek ze szczególnym uwzględnieniem ludzi starych, [w:] M. Halicka, J. Halicki, K. Czykier (red.), Zagrożenia w starości i na jej przedpolu, Białystok 2010, s. 243-256.

K. Laskowska, Ocena Polski pod względem bezpieczeństwa przez funkcjonariuszy publicznych w świetle badań własnych z 2009 r., [w:] E.M. Guzik-Makaruk (red.), Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce. Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom, Warszawa 2011, s. 68-88.

K. Laskowska, Ocena działania państwa w płaszczyźnie zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom, [w:] E.M. Guzik-Makaruk (red.), Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce. Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom, Warszawa 2011, s. 253-287.

K. Laskowska, Przestępstwo chuligaństwa w rosyjskim kodeksie karnym – przeszłość, współczesność, przyszłość, [w:] A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger (red.), Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu, Lublin 2011, s. 435-448.

K. Laskowska, Etiologia przestępczości zorganizowanej w Polsce, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, Warszawa 2011, s. 152-170.

K. Laskowska, Terroryzm w Rosji – próba oceny wpływu zjawiska na zagrożenie bezpieczeństwa w Polsce, [w:] M. Zdanowicz, D. Lutyński (red.), Przyjazna granica – rok do Euro 2012, Kętrzyn 2011, s. 187-198.

K. Laskowska, Efektywność działania funkcjonariuszy Centralnego Biura Śledczego w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, [w:] J. Bieluk, A. Doliwa, A. Malarewicz-Jakubów, T. Mróz (red.), Z zagadnień prawa rolnego, cywilnego i samorządu terytorialnego. Księga jubileuszowa Profesora Stanisława Prutisa, Białystok 2012, s. 754-769.

K. Laskowska, Przestępczość z użyciem materiałów i urządzeń wybuchowych w Polsce – zmierzch zjawiska?, [w:] A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Leciak (red.), Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych. Księga jubileuszowa Profesora Mariana Filara, t. II., Toruń 2012, s. 267-283.

K. Laskowska, Nielegalny rynek usług w Rosji na przykładzie prostytucji, [w:] W. Pływaczewski, P. Chlebowicz (red.), Nielegalne rynki. Geneza, skala zjawiska oraz możliwości przeciwdziałania, Olsztyn 2012, s. 84-97.

K. Laskowska, M. Halicka, J. Halicki, E. Kramkowska, A. Szafranek, Nigdy nie jest za późno… Informator dla policji i służb społecznych, Białystok 2013.

K. Laskowska, Geneza (nie tylko) współczesnej przestępczości w Rosji, [w:] A. Rzepliński, I. Rzeplińska, M. Niełaczna, P. Wiktorska (red.), Pozbawienie wolności – funkcje i koszty. Księga jubileuszowa Profesora Teodora Szymanowskiego, Warszawa 2013, s. 480-497.

K. Laskowska, Przestępstwo doprowadzenia do samobójstwa w świetle prawa wybranych państw, [w:] S. Pikulski, M. Romańczuk-Grącka (red.), Granice kryminalizacji i penalizacji, Olsztyn 2013, s. 177-187.

K. Laskowska, Rola korupcji w działalności zorganizowanych grup przestępczych, [w:] K. Laskowska (red.), Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej, Białystok 2014, s. 143-154.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

K. Laskowska, Poczucie bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących w świetle wyników badań empirycznych, [w:] K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, Białystok 2014, s. 89-107.

K. Laskowska, Katalog zagrożeń w ruchu osób niewidomych i słabo widzących, [w:] K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, Białystok 2014, s. 161-180.

K. Laskowska, Poczucie bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących w przestrzeni miasta, [w:] K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, Białystok 2014, s. 181-191.

K. Laskowska, Negatywne następstwa nielegalnej migracji. Doświadczenia rosyjskie, [w:] M. Perkowski, J. Szymański, M. Zdanowicz (red.), Człowiek i prawo międzynarodowe. Księga dedykowana Profesorowi Bogdanowi Wierzbickiemu, Białystok 2014, s. 277-284.

K. Laskowska, Napady na banki – sprawcy i ich czyny, [w:] W. Pływaczewski (red.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych. Od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, Warszawa 2015, s. 208-222.

K. Laskowska, Cyberterroryzm – nowy wymiar zagrożenia bezpieczeństwa (na przykładzie Rosji), [w:] E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski (red.), Współczesne oblicza bezpieczeństwa, Białystok 2015, s. 33-41.

K. Laskowska, Nielegalna migracja cudzoziemców do Rosji w kontekście kryminologii i prawa karnego, [w:] J. Kasprzak, W. Cieślak, I. Nowicka (red.), Meandry prawa karnego i kryminalistyki. Księga jubileuszowa prof. zw. dra hab. Stanisława Pikulskiego, Szczytno 2015, s. 179-186.

K. Laskowska, Praca jako element systemu kar, [w:] S. Pikulski, W. Cieślak,, M. Romańczuk-Grącka (red.), Przyszłość polskiego prawa karnego. Alternatywne reakcje na przestępstwo, Olsztyn 2015, s. 565-572.

K. Laskowska, Działalność etnicznych zorganizowanych grup przestępczych w Rosji jako kryminogenne następstwo migracji, [w:] B. Sygit (red.), …ale prawdy szukaj w czynie. Złota księga jubileuszowa Prof. zw. dr. hab. *dr honoris causa* Brunona Hołysta, Warszawa 2015, s. 427-432.

K. Laskowska, Rynek narkotyków w Rosji jako przestępczy biznes, [w:] A. Piszcz, M. Olszak, M. Etel (red.), Państwo, gospodarka, prawo. Księga dedykowana Profesorowi Cezaremu Kosikowskiemu z okazji jubileuszu pracy naukowej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2015, s. 555-564.

K. Laskowska, Organizacja działalności zorganizowanych grup przestępczych z udziałem cudzoziemców w Polsce w świetle wyników badań akt spraw karnych, [w:] S. Buchowska (red.), Kryminologiczne i społeczno-kulturowe aspekty migracji i handlu ludźmi. Wybrane problemy, Warszawa 2016, s. 39-54.

K. Laskowska, Przestępczość migrantów-cudzoziemców w Rosji jako jeden z efektów wykluczenia społecznego, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski (red.), Wybrane prawne, kryminologiczne i medyczne aspekty wykluczenia społecznego, Białystok 2016, s. 71-81.

K. Laskowska, Ku racjonalnemu (?) ustawodawstwu wobec migrantów naruszających prawo na terytorium Federacji Rosyjskiej, [w:] D.R. Kijowski, A. Miruć, A. Budnik (red.), Racjonalny ustawodawca. Racjonalna administracja, Białystok 2016, s. 403-413.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

M. Perkowska, Opinia publiczna a wymiar sprawiedliwości w Szwajcarii, [w:] C. Kulesza (red.), Wymiar sprawiedliwości a media, Białystok 2009, s. 196-209.

M. Perkowska, Przeciwdziałanie i zwalczanie terroryzmu z perspektywy francuskiej, [w:] L.K. Paprzycki, Z. Rau, (red.), Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Warszawa 2009, s. 665-676.

M. Perkowska, Wybrane aspekty kryminologiczne przestępczości na wschodniej granicy Polski, [w:] M. Zdanowicz (red.), Polska w Schengen, Białystok 2009, s. 292-305.

M. Perkowska, Przestępczość graniczna w ujęciu fenomenologicznym, [w:] A. Konopka, G. Sobolewski (red.), Bezpieczeństwo granic Rzeczypospolitej Polskiej, Białystok 2011, s. 191-209.

M. Perkowska, Nielegalne przekroczenie granicy jako forma nielegalnej migracji, [w:] J. Jańczak, M. Musiał-Karg (red.), Granice wewnętrzne i zewnętrzne Unii Europejskiej, Poznań 2011, s. 187-200.

M. Perkowska, Przestępczość cudzoziemców w Polsce w ujęciu fenomenologicznym, [w:] M. Zdanowicz, D. Lutyński (red.), Przyjazna granica rok do Euro 2012, Kętrzyn 2011, s. 133-144.

M. Perkowska, Przepadek w szwajcarskim prawie karnym, [w:] E.M. Guzik-Makaruk (red.), Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa, Warszawa 2012, s. 175-193.

M. Perkowska, Problematyka nielegalnych rynków z perspektywy tzw. przestępczości transgranicznej, [w:] W. Pływaczewski (red.), Nielegalne Rynki. Geneza, skala zjawiska i możliwości przeciwdziałania, Olsztyn 2012, s. 45-58.

M. Perkowska, Charakterystyka sprawców przestępstw przemytniczych – wyniki badań własnych, [w:] E.W. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys (red.), Zwalczanie przemytu. Zbiór dobrych praktyk, Różne perspektywy wspólny cel, Warszawa 2013, s. 118-130.

M. Perkowska, E. Zatyka, Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu jako instrument przeciwdziałania i zwalczania zjawiska prania brudnych pieniędzy, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Proceder prania pieniędzy i jego implikacje, Warszawa 2013, s. 133-157.

M. Perkowska, Prawne i kryminologiczne aspekty dekryminalizacji przestępstwa nielegalnego przekroczenia granicy, [w:] S. Pikulski, M. Romańczuk-Grącka (red.), Granice kryminalizacji i penalizacji, Olsztyn 2013, s. 505-515.

M. Perkowska, Fenomen nielegalnej migracji w Polsce, [w:] O. Łachacz, J. Galster (red.), Status cudzoziemca w prawie międzynarodowym. Implikacje w prawie Unii Europejskiej i polskim porządku prawnym, Olsztyn 2013, s. 305-318.

M. Perkowska, Przestępczość zorganizowana w Szwajcarii – fenomen zjawiska, [w:] K. Laskowska (red.), Współczesne oblicza przestępczości zorganizowanej, Białystok 2014, s. 219-240.

M. Perkowska, XV lat obowiązywania ustawy o zwalczaniu prania pieniędzy i finansowania terroryzmu w Szwajcarii, [w:] W. Pływaczewski (red.), Przeciwdziałanie patologiom na rynkach finansowych – od edukacji ekonomicznej po prawnokarne środki oddziaływania, Warszawa 2015, s. 332-353.

M. Perkowska, Przestępczość przemytnicza cudzoziemców w Polsce – wyniki badań pilotażowych, [w:] E.W. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys (red.), Nielegalne wprowadzenie towarów akcyzowych na obszar Unii Europejskiej, Warszawa 2015, s. 158-170.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

M. Perkowska, Problem nielegalnego przekroczenia granicy przez osoby ubiegające się o nadanie statusu uchodźcy, [w:] W. Pływaczewski, M. Ilnicki (red.) Uchodźcy- nowe wyzwania dla bezpieczeństwa europejskiego na tle standardów praw człowieka, Olsztyn 2015, s. 52-62.

M. Perkowska, Zwalczanie i przeciwdziałanie cyberprzestępczości w prawie europejskim, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość XXI w. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne, Warszawa 2015, s. 576-589.

M. Perkowska, Status społeczny cudzoziemców w Szwajcarii jako grupy zagrożonej wykluczeniem społecznym, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski (red.), Wybrane prawne, kryminologiczne i medyczne aspekty wykluczenia społecznego, Białystok 2016, s. 107-119.

M. Perkowska, Przekroczenie granicy państwa wbrew przepisom jako forma nielegalnej migracji, [w:] W. Pływaczewski, M. Ilnicki (red.), Ochrona praw człowieka w polityce migracyjnej Polski i Unii Europejskiej, Olsztyn 2016, s. 190-206.

E.W. Pływaczewski, Przestępczość zorganizowana w Polsce. Przejawy i uwarunkowania, [w:] J. Świerczewski, W. Pływaczewski (red.), Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej, Szczytno 1994, s. 81-105.

E.W. Pływaczewski, Pranie brudnych pieniędzy, [w:] J. Świerczewski, W. Pływaczewski (red.), Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej, Szczytno 1994, s. 13-129.

E.W. Pływaczewski, Materialnoprawne aspekty niemieckiej ustawy o zwalczaniu nielegalnego handlu narkotykami i innych form przestępczości zorganizowanej z 15. VII. 1992 r., [w:] P. Hofmański (red.), Z problematyki prawa karnego, Białystok 1994, s. 29-52.

E.W. Pływaczewski, Przestępczość zorganizowana ze szczególnym uwzględnieniem roli cudzoziemców na przykładzie Niemiec, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość cudzoziemców. Nowe wyzwanie dla teorii i praktyki. Studia i materiały, Szczytno 1995, s. 63-70.

E.W. Pływaczewski, Wybrane aspekty zapobiegania i zwalczania przestępczości zorganizowanej w Polsce, [w:] B. Hołyst, E. Kube, R. Schulte (red.), Przestępczość zorganizowana w Niemczech i w Polsce. Zwalczanie i zapobieganie, Warszawa-Münster-Łódź 1996, s. 168-181.

E.W. Pływaczewski, G.B. Szczygieł, Aktualne tendencje przestępczości, a reforma systemu penitencjarnego, [w:] B. Hołyst, S. Redo (red.), Problemy więziennictwa u progu XXI wieku, Warszawa – Wiedeń – Kalisz 1996, s. 119-133.

E.W. Pływaczewski, Węzłowe problemy przestępczości zorganizowanej w Polsce, [w:] J. Świerczewski, W. Pływaczewski (red.), Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej, Szczytno 1996, s. 17-47.

E.W. Pływaczewski, Pranie brudnych pieniędzy, [w:] J. Świerczewski, W. Pływaczewski (red.), Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej, Szczytno 1996, s. 115-130.

E.W. Pływaczewski, Aktualny stan w zakresie zwalczania prania brudnych pieniędzy w Polsce, [w:] P. Hofmański, H.J. Hirsch, E.W. Pływaczewski, C. Roxin (red.), Prawo karne i proces karny wobec nowych form i technik przestępczości, Białystok 1997, s. 139-153.

E.W. Pływaczewski, Przestępczość zorganizowana i wybrane problemy jej przeciwdziałania w Polsce, [w:] J. Świerczewski, W. Pływaczewski (red.), Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej, Szczytno 1997, s. 18-51.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.W. Pływaczewski, Główne problemy przestępczości w Polsce, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii (Current Problems of the Penal Law and Criminology; Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie), Białystok 1998, s. 341-361.

E.W. Pływaczewski, Wybrane aspekty zapobiegania i zwalczania przestępczości zorganizowanej w Polsce, [w:] B. Hołyst, E. Kube, R. Schulte (red.), Przestępczość zorganizowana w Niemczech i w Polsce, Wydanie 2 rozszerzone, Warszawa-Münster-Łódź 1998, s. 168-181.

E.W. Pływaczewski, Problem sprawców tzw. rosyjskojęzycznych na tle przestępczości cudzoziemców w Polsce, [w:] O. Górniok (red.), U progu nowych kodyfikacji karnych. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Leonowi Tyszkiewiczowi, Katowice 1999, s. 268-283.

E.W. Pływaczewski, G.B. Szczygieł, Wybrane aspekty profilaktyki przemocy w rodzinie, [w:] G. Olszewska-Baka, L. Pytka (red.), Pomoc rodzinie, Białystok 1999, s. 73-82.

E.W. Pływaczewski, Obszary zagrożeń i tendencje rozwojowe przestępczości w Warszawie, [w:] A. J. Szwarc (red.), Rozważania o prawie karnym. Księga pamiątkowa z okazji siedemdziesięciolecia urodzin Profesora Aleksandra Ratajczaka, Poznań 1999, s. 239 - 249.

E.W. Pływaczewski, Kilka uwag do projektu Ustawy o Prokuraturze Rzeczypospolitej, [w:] J. Czapska, A. Gaberle, A. Światłowski, A. Zoll (red.), Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci Profesora Stanisława Waltosia, Warszawa 2000, s. 133-142.

E.W. Pływaczewski, Główne założenia i efekty działalności Środkowoeuropejskiej Akademii Policyjnej, [w:] K. Indecki (red.), Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana Profesorowi Stefanowi Lelentalowi w 45. roku pracy naukowej i dydaktycznej, Łódź 2004, s. 235-241.

E.W. Pływaczewski, Aktualne kierunki współpracy międzynarodowej Centralnego Biura Śledczego, [w:] L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda (red.), W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Andrzeja Wąska, Lublin 2005, s. 671-678.

E.W. Pływaczewski, Przestępczość zorganizowana z punktu widzenia teorii, polityki i praktyki, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana – Świadek koronny – Terroryzm: w ujęciu praktycznym, Kraków 2005, s. 91-124.

E.W. Pływaczewski, Programy prewencyjne i ich wpływ na skuteczność działań Policji, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii (Current Problems of the Penal Law and Criminology; Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie), Białystok 2005, s. 209-228.

E.W. Pływaczewski, G.B. Szczygieł, Kryminologiczne i prawno-karne aspekty przemocy w rodzinie, [w:] F. Lempa, S. Tafaro (red.), Rodzina i społeczeństwo. Wczoraj i dziś, Białystok 2006, s. 185-195.

E.W. Pływaczewski, Przerzut obywateli chińskich do Europy (ze szczególnym uwzględnieniem doświadczeń austriackich), [w:] J. Giezek (red.), Przestępstwo – kara – polityka kryminalna. Problemy tworzenia i funkcjonowania prawa. Księga jubileuszowa okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Tomasza Karczmarka, Kraków 2006, s. 485-496.

E.W. Pływaczewski, G.B. Szczygieł, Rola pomocy postpenitencjarnej w zapobieganiu przestępczości powrotnej, [w:] T. Dukiet-Nagórska (red.), Zagadnienia współczesnej polityki kryminalnej, Bielsko-Biała 2006, s. 409-419.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.W. Pływaczewski, Wokół związków pomiędzy terroryzmem a przestępczością zorganizowaną, [w:] K. Indecki (red.), Przestępczość terrorystyczna. Ujęcie praktyczno-dogmatyczne, Poznań – Białystok – Łódź 2006.

E.W. Pływaczewski, Nowe perspektywy międzynarodowej współpracy policyjnej na przykładzie Środkowoeuropejskiej Akademii Policyjnej (MEPA), [w:] A. Szymaniak, W. Ciepiela (red.), Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy, t. II, Poznań 2007, s. 39-46.

E.W. Pływaczewski, Kierunki zagrożeń przestępczością zorganizowaną w nowych krajach członkowskich na przykładzie Polski, [w:] M. Zdanowicz (red.), Bezpieczni w Europie. Materiały konferencyjne, Warszawa 2007, s. 9-16.

E.W. Pływaczewski, Z. Rau, Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego jako przykład podejścia do współczesnych zagrożeń, [w:] K. Kubiak, P. Mickiewicz, J. A. Schön (red.), Bałtycki Kongres Bezpieczeństwa Europejskiego – Jurata 2006, Sopot 2007, s. 111-118.

E.W. Pływaczewski, Nowe kierunki badań kryminologicznych i ich znaczenie w strategii bezpieczeństwa narodowego, [w:] K. Krajewski (red.), Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga Jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle, Warszawa 2007, s. 495-506.

E.W. Pływaczewski, Główne założenia i dotychczasowa realizacja projektu badawczego pt. Monitoring, identyfikacja i przeciwdziałanie zagrożeniom bezpieczeństwa obywateli, [w:] L. Paprzycki, Z. Rau (red.), Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Warszawa 2009, s. 677-694.

E.W. Pływaczewski, Wokół postulatu tzw. konfiskaty rozszerzonej (rozszerzonego przepadku mienia), [w:] Ł. Pohl (red.), Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. Urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca, Poznań 2009, s. 467-483.

E.W. Pływaczewski, Problemy definicyjne, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, Warszawa 2011, s. 21-39.

E.W. Pływaczewski, Geneza zjawiska, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, Warszawa 2011, s. 40-62.

E.W. Pływaczewski, Zwalczanie przestępczości zorganizowanej z perspektywy międzynarodowej, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, Warszawa 2011, s. 347-380.

E.W. Pływaczewski, Współczesne tendencje przestępczości i kierunki jej przeciwdziałania z perspektywy XII, Kongresu ONZ, [w:] A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger (red.), Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu, Lublin 2011, s. 781 i nast.

E.W. Pływaczewski, Wokół zintegrowanego podejścia do przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej, [w:] P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), Państwo prawa i prawo karne. Księga Jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla, t. II, Warszawa 2012, s. 1483-1516.

E.W. Pływaczewski, Kilka refleksji na temat przestępczości i jej kontroli w Japonii, [w:] A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Leciak (red.), Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych. Księga Jubileuszowa Profesora Mariana Filara, Toruń 2012, s. 284-302.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.W. Pływaczewski, Geneza strategii przeciwdziałania i kontroli procederu prania pieniędzy, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Proceder prania pieniędzy pieniędzy i jego implikacje, Warszawa 2013, s. 19-42.

E.W. Pływaczewski, Zagadnienia i tendencje rozwojowe przestępczości zorganizowanej w Polsce, [w:] P. Szczepanik (red.), Polski system penitencjarny. Ujęcie integralno-kulturowe, praca zbiorowa – dodatek specjalny Forum Penitencjarne, Warszawa 2013, s. 137-149.

E.W. Pływaczewski, G.B. Szczygieł, Zachowania korupcyjne osadzonych w polskim więziennictwie w świetle wyników badań, [w:] P. Szczepanik (red.), Polski system penitencjarny. Ujęcie integralno-kulturowe, praca zbiorowa – dodatek specjalny Forum Penitencjarne, Warszawa 2013, s. 151-160.

E.W. Pływaczewski, Ogólna koncepcja projektu badawczego, [w:] K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, Białystok 2014, s. 15-24.

E.W. Pływaczewski, Działania naukowo-badawcze na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa publicznego (ze szczególnym uwzględnieniem roli wielkopolskiej Policji, [w:] R. Batkowski (red.), Wielkopolska Policja – 95 lat, Poznań 2014, s. 51-59.

E.W. Pływaczewski, Międzynarodowe aspekty przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej z perspektywy działań Centralnego Biura Śledczego, [w:] M. Perkowski, J. Szymański, M. Zdanowicz (red.), Człowiek i prawo międzynarodowe. Księga dedykowana Profesorowi Bogdanowi Wierzbickiemu, s. 401-411.

E.W. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys, Z problematyki nielegalnego wprowadzenia towarów na obszar Unii Europejskiej, [w:] E.W. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys (red.), Nielegalne wprowadzanie towarów akcyzowych na obszar Unii, Warszawa 2015, s. 9-22.

E.W. Pływaczewski, Funkcja restytucyjna (kompensacyjna) prawa karnego z perspektywy teorii i praktyki, [w:] I. Nowicka, D. Mocarska (red.), Współczesne problemy prawa, t. 1, Szczytno 2015, s. 21-35.

E.W. Pływaczewski, Rada Terenowa do spraw Społecznej Readaptacji i Pomocy Skazanym z perspektywy województwa podlaskiego – próba oceny efektywności i wpływu na oddziaływania resocjalizacyjne, [w:] B. Sygit (red.), Złota Księga Jubileuszowa Prof. zw. dr. hab. *dr honoris causa* Brunona Hołysta, Łódź 2015, s. 143-151.

E.W. Pływaczewski, J. Pomiankiewicz, Więziennictwo jako element systemu wewnętrznego państwa, [w:] T. Blenda, A. Rzepliński (red.), Modernizowanie więziennictwa. V Kongres Penitencjarny, Warszawa 2015, s. 56-70.

E. Truskolaska, E. Kowalewska-Borys, Podstawowe założenia oraz pojęcia Konwencji Stambulskiej, [w:] E. Kowalewska-Borys (red.), Przemoc w rodzinie w aspekcie Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Warszawa 2015, s. 24-52.

E. Truskolaska, D. Brulińska, A. Tywończuk-Gieniusz, E. Kowalewska-Borys, Zjawisko przemocy w województwie podlaskim w aktach sądowych, [w:] E. Kowalewska-Borys (red.), Przemoc w rodzinie w aspekcie Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Warszawa 2015, s. 160-187.

E. Truskolaska, Integracja społeczna jako jedno z narzędzi poszanowania praw imigrantów, [w:] W. Pływaczewski, M. Ilnicki (red.), Uchodźcy. Nowe wyzwanie dla bez-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

pieczeństwa Europejskiego na tle standardów praw człowieka, Olsztyn 2015, s. 101-108.

E. Truskolaska, Przemoc na tle rasowym jako skutek nietolerancji. Analiza problemu na przykładzie miasta Białystok, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływczewski (red.), Współczesne oblicza bezpieczeństwa, Białystok 2015, s. 199-208.

E. Truskolaska, D. Brulińska, Procedura niebieskiej karty jako narzędzie ochrony praw rodziny, [w:] J. Krzynówek, J. Krzywkowska (red.), Ochrona małżeństwa i rodziny w Polsce. Zagadnienia prawne, Olsztyn 2015, s. 345-355.

E. Zatyka, Lekarski obowiązek udzielenia pomocy a ryzyko związane z wykonywaniem zawodu (zarys problemu), [w:] T. Dukiet-Nagórska (red.), Zagadnienia współczesnej polityki kryminalnej, Bielsko-Biała 2006, s. 278-285.

E. Zatyka, Europol – nowe forum europejskiej współpracy policyjnej, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii, Białystok 2005, s. 269-288.

E. Zatyka, Lekarski obowiązek udzielenia pomocy a ryzyko związane z wykonywaniem zawodu (zarys problemu), [w:] T. Dukiet-Nagórska (red.), Zagadnienia współczesnej polityki kryminalnej, Bielsko-Biała 2006, s. 278-285;

E. Zatyka, Konfiskata mienia w litewskim prawie karnym, [w:] E.M. Guzik-Makaruk (red.), Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa, Warszawa 2012, s. 133-148.

E. Zatyka, Rozbicie przestępczej solidarności na tle Kodeksu karnego z 1997 r., [w:] K. Laskowska (red.), Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej, Białystok 2014, s. 331-345.

E. Zatyka, Kilka uwag o sytuacji niewidomych i słabowidzących w Irlandii, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, E. Zatyka (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Wybrane aspekty prawne i kryminologiczne, Białystok 2014, s. 303-315.

E. Zatyka, Opracowanie podstawowych założeń Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 roku, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, E. Zatyka (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Wybrane aspekty prawne i kryminologiczne, Białystok 2014, s. 15-45.

E. Zatyka, Poziom samodzielności osób niewidomych i słabowidzących w życiu społecznym i poruszaniu się w przestrzeni miejskiej, [w:] K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska (red.), Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym. Wybrane aspekty praktyczne, Białystok 2014, s. 271-289.

E. Zatyka, Prywatny sektor ochrony z perspektywy europejskiej, [w:] E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy prawno-kryminologiczne, Warszawa 2015, s. 298-307.

Udział autorski (współautorski) w monografiach i innych opracowaniach zwartych (o charakterze monograficznym) w językach obcych

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, The Development of Organised Crime Policies in Poland: From Socialist Regime to 'Rechtsstat', [w:] C. Fijnaut, L. Paoli (red.), Organised Crime in Europe: Concepts, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond, Dordrecht 2004, s. 899-930.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W. Filipkowski, Finanzierung des Terrorismus. Fallstudien, [w:] Kriminelle Finanzierung des Terrorismus, Internationales Fachseminar, 13.-16. czerwca 2005 r, Szczytno (Polska), Wiedeń 2006, s. 87-107.

W. Filipkowski, E. Zatyka, Penal Measures in the Polish Criminal Code of 1997, [w:] M. Popławski, D. Šramková (red.), Legal Sanctions: Theoretical and Practical Aspects in Poland and the Czech Republic, Brno-Białystok 2008, s. 271-281.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, Strafrechtliche Probleme des Terrorismus im polnischen Strafgesetzbuch, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology, Białystok 2009, s. 181-198.

W. Filipkowski, Organized crime in Poland as a field of research and its contemporary situation, [w:] U. Töttel, H. Büchler (red.), Research Conferences on Organized Crime at the Bundeskriminalamt in Germany 2008-2010, Köln 2011, s. 44-63.

W. Filipkowski, J. Pogorzelski, Legal instruments intended for the fight against organized crime in the opinion of public prosecutors, [w:] W. Pływaczewski (red.), Organized Crime and Terrorism. Reasons – Manifestations – Counteractions, Olsztyn 2011, s. 89-109.

W. Filipkowski, J. Pogorzelski, Technological aspects of the fight against organized crime in the opinion of public prosecutors, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology, Warszawa 2012, s. 135-151.

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Combating Transnational Crime Under the Rule of Law. Contemporary Opportunities and Dilemmas, [w:] P. Reichel, J. Albanese (red.), Handbook of Transnational Crime and Justice, Second Edition, Los Angeles--London-New Delhi-Singapore-Washington DC 2014, s. 375-396

W. Filipkowski, Use of Information Technologies in Forensic Science in Poland – Selected Theoretical Problems, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, vol. 6, Warszawa 2014, s. 355-371

W. Filipkowski, Fighting Organised Crime with Technology in Poland – the Results of Research Projects, [w:] U. Töttel, G. Bulanova-Hristova, G. Flach (red.), Research Conferences on Organised Crime at the Bundeskriminalamt in Germany, Vol. III, Transnational Organised Crime 2013-2015, Wiesbaden 2016, s. 89-105.

E.M. Guzik-Makaruk, Полъское законодателъство о трансплантации как методе лечения, [w:] O. Дубовик i in. (red.), Современное медицинское право. Сборник научных трудов, Москва 2003, s. 313-327. [Polskoje zakonodatielstwo o transplantacji kak mietodie liecienija, [w:] O. Dubovik i in. (red.), Sawriemiennoje miedicinskoje prawo. Sbornik naućnych trudow, Moskwa 2003, s. 313-327.]

E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, G.B. Szczygieł, Penalties in the Polish Criminal Code, [w:] M. Popławski, D. Šramková (red.), Legal Sanctions: Theoretical and Practical Aspects in Poland and the Czech Republic, Brno-Białystok 2008, s. 257- 270.

E.M. Guzik-Makaruk, Zeugen Jehovas in Polen. Rechtliche Situation nach 1989, [w:] G. Besier, H. Seiwert (red.), Die Zeugen Jehovas in Ostmittel-, Südost- und Südeuropa. Zum Schicksal einer religiösen Minderheit, Berlin 2007, s. 77-92.

E.M. Guzik-Makaruk, Die Pathologien in der Tätigkeit religiöser Sekten im 20. Jahrhundert, [w:] A. G. Pitsela (red.), Criminology: searching for Answers. Essays in Honour of Professor Stergios Alexiadis, Saloniki 2010, s. 257-277.

E.M. Guzik-Makaruk, M. Perkowska, Legal aspects of the fight against financing terrorism in Switzerland, [w:] W. Pływaczewski (red.), Organized crime and terrorism. Reasons – manifestations – counteractions, Olsztyn 2011, s. 163-187.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.M. Guzik-Makaruk, A. Górski, A. Sakowicz, Polen, [w:] A. Sinn (red.), Jurisdiktionskonflikte bei grenzüberschreitender Kriminalität. Ein Rechtsvergleich zum internationalen Strafrecht, Osnabrück 2012, s. 371-387.

E.M. Guzik-Makaruk, E. Jurgielewicz, The threat of bribery in the light of public opinion studies in Poland, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology, Warszawa 2012, s. 199-224.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Quelques remarques sur les sources du droit pénal et la politique pénale dans la Pologne du dernier centenaire, [w:] T. Bezzenberger, J. Gruber, S. Rohlfing-Dijoux (red.), Die deutsch-französischen Rechtsbeziehungen, Europa und die Welt. Les relations, juridiques franco-allemandes, l`Europe et le monde, Baden-Baden 2014, s. 392-402.

E.M. Guzik-Makaruk, E. Jurgielewicz, Actions to improve safety of blind and visually impaired persons in the road traffic – the case of the research project funded by the National Centre for Research and Development and carried out by University of Bialystok, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology, Warszawa 2014, s. 440-449.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Ausgewählte strafrechtliche und kriminologische Probleme der Organtransplantation in Polen, [w:] J.C. Joerden, A.J. Szwarc (red.), Strafrechtsdogmatik und Rechtsphilosophie – ein Fruchtbares Spannungsverhältnis: Materialen eines deutsch-japanisch-polnisch-türkischen Kolloquiums im Jahre 2013 in Frankfurt an der Oder und Słubice (Polen), Poznań 2014, s. 285-302.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Polish Platform for Homeland Security and its place in the research on security in Poland, [w:] J. Dworzecki (red.), Selected aspects of internal security, New York 2015, s. 219-234.

E.M. Guzik-Makaruk, A. Malarewicz-Jakubów, P. Szuszczyński, Security in didactics, [w:] J. Dworzecki (red.), Selected social and political aspects of internal security, New York 2015, s. 74-89.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys, Bedingungen der Legalität und Grenzen der präventiven Datenerhebung über Einzelpersonen und Möglichkeiten ihrer Verwertung im Strafprozess, [w:] P. Hofmański, D. Szumiło-Kulczycka, P. Czarnecki (red.), Ausserprozessuale Beweiserhebung und ihre Verwertung im Strafprozess, Warszawa 2015, s. 341-354.

E. Jurgielewicz, M. Perkowska, Analysis of the Polish practice of applying the European arrest warrant – a legal and statistical perspective, [in:] S. Pikulski, K. Szczechowicz, M. Romańczuk-Grącka (red.), Effectiveness of Extradition and the European Arrest Warrant, Olsztyn 2014, s. 85-98.

K. Laskowska, Wirtschaftskriminalität und bisherige Lösungen im wirtschaftlichen Strafrecht in Polen, [w:] W. Gropp (red.), Wirtschaftskriminalität und Wirtschaftsstrafrecht in einem Europa auf dem Weg zu Demokratie und Privatisierung, Leipzig 1998, s. 215-220.

K. Laskowska, Organized Crime in Poland – Criminological and Legal Dilemmas, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology, Białystok 2009, s. 315-330.

K. Laskowska, Threats to the security of Poland's borders in the context of organized crime, [w:] W Pływaczewski (red.), Organized Crime and Terrorism. Reasons, Manifestations, Counteractions, Olsztyn 2011, s. 13-35.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

K. Laskowska, Crime and social pathologies in the Podlaskie Province in the recent years, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology, Warszawa 2012, s. 395-416.

K. Laskowska, Терроризм в польском уголовном кодексе – краткое рассмотрение проблемы, [w:] Н.В. Силченко (ред.), Проблемы правотворчества и правоприменения в государствах Центральной и Восточной Европы, гродно 2012, s. 340-343.

K. Laskowska, Сталкинг как новое преступление в польском уголовном кодексе, [w:] Н.В. Силченко (ред.), Инновационное развитие общества в условиях интеграции правовых систем, Гродно 2013, s. 300-303.

K. Laskowska, Преследование и наказание лиц, совершающих акты домашнего насилия в Польше – старые проблемы и новые возможности, [w:] н.в. силченко (ред.), Правотворчество и правоприменение в условиях инновационного развития общества, Ч. 2., Гродно 2014, s. 193-198.

K. Laskowska, Trends in contemporary crime in Poland and thier implications, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology, Warszawa 2014, s. 530-544.

K. Laskowska, 25 лет существования организованной преступности в Польше и борьбы с ней, [w:] Н.А. Исаев, А.В. Комарницкий (red.), Преступность, девиантность и социальный контроль в эпоху постмодерна, Санкт Петербург 2014, s. 202-209.

K. Laskowska, Подделка денежных знаков (фальшивомонетничество) в контексте деятельности организованных преступных групп с участием иностранных граждан, [w:] С.Е. Чебуранова (ред.), Проблемы правотворческой и правоприминительной практики в условиях развития информационного общества, Гродно 2015, s. 134-141.

K. Laskowska, Торговля людьми [трафикинг], совершаемая организованными преступными группами с участием иностранных граждан, [w:] В.Ю. Сморгунова, Я.И. Гилинский, Н.А. Исаев (ред.) Преступнсть и социальный контроль в обществе постмодерна, часть 2, Sankt Petersburg 2015, s. 28-36.

K. Laskowska, Незаконный оборот табачных изделий – угроза для экономики Польши, [w:] С.Е. Чебуранова (ред.), Правотворчество и правоприменииение как фактор эффективноо развития современных экономических систем, Гродно 2016, s. 305-308.

M. Perkowska, Changes in Swiss criminal legislation concerning crimes of corruption, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current problems of the penal law and criminology, Białystok 2009, s. 425-444.

M. Perkowska, Activities of foreign organized criminal groups in Switzerland, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current problems of the penal law and criminology, Warszawa 2012, s. 499-513.

M. Perkowska, Criminological aspects of local border traffic on the Polish section of European Union's external border, [w:] M. Zdanowicz (red.), Local border traffic on the Polish section of European Union's external border, Warsaw-Bialystok 2013, s. 181-196.

M. Perkowska, Swiss anti-cybercrime institutional system, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current problems of the penal law and criminology, Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Warszawa 2014, s. 642-652.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

M. Perkowska, Common EU external border – common threats (case of Poland, Slovakia and Hungary), [w:] A. Piekutowska, I. Wrońska (red.), Ten Years of the Visegrad Group Member States in the European Union, Warsaw-Bialystok 2015, s. 93-103.

E.W. Pływaczewski, Economic and Organized Crime, [w:] J. Jasiński, A. Siemiaszko (red.), Crime Control in Poland. Polish Report for the Ninth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders (Cairo, Egypt, 29 April – 8 Mai 1995), Warszawa 1995, s. 35-41.

E.W. Pływaczewski, Zum gegenwärtigen Stand der Bekämpfung der Geldwäsche in Polen, [w:] P. Hofmański, H. J. Hirsch, E.W. Pływaczewski, C. Roxin (red.), Neue Erscheinungsformen der Kriminalität in ihrer Auswirkung auf das Straf- und Strafprozeßrecht, Białystok 1996, s. 145-163.

E.W. Pływaczewski, Organisierte Kriminalität und ihre internationale Verbindungen in Mitteleuropa – Aus den polnischen Erfahrungen, [w:] C. Mayerhofer, J. M. Jehle (red.), Organisierte Kriminalität. Lagebilder und Erscheinungsformen. Bekämpfung und rechtliche Bewältigung, Heidelberg 1996, s. 45-60.

E.W. Pływaczewski, Ausgewählte Fragen der Vorbeugung und Bekämpfung der Organisierten Kriminalität in Polen, [w:] Organisierte Kriminalität. Bericht über das deutsch - polnische Seminar, Polizei-Führungsakademie, Münster 1997, s. 109-125.

E.W. Pływaczewski, Organisierte Kriminalität in Polen – Bekämpfungsanzätze, [w:] U. Sieber (red.), Internationale Organisierte Kriminalität. Herausforderungen und Lösungen für ein Europa offener Grenzen, Köln-Berlin-Bonn-München 1997, s. 115-130.

E.W. Pływaczewski, S. Waltoś, Organised Crime in Poland, [w:] Organised Crime in Baltic Region, Criminological Research Center, Riga, November 1997, s. 172-187.

E.W. Pływaczewski, G.B. Szczygieł, Prophylaxis of Family Violence (giving Polish experience as an example), [w:] Violence in Contemporary World, Institute of Sociology, Saint Petersburg 1997, s. 105-106.

E.W. Pływaczewski, Ausgewählte Fragen der Ausländerkriminalität in Polen, [w:] A. Eser (red.), Festschrift für Haruo Nishihara zum 70. Geburtstag, Baden-Baden 1998, s. 259-274.

E.W. Pływaczewski, Die organisierte Kriminalität: eine Weltperspektive, [w:] M. Edelbacher (red.), Organisierte Kriminalität in Europa. Die Bekämpfung der Korruption und der organisierten Kriminalität, Wien 1998, s. 203-223.

E.W. Pływaczewski, Organisierte Wirtschaftskriminalität in Polen, [w:] H.D. Schwind, H.H. Kühne, E. Kube (red.), Kriminologie an der Schwelle zum 21. Jahrhundert Criminology on the Threshold of the 21st Century, Festchrift für H. J. Schneider zum 70. Geburtstag am. 14. November 1998, Berlin – New York 1998, s. 639-654.

E.W. Pływaczewski, Organisierte Kriminalität in Polen, [w:] A. J. Szwarc, A. Wąsek (red.), Das erste deutsch-japanisch-polnische Strafrechtskolloquium der Stipendiaten der Alexander von Humboldt-Stiftung, Poznań 1998, s. 173-192.

E.W. Pływaczewski, Das Beispiel Warschau, [w:] New York! New York? Kriminalprevänti on in den Metropolen. Dokumentation, Berlin 1998, s. 125-135.

E.W. Pływaczewski, Das Phänomen der Korruption aus kriminologischer Sicht, [w:] J. Fehérváry (red.), Korruption vor dem Hintergrund der organisierten Kriminalität, Wien 1999, s. 1-7.

E.W. Pływaczewski, The Challenges of Policing Democracy in Poland, [w:] D.K. Das, O. Marenin (red.), Challenges of Policing Democracies. A World Perspective, Amsterdam 2000, s. 143-172.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.W. Pływaczewski, Organised Crime, [w:] A. Siemiaszko (red.), Institute of Justice, Crime and Law Enforcement in Poland on the threshold of the 21st century, Warszawa 2000, s. 95-104.

E.W. Pływaczewski, W. Cebulak, Case Study Exploring the Problems of Crime and Crime Control in Poland, [w:] G. Barak (red.), Crime and Crime Control. A Global View, Westport 2000, s. 163-175.

E.W. Pływaczewski, Trends in the Development of Organized Crime in Poland, [w:] J. Saar, A. Annist, A. Markina (red.), Crime Control: Current Problems and Developments in Prospect. XIII Baltic Criminological Seminar. 2000 June 25-26, Tallinn 2001, s. 204-212.

E.W. Pływaczewski, New Legal and Organizational Measures in the Area of Combating Organized Crime in Poland, [w:] The American Society of Criminology. 52nd Annual Meeting, Crime and Criminology in the Year 2000, 2000 Abstracts and Participant's Directory, November 15-18, 2000, San Francisco, Californian, s. 12.

E.W. Pływaczewski, P. Hofmański, Landesbericht Polen, [w:] W. Gropp, B. Huber (red.), Rechtliche Initiativen gegen organisierte Kriminalität. Beiträge und Materialien aus dem Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Band 84, Freiburg i. Br. 2001, s. 665-724.

E.W. Pływaczewski, Rechtliche Regelungen des neuen StGB bezüglich der modernen Erscheinungsformen der Tatbeteiligung mehrerer wie auch krimineller Aktivitäten von Organisationen, [w:] A. Eser, K. Yamanaka (red.), Einflüsse deutschen Strafrechts auf Polen und Japan. Zweites Deutsch-Polnisch-Japanisches Strafrechtskolloquium 1999 in Osaka, Baden-Baden 2001, s. 109-125.

E.W. Pływaczewski, Gesamtgesellschaftliche Bekämpfungsansätze, Europäische Fachtagung „Organisierte Kriminalität – wie groß ist die Gefahr für Europa?", [w:] Landeskriminalamt Sachsen – Landes – Polizeischule Sachsen – Förderkreis für Demokratie und Innere Sicherheit, Dresden 2001, s. 94-100.

E.W. Pływaczewski, Organized Crime: A Perspective from Poland and Eastern Europe, [w:] J. S. Albanese, D. K. Das, A. Verma (red.), Organized Crime: World Perspectives, New Jersey 2003, s. 227-145.

E.W. Pływaczewski, Wirtschaft und Strafrecht in Polen in der Zeit der Umwandlung zur Markwirtschaft (opublikowane w języku niemieckim i koreańskim – tłumaczenie na koreański – Prof. Hyun-Wook Cho), [w:] Korean Association of Comparative Criminal Law, 2003 International Symposium on Criminal Law – Risk Society and Criminal Justice – Seoul 2003.

E.W. Pływaczewski, Korruption und Organisierte Kriminalität in Polen, [w:] R. Friedmann, H. Risch, F. Rohrer (red.), EU-Seminar – Mehoden und Arbeitsweisen bei der Bekämpfung der Organisierten Kriminalität, BKA Polizei + Forschung, Wiesbaden 2003, s. 99-107, s. 259-266.

E.W. Pływaczewski, P. Hofmański, Rechtsstaatliche OK.-Bekämpfung an der Grenze zu EU, [w:] B. Özturk, W. Gropp (red.), Maßnahmen gegen Organisierte Kriminalität im Rechtsstaat. Möglichkeiten und Grenzen, Seçkin, Ankara 2003, s. 69-98.

E.W. Pływaczewski, The Russian and Polish mafia in Central Europe, [w:] D. Siegel, H. Van de Bunt and D. Zaitch (red.), Global Organized Crime. Trends and Developments, Studies of Organized Crime, Dordrecht – Boston – London 2003, s. 63-72.

E.W. Pływaczewski, P. Walancik, Challenges and Changes to the Police System in Poland, [w:] M. Caparini, O. Marenin (red.), Transforming Police in Central and Eastern Europe. Process and progress, Muenster 2004, s. 93-113.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.W. Pływaczewski, Organised Crime in Poland: Its Development from 'Real Socialism' to Present Times, [w:] C. Fijnaut, L. Paoli (red.), Organised Crime in Europe. Concepts, Patterns and Control Polices in the European Union and Beyond, AA Dordrecht 2004, s. 467-498.

E.W. Pływaczewski, W. Pływaczewski, The Threat of Corruption in Poland with Particular Reference to Public Servants, [w:] R. Sarre, D. K. Das, H. J. Albrecht (red.) Policing Corruption. International Perspectives, Lanbam – Boulder – New York – Oxford 2004, s. 129-136.

E.W. Pływaczewski, Chinese Organized Crime in Western and Central Europe, [w:] R.G. Broadhurst (red.), Crime and its Control in the People's Republic of China: proceedings of the Annual Symposia 2000-2002, Hong Kong 2004, s. 288-300.

E.W. Pływaczewski, The Phenomenon of Prostitution on Poland: Around the Problem of Legalization, [w:] P. Piotrowski (red.), Understanding Problems of Social Pathology, Amsterdam – New York, NY 2006, s. 47-59.

E.W. Pływaczewski, Mitteleuropäische Polizeiakademie (MEPA) – aus polnischer Sicht, [w:] J. Fehérváry, J. Magyar (red.), !5 Jahre mepa. Mitteleuropäische Polizeiakademie. Eine erfolgreiche Zusammenarbeit für ein modernes Europa, Wien 2007, s. 53-56.

E.W. Pływaczewski, The determined threats of organized crime in the „new" European Union, [w:] P. Bogdalski, W. Pływaczewski, I. Nowicka (red.), Ius est ars boni et eaqui. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Stefanowi Lelentalowi, Szczytno 2008, s. 81-90.

E.W. Pływaczewski, Z. Rau, The Polish Platform for Homeland Security – a Pioneer Initiative for Up-to-date Security in the European Union, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Białystok 2009, s. 445-473.

E.W. Pływaczewski, W. Pływaczewski, Spatial Determinants of Crime in Poland, [w:] G. Cordner, A. M. Cordner, D. K. Das (red.), Urbanization. Policing and Security. Global Perspectives, Boca Raton – London – New York 2010, s. 87-96.

E.W. Pływaczewski, E. Zatyka, The private security industry as an element of the public security system, [w:] W. Pływaczewski (red.), Organized Crime and Terrorism. Reasons-Manifestations-Counteractions, Olsztyn 2011, s. 237-252.

E.W. Pływaczewski, Z. Rau, Security studies in Poland (with the project entitled "Monitoring, identification and countering threats to the security of citizens" as an example), [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Warszawa 2012, s. 515-538.

E.W. Pływaczewski, Administration of Justice in Poland, [in:] Comparative and International Criminal Justice System. Policing, Judiciary, and Corrections, Third Edition, N.I. Ebbe (red.), Boca Raton – London – New York 2013, s. 123-134.

E.W. Pływaczewski, K. Yamanaka, Y. Ünwer, Ausgewählte strafrechtliche und kriminologische Probleme der Organtransplantation in Polen, [w:] J. C. Joerden, A Szwarc (red.), Strafrechtsdogmatik und Rechtsphilosophie – ein Fruchtbares Spannungsverhaeltnis. Materialien eines deutsch-japanisch-polnisch-türkischen Kolloquiums im Jahre 2013 in Frankfurt an der Oder und Słubice, Poznań 2014, s. 285-302.

E.W. Pływaczewski, I. Nowicka, Community Policing in Poland, [w:] Community Policing in Indigenous Communities, M. K. Nalla, G. R. Newman (red.), Boca Raton – London – New York 2013, s. 309-318.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.W. Pływaczewski, „Current Problems of the Penal Law and Criminology" in retrospect and from contemporary standpoint, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Warszawa 2014, s. 11-21.

E.W. Pływaczewski, „Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie" aus retrospektiver und zeitgenoessischer Sicht, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current Problems of the Penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie, Warszawa 2014, s. 23-35.

E.W. Pływaczewski, E. Zatyka, Crime and Punishment in Poland, [w:] The Encyclopedia of Crime and Punishment, W.G. Jennings, G.E. Higgins (red.), Wiley-Blackwell 2015.

E.W. Pływaczewski, I. Kraśnicka, Legal education in transition: is the Bologna Process responding to Europe's place in the world, [w:] H. Kury, S. Redo, E. Shea (red.), Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention. Reintegration Suggestions for Succeeding Generations, Volume 1, Cham 2016, s. 335-361.

E. Zatyka, S.T. Szymański, Broader protection on public officials in the Polish criminal law, [w:] E.W. Plywaczewski (red.), Current problems of the penal law and criminology: Aktuelle Probleme des Strafrechts und der Kriminologie Warszawa 2012, s. 733-746.

E. Zatyka, Security employees in Poland – qualifications, powers, protection, and criminal responsibility, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Current problems of the penal Law and Criminology. Aktuelle Probleme des Straftrechts und der Kriminologie, Warszawa 2014, s. 272-282.

Artykuły naukowe w polskich czasopismach:

W. Filipkowski, P. Dzienis, Cywilnoprawne aspekty korupcji gospodarczej, „Palestra" 2001, nr 11-12, s. 60-75.

W. Filipkowski, Czarny rynek kolumbijskiego peso – przykład wykorzystania bankowości podziemnej dla celów prania pieniędzy, „Biuletyn Bankowy" 2002, nr 12, s. 46-53.

W. Filipkowski, K. Grabowski, Rola domów maklerskich w przeciwdziałaniu praniu pieniędzy, „Prokuratura i Prawo" 2002, nr 11, s. 81-97.

W. Filipkowski, Oazy podatkowe w procederze prania brudnych pieniędzy, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego" 2004, nr 12, s. 14-23.

W. Filipkowski, Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe a proceder prania pieniędzy, „Glosa" 2004, nr 8, s. 25-30.

W. Filipkowski, Zagrożenie funduszy inwestycyjnych przez proceder prania pieniędzy, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 2004, z. 4, s. 53-64.

W. Filipkowski, Wykorzystanie instrumentów pochodnych w procederze prania pieniędzy, „Prawo Bankowe" 2004, nr 2, s. 72-83.

W. Filipkowski, Metody wykorzystywania domów maklerskich w procederze prania pieniędzy, „Prokuratura i Prawo" 2004, nr 10, s. 82-96.

W. Filipkowski, R. Lonca, Kryminologiczne i prawne aspekty finansowania terroryzmu, „Wojskowy Przegląd Prawniczy" 2005, nr 4, s. 26-46.

W. Filipkowski, Zjawisko prania pieniędzy jako obszar badawczy w Polsce, Archiwum Kryminologii 2005-2006, t. XXVIII, s. 169-178.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W. Filipkowski, Przestępczość zorganizowana w ujęciu kryminologicznym i prawnym, „Prokuratura i Prawo" 2006, nr 12, s. 57-75.

W. Filipkowski, R. Lonca, Zorganizowane grupy o charakterze terrorystycznym. Studium kryminologiczno-prawne, „Wojskowy Przegląd Prawniczy" 2006, nr 4, s. 33-50.

W. Filipkowski, Przeciwdziałanie i zwalczanie zjawiska prania pieniędzy w Szwajcarii – teoria i praktyka, „Prokurator" 2006, nr 2, s. 28-49.

W. Filipkowski, Nieformalne systemy transferu wartości majątkowych, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 2006, nr 1, s. 123-138.

W. Filipkowski, K. Prokop, Wolne zawody prawnicze a przeciwdziałanie praniu pieniędzy, „Państwo i Prawo" 2006, nr 2, s. 69-83.

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, Standardy przeciwdziałania procederowi prania pieniędzy, „Państwo i Prawo" 2007, nr 10, s. 93-103.

W. Filipkowski, Internet – przestępcza gałąź gospodarki, „Prokurator" 2007, nr 1, s. 48-68.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, Kryminalizacja finansowania terroryzmu na tle prawnoporównawczym, „Studia Prawnoustrojowe" 2009, t. 10, s. 43-65.

W. Filipkowski, Prawne i organizacyjne instrumenty zwalczania przestępczości zorganizowanej w opinii funkcjonariuszy Centralnego Biura Śledczego, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Współczesne zagrożenia przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi a prawo karne i kryminologia, „Białostockie Studia Prawnicze" 2009, z. 6, s. 136-164.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, G.B. Szczygieł, E.W. Pływaczewski, E. Zatyka, Polskie kierunki badań kryminologicznych nad bezpieczeństwem obywateli, „Prokuratura i Prawo" 2010, nr 1-2, s. 176-201.

W. Filipkowski, R. Lonca, Analiza zamachów samobójczych w aspekcie kryminologicznym i prawnym, cz. I, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego" 2010, nr 2, s. 13-27.

W. Filipkowski, Ocena wybranych instytucji służących zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 2010, nr. 2, s. 157-172.

W. Filipkowski, Rozwiązania technologiczne w pracy policji na podstawie badań ankietowych, „Przegląd Policyjny" 2010, nr 1, s. 71-89.

W. Filipkowski, Nowe kierunki badań nad bezpieczeństwem w Polsce i ich efekty [w:] M. Zdanowicz (red.), Przyjazna granica niezbędnym elementem wzmacniania stosunków społeczeństw Polski i Rosji, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, z. 9, s. 261-275.

W. Filipkowski, R. Lonca, Analiza zamachów samobójczych w aspekcie kryminologicznym i prawnym, cz. II, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego" 2011, nr 3, s. 11-28.

W. Filipkowski, R. Lonca, Analiza zamachów samobójczych w aspekcie kryminologicznym i prawnym, cz. III, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego" 2011, nr 4, s. 115-126.

W. Filipkowski, Anti-Terrorist Financing Regulations in Poland – Past and Present Issues, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, z. 10, s. 81-94.

W. Filipkowski, M. Makutynowicz, Ocena wiarygodności otwartych źródeł informacji, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 4, s. 92-107.

W. Filipkowski, Wybrane aspekty technologiczne walki z przestępczością zorganizowaną, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 1, s. 107-122.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Nowoczesne technologie w zwalczaniu przestępczości a prawa człowieka, „Przegląd Policyjny" 2013, nr 1(109), s. 5-23.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

W. Filipkowski, Ocena wiarygodności otwartych źródeł informacji w ocenie analityków kryminalnych, „Przegląd Policyjny" 2014, nr 4 (114), s. 68-82.

W. Filipkowski, Kierunki zmian systemu pozbawiania owoców przestępstwa w ujęciu teoretycznym i praktycznym, „Humanistyczne Zeszyty Naukowe Prawa Człowieka" 2015, nr 18, s. 65-77.

E.M. Guzik-Makaruk, Prawne aspekty działalności sekt religijnych w Polsce, „Państwo i Prawo" 2000, nr 3, s. 43-58.

E.M. Guzik-Makaruk, Międzynarodowe inicjatywy przeciw negatywnym przejawom sekt religijnych, „Jurysta" 2000, nr 9, s. 3-8.

E.M. Guzik-Makaruk, Przynależność do sekt w aspekcie wiktymologicznym. Ocena psychologiczna i etyczna, cz. I, „Gazeta Sądowa" 2000, nr 9, s. 47-50.

E.M. Guzik-Makaruk, Przynależność do sekt w aspekcie wiktymologicznym. Ocena psychologiczna, psychiatryczna i etyczna, cz. II, „Gazeta Sądowa" 2000, nr 10, s. 45-49.

E.M. Guzik-Makaruk, Prawne aspekty transplantacji organów w Szwajcarii, „Państwo i Prawo" 2001, nr 9, s. 89-96.

E.M. Guzik-Makaruk, O aspektach prawnych transplantacji. Polemika, „Jurysta" 2001, nr 12, s. 23.

E.M. Guzik-Makaruk, Podstawy prawne transplantacji organów, tkanek i komórek w Polsce, „Palestra" 2002, nr 5-6, s. 62-70.

E.M. Guzik-Makaruk, Regulacje prawnokarne w Projekcie Konstytucji Europejskiej, „Wojskowy Przegląd Prawniczy" 2003, nr 4, s. 3-14.

E.M. Guzik-Makaruk, Zwalczanie przestępczości w Unii Europejskiej, „Prokuratura i Prawo" 2003, nr 12, s. 73-86.

E.M. Guzik-Makaruk, Prawne aspekty transplantacji organów w Austrii, „Jurysta" 2004 , nr 5, s. 24-26.

E.M. Guzik-Makaruk, Sekta religijna w świadomości młodzieży, Archiwum Kryminologii 2001-2002, t. XXVI, Warszawa 2004, s. 181-212.

E.M. Guzik-Makaruk, Globalizacja czy europeizacja prawa karnego? Wybrane zagadnienia, „Przegląd Policyjny" 2004, nr 1 (73), s. 151-162.

E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, Poczucie bezpieczeństwa oraz zagrożenie terroryzmem w świetle wyników badań empirycznych. Część 1 badań, „Przegląd Policyjny" 2013, nr 4, s. 45-59.

E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, Postrzeganie współczesnego terroryzmu i terrorysty oraz reakcje społeczne wobec ograniczania podstawowych praw obywatelskich w walce z terroryzmem w świetle wyników badań empirycznych. Część 2, „Przegląd Policyjny" 2014, nr 1, s. 5-18.

E.M. Guzik-Makaruk, Wolność myśli, sumienia i wyznania w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, „Administracja Publiczna" 2006 r., nr 2/8, s. 13-23.

E.M. Guzik-Makaruk, Zasady obowiązywania ustawy karnej względem cudzoziemców w polskim systemie prawa materialnego, [w:] M. Zdanowicz (red.), Status prawny cudzoziemca w Polsce, „Białostockie Studia Prawnicze" 2007, z. 2, s. 158-174.

E.M. Guzik-Makaruk, G.B. Szczygieł, Disciplinary responsibility of convicts serving a sentence of imprisonment, „Studies in Logic, Grammar and Rhetoric" 2007, nr 12 (25), s. 103-115.

E.M. Guzik-Makaruk, Przestępstwa terrorystyczne w ujęciu kodeksu karnego Republiki Austrii, „Przegląd Policyjny" 2008, nr 4, s. 40-63.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.M. Guzik-Makaruk, E. Zatyka, Rada Europy wobec terroryzmu – elementy strategii przeciwdziałania, „Białostockie Studia Prawnicze" 2009, z. 6, s. 45-59.

E.M. Guzik-Makaruk, O potrzebie ewentualnych sankcji prawnych wobec niezgodnych z prawem działań organizacji ekologicznych mających na celu naruszenie bezpieczeństwa wewnętrznego, „Policja" 2010, nr 2, s. 2-8.

E.M. Guzik-Makaruk, Czas popełnienia przestępstwa i wiek odpowiedzialności prawnokarnej w kodeksach karnych Republiki Federalnej Niemiec, Konfederacji Szwajcarskiej i Austrii, [w:] C. Kosikowski (red.), Czas w prawie, „Białostockie Studia Prawnicze" 2010, z. 7, s. 165-180.

E.M. Guzik-Makaruk, Terrorism as a Current Threat to Citizens` Security, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Legal and Criminological Aspects of Terrorism. Local and Global Perspective, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, z. 10, s. 95-110.

E.M. Guzik-Makaruk, Czy w świadomości Polaków terroryzm stanowi zagrożenie dla polskiego społeczeństwa? Wyniki badań własnych, Archiwum Kryminologii 2011, t. XXXIII, s. 227-243.

E.M. Guzik-Makaruk, E. Jurgielewicz, Prawnokarna regulacja przestępstw o charakterze ekoterrorystycznym na tle polskiego Kodeksu Karnego – wybrane zagadnienia, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 1(105), s. 30-49.

E.M. Guzik-Makaruk, Social harm of an act in the light of judicial interpretation, „Studies in Logic, Grammar and Rhetoric" 2012, nr 31(44), s. 43-56.

E.M. Guzik-Makaruk, Prawnokarna regulacja przestępstw terrorystycznych jako element strategii przeciwdziałania terroryzmowi. Rozważania na tle kodeksu karnego Konfederacji Szwajcarskiej, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 3(107), s. 49-67.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Kilka uwag na temat wpływu decyzji ramowych Rady Unii Europejskiej na kształt prawnokarnego ustawodawstwa w Polsce, „Białostockie Studia Prawnicze" 2014, z. 15, s. 15-27.

E.M. Guzik-Makaruk, E. Jurgielewicz, Badania nad bezpieczeństwem osób z niepełnosprawnościami, w tym osób niewidomych i słabowidzących, uczestniczących w ruchu drogowym, „Niepełnosprawność – zagadnienia, problemy, rozwiązania" 2016, nr 1 (18), s. 7-21.

E.M. Guzik-Makaruk, E. Wojewoda, Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum – wybrane aspekty prawnokarne i kryminologiczne, „Białostockie Studia Prawnicze" 2016, z. 20/A, s. 163-181.

E. Jurgielewicz, M. Perkowska, The Problem of Language in the Procedure for Granting Refugee Status, [w:] H. Sierocka, H. Święczkowska (red.), Language and Law – Teaching and Translating English for Legal Purposes, „Studies in Logic and Grammar", Vol. 34 (47) /2013, s. 129-140.

E. Jurgielewicz, Przestępstwa z nienawiści, „Policja 997", nr 9 (102), sierpień 2013 r., s. 40-42.

E. Jurgielewicz, E.W. Pływaczewski, Demoralizacja na czerwonym świetle, „Policja 997", nr 6 (99), czerwiec 2013 r., s. 15-17.

E. Jurgielewicz, M. Perkowska, Zwalczanie nielegalnej migracji w polskim prawie karnym – wybrane aspekty implementacji prawa Unii Europejskiej, „Białostockie Studia Prawnicze" 2014, z. 15, s. 71-82.

K. Laskowska, Prawnokarne środki zwalczania przestępczości zorganizowanej w świetle projektu kodeksu karnego, „Przegląd Policyjny" 1996, nr 1, s. 5-16.

K. Laskowska, Kara konfiskaty mienia w kodeksie karnym z 1969 r. i w projekcie nowego kodeksu karnego, „Prokuratura i Prawo" 1996, nr 11, s. 37-51.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

K. Laskowska, Problem przestępczości ludzi starszych i przeciwko nim, „Jurysta" 1999, nr 5, s. 3-5.

K. Laskowska, Działalność służby policji do walki z przestępczością zorganizowaną. Determinanty poprawy skuteczności, „Przegląd Policyjny" 1999, nr 4, s. 34-51.

K. Laskowska, Wpływ narkotyków na bezpieczeństwo w ruchu drogowym, „Jurysta" 2000, nr 1, s. 7-13.

K. Laskowska, Zwalczanie nielegalnego handlu narkotykami w Niemczech, Holandii i Stanach Zjednoczonych, „Jurysta" 2001, nr 6, s. 11-18.

K. Laskowska, Kryminologiczne aspekty przestępczości granicznej, Archiwum Kryminologii 2001-2002, t. 26, s. 161-180.

K. Laskowska, Wybrane problemy przestępczości zorganizowanej w Rosji, „Wojskowy Przegląd Prawniczy" 2002, nr 2, s. 11-22.

K. Laskowska, Kryminologiczne aspekty współczesnej przestępczości zorganizowanej w Polsce, „Wojskowy Przegląd Prawniczy" 2002, nr 3, s. 57-77.

K. Laskowska, Przestępczość cudzoziemców w województwie podlaskim, „Jurysta" 2003, nr 2, s. 15-19.

K. Laskowska, Przestępczość wśród osób pozbawionych wolności, „Wojskowy Przegląd Prawniczy" 2003, nr 1, s. 47-63.

K. Laskowska, Zorganizowany przemyt przez granice Rzeczpospolitej Polskiej, „Prokurator" 2003, nr 1, s. 32-69.

K. Laskowska, Przestępcze wykorzystanie Internetu, „Przegląd Więziennictwa Polskiego" 2004, nr 42, s. 10-26.

K. Laskowska, Teoretyczne i praktyczne podstawy odpowiedzialności z art. 258 kk, „Prokurator" 2004, nr 1, s. 20-32.

K. Laskowska, Odpowiedzialność karna za udział, zakładanie i kierowanie związkiem przestępczym (organizacją przestępczą) w Rosji, „Przegląd Sądowy" 2004, nr 6, s. 116-131.

K. Laskowska, Azjatyckie zorganizowane grupy przestępcze, „Prokuratura i Prawo" 2004, nr 7-8, s. 155-168.

K. Laskowska, Handel ludźmi jako problem prawny i kryminologiczny, „Wojskowy Przegląd Prawniczy" 2004, nr 2, s. 29-39.

K. Laskowska, Przestępczość wśród żołnierzy w Federacji Rosyjskiej, „Wojskowy Przegląd Prawniczy" 2005, nr 1, s. 60-70.

K. Laskowska, Zarys problematyki przestępczości zawodowej w Rosji, „Przegląd Policyjny" 2005, nr 1, s. 36-47.

K. Laskowska, Przestępczość więźniów w Rosji, „Przegląd Więziennictwa Polskiego" 2005, nr 47-48, s. 128-134.

K. Laskowska, Przemiany przestępczości w Rosji i ich podłoże, „Przegląd Więziennictwa Polskiego" 2006, nr 50, s. 115-134.

K. Laskowska, Prewencyjna działalność policji wśród nieletnich w latach 2000-2005 w woj. podlaskim, „Jurysta" 2006, nr 12, s. 26-31.

K. Laskowska, Działalność operacyjno-dochodzeniowa jako instrument walki z przestępczością w Ukrainie, „Prokurator" 2006, nr 4, s. 51-59.

K. Laskowska, Specyfika przestępczości nieletnich w Rosji. Możliwości jej przeciwdziałania, „Przegląd Więziennictwa Polskiego" 2006, nr 52-53, s. 253-265.

K. Laskowska, Regulacje ustawy o organizacyjno-prawnych podstawach zwalczania przestępczości zorganizowanej na Ukrainie, „Przegląd Policyjny" 2006, nr 4, s. 27-41.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

K. Laskowska, Mit rosyjskiej mafii?, „Prawo europejskie w praktyce" 2007, nr 4, s. 37-38.

K. Laskowska, Prawnokarna reakcja na zakładanie, uczestniczenie i kierowanie organizacją przestępczą w świetle kodeksu karnego Ukrainy, „Studia Prawnicze" 2007, z. 2, s. 123-133.

K. Laskowska, Problemy kryminalizacji przestępczości narkotykowej w Rosji, „Prokuratura i Prawo" 2007, nr 9, s. 118-132.

K. Laskowska, Działalność cudzoziemskich zorganizowanych grup przestępczych w Polsce w latach 2000-2006, „Białostockie Studia Prawnicze" 2007, z. 2, s. 175-189.

K. Laskowska, The subject of crime in the context of criminal responsibility (on the basis of penal codes of Poland and Russia), „Studies in Logic, Grammar and Rhetoric" 2007, nr 12, s. 89-101.

K. Laskowska, Ewolucja przestępczości zorganizowanej w Rosji, „Miscellanea Historico-Iuridica" 2008, t. VI, s. 55-65.

K. Laskowska, Kierunki rozwoju kryminologii w Rosji, Archiwum Kryminologii 2007-2008, t. XXIX-XXX, s. 143-153.

K. Laskowska, Podstawowe zagadnienia instytucji kary śmierci w świetle prawa i praktyki wymiaru sprawiedliwości w dziejach Rosji, „Miscellanea Historico-Iuridica" 2009, t. VII, s. 51-69.

K. Laskowska, 735 lat zwalczania i... Rzecz o korupcji w Rosji, „Miscellanea Historico-Iuridica" 2009, t. VIII, s.41-58.

K. Laskowska, Zagrożenie korupcją w świetle doświadczeń państwa rosyjskiego – rozważania kryminologiczne i prawne, „Białostockie Studia Prawnicze" 2009, z. 6, s. 181-194.

K. Laskowska, Rola prawa karnego w ograniczaniu patologii jako poważnego zagrożenia dla społeczeństwa XXI wieku, Archiwum Kryminologii 2009, t. XXXI, s. 147-158.

K. Laskowska, E. Zatyka, Czas trwania kary pozbawienia wolności w świetle kodeksów karnych Polski i Rosji, „Białostockie Studia Prawnicze" 2010, z. 7, s. 114-129.

K. Laskowska, Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa Rosji w ujęciu kryminologicznym, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego" 2010, nr 2, s. 90-100.

K. Laskowska, Przestępczość obywateli b. ZSRR w Polsce w latach 1998-2009, „Przegląd Policyjny" 2010, nr 100, s. 57-70.

K. Laskowska, Przestępczość o charakterze terrorystycznym w Rosji – wprowadzenie do problematyki, Archiwum Kryminologii 2010, t. XXXII, s. 379-401.

K. Laskowska, Przestępczość związana z nielegalną migracją w kontekście przemian zjawiska i prawa, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, z. 9, s. 242-260.

K. Laskowska, Terrorism in Russia – mechanisms of development and strategy to counter it, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, z. 10, s. 143-156.

K. Laskowska, Determinanty współczesnej przestępczości w Polsce, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 1, s. 50-60.

K. Laskowska, Interpretation of Extremism and Associated Crimes, „Studies in Logic, Grammar and Rhetoric" 2012, nr 31 (44), s. 69-81.

K. Laskowska, Karnoprawne regulacje krwawej zemsty w Związku Radzieckim, „Miscellanea Historico-Iuridica" 2015, t. XIV, z. 1, s. 325-336.

M. Perkowska, Szwajcarski system przeciwdziałania procederowi prania brudnych pieniędzy w sektorze finansowym, „Prokurator" 2004, nr 3, s. 12-31.

M. Perkowska, Przestępczość osądzona cudzoziemców w świetle badań aktowych spraw Sądu Okręgowego w Białymstoku, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Współczesne za-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

grożenia przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi a prawo karne i kryminologia, „Białostockie Studia Prawnicze" 2009, z. 6, s. 282-296.

M. Perkowska, Zjawisko przemytu na wschodniej granicy Polski w latach 2000-2008 (przestępczość ujawniona przez Straż Graniczną), „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej" 2010, nr 181A, s. 251-270.

M. Perkowska, I. Kraśnicka, New Counter-Terrorism Legal Instruments under the Auspices of the International Civil Aviation Organization, [w:] E. Pływaczewski (red.), Legal and Criminological Aspects of Terrorism. Local and Global Perspective, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, z. 10, s. 129-141.

M. Perkowska, Fenomen przestępczości granicznej na odcinku granicy z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej, [w:] M. Zdanowicz (red.), Przyjazna granica niezbędnym elementem wzmacniania stosunków społeczeństwa Polski i Rosji, „Białostockie Studia Prawnicze" 2011, z. 9, s. 276-290.

M. Perkowska, I. Kraśnicka, I Wrońska, Free Movement of Persons between Switzerland and European Union and State Security, „Przegląd Politologiczny" 2014, nr 3, s. 59-75.

M. Perkowska, The Migration Policy of Switzerland, Przegląd Politologiczny 2015, nr 3, s. 41-54.

M. Perkowska, Prawne i kryminologiczne aspekty abolicji dla cudzoziemców, „Państwo i Prawo" 2015, nr 4, s. 33-49.

M. Perkowska, Zagrożenie przestępczością na wschodniej granicy Polski – struktura i dynamika zjawiska, „Politeja" 2016, nr 41, s. 115-138.

M. Perkowska, Illegal, Legal, Irregular or Regular – Who is the Incoming Foreigner? „Studies in Logic, Grammar and Rhetoric" 2016, vol. 45 (58), nr 1, s. 187-197.

E.W. Pływaczewski, Możliwości statystycznego ujęcia przestępczości zorganizowanej, (na przykładzie doświadczeń niemieckich), „Przegląd Policyjny" nr 1 (33), 1994, s. 76-81.

E.W. Pływaczewski, Obowiązki banków i innych instytucji finansowych w świetle niemieckiej ustawy o wykrywaniu zysków pochodzących z ciężkich przestępstw z dnia 25.10.1993 r., „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego" 1994, nr 12, s. 23-28.

E.W. Pływaczewski, Przestępczość zorganizowana w Polsce i kierunki jej przeciwdziałania, [w:] Problemy nauk penalnych. Prace ofiarowane Profesor Oktawii Górniok, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego" 1996, nr 1550, s. 356-367.

E.W. Pływaczewski, Wokół strategii przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej w Polsce, [w:] Przeciwdziałanie korupcji i zorganizowanej przestępczości. „Ośrodek Informacji Rady Europy – Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego" 1999, nr 3-4, s. 56-66.

E.W. Pływaczewski, Przeciwdziałanie praniu brudnych pieniędzy z perspektywy międzynarodowej, „Państwo i Prawo" 2002, nr 8, s. 43-52.

E.W. Pływaczewski, M. Kędzierski, Wybrane aspekty współczesnego terroryzmu i przestępczości zorganizowanej, [w:] Jednostka i społeczeństwo wobec zagrożeń terroryzmem, „Biuro Informacji Rady Europy, Biuletyn" 2002, nr 1, s. 20-38.

E.W. Pływaczewski, G.B. Szczygieł, Zachowania korupcyjne osadzonych (wstępne wyniki badań), „Archiwum Kryminologii" 2007, tom XXVIII – 2005-2006, s. 299-311.

E.W. Pływaczewski, Wokół związków pomiędzy terroryzmem a przestępczością zorganizowaną, „Policja" 2008, nr 1, s. 13-20.

E.W. Pływaczewski, O polityce karnej z perspektywy retrospektywnej, Archiwum Kryminologii 2007-2008, s. 617-628.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.W. Pływaczewski, Główne tendencje rozwojowe przestępczości zorganizowanej w Polsce, [w:] E.W. Pływaczewski (red.), Współczesne zagrożenia przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi a prawo karne i kryminologia, „Białostockie Studia Prawnicze" 2009, z. 6, s. 115-135.

E.W. Pływaczewski, Świadek koronny jako instrument zwalczania przestępczości zorganizowanej, „Prokuratura i Prawo" 2010, nr 7-8, s. 93-115.

E.W. Pływaczewski, Geneza i stan badań kryminologicznych nad bezpieczeństwem w Polsce, [w:] M. Zdanowicz (red.), Przyjazna granica niezbędnym elementem wzmacniania stosunków społeczeństw Polski i Rosji, „Białostockie Studia Prawnicze" 2010, z. 9, s. 229-239.

E.W. Pływaczewski, Przestępczość zorganizowana: stereotypy i rzeczywistość z perspektywy retrospektywnej i współczesnej, „Policja" 2011, nr 2, s. 2-6.

E.W. Pływaczewski, Organized Crime in Poland during the Transformation. Changes and Responses, [w:] K. Rekawek (red.), Non-military aspects of security in V4 countries – prospects for cooperation, V4 Papers, No. 3, Warsaw 2011, s. 68-87.

E.W. Pływaczewski, E. Zatyka, Prywatny sektor ochrony jako obszar prac Organizacji Narodów Zjednoczonych, „Przegląd Policyjny" 2012, nr 1(105), s. 11-29.

E.W. Pływaczewski, Polska Platforma Bezpieczeństwa Wewnętrznego i jej rola w stworzeniu zintegrowanego systemu badań nad bezpieczeństwem w Polsce, „Studia Iuridica Lublinensia" 2012, t. XVII, s. 15-35.

E.W. Pływaczewski, Forfeiture under Art. 44 and Art. 45 of the Penal Code. De Lege Lata and de Lege Ferenda, [w:] P. Niczyporuk, P. Kołodko (red.), Interpretation of the Law, Volume I, „Studies in Logic, Grammar and Rhetoric" 2012, No. 31(44), s. 27- 41.

E.W. Pływaczewski, J. Pomiankiewicz, Więziennictwo jako element systemu wewnętrznego państwa – wariant polski i aspekty międzynarodowe, „Przegląd Więziennictwa Polskiego" 2014, nr 82, s. 89-108.

E.W. Pływaczewski, S. T. Szymański, Zasada legalizmu w praktyce wymiaru sprawiedliwości (wybrane zagadnienia procesu karnego), „Państwo i Prawo" 2016, nr 11, s. 3-20.

E. Truskolaska, E. Kowalewska-Borys, Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z 2011 r.- zagadnienia wybrane, [w:] „Białostockie Studia Prawnicze" 2014, z. 15, s. 83-100.

E. Truskolaska, E. Wojewoda, Uszkodzenia prenatalne – wybrane aspekty prawnokarne i kryminologiczne, Prawa Człowieka, „Humanistyczne Zeszyty Naukowe" 2015, nr 18 (2015), s. 207-220.

E. Zatyka, Zaniechanie udzielenia pomocy ofierze wypadku komunikacyjnego, „Paragraf na drodze" 2004, nr 9, s. 17-27.

E. Zatyka, Klauzula sumienia jako okoliczność modyfikująca zakres lekarskiego obowiązku udzielenia pomocy (uwagi na tle art. 39 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentysty, Biuletyn Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego im. prof. St. Batawii, 2004, nr 13, s. 7-28.

E. Zatyka, Izolacja penitencjarna młodocianych związanych z przestępczością zorganizowaną (zarys problemu), „Przegląd Więziennictwa Polskiego" 2008, nr 58, s. 19-33.

E. Zatyka, Lekarska klauzula sumienia a prawo karne, „Themis Polska Nova" 2012, nr 1 (2), s. 258-276.

E. Zatyka, Współpraca międzysektorowa w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa w świetle wyników badań, „Przegląd Policyjny" 2015, nr 1, s. 198-216.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Artykuły naukowe w czasopismach zagranicznych:

W. Filipkowski, J. Sieńczyło-Chlabicz, The Polish Financial Intelligence Unit: A New Institution in the Polish Legal System, „Journal of Money Laundering Control" 2001, Vol. 5, nr 2, s. 150-158.

W. Filipkowski, New Trends in Money Laundering, Poiniki Dikaiosyni, „Criminal Justice, a monthly review for legislation, jurisprudence and theory" 2005, No. 7, s. 883-891.

W. Filipkowski, P. Chlebowicz, Evaluation of Strategic Crime Analysis within the Central Anti-Corruption Bureau, „Internal Security" 2014, nr 1, s. 223-235.

W. Filipkowski, Cyber Laundering: An Analysis of Typology and Techniques, „International Journal of Criminal Justice Sciences", Vol 3, Issue 1, January-June 2008, s. 15-27.

W. Filipkowski, R. Dreżewski, J. Sepielak, System supporting money laundering detection, „Digital Investigation" June 2012, Volume 9, Issue 1, s. 8-21.

W. Filipkowski, R. Dreżewski, J. Sepielak, The Application of Social Network Analysis Algorithms in a System Supporting Money Laundering Detection, „Information Sciences" 2015, Volumen 296, s. 18-32.

W. Filipkowski, E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Evaluation of the recommended changes in the scope of the criminalization of money laundering – a comparative-law approach, „Internal Security" 2015, nr 7(2), s. 185-204.

E.M. Guzik-Makaruk, „Ne bis in idem", Europäischer Haftbefehl und der Verfassungsentwurf für Europa aus polnischer Sicht, „Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft", Band 116, Heft 2/2004, s. 372-375.

E.M. Guzik-Makaruk, Die Implementation des Europäischen Hafbefehls in Polen und Deutschland im Vergleich – Eine kritische Skizze aus polnischer Sicht, [w:] J. C. Joerden, A. J. Szwarc (red.) Europäisierung des Strafrechts in Polen und Deutschland – rechtsstaatliche Grundlagen, „Schriften zum Strafrecht", Heft 185, Berlin 2007, s. 255-264.

E.M. Guzik-Makaruk, Vybor scenariev protipravnych dejstvij ekologičeskimi organizaciami i ich pravovaja kvalifikacija v pol'skom prave, Ugolovnoe pravo i sovremennost': sbornik statej. Vyp. 4, t. 2, Moskva, „Jurist" 2012, s. 69-86.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, S.T. Szymański, T. Kałużny, A. Jacyniewicz, New solutions in Poland in the interviewing of child victims of sexual crimes, „International Family Law Journal" 2016, Issue 4, s. 333-336.

K. Laskowska, Tendencies in Development of Modern Crime in Poland, Jurisprudencija, mokslo darbai, 61(53) t.as, Mykolo Romerio Universitetas, Vilnius 2004, s. 58-67.

K. Laskowska, Наркопреступность в Польше как угроза безопасности, „Право и Государство: теория и практика" 2006, nr 5, s. 98-111.

K. Laskowska, деятельность русскоязычных организованных преступных групп в польше (по результатам криминологических исследований), „Криминология: вчера, сегодня, завтра" 2008, nr 2, s. 33-42.

K. Laskowska, изменения преступности в польше и их причины, „Вестник орловского государсвенного университета" 2009, nr 1, s. 17-26.

K. Laskowska, Оценка эффективности польского законодательства в отношении современной наркотической преступности, „Общество и человек" 2011, nr 1, s. 47-54.

K. Laskowska, Польское государство перед угрозой кибертерроризма, „Вестник орловского государсвенного университета" 2012, nr 8, s. 11-16.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

K. Laskowska, Влияние организованной преступности на польское общество и государство, „Общество и человек" 2013, nr 1, s. 11-14.

K. Laskowska, Пределы криминализации преступлений экстремистской направленности в Польше, „Общество и человек" 2013, nr 2, s. 11-17.

E.W. Pływaczewski, Ausgewählte Fragen des organisierten Verbrechens in Polen, „Recht in Ost und West" 1995, Heft 1, s. 22-26.

E.W. Pływaczewski, Money Laudering and Financial System – Including the Situation in Poland, „EuroCriminology" 1996, Vol. 10, s. 103-120.

E.W. Pływaczewski, Zorganizowane formy działalności przestępczej w Polsce (w języku greckim; tłumaczenie Angelika Pitsela), „Yperaspisie (Athen)" 1(1996), s. 184-194.

E.W. Pływaczewski, Organized Crime in Poland, Organized Crime. A World Perspective, „The Kanagawa Hoguku" 1997, Vol. XXXI, No. 3, s. 367-388.

E.W. Pływaczewski, Organized Crime in Poland, Transnational Organized Crime, „Autumn" 1997, Volumne 3, Number 3, Frank Cass Journals, s. 109-125.

E.W. Pływaczewski, W. Cebulak, Capital Punishment in Poland: The Debate Continues, „International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice", Vol. 24, Number 1 and 2, Spring/Fall 2000, s. 159-174.

E.W. Pływaczewski, Counteracting Money Laundering in Central Europe, „Journal of Money Laundering Control", Vol. 4, No 1, Summer 2000, s. 70-77.

E.W. Pływaczewski, Abolition of the Death Penalty in Poland (in Japanese leanguge, tłum. Shin-ichi Ishizuka), „Journal of Ryukoku University in Kioto" 2000, 32-4, 265(869).

E.W. Pływaczewski, Introduction in the Polish Criminal Procedure (in japanese language), Nomos, December 2000, No. 11, The Institute of Legal Studies, Kansai University, Osaka, s. 200-209.

E.W. Pływaczewski, Regelungen außerhalb des Strafrechts aus polnischen Sicht, [w:] H.J. Hirsch (red.), Krise des Strafrechts und der Kriminalwissenschaften? Tagunsbeiträge eines Symposiums der Alexander von Humboldt-Stiftung, Bonn-Bad Godesberg, veranstaltet vom 1. bis 5. Oktober in Bamberg. Schriften zum Strafrecht, Heft 129, Berlin 2001, s. 124-128.

E.W. Pływaczewski, Das Problem der Korruption und deren Prävention in Polen, [w:] Barbara Huber (red.), Combating Corruption in the European Union – Korruption Bekämpfung in der Europäischen Union – La lutte contre la corruption dans I'Union européenne, „Series of Publications by the Academy of European Law in Trier", Volume 31, Köln 2002, s. 161-170.

E.W. Pływaczewski, Government Responses and Policies: Poland as an Example, [w:] Konrad-Adenauer-Stiftung, Crime and Policing in Transitional Societies, Seminar Report, Johannesburg, Republic of South Africa, 2001, No 8, s. 177-179.

E.W. Pływaczewski, Das Präventionsprogram „17 x 5" und sein Einfluss auf die Wirksamkeit der Tätigkeit der polnischen Polizei, „Kriminalistik" 2003, Heft 5, s. 287-290.

E.W. Pływaczewski, Korupcja i przestępczość zorganizowana w Polsce (w języku japońskim – tłumaczenie: prof. Keiichi Yamanaka), Nomos 2005, No. 16. Jun. „Institute of Legal Studies", Kansai University, s. 1-7.

E.W. Pływaczewski, W. Cebulak, Attempted Crimes: A Police Perspective – Poland and the United States, „Law Enforcement Executive Forum" 2009, No. 9 (1), s. 159-171.

E.W. Pływaczewski, The Law on Crown Witness in the Theory and Practice (in Japanese language), The Quarterly Review of Corporation Law and Society 2010, No. 2, Tokyo: Global Centre of Exellence, Waseda Institute of Corporation Law and Society [translation made by Prof. Dr. Masamo Okaue].

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.W. Pływaczewski, D.L. Summers, The Polish context: examining issues of Police reform, drug use and drug trafficking in a transitioning democracy, „Policing: An International Journal of Police Strategies & Management" 2012, Volume 35, Number 2, s. 231-252.

E. Zatyka, Primenenie ognestrel'nogo oružija sotrudnikami pol'skoj policii, [w:] P.N. Birjukov (red.), Meždunarodno-pravovye čtenija. Vyp. 9 / otv., Voronež 2010, s. 97-106.

Glosy:

E.M. Guzik-Makaruk, Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 7.11.1995 r., sygn. akt II AKr 164/95, „Prokuratura i Prawo" 1996, nr 6, s. 79-86.

E.M. Guzik-Makaruk, Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 05.12.1995 r., sygn. akt WR 186/95, „Przegląd Sądowy" 1997, nr 4, s. 102-109.

E.M. Guzik-Makaruk, Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16.01.1997 r., sygn. akt I KZP 34/96, „Prokuratura i Prawo" 1998, nr 4, s. 77-84.

K. Laskowska, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 24.01.2001, I KZP 45/2000 (niebezpieczeństwo dla życia człowieka jako obligatoryjna cecha środka obezwładniającego), „Państwo i Prawo" 2001, nr 4, s. 112-115.

K. Laskowska, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 13.12.2000 r. sygn. akt I KZP 43/2000 (kradzież energii elektrycznej), „Jurysta" 2003, nr 3/4, s. 42-44.

E.W. Pływaczewski, Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 25 października 2011 r., II KK 84/11; [dot. wykładni znamion przestępstwa znieważenia funkcjonariusza publicznego z art. 226 par.1 k.k.], „Orzecznictwo Sądów Polskich" 2012, z. 6, s. 419-422.

Tłumaczenia:

E.M. Guzik-Makaruk, E. Kowalewska-Borys, Tłumaczenie referatu pt. „Między egzekutywą i sądownictwem" autorstwa Rainera Robry wygłoszonego podczas VII Ogólnopolskich Dni Prawniczych, „Prawo i Życie" 1999, nr 10, s. 50-52.

E.M. Guzik-Makaruk, Tłumaczenie wykładu pt. „Nowe prawo antykorupcyjne w Szwajcarii" autorstwa Günthera Arzta wygłoszonego w dniu 10 maja 2001 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, „Jurysta" 2001, nr 7/8, s. 10-12.

E.M. Guzik-Makaruk, M. Aleksandrowicz, Tłumaczenie książki pt. „Fonds in der Europäischen Union", J.W. Tkaczyński, G. Rossmann. Tytuł polski: „Fundusze Unii Europejskiej", Białystok 2003, ss. 133.

E.M. Guzik-Makaruk, Tłumaczenie wykładu pt. „Europeizacja prawa karnego niebezpieczeństwem dla demokratycznego państwa prawnego?" autorstwa Bernda Schünemanna wygłoszonego w dniu 20 maja 2004 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, „Jurysta" 2004 , nr 7/8, s. 5-11.

E.M. Guzik-Makaruk, Tłumaczenie wykładu gościnnego pt. „Europeizacja prawa karnego: tendencje, problemy i alternatywy" autorstwa Bernda Schünemanna, wygłoszonego w dniu 5 listopada 2005 r. z okazji uroczystej inauguracji trzeciej edycji Studium Prawa Niemieckiego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, „RPEiS" 2006, z. 3, s. 43-57.

E.M. Guzik-Makaruk, Tłumaczenie książki pt. „Alternativentwurf. Europäische Strafverfolgung" pod redakcją Bernda Schünemanna, Poznań 2005, ss. 71.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.M. Guzik-Makaruk, Sprawozdanie z konferencji „Ein Gesamtkonzept für Europäische Strafrechtspflege" (Saloniki 26-27 maja 2006 r.), „Przegląd Policyjny" 2006, nr 3(83), s. 181-187.

E.M. Guzik-Makaruk, Tłumaczenie wykładu gościnnego pt. „Akceptowalny samosąd w powieściach kryminalnych współczesnej Ameryki" autorstwa Lothara Philippsa, wygłoszonego w dniu 26 kwietnia 2006 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, „Administracja Publiczna" 2006, nr 2/8, s. 114-121.

E.M. Guzik-Makaruk, E. Kowalewska-Borys, Tłumaczenie artykułu pt. „Die Entwicklung der Strafrechtsdogmatik in Japan – 100 Jahre nach in Kraft treten des geltenden StGB" autorstwa Keiichi Yamanaka. Tytuł polski: „Nauka prawa karnego w Japonii (w stulecie obowiązywania kodeksu karnego)", „Państwo i Prawo" 2008, nr 6, s. 38-52.

E.M. Guzik-Makaruk, Tłumaczenie wykładu pt. „Evolution der Rechtswissenschaftsdogmatik in Japan – Hundert Jahre nach dem Inkrafttreten des geltenden Strafgesetzbuches" autorstwa Keiichi Yamanaka. Tytuł polski: „Rozwój dogmatyki prawa karnego w Japonii – sto lat po wejściu w życie obowiązującego kodeksu karnego", Profesor Doktor Keiichi Yamanaka. Doktor Honoris Causa Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2009, s. 36-42.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, P. Jakubczyk, E. Kozłowska-Świątkowska (red.), Profesor Keiichi Yamanaka. Doktor Honoris Causa Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2009.

E.M. Guzik-Makaruk, Tłumaczenie artykułu pt. „Grundrisse der aktuellen Kriminalpolitik" Karla Ludwiga Kunza, Tytuł polski: „Zarys aktualnej polityki karnej", „Przegląd Policyjny" 2011, nr 4 (100), s. 7-23.

E.W. Pływaczewski, Tłumaczenie z języka niemieckiego artykułu pt. „Współczesna kryminologia amerykańska" autorstwa Günthera Kaisera, „Przegląd Policyjny" 1998, nr 3(51)-4(52), s. 5-21.

Varia:

W. Filipkowski, Międzynarodowa Konferencja „Przestępczość zorganizowana w Europie: koncepcje, wzorce i polityka w Unii Europejskiej i poza nią" (Freiburg, 27 luty-1 marzec 2003 r.), „Prokuratura i Prawo" 2003, nr 11, s. 175-179.

W. Filipkowski, Internet as Illegal Market Place, artykuł opublikowany na stronie internetowej 6th Colloquium on Cross-border Crime w 2005 roku, http://www.cross-border-crime.net/a-root/p-papers.html.

W. Filipkowski, Recenzja książki P.C. van Duyne, M. Jagera, K. von Lampe, J.L. Newell (red.), Threats and phantoms of organized crime, corruption and terrorism (Zagrożenia i iluzje związane z przestępczością zorganizowaną, korupcją i terroryzmem), Wolf Legal Publishers, Nijmegen 2004, „Prokuratura i Prawo" 2005, nr 2, s. 121-126.

W. Filipkowski, W razie ataku terrorystycznego..., „Biuletyn Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku" 2006, nr 10, s. 8-9.

W. Filipkowski, Ścigany: Święty Mikołaj, „Biuletyn Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku" 2007, nr 12, s. 6-7.

W. Filipkowski, Recenzja książki P.C. van Duyne, K. von Lampe, M. van Dijck, J. Newell (red.), Organised Crime Economy, Managing crime markets in Europe (Gospodarka przestępczości zorganizowanej, Zarządzanie przestępczymi rynkami w Euro-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

pie), [w:] Wybrane problemy prawa krajowego i europejskiego, Publikacje Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2007, s. 393-403.

W. Filipkowski, Wykorzystanie Internetu przy pisaniu pracy magisterskiej, „Biuletyn Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku" 2007, nr 5, s. 10-11.

W. Filipkowski, E.W. Pływaczewski, The Department of Criminal Law and Criminology University of Bialystok, Poland, „The Criminologist" 2009, Vol. 34, No. 5, s. 31.

W. Filipkowski, Sprawozdanie z Międzynarodowej konferencji dotyczącej projektu DETECTER pt. „*Data mining* i prawa człowieka w walce z terroryzmem" (Zurych, 10-11 czerwca 2010 r.), „Przegląd Policyjny" 2010, nr 4, s. 209-216.

W. Filipkowski, Międzynarodowe Seminarium pt. „Financing terrorism, surveillance of financial transactions" (Finansowanie terroryzmu, obserwacja transakcji finansowych), „Prokuratura i Prawo" 2010, nr 12, s. 183-189.

W. Filipkowski, Recenzja książki J.P. Lomio, H.S. PangHassena, G.D. Wilsona, Legal Research Methods in a Modern World: a Coursebook (Prawnicze metody badawcze we współczesnym świecie: Podręcznik), Kopenhaga 2010, „Prokuratura i Prawo" 2011, nr 11, s. 160-165.

E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, Recenzja monografii „Europäisierung des polnischen Strafrechts im Bereich der Geldwäsche unter vergleichender Berücksichtigung der deutschen Rechtslage", J. Długosz, Frankfurt am Main 2007, „Przegląd Policyjny" 2009, nr 1(93), s. 157-160.

E.M. Guzik-Makaruk, Sprawozdanie z I Forum Naukowego „Podlasie – Warmia i Mazury" pt. Współczesne zagrożenia przestępczością i innymi zjawiskami patologicznymi a prawo karne i kryminologia (20-22 maja 2009 r., Ryn), „Przegląd Policyjny" 2010, nr 1(97), s. 175-178.

E.M. Guzik-Makaruk, Sprawozdanie z konferencji inaugurującej projekt badawczo-rozwojowy poświęcony bezpieczeństwo w ruchu drogowym osób niewidomych i słabowidzących, „Paragraf na drodze" 2012, nr 5, s. 77-80.

E.M. Guzik-Makaruk, Recenzja monografii „Zwalczanie przemytu. Zbiór dobrych praktyk. Różne perspektywy – jeden cel", E.W. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys (red.), Warszawa 2013.

E.M. Guzik-Makaruk, Recenzja monografii „Wandalizm wobec dziedzictwa naturalnego i kulturowego", W. Pływaczewski, S. Buczyński (red.), Olsztyn 2015.

E.M. Guzik Makaruk, Recenzja monografii „Nielegalne wprowadzenie towarów akcyzowych na obszar Unii Europejskiej", E.W. Pływaczewski, E. Kowalewska-Borys (red.), Warszawa 2015.

E.M. Guzik-Makaruk, Recenzja monografii E. Kowalewska-Borys, „Przemoc w rodzinie – polskie rozwiązania prawne w kontekście Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z 2011 r.", Warszawa 2015.

E.M. Guzik-Makaruk, V. Skrzypulec-Plinta, A. Drosdzol-Cop, U. Drozdowska, D. Huzarska, A.B. Kluz-Kowal, J. Rumińska, M. Ciupa, W. Cop, Rekomendacje grupy ekspertów Sekcji Ginekologii Dziecięcej i Dziewczęcej Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego dla lekarzy w zakresie postępowania z ofiarami przestępstw przeciwko wolności seksualnej i przemocy w rodzinie, „Ginekologia i Położnictwo – medical project" 2015, nr 1, s. 95-109.

E.M. Guzik-Makaruk, V. Skrzypulec-Plinta, A. Drosdzol-Cop, U. Drozdowska, D. Huzarska, A.B. Kluz-Kowal, J. Rumińska, M. Ciupa, W. Cop, „Rekomendacje grupy ekspertów Sekcji Ginekologii Dziecięcej i Dziewczęcej Polskiego Towarzystwa Gi-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

nekologicznego dla lekarzy w zakresie postępowania z ofiarami przestępstw przeciwko wolności seksualnej i przemocy w rodzinie, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, J. Szamatowicz, V. Skrzypulec-Plinta (red.), Wybrane prawne i medyczne aspekty ginekologii dziecięcej, Białystok 2015, s. 183-216.

E.M. Guzik-Makaruk, V. Skrzypulec-Plinta, A. Drosdzol-Cop, E. Nowak-Markwitz, U. Drozdowska, E. Sowińska-Przepiera, A. Witkowski,Rekomendacje grupy ekspertów Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego dotyczące badania ginekologicznego i leczenia osoby małoletniej opracowane w dniu 26 stycznia 2009 r. oraz 2 stycznia 2015 r., [w:] E.M. Guzik-Makaruk, J. Szamatowicz, V. Skrzypulec-Plinta (red.), Wybrane prawne i medyczne aspekty ginekologii dziecięcej, Białystok 2015, s. 175-182.

E.M. Guzik-Makaruk, V. Skrzypulec-Plinta, A. Drosdzol-Cop, U. Drozdowska, D. Huzarska, A.B. Kluz-Kowal, J. Rumińska, M. Ciupa, W. Cop, Recommendations of a group of experts of the Polish Gynecological Society for physicians on proceedings with the victims of the crimes against sexual freedom and family violence developed on 2 January 2015, [w:] E.M. Guzik-Makaruk, J. Szamatowicz, V. Skrzypulec-Plinta (red.), Wybrane prawne i medyczne aspekty ginekologii dziecięcej, Białystok 2015, s. 183-216.

E.M. Guzik-Makaruk, V. Skrzypulec-Plinta, A. Drosdzol-Cop, E. Nowak-Markwitz, U. Drozdowska, E. Sowińska-Przepiera, A. Witkowski, Recommendations of a group of experts of the Polish Gynecological Society referring to gynecological examination and treatment of a minor developed on 26 January 2009 and 2 January 2015", [w:] E.M. Guzik-Makaruk, J. Szamatowicz, V. Skrzypulec-Plinta (red.), Wybrane prawne i medyczne aspekty ginekologii dziecięcej, Białystok 2015, s. 175-182.

E.M. Guzik-Makaruk, R. Danielewicz, P. Łuków, Opinia zespołu ds. opinii prawnych i regulacji międzynarodowych Krajowej Rady Transplantacyjnej w sprawie wyrażania sprzeciwu na pobranie narządów od osoby małoletniej, „Poltransplant. Biuletyn Informacyjny" 2016, nr 1(24), s. 147-148.

E.M. Guzik-Makaruk, R. Danielewicz, P. Łuków, Opinia zespołu ds. opinii prawnych i regulacji międzynarodowych Krajowej Rady Transplantacyjnej w sprawie sposobów dokumentowania sprzeciwu dawcy wyrażonego za życia wyrażonego ustnie w obecności dwóch świadków w dokumentacji medycznej, „Poltransplant. Biuletyn Informacyjny" 2016, nr 1(24), s. 149-150.

E. Jurgielewicz, Aspekty przystąpienia Polski do Eurolandu, „Biuletyn Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku" 2008, Nr 14, s. 7-8.

E. Jurgielewicz, Zderzenie cywilizacji – prognozy czy rzeczywistość, „Biuletyn Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku" 2010, Nr 26, s. 21.

E. Jurgielewicz, Sprawozdanie z III Forum Naukowego Podlasie – Warmia i Mazury, (Szczytno, 9-10 maja 2011 r.), „Przegląd Policyjny" 2011, Nr 2, s. 205-208.

E. Jurgielewicz, E.W. Pływaczewski, U. Dąbrowska, M. Sadłowska-Suprun, E. Kozłowska-Świątkowska (red.), Profesor Brunon Hołyst. Doktor Honoris Causa Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2012.

E. Jurgielewicz, E.W. Pływaczewski, Demoralizacja na czerwonym świetle, „Policja" 997, nr 6 (99) czerwiec 2013, s. 15-17.

E. Jurgielewicz, M. Perkowska, Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Legal, criminological and victimological aspects of social exclusion" (Białowieża, 13 sierpnia 2013 r.)", „Prokuratura i Prawo" 2014, nr 3, s. 177-184.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E. Jurgielewicz-Delegacz, E. Truskolaska, Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji „Prawne kryminologiczne i medyczne aspekty wykluczenia społecznego" (Supraśl, 11-14 maj 2015 r.), „Prokuratura i Prawo" 2016, nr 4, s. 174- 183.

E. Jurgielewicz-Delegacz, D. Dajnowicz, Sprawozdanie z I Ogólnopolskiego Forum Młodych Kryminologów, Białystok, 19-20 maja 2016 r., „Biuletyn Towarzystwa Kryminologicznego" 2016, Nr 23, s. 143-147.

K. Laskowska, Recenzja czasopisma kryminologicznego „Priedupreżdienje priestupnosti" (Zapobieganie przestępczości) nr 2/2001 wydanego w Kazachstanie, „Prokurator" 2002, nr 2, s. 94-103.

K. Laskowska, Recenzja książki „Aktualnyje woprosy borby z niezakonnym oborot. narkotikow w Respublikie Kazachstan" (Aktualne problemy walki z nielegalnym obrotem narkotykami w republice Kazachstan), I. Rogow, S. Byczkowa (red.), „Prokuratura i Prawo" 2002, nr 11, s. 129-140.

K. Laskowska, Recenzja książki „Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie", Z. Rau, „Przegląd Policyjny" 2002, nr 3-4 s. 229-233.

K. Laskowska, Sprawozdanie z XV Bałtyckiego Seminarium Kryminologów, (Wilno 25-26 IV 2003), „Prokuratura i Prawo" 2003, nr 7-8, s. 189-193.

K. Laskowska, Recenzja książki „Priestupnost' w Ukrainie: pricziny i protiwodiejstwije. Monografija" (Przestępczość na Ukrainie: przyczyny i przeciwdziałanie. Monografia), A.M. Bandurka, L.M. Dawydenka, Charków 2003, „Przegląd Więziennictwa Polskiego" 2005, nr 47-48, s. 172-179.

K. Laskowska, Sprawozdanie z XVII Bałtyckiego Seminarium Kryminologicznego (Estonia, Tallin, 24-27 czerwca 2004 r.), „Prokuratura i Prawo" 2005, nr 3, s. 179-183.

K. Laskowska, Sprawozdanie z XX Bałtyckiego Międzynarodowego Seminarium Kryminologicznego nt. „Przestępczość i patologie w zmieniającym się świecie" („Crime and Deviance in the Changing World") (Sankt Petersburg, 29 czerwca – 1 lipca 2007r.), „Prokuratura i Prawo" 2007, nr 11, s. 182-185.

K. Laskowska, Recenzja książki „Kriminołogija" („Kryminologia"), A.I. Dołgowej (red.), Moskwa 2007, „Przegląd Więziennictwa Polskiego" 2008, nr 59, s. 177-180.

K. Laskowska, Recenzja książki „Kriminołogija" (Kryminologia), G.G. Szichancow, Wyd. Tiesiej, Mińsk 2006, „Przegląd Więziennictwa Polskiego" 2010, nr 66, s. 167- 171.

M. Perkowska, Sprawozdanie z XIV Europejskiego Kongresu Policji „Migracja – integracja--bezpieczeństwo europejskie w dobie zmian (Berlin, 15-16 lutego 2011 r.), „Przegląd Policyjny" 2011, nr 2/102, s. 203-205.

E.W. Pływaczewski, Recenzja książki „Przestępczość gospodarcza i jej zwalczanie, O. Górniok, Warszawa 1994, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego" 1994, nr 9, s. 17-20.

E.W. Pływaczewski, Komunikat z międzynarodowej konferencji w Courmayer, Włochy, „Przegląd Policyjny" 1996, nr 1 (41), s. 107-108.

E.W. Pływaczewski, Komunikat z seminarium nt. przestępczości zorganizowanej w Trewirze (Niemcy), „Przegląd Policyjny" 1996, nr 1(41), s. 108-110.

E.W. Pływaczewski, Komunikat z Kongresu Organizacji Narodów Zjednoczonych w Kairze, „Przegląd Policyjny" 1996, nr 1 (41), s. 100-111.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z obrad sekcji III „Nowe zjawiska przestępczości i inne formy patologii społecznej"(także w wersji angielskiej i rosyjskiej), [w:] B. Hołyst, S. Redo (red.), Problemy więziennictwa u progu XXI wieku, Warszawa – Wiedeń – Kalisz 1996, s. 267-281.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z Kongresu Nowego Towarzystwa Kryminologicznego (Wiedeń, 5-7.XI.1995), „Prokuratura i Prawo" 1996, nr 7-8, s. 127-129.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z XIV Międzynarodowego Sympozjum nt. przestępczości gospodarczej w Jesus College, Cambridge, „Przegląd Policyjny" 1997, nr 2(46), s. 117-119.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z III Międzynarodowego Sympozjum nt. przestępczości zorganizowanej w Yokohamie (Yokohama, 28 listopada – 1 grudnia 1996), „Problemy Praworządności" 1997, nr 6, s. 145-148.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z Prekongresu Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Karnego w Sztokholmie (6-8 czerwca 1997), „Prokuratura i Prawo" 1997, nr 12, s. 147-151.

E.W. Pływaczewski, Komunikat z II Konferencji Indyjskiego Stowarzyszenia Wiktymologii w Bangalore (Indie), „Przegląd Policyjny" 1997, nr 4 (48), s. 89-90.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z Kolokwium Przygotowawczego do XVI Kongresu AIDP, Guadalajara (Meksyk), (13-17 października 1997), „Przegląd Policyjny" 1998, nr 2 (50), s. 145-147.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z 50. Dorocznej konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii, „Przegląd Policyjny" 1999, nr 3 (55), s. 231-232.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z XII Międzynarodowego Kongresu Kryminologii (Seul, Korea, 24-29 sierpnia 1998 r.), „Prokuratura i Prawo" 1999, nr 9, s. 147-151.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z Drugiego Niemiecko-Polsko-Japońskiego Kolokwium Prawa Karnego w Osace (31.10.-5.11.1999), „Przegląd Policyjny" 2000, nr 3-4, s. 137-138.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z 52. Dorocznej konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii nt. Przestępczość a kryminologia w roku 2000, San Francisco, 15-18 XI 2000, „Państwo i Prawo" 2001, nr 7, s. 108-109.

E.W. Pływaczewski, Recenzja książki „Przestępczość cudzoziemców w Polsce", I. Rzeplińska, Warszawa 2000, „Państwo i Prawo" 2001, nr 4, s. 98-100.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji nt. Przestępczość i jej zwalczanie przez policję i społeczności lokalne w państwach w okresie przemian, Johannesburg, 30 VIII-1 IX 2000, „Państwo i Prawo" 2001, nr 4, s. 110-111.

E.W. Pływaczewski, Recenzja książki „Festschrift for Hans Joachim Schneider, Victimology at the Transition from the 20th to the 21st Century, P.C. Friday, G.F. Kirchhoff Gerd (red.), Mönchengladbach 2000, „Państwo i Prawo" 2001, nr 11, s. 99-101.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z 53. Dorocznej Konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii (Atlanta, Georgia, 7-10 listopada 2001 r.), „Przegląd Policyjny" 2002, nr 3-4, s. 67-68.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z zakończenia Kursu Głównego Środkowoeuropejskiej Akademii Policyjnej (Budapeszt, 23-24 maja 2002 r.), „Przegląd Policyjny" 2002, nr 3-4, s. 67-68.

E.W. Pływaczewski, W. Pływaczewski, Community Policing in Poland. Abstract, [w:] International Symposium on Community Policing. The Paper Collection, Ministry of Public Security, Peking, November 2002, s. 156-157.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z III Dorocznego Sympozjum nt. „Przestępczość i jej przeciwdziałanie w Chinach" (Hongkong, 21-22 VI 2002 r.), „Państwo i Prawo" 2003, nr 2, s. 121-122.

E.W. Pływaczewski, Recenzja książki „Zarządzanie jakością w Policji Wielkopolskiej. Teoria i praktyka", J. Łańcucki, Z. Rau (red.), Kraków 2003 (recenzja na okładce książki).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z międzynarodowego sympozjum nt. „Policyjne działania prewencyjne według community policing" (Nankin, 25-27 XI 2002), „Państwo i Prawo" 2003, nr 5, s. 123-124.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z panelu dyskusyjnego pt. „Zwalczanie przestępczości zorganizowanej i transgranicznej"(także w wersji angielskiej, francuskiej i rosyjskiej), [w:] A. Letkiewicz, W. Pływaczewski (red.), Policja Europy XXI wieku – w kierunku jakości, Materiały konferencyjne, Szczytno 2003, s. 377-388, 407- 408, 437- 439, 469-471.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z XIII Międzynarodowego Kongresu Kryminologii (Rio de Janeiro, 10-15 VIII 2003), „Państwo i Prawo" 2003, nr 12, s. 116-117.

E.W. Pływaczewski, Recenzja książki „Kriminologie für das 21. Jahrhundert. Schwerpunkte und Forschritte der internationalen Kriminologie. Überblick und Diskussion", H. J. Schneider, Münster – Hamburg – London 2001, „Prokuratura i Prawo" 2003, nr 12, s. 132-140.

E.W. Pływaczewski, Recenzja książki „Świadek koronny w ujęciu dogmatycznym", E. Kowalewska-Borys, Kraków 2004 (fragmenty recenzji na okładce książki).

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z IX Japońsko-Chińskiego Sympozjum Prawa Karnego, Kioto, maj 2004, „Prokuratura i Prawo" 2005, nr 1, s. 179-182.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z Forum Pekińskiego nt. „Zgoda i pomyślność cywilizacji" (Pekin, 23-25 sierpień 2004), „Prokuratura i Prawo" 2005, nr 4, s. 145-148.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji nt. przestępczości zorganizowanej, (Bruksela, 21-22 grudnia 2004), „Prokuratura i Prawo" 2005, nr 7-8, s. 247-250.

E.W. Pływaczewski, M. Lubelski, D. Szumiało-Kulczycka, L. Kubicki, Sprawozdanie z XVII Kongresu Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Karnego (AIDP), (Pekin 12-19 IX 2004), „Państwo i Prawo" 2005, nr 12, s. 108-111.

E.W. Pływaczewski, B. Kunicka-Michalska, Sprawozdanie z XI Kongresu Organizacji Narodów Zjednoczonych – Zapobieganie przestępczości i sprawiedliwość karna (Bangkok, 18-25 IV 2005), „Państwo i Prawo" 2006, nr 2, s. 118-119.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z XIV Światowego Kongresu Kryminologii (Filadelfia, 7-11 VIII 2005 r.), „Państwo i Prawo" 2006, nr 5, s. 121-122.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z 57. Dorocznej Konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii (Toronto, 15-19 XI 2005 r.), „Prokuratura i Prawo" 2006, nr 6, s. 178-182.

E.W. Pływaczewski, Recenzja książki „Europäisches Strafrecht", B. Hecker, Berlin – Heidelberg 2005, „Prokuratura i Prawo" 2007, nr 11, s. 516.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z 58. Dorocznej Konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii nt. Demokracja, przestępczość i sprawiedliwość, Los Angeles, 1-4 XII 2006 r., „Państwo i Prawo" 2007, nr 7, s. 130-132.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z rozpoczęcia i zakończenia Kursu Głównego Środkowoeuropejskiej Akademii Policyjnej, (Wiedeń, 12 marca 2007, Budapeszt, 23-24 maja 2007), „Przegląd Policyjny" 2007, nr 4 (88), s. 209-211.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z 14. Dorocznej Konferencji IPES „Urbanizacja i bezpieczeństwo" (Dubaj, Zjednoczone Emiraty Arabskie, 8-12 kwietnia 2007 r.), „Prokuratura i Prawo" 2008, nr 4, s. 169-173.

E.W. Pływaczewski, K. Krajewski, Sprawozdanie z 59. Konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii nt.: Przestępczość i wymiar sprawiedliwości w skali lokalnej i globalnej, Atlanta, 14-17 XI 2007, „Państwo i Prawo" 2008, nr 6, s. 124-126.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z 20. Dorocznej Konferencji Australijskiego i Nowozelandzkiego Stowarzyszenia Kryminologii nt. Kryminologia – budowanie mostów (Adelaide, 23-26 IX 2007), „Państwo i Prawo" 2008, nr 7, s. 121-123.

E.W. Pływaczewski, M. Płatek, Sprawozdanie z XV Światowego Kongresu Kryminologii (Barcelona, 20-25 VII 2008), „Państwo i Prawo" 2009, nr 6, s. 127-129.

E.W. Pływaczewski, Recenzja książki „Urbanization, Policing, and Security. Global Perspectives", G. Cordner, A.M. Cordner, D.K. Das (red.), Boca Raton – London – New York 2010, „Białostockie Studia Prawnicze" 2009, z. 6, s. 305-313.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z II Europejskiej Konferencji nt. badań nad bezpieczeństwem (Paryż, 29-30 września 2008 r.), „Prokuratura i Prawo" 2009, nr 6, s. 171 -175.

E.W. Pływaczewski, Recenzja podręcznika „Internationales Handbuch für Kryminologie", Band I, Grundlagen der Kriminologie, H. J. Schneider (red.), Berlin 2007, „Przegląd Policyjny" 2009, nr 4 (96), s. 161-165.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z XII. Kongresu Organizacji Narodów Zjednoczonych „Zapobieganie przestępczości i sprawiedliwość karna", (Salwador, Brazylia, 12-19 IV 2010), „Państwo i Prawo" 2010, nr 10, s. 133-135.

E.W. Pływaczewski, Recenzja podręcznika „Internationales Handbuch für Kryminologie", Band II, Besondere Probleme der Kriminologie, H.J. Schneider, Berlin 2009, „Przegląd Policyjny" 2010, nr 4 (100), s. 219-223.

E.W. Pływaczewski, Recenzja materiałów pokonferencyjnych I. Międzynarodowej konferencji antykorupcyjnej, Centralne Biuro Antykorupcyjne, I. Międzynarodowa Konferencja Antykorupcyjna (Warszawa 9 grudnia 2010), Materiały pokonferencyjne, Warszawa 2011.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z 62. Dorocznej Konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii (San Francisco, 17-20 listopada 2010, „Prokuratura i Prawo" 2011, nr 7-8, s. 257-263.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z Konferencji naukowej „Policja a społeczeństwo – w ujęciu globalnym" (Indie, 2-6.11.2010 r.), „Państwo i Prawo" 2011, nr 7-8, s. 150-152.

E.W. Pływaczewski, Fragmenty recenzji monografii „Przyjazna granica – rok do Euro 2012", M. Zdanowicz, D. Latyński (red.), Przyjazna granica – rok do Euro 2012, Kętrzyn 2011.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z XVI Światowego Kongresu Kryminologii (Kobe, 5-9 VIII.2011 r.), „Państwo i Prawo" 2012, nr 4, s. 128-130.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z 63. Dorocznej Konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii, Washington D.C., 16-19 listopada 2012 r., „Prokuratura i Prawo" 2012 , nr 7-8, s. 285-292.

E.W. Pływaczewski, C. Nowak, Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji „Globalization, criminal law and criminal justice" (Londyn, 26-28 czerwca 2012 r.), „Prokuratura i Prawo" 2012, nr 11, s. 181-185.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z 68. Dorocznej Konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii (Chicago, 14-17 listopada 2012 r.), „Prokuratura i Prawo" 2013, nr 6, s. 179-185.

E.W. Pływaczewski, Recenzja książki „Blaski i cienie współczesnej przestrzeni penitencjarnej. Człowiek a system", P. Stępniak (red.), Kalisz 2014 (fragmenty recenzji na okładce książki).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z 69. Dorocznej Konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii (Georgia, Atlanta, 20-23 listopada 2013 r.), „Prokuratura i Prawo" 2014, nr 6, s. 183-191.

E.W. Pływaczewski, E. Zatyka, Recenzja książki „Blaski i cienie współczesnej przestrzeni penitencjarnej. Człowiek a system", P. Stępniak (red.), Kalisz – Poznań 2014, „Przegląd Policyjny" 2014, nr 2 (114), s. 208-213.

E.W. Pływaczewski, Komunikat z Międzynarodowego Seminarium na temat „Prawo azylu w tureckim i niemieckim prawie i handel ludźmi" (Stambuł, 10 czerwca 2014 r.), „Przegląd Policyjny" 2014, nr 4 (116), s. 204-207.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z XVI. Światowego Kongresu Kryminologii (Monterrey, Mexico, 10-14 August 2014), „Prokuratura i Prawo" 2015, nr 7-8.

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z 70. Dorocznej Konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii (San Francisco, 19-22 listopada 2015 r.), „Prokuratura i Prawo" 2015, nr 9, s. 185-196.

E.W. Pływaczewski, Recenzja książki „Mafia 2.0. Jak organizacje przestępcze kreują wartość w erze cyfrowej", W. Kurowski, Warszawa 2015 (fragmenty na zakładce strony tytułowej).

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z XIII. Kongresu Organizacji Narodów Zjednoczonych nt. „Zapobieganie przestępczości i sprawiedliwość karna" (Doha, Katar, 12-19 kwietnia 2015 r.), „Prokuratura i Prawo" 2015, nr 11, s. 175-186.

E.W. Pływaczewski, Recenzja książki „Transplantacja narządów, tkanek i komórek. Wybrane aspekty kryminologiczne i prawnokarne", E.M. Guzik-Makaruk, Białystok 2016 (fragmenty na zakładce strony tytułowej).

E.W. Pływaczewski, Sprawozdanie z 71. Dorocznej Konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Kryminologii (Washington, DC 18-21 listopada 2015 r.), „Prawa człowieka. Human Rights. Humanistyczne Zeszyty Naukowe" 2015, nr 18, s. 275-286.

E. Truskolaska, A. Tywończuk-Gieniusz, Sprawozdanie z I polsko-brytyjskiego seminarium naukowego „Nowe kierunki badań kryminologicznych i ich perspektywy" (Białystok, 8 października 2014 r.), „Prokuratura i Prawo" 2015 , nr 4, s. 189-198.

E. Zatyka, A. Górski, Aktualne problemy prawa medycznego, Sprawozdanie z V Ogólnopolskiego Forum Prawniczo-Medycznego, „Palestra" 2003, Nr 5-6, s. 238-240.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Konferencje, sympozja, fora organizowane lub współorganizowane przez Białostocką Szkołę Kryminologii

1995 r.

Polsko-niemieckie kolokwium pt. „Prawo karne materialne i procesowe wobec nowych form i technik przestępczości", Białystok – Rajgród 12-17. września 1995 r. E.W. Pływaczewski – współorganizator, wygłoszenie referatu.

1996 r.

„Przestępczość zorganizowana i jej formy", 20-21 stycznia 1996 r., Supraśl. E.W. Pływaczewski – współorganizator.

1997 r.

Polsko-niemieckie seminarium studencko-asystenckie pt. „Przestępczość zorganizowana i formy jej zwalczania", 11-16 czerwca 1997 r., Jastrzębia Góra. E.W. Pływaczewski – współorganizator.

Polsko-niemieckie seminarium studencko-asystenckie pt. „Przestępczość zorganizowana i formy jej zwalczania", 30 października – 6 listopada 1997 r., Halle Wittenberg. E.W. Pływaczewski – współorganizator.

Prawne i kryminologiczne aspekty funkcjonowania sekt religijnych", Białystok 15 maja 1997 r. E.M. Guzik – organizator, wygłoszenie referatu na temat: „Sekty religijne i przyczyny ich powstawania".

2000 r.

„Z prawem na ty. Perspektywy programu Street Law w Polsce", Białystok, 26-28 maja 2000 r.

2004 r.

Dni Edukacji Prawniczej „Prawo i Medycyna", Białystok 16-18 listopada 2004 r., E. Zatyka, referat pt. „Zakres lekarskiego obowiązku udzielenia pomocy – wybrane problemy".

2005 r.

„Rozwiązania prawne i organizacyjno-techniczne w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej oraz terroryzmu ze szczególnym uwzględnieniem problematyki dowodów procesowych oraz instytucji świadka koronnego", Będlewo, 24-28 października 2005 r. E.W. Pływaczewski – przewodnictwo sesji plenarnej, podsumowanie obrad.

2006 r.

„Prawne i technologiczne aspekty bezpieczeństwa wewnętrznego", Wierzba, 5-9 czerwca 2006 r. E.W. Pływaczewski – przewodnictwo sesji plenarnej, podsumowanie obrad.

I Chińsko-Polskie Sympozjum nt. Przestępczości Zorganizowanej, Białystok, 8 października 2006 r. W. Filipkowski – wygłoszenie referatu nt. „Theories and structures of organized crime". E.W. Pływaczewski – referat wprowadzający, podsumowanie obrad.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

2007 r.

„Monitoring, identyfikacja i przeciwdziałanie zagrożeniom bezpieczeństwa obywateli w Unii Europejskiej", Będlewo, 3-7 grudnia 2007 r.

2008 r.

„Monitoring, identyfikacja i przeciwdziałanie zagrożeniom bezpieczeństwa obywateli", Tykocin 9 października 2008 r. E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu autorstwa pracowników Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii pt. „Stan badań w zakresie poczucia bezpieczeństwa obywateli i jego zagrożenia".

2009 r.

I Forum Podlasie – Warmia i Mazury pt. „Aktualne problemy prawa karnego i kryminologii", Ryn 20-22 maja 2009 r. E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu na temat: „Zagrożenie handlem organami ludzkimi w świetle badania opinii społecznej w Polsce w 2008 r."; K. Laskowska, wygłoszenie referatu pt. „Zagrożenie korupcją w świetle doświadczeń państwa rosyjskiego", W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Walka z przestępczością zorganizowaną w opinii funkcjonariuszy Centralnego Biura Śledczego KGP"; M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Przestępczość osądzona cudzoziemców w świetle badań aktowych spraw Sądu Okręgowego w Białymstoku". E.W. Pływaczewski – przewodnictwo sesji plenarnej, wygłoszenie referatu.

„Prawo karne i kryminologia wobec współczesnych zjawisk społecznych oraz rozwoju technologicznego", Białowieża 2-5 września 2009 r. E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Analiza i opracowanie ewentualnych sankcji prawnych dla niezgodnych z prawem działań organizacji ekologicznych mających na celu naruszenie bezpieczeństwa wewnętrznego."

2010 r.

II Forum Naukowe Podlasie – Warmia – Mazury, „Przestępczość zorganizowana i terroryzm w XXI wieku. Przyczyny – przejawy – przeciwdziałanie", Białowieża 16-19. maja 2010 r. E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Zagrożenia i poczucie bezpieczeństwa obywateli w świetle wyników badań Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii", G.B. Szczygieł, K. Laskowska, E.M. Guzik-Makaruk, E. Zatyka, W. Filipkowski – referat „Zagrożenia i poczucie bezpieczeństwa obywateli w świetle wyników badań Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii", E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej, podsumowanie obrad.

„Komercjalizacja nauki – efektywne zarządzanie projektami jako wyzwanie dla sektora publicznego i prywatnego", Gdańsk 20 maja 2010 r. E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Zagadnienia prawne dotyczące ekoterroryzmu".

„Nowe technologie – nowe możliwości wsparcia dla osób niepełnosprawnych", Kraków 24 marca 2011 r. E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu: „Założenia koncepcji projektu poświęconego wspomaganiu poruszania się osób niewidomych w terenie miejskim w aspekcie istniejących uwarunkowań prawnych i kryminologicznych".

2011 r.

III Forum Naukowe Podlasie – Warmia i Mazury pt. „Nauki penalne i kryminologiczne wobec nowych form i technik przestępczych", Szczytno, 9-10 maja 2011, W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Wybrane aspekty technologiczne w walce z przestępczością zorganizowaną", E.W. Pływaczewski – podsumowanie konferencji.

„Bezpieczeństwo obywatelskie na przykładzie miasta Białegostoku", Białystok, 12 maja 2011 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„Gdański Park Naukowo-Technologiczny Parkiem III generacji. Energetyka, biotechnologie, komercjalizacja – także z perspektywy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym", Gdański Park Naukowo-Technologiczny im. Hilarego Profesora Koprowskiego, 7-8 października 2011 r. E.M. Guzik-Makaruk – przewodniczenie w panelu „Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących – współczesne zagrożenia".

„Einführung in das deutsche Recht", Wydział Prawa UwB, Białystok 13 października 2011 r. E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu: „Wybrane inicjatywy współpracy polsko-niemieckiej oraz rola komparatystyki prawniczej jako metody badawczej".

„Wyzwania w zakresie badań nad bezpieczeństwem wewnętrznym – nowa perspektywa finansowa UE 2013-2020", Będlewo, 6-7 grudnia 2011 r., E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski – moderowanie panelu pt. „Kierunki badań nad bezpieczeństwem w latach 2013-2020 – utworzenie Europejskiego Instytutu Bezpieczeństwa Wewnętrznego" oraz W. Filipkowski – moderowanie panelu pt. „Problematyka nowoczesnych technologii i usług służących bezpieczeństwu: terminal pomiarowo-telekomunikacyjny do bezprzewodowego monitoringu zagrożeń chemicznych, CLUO – narzędzie wspomagające biały wywiad, baza danych o osobach zajmujących eksponowane stanowiska polityczne (PEP) oraz zastosowanie hurtowni danych w analizie kryminalnej, digitalizacja postępowania karnego – analiza legalności oraz kierunki badań i wdrożeń". E.W. Pływaczewski – przewodniczenie obradom plenarnym, podsumowanie konferencji.

2012 r.

„Nowoczesne technologie dla/w procesie karnym i ich wykorzystanie – aspekty techniczne, kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne", W. Filipkowski – prowadzenie paneli oraz przedstawienie założeń projektu rozwojowego pt. „Nowoczesne technologie dla/w procesie karnym i ich wykorzystanie – aspekty techniczne, kryminalistyczne, kryminologiczne i prawne", Warszawa, 8-9 lutego 2012 r.

II Konferencja Naukowa „Zwalczanie przemytu – różne perspektywy, wspólny cel" Białystok 22-23 listopada 2012 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Charakterystyka sprawców przestępstw przemytniczych – wyniki badań własnych".

„Nowe kierunki badań nad bezpieczeństwem wewnętrznym oraz ich praktyczne wykorzystanie", Będlewo 4-7 grudnia 2012 r. E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym – aspekty prawno-kryminologiczne i technologiczne". W. Filipkowski – współprzewodniczący Panelu II pt. „Laboratoria badawczo-naukowe w ramach PPBW. Komercyjne wykorzystanie efektów badań nad bezpieczeństwem" (wspólnie z M. Żukowskim). E.W. Pływaczewski – przewodniczenie obradom plenarnym, podsumowanie konferencji.

2013 r.

„E-protokół – aspekty prawne i techniczne. Doświadczenia brytyjskie oraz polskie", Białystok, 14 stycznia 2013 r.

„Pierwsza pomoc w ostatniej chwili!", 21 marca 2013 r., E. Jurgielewicz – wygłoszenie referatu pt. „Organizacje i instytucje międzynarodowe".

„Współczesne oblicza przestępczości zorganizowanej", Białystok, 13-14 maja 2013 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Fenomenologia prania pieniędzy w Polsce", E. Jurgielewicz-Delegacz, wygłoszenie referatu pt. „Symptomatologia kryminalna udziału w zorganizowanej grupie przestępczej", K. Laskowska

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

– wygłoszenie referatu pt. „Korupcja ze strony zorganizowanych struktur przestępczych", M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Działalność cudzoziemskich zorganizowanych grup przestępczych w Szwajcarii", E. Zatyka, prowadzenie panelu eksperckiego.

„Legal, criminological and victimological aspects of social exclusion", Białowieża, 12-14 sierpnia 2013 r., E.M. Guzik-Makaruk, E. Jurgielewicz – wygłoszenie referatu pt. „Actions to improve safety of blind and visually impaired persons in the road traffic – the case of the research project funded by the National Centre for Research and Development and carried out by University of Bialystok", E. Zatyka – wygłoszenie referatu pt. „Protection of elderly people against social exclusion in the context of polish law", E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej i podsumowanie konferencji.

„Kształtowanie bezpieczeństwa wewnętrznego – 10-lecie Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Kierunki na lata 2014-2020", Będlewo 3-6 grudnia 2013 r. E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Stan badań w projekcie NCBiR poświęconemu bezpieczeństwu osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym", W. Filipkowski – moderator Panelu IV pt. „Horyzont 2020 – nowa perspektywa finansowania badań w zakresie bezpieczeństwa na lata 2014-2020 – oraz inne mechanizmy finansowania badań w obszarze bezpieczeństwa" oraz moderator grup roboczych dot. międzynarodowej współpracy naukowej w obszarze bezpieczeństwa oraz komercjalizacji efektów prac badawczo-rozwojowych (wspólnie z M. Żukowskim). E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej, podsumowanie konferencji.

2014 r.

II polsko-japońskie forum naukowe: „Ausgewählte Probleme des Medizinstrafrechts in Japan und Polen", E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu pt: „Organtransplantation in Polen und ausgewählten Ländern Europas", E. Zatyka, wygłoszenie referatu pt. „Recht auf Verweigerung einer im Konflikt mit dem ärztlichen Gewissen stehenden medizinischen Leistung", Wydział Prawa UwB, 4 marca 2014 r.

„Nowoczesne technologie w procesie karnym", 31 marca 2014 r., Białystok.

IV Forum Naukowe „Podlasie – Warmia i Mazury", Pacółtowo, 6-8 maja 2014 r. Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Ochrona rynków finansowych – przeciwdziałanie patologiom". E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu pt. „Wprowadzenie do problematyki prania brudnych pieniędzy", W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Zastosowanie technologii *data mining* w walce z przestępstwami finansowymi".

„Współczesne oblicza bezpieczeństwa", Białystok, 9-10 maja 2014 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Europejski Instytut Bezpieczeństwa Wewnętrznego jako nowa inicjatywa w obszarze bezpieczeństwa", E. Jurgielewicz-Delegacz, E. Zatyka – wygłoszenie referatu pt. „Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym – podsumowanie projektu badawczego", K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Cyberterroryzm jako nowy wymiar zagrożenia bezpieczeństwa", M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Aktualne zagrożenia bezpieczeństwa w Polsce", E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. „Przemoc na tle rasowym jako skutek nietolerancji. Analiza problemu na przykładzie miasta Białystok"

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„Rola prac badawczo-rozwojowych w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego państwa – zakończenie i podsumowanie projektów realizowanych w ramach I Konkursu NCBR z obszaru bezpieczeństwa i obronności", Centrum Konferencyjne Stadionu Narodowego w Warszawie, PPBW, 25 czerwca 2014 r. E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Podsumowanie projektu badawczego poświęconego bezpieczeństwu osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym".

III Polsko-Japońskie Forum Naukowe. „Wybrane aspekty wykluczenia społecznego. Ausgewählte Aspekte der sozialen Ausgrenzung", Wydział Prawa UwB, Supraśl, 3 września 2014 r. E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. „Soziale Ausgrenzung der sog. Straßenkinder", E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej.

I Polsko-Brytyjskie Seminarium Naukowe „Nowe kierunki badań kryminologicznych i ich perspektywy", Białystok 8 października 2014 r. – E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu wprowadzającego, E. Jurgielewicz-Delegacz – wygłoszenie referatu pt. „Actions to Improve Safety of Blind and Visually Impaired Persons in the Road Traffic – the Case of the Research Project Funded by the National Centre for Research and Development and Carried Out by University of Bialystok", E.M. Guzik-Makaruk – podsumowanie obrad.

„Wybrane prawne i medyczne problemy ginekologii dziecięcej", Białystok 8-9 listopada 2014 r. E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Dziecko, nieletni, małoletni, młodociany, pełnoletni – podstawowe zagadnienia terminologiczne na tle systemu prawa". E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski – współprowadzenie panelu dyskusyjnego: „Nieletni jako ofiary przestępstw i pacjenci".

II Konferencja Naukowa z cyklu Zwalczanie przemytu – różne perspektywy, wspólny cel – „Nielegalne wprowadzenie towarów na obszar Unii Europejskiej – wybrane zagadnienia", Białystok 27-28 listopada 2014 r. E.W. Pływaczewski – wystąpienie inaugurujące, M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Przestępczość przemytnicza w Polsce – wyniki badań własnych".

„Prace badawczo-rozwojowe w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego – rola Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego", Będlewo 10-12 grudnia 2014 r. E.M. Guzik-Makaruk, E. Jurgielewicz-Delegacz – wygłoszenie referatu pt. „Podsumowanie projektu badawczego poświęconego bezpieczeństwu osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym".

2015 r.

„Zwalczanie i przeciwdziałanie korupcji związanej z funkcjonowaniem granicy państwowej", Białystok 18 marca 2015 r. E.W. Pływaczewski – otwarcie konferencji, M. Perkowska – wygłoszenie referatu.

„Wybrane aspekty porwań w Polsce", Białystok 6 maja 2015 r. E.M. Guzik-Makaruk – prowadzenie obrad.

III Türkisch-Polnische rechtsvergleichende Tagung „Ausgewählte Probleme der inneren Sicherheit von türkischer und polnischer Perspektive", Istambuł 8 maja 2015 r. E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, E. Truskolaska – wygłoszenie referatów, E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej, podsumowanie obrad.

„Wybrane prawne, kryminologiczne i medyczne aspekty wykluczenia społecznego", Supraśl 12-13 maja 2015 r. E.W. Pływaczewski – wystąpienie inauguracyjne, E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, D. Dajnowicz – wygłoszenie referatu pt. „Działania Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku na rzecz przeciwdziałania

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wykluczeniu społecznemu", E. Jurgielewicz-Delegacz – wygłoszenie referatu pt. „Bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym", E.M. Guzik-Makaruk – podsumowanie konferencji.

„Prace badawczo-rozwojowe w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego – nowe wyzwania, nowe perspektywy. Prezentacja Strategii Działania PPBW na lata 2015-2020", Warszawa, 17 czerwca 2015 r. , E.W. Pływaczewski – referat wprowadzający, podsumowanie konferencji.

I Seminarium Polsko-Szwedzkie „Migracje i przestępczość cudzoziemców", Białystok 8 października 2015 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. referat: „Problemy migracji i przestępczości cudzoziemców w Polsce", E.W. Pływaczewski – prowadzenie obrad, E.M. Guzik-Makaruk – podsumowanie seminarium.

„Zwalczanie i przeciwdziałanie korupcji związanej z funkcjonowaniem granicy państwowej", Białystok 18 marca 2015 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Fenomen przestępczości korupcyjnej na granicy polsko-białoruskiej".

„Sztuka – sprawcy i ofiary czynów zabronionych" – „Kunst – Täter und Opfer von Straftaten" połączona ze spotkaniem autorskim i promocją książki Prof. dr. hab. dr. h.c. mult. Stanisława Waltosia pt. „Grabież ołtarza Wita Stwosza", Wolters Kluwer 2015. Białystok 20 października 2015 r. Organizator.

IV Türkisch-Polnische Rechtsvergleichende Tagung „Ausgewählte rechtliche und kriminologische Probleme der Transplantationsmedizin von türkischer und polnischer Perspektive", E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu pt. „Ausgewählte Probleme von Organhandel in Polen". Białystok 26 października 2015 r., E. Jurgielewicz-Delegacz – wygłoszenie referatu pt. „European regulations on the quality and safety of organs intended for transplantation" („Europejskie regulacje dotyczące norm jakości i bezpieczeństwa narządów ludzkich przeznaczonych do przeszczepienia").

V Türkisch-Polnische Rechtsvergleichende Tagung „Ausgewählte rechtliche und kriminologische Probleme der Transplantationsmedizin von türkischer und polnischer Perspektive", E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu pt. „Ausgewählte Probleme von Organhandel in Polen". Szczytno 28 października 2015 r.

„Nielegalna migracja", Koło Naukowe Prawa Karnego i Kryminologii, Białystok 26 listopada 2015 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt.: „Nielegalna migracja z polskiej perspektywy".

„Dopalacze – problem społeczny, medyczny i prawny", E.M. Guzik-Makaruk, I. Kalinowska – wygłoszenie referatu pt. „Wybrane aspekty tzw. dopalaczy", E.W. Pływaczewski – otwarcie i podsumowanie konferencji, Wydział Prawa UwB, Wydział Farmacji UMB, Białystok 5 grudnia 2015 r.

2016 r.

„State crimes from historical and current perspective", Wydział Prawa, Białystok 14 marca 2016 r. E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej, E.M. Guzik-Makaruk – podsumowanie konferencji.

„Research and Innovation in the area of security – international best practices", Warszawa 10-12 maja 2016 r. E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej, podsumowanie konferencji.

I Ogólnopolskie Forum Młodych Kryminologów – „Współczesna przestępczość i patologie społeczne z perspektywy interdyscyplinarnych badań kryminologicznych",

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Białystok 19-20 maja 2016 r. E.W. Pływaczewski – wystąpienie inauguracyjne, E.M. Guzik-Makaruk – prowadzenie panelu, E. Jurgielewicz-Delegacz – koordynator Forum, wygłoszenie referatu pt. „Symptomatologia wypadków w ruchu drogowym", M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Przestępczość cudzoziemców w Polsce w dobie europejskiego kryzysu migracyjnego – aspekty kryminologiczne".

„Italian mafia vs. Polish organised crime", Białystok 17 maja 2016 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt.: „Kierunki rozwoju współczesnej przestępczości zorganizowanej w Polsce". M. Perkowska wygłoszenie referatu pt. „Polish organised crime – statistical overview".

„Korruptionsdelikte – ausgewählte Probleme – Corruption – selected Problems", W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Curruption as organized crimes' method in Poland", E. Jurgielewicz-Delegacz – wygłoszenie referatu pt. „The threat of bribery in the light of public opinion studies in Poland", Białystok 16 czerwca 2016 r.

„Legal Issues of the Bialowieza Forest as Common Heritage", E.M. Guzik-Makaruk, E. Truskolaska, W. Zoń – wygłoszenie referatu pt. „In the search of a model for protection of the Białowieża Forest. The status quo assesment and suggestions for improvment", Queen Mary of London, Londyn 2 grudnia 2016 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Konferencje, sympozja, fora z udziałem przedstawicieli Białostockiej Szkoły Kryminologii

1994 r.

„International Conference on Legal Aspects of Computer-Related Abuse", Poznań April 20-22 1994, E.W. Pływaczewski – współorganizator.

Polish-German Seminar on Criminal Law, Halle (Germany), May 11-15, 1994 r. E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„International Symposium on AIDS and Penal Law", Poznań, June 1-5, 1994.

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) June 7-9 1994, E.W. Pływaczewski – członek oficjalnej polskiej delegacji.

„International Conference on Preventing and Controlling Money Laundering and the Use of the Proceeds of Crime; a Global Approach", Courmayeur Mont Blanc (Italy) June 18-20 1994, E.W. Pływaczewski – wystąpienie w panelu.

XII International Symposium on Economic Crime, Jesus College, Cambridge (England) September 11-17 1994, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

European Roundtable Conference on The Security of the Citizen Due to a Possible Abuse of the Environment, Strasbourg (France) October 12-14 1994, E.W. Pływaczewski – wystąpienie.

The Seminar of the Trier Academy of European Law on „Organized Crime in a Europe with Open Borders", Trier (Germany) December 1-2 1994, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

1995 r.

German-Polish Week of the Central European Police Academy, Basdorf (Germany) March 27-28 1995, E.W. Pływaczewski – wykłady.

International Conference on National and International Aspects in Countering Organized Crime and Terrorism, Bratislava (Slovak Republic) March 29-31 1995, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

Ninth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Cairo (Egypt) 29 April – 8 May, 1995, E.W. Pływaczewski – autorstwo polskiego raportu o przestępczości gospodarczej i zorganizowanej.

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) May 9-12 1995, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

German-Polish Conference on Criminal Law and Criminal Procedure against New Forms of Criminality, Białystok – Rajgród September 12-17 1995, E.W. Pływaczewski – współorganizacja, wygłoszenie referatu.

Congress of New Criminological Society on Organized Crime and Prevention of Daily Violence, Vienna (Austria) October 5-7 1995, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Council of Europe Seminar on legal and technical issues related to organized crime, Popowo November 13-15 1995.

German-Polish Seminar on Organized Crime, Świder December 7-9 1995 r., E.W. Pływaczewski – wystąpienie.

1996 r.

International Money Laundering Roundtable, American Bar Association, Warsaw 12-13 March 1996, E.W. Pływaczewski.

Congress of the Academy of European Law, Trier (Germany) November 23-24 1995, E.W. Pływaczewski – gość honorowy.

German-Polish Week of the Central Police Academy, Basdorf (Germany) March 18-22 1996, E.W. Pływaczewski – wykłady.

„European Co-operation in Countering Transborder Crime and Terrorism", Kyiv (Ukraine) March 27-29 1996, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) May 7-10 1996, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

„Wirtschaftskriminalität und Wirtschaftsstrafrecht in einem Europa auf dem Weg zu Demokratie und Privatisierung", Leipzig, 15-22 września 1996 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Wirtschaftskriminalität und bisherige Lösungen im wirtschaftlichen Strafrecht in Polen".

The Second Biennial Conference of the Indian Society of Victimology, Bangalore (India) October 4-6 1996, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„Śledztwo i ściganie sądowe przestępczości zorganizowanej", Rajgród 7-9 października 1996 r.

3rd International Police Executive Symposium: Organized Crime. A World Perspective, Yokohama (Japan) November 28 1996 – December 1 1996, E.W. Pływaczewski – członek europejskiej delegacji.

1997 r.

Polish-German Combined Week of the Central European Police Academy, Rothenburg/OL (Germany) April 7-11 1997, E.W. Pływaczewski – wykłady.

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) May 7-11 1997, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

The First German-Japanese-Polish Colloquium on Penal Law of the former Alexander von Humboldt-Foundation Scholars', Poznań May 11-14 1997.

„Poles and Germans. Cultural Stereotypes and their Influence", Schloß Wildenburg (Germany) May 15 1997, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

International Seminar on Polish Criminality in Germany – Reality and its View in German mass-media, Düsseldorf (Germany) May 16 1997, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

International Seminar on Fighting Organised Crime, Jastrzębia Gora May 19-20 1997.

Pre-Congress arranged by the Swedish National Section of AIDP on „Organized Crime in the Baltic Sea Area", Stockholm (Sweden) June 6-8 1997, E.W. Pływaczewski – reprezentant polskiej sekcji AIDP.

„Violence in Contemporary World: From Adaptation to Omnecide?", St.Petersburg (Russia) June 26-29 1997, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

German-Polish Seminar on Criminological and Legal Issues of Organized Crime (Part II), Lutherstadt Wittenberg (Germany) October 30 – November 5 1997.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Preparatory Colloquium for the 16th AIDP Congress on the Topic – Reform of Criminal Procedure, Guadalajara (Mexico) October 13-17 1997 r., E.W. Pływaczewski – reprezentant polskiej sekcji AIDP.

The 49th Annual Meeting of the American Society of Criminology, San Diego (California) November 11-14 1997, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

1998 r.

Polish-German Combined Week of the Central European Police Academy, Rothenburg/OL (Germany) April 20-24 1998, E.W. Pływaczewski – wykłady.

Polish-American Seminar on Accreditation and Quality Assessment, Nicholas Copernicus University, Torun April 24-26 1998.

„New York! New York! Criminality in Metropolises", Friedrich Ebert Stiftung, Berlin (Germany) Mai 11-12 1998, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) May 17-19 1998, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

The 12th International Congress on Criminology, Seoul (Korea) August 24-29 1998, E.W. Pływaczewski – reprezentant Polskiego Stowarzyszenia Kryminologii, wygłoszenie referatu.

Deutscher Juristentag, Bremen (Germany) September 22-25 1998, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

Law in every day practice – street law type – training conference, Warszawa 7-11 października 1998 r.

The 50th Annual Meeting of the American Society of Criminology, Washington, D.C. November 11-14 1998, E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej „Internationalization of Organized Crime", wygłoszenie referatu.

International Conference on Corruption in the European Union, the Trier Academy of European Law (Germany) December 2-4 1998, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

Law in every day practice – street law type – training conference, Warszawa 11-13 grudnia 1998 r.

1999 r.

Law in every day practice – street law type – training conference, Warszawa 15-17 stycznia 1999 r.

International Meeting of the Central European Police Academy, Prague (Czech Republic) March 14-16 1999, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„Strategy of the State against Organised Crime and Corruption. Co-operation between the Council of Europe and the European Union in the Third Pillar", Warsaw March 25-26 1999.

International Seminar of the Central European Police Academy on „Corruption and Organized Crime", Legionowo April 27-30 1999, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„Sekty jako zagrożenie dla jednostki i społeczeństwa", Poznań 30 kwietnia 1999 r., E.M. Guzik – wygłoszenie referatu na temat: „Regulacje prawne w zakresie wolności sumienia i wyznania".

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) Mai 18-21 1999, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

The Annual Meeting of the SOCRATES Co-ordinators, Faculty of Law of the Martin-Luther University Halle-Wittenberg, Halle (Saale), Germany July 8-11 1999.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

The XVIth International Congress of Penal Law – „Criminal Justice Systems Facing the Challenge of Organized Crime", Budapest, Hungary September 5-11 1999.

Law in every day practice – street law type – training conference, Warszawa 8-10. października 1999 r.

„Kodyfikacje karne po roku", Popowo 21-22 października 1999 r.

„Past, Present Time and Future of the Penal Law Sciences and Criminal Policy at the End of the Century", Faculty of Law of the Kansai University, Osaka (Japan) October 31 1999, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

The Second German-Polish-Japanese Colloquium on Penal Law of the former Alexander of Humboldt-Foundation Scholars', Kansai University, Osaka (Japan) October 31 – November 5 1999, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

The 26th Symposium of the Department of Jurisprudence of Kansai University „The New Polish Criminal Law Legislation", Osaka (Japan) October 6 1999, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

The 51st Annual Meeting of the American Society of Criminology, Toronto (Canada) November 17-20 1999, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

2000 r.

„Przestępczość porachunkowa jako przejaw przestępczości zorganizowanej", Szczytno, 6-7 kwietnia 2000 r.

„Międzynarodowa przestępczość zorganizowana", Rzeszów 13-15 kwietnia 2000 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Przestępczość cudzoziemców w województwie podlaskim".

Tenth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Vienna, Austria April 10-16 2000, E.W. Pływaczewski – autor polskiego raportu o przestępczości zorganizowanej.

International Police Conference of the IPES – The New Europe's Security Agenda: Policing in the 21st Century, Bavarian Police Institute of Continuing Education in Ainring and Univeristy of Passau, (Germany) April 16-20 2000, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

The Annual Meeting of the SOCRATES Co-ordinators, Public University of Navarra, Pamplona (Spain) May 4-8 2000.

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) May 27-31 2000, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

XIII Baltic Criminological Seminar „Crime Control: Actual Problems and Prospects for Development", Tallin (Estonia) 25-26 June 2000, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

International Conference on Crime and Policing in Transition: Comparative Prespectives, University of the Witwaterstrand, Johannesburg, (South Africa) 30 August – 1 September 2000, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

17. Fachsymposium der Alexander von Humboldt-Stiftung „Krise des Strafrechts und der Kriminalwissenschaften", Bamberg, (Germany) 1-5 Oktober 2000, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

The 52st Annual Meeting of the American Society of Criminology, San Francisco, California November 15-18 2000, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

International Seminar of the United Nations Information Centre-Warsaw on United Nations Convention against Transnational Organized Crime, Warsaw November 28 2000.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

2001 r.

Law in every day practice – street law type – training conference, Warszawa, styczeń 2001 r.

The International Conference on Strategies of the EU and the US in Combating Transnational Organized Crime, Ghent, (Belgium) January 23-26 2001, E.W. Pływaczewski – członek komitetu naukowego.

International Meeting of the Board of Directors of the Central European Police Academy, Vienna, Austria February 25-27 2001, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

The eighth International Police Executive Symposium (IPES), Annual Meeting. Corruption: A Threat to World Order, Police Academy in Szczytno Mai 27-30 2001, E.W. Pływaczewski – współautorstwo raportu ze strony polskiej, a także prowadzenie sesji.

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) May 27-31 2001, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

International Seminar of the European Law Students' Association Freiburg e.V. on „Europa gefangen im Netz der Organisierten Kriminalität? – Herausforderung für Recht, Freiheit und Demokratie", University of Freiburg (Germany) July 5-8 2001, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

International Conference on Combating Organized Crime, Hukuk Faküoltesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Izmir, Turkey September 22-29 2001, E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej.

„Organized Crime – How Great is the Threat to Europe?" under auspices of the Home Secretary of the Free State of Saxony, Dresden and Schmochtitz, Germany October 22nd – 25th 2001, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

The 53rd Annual Meeting of the American Society of Criminology, Atlanta, Georgia November 7-10 2001, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

International Seminar on the Implementation of United Nation Project „Assessment of Organized Crime in Central Asia", Tashkent (Uzbekistan) ROCA November 19-21 2001, E.W. Pływaczewski – konsultant ONZ, wygłoszenie referatu.

2002 r.

„Prawo komputerowe", Warszawa 13 lutego 2002 r.

The Ceremonial Meeting of the Central European Police Academy, Vienna (Austria) February 25 2002, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

Central Asian Conference on Judicial Cooperation in the Framework of the United Nations Convention Against Illicit Trafficking in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances and the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime: Ratification Issues, Almaty (Kazakhstan), 5-7 March 2002, E.W. Pływaczewski – konsultant ONZ.

CIROC Seminar on „East European Organized Crime", Vrije University Amsterdam (Netherlands) March 20 2002, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„Europejska przestrzeń badawcza w latach 2002-2006. Nowe możliwości dla polskich naukowców", Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości im. B. Jańskiego w Łomży, 16 kwietnia 2002 r.

„Rynki pracy regionów słabo rozwiniętych gospodarczo", Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości im. B. Jańskiego w Łomży, Łomża 8 maja 2002 r.

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) May 22-24 2002, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„Polska a Unia Europejska – szanse i wyzwania", Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości im. B. Jańskiego w Łomży, Łomża 6 czerwca 2002 r.

The 3rd Annual Symposium on „Crime and Its Control in Greater China", The University of Hong Kong (China) June 20-21 2002, E.W. Pływaczewski – reprezentant delegacji z Europy, wygłoszenie referatu.

„Integracja europejska wyzwaniem dla Polski i Europy", Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości im. B. Jańskiego w Łomży, 15-16 czerwca 2002 r.

Polish-German Summer Academy organized by Studienstiftung des deutschen Volkes, Krzyżowa (Kreisau) September 18-28 2002, E.W. Pływaczewski – współprzewodniczenie obradom grupy roboczej „Organized Crime".

„Przestępczość gospodarcza z perspektywy Polski i Unii Europejskiej", Mikołajki 26-28 września 2002 r.

„Car Thefts and other Vehicle-related Crime", Białystok October 23-25 2002.

„Police Reform in Central and Eastern Europe" organized by the Geneva, Centre for Democratic Control of the Armed Forces (DCAF), E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

Centre for Democratic Control of the Armed Forces, Prague (Czech Republic) November 8-9 2002, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

The 54th Annual Meeting of the American Society of Criminology, Chicago Illinois November 20-23 2002, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

The International Symposium on Community Policing, Nanjing (China) November 25-27 2002, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„Methods and Working procedures in connection with the suppression of Organized Crime") organized by the Federal Criminal Police Office (Bundeskriminalamt) in Wiesbaden, Mainz (Germany) December 2-4 2002, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

2003 r.

„Corruption Problems in the Countries in Transition", University of Bialystok, February 18-19 2003.

International Meeting of the Board of Directors of the Central European Police Academy, Vienna Austria February 24-25 2003, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

„Przestępczość zorganizowana" w Max–Planck–Institute for Foreign and International Criminal Law we Freiburg in Breisgau (Niemcy), 27. luty – 3 marzec 2003 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatów na temat trendów przestępczości zorganizowanej oraz polityki państwa przeciwko temu zjawisku w Polsce.

„Młodzież Białegostoku wobec uzależnień i przemocy", Białystok 28 marca 2003 r.

„Policja Europy XXI wieku – w kierunku jakości", Warszawa, 1-3 kwietnia 2003 r. E.W. Pływaczewski – przewodniczenie w panelu „Combating organized and cross-border crime".

The 15th Baltic Criminologists Seminar – „Crime Control and Prevention in the Process of Integration into the European Union", 25-26 kwietnia 2003 r., Vilnius (Lithuania), K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Политические и экономические аспекты коррупции в польше".

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) May 21-25 2003, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

The Third German-Polish-Japanese Colloquium on Penal Law of the former Alexander of Humboldt-Foundation Scholars', Poznań – Gdańsk/Sopot, June 1-7 2003, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

XIII World Congress of Criminology „Reducing Crime and Promoting Justice: Challenges to Science, Policy and Practice", Rio de Janeiro (Brasil) August 10-15 2003, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

International Symposium on Criminal Law of the Korean Association of Comparative Criminal Law on „Risk Society and Criminal Justice", Pusan Uni. Sangnam Intl. House (Republic of Korea) August 20-22, 2003, E.W. Pływaczewski – reprezentant delegacji z Europy, wygłoszenie referatu.

First International Workshop on Wrongful Convictions: Taking Stock of Konowledge and Searching for a Research Strategy, Breil/Brigels (Switzerland) August 24-26 2003, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

An Institute for Human Rights and Criminal Justice Studies Seminar on „Corruption and Organized Crime", Venue Genmin Auditorium, Technikon S.A., Johannesburg (South Africa) September 10 2003, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„Pozbawianie korzyści uzyskanych w wyniku przestępstwa", Wyższa Szkoła Policji, Szczytno, 11-12 września 2003 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Przypadki prania pieniędzy w Polsce i na świecie – diagnoza, metody i tendencje rozwojowe".

Policing Association of Southern Africa (POLSA) Colloquium on „Contentious Criminal Justice Issues: Finding Solutions", Venue Genmin Auditorium, Technikon S.A., Johannesburg (South Africa), September 12 2003, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„Odpowiedzialność karna podmiotów zbiorowych", Jastrzębia Góra, 12-14 października 2003 r.

Die Europäisierung der Strafverfolgung. Rechtsstaatliche Voraussetzungen, Grenzen und Alternativen, Drezno 7-8 listopada 2003 r., E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie oświadczenia na temat stanu polskiego prawa i postępowania karnego u progu wejścia do Unii Europejskiej.

„Przeciwdziałanie zjawisku prania brudnych pieniędzy", Warszawa 19 listopada 2003 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Międzynarodowe aspekty zwalczania procederu prania pieniędzy".

The 55th Annual Meeting of the American Society of Criminology, Denver, Colorado November 19-22 2003, E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej przy okrągłym stole „Organized Crime around the World", wygłoszenie referatu.

2004 r.

International Meeting of the Board of Directors of the Central European Police Academy, Vienna, Austria, March 1 2004, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

XVII Baltic Criminological Seminar – „Crime Control in Enlarging Europe: Theory and Practice", 24-26.04.2004, Tallin (Estonia), K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „борьба с организованной преступностью в польше – теория и реальность".

The 9th Conference on „Scientific Disscussion about Japanese and Chinese Penal Law", Imadegawa-Campus an der Doshisha University, Kyoto (Japan) Mai 8-10 2004, E.W. Pływaczewski – reprezentant z Europy.

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) May 22-25 2004, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„The Harmony and Prosperity of Civilizations", hosted by Peking University, Beijing (China) August 23-25 2004, E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej, wygłoszenie referatu.

6th Colloquium on Cross–border Crime, Berlin 2-4 września 2004 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Internet as an Illegal Market Place".

The XVIIth International Congress on Penal Law, held in Beijing (China) from 12 to 19 September 2004, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

„Organisierte Kriminalität und kriminelle Organisationen – Präventive und repressive Massnahmen vor dem Hintergrund des 11 September 2001", Giessen (Germany), September 28 – October 2, 2004.

„Węzłowe zagadnienia aktualnej polityki kryminalnej", Szczyrk 8-10 października 2004 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Polskie regulacje w zakresie przeciwdziałania finansowania terroryzmu".

Grundlagenseminar an der Ludwig–Maximilian–Universität, Juristische Fakultät, Paternalismus im Strafrecht, Fraueninsel grudzień 2004 r.

Rechtsphilosophisches Donnerstagsseminar an der Ludwig–Maximilian–Universität, Juristische Fakultät, Monachium, październik, listopad, grudzień 2004 r.

56th Annual Meeting of the American Society of Criminology, Nashville, Tennessee, November 17-20 2004, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

Empirische Erkenntnisse, dogmatische Fundamente und kriminalpolitischer Impetus, Kolloquium zum 60. Geburtstag von Herrn Prof. Dr. Dr. hc Bernd Schünemann, Andechs, listopad 2004 r.

Ein Gesamtkonzept für europäische Strafrechtspflege, Tagung im Rahmen des Europaprojektes (AGIS), Monachium listopad 2004 r.

Aktuelle Probleme des Straf- und Strafverfahrensrechts in der Anwaltspraxis, Monachium, listopad 2004 r.

Aktuelle Probleme des Straf- und Strafverfahrensrechts in der Anwaltspraxis, Monachium, grudzień 2004 r.

The Meeting on Organized Crime in Europe, the Council of the EU, Brussels (Belgium), December 21-22 2004.

2005 r.

Aktuelle Probleme des Straf- und Strafverfahrensrechts in der Anwaltspraxis, Monachium styczeń 2005 r.

Aktuelle Probleme des Straf- und Strafverfahrensrechts in der Anwaltspraxis, Monachium luty 2005 r.

International Meeting of the Board of Directors of the Central European Police Academy, Vienna, Austria, February 24-25, 2005 r. E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

International Meeting of the Board of Directors of the Central European Police Academy, Vienna, Austria, March 6-7 2005, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

Aktuelle Probleme des Straf- und Strafverfahrensrechts in der Anwaltspraxis, Monachium kwiecień 2005 r.

Ein Gesamtkonzept für europäische Strafrechtspflege, Tagung im Rahmen des Europaprojektes (AGIS), Poznań kwiecień 2005 r.

Seminarium Koła Młodych Penalistów przy AIDP, Warszawa 13 kwietnia 2005 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym".

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„Resocjalizacja a prawo. Nieletni", 15 kwietnia 2005 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Specyfika przestępczości nieletnich w Rosji i możliwości jej przeciwdziałania".

The Eleventh United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Bangkok, Thailand, 18-25 April 2005, E.W. Pływaczewski – ekspert indywidualny i referent.

Polska Edycja Mitteleuropäische Polizei Akademie, Centrum Szkolenia Policji, Legionowo, 19 kwietnia 2005 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Przestępczość zorganizowana w Polsce"

„Teoria i praktyka penitencjarna", Popowo 25-29 kwietnia 2005 r.

„Zbrodnia i kara – sposoby reakcji prawnokarnej na najpoważniejsze przestępstwa", Białystok 5-6 maja 2005 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Prawna ochrona rodziny i nieletniego przed najpoważniejszymi przestępstwami w świetle kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej", W. Filipkowski – wygłoszenie referatu „Przepadek versus Konfiskata".

Strafrechtslehrertagung, Frankfurt an der Oder, Słubice maj 2005 r.

Aktuelle Probleme des Straf- und Strafverfahrensrechts in der Anwaltspraxis, Monachium maj 2005 r.

„Nowoczesne metody naukowego wspierania zarządzania bezpieczeństwem publicznym w Unii Europejskiej", Poznań 9-10 maja 2005 r., E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej.

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) May 24-27 2005 r., E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

„Patientenverfügung", Monachium 8 czerwiec 2005 r.

„Kriminelle Finanzierung des Terrorosismus", Wyższa Szkoła Policji, Szczytno 13-16 czerwiec 2005 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Finanzierung des Terrorismus. Fallstudien", E.W. Pływaczewski – współprzewodniczenie seminarium.

Rechtsphilosophisches Donnerstagsseminar an der Ludwig–Maximilian–Universität, Juristische Fakultät, Monachium, styczeń, luty, marzec, kwiecień, maj, czerwiec 2005 r., 23 czerwca 2005 r., E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu „Rechtliche und kriminologische Aspekte der Organtransplantation".

Grundlagenseminar zu Grenzfragen der Rechtsphilosophie und Rechtssoziologie, Monachium lipiec 2005 r.

Grundlagenseminar zum Umwelt-, Wirtschafts- und Steuerstrafrecht, Fraueninsel lipiec 2005 r.

Aktuelle Probleme des Straf- und Strafverfahrensrechts in der Anwaltspraxis, Monachium, lipiec 2005 r.

XIV World Congress of Criminology „Preventing Crime and Promoting Justice: Voices for Change". Philadelphia PA. August 7-11 2005, E.W. Pływaczewski – reprezentant Polskiego Stowarzyszenia Kryminologii, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

5th Annual Conference of the European Society of Criminology pt. „Challenges of European integration. Challenges for criminology", Kraków 31 sierpnia – 3 września 2005 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „The Phenomenon of Money Laundering as a Field of Research in Poland", E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej „Organized Crime in Poland.

„The EU Policies on Security and Combating Serious Crime", Brussels (Belgium) 21st-22nd September 2005, E.W. Pływaczewski – referat „The main activities of the Polish Platform of Internal Safety".

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„Kara długoterminowego pozbawienia wolności we współczesnej polityce karnej i praktyce warunkowych zwolnień", Warszawa, 15 listopada 2005 r.

57th Annual Meeting of the American Society of Criminology, Toronto, Ontario, November 16-19 2005, E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej „Learning in real and virtual academies: criminal justice textbooks and transnational crime and justice", wygłoszenie referatu.

Ein Gesamtkonzept für europäische Strafrechtspflege, Tagung im Rahmen des Europaprojektes (AGIS), Wiedeń grudzień 2005 r.

2006 r.

„Zwalczanie przestępczości prania pieniędzy", Szklarska Poręba 20-22 stycznia 2006 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Przeciwdziałanie i zwalczanie zjawiska prania pieniędzy w Szwajcarii – teoria i praktyka".

„Research and Innovation – an Opportunity for Convergence Regions", Warsaw, Belweder Palace, February 13 2006.

„Protection of the financial interests of the EU of 25: new challenges, old obstacles", Sopot 16-19 March 2006, E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej „European Institutions [Eurojust, Europol, OLAF] – Possibilities of Cooperation.

„Europäisierung des Strafrechts in Polen und Deutschland – rechtsstaatliche Grundlagen", Poznań 6-9 kwietnia 2006, E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu „Die Implementation des europäischen Haftbefehls in Deutschland und Polen im Vergleich – eine kritische Skizze".

„Terroryzm – czy jesteśmy bezpieczni?", 7-9. kwietnia 2006 r., K. Laskowska, wygłoszenie referatu pt. „Terroryzm w Rosji", W. Filipkowski – wygłoszenie referatu „Sposoby finansowania terroryzmu".

„Zapobieganie torturom w instytucjach izolacyjnych Europy Centralnej i Wschodniej", Warszawa 11 kwietnia 2006 r.

III Ogólnopolskie Dni Policji, Białystok 11 maj 2006 r., E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu: „Próba oceny niektórych projektowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości regulacji prawnokarnych".

„Formy stadialne i postacie zjawiskowe popełnienia przestępstwa", Warszawa 17 maja 2006 r.

„Transborder observation and transborder pursuit in Police cooperation. Experiences from Poland and Lithuania", Supraśl Mai 18-19 2006.

„Ein Gesamtkonzept für europäische Strafrechtspflege", Thessaloniki 26-27 maja 2006 r.

„Trafficking in human beings. Prevention and prosecution", National Higher Police Training School, Szczytno (Poland) Mai 29-31 2006, E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej.

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) May 31 – June 4 2006, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

„Problematyka dowodowa przestępstw o charakterze terrorystycznym oraz efekty czynności operacyjnych", Warszawa 6 września 2006 r.

„Zwalczanie przestępczości zorganizowanej na terenie województwa podlaskiego" Białystok 21 września 2006 r.

Zarządzanie zasobami pracy w wybranych obszarach gospodarki na terenie Euroregionu Niemen, Łomża 20 września 2006 r.

Baltic Congress on European Security, Jurata September 28-29 2006 r. E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski – wygłoszenie referatów.

Zjazd Katedr Prawa Karnego, Gniezno 26-29 września 2006 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„Edukacja obronna społeczeństwa", Białystok 11 października 2006 r.

58th Annual Meeting of the American Society of Criminology, Los Angeles, California November 1-4 2006, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

Il Nuovo Diritto I° Convengo Jonico-Polacco „La Libera Circolazione Delle Persone E Delle Idee Nell'area Dell'unione Europea", Provincia di Taranto, Taranto (Italy) 11 Novembre 2006, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

Conference Launching: 7th Framework Programme in Poland, Warsaw November 16-17 2006, E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej „Security and Space".

„Prawo a sumienie", Białystok 20-21 listopada 2006 r.

IV Polski Kongres Penitencjarny, Misja Służby Więziennej a jej zadania wobec aktualnej polityki kryminalnej i oczekiwań społecznych, Kalisz 22-24 listopada 2006.

„Aspekty zarządzania bezpieczeństwem w Polsce i w krajach Unii Europejskiej w ujęciu prawnym, kryminologicznym oraz organizacyjno-technicznym", Będlewo 4-8 grudnia 2006 r.

„Readaptacja skazanych: możliwości i ograniczenia", Zakopane 7-8 grudnia 2006 r.

2007 r.

„Zwalczanie przestępczości zorganizowanej o charakterze ekonomicznym, przy wykorzystaniu najnowszych rozwiązań procesowych i operacyjnych", Zakopane 16-18 lutego 2007 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Polska jako obszar działania rosyjskojęzycznych zorganizowanych grup przestępczych".

„The money laundering's new generation", Genewa (Szwajcaria) 20-22 lutego 2007 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu „Money laundering via the Internet: the used methods".

„Strengthening the European dimension of legal education", Universitat Autonòma de Barcelona, Barcelona (Spain) 23-24 February 2007.

„Uniwersalny model partnerstwa publiczno-prywatnego i jego rola w rozwoju regionalnym i współpracy transgranicznej", Białystok 28 lutego 2007 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „PPP – aspekty kryminologiczne".

International Meeting of the Board of Directors of the Central European Police Academy, Vienna, Austria, March 10-13 2007, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

„Die Zeugen Jehovas unter totalitären politischen Systemen im 20. Jahrhundert", konferencja zorganizowana przez Hannah Arendt Institut für Totalitarismusforschung an der Technischen Universität Dresden, Wałbrzych 23-25 marca 2007 r., E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Die Zeugen Jehovas in Polen. Rechtliche Situation nach 1989".

„Współczesne zagrożenia terrorystyczne oraz metody ich zwalczania", Szczytno 2-3 kwietnia 2007 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu „Finansowanie terroryzmu".

14th Annual Meeting International Police Executive Symposium on „Urbanisation and Security", Dubai (U.A.E.) April 8-12 2007, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„Czas w prawie karnym", Gdańsk, Sopot, 19-21 kwietnia 2007 r., E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, G.B. Szczygieł – wygłoszenie referatu pt. „Wiek odpowiedzialności prawnokarnej w ujęciu porównawczym na przykładzie polski, Rosji, Ukrainy, Niemiec, Szwajcarii i Austrii".

„International Terrorism – Main Directions of Activities – Methods of Combating and Prevention", Stary Folwark April 27 2007, E.W. Pływaczewski – wystąpienie wprowadzające „Threat on Terrorism on the Eastern Border on EU".

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„Wymiar sprawiedliwości a media", Białystok 16-18 maja 2007 r.

„Swobodny przepływ osób i idei w Unii Europejskiej. Problemy migracji południe–północny–wschód", Białystok 18 maja 2007 r., K. Laskowska, wygłoszenie referatu. pt. „Pozytywne i negatywne aspekty napływu do Polski migrantów z krajów byłego ZSRR".

12th Annual Meeting of the Paris X-Nanterre Network, Faculty of Law of Yeditepe University, Istanbul (Turkey) 31 May – 2 June 2007.

„Dziesięciolecie polskiej kodyfikacji karnej", Kraków 5-6 czerwca 2007 r.

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) June 6-8 2007, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

„Przeciwdziałanie patologiom wśród dzieci i młodzieży", Białystok 19 czerwca 2007 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Przyczyny rozwoju współczesnych patologii społecznych w ujęciu teoretycznym".

„Kongres Societas Humboldtiana Polonorum", Warszawa 21-24 czerwca 2007 r.

„Kierunki działań antykorupcyjnych w organach administracji państwowej", Poznań 25-27 czerwca 2007 r.

The 20th International Baltic Criminological Seminar – Crime and Deviance in the Changing World, Sankt Petersburg, (Rosja), 29 czerwca – 01 lipca 2007 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Деятельность русскоязычных организованных преступных групп в Польше (по результатам криминологических исследований".

Seminarium poświęcone omówieniu rządowego projektu zmian w kodeksie karnym, Warszawa 5 lipca 2007 r.

20th Annual Australian and New Zealand Society of Criminology Conference on „Criminology: Building Bridges, Adelaide Convention Centre (Australia) September 23-26 2007, E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej „Policing and Private Security", wygłoszenie referatu.

VI. Sympozjum „Pragmatyka zwalczania prania pieniędzy w Polsce", Plotki k. Piły 25-27 września 2007 r.

3rd Language and Technology Conference on Human Language as a Challenge for Computer Science and Linguistics, October 5-7 2007 Poznan, E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej „Applications for Homeland Security".

„Nadużycia i zaniedbania wobec osób dorosłych", Białystok 12-13 października 2007 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Prawna ochrona ludzi starych – wybrane aspekty".

„Rozszerzona konfiskata jako nowoczesny środek walki z przestępczością zorganizowaną", Warszawa 18 października 2007 r., E.W. Pływaczewski – wystąpienie.

59th Annual Meeting of the American Society of Criminology, Atlanta, Georgia, November 14-17 2007, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„Organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości a ochrona interesów finansowych Wspólnot Europejskich", Warszawa 16 listopada 2007 r.

„Monitoring, identification, and countering threats to the security of citizens", Bedlewo near Poznań December 4-8 2007, E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej, podsumowanie obrad.

2008 r.

International Meeting of the Central European Police Academy, Vienna (Austria) March 9-10 2008, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„Механизм правого регулирования общественных отношений: теория и практика", Grodno (Białoruś), 4 kwietnia 2008 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Kryminalizacja form zorganizowanej działalności przestępczej w świetle polskiego kodeksu karnego. Postulaty zmian".

„Więzienie – zanim będzie za późno". Jak nie dorastać w przemocy? Złudzenia – rzeczywistość – dialog, Białystok 15. kwietnia 2008 r., K. Laskowska, wygłoszenie referatu pt. „Przyczyny zachowań patologicznych i przestępczych wśród nieletnich".

„Ocena funkcjonowania porozumień karnoprocesowych w praktyce wymiaru sprawiedliwości", Białystok 17-19 kwietnia 2008 r.

15th Annual International Police Executive Symposium on „Police Without Borders: The Fading Distinction Between Local and Global", Cincinnati, Ohio, USA, May 12-16 2008, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„Czy Polsce potrzebna jest ustawa antyterrorystyczna?", Emów 15-16 maja 2008 r., E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu na temat: „Rozwiązania materialnoprawne w obszarze penalizacji terroryzmu w Republice Federalnej Niemiec i Austrii na tle decyzji ramowej Rady UE w sprawie zwalczania terroryzmu"; K. Laskowska, wygłoszenie referatu pt. „Aktualny stan antyterrorystycznego ustawodawstwa Federacji Rosyjskiej – próba analizy i oceny", W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Formy zwalczania terroryzmu na podstawie wybranych uregulowań Unii Europejskiej i NATO".

„Prawne i technologiczne aspekty bezpieczeństwa funkcjonariuszy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości", Popowo 18-21 maja 2008 r., E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu autorstwa pracowników Zakładu Prawa Karnego i Kryminologii na temat: „Planowane badania w zakresie poczucia bezpieczeństwa obywateli i jego zagrożeń", W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Planowane projekty badawcze w ramach projektu badawczego zamawianego realizowanego przez Uniwersytet w Białymstoku", E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej.

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) May 28-30 2008, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

XV World Congress of the Criminology on „Crime and Criminology: Research and Action", Barcelona (Spain) August 20-25 2008, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

Zjazd Katedr Prawa Karnego, Szklarska Poręba 24-27 września 2008 r.

3rd European Security Research Conference, CNiT – Paris La Defense (France), 29-30 September 2008, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji, wygłoszenie referatu.

„Pozbawienie sprawcy korzyści wynikających z popełnienia przestępstwa. Współpraca międzynarodowa w tym zakresie. Realizacja wzajemnych żądań w przedmiocie ujawnienia mienia oraz orzeczeń o przepadku i zajęciu dowodów i mienia" – Gdańsk 6-8 października 2008 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Rozwiązania materialno-prawne i procesowe dotyczące prania brudnych pieniędzy, ich zgodność z Decyzją Ramową Rady Nr 2001/500/WSiSW z dnia 26.06.2001 r. w sprawie prania brudnych pieniędzy oraz identyfikacji, wykrywania, zamrażania, zajęcia i konfiskaty narzędzi oraz zysków pochodzących z przestępstwa".

„X lat obowiązywania kodeksu karnego wykonawczego", Białowieża 13-15 października 2008 r.

III Всероссийский социологический конгресс p.t. „Социология и общество: проблемы и пути взаимодействия", Moskwa 21-24 października 2008 r., K. Laskowska,

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

wygłoszenie referatu pt. „Общественные патологии как угроза польскому обществу".

„Polska w Schengen", Kętrzyn 28-29 października 2008 r., E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu: „Regulacje prawnokarne dotyczące zwalczania i zapobiegania przestępczości w aspekcie europejskim"; K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Przestępczość cudzoziemców w Polsce w latach 1989-2007 w świetle statystyk policyjnych – skala, dynamika, prognozy zagrożeń po wejściu do strefy Schengen", M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Wybrane aspekty kryminologiczne przestępczości na wschodniej granicy Polski", E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej.

60th Annual Meeting of the American Society of Criminology, St. Louis, Missouri, November 12-15 2008, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

International Week of Human Rights, The University of Texas – Pan American, November 17-22 2008, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„Research Conference on Organized Crime" – Frankfurt 18 listopada 2008 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „History and Situation of Organized Crime Research in Poland".

„Współczesne Problemy Prawa Karnego" – Olsztyn 20-21 listopada 2008 r., E.M. Guzik-Makaruk, W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Kryminalizacja finansowania terroryzmu na tle prawnoporównawczym".

„Nowe wyzwania w zakresie bezpieczeństwa w wymiarze globalnym. Czysta energia – środowisko naturalne – komercjalizacja badań" – Będlewo 9-12 grudnia 2008 r., E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej.

2009 r.

„Unijna – europejska polityka kryminalna", Poznań 8-9 stycznia 2009 r.

„Przeszłość i przyszłość kryminologii w Polsce", Warszawa 14 stycznia 2009 r.

Internationales Kolloquium zum Gedenken an Günther Kaiser, Freiburg im Breisgau 23 stycznia 2009 r.

The Inauguration Meeting of the Central European Academy Training Course – 2009, the Ministry of Interior, Vienna, Austria, March 9-10 2009 r., E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

„Rozwój nauk penalnych w sześćdziesięcioleciu Wydziału Prawa i administracji UMCS", Lublin 22-24 kwietnia 2009 r.

IV Międzynarodowa Konferencja Policyjna pt. „Systemy bezpieczeństwa imprez masowych" – Warszawa, 22-24 kwietnia 2009 r.

The Salzburg Forum Expert Meeting on Citizens' Perception of and Confidence in Public Order Services – Warszawa 23-24 kwietnia 2009 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „The role of ‚Think Tanks' in the Police/Border Guard – Society Nexus".

„Ochrona interesów finansowych Wspólnoty Europejskiej a przemiany instytucjonalne Unii Europejskiej", Warszawa 7-8 maja 2009 r.

„Cyberterroryzm – nowe wyzwanie XXI wieku" – Warszawa 18 maja 2009 r.

Pierwsze Dni Prawa Państw Europy Środkowo-Wschodniej „Wpływ członkostwa nowych państw UE na relacje ze wschodnimi państwami ościennymi", Białystok 17-19 maja 2009 r.

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) May 27-29 2009 r., E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„Europa – Integracja, Polityka, Bezpieczeństwo" Gdynia 28-30 maja 2009 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Zjawisko przemytu na wschodniej granicy Polski w latach 2000-2008".

„Przemoc w rodzinie – reagujmy w porę", Białystok 29 maja 2009 r.

„Drogi i bezdroża współczesnej edukacji. Realia, priorytety i prognozy edukacyjne przełomu wieków 1989-2009" zorganizowana przez NWSP w Białymstoku, Białowieża 1-3 czerwca 2009 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Zapobieganie patologiom – wyzwaniem dla edukacji współczesnego społeczeństwa. Spojrzenie kryminologa".

6th Annual International Police Executive Symposium „Policing, the Private Sector, Economic Development & Social Change: Contemporary Global Trends", June 9-14 2009, Ohrid (Macedonia), E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji, wygłoszenie referatu i dyskutant w panelu.

„Komercjalizacja badań naukowych w tym technologie podwójnego zastosowania dla osób niepełnosprawnych – kierunki działania na dziś i jutro", Gdańsk 23-25 czerwca 2009 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Projekt rozwojowy ‚Prawne i kryminologiczne aspekty wdrożenia i stosowania technologii służących ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego' (OR00003707)".

„Jak zmniejszyć przeludnienie w zakładach karnych? Pożądane zmiany w polityce karnej i penitencjarnej", Warszawa 2 lipca 2009 r.

„Bezpieczeństwo ludzi dorosłych i starszych", Międzynarodowa Konferencja Naukowa, Olecko 10-13 września 2009 r., E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Diagnoza poczucia bezpieczeństwa i zagrożeń ludzi starszych. Raport z badań część III. Instytucjonalne i prawne gwarancje bezpieczeństwa w ocenie osób starszych."; K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Karnoprawne i instytucjonalne gwarancje bezpieczeństwa jednostek ze szczególnym uwzględnieniem ludzi dorosłych", G.B. Szczygieł, W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Diagnoza poczucia bezpieczeństwa i zagrożeń ludzi starszych. Raport z badań, Poczucie bezpieczeństwa i zagrożeń osób starszych. Część II", E. Zatyka – wygłoszenie referatu pt. „Diagnoza poczucia bezpieczeństwa i zagrożeń ludzi starszych. Raport z badań. Część I. Wprowadzenie do badań".

„Bezpieczeństwo i rozwój gospodarczy Państwa w obszarze nowoczesnych technologii", Warszawa 25 września 2009 r.

„Informatyzacja wymiaru sprawiedliwości a usprawnienia postępowań sądowych", Jastarnia 15-16 października 2009 r.

„Walka z terroryzmem w XXI wieku", Warszawa 19-20 października 2009 r.

„Przemoc nie kończy się sama...", Białystok 28 października 2009 r.

„Szczyt Innowacyjności", Gdańsk 27 października 2009 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Broker informacji – koncepcja komercjalizacji transferu wiedzy i technologii w obszarze bezpieczeństwa".

„Business Innovation for Sustainable Growth. Leading the way – towards sustainable growth", Gdańsk 28-29 października 2009 r., E.W. Pływaczewski – uczestnictwo w sesji „Best ways to support innovation companies by public authorities and institutions.

61th Annual Meeting of the American Society of Criminology, Philadlphia, Pennsylvania, November 4-7 2009, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„Rediscovering Eastern Europe" organized under the auspices of Minister of Science and Higher Education Prof. Barbara Kudrycka, the University of Bialystok (the Univer-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

sity Library), 20-22 November 2009, E.W. Pływaczewski – uczestnictwo w sesji plenarnej „Central and Eastern Europe in U.S. Policy in the 20th Century".

„Alternatywy pozbawienia wolności w polskiej polityce karnej", Warszawa 3 grudnia 2009 r.

„Bezpieczeństwo i wyrównanie szans kierunkiem działań Unii Europejskiej w XXI wieku", Owińska–Będlewo 6-9 grudnia 2009 r. E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej, podsumowanie konferencji, W. Filipkowski – wygłoszenie referatu.

„Financing terrorism, surveillance of financial transactions", Warszawa 14-15 grudnia 2009 r., W. Filipkowski – moderator/przewodniczenie sesji plenarnej.

2010 r.

The Inauguration Meeting of the Central European Academy Training Course – 2010, the Ministry of Interior, Vienna, Austria, February 28 – March 1 2010, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

„Nauka i praca dla rozwoju człowieka, uczelni i regionu", Białystok 16 marca 2010 r.

12th United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, XII Kongres Organizacji Narodów Zjednoczonych Zapobiegania Przestępczości i Wymiaru Sprawiedliwości, Salvador (Brazylia) 12-19 kwietnia 2010 r., E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski – członkowie oficjalnej rządowej delegacji Polski, prezentacja stanowiska polskiej delegacji w ramach spotkania Committee II pt. „Recent developments in the use of science and technology by offenders and by competent authorities in fighting crime, including the case of cybercrime" (w dniu 13 kwietnia 2010 r.), podczas spotkania Committee I pt. „Workshop on International Criminal Justice Education for the Rule of Law" (w dniu 14 kwietnia 2010 r.), E.W. Pływaczewski – sprawowanie funckji zastępcy przewodniczącego kongresu, W. Filipkowski – sprawowanie funkcji sprawozdawcy z prac Committee II.

Seminarium na University of California, Irvine (Stany Zjednoczone Ameryki), 22 kwietnia 2010 r., E.W. Pływaczewski – wykład seminaryjny.

„Prawo a polityka", Białystok 22-23 kwietnia 2010 r., E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Założenia Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego."

„Rola sądu w procesie karnym", Sąd Rejonowy w Białymstoku, Białystok 7 maja 2010 r. E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie pt. „Wybrane problemy europeizacji prawa karnego w XXI wieku".

UNODC (United Nation Office on Drugs and Crime) International Planning Meeting on „The role and governance of civilian private security as an enhancement to crime prevention and community safety", Abu Dhabi (United Arab Emirates), May 10-11 2010, E.W. Pływaczewski – ekspert ONZ.

Viertes deutsch-japanisch-polnische Strafrechtskolloquium der Stipendiaten der Alexander von Humboldt–Stiftung, Europa–Universität Viadrina Frankfurt (Oder) 13-16 maja 2010 r. E.W. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk – głosy w dyskusji.

„Komercjalizacja nauki – efektywne zarządzanie projektami jako wyzwanie dla sektora publicznego i prywatnego", Gdańsk 20 maja 2010 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Zagrożenia dla podmiotów innowacyjnych ze strony procederu prania pieniędzy".

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) May 21 2010, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

„Data Mining and Human Rights in the Fight Against Terrorism", Zürich, 10-11 czerwca 2010 r., E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „The Polish Platform for Homeland Security – Idea, History and Reserach Projects".

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„Data Mining and Human Rights in the Fight Against Terrorism, Zürich (Uetilberg), June 9-11 2010, Switzerland, E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski – wygłoszenie referatów.

„Rosja – Europa Środkowowschodnia, nowe otwarcie?", Emów 30 czerwca 2010 r.

„Jurisdiktionskonflikte bei grenzüberschreitender Kriminalität – ein Rechtsvergleich zum Internationaen Strafrecht", Osnabrück 2-5 sierpnia 2010 r. E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Landesbericht Polen" i przewodniczenie sesji panelowej.

„Conflict of Interest in Central and Eastern Europe", Toruń 25-27 sierpnia 2010 r., E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Polish Platform for Homeland Security – Idea, History and Reserach Projects".

„Partnerstwo Wschodnie – Polska promotorem realnej integracji", Białystok 18-19 października 2010 r.

„Nowoczesne rozwiązania technologiczne i prawne, jako determinanty skuteczności organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości w walce z przestępczością", Warszawa 20 października 2010 r. E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji, podsumowanie obrad, W. Filipkowski – wygłoszenie referatu.

Międzynarodowa Konferencja z Serii Rozmowy Gdańskie, International Security Conference pt. „Security in the digital age", Schwerin, Niemcy, 27-28 października 2010 r.

Global Community Policing Conclave 2010, Kochi (Kerala), India, November 2nd – 6th 2010, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

62nd Annual Meeting of the American Society of Criminology „Crime and Social Institutions", San Francisco, CA, November 17-20, 2010 r. E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

Polsko-niemieckie doświadczenia migracyjne. Przeszłość i teraźniejszość, Kraków 6-7 grudnia 2010 r.

2011 r.

„Podlasie w badaniach naukowych", Białystok 13 stycznia 2011 r., K. Laskowska – wygłoszenie wykładu pt. „Obraz przestępczości i patologii społecznych w województwie podlaskim na przestrzeni ostatnich lat".

„Europejska forteca? Przyszłość unijnej polityki migracyjnej", Warszawa 17 stycznia 2011 r.

„Partnerstwo uniwersalne jako innowacyjny rozwój kadr województwa podlaskiego", Białystok 27 stycznia 2011 r., W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Partnerstwo międzysektorowe w sektorze badań i rozwoju (B+R)" (współautorka A. Rybak).

XIV Europejski Kongres Policji: Migracja-Integracja-Bezpieczeństwo Europejskie w dobie zmian, Berlin 15-16 lutego 2011 r.

„Archiwum X. Zagadnienia kryminalistyczne, procesowe i materialnoprawne", Warszawa 18 lutego 2011 r.

The Inauguration Meeting of the Central European Academy Training Course – 2011 and International Meeting of the Board of Directors of the Central European Police Academy, Vienna, Austria, March 14 2011, E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

„Badania migracji w Polsce: stan wiedzy, kierunki i metody", Jachranka 24-25 marca 2011 r.

International Seminar on Implications of the Elections in V4 Countries 2010 – Internal and External Challenges, organized by Institute of International Relations, Prag and Heinrich Böll Stiftung Praha, Prague, Czech Republic, 30th March 2011.

„Creating a Sphere in the Wider Central Europe: Non-military aspects of security in V4 countries – prospects for co-operation", Ministry of Foreign Affairs, Prague, Czech Republic, 30th March 2011, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

EUROPOLTECH 2011, Międzynarodowe Targi Techniki i Wyposażenia Służb Policyjnych oraz Formacji Bezpieczeństwa Państwa oraz V Międzynarodowa Konferencja Policyjna pt. „Nauka i innowacje a system bezpieczeństwa państwa", Warszawa, 13-15 kwietnia 2011 r., E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Polski model badań nad bezpieczeństwem na przykładzie Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego".

„Dokąd zmierza prawo medyczne i farmaceutyczne", Warszawa 12 maja 2011 r. , Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, E. Zatyka, wygłoszenie referatu na temat: „Lekarska klauzula sumienia a prawo karne".

„Edukacja – nauczyciel – uczeń w zmieniającym się społeczeństwie", Białystok 20 maja 2011 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Przestępczość w szkole w ujęciu kryminologicznym i prawnokarnym".

„Euro 2012. Przyjazna granica – rok do Mistrzostw", Kętrzyn 26-27 maja 2011 r. UwB, UWM, CSSG w Kętrzynie, K. Laskowska, wygłoszenie referatu pt.: „Terroryzm w Rosji – próba oceny wpływu zjawiska na zagrożenie bezpieczeństwa w Polsce", W. Filipkowski – członek komitetu naukowo-programowego, moderowanie Panelu III pt. „Rozpoznawanie i przeciwdziałanie terroryzmowi" oraz wygłoszenie referatu pt. „Strategia walki z terroryzmem w opinii prokuratorów i sędziów".

International „Ethic Board" Meeting" of INDECT, AGH Technical University, Krakow 31 Mai, 2011.

The Annual Meeting of the Central European Police Academy, Budapest (Hungary) June 1-2, 2011 r., E.W. Pływaczewski – członek polskiej delegacji.

„Bezpieczeństwo wschodniego regionu Polski, jako granicy Unii Europejskiej i NATO", Białystok 2-3 czerwca 2011 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Przestępczość graniczna w ujęciu fenomenologicznym".

XXIV Международная Балтийская криминологическая конференция „Преступление и наказание в современном мире", Санкт-Петербург, 24-26 czerwca 2011 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Оценка эффективности польского законодательства в отношении современной наркотической преступности".

20th Annual Meeting of the International Police Executive Symposium, Buenos Aires, Argentina, June 26-30 2011 r., E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

Jurisdiktionskonflikte bei grenzüberschreitender Kriminalität – ein Rechtsvergleich zum Internationalen Strafrecht", Osnabrück 3-7 sierpnia 2011 r., E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu na temat: „Landesbericht Polen".

16th World Congress of the International Society for Criminology, Kobe (Japan), August 5-9th, 2011 r. E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej „Technology and Crime Prevention Strategies", wygłoszenie referatu.

„Zarządzanie kryzysowe na poziomie gminy i powiatu. Teoria i praktyka", Białystok 12-14 września 2011 r.

International INDECT „Ethic Board" Meeting, Warsaw 20 September 2011.

Security Research Conference (SRC 2011), Warszawa 20-21 września 2011 r., E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej „Security of Financial Operations – Advanced Technologies for Penal Procedure".

European Network of Law Enforcement Technology Services (ENLETS) Group Meeting, Warszawa 20 września 2011 r.

„Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego", UMCS w Lublinie, 26-27 września 2011 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„Przyjazna granica – niezbędnym elementem wzmacniania stosunków społeczeństw Polski i Federacji Rosyjskiej", Białystok 10-11 października 2011 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Przestępczość związana z nielegalną imigracją w kontekście przemian zjawiska i prawa", W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Nowe kierunki badań nad bezpieczeństwem w Polsce i ich efekty", M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Fenomen przestępczości granicznej na odcinku granicy z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej".

„Prawne i kryminalistyczne aspekty zwalczania przestępczości zorganizowanej", Będlewo 12-13 października 2011 r.

„Tożsamość polskiego prawa karnego", Ramsowo k. Olsztyna 17-19 października 2011 r.

63rd Annual Meeting of the American Society of Criminology „Breaking the Mold: Innovations and Bold Ventures in Criminology", Washington D.C., November 16-19 2011, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

Hans Sigrist Symposium „Rechstaat" in Late Modernity, Bern 2 grudnia 2011, Szwajcaria.

2nd International Anti-Corruption Day Conference, Presidential Palace, Warsaw, December 9th 2011, E.W. Pływaczewski – podsumowanie warsztatu I: The limits of provocation in corruption cases – opportunities and threats.

2012 r.

II Ogólnopolski Kongres Analityków Informacji, Centrum Badań nad Terroryzmem oraz Instytut Analizy Informacji Collegium Civitas, W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Ocena wiarygodność otwartych źródeł informacji przez internautów", Warszawa 7 marca 2012 r.

„Biometria w prawie i kryminalistyce", Warszawa 19-30 marca 2012 r.

CrimeLab 2012, I Międzynarodowe Targi Techniki Kryminalistycznej (1st International Forensic Technology Fair), Warszawa 28-30 marca 2012 r.

„W trosce o współczesną rodzinę. Teoria, badania, pomoc", Białystok 29 marca 2012 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Wybrane środki prawne ochrony członków rodziny przed przemocą".

Wojskowa Akademia Techniczna w Warszawie, posiedzenie Polskiej Platformy Technologicznej Systemów Bezpieczeństwa, W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Działalność Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego", Warszawa, 18 kwietnia 2012 r.

I Ogólnopolski Zjazd Młodych Karnistów – „Interdyscyplinarność badań w naukach penalnych", Poznań 19-20 kwietnia 2012 r.

XIV международная научно–практическая конференция „Проблемы правотворчества и правоприменения в государствах Центральной и Восточной Европы", Grodno 27-28 kwietnia 2012 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Терроризм в польском уголовном кодексе краткое обсуждение проблемы".

„EURO 2012 – nie tylko piłka", Białystok 23 maja 2012 r. M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Zagrożenia związane z Mistrzostwami Europy w Piłce Nożnej EURO UEFA 2012".

International „Ethic Board" Meeting of INDECT", AGH Technical University, Krakow Mai 30 2012.

„Nielegalne rynki – skala zjawiska i możliwości przeciwdziałania", Olsztyn 31 maja 2012 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Problematyka nielegalnych rynków z perspektywy tzw. przestępczości transgranicznej".

5th International Conference On Multimedia Communications, Services & Security, MCSS 2012, IEEE Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, Kraków 31 maja –

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

1 czerwca 2012 r., E.W. Pływaczewski – otwarcie sesji plenarnej. I wystąpienie „Technology as a tool to fight serious crime (legal and ethical issues)".

„Девиантность и социальный контроль в эпоху постмодерна", Sankt Petersburg, 8-9 czerwca 2012 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt.: „Влияние организованной преступности на польское общество и государство".

WG Hart Legal Workshop 2012 on „Globalization, Criminal Law and Criminal Justice", University of London – Institute of Advanced Legal Studies, London, England, June 26-28 2012.

Forum Młodych Karnistów „Prawo karne ↓35", Kraków 5-7 września 2012 r.

Ogólnopolski Zjazd Katedr Prawa Karnego i Kryminologii, Kraków 5-7 września 2012 r.

XVIII Ogólnopolska Konferencja Uniwersyteckich Poradni Prawnych połączona z Ogólnopolskim Zjazdem Dziekanów Uniwersyteckich Wydziałów Prawa, Świnoujście 13-16 września 2012 r.

„Rozwój i nowoczesne trendy w edukacji prawniczej", konferencja międzynarodowa, Uniwersytet Szczeciński, Świnoujście 13-16 września 2012 r.

„Nowoczesne technologie w procesie karnym i czynnościach wykrywczych a prawa i wolności obywatelskie", E.W. Pływaczewski, W. Filipkowski – przewodniczenie Panelowi III pt. „Program Strategiczny (lub programy strategiczne) Bezpieczeństwa Wewnętrznego", Warszawa 20 września 2012 r.

„Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych", Toruń 8-9 października 2012 r.

„Przemoc wobec osób starszych", Białystok, 26 października 2012 r.

68th Annual Meeting of the American Society of Criminology „Thinking about Context: Challenges for Crime and Justice, November 14-17 2012 r., E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

2013 r.

„Court Culture", Białystok 14 stycznia 2013 r.

XV международная научно–практическая конференция „Инновационное развитие общества в условиях интеграции правовых систем", Grodno 6-7 marca 2013 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Сталкинг как новое преступление в польском уголовном кодексе".

II Ogólnopolski Zjazd Młodych Karnistów „Nullum crimen sine lege", Poznań 10-11 kwietnia 2013 r.

„Mechanizmy finansowania badań młodych naukowców w Polsce", Białystok, 12 kwietnia 2013 r.

VI Międzynarodowa Konferencja Policyjna „Narodowy Program Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego 2013-2020 – nowe wyzwania dla Policji oraz innych służb i instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo na drogach", Warszawa 17-18 kwietnia 2013 r., E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Działania na rzecz bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących w ruchu drogowym na przykładzie projektu badawczego NCBiR realizowanego przez Uniwersytet w Białymstoku".

Międzynarodowe Targi Techniki i Wyposażenia Służb Policyjnych oraz Formacji Bezpieczeństwa Państwa, EUROPOLTECH, Warszawa 18 kwietnia 2013 r., W. Filipkowski, – moderator Seminarium „Partnerstwo publiczno-prywatne szansą na finansowanie inwestycji w infrastrukturę służb i agencji z obszaru bezpieczeństwa wewnętrznego".

„The Internet Revolution: Music as Politics?", Białystok 19 kwietnia 2013 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

18th Annual Meeting of the ERASMUS Representatives (Nanterre Network) Wiedeń (Austria) 1-3 maja 2013 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatów pt. „Border Criminality in Poland" oraz „Erasmus at the Faculty of Law University of Bialystok".

„Prawno-ekonomiczne aspekty wschodniej granicy Polski", Białystok 14-15 maja 2013 r., M. Perkowska wygłoszenie referatu pt. „Przestępczość cudzoziemców na wschodniej granicy Polski", K. Laskowska – wystąpienie pt. „Działalność zorganizowanych struktur przestępczych na polskich granicach".

Polskie Towarzystwo Kryminalistyczne, Obchody 40-lecia Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego oraz Jubileuszowa Sesja Naukowa pt. „Kryminalistyka – Nauka – Praktyka", Warszawa 23-24 maja 2013 r.

„Oblicza więzi społecznej – ujęcie interdyscyplinarne", Białystok 24 maja 2013 r.

„Language and Law – Traditions, Trends and Perspectives", Białystok 13-14 czerwca 2013 r.

„Status cudzoziemca w prawie międzynarodowym", Olsztyn 20-21 czerwca 2013 r.

„Korupcja w służbach mundurowych – mity a rzeczywistość. XV-lecie Biura Spraw Wewnętrznych KGP", Popowo 25-27 czerwca 2013 r.

„Społeczno-polityczne konteksty współczesnej przestępczości", Warszawa 27 czerwca 2013 r.

Deutsch-japanisch-polnisch-türkische Tagung: „Strafrechtsdogmatik und Rechtsphilosophie – ein fruchtbares Spannungsverhältnis", Słubice, Frankfurt an der Oder, 26-30 sierpnia 2013 r., E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu pt: „Ausgewählte strafrechtliche und kriminologische Probleme der Organtransplantation in Polen"

„Podsumowanie stanu bezpieczeństwa na polskich drogach w okresie wakacji 2013", Warszawa 2 września 2013 r.

„Wydział Prawa we współczesnej rzeczywistości" – konferencja połączona z Ogólnopolskim Zjazdem Dziekanów Wydziałów Prawa i Administracji, UAM, Poznań 5-7 września 2013 r.

Zjazd Katedr Kryminalistyki pt. „Współczesna kryminalistyka – wyzwania i zagrożenia", Szczytno 9-11 września 2013 r.

II Warmińska Konferencja Nauk Penalnych „Granice kryminalizacji i penalizacji", UWM, Olsztyn 19-20 września 2013 r., E.M. Guzik-Makaruk, M. Filar – współprowadzenie sesji III Granice kryminalizacji i penalizacji – zagadnienia szczegółowe, E. Jurgielewicz-Delegacz, M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Analiza polskiej praktyki stosowania europejskiego nakazu aresztowania – ujęcie prawne i statystyczne", M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Prawne i kryminologiczne aspekty dekryminalizacji przestępstwa nielegalnego przekroczenia granicy", E.W. Pływaczewski – przewodnictwo sesji.

XIII Konferencja – Problemy rekonstrukcji wypadków drogowych, Zakopane 25-27 września 2013 r.

„Mały ruch graniczny na polskim odcinku zewnętrznej granicy UE", Białystok 21-22.10.2013 r. Wydział Prawa UwB.

„Prawo karne w warunkach różnorodności kulturowej społeczeństwa", Toruń 14 listopada 2013 r.

69th Annual Meeting of the American Society of Criminology „Expanding the Core: Neglected Crimes, Groups and Policy Approaches", Atlanta, GA, November 20th-23rd 2013 r., E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„Projektowanie badań empirycznych i analiza materiałów dotyczących specyfiki metod kryminalistyki w pracy służb specjalnych i służb porządku publicznego", Jachranka 25-27 listopada 2013 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„Przestępcy niebezpieczni" Warszawa 29 listopada 2013 r., M. Perkowska, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu pt. „Sprawcy niebezpieczni w obszarze wyższych form przestępczości".

IV International Anti-Corruption Day Conference, Warsaw 9 December 2013.

2014 r.

„Granice innowacyjności polskiej gospodarki", Warszawa 20 lutego 2014 r.

XVI Международная научно–практическая конференция „Правотворчество и правоприменение в условиях инновационного развития общества", Grodno 27-28 lutego 2014 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Преследование и наказание лиц, совершающих акты домашнего насилия в Польше – старые проблемы и новые возможности".

„Prawa w Internecie", Białystok 27 marca 2014 r.

„Bezpieczny dom. Przemoc fizyczna i symboliczna wobec uchodźczyń i uchodźców", Warszawa 31 marca 2014 r.

III Ogólnopolski Zjazd Młodych Karnistów „Reforma Prawa Karnego", Poznań 3-4 kwietnia 2014 r.

„Współpraca sektorów biznesu, administracji i nauki sposobem na efektywną realizację nie tylko ekoinwestycji w ramach Partnerstwa Publiczno-Prywatnego", Białystok 7 kwietnia 2014 r.

„Precedents in law and their role in legal regulation", Saint Petersburg 16-19 kwietnia 2014 r., E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. „An overview discussion of precedent in polish criminal law. A contemporary discussion revised".

„Uchodźcy – nowe wyzwania dla bezpieczeństwa europejskiego na tle standardów praw człowieka", Olsztyn 24 kwietnia 2014 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatu „Nielegalne przekroczenie granicy przez osoby ubiegające się o nadanie statusu uchodźcy", E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. „Integracja społeczna jako jedno z narzędzi poszanowania praw imigrantów".

„Transplantologia w prawie i medycynie", E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Przestępczość w obszarze medycyny transplantacyjnej", Wydział Prawa UwB, 29 kwietnia 2014 r.

Ogólnopolski Zjazd Dziekanów Wydziałów Prawa i Administracji połączony z konferencją naukową „Wydział Prawa we współczesnej rzeczywistości II", UAM, Gułtowy koło Poznania 8-9 maja 2014 r.

„Außerprozessuale Erhebung prozessrelevanter Informationen und ihre Verwertung im Strafprozess", UJ, Kraków 22-23 maja 2014 r., E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„Zmieniająca się przestrzeń życia współczesnego człowieka – szanse, zagrożenia, wyzwania", Białystok 23 maja 2014 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Fałszywe alarmy bombowe jako zagrożenie przestrzeni społecznej".

„Das Asylrecht im tüerkischen und deutschen Recht und der Menschenhandel", Ozyegin University – Hukuk Fakultesi, Istambul, Turkey, June 10 2014, E.W. Pływaczewski – wystąpienie.

XVII World Congress of Criminology on „Gangs, Trafficking and Insecurity: Empowering the Community", Monterrey, Nuevo Leon, Mexico, 10-14 August 2014, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

14th Annual Conference of the ESC, Prague, The Czech Republic, 10-13 September 2014, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu (key-speaker).

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Zjazd Katedr Prawa Karnego i Kryminologii, Wydział Prawa i Administracji UW, Warszawa 19-21 września 2014 r.

Международная научная конференция pt.: Преступность, девиантность, социальный контроль в эпоху постмодерна", Sankt Petersburg 25-26 września 2014 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „25 лет существования организованной преступности в Польше и борьбы с ней".

„Nauka i praca dla rozwoju człowieka, uczelni i regionu", Wydział Ekonomii i Zarządzania Uniwersytetu w Białymstoku, 30 września 2014 r.

„Rola Policji w zapobieganiu przestępczości i zjawiskom społecznie uciążliwym – współpraca międzyinstytucjonalna – dobre praktyki", Komenda Główna Policji, Warszawa 1 października 2014 r.

„Nauki społeczne na rzecz bezpieczeństwa wewnętrznego", WSPol. w Szczytnie, Szczytno 2-3 października 2014 r.

7th Research Conference on Organised Crime, „The different Faces of Organized Crime", Wiesbaden (Niemcy) 8-9 października 2014 r.

„The borders of crimmigration", Leiden (Holandia) 9-10 października 2014 r.

Suspected Identities: Putting EU Fingerprint Cooperation in Socio-Legal and Geographical Context" Warszawa 23-24 października 2014 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Criminality of foreigners in Poland – from general perspective".

„Ten Years of the Visegrad Group Member States in the European Union" Białystok 27-28 października 2014 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Common EU external border – common threats (case of Poland, Slovakia and Hungary)".

„Wybrane prawne i medyczne problemy ginekologii dziecięcej", Białystok 8-9 listopada 2014 r.

„XVIII Dni Edukacji Prawniczej", Białystok 19 listopada 2014 r., Podlaski Urząd Wojewódzki. E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Odpowiedzialność karna lekarza za dokonanie zabiegu leczniczego bez zgody pacjenta".

70th Annual Meeting of the American Society of Criminology „Criminology at the Intersections of Oppression", San Francisco, CA, November 19-22 2014 r., E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„Światowy Dzień Rzucania Palenia", Białystok 20 listopada 2014 r., Podlaski Urząd Wojewódzki. E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Ustawa antynikotynowa – wybrane aspekty prawnokarne i kryminologiczne".

II Konferencja Naukowa „Zwalczanie przemytu – różne perspektywy, wspólny cel", Białystok, 27-28 listopada 2014 r.

„Kontrowersje na temat Konwencji Rady Europy w Zapobieganiu i Zwalczaniu Przemocy wobec Kobiet i Przemocy Domowej z 2011 r." Białystok, 1 grudnia 2014 r., E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. „Konwencja Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z 2011 r. Argumenty «za» i «przeciw»".

V Międzynarodowa Konferencja Antykorupcyjna „Krajowe strategie antykorupcyjne", CBA, MSW, Warszawa 9 grudnia 2014 r.

2015 r.

„Bezpieczeństwo Europy, Unii Europejskiej i Polski w obliczu obecnych i przyszłych zagrożeń. Diagnozy i scenariusze na przyszłość" Słubice 5-6 lutego 2015 r. M. Perkowska – wygłoszenie referatów pt. „Bezpieczeństwo granic Unii Europejskiej w kon-

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

tekście zagrożenia przestępczością graniczną", „Migration policy of Switzerland in the 20th and 21st century".

Konferencja poświęcona pamięci dr Janusza Kochanowskiego pt. „Wybrane aspekty nowelizacji prawa karnego: zagadnienie penalizacji prania pieniędzy w świetle projektowanych nowelizacji oraz kognicja sądów w sprawach wpadkowych w postępowaniu karnym", W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Zakres kryminalizacji procederu prania pieniędzy w ujęciu prawnoporównawczym" (współautorzy E.W. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk), Warszawa 11 marca 2015 r.

Seminarium naukowe w ramach programu „Innowacje Społeczne", projekt pt. „Pilotażowe wdrożenie modelu ‚Community Court' w Polsce jako instytucjonalnego pomostu pomiędzy wymiarem sprawiedliwości, organami ścigania i organizacji społecznymi ułatwiającego realizację sprawiedliwości naprawczej w praktyce", Białystok 30 marca 2015 r.

13th United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Doha, Qatar, April 12-19 2015 r., E.W. Pływaczewski – ekspert indywidualny, wygłoszenie referatu.

„Nowe przestępstwa przeciwko wolności", Warszawa 13 kwietnia 2015 r.

„Historia i teraźniejszość przestępczości zorganizowanej w Polsce", Szczytno 14-15 kwietnia 2015 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Badania naukowe na rzecz zwalczania przestępczości zorganizowanej".

IV Ogólnopolski Zjazd Młodych Karnistów, „Konsensualizm i kompensacja a podstawy odpowiedzialności karnej", Poznań 16-17 kwietnia 2105 r.

VII Międzynarodowa Konferencja Policyjna i Targi Europoltech, Warszawa 15-17 kwietnia 2015 r.

„System prawny Republiki Białorusi", Grodno 24 kwietnia 2015, E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. „Grooming on The Children in The Internet".

„Od Pablo Escobara po Wilka z Wall Street – wybrane problemy zwalczania przestępczości zorganizowanej", Toruń 04-05 maja 2015, E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. „Przestępczość narkotykowa z udziałem zorganizowanych grup przestępczych".

„Komunizm – ocena historyczna, socjologiczna i polityczno-prawna", Białystok 5 maja 2015 r.

„Wybrane aspekty uprowadzeń w Polsce", Białystok 6 maja 2015, E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. Handel ludźmi z perspektywy badań".

XXVIII Международная Балтийская криминологическая конференция „Преступнсть и социальный контроль в обществе постмодерна", Sankt Petersburg 27-28 maja 2015 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. Торговля людьми [трафикинг], совершаемая организованными преступными группами с участием иностранных граждан.

„Zasada słuszności a prawo handlowe", Białystok 29 maja 2015 r., E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. „Zagrożenie korupcją we współczesnej gospodarce".

„Podtrzymywanie więzi rodzinnych w warunkach izolacji penitencjarnej", Białystok 1 czerwca 2015 r.

„Prace badawczo-rozwojowe w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego – nowe wyzwania, nowe perspektywy. Prezentacja Strategii Działania PPBW na lata 2015-2020", W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Projekty badawczo-rozwojowe realizowane w ramach Klastra Europejski Instytut Bezpieczeństwa Wewnętrznego", Warszawa 17 czerwca 2015 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

Konferencja inaugurująca Projekt nr 16/NMF PL 15/14 „Wzmocnienie potencjału Straży Granicznej w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej, w tym handlu ludźmi", Koszalin 19 czerwca 2015 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Granica RP jako miejsce popełniania przestępstw przez zorganizowane grupy przestępcze", M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Fenomen przestępczości granicznej w Polsce".

„VI Sympozjum Kryminalistyczne Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego: Kryminalistyka – jedność nauki i praktyki", Toruń 24-26 czerwca 2015 r.

„Gateway to Justice: The Hague", Haga 25-28 czerwca 2015 r.

Inauguracja Wschodniego Sądu Arbitrażowego przy Izbie Przemysłowo-Handlowej w Białymstoku, Białystok 30 czerwca 2015 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Dlaczego warto rozstrzygać spory poprzez udział w postępowaniu arbitrażowym?"

15th Annual Conference of the European Society of Criminology: „Criminology as unitas multiplex: theoretical, epistemological and methodological developments", Porto (Portugalia) 2-5 września 2015 r., E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu pt. „The Bologna Process and the Thirteenth UN Crime Prevention Congress: Will Europe respond to its place in the post-2015 United Nations criminal justice education?", M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Border criminality – myths and reality from Polish perspective", E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. „Criminalization of homelessness in Poland".

„Criminal Law Seminar: New Trends Portugal-Poland", Porto (Portugalia) 5 września 2015 r., E.W. Pływaczewski wygłoszenie referatu pt. "Problems of transition and crime control from Central Europe perspective", M. Perkowska wygłoszenie referatu pt. „Border criminality from Polish perspective". E. Truskolaska – wygłoszenie referatu, pt. „Problematic of criminalization of homeless people".

„Szkolenie kadr wymiaru sprawiedliwości i prokuratury w zakresie zwalczania i zapobiegania przestępczości transgranicznej i zorganizowanej", W. Filipkowski – panelista podczas panelu pt. „Zagrożenia przestępczością w korzystaniu z wolności gospodarczej" oraz wygłoszenie referatu pt. „Zagrożenia dla Polski i Unii Europejskiej związane ze swobodą obrotu gospodarczego i regulacjami dotyczącymi strefy Schengen w aspekcie tendencji rozwojowych przestępczości transgranicznych", Warszawa 17-18 września 2015 r.

„Good practices in courts in European Union", Białystok 18 września 2015 r., E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. „Quality of Education in the Faculty of Law University of Białystok".

The Criminal Law Seminar: Portugal-Poland, Católica Porto Law School, Porto, Portugal, 5 September 2015, E.W. Pływaczewski, M. Perkowska, E. Truskolaska – wygłoszenie referatów.

„Sztuka – sprawcy i ofiary czynów zabronionych", Białystok 20 października 2015 r. E.M. Guzik-Makaruk – podsumowanie konferencji.

III Warmińska Konferencja Nauk Penalnych „Przyszłość polskiego prawa karnego. Alternatywne reakcje na przestępstwo", Olsztyn 12-14 października 2015 r. E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, E. Jurgielewicz-Delegacz – wygłoszenie referatu pt. „Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Możliwości i perspektywy", E.W. Pływaczewski – przewodnictwo sesji.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„Good practices in courts in European Union", Białystok 16 października 2015 r., E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. „Quality of Education in the Faculty of Law University of Białystok".

„Racjonalny ustawodawca a racjonalna administracja", Białystok 22 października 2015 r.

„Niepełnosprawni na rynku pracy", Łódź 6 listopada 2015 r.

The Criminal Law Seminar: Germany – Poland – Belarus on Economic Crime, Berlin (Humboldt University), November 10 2015.

71st Annual Meeting of the American Society of Criminology „The Politics of Crime &Justice", Washinghton, D.C., November 18-21 2015 r., E.W. Pływaczewski – wygłoszenie referatu.

„Prawa człowieka w polityce migracyjnej Polski i Unii Europejskiej", Olsztyn 19 listopada 2015 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Przekroczenie granicy państwa wbrew przepisom jako forma nielegalnej migracji – polska perspektywa"

XXX Konferencja Koordynatorów Poltransplantu. E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Konwencja Rady Europy przeciwko handlowi ludzkimi narządami 2015", Warszawa 30 listopada – 1 grudnia 2015 r., Hotel Airport Okęcie.

„Zauważ mnie, usłysz mnie, przeciwdziałanie przemocy wobec dzieci w rodzinie", Białystok 1 grudnia 2015 r.

„Prawo do dysponowania własnym ciałem", E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Prawo do dysponowania własnym ciałem do celów transplantacji", Wydział Prawa, Białystok 4 grudnia 2015 r.

VI Międzynarodowa Konferencja Antykorupcyjna pt. „Reinforcement of international cooperation in the field of prevention of and fight against corruption", Warszawa 10 grudnia 2015 r.

„Interdyscyplinarne problemy korupcji", W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Politically Exposed Persons – instrument walki z korupcją urzędniczą", Białystok 16 grudnia 2015 r. E. Jurgielewicz-Delegacz – wygłoszenie referatu pt. Przeciwdziałanie i zwalczanie na podstawie „Rządowego programu przeciwdziałania korupcji na lata 2014-2019".

2016 r.

„Przemoc wobec kobiet a prawo", Białystok 12 stycznia 2016 r., E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. „Przemoc wobec kobiet a Konwencja Stambulska".

„Young women w ginekologii, endokrynologii, psychiatrii i prawie", E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie dwóch referatów pt. „Konwencja przeciwko handlowi narządami ludzkimi", „Zasady odpowiedzialności prawno-karnej nieletnich", E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. „Uszkodzenia prenatalne – wybrane aspekty prawnokarne i kryminologiczne", E.W. Pływaczewski – wystąpienie okolicznościowe i wygłoszenie referatu, Wydział Nauk o Zdrowiu ŚlUM w Katowicach, Szczyrk 14-16 stycznia 2016 r.

„Understand Your Genom", Białystok 15 stycznia 2016 r.

„Europa XXI wieku. Bezpieczeństwo Europy, Unii Europejskiej i Polski w obliczu nowych wyzwań. Stan obecny i scenariusze na przyszłość" Słubice 4-5 lutego 2016 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Nielegalna migracja w Europie – aspekty kryminologiczne"

„Imigracja i wielokulturowość w XXI wieku. Przypadek Polski" Poznań 17-18 lutego 2016 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Imigracja a przestępczość – fenomen zjawiska".

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„Bezdomność w Łodzi", Łódź 23 luty 2016 r.

„Biegły w polskim systemie prawnym: pomocnik sądów czy rzeczywisty autor wyroków?", Warszawa 24 luty 2016 r.

„Źródła prawa. Teoria i Praktyka", Warszawa 4 marca 2016 r.

„Podlasie w badaniach naukowych", E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Wybrane aspekty transplantacji narządów", Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku oraz Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 10 marca 2016 r.

„Kryminologiczne, wiktymologiczne i społeczno-kulturowe aspekty migracji i handlu ludźmi", Warszawa 13 marca 2016 r.

XVIII Международная Научно–практическая конференция „Правотворчество и правоприменение как фактор эффективноо развития современных экономических систем", Grodno 17-18 marca 2016 r.

„Nauki penalne wobec zjawiska destrukcji w sztuce", Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 18 marca 2016 r., E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Plastynacja – sztuka, piękno, prowokacja, patologia?", M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Cudzoziemcy jako sprawcy przemytu zabytków – wybrane aspekty kryminologiczne", E. Jurgielewicz-Delegacz – wygłoszenie referatu pt. „Wybrane aspekty karnoprawnej ochrony zabytków", E.W. Pływaczewski – przewodniczenie sesji plenarnej.

„Odczytując język zmarłych", Wrocław 18-19 marca 2016 r., E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. „Cold case czyli nierozwiązane sprawy zabójstw".

„(Nie)legalna migracja? Wybrane zagrożenia dla porządku publicznego i prawnego związane z procesami migracyjnymi w polskim kontekście", Warszawa 4 kwietnia 2016 r. INP PAN.

„Flucht, Migration, Integration", Bern 5 kwietnia 2016 r.

„Ataki Sieciowe 2016", VI edycja, W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Kryminalistyczne aspekty wykorzystania technologii data mining w walce z cyberprzestępczością", Toruń 5-6 kwietnia 2016 r.

„Prawne aspekty polityki migracyjnej Unii Europejskieja bezpieczeństwo wewnętrzne państw członkowskich" Lublin, 8 kwietnia 2016 r. Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II.

„Przestępstwa związane z przekraczaniem granicy – aspekty prawne i kryminologiczne" INP PAN – Warszawa 12 kwietnia 2016 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatu „Zagrożenie przestępczością graniczną cudzoziemców na polskich odcinkach zewnętrznej i wewnętrznej granicy Unii Europejskiej".

„Berner Forum für Kriminalwissenschaften", Bern 12 kwietnia 2016 r.

Konferencja zamykająca projekt pn.: „Szkolenie kadr wymiaru sprawiedliwości i prokuratury w zakresie zwalczania i zapobiegania przestępczości transgranicznej i zorganizowanej", Warszawa 25-26. kwietnia 2016 r., K. Laskowska – wygłoszenie referatu pt. „Tendencje rozwojowe i metody zwalczania przestępczości zorganizowanej w Polsce i na świecie".

„Lebensende im Justizvollzug – Forschung und Praxis im Dialog", Bern 29 kwietnia 2016 r.

„Badania i innowacje w obszarze bezpieczeństwa – wymiana międzynarodowych doświadczeń", Warszawa 10-12 maja 2016 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

XII Ogólnopolskie Seminarium Kryminalistyczne, pt. „Granice terroryzmu", W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Źródła finansowania współczesnych grup i organizacji terrorystycznych", Zielona Góra 18-20 maja 2016 r.

21st Annual Meeting of the Erasmus Representatives Nanterre Network, University of Białystok, 25-27 May 2016.

„Unia Europejska w poszukiwaniu swoich granic. Wymiary funkcjonalny i terytorialny granic zewnętrznych UE" Warszawa 7 czerwca 2016 r., M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Zagrożenie przestępczością na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej – przypadek Polski".

„Bezpieczeństwo – Wiedza Praktyczna – Dyscyplina Nauki – Kierunki Studiów", E. Jurgielewicz-Delegacz, M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Zadania i funkcje kryminologii w systemie bezpieczeństwa", Białystok 9-10 czerwca 2016 r.

„Bezpieczeństwo. Wiedza praktyczna – dyscyplina nauki – kierunki studiów", E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Opracowanie systemu wykrywania zagrożeń bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Aspekty prawno-kryminologiczne i technologiczne", Białystok 9-10 czerwca 2016 r.

Stockholm Criminology Symposium 2016 „Parents, peers and prevention. Contemporary Criminology" Swedish National Council of Crime Prevention Sztokholm (Szwecja) 14-16 czerwca 2016, M. Perkowska – wygłoszenie referatu pt. „Illegal migration – case of Poland at the European scene".

„The Harmonisation of Private Antitrust Enforcement: A Central and Eastern European Perspective", Supraśl June 22 2016.

„Współpraca międzynarodowa w sprawach karnych w państwach Grupy Wyszehradzkiej", W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Instytucjonalne ramy walki z finansowaniem terroryzmu w ujęciu krajowym i międzynarodowym", Kraków 8-9 września 2016 r.

Ogólnopolski Zjazd Katedr Prawa Karnego Materialnego i Kryminologii „Prawo karne jutra – między pragmatyzmem a dogmatyzmem", Gdańsk 16-18 września 2016 r.

16th Annual Conference of the European Society of Criminology 2016 „Crime and Crime Control. Structures, Developments and Actors", Münster 20-24 września 2016 r., E.W. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Trafficking in human organs in Poland – legal and criminological aspects", E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. „Victimisation of homeless people".

IX Ogólnopolski Zjazd Katedr Kryminalistyki, Warszawa 28-29 września 2016 r.

„Na styku prawa karnego i prawa wykroczeń. Zagadnienia materialnoprawne oraz procesowe", Wrocław 26 września 2016 r.

„Konfiskata rozszerzona – nowoczesny środek walki z przestępczością zorganizowaną", Warszawa 10 października 2016 r.

Międzynarodowa Konferencja Analityków Kryminalnych pt.: „Analiza kryminalna jako narzędzie zwalczania nielegalnego handlu międzynarodowego oraz walki z przemytem towarów akcyzowych ukierunkowane na przeciwdziałanie przestępstwom i nadużyciom godzącym w interesy ekonomiczne Unii Europejskiej" (organizowana w ramach projektu nr OLAF – 2015-2124), W. Filipkowski – wygłoszenie referatu pt. „Prawne i kryminalistyczne aspekty operacyjnej analizy kryminalnej", Warszawa 20-21 października 2016 r.

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01

„Jesienna Szkoła Prawa Medycznego", E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt.: „Prawne i kryminologiczne aspekty problemy transplantacji narządów, tkanek i komórek", Białystok 8 listopada 2016 r.

72 nd Annual Meeting of the American Society of Criminology – „The many colors of Crime and Justice", E.W. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk – wygłoszenie referatu pt. „Trafficking in human organs in Poland – legal and criminological aspects", New Orleans, LA, 16 listopada 2016 r.

„Środki karne oraz środki zabezpieczające w teorii i praktyce wymiaru sprawiedliwości," Wrocław 17-18 listopada 2016 r.

„Prawne, medyczne i psychospołeczne uwarunkowania zdrowia psychicznego oraz wykluczenia osób poddanych izolacji penitencjarnej. Współpraca więzienna służby zdrowia z podmiotami zewnętrznymi", E.W. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk, P. Bogdalski – współprowadzenie sesji: „Wybrane prawne aspekty dotyczące osób z zaburzeniami preferencji seksualnych", OSSW Popowo 21-24 listopada 2016 r.

„Legal issues of Bialowieza as Common Heritage", Londyn 2 grudnia 2016 r., E.M. Guzik-Makaruk, E. Truskolaska – wygłoszenie referatu pt. „In the search of a model for protection of the Białowieża Forest. The status quo assessment and suggestions for improvment".

18th World Congress of Criminology, O.P. Jindal Global University, NCR of Delhi, India, 15-19 December 2016, E.W. Pływaczewski – wygłoszenie dwóch referatów.

384753

Zdigitalizowano i udostępniono w ramach projektu pn.
Rozbudowa otwartych zasobów naukowych Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku – kontynuacja,
dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki" Ministra Edukacji i Nauki
na podstawie umowy BIBL/SP/0040/2023/01